

Resolutiones Methaphysice edite à Venerabili doctore
Fre: Thoma de Aquino.

Questio seue disputationes de Seeis Fris Mri:
Ioannis de Booylli

Ethica Fris: Alberti.

Recos metha[phisice] edite a venerabili doctore [fratre] Thoma d'aquino ordinis predicatorum:

Sicut docet philosophus in politicis suis quando aliqua plura ordinantur ad unum, oportet unum eorum esse regulans sive regens, et alia regulata sive recta. quod quidem patet in unione anime et corporis. nam anima naturaliter imperat et corpus obedit. similiter etiam inter anime vires. irascibilis enim et concupiscibilis naturali ordine per rationem reguntur. omnes autem scientie et artes ordinantur in unum, scilicet ad hominis perfectionem que est eius beatitudo. unde necesse est quod una earum sit rectrix omnium, que nomen sapientie recte vindicat. Nam sapientis est alios ordinare. que autem sit hec scientia et circa qualia, considerari potest, si diligenter respiciatur quomodo est aliquis ydoneus ad regendum. sicut enim, ut in libro predicto philosophus dicit, homines intellectu vigentes naturaliter aliorum rectores et domini sunt, homines vero qui sunt robusti corpore, intellectu vero deficientes, sunt naturaliter servi; ita scientia debet esse naturaliter aliarum regulatrix que maxime intellectualis est. hec autem est que circa maxime intelligibilia versatur. maxime autem intelligibilia tripliciter accipere possumus. Primo quidem ex ordine intelligendi. nam ex quibus intellectus certitudinem accipit videntur esse intelligibilia magis. unde cum certitudo scientie acquiratur per intellectum ex causis, causarum cognitio maxime intellectualis

absq3 cause cog̃ttoē. sic ɋ̃ inaĩata oꝛdinant̃ ab aliq̃ sꝑioꝛi
itlleu in ꝓpꝛiũ finē. ita ɋ̃ manuartifices. s; in hoc ē diũ quia
inaĩata faciunt unũqqꝫ suoꝝ opum ꝑ nãm. s; manuartifices ꝑ
ꝯsuetudinem. que lʒ uim nãe hãt inq̃ñ ad unũ inclinat̃ diſtãt tn̄
añ differt in hoc, q̃ ē cõe ea que ē ad ut libꝫ. ꝯ hũtia cog̃
tione. ñ lʒ a.n. nõ consueſcũ ut dĩ ſo eth. nec ɋ̃ cog̃tioē ca
rentiũ ē ꝯsueſcē. hec aũt que dcã sũt. sic sũt ꝯsidirãta tn̄
ꝗ̃ ex eis appeat q̃ aliq̃ nõ sũt sapientiores sꝫ q̃ ē pꝛacticos. i.
i. opatiuē cē q̃ õt exptis. s; sꝫ q̃ aliq̃ hñt rõm ꝺ agendis et
cognoſcit caũm agendoꝝ. et quib; rões sumunt ꝗ ꝺt actiuit̃.

Deiñ cũ ꝺ. Et oĩo scietis sig̃ ē. põ sꝫ rõm q̃ tal' ē. Signũ
scientis ē posse docē. q̃ iõ ē q̃ unũqq̃ tũc ē pfcm̃ in actu
suo. qñ p̃ facē altm̃ sibi silē. ut dĩ. iiij. metheoꝛ. sic g̃ signũ
caloꝛis ē q̃ possit ꝺ calefacē. ita sig̃ ē scie q̃ possit docē.
q̃ ē sciam in aliquo caũe. artifices aũt docē possunt q̃ cum
caũs cognoſcãt ex eis possunt demõstrare. demõstratio aũt
ē sillõs faciens scire. ut dĩ i ꝓ. post. experti nõ possũt docē q̃
nõ possũt ad sciãs pducē cũ caũm ignorent. et si ea q̃ expti
cognoſcit aliis tradant nõ recipient̃ ꝑ mõ scie. s; ꝑ mõ
opiõis ul' credulitatis. unñ p3 q̃ artifices sũt mg̃ sa
pientes et scientes exptis. Amplius aũt sensuũ 7c.

Põ tcã rõm que talis est. Cog̃tões singlariũ mg̃
sũt ꝓꝑ sensibꝫ q̃ alic' alti cog̃tioi. cũ oĩs cog̃tõ singu
lariũ a sensu oꝛiat̃. S; tn̄ in nullũ. i. nullũ sensũ dĩs sapiã
cē. i. ꝓꝑ hoc q̃ 7 lʒ sꝫ cog̃scit. q̃ tn̄ nõ ꝓꝑ q̃d cog̃scat. g̃
7 expti q̃ hñt cog̃tõm singlariũ cog̃tõm caũm ign̄rãtes
sapietes ꝺ nõ possũt.

Deiñ cum ꝺ. p̃ q̃d ig̃. opa
tur artē quid actiuim spec̄latē q̃ cõe hoc. d. sꝫ p̃ õ q̃ ars
spec̄latiuã mag̃ est sapiã q̃ actiuã. sꝫ respondet cuidã ob
iectõi. i. in moralib' quid. ꝺ aũt q̃ p' deiñ ē tali rõne

In quibꝫ scĩis ul' artibꝫ inueniũ ꝺ ꝓꝑ hoĩes scientes
p̃ aliis hoĩb' in admiratiõe ul' honoꝛe hñt. ille scie
sũt mag̃ honoꝛãbiles et mag̃ dig̃ noĩe sapie. quilʒ a inue
toꝛ artis hẽ in admiratiõe ꝓꝑ hoc q̃ hẽt sensũ. i. indi
ꝯ discretõm caũe ultra alioꝝ hoĩum sꝫm 7 nõ ꝓꝑ utilitatẽ
illoꝝ q̃ inuenit. s; admirãtur eũ sapientẽ. sic sapietẽ
ab aliis distinguentẽ. sapientẽ quid q̃ ad subtile
inquisitõm caũe rei inuentẽ. distinguentẽ ũ q̃ ad inue
stigatõm diffeꝛentiaꝝ uni rei ad aliã. ul' aliter ab aliis distin
guentẽ. ut ꝑ ꝑsime legit̃. q. i hoc ab aliis distiguit̃.
unñ a trãslato hẽ differentiaꝝ. g̃ scie aliq̃ sꝫ mag̃ admi
rabiles et mag̃ dig̃ noĩe sapie ꝓꝑ eminentioꝛẽ sensum
7 nõ ꝓꝑ utilitatẽ. cũ g̃ plures artes sint reptẽ q̃ ad utili
tatẽ. quaꝝ q̃dã sũt ad uitẽ necessitatẽ sic mechanice
q̃dã ad introductõm i aliis scĩis sic scie loycales.
illi artifices dicendi sũt sapientiores quoꝝ scie nõ sũt ad
utilitatẽ inuentẽ. sꝫ ꝓꝑ ipm̃ scire. cui modi sꝫ scie spec̄latiue
q̃ q̃ spec̄latiue scie nõ s' inuentẽ ad utilitatẽ p3 ꝑ hĩs sig̃ nũ.
q̃ iã ptis. i. acq̃sitis ul' reptis oĩbꝫ hĩ que possũt cē

ul' ad introductõm in scĩis. ul' ad necessitatẽ uite. ul'
ad uoluptatem sic artes que sũt oꝛdiãte ad hoĩum
delectatõm. scie spec̄latiue nõ sũt ꝓꝑ hĩ reptẽ. s; ꝓꝑ se ipĩs
7 q̃ nõ sũt ad utilitatẽ inuentẽ p3 ex loco i quo iuetẽ sꝫ.

In locis. n. ill' p̃ reptẽ sꝫ ũ p' hoĩes hoĩes studuert̃. cē
talia. alia lr̃a hẽ. 7 p' in hiis locis ũ uacabãt. i. ab
aliis occupatõib' quieſcẽtes studio uacabãt. q. nec' hu
bundãtes. unñ q̃ cõe egyptii p' inuentẽ sũt. artes mathematice.
que max' spec̄latiue. a sacerdotibꝫ q̃ sꝫ cõcessũ studio uacarẽ. 7
ꝺ pũ expñ sãs hebãt. sic' 7 legĩ in geñ. S; q̃ usus noĩe ar
tis fuerat 7 sapie 7 scie. q. i differ̃ne de putet h' noĩa
cē noĩa synoĩa. iõ p̃cit significantiã. hãc opiõm reduet. et
remittit ad librũ moralẽ. i. ad. vi. eth. ũ dictũ ē in q̃ diffrũt
sciã 7 ars. sapia 7 pdñ 7 intelles 7 ut breuit̃ ad p̃ntes sẽs dicãt sa
pia sciã 7 intelles sũt cẽ ꝑtẽ aĩe spec̄latiua. q̃ i scientificũ ab ꝑ plat.
differt aũt in hoc, q̃ intelles ē hẽt p̃n' ꝑ oĩs dmrõis. sciã
ũõ ē 9ñs ex caũs inferioꝛib'. sapiã ũõ ꝯsidirat caũs p̃s. unñ
ibẽ dĩ cẽ capu scĩaꝝ. pdñtia ũõ 7 ars cẽ aĩe ptẽ p̃ui
que ē rõcinatiuã. ꝺ ꝯtigñtib' opabilib' a nob' 7 diffrũt nam
prudñtia diriḡ in actõib' que nõ trãsetũt in exterioꝛẽ
mã. sũt pfectões agentis. ut dĩ i. q̃ pdñtia est recta rãtõ
agibiliũ. ars ũõ diriḡ in factõib' q̃ in mãm exterioꝛẽ trãseũt sicut
edificare 7 secarẽ. unñ dĩ q̃ ars ē recta rõ factibilũ.

Deiñ cũ ꝺ. cui aũt grã ꝺ ex p̃hitis p̃ncipale ꝓpositũ q. s. sapiã
sit cẽ caũs. unñ ꝺ q̃ hoc ē cui grã nc̄ oꝛõm facim'. i. rõ
caũtõm p̃dcam. q̃ sciã illa q̃ ꝺ noĩa sapiã ab omibus
ui' cẽ cẽ p̃s caũs. 7 p̃ p̃ñ. q̃ quidẽ appet ex p̃hitis. unqꝫ
ē tãto sapietioꝛ ē q̃to mag̃ acced' ad caũe cog̃tõm ex
p̃hitis p3 q̃ exptus ē sapientioꝛ eo q̃ hẽt solũ sensũ sn̄
expt̃. 7 artifex ē sapietioꝛ manuartifice. 7 int' artes 7 7
sciãs spec̄latiue sũt mag̃ sapie q̃ actiue. 7 h' õ ex p̃dcis patet.
unñ relinq̃ q̃ illa sciã q̃ simp' ē sapiã ē cẽ caũs 7 ē silis
mõ arguendi. sic' dicẽm iõ q̃ ē mag̃ calid' ē mag̃ ignis.
unñ q̃ simp' calid' ē. simp' ignis ē simp'.

Quoniã aũt sciã 7c. ꝑq̃ ꝺ q̃ sapiã ē quedã sciã cẽ
caũs existẽs. hic uult ostdẽ cẽ quales caũs 7 q̃lia
p̃n̄ sit. ꝺ aũt q̃ ē cẽ caũs max' uler 7 p̃as. 7 argum̃ntũ a diff
finiõe sapie. unñ cẽ hoc tã. f. p' collig̃ diffiõm sapie ex hiis
que hoĩes ꝺ hoĩe sapietẽ 7 sapiã opinant̃. S; ꝺ q̃ oĩa
ista ꝯueniũt uli scie que ꝯsidirat caũs p̃s 7 uless. Istoꝝ aũt
h quid' ꝺ 7c. t' ꝯcludẽ ꝓpositũ. i. ex oĩb' g̃ 7c. cẽ p' põ. vi.
opiões hoĩum cões que ꝺ sapietẽ hñt.

Primo
itaqꝫ p'. q̃ ē tal' q̃ cõit omẽs accipimus sapientẽ
maxie scire oĩa. sic' cũ decet. nõ q̃ hãt noticiã ꝺ oĩbus
singlaribꝫ. hoc. n. ē impõssibile. cum singlaria sint ĩfinita.
7 ĩfinita intellu ꝯphendi nõ possĩt.

Scdm põ i. ꝑtem.
7c. ē i q̃ illũ sapientẽ poĩmus cẽ qui ē põ. i. potens
ex uirtute sui intlles cog̃scẽ difficilia. 7 nõ sũt leuia
ulla q̃ cõit hoĩb' ad sciẽd'. q̃ cõe ē oĩb' sentire. i. sen

sibilia cog̃scẽ. unñ hoc est facile. 7 nõ ē sophon. i. ad sapiẽs
i. ad sapietem ptinens. 7 sic p3 q̃ iõ q̃ ꝓꝑe ad sapiẽ
tem ptinet q̃ nõ leuit' ab oĩb' cognoſci.

Tercia
põ i. adhuc ẽtioꝛẽ. 7 est q̃ nos dĩs illũ sapientem cẽ
q̃ ꝺ ill' que scit ẽtitudiẽm hẽt mag̃ q̃ alij cõit hñt.

Quartam põ i. ꝯ mg̃ caũm dñtez ul' docẽtẽ. 7 ē talis
mg̃ dĩs illũ sapientẽ cẽ i oĩni sciã q̃ p' assignare
caũs cuilꝫ quesiti 7 p hoc docẽ.

Quintã põ i. et sciã
aũt caũ. 7 ē q̃ illa ꝺ nũõ sciãꝝ ē sapiã que p se ē mg̃
uolũtariã. i. uolitã grã scie. 7 ꝓꝑ ipm̃ scire. uolitã mag̃
q̃ illa sciã q̃ est cã quoꝝ q̃ aliorum. ꝯtingẽtiũ que possũt.
ex sciã puenire. cui ē necessitas uite 7 delectatõ. 7 alia hẽt.

Sextã põ i. 7 p̃ncipalioꝛẽ 7c. et ē tal' q̃ istã sapiãꝫ de
qua fcã ē metio oꝫ cẽ ul' dĩs cẽ p̃ncipalioꝛẽ. i. dig̃nioꝛẽ
famlante sciã. q̃ quid' ex p̃hitis intelli' p'. nã in artibus
mechanicis famlantes sũt ille que exsequnt̃ manuopando
pcepta supioꝝ artificũ. q̃s architectores 7 sapietes noĩãt
7 q̃ mg̃ ꝯuenit rõ sapie scĩis p̃ntib' q̃ famlantib' p' hat
p̃ duo q̃ scie famlãtes preciunt' a supioꝛib' sciẽs. artes
ē famulates oꝛdinant̃ i finẽ sꝑioꝛis artis. Sic' ars
equestris ad finẽ militaris. s; sapientẽ sꝫ ꝯ opiõm n̄
decet oꝛdinari ab aliq̃. sꝫ ipm̃ potĩ alios oꝛdiare. It' inferioꝛes archi
tectores psuadent' a supioꝛib' in q̃ credũt supioꝛibꝫ artificibꝫ cẽ opiãn
ul' sciant. credit. n. manufactoꝛ gubnatoꝛi docẽti q̃l' oꝫ
cẽ formã nauis. sapiã nõ õt ut ab aliq̃ psuadeãt. s; q̃ ip̃e aliis
psuadeat suã sniã. Iste g̃ sũt tales opiões q̃s hoĩes acci
piunt ꝺ sapiã 7 sapietẽ. ex q̃b' oĩb' p' quedã sapie ꝺscri
ptio formari. ut ille sapiẽs dicã q̃ scit oĩa 7 difficilia p̃ certitu
dinẽ 7 caũm. 7 ipm̃ scire ꝓꝑ se querẽs. 7 aliis oꝛdinans 7 psu
adẽs. 7 sic p3 q. maioꝛ silli. nã oẽ sapietẽ oꝫ talẽ 7 ẽ.
quicq̃ ẽ tal' sapiens ẽ.

Deiñ ꝺ. Istoꝝ aũt 7c. ꝺ q̃ oĩa
p̃dcã ꝯueniũt ei q̃ cog̃scit p' caũs 7 uless 7 eo oꝛdie p̃seq' quo
sꝫ dictũ est. unñ p̃ ostdẽ q̃ hñti sciãm ulẽz max' insit oĩa
scire q̃ erat p'. q̃ ex h' p3. quicq3 scit ulia aliq̃ m̃ scit ea q̃ sꝫ
ulib' subiecta. q̃ scit ea i põ. s; hiis que sũt max' ulia
sũt oĩa subiecta. g̃ ille q̃ scit max' ulia. scit quodã m̃ omnia.

Deiñ cũ ꝺ. fere aũt. ꝺ eid' i cẽ sꝫm. tali rõe. Illa que sũt
max' a sensibꝫ remota difficilia sũt hoĩb' ad cog̃scend'. nam
sensitiua cog̃tõ ẽ oĩb' ꝯs cũ ex ea oĩs hũa cog̃tõ initiũ su
mat. s; illa que sũt max' ulia sũt a sensib' remotis
sima. eo q̃ sensus singlariũ sũt. g̃ ulia sũt difficilia hoĩbus
ad cognoscend'. 7 sic p3 q̃ i' sciã ē difficilia. q̃ ē ꝺ max'
ulibꝫ. s; ꝯ hoc ui' cẽ q̃ hẽtur i. ꝑ. p̃hi' ibi. n. ꝺ. q̃ mg̃ ulia
sũt nob' p' nota. illa aũt q̃ sũt p' nota sũt mag̃ facilia.
7 ꝺ q̃ mg̃ ulia s' simp' aphensiõm sũt. Primã p' i intellu
cad' ens. ut auic. ꝺ. 7 p' in intellu cad' aial q̃ hõ. sic. n.
i cẽ nẽ. q̃ ꝺ põ in actũ pced' p' sit aial q̃ hõ. ĩ ingnõne
scie p' i intellu ꝯcipi aial q̃ hõ. S; q̃ ad inuestigãtõem
uliũ ꝓꝑietatũ 7 caũꝝ p' sũt nota mĩ ulia. eo q̃ ꝑticulares

caũs que sũt uni' gñis ul' spei pueniũt in caũs ulẽs. ea aũt
que sũt ulia i caũndo sũt posteri' nõ q̃ ad nos. lʒ p' sint nõ
p' nãm. q̃uis ulia ꝑ p̃dictõm sit aliquõ p' quo ad nos nõ
q̃ mĩ ulia. lʒ nõ p' nõ q̃ singlaria. nã cog̃tõ sñs q̃ est si
glariũ in nobis pced' cog̃tõm intllectũm q̃ ē uliũ facta
ē 7 ms i hoc q̃ ꝺ max' ulia nõ simp' cẽ difficilima.
S; fere. illa. n. q̃ sũt a m̃ p̃cit' sepata p' cẽ sic' sꝫ sub 7 i
mlẽs sũt mg̃ difficiles ad cognoſcend' nob' q̃ 7 ulia.
7 nõ sꝫ sciã que sapiã dĩ. q̃uis sit p' in dig̃nitate. ē tn̄ ultia
i addiſcendo.

Deiñ cũ ꝺ. Sciaꝝ. ꝺ t' eid' inẽe tali rõe.
q̃to aliq̃ scie sũt p̃res tãto sũt ẽtioꝛes q̃ ex hoc p3.
q̃ ille scie que dñr ex additiõe ad alias sũt mĩ ẽte aliis
sciẽs que paucioꝛa in sua ꝯsidiratiõe ꝯphendẽt. sic' arismetica
ẽtioꝛ ẽ geometria. nã ea que sũt i geometria sũt ex additiõe ad ea
que sũt i arismetica. q̃ p3 si ꝯsideremus id q̃ utraq3 sciã
ꝯsiderat ut p' p̃n' s. unitatẽ 7 punctũ. punctus. n. addit suꝑ uni
tatẽ. nã ens indiuisibile rõm unitatis ꝯstit̃. 7 sꝫ q̃ rõm hẽt me
sure sit p̃n' nũi. punct' a s' hoc addit sui. S; scie p̃ticulares s'
posterioꝛes sꝫ nãm ulib' sciẽs q̃ subiecta eoꝝ addunt ad subiecta
sciaꝝ uliũ. sic' p3 q̃ ens mobile ꝺ quo ẽ nãl p̃hia add' sup ens
simp'. 7 ens q̃ ꝺ quo ẽ mathematica. g̃ sciã illa que ẽ de ente
max' ulib' est ẽtissiã. ñ est ꝯuĩ q̃ dĩ cẽ ex paucioꝛibus
cũ s̃ dictũ sit q̃ sciat oĩa. nã uli' ꝯphendit quidẽ paucõ
in actu. sꝫ plura in põ. 7 tãto aliq̃ sciã est ẽtioꝛ q̃to ad
sui scili ꝯsidiratõm paucioꝛa actu ꝯsidiranda reqriũt.
unñ scie opatiue sũt incẽtissiẽ q̃ oꝫ q̃ ꝯsideret multas sin
glariũ opũm circũstantias.

Deiñ cũ ꝺ. At ũ ꝯdoct
na 7c. ꝺ t' quãti eidẽ inẽe tali rõe. illa sciã ẽ mag̃ docti
ul' doctrinal' que mag̃ ꝯsidirat caũs. illi. n. soli docẽt qui
caũs dñt. q̃ scire p̃ cã ẽ. 7 docẽ ẽ sciam i aliquo caũre. sꝫ
illa sciã q̃ ulia ꝯsidirat caũs p̃as oĩum caũꝝ. unñ p3 q̃ ipã
ẽ max' doctrix.

Deiñ cũ ꝺ 7 nos cẽ 7c. ꝺ quintũ eid'
i cẽ. illas sciãs max' est scire 7 cog̃scẽ causã. i. ꝓꝑ se
ipĩs 7 nõ ꝓꝑ alia que sũt ꝺ max' scibilib'. S; ille scie q̃
sũt ꝺ p̃s caũs sꝫ ꝺ maxie scibilib'. g̃ ille max' sunt cã
ꝯsidirãm. p' t' ꝓbat q̃ ꝯsiderat scire ꝓꝑ scire. ipm̃ q̃ ẽ max'
sciã ꝯsidirat. s; max' sciã ẽ ꝺ max' scibilib'. g̃ ille scie sꝫ
mag̃ ꝯsidirande ꝓꝑ se ipĩs q̃ sꝫ mag̃ ꝺ scibilib'. Sciam pro
bat sic. Illa ex quib' 7 ꝓꝑ q̃ alia cog̃scũt' sꝫ mag̃ scibilia hiis
q̃ per cognoscunt' 7c. [illegible] cog̃noscũt' 7 nõ cõ g̃ 7c.

Deiñ cũ ꝺ. [illegible] 7c. ꝺ [illegible] eidẽ 7c. [illegible] tal. illa sciã
i cẽ hẽt [illegible] sicut architectura ad [illegible] ad famlã
tẽ que ꝯsidirat caũ finalẽ. cuius cã agenda s' singla
sic' apparet in hiis que ꝺ [illegible]. nã gubnatoꝛ ad que ptinet
usus nauis ẽ q. architector r' naufactoris qui
ei famlat'. s; p̃dcã sciã ꝯsidirat max' cãm finalẽ. 7c.
q̃ ex hoc p3. q̃ hoc cuius cã agenda sũt singla ẽ bonũ cuiusqꝫ
i. p̃ticulare. unñ p̃ncipalis sic' ẽ i unoqꝫ gñe. id nõ q̃ ẽ
sꝫ oĩum. i. ipĩ [illegible] hoc q̃ ẽ optimũ in tota nã. 7 hoc

ptinet ad consideratorem predicte scientie. Et predicta scientia est pna
sui architectonica omnium aliarum. Deinde cum dicit: Ex omnibus ergo que dicta
sunt etc. concludit hic intentum. Dicens quod ex omnibus predictis apparet quod in
eandem scientiam cadit nomen scientie quam querimus, scilicet in illam scientiam que est theologica
i. speculativa primorum principiorum et causarum. Hoc autem iam est quasi ad vi. predicationes
que magis pertinent considerationi ulterius causis. Sed quod vi. condictio tange
bat hic considerato quod apud antiquos non magis probabiliter esse causam ut
inter dicitur. Iam spalis de quod hic conditio est eidem scientie quod scilicet est considerativa
primarum causarum. Quia ut dictum ipsum quod est bonum et causa cuius finis aliquando est una de numero
causarum. Unde scientia que considerat causas primas et universales oportet quod consideret et
finem omnium qui est optimum in toto universo. Quia vero non activa etc.
ostenso esse que ut sic considerato hic scientie et qualis sit scientia in te hic
de . . . dignitate huius scientie. Secundo ad que tamen in scientia pervenire
tenetur. In tertio aliqualiter etc. Circa primum .iiii. facit. Primo ostendit quod non est scientia
activa. Secundo spe. . . ostendit quod ipsa est libera maxime. In secundo igitur etc. Tercio
quod non est humana. Ibi propter quod iuste. Quarto quod honorabilissima
i. non talia alia etc. Primo ostendit primo proponit. Secundo probat. Testatur autem

ut dupliciter finem insinuaret. nam finis generationis est forma que est pars rei. finis autem motus est ad quem sit et res que movetur. Deinde hiis de se sufficienter tractasse ille philosophus ne ab eo ad presens difficilis expositio causarum quereretur. Accipiamus tamen etc. Hic ponit opiniones antiquorum de causis rerum. Et circa hoc duo facit. Primo assignat rationem quare hoc faciendum sit. Secundo incipit prosequi suam intentionem, ibi Primorum igitur etc. Dicit ergo primo quod quamvis de causis tractatum sit in physicis, tamen nunc accipiende sunt opiniones philosophorum qui prius venerunt ad perscrutandum entia et qui prius philosophati sunt de veritate, quia ipsi etiam ponunt causas et principia. Nobis igitur eis supervenientibus considerantibus eorum opiniones erit ad proficuum, id est, ad perambulationem methodo, id est arte que nunc ante queritur. Unde alia littera habet: accedentibus igitur ad opus presentis methodi que nunc est ad inveniendum. Alia littera habet: supervenientibus que nunc est ad vitam operationis, quia expositio est sic: nobis igitur supervenientibus eis, que nunc est via, id est, perscrutatio mentis, quia considerantibus horum opiniones, que ad vitam operationis necessaria. Sic operatio que fuit ad vitam considerationis intelligenda, quia quidam mentis ... in locutione predicti operis quibus necessaria accipiens. Utilitas autem est ista, quia ex dictis eorum inveniemus aut aliquod genus causarum preter predicta, aut magis credemus hiis que nunc dicta sunt de causis, quod scilicet sunt quatuor. Primorum igitur etc. Hic incipit antiquorum philosophorum opiniones prosequi. Et circa hoc duo facit. Primo recitat opiniones, secundo improbat, ibi Quicumque quidem igitur unum universum etc. Circa primum duo facit. Primo recitat singulorum opiniones de causis. Secundo colligit in summa que dicta sunt, ibi Breviter igitur et capitulariter etc. Circa primum duo facit. Primo ponit opiniones ponentium causam materialem. Secundo ponit opinionem ponentis quod preter causam materialem posuit materiam, ibi Post hos vero philosophos. Circa primum duo facit. Primo ponit opiniones illorum qui posuerunt principia que sunt res materiales. Secundo illorum qui adiunxerunt extrinseca principia, ibi Leucippus vero. Circa primum duo facit. Primo tangit opiniones antiquorum de causa materiali. Secundo de causa efficiente, ibi Procedentibus autem sic. Circa primum duo facit. Primo ponit opiniones ponentium causam materialem in generali. Secundo prosequitur eorum opiniones in speciali, ibi Sed Thales quidem etc. Circa primum duo facit. Primo ponit quid senserint de causa materiali. Secundo quid senserint de rerum generatione que ex primo sequebatur, ibi Et propter hoc nec generari etc. Dicit ergo quod plurimi eorum qui primo philosophati sunt de rerum natura posuerunt principia omnium esse sola illa que reducuntur ad speciem materie. Et ad hoc quatuor accipiebant, que conditiones materie, quas attribuebant principio rerum. Nam id ex quo res est, primum rei esse videbatur. Hoc autem est materia. Nam ex materia dicimus aliquid esse, ut ex ferro cultellum. Secundo id ex quo fit aliquid, videtur esse principium generationis rei, ut esse causa rei, quia res per generationem procedit in esse. Ex materia autem primo res fit, quia materia rerum factioni preexistit. Tertio quia ex ipsa aliquid non per accidens aliquid fit. Nam ex contrario vel privatione per accidens dicitur fieri, sicut dicimus quod ex nigro fit album. Et ideo videtur esse rerum principium in quod finaliter omnia per corruptionem resolvuntur. Nam sicut principia sunt prima in generatione, ita sunt ultima in resolutione. Hoc autem in materia contingit. Quarto quia principium oportet manere. Materia autem est quam dicebant esse substantiam rei manere in omni transmutatione, et passiones eius mutari, ut formam et omnia que adveniunt super substantiam materie. Et ex hiis concludebant quod materia est elementum et principium omnium entium. Et propter hoc etc. Hic ponit secundum quod ponebant quod ex predictis sequitur, scilicet nihil simpliciter generari vel corrumpi in entibus. Nam quando fit aliqua

mutatio circa passiones substantia manente, non dicimus aliquid esse generatum vel corruptum simpliciter, sed solum secundum quid. Sicut cum fit homo albus aut musicus, non dicitur simpliciter fieri, sed fieri hoc. Et similiter quando desinit habitu non dicitur corrumpi simpliciter, sed secundum quid. Materia autem que est rerum substantia secundum eos semper manet. Omnis autem mutatio fit circa aliqua que adveniunt ut passiones. Et ex hoc concludebant quod nihil generatur vel corrumpitur simpliciter, sed solum secundum quid. Opinionis sic convenit in predicta causa materiali sed differebat in eius positione quantum ad duo, scilicet quantum ad pluralitatem, quia quidam ponebant unam, quidam plures; et quantum ad speciem, quia ponentium unam quidam ponebant ignem, quidam aquam etc. Et ponentium plura quidam hec, quidam illa principia materialia rebus attribuebant. Sed Thales etc. Hic incipit recitare opiniones singulorum de causa materiali. Et primo ponit opiniones ponentium unam causam materialem. Secundo ponentium plures, ibi Empedocles vero etc. Circa primum tria facit. Primo ponit opinionem ponentium aquam esse principium omnium. Secundo ponentium aerem, ibi Anaximenes etc. Tertio ponentium ignem, ibi Ypassus. Circa primum duo facit. Primo ponit opinionem Thaletis qui dicebat aquam esse principium rerum. Secundo ponit opinionis probationem, ibi Forsan etc. Dicit ergo quod Thales princeps talis philosophie, scilicet speculative, dixit esse aquam primum rerum principium. Dicitur autem Thales speculative philosophie princeps fuisse, quia inter septem sapientes qui post theologos poetas fuerunt, ipse solus ad considerandum rerum causas se transtulit, aliis sapientibus circa moralia occupatis. Nomina autem sapientum sunt: primus Thales Milesius apud Thebanos tempore Romuli et Agar regnum Israel, sed hoc fuit priusquam Metile(?) regnante Ezechia. Alii autem sunt Solon Atheniensis, Chylon Lacedemoniensis, Pittacus Mitilenus(?), Periandrus Corinthius, Cleobulus Lindius, Bias Prienes, qui fuerunt omnes Babylonica captivitate. Quia igitur inter hos solus Thales rerum naturas scrutatus est suas, quia disputationes litteris mandavit eminuit, ideo hic princeps huius scientie dicitur. Nec de theologicis poetis hic tangitur eorum qui solum de scientia naturali tractaverunt, quia fuerunt antiquos qui nullam substantiam cognoverunt nisi corpoream et mobilem. Oportebat quod prima philosophia esset scientia naturalis, ut in quarto dicetur. Ex hac autem positione ulterius procedebat ad dicendum quod terra est super aquam fundata, sicut principiatum super suum principium. Forsan etc. Hic ponit rationes quibus Thales potuit induci ad predictam positionem, et primo quo adhuc inducebatur. Secundo quo inducebatur per auctoritatem, ibi Sunt autem aliqui qui antiquiores etc. Inducebatur autem duplici ratione, quarum una sumitur ex consideratione cause ipsius rei, alia quam sumit ex consideratione generationis rerum, ibi Et propter hoc quia etc. Hic igitur memoranda sunt ordinatim. Nam ex hoc sequitur quod nihil est quam aliquid principium essendi eius quod est principium. Tertio autem sequitur ex secundo. Nam unumquodque per corruptionem resolvitur in id ex quo generatum est. Quartum autem sequitur ex secundo, quia ideo quod precedit generationem rerum et remanet post corruptionem oportet esse semper manens. Primum accipiebat ex hoc signo, quod omnibus dicitur esse principium essendi rebus. Signum autem est quod nutrimentum viventium oportet esse humidum. Ex eodem autem viventia nutriuntur et sunt. Et sic humor videtur esse principium essendi. Secundum signum est quod esse cuiuslibet rei corporalis maxime viventis est per calorem naturalem. Calor autem ex humore fit, unde ipse humor fit quasi caloris materia. Unde ex hoc concluditur quod humor sit principium essendi. Tertium signum est quia

animalis in humido consistit. Unde propter desiccationem humidi animalia moriuntur et per conservationem sustentantur. Vivere autem viventibus est esse. Ex hiis tribus patet quod humor sit rebus principium essendi. Et hoc quod tamen signum se invicem consequuntur. Id est animal humido nutritur, quia calor etiam in humido sustentatur. Et ex hiis duobus sequitur quod vivere est aliis, sic per humidum. Id autem ex quo aliquid fit, id est per quod ad esse consequitur, est principium omnibus que ex illo esse habent. Et propter hoc acceptum hanc opinionem quod humor omnibus principium. Et quia acceptum signum ex rerum generatione, quia generationes viventium que sunt nobilissima in entibus fiunt ex seminibus. Semina autem sive spermata omnium viventium habent humidam naturam. Unde ex hoc etiam apparet quod humor est generationis rerum principium. Si autem predicta coniungat quod aqua est humidi principium, sequitur quod aqua sit principium rerum. Sunt autem aliqui etc. Hoc est quo Thales inducebatur ad predictam positionem per auctoritatem antiquorum. Et dicit quod aliqui fuerunt antiquiores Thale et multum ante generationem hominum qui erant tempore Aristotelis, qui fuerunt primo theologizantes, quibus visum fuit hanc opinionem de natura habuisse, scilicet quod aqua est principium omnium. Ad cuius evidentiam sciendum est, quod apud Grecos primi famosi in scientia fuerunt quidam poete theologi, sic dicti quia de divinis carmina faciebant. Fuerunt autem tres, Orpheus, Museus et Linus, quorum Orpheus famosior erat. Fuerunt autem tempore quo iudices in populo Iudeorum. Unde patet quod diu fuerunt ante Thaletem et multo magis ante Aristotelem, qui fuit tempore Alexandri. Isti autem poete sub quibusdam enigmatibus fabularum aliquid de rerum natura tradiderunt. Dixerunt enim quod Oceanus, qui est maxima aquarum congregatio, et Thetis, que dicitur dea aquarum, sunt parentes generationis. Ex hoc sub fabulari similitudine dantes intelligere aquam esse generationis principium. Hanc quoque sententiam sub fabulosa narratione velaverunt, dicentes quod sacramentum vel iuramentum deorum erat per aquam quandam quam poete dicunt Stigem, et dicunt eam esse aquam infernalem. Ex hoc autem quod deos dicebant iurare per aquam erat honorabilius ipsis diis. Quia sacramentum vel iuramentum fit per id quod est honorabilius. Prius enim preceptum ipsum non quantum ad tempus simpliciter, sed in uno aliquo ipsorum perfectiorem precedit. Unde ex hoc patet quod estimabant priorem esse aquam ipsis diis, quos intelligebant esse corpora celestia. Et quia isti antiquissimi aquam dixerunt rerum principium, si aliqua opinio fuit prior de natura, non est nobis manifestum. Sic igitur patet quod Thales de prima causa rerum dicitur extimasse. Quidam autem philosophus, quem Ypponas quidem dicit, de numero horum non fuit dignatus ad sensus aliquos propter sue sententie vel intellectus imperfectionem, quia iste de anima posuit grossiores. Non dicitur quod posuit aquam esse animam et principium rerum, sumens argumentum ex rerum seminibus, ut hoc dictum est de Thale. Unde patet quod non addit supra Thaletis sententiam, vel propter intellectus imperfectionem, quia ipse dixit. Non reddidit se dignum ut eius sententia hic contineretur cum aliis. Anaximenes autem. Hic ponit opiniones ponentium aerem esse principium, qui fuerunt Dyogenes et Anaximenes, ponentes aerem priorem aqua esse naturaliter et principium omnium simplicium corporum, scilicet quatuor elementorum et per consequens omnium aliorum. Fuit autem Anaximenes tertius a Thale. Fuit autem discipulus Anaximandri, qui fuit discipulus Thaletis. Dyogenes vero discipulus Anaximenis fuisse dicitur. Hec tamen differentia fuit inter opinionem Dyogenis et Anaximenis, quia Anaximenes aerem simpliciter posuit rerum principium. Dyogenes autem dixit quod aer rerum principium esse non posset nisi quod conpos esset divine rationis. Ex qua provenit opinio quam tangit in primo de anima. Ideo autem quia aerem ponebat rerum principium, posuit sensum ex existentia per quam unum

animalis reservatur, et quia ex immutatione aeris videntur variari generationes et corruptiones. Ypassus autem etc. Hic ponit quod duo philosophi, Ypassus et Heraclitus, posuerunt ignem esse principium primum materiale, et posuerunt movens esse ex eius subtilitate, sicut infra dicetur. Empedocles vero etc. Hic ponit opiniones ponentium plura principia materialia. Et primo Empedoclis qui posuit plura finita. Secundo Anaxagore qui posuit plura infinita, ibi Anaxagoras vero etc. Ponit igitur primo opinionem Empedoclis, quantum ad duo. Primo quantum ad hoc quod tria predicta elementa, scilicet aquam, aerem et ignem, dixit esse rerum principia, addens eis quartum, scilicet terram. Secundo quantum ad hoc quod ista quatuor elementa dixit semper manere, et non generari neque corrumpi. Sicut et illi qui posuerunt unam causam materialem, sed per congregationem horum et disgregationem sive multitudinem et paucitatem dixit ex eis alia generari et corrumpi, in quantum per concretionem in unum et discretionem ex uno dividuntur. Anaxagoras vero etc. Hic ponit opinionem Anaxagore, contemporanei Dyogenis, pertractans quod elementa ponens, prior erat quam Empedocles, sed factis suis operibus posterior, vel quia posterius philosophari incepit, vel quia in numero philosophorum mirabiliter dixit quam Empedocles. Dixit enim principia materialia esse infinita, cum sic dicti sunt principia et priora accipere quam fecit Empedocles, ut dicitur in primo Physicorum. Non enim dixit solum principia rerum esse ignem et aquam et alia elementa, sicut Empedocles, sed omnia que sunt similium partium, ut caro et os, medulla et similia, quorum infinitas minimas partes principia rerum posuit, ponens in uno quoque infinitas partes horum singulorum inesse, propter quod infinitas unum ex aliquo generari per se inveniunt, cum generationem rerum non diceret esse nisi per segregationem aliquo, ut planius explicatur primo Physicorum. Secundo quod Anaxagoras convenit cum Empedocle, scilicet quod generatio et corruptio rerum non est nisi per concretionem et discretionem partium predictarum infinitarum, et quod aliter non generatur neque corrumpitur aliquid. Sed hec rerum principia infinita, ex quibus rerum substantie efficiuntur, permanent dixit sempiterna. Concludit igitur Aristoteles quod ex predictis philosophorum opinionibus potest aliquis cognoscere solam causam que continetur sub specie materialis. Procedentibus autem etc. Postquam posuit opinionem de causa materiali, hic ponit opinionem de causa efficiente, que est unde est principium motus, et dividitur in duas. Primo ponit opiniones eorum qui simpliciter assignaverunt causam motus et generationis. Secundo prosequitur opiniones illorum qui posuerunt causam efficientem que est etiam principium boni et mali in rebus, ibi Post hos autem etc. Circa primum duo facit. Primo ponit rationem cogentem ad ponendum causam moventem. Secundo quomodo aliqui ad ponendum diversimode diversi se habuerunt, ibi Quidam igitur omnino qui talem etc. Dicit ergo primo quod dum philosophi sic procederent in causam materialem ponendam, ipsa rei evidentia necessario dedit eis viam ad inveniendum cognitionem vel inventionem et coegit eos querere dubitationem dictam, que inducit in causam efficientem, et talis est. Nulla enim materia vel subiectum transmutat seipsum. Sicut lignum non transmutat seipsum ut ex eo lectus fiat, nec es est sibi causa permutandi ut ex eo fiat statua. Sed oportet aliquid aliud esse quod est eius mutationis causa, quod est artifex. Sed ponentes causam materialem unam vel plures dicebant ex ea sicut ex subiecto fieri generationem et corruptionem rerum. Ergo oportet querere aliquam causam mutationis, et hoc querere est querere aliud genus principii et cause quod nominatur unde motus etc. Igitur omnino etc. Hic ostendit quomodo ad predictam rationem philosophi se habuerunt. Illi enim quidem qui a principio tetigerunt et dixerunt unam causam materialem, non multum se gravabat in solutione huius questionis. Erat enim contentum eorum circa rerum causas negligentia. Alii vero dicentes omnia unum esse, quasi per predictam questionem devicti, non valentes pervenire ad assignandam causam motus, negaverunt totaliter motum. Unde dixerunt quod totum universum

est unum ens immobile in quo differebat a physicis qui dice-
bant unam esse causam rerum scilicet materiam que tamen movetur preter eam
et de Platone ut sic exiuit plura quedam [illegible] fieret licet non diceret
quod mutaretur secundum generationem et corruptionem simpliciter. hec enim quod non simpliciter generatur
vel corrumpitur fuit antiqua opinio et ab omnibus confessa ut ex supra
dictis patet. Sed istis positionibus proprium fuit dicere quod totum est unum immobile
sic omni motu carens. hii fuerunt Senophones Parmenides et Mel-
lissus. ut infra dicetur. Ergo patet quod illi qui dixerunt totum unum fuit esse quod
est unum immobile non habent intelligere eorum causam sive causam motus quia
ex quo motus subtrahitur frustra quereret causam motus. nisi
Parmenides tamen quia licet et si poneret unum secundum rationem ponebat plura secundum sensum
ut infra dicetur. unde inquantum plura ponebat debebat ei ponere plures
causas. quarum una esset movens et alia mota. quia sicut pluralitatem
secundum sensum ponebat ita oportebat quod poneret motum secundum sensum.
nam ex uno subiecto non potest intelligi pluralitas contrariorum nisi per aliquem modum motus.
Tertii fuerunt qui plures faciebant rerum substantias consenserunt premisse ra-
tiones causam motus. ponebant enim calidum et frigidum causas vel ignem et terram
quorum igne utebantur ut habente motivam naturam. aqua vero et terra et huiusmodi scilicet
aere contrario ut habentibus naturam passivam. et ignis erat ut causa efficiens. alia
ut causa materialis. Post hos autem et talia principia. hic ponit opiniones poni-
tium causam efficientem non solum ut principium motus sed etiam ut principium boni
vel mali in rebus. et circa hoc duo facit. primo narrat eorum opiniones. secundo in quo
ipsi ab causis defecerunt ibi Isti quidem igitur sicut diximus etc. Prima pars dividitur in duas. primo ponit
opinionem ponentium ex quo movebantur ad ponendum aliam causam a predictis.
secundo quam diversam causam posuerunt ibi Dicens et alias etc. Dicit ergo primo quod post
predictos philosophos qui solum unam causam materialem posuerunt vel plures corporales
quarum una erat ut activa alia ut passiva. et predicta principia ab eis
posita. iterum fuerunt ab ipsa veritate coacti ut dicebant et sicut supra
dictum est ut quererent principium habitum consequentes se hiis a predictis scilicet causam
boni quod quidem est causa finalis licet ab eis non poneretur nisi per accidens ut infra
patebit. ponebant enim ab eis solum causam boni per modum cause efficientis et ad hoc
cogebantur quia premissa principia non sufficiebant ad generandum naturam entium
in qua quod invenitur aliqua bene se habere quod dimittit consuetudo eorum in
propriis locis extra que corrumpuntur. quales utilitates quas provenire
videntur ex partibus animalium que hoc in dispositione inveniuntur secundum quod congruit
ad bene esse alius. hanc autem bonam dispositionem vel habitudinem quam quedam res
iam habent. quedam vero adipiscuntur per aliquam factionem. non sufficit poni
causam vel ignem vel terram vel aliquod tale corporum quia ista corpora determinate agunt
ad unum secundum necessitatem propriarum formarum. sicut ignis calefacit et tendit sursum
suum. predicte autem utilitates et bone dispositiones rerum exigunt habere causam non de-
terminatam ad unum tamen cum in diversis aliis diverse inveniantur
preter dispositionem in uno quod pertinet secundum congruentiam naturalem. unde non est conveniens quod
ignis vel terra vel aliud huiusmodi sit causa predicte bone habitudinis rerum. nec fuit conveniens
quod ipsi hoc extimaverint. nec iterum bene se habet dicere quod sit auto-
matum. id est per se eveniens et casualia et quod a fortuna tantum in-
mutatur eorum qualitas. licet aliqui eorum hoc dixerunt ut Empedocles et quidam
posuerunt causam materialem tamen sicut patet in secundo physicorum. quod tamen patet esse falsum. per
hoc quod hee bone dispositiones inveniuntur vel semper vel in maiori parte. ea
autem que sunt a casu vel fortuna non sunt sic semper sed non sicut
frequenter. sed ut in minori parte. propter hoc necesse fuit alterum invenire principium bone
dispositionis rerum. preter universalia. alia littera habet nec ipsi automato et fortu-
ne etc id sensus quod patet. Dicens et alias etc. hic ponit in speciali opiniones
de predicto principio. et primo ponit opinionem ponentium unam causam. secundo ponentium duas ibi
Quam vero contraria bonis etc. circa primum duo facit. primo ponit opinionem ponentium causam pri-
mam efficientem intellectum. secundo ponentium amorem ibi Suspicabitur autem etc.
Dicit ergo primo quod postquam predictam causam aliquis dixit intellectum inesse in natura
non sicut est in animalibus quod opinamur causam mundi et ordinis totius id est universi
in quo ordine consistit bonum totius universi et hic protulit sobrie valde priores philosophos
ad puram veritatem eos reducens que ad entia dixerunt hanc causam non
negaverunt. hanc autem sententiam manifeste tenuit Anaxagoras. licet causam huius sententie
prestandi dederit ei quod postea quidam alius philosophus scilicet Hermotimus Clazome-
nius. unde patet quod illi qui fuerunt opinionis sic simul posuerunt in rebus esse principium
quod bene se habent et quod esset unum principium motus est. Suspicabitur autem. hic ponit
ponentium amorem esse principium. qui tamen non ita expresse ut plane po-
suerunt. et ideo dicit quod suspicio fuit apud aliquos quod Hesiodus primus quesivit
hanc principium boni habitudinis rerum vel quicumque alius posuit amorem aut de-
siderium in rebus sicut Parmenides universi generationem temptans monstrare
dixit quod amor deorum providit omnibus ut mundus construeretur. non est contraria
sententia ei qui posuit unum immobile ens quod hoc dicit quia ponebat plura
secundum sensum licet unum secundum rationem ut dictum est quod dicetur. deos autem corpora celestia
appellabat vel forte aquas substantias separatas. Sed Hesiodus dixit quod primo
omnium fuit chaos et deinde terra et terra latior ut esset receptaculum aliorum
posuit est receptaculum et locum primum esse ut dicitur IIII physicorum. posuit etiam amorem
rerum principium qui condecet omnia immortalia. et hoc ideo quia communicatio bonitatis ex amore
provenire videtur. nam beneficium est signum et effectus amoris. unde cum ex rebus
immortalibus habent corruptibilia esse habent et esse bonum dispositionem oportet hoc amori
immortalibus attribuere. immortalia autem posuit vel ipsa corpora celestia vel ipsa
principia in illa. Sic autem posuit chaos et amorem. quod necesse fuit in rebus existentibus
esse non solum materiam motui sed etiam causam agentem que res movet et congregat
quare ad amorem pertinet. nam et in nobis amor ad actiones movet.
quia est omnium affectionum principium. nam timor et tristitia et spes non nisi ex amore
procedit. quod autem amor congreget ex hoc patet quod ipse amor est quedam unio
amantis et amati dum amans amatum quasi se reputat. iste autem
Hesiodus ante philosophorum tempora fuit in numero poetarum qui autem horum sit prior in sententia
utrum ille qui dixit amorem esse principium vel ille qui dixit intellectum posterius
poterit iudicari. scilicet in agendo de deo et hoc videtur distributionem vocat.
quia philosophi unicuique suus gradus attribuitur dignitatis. alia translatio
planius habet quod autem oporteat se congruat tribuere quis de hoc sit prior posterius
iudicari poterit.

Quoniam vero etc. hic ponit opinionem ponentium contraria
in hac ratione esse moventem que talis erat. In rerum natura
videbantur aliqua esse contraria bonis. quia in natura non solum invenitur ordinatum
et bonum. sed aliquid inordinatum et turpe. non autem potest dici quod mala non habent
causam sed accidunt a casu. quia mala sunt plura melioribus. et prava sunt
plura bonis simpliciter. que autem sunt a casu sine causa determinata non sunt ut in pluribus
sed ut in paucioribus. unde cum contrariorum sint contrarie cause. oportet non solum
causam rerum ponere amorem ex quo proveniunt ordinationes et bona
sed odium ex quo proveniunt inordinationes et turpia vel mala ut sic
singula mala et bona propriis habeant causas. et qui in sic fuit ratio movens
Empedocles. patet si quis exequatur sententiam eius et accipiat se ad sententiam quam
dicere voluit et non ad verba que imperfecte et quasi balbuciendo dixit.
dixit enim quod amoris est congregare et odii disgregare. Sed quia ex con-
gregatione est rerum generatio ex qua rebus est esse quod bonum. per segregationem vero est
corruptio que est via ad non esse et malum. iam patet quod voluit amorem esse
causam agathorum id est bonorum. et odium esse causam malorum. et ita si quis
dicat quod Empedocles est ille qui fuit primus qui dixit bonum et malum esse principia forsitan
bene diceret. si tamen secundum Empedoclem fuit quod bonum est causa omnium bonorum et ma-
lum omnium malorum. Videmus enim aliquorum malorum posuit causam malum
scilicet compositionis singulorum et aliquorum bonorum bonum scilicet generationis maxime.
Sed quia non sequebatur quod omnia bona essent per amicitiam. nec omnia ma-
la per odium. cum distinctio partium mundi adinvicem esset per odium
et confusio per amicitiam. ideo non usquequaque posuit bonum causam bonorum.
et malum causam malorum. Isti quidem igitur sicut diximus etc. hic ostendit
quod in predictis predictas causas deficiebant. et primo loquitur generaliter de eis.
secundo specialiter in Anaxagora ibi Anaxagoras enim etc. Dicit ergo primo quod predicti philosophi scilicet Anaxagoras et Empedocles
usque ad hoc pervenerunt quod posuerunt duas causas illarum universalium
que sunt determinata in physicis scilicet materiam et causam motus. Sed obscure et non
manifeste tradiderunt. quia non exprimebant quod illa que causas esse po-
nebant ad talia causarum genera reducerentur. scilicet in hoc quod de causis posuerunt
dualiter se habent assimilantur bellatoribus non eruditis qui ab adversari-
is circumducti faciunt aliquos bonos ictus sed non per artem sed a casu quod ex
hoc patet quia et si aliqui accidit eis non tamen semper aut frequenter. similiter et
predicti philosophi non fuerunt usi dicere quod dixerunt. non usi fuerunt scientibus id est si-
cut scientes. unde alia translatio habet Sed non illi scientiam. non enim operantur
secundum scientiam dicere quod dixerunt. quod ex hoc patet quia cum predictas posuissent
fere non sunt eis usi. quia in paucis utebantur. unde videtur quod non
ex arte sed ex quadam industria naturali induxerunt. Anaxagoras
enim. hic ostendit in quo specialiter utrique eorum defecit. et primo de Anaxagora secundo
de Empedocle. Dicit ergo primo quod Anaxagoras utitur intellectu ad mundi generationem
in quo videtur artificialiter loqui. nam dubitans de causa generationis
mundi ex necessitate abstrahit id est producit ipsum intellectum. non
valens reducere generationem mundi in aliquam aliam causam distin-
guentem res nisi in aliquo in se distinctum et immixtum cum est intellectus
Sed in omnibus aliis assignat causas magis ex omnibus aliis quam ex
intellectu sicut in speciebus rerum naturalibus. Et Empedocles etc. hic ostendit in
quo Empedocles deficiat et circa hoc duo facit. primo ostendit in quo deficiat.
secundo quid proprium preter alios dixit ibi Empedocles quidem igitur. Dicit ergo quod Empedocles
in distinctionibus particularibus rerum causis plus utitur causis a se positis
scilicet universaliter elementis. et odio et amore quam Anaxagoras quia singulorum generationem
in predictas causas reducit. non autem Anaxagoras in intellectum sed in duobus de-
ficit. primo quia non sufficienter hiis causis utitur. utitur enim eis quasi distinguibilibus
per se notis que non sunt per se nota ut dicitur VIII physicorum diversitas scilicet
supposita quasi per se notum quod lis determinato tempore dominabitur in elementis
et alio tempore determinato amor. Secundo quia in hiis que querit non in-
venitur id quod est ab eo confessum id est suppositum. quod principium scilicet quod amor
congreget. et odium disgreget. quia in multis locis oportet quod e converso amor
secernat id est dividat et odium concernat id est congreget. quia quando ipsum esse
universi in partes suas per odium destruitur id est dividitur quod est in generatione
mundi. tunc omnes partes ignis in unum coniunguntur et similiter singule par-
tes aliorum elementorum coniunguntur id est adinvicem coniungunt. sicut ergo odium
non solum partes ignis dividit a partibus aeris. sed et partes ignis coniungit
adinvicem. econverso autem cum elementa in unum conveniunt per amorem quod accidit
in destructione universi. tunc necesse est ut partes ignis adinvicem
separentur et similiter singulorum partes adinvicem secernantur. Non enim possunt
ignis commisceri aeri nisi partes ignis adinvicem separentur. ut et sic
amor sic coniungens esse exsistens ita dividat similia secundum quod sequitur
ex eius positione. Empedocles quidem igitur etc. hic ostendit quid Empedocles preter alios philosophos
proprium posuerit. et dicit quod duo principia posuit unum est quod causam unius
motus divisit in duas contrarias partes. aliud est quod causam materialem dixit
esse IIII elementa. non quod utatur IIII elementis ut IIII. sed ut duobus. quia
ignem posuit aliis tribus quibus utitur ut uno. dixit quod ignis habet naturam
activam et alia passivam. et hoc potest aliquis sumere ex elementis rerum ab ipso
traditis. vel elementis id est principiis sue doctrine que posuit. alia
littera habet ex versibus. quia dicitur metrice suam philosophiam scripsisse. et huic con-
cordat alia translatio que dicit ex rationibus. hic ergo ut dictum est sic
et tot posuit principia scilicet IIII elementa et ea que dicta sunt.

Leucippus vero etc. hic incipit ponere positiones eorum qui
posuerunt de principiis positiones extraneas et non manifestas. et primo
illorum qui posuerunt plura principia rerum. secundo illorum qui posuerunt tamen unum
ens ibi Sunt autem quidam etc. circa primum duo facit. primo ponit opinionem Leucippi et De-
mocriti. qui posuerunt principia rerum corpora aliqua. secundo ponit opinionem Pytha-
goricorum qui posuerunt principia rerum incorporalia ibi In hiis autem etc. circa primum duo facit. primo
ponit opinionem Democriti et Leucippi de causa materiali rerum. secundo de causa diversi-
tatis. quod scilicet ex materia plures diversificantur. in quo quidem apparet
causam generationis et corruptionis rerum in quo causam antiqui philosophi
querebant. Et quemadmodum qui unum etc. Dicit ergo primo quod duo philosophi qui ami-
ci dicuntur quia in omnibus se sequebantur scilicet Democritus et Leucippus posuerunt
rerum principia plenum et inane sive vacuum. quorum plenum est ens.
vacuum sive inane non ens. ad hanc opinionem evidentius recolendum
est quod philosophus de hoc in primo de generatione diffusius eam tradidit. cum enim
quidam philosophi posuissent esse unum ens continuum immobile. quia nec
motus sine vacuo esse poterit ut videtur. nec in rerum distinctio ut di-
cebat est continuum partibus. proveniens ex quo oportet intelligere corporum diversitatem
nisi per vacuum non posset comprehendere. vacuum autem ille intra corpora esse po-
neret. supponentes Democritus qui eorum rationi consentiens diversitatem
aut et motum a rebus auferre non volens. vacuum esse voluit.
et corpora ex quibusdam indivisibilibus corporibus esse composita. propter hoc quod videbatur sibi
similiter quod sic ratio posset assignari quod ens universum magis in una
parte esset divisum quam in alia. unde ne poneret totum esse continuum pe-
legit ponere utrumque et totaliter esse divisum quod esse non posset nisi rema-
neret ad individua indivisum. hec autem individua corpora adinvicem
coniungi non possent nisi esset ut ponebat nisi vacuo mediante.
quia nisi vacuum inter duo corpora interveniret. oporteret ex eis
duobus unum esse continuum quod ratione predicta non ponebat. sic
ergo unicuique corporum magnitudinem constitutam esse dicebat ex
illis indivisibilibus corporibus impletis individualibus spatia et ex

et similiter partes aeris adinvicem se-
dicta penetrent.

quibusdam spatiis vacuis ipsis indivisibilibus corporibus interiacentibus. Que quidem potiora esse dicebant. Ex quo cum vacuum sit non ens, et plenum ens, non magis ponebat rei constitutivum ens quam non ens, quia non corpus magis quam vacuum, aut vacuum magis quam corpus. Sed ex duobus simul dicebant ut dictum est corpora constitui. Unde predicta duo posuerunt rerum causas sicut materiam. Et quemadmodum etc. Hic ostendit in quo concordabant predicti philosophi cum antiquis philosophis qui ponebant unam tantum materiam. Ex illa materia una generabant alia. Postquam autem concordabant cum eis in duobus. Primo quidem quia sicut ponentes unam materiam ex illa materia una generabant alia per diversas materie passiones que sunt rarum et densum, que accipiebant ut principia omnium aliarum passionum, ita isti, scilicet Democritus et Leucippus, dicebant quod cause differentiarum erant aliarum, scilicet corporum constitutorum ex indivisibilibus. Unde quelibet omnis illorum indivisibilium corporum et positionum diversa entia constituebant. Eas autem differentias dicebant tres esse, quidem unam esse quidem figuram que attenditur ex hoc quod aliquid est angulatum, circulare vel rectum. Aliam secundum ordinem que est secundum prius et posterius. Aliam secundum positionem que est secundum ante et retro, dextrum et sinistrum, sursum et deorsum. Et sic dicebant quod unum differt ab altero vel rismo, id est figura, vel diathigi, id est ordine, vel tropi, id est positione. Et hoc probat per exemplum in litteris grecis. A . N differt A . B non figura. A (ab . N .) ordine. Z . a ab N positione. In quibus una littera differt ab alia figura, sicut quedam differt quod una ab altera secundum ordinem. Nam quedam ante alias ordinantur. Una que differt ab altera positione sicut apud nos invenitur quod semivocales ante liquidas poni non possunt, ante quas ponuntur mute in eadem syllaba. Et sicut propter triplicem diversitatem in litteris ex eisdem litteris diversimode se habentibus fit tragedia et comedia, ita ex eisdem corporibus indivisibilibus diversimode se habentibus fiunt diverse species rerum. Secundo in quo concordabant isti philosophi cum antiquis est quod sicut antiqui neglexerunt ponere causam ex qua motus inest rebus, ita et isti, licet indivisibilia corpora dicerent esse per se mobilia. Sic igitur patet quod per predictos philosophos non dictum est nisi de duabus causis, scilicet de causa materiali ab omnibus, et de causa motus a quibusdam. In his autem etc. Hic autem ponit opinionem pythagoricorum ponentium numeros esse substantias rerum. Et circa hoc duo facit. Primo ponit opinionem de rerum substantia. Secundo ibi: Sed cum quidem genus superveniunt etc. Ostendit propter quod duo ex quibus inducebantur ad ponendum numerum esse rerum substantiam. Secundum ibi: Amplius autem armoniarum etc. Dicit ergo primo quod pythagorici philosophi fuerunt in his contemporanei aliquibus dictorum philosophorum et ante hos quidam fuerunt in quibusdam posteriores. Sciendum est autem duo fuisse philosophorum genera. Nam quidam vocabantur yonici qui morabantur in illa terra que nunc Grecia dicitur. Et isti sumpserunt principium a Thale ut supra dictum est. Alii philosophi fuerunt ytalici in quo quondam magna Grecia dicebatur que nunc Apulia et Calabria dicitur. Quorum philosophorum princeps fuit Pythagoras natione Sythac sic dictus a quadam Calabrie civitate. Et hec duo philosophorum genera simul concurrerunt. Et propter hoc dicitur quod fuerunt in his et ante hos. Isti autem ytalici philosophi qui pythagorici dicuntur primi produxerunt quedam mathematica ut essent rerum sensibilium substantias et principia esse dicerent. Dicit igitur primi, quia plurimi eos sunt secuti. Ex hoc autem moti sunt ut mathematica introducerent, quia erant nutriti in eorum studio. Et ideo principia mathematicorum credebant esse principia omnium entium. Consuetum est enim apud homines quod per ea que noverunt de rebus iudicare velint.

Et quia in mathematicis numeri sunt priores, ideo conati sunt speculari similitudines rerum naturalium et quantum ad esse et quantum ad fieri magis in numeris quam in sensibilibus elementis que sunt terra et aqua et huiusmodi. Sicut enim predicti philosophi ad passiones rerum sensibilium adaptabant proprietates rerum naturalium, ita isti proprietates rerum naturalium adaptabant numerorum passionibus, cum dicerent quod aliqua passio numerorum est causa iustitie, et aliqua est causa anime et intellectus, et aliqua est causa temporis, et sic de aliis. Et sic passiones numerorum intelligebant esse rationes et causas quidem principiorum apparentium in rebus sensibilibus, et quantum ad res voluntarias que designantur per iustitiam, et quantum ad formas substantiales rerum naturalium que designantur per intellectum et animam, et quantum ad accidentia que designantur per tempus. Amplius etc. Hic ponit secundum motivum. Considerabant enim passiones armoniarum, id est consonantiarum musicalium, et earum rationes, id est proportiones, esse in numeris. Unde cum soli consonantie sint quedam sensibilia, per rationem, id est totam naturam assimilare numeris, ita quod numeri sunt prima in tota natura. Et propter hoc estimaverunt quod principia numerorum essent principia omnium entium existentium. Et totum celum non aliud esse dicebant nisi quandam armoniam numerorum, id est proportionem quandam similem proportionibus que considerantur in armoniis. Unde quecumque habebant confessa, id est manifesta, que poterant adaptare numeris et armoniis adaptabant, et quantum ad totum celi ornatum sicut sunt diverse stelle, et quantum ad celi passiones sicut sunt motus et eclipsis et huiusmodi, et quantum ad partes sicut sunt diversi orbes, et quantum ad totum celi ornatum sicut sunt diverse stelle et diverse figure in constellationibus. Et si aliquid deficiebat in rebus manifestis quod non videretur numeris adaptari, adiuvabant, id est ipsi de novo ponebant, ut consequens esset eis totum negotium, id est ad hoc quod totum negotium eorum erat adaptare sensibilia ad numeros consummaretur, quod sensibilia numeris adaptaret. Sicut patet in uno exemplo. In numeris enim denarius videtur esse perfectus eo quod est primus limes et quia habet in se omnium numerorum naturam, quia omnes alii numeri non sunt nisi quedam repetitio denarii. Et propter quod plures usque ad x. faciebant numerum, ut dicitur ... philosophi. Unde pythagorici speras que moventur in celo dixerunt esse x., cum tamen ix. solum harum sint apparentes quas deprehendimus: vii. ex motibus planetarum, viii. ex motu stellarum fixarum, ix. vero ex motu diurno qui est motus primi. Sed Pythagoras addidit que esset antiptona, id est in contrarium mota inferioribus speris, et per hoc contrarium sonans. Dicebant enim ex motu celestium corporum fieri quandam armoniam. Sed sicut armonia fit ex proportione sonorum contrariorum, scilicet gravis et acuti, ita ponebant quod in celo erat unus motus in oppositum preter alios motus ut fieret armonia. Et per hanc positionem motus diurnus pertinebat ad x. speram que est ab oriente in occidentem. Aliarum sperarum revolutio est ab occidente in orientem. Nona vero spera esse poterat que revolvebat omnes speras inferiores in contrarium primi motus. De his autem que ad opinionem pertinent determinatum est diffusius et certius in aliis libris [illegible].

Sed cum quidem genus etc. Hic post opinionem pythagoricorum de principiis rerum. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quid esse rerum principia estimabant. Secundo in quod genus cause principia ab eis posita reducuntur, ibi: Ab his quidem ambobus etc. Primo autem circa hoc ponit tres opiniones. Secunda incipit ibi: Eorundem autem alii etc. Tertia ibi: Quemadmodum videtur Alcmeon. Dicit ergo quod hi generaliter venerunt ad opiniones pythagoricorum recitandas ut ostenderetur per eorum opinionem que sunt rerum principia et quomodo rerum principia ab eis posita incidunt in causas superius numeratas. Dicunt enim pythagorici ponentes numerum esse principium entium quasi materiam, et passiones esse sicut passiones entium et sic habitus, ut per passiones intelligamus accidentia cito transeuntia, per habitus accidentia permanentia. Sic ponebant quod passio alicuius numeri, scilicet quod dicitur equaliter par, erat iustitia propter equalitatem divisionis, quia talis numerus equaliter per media dividitur usque ad unitatem, sicut octonarius in duos quaternarios, quaternarius vero in duos binarios numeros, et binarius in duas unitates. Et similiter alia accidentia assimilabat accidentibus numerorum. Principia vero numerorum dicebat esse par et impar, quia iste sunt prime numerorum differentie. Parem quidem numerum dicebat principium infinitatis, imparem vero principium finitatis, sicut exponitur in iii. Physicorum, quia infinitum in rebus per se videtur sequi divisionem continui. Par autem est numerus aptus divisioni. Impar sub se numerum parem concludit addita unitate que indivisionem causat. Probat etiam quod numeri impares per ordinem sibi additi semper retinent figuram quadrati, pares autem figuram variant. Ternarius enim unitati que est principium numerorum additus facit quaternarium qui primus quadratus est, nam bis duo iiii. Rursum quaternario quinarius additur qui est secundus numerus impar, novenarius constituitur qui ideo est quadratus, et sic de aliis. Si vero binarius qui est primus par unitati addatur, triangularis numerus constituitur, scilicet ternarius. Et si addatur quaternarius qui est secundus par, constituitur septimum numerum qui est septenarius, et sic deinceps. Numeri pares sui quadratis additi unam figuram non conservant. Et hac ratione infinitum attribuebat pari, finitum vero impari. Quia finitum est ex parte forme cui competit virtus activa, infinitum vero ex parte materie cui competit virtus passiva. Ideo pares numeros dicebat esse feminas, impares vero masculos. Ex his vero duobus, scilicet pari et impari, finito et infinito, non solum numerum constituebat sed etiam ipsum unum, id est unitatem. Unitas enim et par est virtute et impar. Omnis enim differentia numeri unius convenit in virtute, quia quecumque differentia numeri in unum resolvitur, ut in ordine imparium per invicem unitatem, et similiter in ordine parium et quadratorum et perfectorum numerorum, et sic de aliis numeri differentiis. Quia unitas licet non sit actu aliquis numerus, est tamen omnis numerus virtute. Et sic unum dicebat componi ex pari et non pari, ita numerum ex unitatibus, celum vero et omnia sensibilia ex numeris. Et hic erat ordo principiorum quem ponebat.

Eorundem autem etc. Hic post secundam opinionem de principiis dicens quod de numero eorundem pythagoricorum fuerunt aliqui qui non posuerunt unam tantum contrarietatem in principiis sicut predicti, sed posuerunt x. principia secundum coelationem dicta, id est ab unoquoque illorum cum suo coelo, id est cum suo contrario. Et hi posuerunt rationabilius, quia non solum accipiebant principia sed etiam propria principia singulis rebus attributa. Ponebant igitur primo finitum et infinitum sicut illi qui predicti sunt, et consequenter par et impar sicut principia rerum que ex eis causantur numeri. Ponebant tertio differentiam numerorum, scilicet unum et plurale, que duo ex pari et impari causantur, quia ex numero constituebant magnitudinem secundum quod numerus positionem accipiebat. Nam secundum eos punctus nihil aliud erat quam unitas positionem habens. Ideo consequenter ponebant principia positionum dextrum et sinistrum. Dextrum enim invenitur perfectum, sinistrum autem imperfectum. Et ideo dextrum erat ex parte imparis, sinistrum ex parte paris. Quia vero naturalia super mathematica addunt virtutem activam et passivam, ideo ulterius ponebant principia masculinum et femininum. Masculinum enim ad virtutem activam pertinet, femininum ad passivam. Quorum masculinum pertinet ad imparem, femininum vero ad parem numerum ut dictum est. Ex virtute autem activa et passiva sequuntur in rebus motus et quies. Quorum motus quia difformitatem habet et alteritatem in ordine infiniti et paris ponitur, quies

vero in ordine finiti et imparis. Differentie autem motuum prime sunt circulare et rectum. Et ideo consequenter quintum principium posuerunt, quorum rectum ad parem numerum pertinet. Unde et linea recta dualitas esse dicebatur. Circulare vero ratione uniformitatis pertinet ad imparem qui indivisionem ex forma unitatis retinet. Nec solum ponebant principia rerum quantum ad actiones naturales et motus, sed etiam quantum ad actiones animales. Et quidem quantum ad cognitionem ponebant lucem et tenebras, quantum vero ad appetitum bonum et malum. Nam lux est cognitionis principium, tenebre vero ignorantia ascribuntur. Bonum est in quod appetitus tendit, malum vero a quo recedit. Differentiam autem perfectionis et imperfectionis non solum in naturalibus et voluntariis virtutibus et motibus inveniri, sed etiam in magnitudinibus et figuris, que quod ad figuras intelligantur ut supervenientes substantiis magnitudinum, sicut virtutes et motus et actiones substantiis rerum naturalium. Et ideo quantum ad hoc ponebant principia quadrangulare, id est quadratum, et altera parte longius. Dicitur autem quadratum figura ex iiii. lateribus equalibus cuius iiii. anguli sunt recti. Et provenit talis figura ex ductu alicuius linee in se ipsam. Unde cum ex ipsa unitate proveniat, ad numerum imparem pertinet. Figura altera parte longior dicitur que omnes angulos habet rectos et latera in se opposita sunt equalia, non tamen omnia latera sunt equalia omnibus. Unde patet quod sicut quadratum consequitur ex ductu unius linee in se ipsam, ita figura altera parte longior ex ductu duarum linearum in unam. Et sic pertinet ad numerum parem quorum primus est dualitas.

Quemadmodum videtur etc. Hic post tertiam opinionem pythagoricorum dicens quod Alcmeon Crotoniates sic dictus a civitate unde erat videtur suscepisse quantum ad id quod predicti pythagorici dixerunt, scilicet quod sint plura contraria principia. Aut enim iste accepit a pythagoricis, aut illi ab isto. Quod utrumque esse potuit patet ex hoc quod fuit contemporaneus pythagoricis, licet inceperit philosophari post senectutem eorum. Sed qualitercumque fuerit, similiter se habuit ad pythagoricos. Dixit enim quod multa que sunt humanarum similitudine rerum sensibilium est in quadam dualitate constituta, intelligens per dualitatem oppositionem contrarietatis. Sed tamen in hoc differt a predictis, quia pythagorici dicebant determinatas contrarietates esse rerum principia, sed iste proiecit, id est inordinate ponebat quaslibet contrarietates quas fortuito ad mentem suam ducebat esse rerum principia, sicut album nigrum, dulce amarum, et sic de aliis.

Ab his quidem ambobus etc. Hic colligit ex predictis quid pythagorici de principiis senserunt, et quomodo principia ab eis posita ad genera cause reducuntur. Dicit ergo quod ex ambobus predictis, scilicet Alcmeone et pythagoricis, una communis opinio accipi potest, scilicet quod principia entium sunt contraria, quod non est ab aliis dictum. Antiqui vero naturales contraria posuerunt principia, ut rarum et densum, contrarietatem tamen ex parte forme assignantes. Empedocles vero et alii principia media posuerunt, non tamen posuerunt ea principia media ratione contrarietatis propter eorum naturas; isti vero contrarietates expresse posuerunt. Que autem contraria sint que ipsi posuerunt, ut patet ex predictis. Sed quomodo predicta principia contraria ab eis posita possunt conduci, id est reduci ad predictas species causarum, non est manifeste articulatum, id est distincte expressum ab eis. Tamen videtur quod sint principia ordinem rerum secundum speciem cause materialis. Dicunt enim quod substantia rerum constituitur et plasmatur ab his principiis sicut ex his que insunt, que est ratio cause materialis. Materia enim est ex qua fit aliquid cum insit. Quod quidem dicitur ad differentiam privationis, ex qua etiam dicitur aliquid fieri, non tamen inest, sicut dicitur musicum fieri ex non musico.

Sunt autem etc. Hic post opiniones philosophorum loquentium de toto universo sicut de uno ente. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quomodo consideratio harum opinionum ad presentem tractatum pertineat et quomodo non. Ad presentem quidem igitur etc. Dicit ergo quod aliqui philosophi aliter fuerunt qui enuntiaverunt de omni, id est de universo, quod de

una n̄ .i. q. totū uniūsū eē unū ens. ul' una n̄ q̄ tn̄ nō co
de m̄ oms posuerit sic infra patebit. ipō tn̄ m̄ g̃ diuisisti
sunt in b'ndicit in nāl. nāls. n. illoꝝ nāli locut ē. quia
mot' reb' subtrahebat. nāls g̃ hn̄ locutus est q̄ ponn ipolr̄
posuerit q̄ p'todes soph'ia sic p3 p' phi'. Ad p'sent̄ q̄d
tc. hic ō quō ꝯsidr̄m h' pōis ad p'sentē intentū ptinet
q̄ ipio nō. q̄ p' ō q̄ nō ptinet si ꝯsidr̄e coꝝ pō. sd ō q̄ nec
si ꝯsidet' pōis p̄. ul' pōis mō .i. at tn̄ tn̄ tc. ō g̃ q̄ q̄
isti phi p'suerūt tn̄ unū ens. q̄ unū nō p' sui ipi eē ca
p3 q̄ ipi nō potuerit inuenire cās. nā pō cāꝝ diuisitate
i reb' exigit. cū q̄ ad p'sentē p'scrutationē q̄ ē d' cāis nō ꝯgrt
ut sīmo d' cāis hāt. sec' aūt ē d' antiqs nālib' q̄ m̄ eē po
suerit eē unū. d' quib' d3 h' sīmo hn̄. illi. n. ex illo uno
gnānt m̄lta sic ex m̄. q̄ sic ponit cū q̄ctitum. s3 isti d' qb'
nūc agi. alio m̄ dicit q̄ sit ō unū s3 m̄ nō ita q̄ ex uno
ō gnent. s3 dicit q̄ simp' sit unū. q̄ ō h' diuisi'nis ē q̄ an
tiq nāles apponebāt motū. illi qui ponebāt unū p'ncp'
unū ens dicētes ipm̄ eē m̄ ex quō p' aquē modū mot'
sic p' rarefactōm q̄ ꝯdensationē ponant exire uno diūsa
gnāt. q̄ p' hūc modū dicebant gnāri omē q̄ [illegible]
unū [illegible] diūsitatē eī inuenit. q̄ tn̄ q̄ nō ponebant
[illegible] sūbā n̄ s̃ actū ut sup' dcm̄ ē ipō [illegible] q̄
dr̄ unūsu eē unū s' sūbā. diuisisti'ne eē s' accitia. s3 d'
dicebāt id q̄ p'ebāt eē unū poit' unō q̄ ex illo uno
nō potit' aliqua diuisitas reꝝ cāri. q̄ pp' hoc m̄ s' sūbā. n3
s' accn̄ pluralitatē in reb3 ponē potuit. At tn̄ tn̄
tc. hic ō quō coꝝ opio ptineāt ad p'sentē p'scrutationē
q̄ gnāit d' oib'. sd sp'ālit' d' p'ncīpe. i. hn̄ quid g̃ tc. d' g̃ p'
q̄ h' diuisitatē reb' auferret. q̄ p'o nō cāliuuit tn̄ coꝝ opio
ē q̄ p'sent īuq̄siuoi s' tn̄ q̄ dicē. s. q̄ ad modū poni di
ꝯg'ae totū pōis. parmēid'. n. qui fui' in exeis ūr tangere
unitatē s' totū. i. ex p'te for'. āguit inat' g̃ s'. q̄cq̄d ē p'
ens ē nō ens. q̄ quicq̄d est nō ens ē n'. g̃ q̄cq̄d ē p' es
ē n'. in quo p3 q̄ ꝯsidabat ipām totū eēndi q̄ ūr eē una
ꝯ ñ s' intell. q̄ ad totū entis ad t'ueiat p' q̄ diuisi
cē q̄ q̄ ē q̄ s' fuerit enti q̄ eē ꝯtrariū ab ente. q̄ d' ē h'
ē n'. vn̄ nō ūr q̄ possit diuisit' ens. sic quidē q̄ d'
adueniat gn'i ꝯdiuisiuū ipm̄. q̄ tn̄ sit p'r sbā. nō. n.
p'ticipat dr̄ g̃. ut dr̄ in ul' [illegible] top'. at indiffio eēt
nigō d' pō gn'ē addet dr̄ia. sic ē sūba eēt g̃. sic ē nug
si sp'e addere. in nllo ēt dr̄ia differt a sp'ē. eā liq̄ sit
p'r sūba entis o3 eē nō ens q̄ ita nō possiuit diuisisti'. s3
i h' decipiebā q̄ ūtebā ente. q. una rō ē una n̄. sic ē
una ñ aliē gnis. hoc. n. ē impō. ens. n. nō ē g̃. s3 m̄
dr̄ d' diuisis q̄ rō i p' phi. dr̄ q̄ h' est sūa ens ē unū. n̄
n. h' una n̄ sic unū gen. ul' una sp'es. s3 melr' ꝯsid
rabat ens ex p'te m̄. arguit' tal'. n. ex unitate enis
ex eo q̄ ens nō gnāt ex aliquo p'ori q̄ ab' ptinet ad
m̄ q̄ est īgē. arguebat. n. sic q̄ ē gnātū h' p'n. g̃ q̄
nō ē gnātum nō h' p'n. ens nō est gnātum. g̃ nō h' p'n.
q̄ aūt caret p'n q̄ sic. g̃ ē infinitum. s3 sim infinitū est imo'.
q̄ infinitum nō h' extm̄ quo moueat. Q̄d aūt ens nō
gnāt' p'bat sic. q̄ si gnāt' aut gnāt' ex ente aut ex n̄
ente. nō ex nō ente. q̄ ex nllo n̄ fit. n̄ ex ente. q̄ s'
ad eēt. an q̄ fiet g̃ nllo m̄ gnāt. i qua q̄dē rōe p3 q̄
tetig ens ex p'te m̄. q̄ n̄ gnātu ex ā' p' ex ente m̄ ē. q̄ q̄
fi[illegible] ad for'. infini uō ad m̄. ꝯclud' q̄ ꝯsidabat
ens ex p'te for' dix' ens eē finitū. sic g̃ iq' ꝯsidamū ens
rōe m̄ q̄ for'. trāctatē de hijs ptinet ad p'sentē ꝯsidratōm
q̄ m̄ q̄ for' in nrō cātꝫ ponūt'. Xenophanes n̄ q̄
fuit p'm' int' i' eos dix' ō eē unū. vn̄ parmeīds q̄ fui' ei discipl'.
nō explanauit qua rōe dixit ō eē unū. m3 sūm dcōrū āq
ex p'te m̄. in3 ex p'te for' q̄ sic de neutra n̄. s. n3 d' m̄. n3
d' for' uisus ē tangē hos. i. ptingē q̄ adequare cos' in
cō'. s3 respiciēs ad totū celū dix' ipm̄ eē unū dm̄. an
qui. n. dicebāt ipm̄ mūdū eē dm̄. v' uidns oēs ptes
mūdi i h' eē silēs q̄ corē sūt ūdicaā d' cis. q̄ ō eēnt
unū. q̄ sic p'dci posuer' oiā eē unitate entiū p' ꝯsidm̄
coꝝ que ptinēt ad for' ul' m̄ ā' i respiciēs ad ipm̄ opini.
Hij quidē q̄c. h' sp'alr' intnd' dīc quō opio parmeīd' ad
p'sentē p'scrutatōm ptineat ꝯcludns ex p'dcis q̄ q̄ a
diuisitatē ab entib' auferebāt q̄ p' ꝯms cāliuuit q̄ ad p'sn
tē q̄ōm ptinet oms p'mittendi s'. s3 duo coꝝ. s. xeno' q̄ s'
q̄ meliss' sūt poit' p'mittendi. q̄ ali q̄ rustici fuerit a q̄ sili
ores aī m' subtilr' procedētes. s3 parmeīds uisus ē dicē
sua opiōm mag' uidns. i. plus intelligēs, unū. n. tali
rōe, q̄cq̄d ē p'r ens ē nō ens, et q̄cq̄d ē nō ens dignū eē
n'. i. digū reputat eē n', vn̄ ex nec'ia putat seq̄ q̄ ens sit
unū, q̄ q̄cq̄d ē aliud ab ente uno sit n', d' q̄ quid rōne
manifestū dictū ē p' phi'. licet aūt parmeīd' i rōe cognit'
ad ponēd' ō eē unū, tn̄ q̄ s'm multitudiē eē i reb' cōuet'
seq̄ ea q̄ apparet uoliu' in sua pōne utriq3 satisfacē, q̄ ap
parenti s'm sensū, vn̄ dix' q̄ oiā sūt unū s' rōm. s3 sūt pl'a
s' s'm sensū q̄ pōbat pluralitatē s' s'm pōm in reb' ponē
cāꝝ q̄ctitum, vn̄ posuit duas cās. s. calm q̄ frigd', q̄ unū
attribuebat igi aq̄ tre, q̄ unū uidbat ptinē ad cām effi'tē
s. calm igs, ad ad cām māle s. frig q̄ tm, q̄ ne ei pō sue
toi ūr eē opp' qua ꝯcludebat q̄ q̄cq̄ ē ens p'r unū ē n' di
cebat. n. q̄ unū p'dcoꝝ. s. calm entē ens, alteꝝ uō q̄ est
p'r id unū ens. s. frig'. dicebat eē nō ens. s' rōm q̄ tc in
tatē, s3 omē tale ens solū nob' s' appētit s'm sus, i h' aūt q̄
m̄ ad ueritatē appropinquat, nā p'n' māle nō ē ens i actu.
ē attribuebat tn̄, s. q̄ alīꝝ ꝯtrarioꝝ ē ut p'n' ut dr̄ i p' ph'.
p'uō aūt ad totū nō entis ptinet' uū q̄ sūl. q̄ dcā m̄ ē p'u
cāli q̄ s' ē nō ens. Ex dcis q̄dē q̄ tc. h' recollig'
ea q̄ dcā sūt d' opiōib' antiquoꝝ ut accipiat q̄r gnā
cāꝝ p'dcā posuerit. q̄ eē hoc. d. f. p' recollig' ea q̄ dcā sūt
d' opiōib' antiquoꝝ nāliū. sd que dcā sūt d' opiōibus
pyctagoricoꝝ qui mathēticā introduxerit ibi. pyctā uō tc. ꝯclu
d' g̃. p. ex dcis q̄ ex phis p'dcis qui idē ꝯsidrabāt. s. eē
cām m̄le reꝝ sūbā. q̄ qui iā incipiebāt p' totū sapere
cās reꝝ inquirendo eas. acceperūt ea que dcā sūt a p's.
nā a phis accep' ē q̄ p'n oium reꝝ ē corū. q̄ p3 p' h' q̄d
aqua q̄ h' que p'ncā reꝝ p'ebāt q̄dā coꝝ sūt, i h' aūt dif
ferebāt q̄ quidā p'ebāt id p'n coꝝ eē unū tn̄ sic tha
les. dyogenes q̄ hiles, q̄dā uō p'ebāt eē plura. sic anā.
d' motē q̄ epēd'. vtriq3 tn̄ tn̄ illi qui ponebāt unū q̄ illi q̄
ponebāt pl'a eē h' coꝝ p'n p'ebāt i sp'ē cāe m̄lis, q̄dā uō coꝝ
nō solū cām m̄le posuer'. s3 cū ea addiderūt cām un' p'n' m'
mot', quidā q̄dē eā unā ponētes sic anāx. intellēm q̄ p' d'
amorē, quidā uō duas sic emp'd'. amorē q̄ odiū, vn̄ p3 q̄ p'
dcī phi q̄ fuerūt usq3 ad ytalicos. s. pyctā' q̄ absq3 illis. i. se
parati opiōm hūerūt d' reb' nō cōicando opiōib' pyctā' obscurū
obsc'ū dixerūt d' p'n'is q̄ nō assignabāt ad q̄ g̃ cāe h' p'n'
reducerū q̄ tn̄ utebā duab' cāis. s. p'n mot' q̄ m̄ q̄ altiꝫ
istaꝝ. s. ipaꝝ vn̄ ē p'n mot' q̄dā fecerūt unā ut dcm̄
ē q̄dā duas. Pyctā uō. h' recollig' que dcā s' a pyctā
q̄ q̄ ad id q̄ erat eis p'priū, eē. n. sūt aliquib' p'dcōꝝ py
ctā' q̄ ponerēt duo p'n' aquali' eod' m̄. cū p'dcis, sic. n.
p'dcī ponebāt duo ꝯtraria p'n'. q̄ unū erat p'n' boꝝ q̄ a' p'n'
maloꝝ ita q̄ pyctā ut p3 ex concordantē p'n' ꝯtrarioꝝ sup
pō a pyctā in hoc tn̄ nō eod' m̄ q̄ emp'. illa p'n' ꝯtraria p'e
bat in sp'ē cāe mouētis, pictā uō in sp'ē cāe m̄lis ut sup'
dictū est, pyctā aūt addiderūt q̄ erat eis p'priū sup opiō
aꝝ, p' quid dicebāt q̄ hoc q̄ dico unū finitū q̄ infinitū n̄ erāt
acc'ria aliquib' alijs nāis sic ig' aut tre aut aliqui h'. s3 illi q̄
dico unū q̄ infinitū erāt sūbe eoꝝ d' quib' p'dicabāt, q̄ ex h'
ꝯcludebāt q̄ nūs q̄ ex unitatib' ꝯstituit sit sūba reꝝ ō
ū, alij uō nāles lꝫ ponerēt unū q̄ finitū siue infinitū tn̄ attribu
ebāt i ac alti n̄ sic acc'n attribuerūt sūbe. ut g̃ ul' aque ul' a'
aeri h', sd addiderūt s' a' phos q̄ incepit dicē q̄ diffinire
d' quid ē. s. sūbā reꝝ q̄ dicebāt, s3 tn̄ ualde simp' d' hoc tractau
erunt q̄ sup'ficiale diffinientes, nō. n. attendebāt i assi
gnādis diffinitiōib' n' unū tn̄, dicebāt. n. q̄ si a's tm̄ dcs i
eēt d' ē q' p' q̄ h' erat sūba illi rei. sic si a's ex timet q̄ p'mo'.
dupla sit sūba duali's q̄ rat' p'mō' p' i nūo binario inuenit,
q̄ q̄ eius p' iueīebā in uno q̄ in m̄ltis, nā m̄lta ex uno
ꝯstituūt'. id dicebāt q̄ ens ē p'priā sūba unī, s3 hoc ei dcā
nō erat ꝯ ens. q̄ h' dua' s' sit dupla nō tn̄ idē ē eē duali's
q̄ duplo i q̄ sit idē s' rō sic diffi' q̄ diffinitū, ei aūt eēt uer
q̄ illi dicebāt sequēt q̄ m̄lta eēnt unū q̄ alq̄ m̄lta p' i eē
aliē unū sic duali's. p' i ē poitus q̄ p'ōrō dupla. q̄ s' seq̄ q̄
par q̄ dupli sit idē, q̄ in seq̄ q̄ eē q̄ ē duplū q̄ sit id
duali'. ex quo duplū ē duali's sūba q̄ i pyctā' ꝯtingebat,
nā m̄lta q̄ diuisa assignabāt q̄. eēnt unū sic p'ponētes nāles
dicebāt eē id cū p'ponētib' nāli reꝝ. s' g̃ ꝯclud' q̄ tn̄ ē accipē
a p'orib' phis q̄ posuerūt tn̄ unū p'n m̄le q̄ ab alijs posterib'
q̄ qui posuerit pl'a p'n'.
Post dcās uō phīas tc. pō' opiōib' antiquoꝝ d' cāi m̄li q̄
effi'. h' tcio pō' opiōm platōis q̄ p' mar' induxit cām
for'lē q̄ d' di in . d. s. n. pō opiōm platōis. sd collig' ex oib'
p'dcis q̄d d' iiij. gnib' cāꝝ ab alijs phis sit positū. i bre
uit' g̃ recapitulat. tc. eē. s. d. f. p' ponit opiōm platōis d' reꝝ
sūbis. sd d' reꝝ p'n'is. i. Q̄m aūt sp'es cāe tc. eē. s. d. f. p'
pō' opiōm platōis q̄ ad hoc q̄ posuit ydeas. sd q̄ ad h' q̄ pō'
sūbis medias. s. mathēcā sepāta. i. ampli aūt p'r s'n silia
d' g̃. p' q̄ post oms p'dcōs phos supueniit negciū platōis q̄ m̄e
aꝝ p'cessit. nā aꝝ ei discipl' fuisse p'hibē. plo sig'd imitās
secut' est p'dcōs phos nāles. emp'. anax. q̄ a'l. h'. s3 a' q̄dā
h'uit p'p'a p'r illos p'dcōs p' phiā ytalicoꝝ. i. pictagoricoꝝ. nā ipē ut
studiosus erat ad uitam signa q̄ rīq3 tm̄ phos q̄siuit
ut coꝝ doc'ina sciret. vn̄ in ytaliā tarentū uenit q̄ ab archita
tarentio pyctā' disci'plo d' opiōib' pyctā' ē instruct' cū. n.
nāles phos qui in grecia fuerūt sequeret' q̄ m̄' eos āq
posteriores poneret oiā sensi'lia semp eē in fluxu q̄ q̄ sciā d'
eis eē non pot' q̄ posuerit eraclit' q̄ cratill' h' pōib3
tanq̄ nouis plo ꝯsuetus q̄ cū eis ꝯ'sens i hac pōne ipē
postmodū eē suscep. vn̄ dix' p'dcāꝝ sensi'liū sciā eē reli
q̄ndam. socrates q̄ qui fui' mag' platōis q̄ discipl' archilai q̄
fui' auditor anax. p'p' hāc opiōm q̄ suo tpe' surrexerat q̄d
n' p' eē d' sensi'b' sciā noluit ad dicaꝝ nāis p'scrutari. s3 solū
eē mōra' negociat' ē. q̄ ipē p' incep' q̄ ipē p'incep' in moribus q̄rē
q̄d eēt ule q̄ insistē ad diffi'. vn̄ q̄ plo tanq̄ ē auditor rem
p'es socratē. i. seq'ns suscep' h' ad inq'rend' i reb' nālib'. q̄ n̄
eis hoc possit euenire. ut ule in eis recipe' d' q̄ diffi' trad'
re. q̄ i q̄ diffi'o nō darē d' a' sensi'. q̄ cū sensilia sit semp
trāsmutātia nō p' aliē eoꝝ cōis rō assignari. nā d'is o3 q̄ s'
oī q̄ sp' q̄ ut. q̄ i aq̄ i mobilit' requirit q̄ id h' entia ulia q̄ s'
a sensi'b' sepāta d' q̄b' diffi'ones assignant' noīauit ydeas q̄ sp'es
sensibil' diffiniēs noīat. assignari p' ydeas q̄ sp'es entium. ydeas
q̄d. q. for' inq' ad coꝝ similitudinem sensi'lia ꝯstituebat'. sp'es
uō inq' p' eaꝝ p'ticipatōm eē sūbale habebāt. ul' ydeas inq'
erāt p'n eēndi. sp'es inq'. erāt p'n cognoscendi. vn̄ q̄ sensilia
ō hūit eē p'p' dcās ydeas q̄ s' eas. p'p' eas q̄d i q̄ ydee s' sensib'
cāe eēndi. s' eas uō inq' s' coꝝ eēntia q̄ q̄ h' sit uēꝝ p3 ex
eo q̄ singl'ie sp'eb' attribuūt' m̄lta indiuidua unīuoca. i. m̄lta indiuid'
unī'uo sp'ei p'dicatōm suscipi q̄ h' s' p'ticipatōm. nā sp'eī ul'
ydea ē p'priā n̄ sp'ei. q. ex nūs hō p' esse'. Indiuid' aūt ē hō p' p'
ticipatōm. i q̄ n̄ sp'ei i hac n̄ designata p'ticipat. q. n. tom
h' est ad nō p'ticipat id. s3 ē p' eēntiā id illi. Q̄ uō nō totaliter
ē ad h'nc ad a' adiuentū p'p'e p'ticipare dr'. sic si eēt ca
lor p' se exn̄s nō diret p'ticipare calorē. q̄ n' eēt i eo nisi
calor. ig'o uō q̄ ē ad a' q̄ calor dr' p'ticipare calorē. silit'
aūt cū ydea sepāta n' ad h'eat n' ipām n' sp'ei eēntialr' hō.
q̄ p'p' hoc ab eo nocabat' p' se hō. sor. uō ul' plo q̄ h' p'r
n' sp'ei p'n indiuiduās q̄ ē m̄ signā. id dr' s' plōm sp'ei

que ipnbus

No opin

igni

No opi

na ex q o

8

ad entium. ad sit. ad fiat. q pertinet ad ronem cause fin. sz quia
ad pdicis. s. intellectu et amore pacie mo qdam ad ee. et sic [illegible]
ad ronem cause effi. [illegible] ipi pyctai et plo q [illegible] sub
ee unum et ens. unu et ens attribuebat bonitatem, et sic dicebat
talem [illegible]. s. bo ee rebz cum sube ul p mo cause formalis. sicut
plo ponit, ul p mo in. sic pyctai, no tn dicebat q ee
[illegible] cet [illegible] s. unul et entis q ptinet ad ronem cause fin. et
[illegible] illos posuerunt bo ee eam p mod cause formalis et no p mod
cause fin. pyctai uo p mo cause mat, un pz q accidebat quodam
m dicere bo ee cam et quodam m no dicere, no simp dicebant
bo ee cam s p accns. bo n. ppa roz e ca p modu cause fin.
q ex hoc pz q bo est qd appetitur, id aut in q tendit appetit
e fis. bo. g s ppa ronem est ca p modu fis. ille g. s. ee simp
bo cam q s ipm cam fie. qui aut attribuit bo alii mo causandi
s ipm ee cam et hoc p accns. q no ex rone bo. s rone ei cui
accit ee bo. sic ex hoc q e ee actiuo ut ee e pfectiuum. [illegible]

[illegible]

que quod opiniones que tunc erant magis apparentes. Verbo excusat se .i.
diligentem perscrutationem harum opinionum. quia sermones philosophorum sunt proprii ser
monibus ut naturalibus ad quos pertinet tractare de generatione et corruptione. Ipsi
enim non posuerunt principia et causas illis substantiis generabilibus et corruptibilibus aut fere. quia
de aliis substantiis non inveniebant. [illegible] quedam principia ab eis posita se possent
ad ista extendere ut patet maxime de intellectu. quia non posuerunt principia communia omnibus
substantiis que pertinent ad istam scientiam. sed principia sola generabilium et corruptibilium. quod per
tinet ad scientiam naturalem. ideo diligens inquisitio de predictis opinionibus magis per
tinet ad scientiam naturalem quam ad istam.

Quoniam igitur non de omnibus etc. hic disputat contra opiniones pythagoricorum et platonicorum
quia altiora principia posuerunt quam illa. Quod est hoc dicere. Postquam determinavit con
harum opinionum magis pertinet ad presentem scientiam quam predictorum. Secundo incipit
contra eas disputare ibi. Quod qui pythagorici vocantur. Dicit ergo primo quod illi qui fuerunt theologi
i. considerationem de omnibus entibus et posuerunt quod entium quedam sunt sensibilia et quedam insen
sibilia perscrutationem communiter duxerunt generis entium. Unde investigare de opinionibus eorum
que bene aut que non bene dixerunt magis pertinet ad considerationem perscrutationis eorum quam
proponimus tractare in hac scientia. Nam hec scientia est de omnibus entibus non alicuius
particularis generis entis et sic illa que pertinent ad omnia entia magis sunt consideranda
quam illa que pertinent ad aliquod particulare genus entis. Quod qui pythagorici. Hic disputat
contra opiniones duorum philosophorum. et primo contra pythagoricos. secundo contra platonem ibi. Qui vero ydeas etc.
Prima dividitur. primo ostendit in quo pythagorici conveniebant cum naturalibus et in quo differebant ab
eis. secundo disputat contra eorum opinionem ibi. Ex quo vero mathematicis. Dicit ergo primo quod pythagorici
in uno conveniebant cum naturalibus et in alio differebant ab eis quia in ponendo principia [illegible]
sunt [illegible] magis quam naturales. cum tamen quia principia non acceperunt
a sensibilibus sicut naturales. sed ex mathematicis que sunt sine motu. Unde non sunt naturalia. quia autem
de mathematicis esse sine motu est referendum ad illas scientias que sunt pure mathematice
sicut arismetica et geometria. astrologia enim considerat motum. quia astrologia est media
inter mathematicas et naturales. principia enim mathematica astrologia in sua scientia applicat ad
res naturales. ut patet secundo physicorum. conveniebant autem pythagorici cum naturalibus quantum ad ea quorum
principia querebant. disputabant enim et tractabant de omnibus naturalibus. tractabant
enim de generatione celi et observabant omnia que accidunt circa partes celi que dicuntur
diverse spere et diverse stelle et que accidunt circa passiones sicut circa eclip
ses luminarium et que accidunt circa operationes i. circa motum corporum celestium et circa eorum effectus
in rebus inferioribus et singulis horum dispensabant causas adaptando. [illegible]
[illegible] cum quibusdam et in hoc consentire aliis scilicet naturalibus quod hoc solum
ens quod est sensibile et quod comprehenditur a celo quod videmus. non enim ponebant aliquid extra
infinitum sicut aliqui naturales posuerunt. nec tamen ponebant plures mundos sicut postea
democritus. Non autem videbant esse nisi quod nulla entia essent nisi sensibilia. quia non assi
gnabant principia et causas non talibus substantiis. nomine tamen causas et principia que assignabant
non erant proprie de natura sensibilium. sed erant sufficientia ascendere ad superiora entia
i. ad entia intellectualia et erant aptiora magis omnia quam rationes naturales. quia non poterant
extendi ultra sensibilia entia quia ponebant principia corporea. pythagorici vero quia posuerunt
principia incorporea. non quia ponebant principia in corporibus. scilicet numeros quibus non principia entia insen
sibilium corporum. poterant tamen entium intelligibilium que sunt corporum principia ponere sicut
et plato postea fecit. Ex quo vero mathematicis. hic ponit tres rationes contra opinionem pythagoricorum
quarum prima talis est. Pythagorici non poterant assignare quomodo motus adveniat rebus
quia non ponebant principia nisi finitum et infinitum et par et impar que ponebant sicut
substantiam. sive sicut principia materialia. sed oportebat eum concedere motum rebus esse
quod enim est potest fieri motus et transmutatio esse et generatione et corruptione in corporibus quia

opiniones eorum que geruntur circa celum que per motum quosdam fiunt. patet quod
nullo modo. Unde cum pythagorici consideret de generatione et corruptione et de hiis que geruntur
circa celum. patet quod insufficienter posuerunt non assignando a qua principia motus. Amplius
autem. hic ponit secundam rationem. Pythagorici enim ponebant ex numeris componi magnitudines
sed si hoc per ipsum probetur. si hoc sibi concedatur non poterunt ex numeris assigna
re causam quare quedam corporum gravia sunt et quedam levia. quia ex hoc patet quod rationes
numerorum non magis adaptantur corporibus sensibilibus quam mathematicis que non sunt gravia
nec levia. Unde patet quod ipsi non dixerunt plus de corporibus sensibilibus quam mathematicis. et sic patet quod
cum corpora sensibilia [illegible] et hec in quantum talia sunt ad addatur et mathematicis
non proprie de istis sensibilibus dixerunt secundum meam existimationem. et sic tamen quod in
sufficienter posuerunt principia tenentes assignare causas eorum que sunt propria sensibilibus.
Amplius autem quomodo hic ponit tertiam rationem que procedit ex hoc quod pythagorici videbantur posuerunt
duo que ponebant enim ex una parte quod numeri et passiones numeri sunt cause eorum
que sunt in celo et omnium generabilium et corruptibilium a principio mundi usque nunc. ex
alia vero parte ponebant quod non erat aliquis alius numerus preter istum ex quo constituitur substantia
mundi. numerus enim substantia rerum secundum hoc autem quod est accipere eundem esse sicut eum qui ip
sam pythagorici ex hoc demonstrant quod unumquodque horum sensibilium est numerus sed suam
substantiam. quia in hac parte universi sunt entia contingentia de quibus est opinio et que
sunt sub certo tempore in quo alia sunt et alia non sunt. si autem in generabilia et corruptibilia
essent propter hoc ut quod sublimia in ordine universi esset inordinatum. vel per modum in
iustitie dicunt. scilicet aliqua res sortiretur nobiliorem locum vel minus nobilem quam sibi debebatur
aut per modum discretionis in se corporum si ponerentur extra locum suum videretur a corporibus
similis non vel per modum permixtionis et confusionis dum corpora extra locum positum oporteret
permisceri aliis corporibus. sicut si aliqua pars aque esset in loco aeris vel in loco
terre. quod tangitur in hoc duplex convenientia corporum naturalium ad suum locum. una
ex ordine situs secundum quod nobiliorem corpus sortiuntur altiorem locum in quo multa quedam
iustitia. alia ex similitudine vel dissimilitudine corporum locatorum ad invicem et contraria discretio et
permixtio. Quia igitur res secundum quod debitum situm habent in universo convenienter se habent quia
situs si in medio mutaretur sequeretur inconveniens ut dictum est. manifestum est quod omnes
partes universi sunt ordinate secundum quod habent debitam proportionem. omnis autem debita proportio
possit esse secundum numeros. Unde ostendebat pythagoricus quod omnia entia essent numeri. sed ex alia
parte videmus quod magnitudines constitute in diversis locis sunt plures et diverse quia
singula loca universi consequuntur proprias passiones quibus corpora diversificantur. nam alie sunt
passiones corporum existentium sursum et deorsum. Cum igitur pythagorici dicant ...... predictam
omnia sensibilia esse numerum et nos videamus accidentia diversificari in sensibilibus secundum diversa loca
utrum est idem et unus numerus tantum qui est in celo i. in toto corpore sensibili quod celo
concluditur de quo oportet accipere quod est substantia unius cuiusque sensibilis. aut preter hunc numerum qui est
substantia rerum sensibilium est alius numerus qui est eorum causa. Plato enim dixit alium esse numerum
qui est substantia sensibilium et qui est causa. quia ipse plato existimavit sicut pythagorici numeros
esse ipsa corpora sensibilia et causas eorum. sed numeros intellectuales existimavit esse causas sen
sibilium quod pythagorici quia non fecerunt insufficienter posuerunt. concludit autem in fine quod sufficiant
de pythagoricorum opinionibus nam unum tetigisse sufficit.

Qui vero ydeas etc. hic disputat contra opinionem platonis. et dividitur in duas partes.
primo disputat contra opinionem eius quantum ad hoc quod ponebat species esse substantias. secundo
quantum ad quod ponebat species esse principia ibi. Omnino autem sapientia. Prima dividitur in duas. primo disputat
contra platonem quantum ad hoc quod ponebat substantias separatas. secundo quantum ad hoc quod ponebat species mathe
maticas ibi. Volentes autem. Prima in duas. primo disputat contra hoc quod ponebat species
esse substantias. secundo contra hoc quod ponebat ipsas esse numeros ibi. Amplius autem si sunt numeri.
etc. Prima dividitur. primo disputat contra ipsam positionem. secundo contra rationes ipsius ibi. Amplius autem

secundum quos modos. Dicit ergo primo quod platonici ponentes ydeas esse quasdam substantias se
paratas in hoc videntur deliquisse. quia cum ipsi quererent causas horum sensibilium entium
pretermissis sensibilibus adinvenerunt quedam alia nova genera entium equalia
numero sensibilibus. et hoc videtur inconveniens. quia qui inquirit causas aliquarum rerum debet ipsas
entia causas non addere alias res ex quarum positione accideret necessitas inquisitionis. hoc enim simile
est sicut si aliquis vellet numerare res aliquas quas non putaret se posse numerare
sicut pauciores. sed vellet eas numerare multiplicando eas per additionem aliarum.
constat enim quod talis stulte moveretur. quia in paucioribus est via magis certa ...
nota [illegible] quam in multis. et numerus quanto est minor tanto est certior. quia propinquior
unitati que est mensura certissima. sic autem numeratio est quedam certificatio rerum
quantum ad numerum. et inquisitio de causis rerum est quedam via ad certificationem rerum. Unde
sicut pauciores res numerare finaliter certificantur quantum ad eorum numerum. Ita paucio
rores res finaliter certificantur quantum ad earum [illegible]. Unde cum plato ad certificandum res sen
sibiles multiplicavit rerum genera advenit difficultatem accipiens quod est
difficilius ad manifestandum finaliter quam est minus. et quod ydee separate sint eque
numero non pauciores sensibilibus de quibus platonici inquirentes eorum causas devenerunt
preter hec de hiis sensibilibus ad predictas species. Unde si considerentur quare platonici ydeas
induxerunt hec scilicet quia videbant in omnibus univocis unum esse in multis. Unde illud
unum ponebant speciem separatam. Videmus tamen quod circa omnes substantias rerum aliarum ab
ydeis invenitur unum in multis per modum unius predicationis inquantum invenitur
in multis unius speciei et hoc non solum in hiis sensibilibus que sunt corruptibilia sed etiam in
mathematicis que sunt sempiterna. quia in eis multa unius speciei ut supra dictum est. Unde
relinquitur quod omnibus speciebus rerum sensibilium vel mathematicarum aliqua ydea [illegible]
illarum ydearum est quoddam equivocum cum istis sensibilibus. quia communicant in nomine cum eis. sicut hic
homo dicitur homo et ydea homo. homo tamen differunt ratione. homo enim est ratio cum materia. ratio vero homo ydealis
est sine materia. vel secundum alios littera. Unaqueque species dicitur ad unum .i. secundum ... est unum in multis
et est cum illis de quibus predicatur quantum ad rationem speciei. Ideo autem dicit equales et non plures.
quia ydee vel ponuntur solum specierum et sic erunt equales numero istis sensibilibus secundum
hoc sensibilia secundum diversas species et non secundum diversa individua que sunt infinita. vel po
nuntur ydee non solum specierum sed etiam generum. et sic sunt plures ydee quam species sen
sibilium. quia ydee tunc erunt omnes species et preter hec omnia genera. et propter hoc dicit aut non
aut non pauciores. quasi diceret si plures. vel aliter ut dicatur esse equales probat
eos non solum species sensibilium sed etiam mathematicas. Amplius autem. hic disputat
contra platonem quantum ad rationes suas positionis. et est hoc dicere. secundum modos inquantum quibus rationes
platonis confirmabatur. secundum eos quibus illos modos in speciali ibi. Quia secundum rationes scientiarum. Dicit ergo
quod secundum nullum illorum modorum non necessarium est fieri. secundum quos nos platonici ostendimus species
esse et hoc ideo quia ex quibusdam illorum modorum non necesse est fieri syllogismum .i. quedam rationes
platonis non de necessitate possunt syllogizare species esse. ex quibusdam vero modis fit syllogismus sed
non ad propositum platonis quia per quasdam suas rationes ostenditur quod species separate sunt
quarundam rerum quarum esse species platonici non putaverunt. sed sic illarum quarum putaverunt
esse species esse. Quia secundum rationes. hic prosequitur secundum modos in speciali. et primo prosequitur secundum ordinem
sequitur per rationes platonis species esse aliquarum quarum plato species non ponebat. secundo per
secundum ostendit quod rationes platonis non sunt sufficientes ad ostendendum ydeas esse ibi. Omnino autem
dubitabit. circa primum ponit sex rationes quarum prima talis est. Una rationum inducentium
platonem ad ponendum ydeas sumebatur ex parte scientie. quia scilicet scientia cum sit de necessariis non
potest esse de hiis sensibilibus que sunt corruptibilia. sed oportet quod sit de entibus separatis incorru
ptibilibus. secundum igitur hanc rationem ex scientiis sumptam sequitur quod species sint omnium quorum
sunt scientie. scientie autem non solum sunt de eo quod est unum in multis quod est
passione sed etiam de negationibus. quia sic sunt aliquae demonstrationes concludentes

affirmativam positionem. in scientiis sunt demonstrationes concludentes
propositionem negativam. ergo oportet negationem ponere ydeas. et secundum aliquid. hic ponit secundam
rationem. In scientiis enim non solum intelligitur quod quedam eodem modo semper se habent. sed etiam quod quedam
corrumpuntur. alias tolleretur scientia naturalis que est de motu universaliter. si igitur oportet esse ydeas
omnium eorum que in scientiis intelliguntur. oportebit esse ydeas corruptibilium inquantum cor
ruptibilia sunt et hoc est inquantum sunt singularia. sic enim corruptibilia sunt. non enim per se [illegible]
opinionem platonis quod in scientiis quibus intelliguntur corruptibilia intelligantur corruptiones
horum sensibilium. quia horum sensibilium non est intellectus sed ymaginatio vel sensus que modo sensus
assumitur secundum actum ut dicitur 3 de anima. Amplius autem. hic ponit tertiam rationem que continet
duas conclusiones quas certissimis rationibus concludit. Una est quia si ydee sunt omnium
quorum scientie sunt. scientie autem non solum sunt de absolutis sed etiam de hiis que dicuntur ad
ad sequitur hac ratione facta quod ydee sint eorum que sunt ad aliquid quod est contra opinionem
quia cum ydee separate sint secundum se existentes quod est contra rationem eius quod est ad aliquid. non
ponebat plato eorum que sunt ad aliquid esse aliquod genus ydearum que secundum se dicantur.
alia que ex aliis rationibus certissimis sequitur quod scilicet sit tertius homo quod potest tripliciter intelligi.
uno modo quod ydealis homo sit tertius a duobus hominibus sensibilibus qui nomine hominis predicatione sumuntur
sed hoc non videtur hic esse eius intentio licet hoc tangatur in 2 elenchorum. hic
enim ponit contra quam disputat non ducere ad inconveniens. alio modo potest intelligi ut dicatur
tertius homo scilicet quod sit communis homini ydeali et homini sensibili. cum enim homo ydealis et homo sensibilis
conveniunt in ratione sicut duo homines sensibiles. sicut homo ydealis ponitur tertius praeter duos homines
sensibiles. ita alius debet poni tertius preter hominem ydealem et hominem sensibilem. sed hoc etiam non videtur esse
intentio quia ad hoc inconveniens statim in qua ratione ducetur. Unde esset superflui
bis ad idem inconveniens ducere. tertio modo potest intelligi quia plato ponebat in quibusdam generibus
rerum tria quedam. scilicet sensibilia mathematica et species. sicut in numeris et in lineis et omnibus huiusmodi. non
autem est maior ratio quare in quibusdam rebus ponantur media quam in aliis. ergo oportebat
in specie hominis quod poneret hominem medium qui erit tertius inter sensibilem et ydealem. et hanc rationem
in positionibus [illegible] tangit. Et omnino que sunt de speciebus. hic ponit quartam rationem que talis
est. quicumque per suam positionem removet aliqua que sunt apud eum magis vera quam ipsa
positio inconveniens ponit. sed iste rationes quas plato posuit de speciebus separatis auferunt quedam
principia que platonici dicentes esse species magis volunt esse vera quam hoc ipsum quod est ydeas esse.
ergo plato inconvenientia posuit. minor. autem sic manifestatur. ydee secundum platonem sunt priores rebus
sensibilibus et mathematicis. sed ipse ydee sunt numeri secundum eum et magis impares numeri quam pa
res. quia numerum imparem attribuit forme. parem autem attribuebat materie. unde et dualitatem
dixit esse materiam. sequitur ergo quod alii numeri sint priores dualitate quam ponebat sicut materiam
sensibilium. ponens magis quam unum autem contrarium platonici magis asserebant. scilicet dualitatem esse primam in
genere numeri. Item si sic per superiorem rationem probatum est quod esse aliquas ydeas relationum
que sint secundum se ad aliquid et ipsa ydea est prior eo quod participatur ydeam sequitur quod
ipsum quod est ad aliquid est prius ipso absoluto quod per se dicitur. nam huiusmodi substantie sensibiles
que participant ydeas absolute dicuntur. et similiter de omnibus est contra illa que sequuntur
opiniones de ydeis dicuntur opposita principiis. per se notis quod et maxime concedebant.
Amplius autem secundum existimationem. hic ponit quintam rationem que talis est. ydee ponebantur
a platone ut eis competerent diffinitiones positive in scientiis que de eis scientie esse possent
sed intelligentia una i. simplex et indivisibilis qua scitur de unoquoque quid est non solum est
circa substantias sed de aliis scilicet de accidentibus. et similiter scientie non solum sunt substantie i. de substantiis
sed etiam inveniuntur scientie aliorum i. accidentium. ergo patet quod ad existimationem secundum quam nos
platonici esse dicimus ydeas sequitur quod species non solum erunt substantiarum sed etiam multorum
aliorum i. accidentium. et hoc idem sequitur non solum propter diffinitiones et scientias sed quia
eveniunt multa alia talia i. plurima ex quibus oportet ponere ydeas accidentium
secundum rationes platonis. sicut quia ponebat ydeas principia essendi et fieri rerum [illegible]

qui dicunt eam actionibus. sed ex hoc patet quod plato opinabatur de ydeis quod nec que sunt in rebus sensibilibus in quantum scilicet participantur a sensibilibus necesse est ponere quod ydee sint solum substantiarum quod sic patet. Ea que sunt secundum accidens non participantur sed ydeam oportet participari in unoquoque inquantum non dicitur de subiecto quod sic patet quia si aliquod sensibile participat per se duplo id est duplo separato sic enim appellabat plato omnia separata scilicet per se entia. oportet quod participet sempiterno. non quidem per se quia tunc sequeretur quod dupla sensibilia essent sempiterna sed per accidens in quantum scilicet ipsum per se duplum quod participatur est sempiternum. ex quo patet quod participatio non est eorum que accidunt sed solum in substantiis. unde secundum opinionem platonis non erat aliqua accidentis species separata. sed solum substantie quare secundum rationem suppositam ex scientiis oportebat quod species essent et accidentium ut dictum est. Hec uero etc. hic ponit quartam rationem que talis est. Res sensibiles substantiam significant quam etiam intelligibilia quia substantialia sensibilibus predicantur. ergo necesse est ponere preter utraque scilicet intellectualia et sensibilia id est commune eis quod sit unum in multis. ex hac enim ratione platonici ydeas ponebant quia inveniebant unum in multis quod credebant esse preter illa multa, et quod hoc sit ponere necesse scilicet aliquid unum preter substantias sensibiles et preter species sic ostendit. aut enim ydee et sensibilia que participant ydeas sunt unius speciei aut non.

[margin: si unius speciei] omnium autem multorum in specie convenientium oportet ponere secundum opinionem platonis unam speciem separatam communem, oportebit igitur aliquid commune ponere sensibilibus et ipsis ydeis quod sit separatum ab utroque, nec potest responderi ad hanc rationem quod ydee que sunt incorporales et immateriales non indigeant aliis speciebus superioribus quia et mathematica que ponuntur a platone media inter sensibilia et species sunt incorporalia et immaterialia et tamen quia plura eorum inveniuntur unius speciei plato posuit eorum speciem esse separatam quam et participant non solum mathematica sed etiam sensibilia, si ergo est una et eadem dualitas que est species uel ydea dualitatis que quidem est et in dualitatibus sensibilibus que sunt corruptibiles sicut experimentum est in celo et in dualitatibus mathematicis que sunt multe unius speciei, sed tamen sunt sempiterne eadem ratione in ea dualitate scilicet que est ydea et in alia que est mathematica uel sensibilis erit alia dualitas separata, non enim potest reddi ratio propter quid illud sit et non sit. Si autem detur alia pars scilicet quod sensibilia que participant ydeas non sint eiusdem speciei cum ydeis sequeretur quod nomen quod dicitur de ydeis et de substantiis sensibilibus dicatur omnino equivoce, illa enim dicuntur equivoca quorum solum nomen est commune ratione speciei existente diuersa, nec solum sequeretur quod sint aliquo modo equivoca sed simpliciter equivoca sicut illa quibus imponitur unum nomen sine respectu ad aliquam communitatem que dicuntur equivoca a casu sicut si aliquis homo uocaretur callias et aliquod lignum, hoc ideo addit aristoteles quia posset aliquis dicere quod non omnino univoce aliquod nomen predicatur de ydea et de substantia sensibili cum de ydea predicetur essentialiter, de substantia sensibili per participationem. sed tamen talis equivocatio non est pura, sed nomen quod per participationem predicatur dicitur per respectum ad id quod per se. quod non est purum equivocum sed multiplex analogum, si autem esset omnino equivocum nomen ydee et substantie sensibilis sequeretur quod per unum non possit cognosci aliud sicut equivoca non se invicem notificant. Maxime autem dubitabit etc. Hic improbat opinionem platonis quantum ad hoc quod concludere intendebat. Intendebat enim plato concludere ydeas esse per hoc quod necessarie sensibilibus rebus sunt aliquo modo. unde aristoteles ostendit quod ydee ad nihil possunt sensibilibus utiles esse secundum nullum modorum quibus plato de positione ydearum. unde dicit quod inter omnia dubitabilia que sunt contra platonem id est maxime quod species a platone posite non uidentur conferre ad res sensibiles nec sempiternas sicut sunt corpora celestia nec his que fiunt et corrumpuntur sicut corpora elementaria quod singillatim de omnibus ostendit. [illegible] que plato prebebat ydeas cum dicit. nec enim motus. uel mutationis. unde dicit. Primo quod non proficiunt ad motum. secundo quod non prosunt ad scientiam ibi. at uero nec ad scientiam. tertio quod non prosunt

sicut exemplaria ibi. Dicere uero exemplaria esse etc. Quarto quod non prosunt sicut substantie ibi. Amplius uidebitur. Quinto quod non prosunt sicut cause fiendi ibi. In fedrone etc. dicit ergo primo quod species non possunt conferre rebus sensibilibus tamquam sint eis causa motus uel transmutationis. de cuius ratione hic non dicit. sed superius tetigit quia scilicet ydee non introducebantur propter motum sed magis propter immobilitatem. quia enim platoni uidebatur quod omnia sensibilia semper essent in motu uoluit ponere aliquid extra sensibilia fixum et immobile de quo posset esse certa scientia. unde species non poterant ab eo poni sicut sensibilia principia motus sed potius sicut immobiles et immobilitatis principia. ut scilicet si aliquid fixum et eodem modo se habens in rebus sensibilibus inueniretur hoc sit per participationem ydearum que per se sunt immobiles. [margin: i. hii] Sed ad nec ad scientiam etc. ostendit secundo quod species non proficiunt sensibilibus ad scientiam tali ratione. cognitio uniuscuiusque perficitur per cognitionem sue substantie et non per cognitionem aliquarum substantiarum extrinsecarum. sed substantie separate quas species dicebat sunt omnino alie a substantiis sensibilibus. ergo earum cognitio non auxiliatur ad scientiam istorum sensibilium. nec potest dici quod ille species sint substantie illorum sensibilium. nam cuiuslibet rei substantia est in eo cuius est substantia. si ergo ille species essent substantie rerum sensibilium essent in hiis sensibilibus quod est contra platonem. nec iterum potest dici quod ille species assint in substantiis sensibilibus sicut participantibus eas. hoc enim modo plato opinabatur illas species horum sensibilium causas esse sicut si intelligeremus ipsum album per se existens ac si esset quoddam album separatum permisceri albo quod est in subiecto quod albedinem participat ut sic dicamus quod homo ipse qui est separatus permisceatur huic homini qui componitur ex materia et natura speciei quam participat. sed hec ratio est ualde mobilis destructiua. hanc enim rationem tetigit primo anaxagoras qui posuit et formas et accidentia permisceri. secundo tetigit eudoxus et quidam alii. et ideo dico quod est ualde mobilis et facile est colligere multa impossibilia contra talem opinionem. sequitur enim sicut dixit anaxagoras quod accidentia et forme possent esse sine subiectis. nam ea sola nata sunt misceri que possunt separatim existere. sic ergo non potest dici quod species sic conferunt ad scientiam sensibilium ut eorum substantie. nec quod sint eis principia existendi per modum participationis nec etiam potest dici quod ex speciebus sicut ex principiis sint alia scilicet sensibilia secundum ullum modum qui consueuerit dici. unde si eadem sunt principia essendi et cognoscendi oportet quod species non conferant ad scientias cum principia essendi esse non possint. ideo autem dicit secundum ullum modum consuetorum dici quia plato inueniebat nouos modos aliquid ex aliquo procedendi. Dicere uero etc. Ostendit quod species non conferunt sensibilibus sicut exemplaria et primo proponit intentum scilicet platonem. Quid enim est quod agit etc. dicit ergo primo quod dicere species esse exemplaria sensibilium et mathematicorum quia hec eas participant est dupliciter uanum. Uno modo quia uanum quia nulla utilitas est hec exemplaria ponere sicut ostendit. alio modo quia est simile methaphoris quas poete inducunt quod ad philosophum non pertinet. nam philosophus ex propriis docere debet. ideo autem dicit hec esse methaphorica quia plato productionem rerum naturalium assimilauit factioni artificialium in qua artifex attendit ad aliquod exemplar respiciens quod ad simile sui agit. Quid enim est etc. Hic probat propositum ratione. hoc enim uidetur esse opus exemplaris id est utilitas quod artifex respiciens ad exemplar inducat similitudinem forme in suo artificio. uidemus autem in operatione naturali rerum quod similia ex similibus generantur sicut ex homine generatur homo. ut ergo similitudo prouenit in rebus generatis propter aliquod agens respiciens ad exemplar aut non. si non, quod erat opus id est utilitas quod agens sit respiciens ad ydeas sicut ad exemplaria quasi diceret nulla. si autem similitudo prouenit ex respectu ad exemplar separatum. tunc ergo non poterit dici quod causa huius similitudinis in genito sit forma in generante. fieret enim aliquid simile respectu ad hoc exemplar separatum et non respectu ad hoc agens sensibile et hoc est quod dicit. Et non simile illi id est agenti sensibili. ex quo sequitur quod aliquis generetur similis socrati. siue plato

sit uero socrates siue non sit. quod uidemus esse falsum. quia nisi socrates agat in generatione numquam generabitur aliquis similis socrati. si ergo hoc est falsum quod similitudines genitorum non dependeant a propriis generantibus, uanum et superfluum est ponere aliqua exemplaria separata. Sciendum autem quod licet ratio ista destruat exemplaria separata a platone posita non tamen remouet diuinam scientiam esse rerum omnium exemplarem. Cum enim res naturales naturaliter intendant similitudines in res generatas inducere oportet quod ista intentio ad aliquod principium dirigens reducatur quod est in finem ordinans unumquodque. et hoc non potest esse nisi intellectus cuius sit cognoscere finem et proportionem rerum in finem. et sic ista similitudo effectuum ad causas naturales reducitur sicut in primum principium in intellectum aliquem. non oportet quod in aliquas alias formas separatas reducatur [margin: reducatur] quia ad similitudinem predictam sufficit directio in finem qua uirtutes naturales dirigunt a primo intellectu. Quare palam etc. hic ponit rationem que talis est. Sicut socrates ex eo quod est socrates addit ad supra hominem, ita et homo addit ad animal. et sicut socrates participat hominem ita homo participat animal. sed si preter istum socratem sensibilem ponitur alius socrates separatus qui est exemplar eius. sequeretur quod huius socratis sensibilis essent plura exemplaria scilicet socrates separatus et ydea hominis. hoc autem est inconueniens quod unius exemplati sint plura exemplaria ergo inconueniens est ponere hec sensibilium exemplaria. Amplius etc. hic ponit aliam rationem que talis est. Sicut se habet species ad indiuiduum ita se habet genus ad speciem. si ergo species sunt exemplaria sensibilium indiuiduorum ut plato posuit. tunc et specierum erunt aliqua exemplaria scilicet genus speciei quod est inconueniens. quia tunc sequeretur quod idem scilicet species erit exemplar alterius scilicet indiuidui sensibilis et ymago ab alio exemplo scilicet a genere. quod uidetur inconueniens. Amplius opinabitur etc. hic ostendit quod species non conferunt rebus sensibilibus sicut eorum substantie uel cause formales. quia hoc opinabile id est opinatum uidetur impossibile quod ipsa substantia sit separata ab eo cuius est substantia. sed ydee sunt separate ab eo cuius sunt a sensibilibus. ergo non sunt substantie sensibilium. In phedrone uero. hic ostendit quod non conferunt species sensibilibus ad eorum fieri. quamuis plato dixerit in phedrone id est quodam suo libro. quod species sunt cause rebus sensibilibus et essendi et fiendi. sed hoc improbatur duabus rationibus quarum prima talis est. posita causa ponitur effectus. sed existentibus speciebus non propter hoc fiunt indiuidua participantia species nisi sit aliquod motiuum quod moueat ad speciem capiendam quod patet. quia secundum ipsum species semper eodem modo sunt. si ergo eis positis essent uel fierent indiuidua participantia eas sequeretur quod semper essent huiusmodi indiuidua. quod patet esse falsum. ergo non potest dici quod species sint cause et essendi et fiendi. precipue cum non poneret eas esse motiuas ut dictum est. sed enim a substantiis separatis immobilibus posterius procedere et fieri et esse rerum naturalium et quod ille substantie mouentes celestia corpora quibus mediantibus causant generationem et corruptionem in istis inferioribus. Et multa fiunt etc. hic ponit secundam rationem que talis est. Sicut se habent artificialia ad causas artificiales ita naturalia ad causas naturales. sed uidemus quod multa alia artificialia ut domus et anulus fiunt in istis inferioribus quorum platonici species non ponebant. ergo et alia scilicet naturalia contingit esse et fieri propter tales causas proximas quales contingit esse nunc dictis scilicet artificialibus. ut scilicet sicut res artificiales fiunt a proximis agentibus ita et res naturales. Amplius si sunt numeri etc. hic improbat opinionem platonis de speciebus inquantum ponebat eas esse numeros. et circa hoc duo facit. primo disputat contra ea que posita sunt a platone de numeris. secundo contra ea que ponebat de aliis mathematicis. ibi Uolentes autem substantias etc. circa primum ponit sex rationes. quarum prima talis est. Eorum que sunt idem secundum substantiam unum non est causa alterius. sed sensibilia secundum substantiam sunt numeri secundum platonem et pytagoricos. si ergo species sunt quidam numeri non poterunt esse species causa sensibilium. Si autem dicatur quod alii numeri sunt species et alii numeri sunt sensibilia. sicut ad litteram plato ponebat ut si dicamus quod hic numerus est homo et ille alius numerus est socrates et alius numerus est callias istud adhuc non uidetur sufficere. quia secundum hoc sensibilia et species conuenient in ratione numeri et eorum que sunt idem secundum rationem unum non uidetur esse causa

alterius. ergo species non erunt cause horum sensibilium. nec iterum potest dici quod ideo sunt cause quia illi numeri qui sunt species sunt sempiterni. Hec enim differentia non sufficit ad hoc quod quidam numeri sint cause aliorum. quia aliqua differunt per sempiternum et non sempiternum secundum esse suum absolute considerata. sed per causam et causatum, quod importat quamdam differentiam secundum habitudinem unius ad alterum. ergo diuersi numeri non differunt per causam et causatum per hoc quod quidam sunt sempiterni et non sempiterni. [margin: isti uero quod sunt species non sunt sempiterni] Si autem dicatur quod hec sensibilia sunt quedam rationes id est proportiones numerorum et per hunc modum numeri sunt cause horum sensibilium sicut uidemus in symphoniis id est in musicis consonantiis quod numeri dicuntur esse cause consonantiarum inquantum proportiones numerales que sonis applicantur consonantias reddunt. palam est quod oportebit preter ipsos numeros in sensibilibus ponere aliquid unum secundum genus cui applicantur proportiones numerales. ut scilicet eorum que sunt [illegible] proportiones sensibilium consistunt. sicut patet proportiones numerales ut scilicet eorum que sunt in consonantiis inueniuntur soni. si autem illud est applicatum et proportio numeralis in sensibilibus est materia quod oportebit dicere quod ipsi numeri separati qui sunt species sint proportiones alicuius unius scilicet ad alterum. oportet enim dicere quod hic homo qui est callias uel socrates est similis homini ydeali qui dicitur antropos et per se homo. si ergo callias non est numerus tantum sed magis est quedam ratio uel proportio in numeris elementorum scilicet ignis terre aque et aeris. et ipse homo ydealis erit quedam ratio uel proportio in numeris aliquorum que non est homo ydealis numerus per suam substantiam. ex quo sequitur quod nullus numerus erit preter ea id est preter res numeratas. Si enim numerus ipsorum est maxime separatus et ille non est separatus a rebus. sed est quedam proportio rerum aliquarum per numerum rerum. multo minus alius numerus erit separatus quod est contra platonicos. Sequitur autem quod homo ydealis aliis sit proportio aliquorum numeratorum siue ponatur esse numerus siue non. tamen ex supponentibus substantias esse numeros et secundum naturales qui numeros substantias non dicebant quod in rerum substantiis aliquas proportiones numerales inueniant quod patet per [illegible] quod probat unaquaque rerum sensibilium constituitur per quamdam armoniam et proportionem. Amplius autem etc. hic ponit tertiam rationem que talis est. ex multis numeris fit unus numerus. si ergo species sunt numeri. ex multis speciebus fiet una species. quod est inconueniens. si enim ex multis diuersis speciebus aliquid unum in specie constituatur hoc fit per mixtionem in qua non saluantur species eorum que miscentur. sicut ex quatuor elementis fit lapis. et iterum ex huiusmodi diuersis speciebus non fit ad unum constituendum secundum rationem indiuiduorum que alterantur ut possit permisceri. Species autem quia numeri sunt coniuncte numerum constituunt. sicut binarius et ternarius constituunt quinarium in quo uterque numerus uirtute conseruatur. Et quia ad hanc rationem posset aliquis respondere quod contingit numeros non fieri unum numerum quorum quilibet numerus est ex unitatibus constitutus. ideo consequenter dicit. Et si non ex eis etc. dicit hanc rationem. Si enim dicatur quod aliquis numerus maior ut millenarius non constituitur ex speciebus ex duobus uel pluribus numeris minoribus sed constituitur ex unitatibus ex unitatibus remanebit questio quomodo se habent unitates ad inuicem ex quibus numeri constituuntur. et quod omnes unitates sint conformes ad inuicem aut quod difformes ad inuicem. si primo [illegible] sequuntur multa inconuenientia et precipue quod ad ponentes species esse numeros. quia sequitur quod diuerse species non different quia sic unde est cum diuersitas in talibus conformibus. si uero non sint conformes hoc potest esse dupliciter. uno modo quod unitates unius sint differentes ab unitatibus alterius numeri sicut unitates binarii ab unitatibus ternarii. tamen unitates unius et eiusdem numeri sint inuicem sibi conformes. alio modo ut unitates eiusdem numeri nec sint inuicem nec unitates alterius numeri conformes existant. hanc diuisionem significat cum dicit. Nec eodem sibi inuicem. id est que ad eundem numerum pertinent aut omnes omnibus scilicet que pertinent ad diuersos numeros. quocumque autem modo ponatur difformitas ratio unitatis uidetur inconueniens. nam omnis difformitas est per aliquam formam

Volentes [...]

Amplius autem [...]

Amplius autem unitatem [...]

Amplius autem [...]

Amplius [...]

Quod autem sapiat [...]

sensibilium dicitur quasdam alias substantias separatas ab istis diversas modo
autem quo assignabant illa separata esse substantias horum sensibilium est superuacaneum
i. efficacia non habens [...] dicebant [...] que sunt substantie eorum [...] ab
illis participari. sed hoc ipso quod participatione dicebant non est sic ex supradictis
patet. Item species quas ipsi ponebant non tangit causam finalem quam tamen uidemus in quibusdam
scientiis que demonstrant per causam finalem [...] quam esse agens [...]
est agens propter [...] in suo [...] consilium esse et sic species non tangunt causam que
dicitur finis. ita nec causam que dicitur principium. scilicet efficiens que fini opponitur. sed [...]
[...] premittunt [...] sicut mathematice [...]

Amplius autem [...]

Et de motu siquid [...]

Et quod ergo [...]

Nullus autem [...]

Amplius autem [...]

Et quod [...]

sensum possit cognoscere sensibilia, quod patet esse falsum. Nam caecus natus non potest habere scientiam de coloribus. Quoniam igitur etc. Hic colligit ea quae dicta sunt ab antiquis de principiis. Dicens quod ex praedictis est manifestum quod antiqui philosophi conati sunt causas inquirere quas nos in libro Physicorum determinavimus, et praeter eas non habemus aliquam extra eas quam illi declaraverunt. Has autem causas obscure dixerunt, et quodammodo multipliciter sunt ab eis tactae, quodammodo vero nullatenus. Sicut enim pueri de novo loqui incipientes et balbuciendo loquuntur, ita philosophia prima quae nova existens visa est balbucians, quia ipsa primo de omnibus loqui coepit. Quod patet per illud quod Empedocles primo dixit quod ossa habent quandam rationem, id est commixtionem proportionatam, quae quidem ratio est quod quid est et substantia rei. Sed similiter necesse est de carne quod et singulis aliorum, aut de nullo. Omnia enim ex elementis commixta sunt, quia caro et os et omnia huiusmodi non sunt id quod sunt propter materiam quae ab eo ponitur, scilicet elementa, sed propter hoc principium, scilicet formam. Haec autem Empedocles quasi ex necessitate veritatis coactus posuisset, si quis ea expressisset, sed ipse manifeste non expressit. Et sicut ipse non manifestavit expresse naturam formae, ita nec anaxagoras. Deinde cum dicit quaecumque igitur etc. quia videlicet non alicuius aliarum partium. De talibus quae ab aliis possent dubitari dicit quod iam autem in tertio libro recapitulabimus de istis quaecumque circa hoc possunt dubitari ad unam partem vel ad aliam. Ex talibus enim dubitationibus forsitan investigabimus aliquid utile ad dubitationes quas postea proponemus solvendas. Prosequi quod determinare oportet. Explicit primus metaphysice incipit 2. liber

De veritate theorica quidem difficilis est etc. Postquam philosophus reprobavit opiniones antiquorum philosophorum de primis rerum principiis circa quae versatur philosophiae primae intentio, hic accedit ad determinandum veritatem. Alia autem se habet consideratio philosophiae primae circa veritatem et particularium scientiarum. Nam unaquaeque particularis scientia considerat quandam particularem veritatem circa determinatum genus entium, ut geometria circa magnitudines, arithmetica circa numeros. Sed philosophia prima considerat universalem veritatem entium. Et ideo ad hunc philosophum pertinet considerare quomodo homo se habeat ad veritatem cognoscendam. Dividitur ergo pars ista in partes duas. In prima parte determinat ea quae pertinent ad considerationem universalis veritatis. In secunda incipit inquirere veritatem de primis principiis et de aliis ad quae se extendit consideratio philosophiae primae. Et hoc in tertio libro, qui incipit Necesse est nobis acquirentibus scientiam etc. Prima autem pars dividitur in partes tres. In prima parte ostendit qualiter se habet homo ad considerationem universalis veritatis. In secunda ostendit ad quam scientiam principaliter pertineat cognitio veritatis. ibi, Vocari vero philosophia veritatis etc. In tertia ostendit modum considerandi veritatem. ibi, Contingunt autem auditiones etc. Circa primum tria facit. Primo ostendit facilitatem et difficultatem existentem in consideratione veritatis. Secundo causam difficultatis. ibi, Forsan autem et difficultate etc. Tertio ostendit quomodo homines se invicem iuvant ad cognoscendum veritatem. ibi, Non solum autem his dicere gratiam etc. Circa primum tria facit. Dicit ergo primo quod theoria, id est consideratio de veritate, quodammodo est facilis et quodammodo difficilis. Secundo ibi, Signum autem etc. manifestat facilitatem. Tertio quantum ad difficultatem. ibi, Habere autem totum et partem etc. Facilitatem autem in considerando veritatem ostendit per tria signa. Quorum primum est quod licet nullus homo perfectam cognitionem adipisci possit, tamen nullus homo est ita expers veritatis quin aliquid de veritate cognoscat. Quod ex hoc apparet, quia unusquisque potest enunciare de veritate et natura rerum, quod est signum considerationis interioris veritatis. Secundum

signum ponit ibi, et singulum quidem etc. Dicens quod licet unus homo parum immittere vel apponere possit ad cognitionem veritatis suo studio et ingenio, sit ad parum proportionatum ad totam considerationem veritatis; tamen id quod aggregatur ex omnibus coarticulatis, id est exquisitis et collectis, fit aliquid magnum, ut patet in singulis artibus quae per diversorum studia et ingenia ad mirabile incrementum pervenerunt. Tertium manifestat per quoddam exemplum vulgare proverbium ibi, Quare si quidem sicut habetur etc. Concludens ex praemissis quod ex quo unusquisque potest cognoscere de veritate aliquid licet parum, sic se habet in cognitione veritatis sicut in proverbio dicitur: In foribus, id est in ianuis domorum, quis delinquet? Interiora enim domus difficile est scire, et circa ea de facili homo decipitur; sed circa ipsum introitum domus qui omnibus patet et primo occurrit, nullus decipitur. Ita etiam in consideratione veritatis, ea per quae in cognitionem aliorum intratur nota sunt omnibus, et nullus circa ea decipitur. Huiusmodi autem sunt prima principia naturaliter nota, ut non esse simul affirmare et negare, et quod omne totum est maius sua parte, et similia. Circa conclusiones vero ad quas per principia quasi per ianuam intratur, contingit multotiens errare. Sic igitur cognitio veritatis est facilis inquantum scilicet ad istud modicum, quod est principium per se notum, per quod intratur ad veritatem, quod est omnibus notum. Deinde cum dicit habere autem totum etc. manifestat difficultatem dicens quod hoc ostendit difficultatem quae est in consideratione veritatis, quia non possumus habere circa veritatem totum et partem. Ad cuius evidentiam considerandum est quod haec dicta sunt omnibus nota per quae in aliorum cognitionem intratur. Est autem duplex via procedendi ad cognitionem veritatis. Una quidem per modum resolutionis, secundum quam procedimus a compositis ad simplicia, et a toto ad partem, sicut dicitur in primo Physicorum, quod confusa sunt prius nobis nota. Et in hac via perficitur cognitio veritatis quando pervenitur ad singulas partes distincte cognoscendas. Alia autem est via compositionis per quam procedimus a simplicibus ad composita, qua perficitur cognitio veritatis cum pervenitur ad totum. Sic igitur hoc ipsum quod homo non potest in rebus perfecte totum et partem cognoscere, ostendit difficultatem considerandae veritatis secundum utramque viam. Deinde cum dicit forsan autem et ex difficultate etc. ostendit causam praedictae difficultatis. Ubi considerandum est quod in omnibus quae consistunt in quadam habitudine unius ad alterum, potest impedimentum accidere dupliciter, vel ex uno vel ex altero. Sicut si lignum non comburatur, hoc contingit vel quia ignis est debilis, vel quia lignum non est bene combustibile. Et similiter oculus impeditur a visione alicuius visibilis, aut quia est debilis, aut quia visibile est tenebrosum. Sic igitur potest contingere quod veritas sit difficilis ad cognoscendum, vel propter defectum qui est in rebus, vel propter defectum qui est in intellectu nostro. Et quod ex parte rerum aliqua difficultas contingat in cognoscendo veritatem patet ex hoc quod, cum unumquodque sit cognoscibile inquantum est ens actu, ut infra in nono huius dicetur, illa quae habent esse deficiens et imperfectum, sunt secundum se ipsa parum cognoscibilia, ut materia, motus et tempus propter esse imperfectum, ut Boetius dicit in libro De duabus naturis. Fuerunt autem aliqui philosophi qui posuerunt difficultatem cognitionis veritatis totaliter provenire ex parte rerum, ponentes nihil esse fixum et stabile in rebus, sed omnia esse in continuo fluxu, ut infra in quarto dicetur. Sed hoc excludit philosophus dicens quod quamvis difficultas cognoscendae veritatis forsan possit esse duplex, scilicet ex parte nostra et ex parte rerum, non tamen principalis difficultas est ex parte rerum sed ex parte nostra. Et hoc sic probat. Quia si difficultas esset principaliter ex parte rerum, sequeretur quod illa magis cognosceremus quae sunt magis cognoscibilia secundum suam naturam. Sunt autem maxime cognoscibilia secundum suam naturam quae sunt maxime in actu, scilicet entia immaterialia et immobilia, quae tamen sunt maxime nobis ignota. Unde manifestum est quod difficultas accidit in cognoscendo

veritatem maxime propter defectum intellectus nostri. Ex quo contingit quod intellectus animae nostrae hoc modo se habet ad entia immaterialia quae inter omnia sunt maxime manifesta secundum suam naturam, sicut se habent oculi nycticoracum ad lucem diei, quam videre non possunt, quamvis videant obscura. Et hoc est propter debilitatem visus eorum. Sed ut videtur, similitudo non est conveniens. Sensus enim, quia est potentia organi corporalis, corrumpitur ex vehementi sensibili. Intellectus autem cum non sit potentia alicuius organi corporalis, non corrumpitur ex excellenti intelligibili. Unde post apprehensionem magis intelligibilis non minus intelligit minus intelligibilia, sed magis, ut dicitur in tertio de anima. Dicendum est ergo quod sensus impeditur a cognitione alicuius sensibilis dupliciter. Uno modo per corruptionem organi ab excellenti sensibili, quod quidem locum non habet in intellectu. Alio modo ex defectu proportionis ipsius virtutis sensitivae ad obiectum. Potentiae enim animae sensitivae non sunt eiusdem virtutis in omnibus animalibus. Sed sicut homini ex sua specie competit quod habeat pessimum olfactum, ita nycticoraci quod habeat debilem visum, quod non habeat proportionem ad claritatem diei cognoscendam. Sic igitur cum anima humana sit ultima in ordine substantiarum intellectivarum, minimum participat de virtute intellectiva. Et sicut ipsa secundum suam naturam est actus corporis, eius tamen intellectiva potentia non est actus organi corporalis, ita habet naturalem aptitudinem ad cognoscendum corporalium et sensibilium veritatem, quae sunt minus cognoscibilia secundum suam naturam propter eorum materialitatem, sed tamen cognosci possunt per abstractionem a sensibilibus phantasmatibus. Et quia hic modus cognoscendi veritatem convenit naturae humanae animae secundum quod est forma talis corporis; quae autem sunt naturalia semper manent; impossibile est quod anima humana huiusmodi corpori unita cognoscat de veritate rerum, nisi quantum potest elevari per ea quae abstrahendo a phantasmatibus intelligit. Per haec autem nullo modo potest elevari ad cognoscendum quidditates immaterialium substantiarum quae sunt improportionatae istis substantiis sensibilibus. Unde impossibile est quod anima humana huic corpori unita apprehendat substantias separatas cognoscendo de eis quod quid est. Ex quo apparet falsum esse quod Averroes hic dicit, quod philosophus non demonstrat hic res abstractas intelligere esse impossibile nobis, sicut impossibile est vespertilioni inspicere solem. Ratio quam inducit est valde derisibilis. Quia sequeretur, inquit, quod natura ociose egisset, quia fecit id quod est in se naturaliter intelligibile non intellectum ab aliquo. Sicut si fecisset solem non comprehensum ab aliquo visu. Deficit enim haec ratio primo quidem in hoc quod, licet cognitio intellectus nostri non sit finis substantiarum separatarum, sed magis e converso. Unde non sequitur quod si non cognoscantur substantiae separatae a nobis, quod propter hoc sint frustra. Frustra enim est quod non consequitur finem ad quem est. Secundo quia licet substantiae separatae non intelligantur a nobis secundum suas quidditates, intelliguntur tamen ab aliis intellectibus. Sicut solem, etsi non videt eum oculus nycticoracis, videt tamen eum oculus aquilae. Deinde cum dicit Non solum autem his etc. ostendit quomodo se homines adinvicem iuvant ad considerandum veritatem. Adiuvatur autem unus ab altero ad considerationem veritatis dupliciter. Uno modo directe, alio modo indirecte. Directe quidem iuvatur ab his qui veritatem invenerunt, quia sicut dictum est, dum unusquisque praecedentium aliquid de veritate invenit, simul in unum collectum posteriores introducit ad magnam veritatis cognitionem. Indirecte vero inquantum priores errantes circa veritatem posterioribus exercitii occasionem dederunt, ut diligenti discussione habita veritas limpidius appareret. Est autem iustum ut his quibus adiuti sumus in tanto bono, scilicet cognitione veritatis, gratias agamus. Et ideo dicit quod iustum est gratiam referre non solum illis quos aestimat aliquis veritatem invenisse, quorum opinionibus aliquis communicat sequendo eas; sed etiam illis qui superficialiter locuti sunt ad veritatem investigandam, licet eorum opiniones non sequamur; quia isti etiam aliquid conferunt nobis. Praestiterunt enim nobis quoddam exercitium circa inquisitionem veritatis. Et ponit exemplum de inventoribus musicae. Si enim non fuisset Thymotheus qui multa de arte musicae invenit, non haberemus ad praesens multa quae scimus de melodiis.

Et si non praecessisset quidam philosophus nomine Phrinis, Thymotheus non fuisset ita instructus in musicalibus. Et similiter est dicendum de philosophis qui enunciaverunt universaliter de veritate rerum. A quibusdam enim praecedentium accepimus aliquas opiniones de veritate rerum, in quibus credimus eos bene dixisse, alias opiniones praetermittentes. Et iterum illi a quibus nos accepimus, invenerunt aliquos praedecessores a quibus acceperunt, qui fuerunt eis causa instructionis.

Vocari vero philosophiam veritatis etc. Ostendit quod cognitio veritatis maxime ad philosophiam primam pertinet. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quod ad philosophiam primam maxime pertineat cognitio veritatis. Secundo ostendit quod ad philosophiam primam maxime pertinet cognitio veritatis. Secundo excludit quandam falsam opinionem per quam sua probatio tolleretur. ibi, At vero quod sit principium quoddam etc. Secundo ostendit quod ad philosophiam primam pertinet cognitio veritatis, secundo quod maxime ad eam pertinet. ibi, Nescimus autem verum sine causa etc. Dicit ergo primo quod ex duobus quae determinata sunt in prooemio libri, scilicet quod sapientia sit non practica sed speculativa, et cognoscitiva causarum. Ex primo autem horum sic argumentatur ad propositum. Theorica, id est speculativa, differt a practica secundum finem. Nam finis speculativae est veritas. Hoc enim est quod intendit, scilicet veritatis cognitionem. Sed finis practicae est opus. Quia etsi practici, hoc est operativi, intendant cognoscere veritatem quomodo se habeat in aliquibus rebus, non tamen quaerunt eam tamquam ultimum finem. Non enim considerant causam veritatis secundum se et propter se, sed ordinando ad finem operationis sive applicando ad aliquod determinatum particulare et ad aliquod determinatum tempus. Si ergo coniungamus ad praedicta quod sapientia sive philosophia prima non est practica sed speculativa, sequitur quod recte debeat dici scientia veritatis. Sed quia multae sunt scientiae speculativae quae veritatem considerant, ut geometria et arithmetica, non erat necessarium ut consequenter ostenderet quod philosophia prima maxime considerat veritatem propter aliud quod est ostensum, quod est consideratrix primarum causarum. Et ideo sic arguit. Scientiam veritatis non habemus nisi per causam. Ex quo apparet quod eorum verorum de quibus est scientia aliqua, causae sunt etiam vera. Non enim potest sciri verum per falsum, sed per aliquod aliud verum. Unde et demonstratio quae facit scientiam ex veris est, ut dicitur in primo posteriorum. Deinde adiungit quandam universalem propositionem quae talis est. Unumquodque maxime dicitur talis ex quo causatur talis in aliis. Sicut ignis est causa caloris in elementatis. Unde cum calor univoce dicatur et de igne et de corporibus elementatis, sequitur quod ignis sit calidissimus. Facit autem hic mentionem de univocatione, quia quandoque contingit quod effectus non pervenit ad similitudinem causae secundum eandem rationem speciei, propter excellentiam ipsius causae. Sicut sol est causa caloris in istis inferioribus; non tamen inferiora corpora possunt recipere impressionem solis aut aliorum corporum caelestium secundum eandem rationem speciei, cum non communicent in materia. Et propter hoc non dicimus solem esse calidissimum sicut ignem, sed dicimus solem esse aliquid plus quam calidissimum. Nomen autem veritatis non est proprium alicui speciei, sed se habet communiter ad omnia entia. Unde quia illud quod est causa veritatis est causa communicans cum effectu in nomine et ratione communi, sequitur quod illud quod est posterioribus causa ut sint vera, sit verissimum. Ex quo ulterius concludit quod principia eorum quae sunt semper, scilicet corporum caelestium, necesse est esse verissima. Et hoc duplici ratione. Primo quidem quia non sunt quandoque vera et quandoque non. Secundo quia nihil est eis causa, sed ipsa sunt causa essendi aliis. Et per hoc transcendunt in veritate et entitate corpora caelestia, quae etsi sint incorruptibilia, tamen habent causam non solum quantum ad suum moveri, ut quidam opinati sunt, sed etiam quantum ad suum esse, ut hic philosophus expresse dicit. Et hoc est necessarium, quia necesse est ut omnia composita et participantia reducantur in ea quae sunt per essentiam sicut in causas. Omnia autem corporalia sunt entia in actu inquantum participant aliquas formas. Unde necesse est substantiam separatam quae est forma per suam essentiam corporalis substantiae principium esse. Si ergo huic deductioni adiungamus quod philosophia prima considerat primas causas, sequitur

Marginal notes: tengerit; mag; sensibilia; intellectu; sue; univoce; praedicatur; et per hoc transcendunt in veritate generabilia et corruptibilia quae [illegible] sunt

fine

media

sciam. sic enim potest scire quis modum demonstrandi ... conthinc modum ipse observat in libro phisicorum ut patet diligenter intuenti. Explicit lib. 2. Incipit tertius ...

Necesse est ad quesitam scientiam etc. Postquam philosophus in secundo libro modum considerande veritatis ... considerationem ... disputatione omnes ea que sunt dubitabilia circa veritatem ... quarto libro ... Est scientia que speculatur etc.

sius ut inquisitor veritatis sui determinationi permittit dubitationes emergentes, sed in aliis libris singillatim ad singulas determinationes praemittit dubitationes. hic autem simul praemittit omnes dubitationes et postea secundum ordinem debitum determinat veritatem. Cuius ratio est quia aliae scientiae considerant singulariter particulares veritates. unde et particulariter ad eas pertinet circa singulas veritates dubitare. sed ista scientia sicut habet universalem considerationem de veritate, ita etiam ad eam pertinet universalis dubitatio de veritate, et ideo non particulariter sed simul prosequitur universalem dubitationem. Potest et alia ratio esse quia dubitationes quae tangit sunt principaliter illae de quibus philosophi aliter opinati sunt. non autem eodem ordine ipse procedit ad inquisitionem veritatis et alii philosophi. Ipse enim incipit a sensibilibus et manifestis et procedit ad separata ut patet in .vii. alii vero intelligibilia et abstracta voluerunt sensibilibus applicare. unde quia non erat eodem ordine determinaturus quo ordine processerant alii philosophi ex quorum opinionibus dubitationes sequuntur, ideo praeelegit ponere prius dubitationes omnes seorsum et postea suo ordine dubitationes determinare. Tertiam rationem assignat Averroes dicens hoc esse propter affinitatem huius scientiae ad logicam quae tangitur in fine .iiij. et ideo dialecticam disputationem posuit quasi partem principalem huius.

Est autem dubitatio primo quidem etc. Secundum ea quae

[E]Postquam philosophus in capitulo hoc praemittit dubitationes determinationi veritatis, hic dividit in partes duas. In prima ponit dubitationes, in secunda causas dubitationum inducendo rationes ad singulas dubitationes, ibi, Primum igitur de quibus in principiis diximus etc. Dividitur autem in duas. quia primo ponit quaerentes modum scientiae quam ipsam scientiam. et ideo primo ponit dubitationes pertinentes ad modum considerationis huius scientiae. secundo ponit dubitationes pertinentes ad principia de quibus est ista scientia ut in primo libro dictum est, ibi, Et utrum principia etc. Ad modum autem scientiae duo pertinent ut in primo dictum est, scilicet consideratio causarum ex quibus scientia demonstrat, et ipsae res de quibus scientia considerat. unde circa primum duo facit. primo movet dubitationes pertinentes ad considerationem causarum, secundo movet dubitationes pertinentes ad ea de quibus haec scientia considerat, ibi, Et utrum substantiae principia etc. Dicit ergo primo quod prima dubitatio est quam proponimus dubitandum in primo libro, scilicet utrum consideratio causarum quattuor secundum quattuor genera pertineat ad unam scientiam aut ad multas et diversas. et hoc est quaerere utrum unius scientiae sit demonstrare ex omnibus causis vel magis diversae scientiae ex diversis causis demonstrent. Deinde cum dicit Et utrum substantiae principia etc. movet dubitationes de his de quibus considerat ista scientia. et primo inquirit de quibus considerat ista scientia sicut de subiecto, secundo de quibus considerat ista scientia sicut de accidentibus, ibi, Et utrum esse substantias etc. Circa primum duo facit. primo movet quaestiones ex parte principiorum scientiae quae est de substantia, secundo ex parte ipsarum substantiarum, ibi, Et hoc quoque etc. Circa primum ponit tres quaestiones. scilicet primo quia dictum est quod ista scientia considerat prima principia, utrum ad hanc scientiam solum pertineat cognoscere prima principia substantiae, an etiam ad hanc scientiam pertineat considerare de primis principiis demonstrationis ex quibus omnes scientiae demonstrant, ut puta quod haec scientia consideret utrum contingat unum affirmare et negare simul vel non, et de aliis demonstrationis principiis primis. Secunda quaestio est si haec scientia est considerativa substantiae, utrum sit una scientia considerans omnes substantias vel sint plures scientiae de diversis

substantiis. Videtur enim secundum aspectum quod de pluribus substantiis debeant esse plures scientiae. Tertia quaestio est si sint plures scientiae de pluribus substantiis, utrum omnes sint cognatae, id est unius generis, sicut geometria et arismetica sunt in genere mathematicae scientiae, vel non sunt unius generis, sed quaedam earum sint in genere sapientiae, quaedam vero in aliquo alio genere, puta in genere scientiae naturalis vel mathematicae. Videtur enim secundum aspectum quod non sint unius generis cum substantiae immateriales et materiales non eodem modo cognoscantur. Deinde cum dicit Et hoc quoque etc. multiplicat quaestiones ex parte substantiae, et ponit duas quaestiones quarum prima est utrum dicendum sit quod soli sint substantiae sensibiles ut antiqui naturales posuerunt, vel praeter substantias sensibiles sint aliae substantiae immateriales et intelligibiles ut posuit Plato. Secunda quaestio est si sunt aliquae substantiae separatae a sensibilibus, utrum sint unius generis tantum, aut sint plura genera talium substantiarum, sicut quidam attendentes duplicem abstractionem, scilicet universalis a particulari et formae mathematicae a sensibilibus, posuerunt utrumque genus subsistere, et ponebant species separatas quae sunt universalia abstracta subsistentia, item quae inter substantias sensibiles et praeclaras posuerunt mathematica subsistentia separata, scilicet numeros magnitudines et figuras. De istis igitur omnibus quaestionibus sicut nunc movet prosecutus est in sequentibus, et quid dicendum determinando veritatem.

Deinde cum dicit Utrum esse substantias etc. inquirit utrum consideratio huius scientiae sit de accidentibus. Et circa hoc ponit tres quaestiones quarum prima est utrum speculatio huius scientiae sit solum esse substantiis propter hoc quod dicitur prima substantia, aut etiam sit esse ea quae per se substantiis accidunt. et quia ad eandem scientiam pertinere videtur considerare subiectum et per se accidentia subiecti. Secunda quaestio est utrum huius scientiae sit considerare de quibusdam quae videntur esse per se accidentia entis et consequentia omnia entia, scilicet de eodem et diverso, simili et dissimili, contrarietate, et de priori et posteriori et omnibus aliis huiusmodi de quibus dialectici tractant qui habent considerationem de omnibus, sed tamen de his perscrutantur non ex necessariis sed ex probabilibus. Est una enim ratio ut quia communia sunt videtur pertinere ad philosophum primum. Est altera ratio quia ex quo dialectici ea considerant, quorum est ex probabilibus procedere, quod non pertineat ad considerationem philosophi cuius est demonstrare. Tertia quaestio est cum ad communia accidentia entis quaedam per se consequuntur, utrum ad philosophum pertineat esse unumquodque horum solum considerare quid est, aut etiam illa quae consequuntur ad ipsa, puta utrum unum uni sit contrarium.

Nota quod dyalectici considerant de omnibus ex probabilibus

[E]t utrum principia et elementa. Postquam philosophus movit quaestiones pertinentes ad modum considerationis huius scientiae, hic movet quaestiones pertinentes ad res de quibus ista scientia considerat, quia ista scientia considerat de principiis rerum ut in primo dictum est, et ideo hic movet quaestiones de principiis rerum. principia autem rerum ponebantur species et mathematica. ubi ad hoc autem utrum numerus et longitudines etc. Circa primum quaerit quae sint principia, secundo qualia sint, ibi, Amplius utrum principia universalia aut sicut determinata etc. quia enim Platonici ponebant principia separata universalia, primo quaerit utrum universalia sint principia, secundo utrum res separatae sint principia, ibi, Maxime vero quaerendum est etc. Circa primum ponit duas quaestiones quarum prima est utrum genera sint principia et elementa rerum aut ea in quae resolvitur ultimo unumquodque intrinsecus. ratio huius dubitationis est quia principium est ex quo primo componitur res et in quod ultimo dividitur. invenimus autem duplicem modum

compositionis et divisionis, unum scilicet secundum rationem prout species resolvuntur in genera, quia secundum hoc universalia genera esse principia et elementa ut Plato dicebat. alio modo secundum rem, sicut corpora mixta componuntur ex igne aere aqua et terra, et in haec resolvuntur, quae propter hoc naturales posuerunt esse principia et elementa. Secunda quaestio est supposito quod genera sint principia rerum, utrum principia sint ultima universalia quae dicuntur de individuis, scilicet species specialissimae, quas genera appellat secundum platonicorum consuetudinem, quae continent sub se plura individua sicut genera plures species, aut magis sint principia prima genera generalissima, ut puta quod sit magis principium animal vel homo quod est principium quoddam secundum platonicos et magis universale existens quam singulare. Oritur autem haec dubitatio propter duas divisiones rationis quarum una est secundum quam genera dividuntur in species, alia vero est secundum quam species resolvuntur in genera. sic enim videtur idem quod est ultimum in divisione esse primum in compositione. Deinde cum dicit Maxime vero quaerendum est etc. quaerit de principiis separatis et movet quattuor quaestiones quarum prima est cum praeter materiam non sit aliqua causa in actu, utrum ad alium principium sit aliquid causa per se aut non. Secunda quaestio est supposito quod aliquid praeter materiam sit causa, utrum id sit separabile a materia sicut posuit Plato aut non sic posuit pyctagoras. Tertia quaestio est si est aliquid separabile a materia, utrum sit unum tantum sicut posuit Anaxagoras, aut plura numero sicut posuit Plato et ipse Aristoteles. Quarta quaestio est utrum sit aliquid praeter sinolon, id est simul totum, aliquid, id est in quibusdam et in quibusdam non, et qualia sint in quibus sit et qualia in quibus non. Exponit autem quid sit sinolon vel simul totum, scilicet quando praedicatur aliquid de materia. Ad cuius intellectum considerandum est quod Plato posuit hominem et equum et ea quae sic ponuntur esse quasi formas separatas, per hoc autem hominem praedicari de sorte vel platone quod materia sensibilis participat formam separatam. Sorti ergo vel platoni dicitur synolon vel simul totum quod constituitur per hoc quod materia participat formam separatam, et est quaestio quam praedicatum est de materia. quaerit ergo philosophus utrum quod est individuum sit aliquid praeter ipsum individuum vel non, aut quod in quibusdam est aliquid et in quibusdam non. quam quidem quaestionem philosophus determinabit in .vii.

Deinde cum dicit Amplius utrum principia etc. movet quaestiones circa modum existendi principiorum. et quia ens dividitur per unum et multa, per actum et potentiam, quaerit quomodo sint principia secundum unitatem et multitudinem, secundo quomodo sint secundum actum et potentiam, ibi, potentia aut actu. Circa primum movet quattuor quaestiones quarum prima est utrum principia sint determinata secundum numerum aut secundum speciem, puta quod omnes tales esse principia vel secundum intellectum quod sunt determinata secundum numerum ita scilicet quod sola una forma numero sint principia et sola una materia numero et sic de aliis, vel secundum intellectum quod sit determinata secundum speciem ita scilicet quod sint multa principia multa quae conveniunt in specie et sic de aliis. et quia quidam philosophorum assignabant causas formales sicut platonici, quidam autem solas causas materiales sicut antiqui naturales, addit quod ista quaestio habet locum in rationibus, id est in causis formalibus et materialibus. Secunda quaestio est utrum corruptibilium et incorruptibilium sint eadem principia aut diversa, et si sunt diversa utrum omnia sint incorruptibilia, vel corruptibilium principia sint corruptibilia sed incorruptibilium incorruptibilia.

Tertia quaestio est utrum unum et ens significent ipsam substantiam rerum et non addatur aliquid super substantias rerum, sicut dicebant pyctagorici et plato, vel non significet ipsam substantiam rerum, sed sit aliquod aliud subiectum unius et entis, scilicet ignis aut aer aut aliquid aliud huiusmodi ut antiqui naturales

posuerunt. Hanc autem quaestionem dicit esse difficillimam et maxime dubitabilem, quia ex ista quaestione dependet tota opinio platonis et pyctagorae qui ponebant numeros esse substantias rerum. Quarta quaestio est utrum principia rerum sint sicut quaedam universalia vel sicut quaedam singularia, id est utrum ea quae ponuntur esse principia habeant rationem principii secundum rationem universalis vel secundum quod unumquodque eorum est aliquid singulare. Deinde cum dicit Et potentia aut actu, quaerit utrum principia sint secundum potentiam aut secundum actum. et haec quaestio maxime videtur pertinere ad principia materialia. potest enim esse dubium utrum primum materiale principium sit aliquod corpus in actu, ut ignis aut aer, ut antiqui naturales posuerunt, vel aliquid existens in potentia tantum ut Plato posuit. et quia motus est actus existentis in potentia et est quodammodo medium inter potentiam et actum, ideo adiungit aliam quaestionem utrum principia sint causae rerum solum secundum motum, sicut naturales posuerunt sola principia motus vel materialia vel efficientia, aut etiam sint principia aliter quam per motum, sicut plato posuit per quandam participationem habere sensibilia ab immaterialibus causam. Has autem quaestiones ideo se movisse dicit quia magnam habent dubitationem ut patet ex discordia philosophorum circa eas. Deinde cum dicit Adhuc autem utrum numeri etc. movet quaestiones pertinentes ad mathematica quae quidam principia rerum posuerunt, et movet duas quaestiones quarum prima est utrum numeri et longitudines et figurae et puncta sint quaedam substantiae ut pyctagorici et platonici posuerunt, vel non sic posuerunt naturales. Secunda quaestio est si sunt substantiae, utrum sint separatae a sensibilibus ut posuerunt platonici, aut sint in sensibilibus ut posuerunt pyctagorici. Movent autem quaestiones istae tamquam dicendum infra et determinandum, quia in his non solum difficile est veritatem invenire sed non est facile bene dubitare de eis inveniendo scilicet probabiles rationes dubitationis.

[P]rimum quidem de quibus in prohemio diximus. Postquam philosophus movit quaestiones quae faciunt dubitationem in ista scientia, incipit de eis disputare. et dividitur in partes tres. In prima disputat de quaestionibus pertinentibus ad considerationem huius scientiae, in secunda de quaestionibus pertinentibus ad substantias, ibi, Amplius autem utrum sensibiles substantiae etc. In tertia de quaestionibus pertinentibus ad principia substantiarum, ibi, Et de principiis utrum oporteat genera elementa etc. Circa primum facit tria. Primo disputat de consideratione huius scientiae quantum ad causas per quas demonstrat, secundo quantum ad principia demonstrationis, ibi, At vero et de principiis demonstrationis etc. Tertio quantum ad ipsas substantias, ibi, totaliter quidem substantiarum utrum una est etc. Circa primum duo facit. Primo resumit quaestionem de qua disputare intendit, concludens ex ipso enumerationis ordine quod prius disputandum est de illo de quibus dictum est prius in enumeratione quaestionum, utrum scilicet ad unam scientiam vel ad plures pertineat speculari quattuor genera causarum, ut sit ordo disputationis ordini quaestionum motarum respondeat. Secundo ibi, Unius scientiae etc. ponit rationes ad quaestionem. et circa hoc tria facit. primo enim ponit rationes ad ostendendum quod considerare de omnibus generibus causarum non pertineat ad unam scientiam. secundo movet aliam quaestionem supposito quod ad diversas scientias pertineat genera causarum considerare, cuius causae consideratio pertineat ad philosophum primum. tertio disputat ad diversas quaestiones partes, ibi, At vero si scientiae causarum sunt plures etc. et ex hac disputatione concludit, ibi, Quapropter aliam esse scientiam etc. Circa primum ponit duas rationes dicens primo quod cum unius scientiae sit considerare contraria, quo modo unius scientiae sit considerare principia cum non sint contraria quae

que quod ideo sic sicut sunt considerare nullius videtur esse monitum. videtur enim
precedentis ex destructione antecedentis, ac si sic argumentaretur. Si principia
sunt contraria sunt unius scientie. ergo si non sunt contraria non sunt unius
scientie. patet autem quod ex quo philosophus in hiis disputat non solum probabilibus
rationibus utitur, sed quandoque sophisticis ponens rationes quas ab aliis in-
ducebantur. Sed non videtur esse rationabile quod in tanta re tractanda philosophus tam
frivolam rationem apposuisset et introduxisset. unde aliter dicendum
est quod si quis recte consideret diversorum que ad eandem scientiam pertinent
quedam pertinent ad unam scientiam secundum suam diversitatem, quedam vero secundum quod re-
ducuntur in aliquid unum. Multa quidem in quantum diversa inveniuntur
pertinere ad unam scientiam secundum quod reducuntur in aliquid unum, puta ad
unum totum vel ad unam causam vel ad unum subiectum. Sed contraria
et quelibet opposita pertinent ad unam scientiam per se ipsa eo quod unum
est ratio cognoscendi alterum. Et ex hoc efficitur ista probatio quod diversa que
sunt contraria pertinent ad unam scientiam. unde sequitur si principia sint
diversa que non sunt contraria quod non pertineant ad unam scientiam.
scientiam ideo posuit. Amplius autem multis existentibus etc. Que talis est.
diversorum pertinentium ad unam scientiam quorum scientia considerat unum
considerat et alterum ut patet in hiis quorum diversitas est, si non pertinent
ad unam scientiam nisi per reductionem ad aliquid unum. Sed non quecumque
scientia considerat unam causam considerat omnes causas. ergo consideratio
omnium causarum non pertinet ad unam scientiam. Minor autem sic probatur, patet
quod diverse scientie sunt de diversis entibus. Et multa entia sunt
sine quibus non possunt attribui omnes cause. quod patet maxime in causa que dicitur
unde principium motus. Non enim videtur quod possit esse principium motus in rebus in-
mobilibus. ponuntur autem quedam entia immobilia et precipue secundum
platonicos ponentes numeros et substantias. Unde si aliqua scientia de hiis
sit, non potest considerare de causa que est unde principium motus. Similiter
manifestum est de causa finali que habet rationem boni. Bonum enim non videtur posse inveniri
in rebus immobilibus. Si enim concedatur quod omne quod est bonum per se et propter suam
naturam est finis, et propter ipsum et causa eius omnia fiunt
et sunt. Dicitur autem quod est bonum per se et propter suam naturam ad exclu-
dendum bonum utile quod non dicitur bonum sed magis secundum quod est ad
finem. unde que sic solum dicuntur bona inquantum sunt utilia ad
aliud non sunt bona per se sed solum secundum quod ordinantur ad finem
scilicet quod est per se bonum. Finis autem est cuius causa fit aliquid. videtur esse terminus
alicuius actus. Omnes autem actiones videntur esse cum motu. ergo
videtur sequi quod in rebus immobilibus non possit esse hoc principium scilicet finis
que habet rationem boni quia que sunt per se existentia absque materia
necesse est quod sint immobilia. Ideo non videtur esse possibile quod sit autoaga-
thon id est per se bonum ut platonici ponebant. dicebant enim, ut in ultima(?) par-
tium, vocabant per se existentiam sicut ydeam hominis vocabant
hominem per se, quod non participatur in materia. unde et per se bonum dicebant
ideam que sua bonitas non participata scilicet primum principium omnium. Et ad
hanc rationem confirmandum inducit quoddam signum. ex hoc enim quod
finis non sit esse in rebus immobilibus videtur procedere quod in scientiis mathematicis
que abstrahunt a materia et motu nichil probatur per hanc causam sicut proba-
batur in scientia naturali que est de rebus mobilibus aliquid per rationem boni, sicut
cum assignamus causam quare homo habet manus, quia per eas

melius potest exequi conceptiones rationis. In mathematicis autem
nulla demonstratio fit hoc modo quod hoc modo fit quia melius est sic esse, aut
deterius si ita non esset, puta si diceretur quod angulus in semicirculo
est rectus quia melius est quod sit rectus quam quod sit acutus vel obtusus, quia
quia possibile est fortius esse aliis modo demonstrandi per causam finalem,
puta si diceretur si finis est, necesse est id quod est ad finem precedere.
ideo subiungit quod nullus omnino in mathematicis facit mentionem aliquam
talium pertinentium ad bonum vel ad causam finalem propter quod sophiste ut aristippus
qui fuit de secta epicureorum omnino neglexit demonstrationes que sunt
per causas finales, reputantes eas viles ex hoc quod in artibus illiberalibus
sive mechanicis ut in arte tectonica id est edificatoria et coriaria
omnium rationes assignantur ex hoc quod est ad aliquod melius vel deterius. In
mathematicis vero que sunt nobilissime et certissime scientie nulla fit
mentio de bonis et malis. Deinde cum dicit At vero si scientia
etc. Ponit quartam questionem. Et primo proponit eam et habet duas partes. Prima
est pars questionis. Et si diverse cause considerentur a pluribus scientiis utrum
quelibet scientia sit alicuius cause considerativa quam illarum dicimus scientiam quam
querimus id est philosophiam. Utrum scilicet illa que considerat causam formalem aut que
considerat causam finalem vel considerativam aliquam. Alia pars questionis est si in aliqua
re sit que habeat plures causas quis maxime cognoscat rem illam
eorum qui considerant diversas causas. Secundo cum dicit Contingit enim eidem etc.
manifestat partem suam questionis. Possibile est quod una et eadem res inveniatur que habet om-
nes causas sicut domus. Causa unde principium motus est ars et edificator. Id
vero quod est cuius causa vel finis domus est opus id est usus eius quod est habitatio. Causa
vero sicut materia est terra ex qua fuit lateres et lapides. Causa vero sicut
species vel forma est ipsa ratio domus quam artifex preconcepit in mente
in materia posita. Videtur igitur ex dudum determinatis etc. Resumit questionem
scilicet quam dictarum scientiarum possumus vocare sapientiam. Secundum ea que
prius de sapientia determinavit in primo libro, videtur scilicet illam que considerat causam fina-
lem vel que considerat causam formalem vel aliquam aliarum causarum quia omnes
conveniunt rationes ad singulas trium causarum. Dicit ergo quod ideo quedam videtur de qualibet
scientia id est que est per quamlibet causam quod appelletur nomine sapientie. Et primo
quantum ad scientiam que est per causam finalem. Dictum est enim in primo libro quod talis scientia
que sapientia dicitur est maxime principalis et ordinativa aliarum que subditur,
Sic ergo inquantum sapientia est senior id est prior ordine dignitatis et
principalis quedam et aliarum ordinativa, propter quod non est iustum quod alie
scientie contradicant ei sed ab ea accipiant sua principia sicut ei famu-
lantes videtur quod illa scientia que est finis et boni id est que procedit per causam finalem
sit talis que sit digna nomine sapientie. Et hoc ideo quia omnia alia
sunt propter finem. unde finis est quodammodo causa omnium aliarum causarum. Et
sic scientia que procedit per causam finalem est principalis, cuius signum est
quod artes ille ad quas pertinent fines principantur et precipiunt
aliis artibus sicut gubernatoria navifactive. unde si sapientia
est principalis et preceptiva respectu aliarum maxime videtur quod procedat per causam finalem.
Deinde inducit rationem de causa formali. Dictum est enim in prohemio libri quod
sapientia est primarum causarum et eius quod est maxime scibile et que est maxime certa
et sic hoc videtur quod sit substantie id est per causam formalem quia inter diversos modos
sciendi magis dicimus scire illum qui scit aliquid esse quam qui scit
aliquid non esse. unde et ipse philosophus probat quod demonstratio affirmativa

est potior quam negativa. Inter eos autem qui sciunt aliquid affirmative
vel affirmatione unum alio magis dicimus scire. Sed inter omnes
maxime dicimus scire illum qui cognoscit quod quid est res, non
autem eum qui scit quanta est vel qualis vel quid possit facere
vel pati. Sic igitur in cognoscendo ipsam rem absolute perfectissimum
est scire quod quid est res quod est scire substantiam rei. Sed etiam in aliis
cognoscendis puta proprietatibus rei magis dicimus scire singula
de quibus sunt demonstrationes quando etiam de ipsis accidentibus vel proprietatibus
scimus quod quid est quia quod quid est non solum invenitur in substantiis
sed etiam in accidentibus. Sicut qui scit quid est tetragonismus id est
quadratum superficiei equalis distantiis laterum
non quadrate quod quadrare dicitur cum invenimus qua-
dratum ei equale. Cum autem omnis superficies equalis distantiis
laterum et rectorum angulorum ex duabus lineis contineatur quarum
una continet angulum cum altera, tota superficies non est aliud quam ductus
earum in alteram. tunc invenimus quadratum equale superficiei producte
quando invenimus lineam que sit media proportionalis inter latera producta,
puta si linea a. ad lineam b. se habet sicut linea b. ad lineam c. quadratum
ductum linee b. est equale superficiei quam continent c. et a. ut probatur
in vi. euclidis et apparet maxime in numeris. Nam vi. in sexquialtera pro-
portione et similiter vi ad iiii. Quadratum autem senarii est xxx
vi. quod etiam perficitur ex ductu quaternarii in novenarium
quater enim ix. sunt xxxvi. et similiter est in omnibus aliis. Deinde
ponit rationem de causa movente. Videmus enim quod et generationes et actiones et
circa omnium transmutationem maxime dicimus scire quando cognoscimus principium
motus eo quod motus non est aliud quam actus mobilis a movente ut dicitur in phy(sicorum) iii.
Preterimus autem de causa materiali quia illa imperfectissime se habet ad
hoc quod sit principium cognoscendi. Non enim fit cognitio per id quod est in potentia sed per id
quod est in actu ut dicitur in ix. huius. Hiis ergo positis ad secundam
questionem scilicet ~~quod talis sit~~ inducit rationem ex eis de ratione
secundo ad primam questionem scilicet quod talis scientia sit considerativa omnium causarum eo quod
in diversis rebus diverse cause videntur esse principales sicut in mobilibus
principium motus in substantiis quod quid est, sed autem in hiis que ordinantur
ad finem. Hec autem questio a philosopho in sequentibus explicite solvitur. non tamen
manifeste ei solum ex hiis que ipse in diversis locis
determinat colligi. Determinat enim in quarto quod scientia ista considerat ens
in quantum est ens. unde eius etiam est considerare primas substantias non autem scientie naturalis
quia supra substantiam mobilem sunt alie substantie. Omne autem ens per se
ipsum si sit ... ut si est ex materia et forma est ens per formam
[illegible] unde in ista scientia considerantur maxime
causam formalem. [illegible] ut scientia de eis
que est ut per aliquam habeant ex hiis que in ix. determinantur quod
in eorum cognitione non habet locum causa formalis. Sed quamvis ipse
sit immobilis secundum se ipsas sunt tamen causa motus aliorum per modum
finis. Ideo ad hanc scientiam etiam considerare pertinet per substantias propter
pertinet considerare causam finalem quia aliqualiter causa movens. Causam autem
materialem secundum se ipsam nullo modo quia non est habet causa entis. Sed ad
aliquid determinatum genus scilicet substantiam mobilem. Tales autem cause pertinent
ad considerationem particularium scientiarum. Non forte considerent

ab hac scientia in quantum conveniunt sub ente. Sicut enim ad omnia suam
considerationem extendit. Hiis autem visis rationes in-
ductas facile est solvere. Quod enim non prohibet diversas causas
ad hanc scientiam pertinere unam existentem. Licet non sint contrarie quia
reducuntur ad unum scilicet ad ens sicut dictum est. Secunda non prohibet
quin non quelibet scientia consideret omnes causas, quin aliqua scientia possit
sit considerare omnes vel plures earum et quod reducuntur ad ad
unum. Sed specialiter destruendo quod est quod non prohibet in immobilibus con-
siderari principium motus et finem. Sunt enim in immobilibus que sunt tamen
movent sicut et finis substantie. In hiis autem que nec moventur
nec movent non est considerare principium motus nec finis sub ratione
finis motus quamvis possit considerari sub ratione finis alicuius operis sine
motu. Sicut si ponantur esse substantie intelligentes non moventes
ut platonici ponebant, non tamen in quantum habent intellectum et voluntatem oportet ponere in
eis finem et bonum quod est obiectum voluntatis. Mathematica autem nec mo-
ventur nec movent nec habent voluntatem. unde in eis non consideratur
bonum sub nomine boni et finis. Consideratur tamen in eis id quod est bonum scilicet esse
et quod quid est. unde falsum est quod in mathematicis non sit bonum sicut ipse in ix.
probat. Ad quartam vero similiter patet solutio quia ad hanc scientiam
pertinet consideratio tamen causarum de quibus rationes inducuntur.

At vero et de principiis demonstrativis etc. Postquam disputavit
de prima questione que erat de consideratione principiorum demonstrativorum
disputat de consideratione principiorum demonstrationis ad quam scientiam
pertineat. Et circa hoc tria facit. Primo movet questionem. Secundo disputat
ad unam partem ibi Unius igitur esse etc. Tertio disputat ad aliam partem ibi At vero
si alia etc. Dicit ergo primo quod dubium est de principiis demonstrationis utrum considerare
de hiis pertineat ad unam scientiam vel ad plures. Et exponit que sunt
demonstrationis principia. Dicuntur enim demonstrationis principia communes acceptiones omnium
ex quibus procedunt omnes demonstrationes in quantum scilicet singula principia propria
horum demonstrationum habent firmitatem virtute horum principiorum. Hec
exemplificat de primis principiis maxime, sicut quod necesse est de unoquoque aut affir-
mare aut negare. Et quod impossibile est idem simul esse et non esse. Est
ergo questio utrum huiusmodi principia pertineant ad unam scientiam vel ad plures
et si ad unam utrum pertineant ad scientiam que est considerativa substantie
vel ad aliquam aliam. Et si ad aliquam non oportet nominare sapientiam
a quam nunc querimus. Deinde cum dicit Unius igitur esse etc. obiicit
ad unam partem quod scilicet quod non est unius scientie con-
siderare principia demonstrationis et substantie duabus rationibus. Quarum prima
est cum omnes scientie utantur principiis demonstrationis, nulla ratio esse
videtur quare magis pertineant ad unam quam ad aliam. [illegible] non videtur rationabile
quod consideratio pertineat ad omnes scientias quia sic sequeretur quod idem tamen
est in diversis scientiis quod esset superfluum. Relinquitur quod nulla
scientia consideret de istis principiis. Secunda ratio quia non pertinet
ad aliquam determinatam scientiam unde cognitio de hiis demonstrativis
principiis per eandem rationem non pertinet ad scientiam que est considerativa
de substantia. Secunda ratio ponitur ibi. Simul autem et quo modo erit
etc. Que talis est. Ubi est modus de aliquibus est cognitio in scientiis
uno modo scilicet quod de uno quoque cognoscitur quid est. Alio modo scilicet quod
cognitio per demonstrationem acquiritur. Primo autem modo non pertinet ad

aliquam scientiam tradere cognitionem de principiis demonstrationis.
quia talis cognitio presupponitur ante omnis scientias quid enim unum
quodque horum existit eius. ex nunc notum idest statim a principio co
gnoscitur quid significet unumquodque horum principiorum per quorum cognitionem
statim ipsa principia cognoscuntur et quia talis cognitio principiorum non est nisi statim
ante concluditur quod omnes artes et scientie que sunt de quibuscumque aliis
cognoscibilibus utuntur predictis principiis tamquam nimis notis. Sed autem probat quod
principiorum cognitio non traditur in aliqua scientia per demonstrationem. quia si
esset aliqua demonstratio de eis oporteret aliqua tamen tunc principia
...

a scia pt sciam medicine. ppt una quia qz subiectum sciaz que
erat me inter medicine que e d ssib. medicine q e d ssib
sub h e ipso. qz cu medicina sit ee salubra. i. ee sanatiua. sime
dicina e me. seqr q q sanatiuu sub me pt simpliciter sanatiuu. 7
pt antosanu. i. psesanu q e spe sal separati q e mater
falsum. relinquitur g q i scie mathe no sit ee aqua q sint
me inter simpliciter 7 spe separatas. Tcia ma po i. g aut n
h um 7c. pqua destruit quida q pdca po pbabat. g. s.
cer aq scia ee sensibilis magnitudinis ut sic si inueniret a scia
ee magnitudinis celi h'ret q ecent magnitud me. vn d q h no
e um q geometria sit scia sensibilium magnitudinum. qz sensibiles magnitudines
sunt corruptibiles. seqret g q geometria ee d magnitudinibus corruptibilibus.
si scia ut corrupti corruptis reb d qb est. Sed n. no
sedinte iam no ee ua opio qua opiabat cu sede. sequitur

[illegible]

Ad hec aut ut subia 7c. Postq phs iq̄siu q̄ sit
ppri. 7 ut sint aliqua a aliis sepata. hic inquirit
q̄lia sint ppria. 7 p inquit 7 multitudie ipoz. sc̄o inquirit ut sit
in po ul in actu. i. huius aut acte ē querere 7c. C utrum
ppria sint ulia. ul singlaria. i. 7 utrum ulia sint 7c. cc p. d. f. p
inquirit qualit ppria se hnt ad invicē. sc̄o qualit ipm
unū se hnt ad ro̅m ppri. i. oium aut ad ↄsiderandū 7c.
cc p ta fac. p inquirit spualit ↄ ppri for̄l. ut sit unū
oium existium in una spē. sc̄o inquirit id ↄ oib gnaliter
ppriis i. amp aut q ↄ ppriis 7c. t inquirit ut sit ead an
diursa corruptibilium 7 icorruptibilium i. nō minor aut dubo 7c. cc
p. d. f. p mor dubiom. sc̄o obiē ad qōm i. s3 i hēs ē.
7c. Est g dubo ut sit una subia. a. forma oium existium
i una spē puta hoium. Dīn cu dr. s3 i hens 7c obiē
ad unā ptē qōis. s. ad oñdndū q nō sit una forma

[illegible]

nihil enim ens. Superficies autem et linea quodam modo in entia et quodam modo non entia. Deinde cum dicit, sed quoniam hoc specula etc. Solvit propositam rationem. Et dicit quod quia Zeno procedit taliter, speculatur lenose et rudite et possibile est ipsum non esse aliquid esse indivisibile. Eo quod aliqua ratione premisse rationi detur, et si non sit ad rem, sit tamen ad hominem. Diceremus enim quod unum et si additum alteri non faciat maius, faciat tamen plus. Et hoc sufficit ad rationem quod faciat maius in continuis et plus in discretis. Deinde cum dicit, sed quomodo ex uno tali etc. Ostendit difficultates que adhuc remanent plures post predictam solutionem. Et inducit duas difficultates, quarum prima est quia plura perhibit quod unum indivisibile non solum est cum numerus qui est pluralitas quedam, sed etiam cum magnitudinis. Et si concedatur quod unum additum faciat plus quam videtur sufficere ad hoc quod unum sit cum numerus, quomodo poterit esse quod ex tali uno indivisibili aut ex pluribus talibus fiat magnitudo, ut plures posuerunt. Simile enim hoc videtur esse si quis ponat lineam ex punctis. Nam unum est indivisibile sicut et punctum. Secundam difficultatem ponit ibi, at vero et si quis ita putet etc. Quod quia si aliquis ita existimet quod numerus sit factus ex uno indivisibili et ex aliquo alio quod non sit unum, sed participat unum sicut quedam materia, ut quidam dixerunt, non remanet querendum propter quid et per quem modum id quod fit ex illo uno scilicet et alio quod dicitur non unum, quandoque est numerus, quandoque est alia magnitudo et precipue sic. Id non unum materiale sit inequalitas que significat per parvum et magnum. Et sic eadem natura non est manifestum quomodo ex hoc fiat inequalitate et uno scilicet fiat numerus, et quomodo ex alio et uno et hac inequalitate quod materiale fiat magnitudo. Et precipue est plura ponebant quod ex secundo et ex prima dualitate fiebat numerus, ex quo numero et aliqua inequalitate materiali fiebat magnitudo. Huius dubitationis solutio ab Aristotele in sequentibus traditur, quia est sit ad separatum quod sit ipsum unum et ens, scilicet in xii. Probabitur, omnis unitatem principium omnium separatum, quod tamen non est substantia omnium eorum que sunt unum, sicut plures putabant. Sed est omnibus unitatis et esse principium. Unum autem secundum quod de aliis rebus dupliciter dicitur, uno modo secundum quod convertitur cum ente. Et sic unaquaque res est una per suam essentiam, ut dicitur in quarto probabilibus. Non addit super ens nisi solam rationem indivisionis. Alio modo dicitur unum secundum quod significat rationem primi mensure vel simpliciter vel in aliquo genere. Et hec quidem si sit simpliciter indivisibile est unum quod est principium et mensura numeri. Si autem non sit simpliciter unum et indivisibile, non simpliciter sed secundum positionem erit unum et mensura, ut assis in ponderibus et dyesis in melodiis et mensura pedalis in lineis. Et ex tali uno non prohibetur componi magnitudinem. Et hoc determinabit in x huius. Sed quia plures extraverunt idem esse unum quod convertitur cum ente, ideo posuerunt unum quod est principium numeri esse substantiam cuiuslibet rei. Et propter numerum esse ex pluribus substantialibus principiis rerum compositam substantiam constare. Hec autem questio diffusius pertractabitur in xiii et xiiii.

His autem habitis dubitationibus etc. Postquam philosophus inquisivit utrum unum et ens sit substantia rerum, hic inquirit utrum numeris et magnitudo sint substantie rerum. Et circa hoc tria facit. Primo obicit pro prima parte, scilicet, Palam si non sunt etc. Secundo obicit pro prima parte contraria, ibi, at vero si quidem hoc consimiliter est etc. Dicit ergo primo quod dubitationi habite consequens ad premissa est utrum numeri et magnitudines, idest corpora et superficies et termini eorum ut puncta, sint aliqua substantie a rebus separate vel quod sint substantie ipsorum sensibilium aut non. Dicit autem hanc dubitationem esse consequentem ad premissa, quia in premissa dubitatione querebatur utrum unum sit substantia rerum. Unum autem est principium numeri. Numerus autem videtur esse substantia magnitudinis, sicut et punctum quod est principium magnitudinis. Nihil enim aliud videtur quam unitas positionem habens et linea dualitas positionem habens. Prima autem superficies ternarius positionem habens, corpus autem quaternarius positionem habens. Deinde cum dicit, Palam si non sunt etc. Obicit ad ostendendum quod predicta sunt substantie rerum. Et est ratio talis. Si predicta non sunt substantie rerum, fugiet a nobis quid sit substantia et quid ens, et que sit substantia entium. Manifestum est quod passiones et motus et relationes et dispositiones seu ordines et orationes secundum quod ad prefatam pertinent ponuntur in genere quantitatis, non videntur alicuius significare substantiam, quia omnia hec dicuntur de aliquo subiecto vel non eorum significat hoc aliquid, idest aliquod absolutum et per se subsistens. Quod hoc specialiter manifestum in premissis que non dicuntur absolute, sed eorum ratio in quadam relatione consistit. Inter omnia vero que maxime videntur significare substantiam sunt aer et ignis et terra et aqua, ex quibus substantialiter componuntur corpora mixta. Preterea autem aerem, quia minus est sensibilis. Unde antiqui opinati sunt aerem non esse. In hiis autem corporibus inveniuntur quedam dispositiones, scilicet calor et frigus et alia huiusmodi, que passiones vel passibiles qualitates que non sunt substantie secundum predicta. Unde relinquitur quod solum corpus sit substantia. Deinde cum dicit, at vero corpus etc. Procedit ulterius ad aliquid quod videtur esse magis esse substantia quam corpus, et dicit quod corpus videtur esse minus substantia quam superficies et superficies minus quam linea et linea minus quam punctum aut unitas. Et hoc probat per duo media, quorum unum est quia per id quod aliquid diffinitur, videtur substantia eius. Nam diffinitio significat substantiam. Sed corpus diffinitur per superficiem et superficies per lineam et linea per punctum et punctum per unitatem, quia dicunt quod punctum est unitas positionem habens. Ergo superficies est substantia corporis et sic de aliis. Secundum medium est quia cum substantia sit prius in entibus, id quod est prius videtur esse magis substantia. Sed superficies naturaliter est prior corpore, quia superficies potest esse sine corpore, non autem corpus sine superficie. Ergo superficies est magis substantia, et idem per argumentum de omnibus aliis predictis. Deinde cum dicit, propter quod multi precedentes secuti fuerunt predicta rationes. Multi antiquorum philosophorum et maxime illi qui fuerunt priores non opinabantur esse ens et substantiam nisi corpus. Omnia vero alia esse quedam accidentia corporis. Et inde est quod quando volebant inquirere principia entium, inquirebant principia corporum, ut supra dictum est in primo, ubi recitate opiniones antiquorum naturalium. Alii vero posteriores philosophi qui reputabantur sapientiores predictis philosophis,

quod alii antiquiores, ad philosophiam rerum, scilicet pitagorici et platonici opinabantur numeros esse substantiam rerum, in quantum corpora componuntur ex numeris. Numerum autem videtur esse una substantia rerum. Sic ergo videtur quod per premissas rationes et philosophorum opiniones quod si predicta non sunt substantie rerum, scilicet numeri et linee et superficies et corpora, non erit ens. Non enim est dicere ut si ista non sunt substantia, quod accidentia eorum sint entia. Deinde cum dicit, at vero si hoc quidem etc. Obicit in contrarium per quatuor rationes, quarum prima talis est. Si quis consentit quod longitudines et puncta sint magis substantie quam corpora, sequitur quod si hec non sunt substantie et corpora non sunt substantie, per consequens non erit substantia. Quia accidentia corporum non sunt substantie, ut supra dictum est. Et linea et superficies non sunt substantie, hoc est contrarium. Corpora enim videntur esse naturaliter composita ex punctis continuis et linea et superficie et superficies corporum. Non autem videtur quali corporum sint ille superficies sensibilium corporum que sint substantie vel linee vel puncta. Manifestum est enim quod linee et superficies sensibilium corporum non sunt substantie variantur enim per modum accidentium. Et actionum esse idem substantiam, sequitur ergo quod non erit substantia. Secundam rationem ponit, ibi, amplius autem hec omnia etc. Que talis est. Omnia predicta videntur esse quedam corporis divisiones, vel secundum latitudinem ut superficies vel secundum profunditatem ut corpus vel longitudinem ut linea. Sed divisiones corporis non sunt substantie. Ergo hec non sunt substantie. Tertiam rationem ponit, ibi, ad hec autem similiter inest etc. Que talis est. In corpore solido similiter inest, scilicet potentialiter, quelibet figura que potest protrahi ex illo solido per quemcumque modum divisionis. Sed manifestum est quod in quodam magno lapide non diviso et secto non inest mercurius, idest figura mercurii in actu sed solum in potentia. Ergo similiter in cubo, idest in corpore habente sex superficies quadratas non inest medietas cubi, que est quedam alia figura, in actu, sed solum sic est actu quando iam cubus divisus in duas medietates. Et quia omnis protractio nove figure in solido ex sectione fit per alia superficiem que terminat figuram, manifestum est quod nec est superficies talis erit in corpore in actu sed solum in potentia, quia si quelibet superficies preexisteret in actu in corpore solido, pari ratione esset etiam in actu superficies que terminat figuram medietatis quod dicitur esse superficies, intellige et de linea et puncto et unitate, hec enim in continuo non sunt in actu nisi solum secundum quod ad illa que terminant continuum. Quia manifestum est non esse substantiam corporis. Adhuc superficies vel linee non possunt esse corporis substantia, quia non sunt actu in ipso, substantia autem actu est in eo cuius est substantia. Unde concludit quod si maxime videtur esse substantia corpus, superficies autem et linee magis videntur esse substantie quam corpus, hec autem non sunt entia in actu, nec sunt alique substantie, effugere cognitionem nostram quid sit ens et quid sit rerum substantia.

Quartam rationem ponit, ibi, palam cum dicas etc. Et primo ponit ipsam. Secundo manifestat eam in quodam simili, ibi, generationem sicut et habere etc. Dicit ergo primo quod cum dicas inconvenientibus quartum inconveniens accidit ex parte generationis et corruptionis ponentibus lineas et superficies esse substantias rerum. Omnis enim substantia que prius non fuit et postea est aut prius fuit et postea non est, ut videtur pati cum generatione et corruptione. Et hoc maxime apparet in omnibus hiis que per motum fiunt. Sed puncta et linee et superficies quandoque sunt, quandoque vero non sunt, et tamen nec generantur nec corrumpuntur. Ergo non sunt substantie. Probat autem utramque suppositionem, scilicet quod quandoque sint et quandoque non sint. Quando enim corpora prius divisa copulantur in unum, aut prius copulata dividuntur, quando corpora prius divisa copulantur fit una superficies duorum corporum, quia partes corporis continui copulantur ad unum continuum quod est superficies una. Quando vero corpus unum dividitur in duo, efficiuntur due superficies, quia non prius quam ipsum corpus duo componi quod due superficies eorum maneant sed utrumque corruptum, idest desinit esse. Similiter quando corpus dividitur incipiunt esse de novo due superficies prius non existentes. Non est prius dividi quod alia superficies que est indivisibilis secundum profunditatem dividatur in duas superficies secundum profunditatem, aut linea que est indivisibilis secundum latitudinem dividatur secundum latitudinem, aut punctum quod est omnino indivisibile quocumque modo dividatur. Et sic patet quod ex uno non possunt fieri duo in via divisionis, nec ex duobus predictorum potest fieri unum in via compositionis. Unde relinquitur quod puncta et linee et superficies quandoque esse incipiant et quandoque esse desinant. Consequenter probat secundam suppositionem, scilicet quod in non generantur nec corrumpuntur. Omne enim quod generatur ex aliquo generatur, et omne quod corrumpitur in aliquod corrumpitur sicut in materiam. Sed non est dare aliquam materiam ex qua ista generentur et in quam corrumpantur, propter eorum simplicitatem. Ergo non generantur nec corrumpuntur. Deinde cum dicit, similiter autem se habet etc. Manifestat premissam rationem in simili. Ita se habet nunc in tempore sicut punctus in linea. Nunc autem non videtur generari et corrumpi, quia si generaretur et corrumperetur oporteret quod generatio et corruptio ipsius mensuraretur aliquo tempore vel instanti. Et sic mensuram ipsius nunc esset vel aliud nunc, et sic in infinitum vel tempus quod est impossibile. Quamvis licet nunc non generetur et corrumpatur, tamen videtur esse semper aliud et aliud nunc, non quidem quod diversificetur secundum substantiam, sed secundum esse. Et propter eandem substantiam manet. Variatio autem nunc secundum esse, propter variationem motus, ut ostenditur in iiii physicorum. Similiter ergo videtur de puncto in comparatione ad lineam, et de linea in comparatione ad superficiem, et de superficie in comparatione ad corpus, scilicet quod non corrumpuntur nec generentur, et tamen aliqua variatio attendatur esse hic. Eadem enim ratio est de omnibus hiis. Omnia enim similiter sunt termini sive quod in extremo considerantur vel divisiones sive quod sunt in medio. Unde sicut hoc est de fluxu motus variatur nunc secundum esse, licet maneat idem secundum substantiam, propter inseparabilitatem motus. Ita quod variatur punctum ut sit aliud et aliud per divisionem linee, licet non corrumpatur nec generetur simpliciter, et eadem ratio est de aliis. Huic autem questioni philosophus respondet in xiii et xiiii, quod scilicet entia mathematica non sunt substantie rerum sed sunt accidentia supervenientia substantiis. Deceptio autem quantum ad magnitudines provenit ex hoc quod non distinguebant de corpore secundum quod est in genere substantie et secundum quod est in genere quantitatis. In genere enim substantie est secundum quod componitur ex materia et forma, quam consequuntur dimensiones in materia corporali. Ipse autem dimensiones pertinent ad genus quantitatis que non sunt substantie sed accidentia quibus subicitur substantia composita ex materia et forma, sicut supra dictum est. Quantum deceptio ponentium numeros esse substantias rerum provenit ex hoc quod non distinguebant inter unum quod est principium numeri et unum quod convertitur cum ente.

Omnino vero dubitabile est etc. Postquam philosophus inquisivit utrum mathematica sint principia rerum sensibilium, hic inquirit utrum preter mathematica sit aliquid aliud principium quod dicuntur species que sunt substantie et principia horum sensibilium. Et circa hoc tria facit. Primo movet

dubiom. ſo inducit rōm . Adunam p̄tīr i. Nā ſi
iō 7c. t obic̄ ad p̄tē ꝯ̄ria i. At uo ſi ponim̄ 7c. d g.
p̄ q ſuppoſito q mathe ſint p̄n̄ rer ſenſibili ⁊ eor
ſubi. ulti ꝯ dubitab' que ē rō q̄ p̄t ſubis ſenſi
⁊ p̄t mathe que ſut m̄ē int ſenſi ⁊ ſp̄ẽs oꝫ ī in ē
gen' enti ponē .ſ. ſp̄ẽs ſp̄ẽs y̓deas ul' formas ſeparatas.
Dein cū d. Nā ſi rō 7c. obic̄ ad unā p̄tē ꝙ̄ r̄ ē rō
quare oporteat ſp̄ẽs ponē p̄t ſenſi̇a ⁊ mathe a p̄ſe
tib' ſz ē a ſenſibilib' que in p̄ſptu ē . differt q' ī aliquo
q̄ mathe abſtrahi ani ſenſi nō tū differt ī hoc
ſz mag̓ ꝯ̄e. q̄ ſic̄ inueniunt in ſenſib' pl'a nuō
diū eiſ ſp̄ei ut pote plures hoies aut pl'es equi.
ita ī in mathe inueniūt pl'a nuō diū eiuſdē
ſp̄ei putā pl'es tangli eq̄latm ⁊ pl'e lince eq̄les
q̄ ſi ita ē ſe q' ſic p̄n̄ ſenſi nō ſūt d̄iata ſ nūz
ſz ſ ſp̄eim ita ⁊ ſit ī int medys .i. ī mathe ſ. ma
ē ē q ī ſſib' pp' h q ſt pl'a ī dīd' uni ſp̄ei ſeni p̄n̄
ſenſib' nō ſut d̄iata nuō ſz ſp̄ē ū forte accipia
t p̄n̄ ſp̄ū h' indiduī que ſut ⁊ ī nuō d̄iata ⁊ ī dīd
ualia ꝙ p̄ ex in uocib' ma ē ē q uocer ſiue lr̄e
ſt p̄n̄ nō tū ſub aliquo nuō d̄iato indiduali lr̄az
ſz ſolum ſ ſp̄ez ſut d̄iate lr̄e ſ ſ. aliq nūm quar .v.
ſut uocales q̄ ꝯſonātes. ſz h d̄iatio ē ſ ſp̄ez nō ſ
nūm. nō ē ē unū ſolū .a. ſz multa ⁊ ſic d alys lr̄is
ſz ſi accipiañ hee lr̄e que ſut p̄n̄ h' d̄iate ſille ul'
dictois ꝯ orōis ſic ſut d̄iate nuō ⁊ eād rōe cū ſi
milia mathe nuō diū ī una ſp̄ē nō potunt ina
the p̄n̄ mathe d̄iata nuō ſz d̄iata ſp̄ē ſolū pu
ta ſi dicañ q p̄n̄ tangloz ſ eq̄latm ⁊ trer angli. ſz
h d̄iatio ē ſ ſp̄ẽ ⁊ ē q. ſz hoz ī infinitū mlti. ſi g̓ n'
cēt p̄t ſenſi ⁊ mathe ſeqret q ſubi ſp̄ei nō enit
una ſ nūm. ⁊ q p̄n̄ entiū nō enit d̄iata ī aliquo
ſz ſolū enit d̄iata ſ ſp̄ez. ſi g̓ ē nec̄ q ſit d̄iata
ſ nūm. aliq̄ a ꝯtigēt p̄n̄ rer eē infinita nuō. ſe q
nec̄ ſit ſp̄ẽs eē p̄t mathe ⁊ ſenſi ⁊ h ē q pl'oi no
luit dīē ⁊ q ſe ex neccitate ad poñer eor. q. ſ. ſit ī ſigl'
ſubi ſp̄ẽs uni ad ē nō dat ad ſ actiꝰ hoī ē ī dīd duo
ꝯ ad ſ actiꝰ ſ. albū ul' nigrū. ſz hoi ſepato q eſt
ſp̄ẽs ſ pl'oi n ꝯ ꝑ actiꝰ. ſz ſolū q ꝑtinet ad rō ſp̄ei
⁊ ꝯ uis h dīē intendat nō tū hoc d articlat .i. nō
bn̄ diſtinguit. Dein cū d. At uo ſi ponim̄ 7c. obi
ī ꝯ̄riū ⁊ d q ſi ponimus ſp̄ẽs ſepatas eē ⁊ q p̄n̄ rer
nō ſolū ſint d̄iata ſp̄ē ſz ⁊ nuō ꝯ̄dicuñ ī heñ ſent
ꝙ ſupp̄ inquadā ꝙone ſunt tactu. hāc aut qōm
pl's d̄iat ī .xij. ⁊ xiij. h' li. ⁊ ultimo h' dubitatiōis
ē q ſic mathe nō ſut p̄t ſenſi̇a ita n ſp̄ẽs rer ſe
parate p̄t mathe ⁊ ſenſib̄ia p̄n̄ aū rer efficacha ⁊ mo
uen̄ ſut q̄ue d̄iata nuō. ſz p̄n̄ rer q̄ ſut multa
ī dīd' uni' ſp̄ei nō ſut d̄iata nuō ſz ſolū ſp̄ē.

Hius aut affinē ē quer̄e 7c. poſtq̄ ꝑhs q̄ ſint
p̄n̄ hic inquirit quā ſint q ſ uer ſint ī p̄ā
⁊ ī actu. ſo ul' ſint ulia ul' ſingl'ia i. Et ut̃ illa
7c. eē p̄ [illegible] ſ mo dubiom. ſo obic̄ ad unā p̄tē
i. Nā ſi alī 7c. t obic̄ in ꝯ̄riū t. Q uo ponit 7c.
quere g' ut ſi p̄n̄ ſit ī p̄ā ul' aliquo mō ꝯ ī actu.
⁊ hoc dubiu inducit ꝑp antiquos illos qui ponebat
ſola p̄n̄ ſilia que ſunt ī p̄ā. pl'oi aut ponēs ſpēs
q. p̄n̄ ſilia ponebat eas eē ī actu. Dein cū d.
Nā ſi alī 7c. pbat q p̄n̄ ſint ī p̄ā. ſi ē ceñt alī .ſ. ī
actu. ſequeret̃ q aliqd eēt ꝑ p̄n̄ ſ. p̄ā. n. ē poz actu
q p̄z ex hoc q ꝑ ē aliquo n ꝯtinit ꝯ̄ia a eē i dī
ſequi. aut ſi ē q poſſit eē nō aut ex neccitate ſi eſt
p̄le q ſit actu hoc aut ē ī ꝯ̄uens q ald ſit ꝑ ꝑ p̄n̄ g̓ ī
p̄le ē q ꝑ p̄n̄ ſit alī q inp̄ā. Dein cū d. Si uo ī
potentia 7c. obic̄ ī ꝯ̄riū. q̄ ſi p̄n̄ rer ſit ī p̄ā ſe q
n' entium. nā q ē p̄le eē nōdū ē ens. ⁊ h pbat ꝑ hoc q
ī q ſit ē nō ens. q ē ē nō ſit. ſz n ſit n q p̄le ē eē
g̓ oē q ē poſſe eē. ē nō ens. ſi g̓ p̄n̄ ſit tm̄ ī p̄ā
erit nō eñ. ſi aut nō ſit p̄n̄. n eēt ꝑ ſut. ſe q ꝯ n'
eē in entib'. ⁊ ꝯ dī epilo ⁊ q. p̄dcā nec̄ ē dubitare ꝯ p̄ys
ꝑp rōes p̄miſſas. h aut qd d̄ia in .ix. h' ū oñdi q actu
ē ſimpl' p̄oz p̄ā. ſz p̄ā ē p̄oz p̄ā actu tp̄e ī eo q moue
d p̄ā ad actū ⁊ ſic oꝫ ꝑ p̄n̄ eē ī actu ⁊ nō ī p̄ā ut oñd
ī xij. h'. Dein cū d. Et ut ulia ſit 7c. Inquirit ut
p̄n̄ ſit ꝑ mō ulium an ꝑ mō ſingl'ium ⁊ eē hoc. tū.
ſ. ꝑ ꝑp dubiom ſo obic̄ ad unā p̄tē i. Nā ſi ulia 7c.
ē g̓ dubiū ut p̄n̄ ſit quedā ulia ul' exiſtūt ꝑ mo
quorūdā ſingulariū. Dein cū d. Nā ſi ulia 7c. ꝑ
q p̄n̄ nō ſut ulia tali rōe. nllm ꝯ ꝑdicat̃ d mltis
ſigt hoc ald. ſz ſigt tale ſiū quale. nō quid ſ q̄litē
ſubile ē ē q dī ſubal' qualitas ut ſ. ī .v. h' dicet̃. ⁊
rō h' ē q̄ hoc ald dī q in ſe ſubſiſtit ⁊ q aut ī ſe ſub
ſiſtit nō poſt eē in mltis enſ q ē d rōne ꝯ. q ē in
mltis ē nō eſt ī ſe ſubſiſtēs n ⁊ ipm̄ eēt mltā q tm̄
ē ꝯ rōm ꝯ. nā ꝯ ē q ē unū in mltis. ſic g̓ p̄z nullū
ꝯ ſigt hoc ald. ſz ſigt ſoz in mltis exiſtēz. ald' aut
nuōe ē. q ſubi ſig. hoc ald ⁊ hoc quid h ē. q. ad p̄ā
ſubis que ma ⁊ ꝑpe ſube dnr ut hēt ī p̄dī
h'. aut ſube ſut in ſe ſubſiſtentes. relinq̄ g̓ q p̄n̄
ſi ſut ulia nō ſit ſube ⁊ ī ul' ſ ſcaz ſubiz nō erunt
aliqua p̄n̄ ul' oporteb' dīē q nō ſube ſit ſubiz
p̄n̄. ſz quia ald poſtq ꝯcede q ald ꝯ dī p̄dī ſig eēt
h ald ꝯ ē ē d. Sz ſi ē hoc 7c. oꝫ q ī heēs ex h ſequat.
Si ē. ī d q p̄dicat̃ ꝯ ſit hoc ald ſeqret̃ q oē ī d d quo
ī d eē p̄t ſit hoc ald q ē ꝯ. Sz planū ē q d ſocrate
p̄t hō ⁊ aīal. quor utrūq .ſ. hō ⁊ aīal ē q dā ꝯ p̄dicat̃.
uñ ſi ome ꝯ p̄dicat̃ ſit hoc ald ſe q ſoz. ſit tm̄ h'
ald q̄ ipē ſoz. ē ſoz. q ē hoc ald. ⁊ ipē ⁊ ē hō q ē ſm

p̄dicatū hoc ald q ⁊ ē ald al' q ſit ē hoc ald quibus
ſe q ſic tā aīalia. nā al' ꝑt d ſe ꝑ ꝙ h ⁊ d ſoz.
al g̓ hoc ſit in ſe ens. ī ſ ens ē q ald ꝯ p̄dicat ſit
hoc ald. hec g̓ ſut in ſe entia que ſeq̄ ſi ulia ſint
p̄n̄. Dein cū d. Si aut nō ulia 7c. obic̄ in ꝯ̄ri
cū n. omis ſcie ſit uliū nō ſut ſingl'iū ſz uliū. ſi
g̓ aliqua p̄n̄ nō ſut ulia ſz ſingl'aria nō eēt ſcia ꝑ
pſe ipā. ſi g̓ d eis oꝫ ald q̄ ſcia h'ri oporteb' eē ald ꝙ
pora p̄n̄ que ſut ſilia. ſic g̓ oꝫ ꝑ p̄n̄ eē ulia ald h
q ſcia h'atur d reb' q ignoramus p̄ncipiis nec̄ ē ꝙ
ignorari. h aūt qd d̄iat in .vij. h' ū oñdi q ulia n
ſut ſube ī ꝯ p̄n̄ rer. n tū ꝑp hoc ſe ſz p̄n̄ ⁊ ſube rer
q eoz nō poſſit eē ſcia tū q̄ res ī mltis ⁊ ū ſut ſingl'a
ſubſiſtētes ſunt intelligt tū ⁊ q̄ d ſingl'ib' ē ſcia
ſ ules eoz rōnes ꝑ intellectū aprehñſas. Expli
Eſt ſcia quedā 7c. lib 3. Incip. 4. ꝯmēt
In p̄cedenti li. diſputatiue p̄ceſſit
d ill' q ꝯ̄bet in hac ſcia ꝯſidrari
h' incip. p̄cede d̄monſtratiue d̄ria
d ueritate qōnū ꝑ motaz diſpu
taz. ſunt aut in p̄ce' li' diſputatū tū d hys q ꝑtinent
ad mod' h' ſcie .ſ. ad que ſe extendit h' ꝯ ꝙ ⁊ d illis
que ſb ꝯſidratione h' ſcie cadūt ⁊ q ꝑ oꝫ cogſce modū
ſcie q̄ p̄cē in ſcia ad ea ꝯſidrāda d quib' eſt ſcia
ut in ſo li' dem ē. iō diuidi h pars in duas. ꝑ ſ d
quib' ſit ꝯſidratio. ſo d reb' que ſub ꝯſidratione
h' ſcie cadūt. in q̄rto li. ī p̄n̄ Quod 7c. ꝑ. in. d. p.
ſubm ſtabl' h' ſcie ſo p̄cedit ad ſol' qōer motas
ī li' p̄cē d ꝯſidratione h' ſcie ibi. Eſt aut dī mltis mois.
7c. eē. ꝑ. tā ſuc ꝑ ſuppō eē aliquā ſcia cui ſubm ſit
ens. ſo d q ī nō ſit aliqua p̄ticularium ſciaz i. hec
aut nlli ī ꝑte dē 7c. ⁊ tio ob' q h ē ſcia q pre
maib' hēt i. Qm̄ aut p̄n̄ 7c. q̄ uo ſcia nō ſolū dz
ſpeclā ſubm. ſz ꝯ ſub. pſe accnā iō d ꝑ q h ē q dā
ſcia que ſpeclā ens ſ q ē ens ſic ſubm. ⁊ ſpeclā
ea que inſūt enti p ſe i. entis pſe accnā. d aū ſ
q ē ens q̄ ſcie al' que ſut d entib' ꝑtcl'ib' ꝯſidant
quid de ente cū oī ſcia ſciaz ſit enti. nō tū ꝯſidrāt
ens ſ q ē ens. ſz ſ q ē h ens .ſ. ul' nūs ul' lica
ul' igs ul' ald h'. ⁊ ꝙ ⁊ d que h iſt p ſe ⁊ nō ſimpl'
q h' ꝯ inſt ald ſig ꝯ ad ſcia nō ꝑtinet ꝯſidrare d hu
q ꝑ acciñ ī ſut ſub ſuo ſz ſolū d hys q pſe iſt. geo
met ē nō ꝯſiraz d tanglo ut ſit cup ul' ligne. ſz
q h' tres anglos equales 7c. ſic g̓ h' ſcia cui eſt
ens ſubm nō oꝫ q ꝯſidret d oib' que iſut enti ꝑ
actiꝰ. q̄ ſic ꝯſidratet actiña q ſunt oib' ſcijs ſ. tā
d actiñ inſit ald enti nō tū ſ q ē ens. que n. ſit
pſe actiñ ī ſ oīs ꝑ actiꝰ ſe hnt ad ſup' ſic pſe
actiñ hoīs nō ſut pſe actiñ al' ſz aut h' ſcie

que ſpeclā ens ⁊ pſe actiñ entis ex h' p̄z q h' n
d bet ignom nūne cū ex eis ald d p̄cedat cog
ſic ex cogne ꝙ̄ dependet cog tō rer ꝑp. Hic
aut 7c. hic d q ī ſcia nō ſit aliqua particl'ium
ſciaz tali rōe. nlla ſcia p̄ticl'is ꝯſidrat ens ule ī q
h'. ſz ſolū ald' ꝑtē entis diuiſam ab alys eē q ſpe
clā ꝑ ſe actiꝰ ſic ſcie mathe. alig ens ſpeclā
ē ſ. q̄ ſcia aut cōis ꝯſidrat ule ſ q ens g̓ nō ē ead
ald ſciaz p̄ticlarū. Qm̄ aut p̄n̄ 7c. hic d
q ī ſcia que p̄maib' hē h' ens. ꝑ ſubito tali
rōe. ome p̄n̄ ē ca ē ꝑ ſe p̄n̄ ⁊ ca ald n. ſet nos
querim' ꝑa rer p̄n̄ ⁊ altiſſias cās ſic inp dictū
eſt. g̓ ſut ꝑ ſe cā ald n. ſz non n entis. q ex hac
p̄z. q̄ oēs ꝑhi ald quentes ſ q ſut entia q̄re
bāt h' p̄n̄ .i. ꝑ altiſſiā g̓ in hac ſcia nos quei
p̄n̄ entis ī q ē ens. g̓ ens ē ſubm h' ſcie quia
q̄lz ſcia ē querit cās ꝑpius ſubi. Ens aut
7c. h p̄cedit ad ſol' qōer ī ꝑ li. motas. d ꝯſidratione
h' ſcie ⁊ diuidi in tres. ꝑ ſoluit qōm q q̄rebāt
utrū h' ſcie eēt ꝯſidratio d ſubys ⁊ accntib' ſimul.
⁊ ut d oib'. ſo qōm q q̄rebāt ut h' ſcie ꝯſidere
d oib' ys q ſut unū ⁊ mlta. idz ⁊ diuſū oppo ⁊ ꝯ
riū ⁊ h' i. Si g̓ ens ⁊ unū 7c. t ſoluit qōm q
q̄rebāt ut h' ſcie ſit ꝯſidere d̄onſtratōis p̄n̄ .i. Dd e
aut ut uni 7c. eē ꝑ tū. ſ. ꝑ ō q h' ſcie ē ꝯſidere
tā d ſubys q d accntib' ſo q ꝑhi d ſubys i. Ut
uo p̄pē 7c. t q d oib' ſbys .i. Oīs aut gnus. eē
ꝑ uniꝰ tali rōe. Q eaz dr recipiūt uni' p̄dicat
lz nō uni' ſz analo d hys p̄dicē ꝑtinet ad u
niꝰ ſcie ꝯſidratō. ſz ens h' m p̄t d oib' entib' g̓ d
ent ꝑtinet ad ꝯſidratōm hui' ſcie q ꝯſidrat
ens ī q ens ē tā ſbe q actiñ. Ī hac aut rōe ꝑ p̄ō
mī. ſo maio. i. Quēad g̓ ⁊ ſalubrū 7c. t ꝯm t.
palam g̓ 7c. d g̓ ꝑ q ens ſui q ē dr multiplr.
ſz ſa d q ald p̄t d diuiſis mltiplicat. q̄z qd
ſ rōm oīo ead. ⁊ tūc dr d eis uni' p̄n̄ ſic al'
d equo ⁊ boue. q̄z quid ſ rōes oīo diuſas
⁊ tūc dr d eis equo p̄n̄. ſic cās d ſydē ⁊ aīali.
q̄z uo ſ rōes q ꝑti ſut diuſe ⁊ ꝑti nō diuſe.
diuſe q d ſ diuſas hitu ꝙ ī portāt una aut eē
q ad unū ald ī d ī diuſe hitudies referuñ
⁊ hoc dr analo p̄n̄ .i. proporcio ꝑut unūqz
ꝙ qz ſ ſuā hitudiez ad ī d unū refert. ſz ſcid
q ī d unū ad q diuſe hitu' d ſignāt ī analo
ē unū nuō ⁊ nō ſolū unū rōe. ſic ē unū ī d
q ꝑ p̄n̄ ē unica d ſigt. ⁊ iō d q ens ⁊ ſi dicat
mltip nō tū dr equi. ſz ꝑ ī ad unū n q
ad unū q ſolū rōe unū ſz q ē unū ſic una
q dā n. ⁊ hoc p̄z ī eē ī potēs. ſ. p̄. n. ꝑ unū eē

Ald x. 3. ē analogum

quam multa operantur ad unum sicut ad finem. sicut patet de hoc nomine
sanativum vel salubre. sanativum enim non dicitur univoce de dieta,
medicina, urina et animali. Nam ratio sani secundum quod dicitur de dieta consistit
in conservando sanitatem. secundum vero quod dicitur de medicina in faciendo sa-
nitatem. prout vero dicitur de urina nichil est aliud quam signum sanitatis. secundum vero quod dicitur de
animali ratio eius est quod est receptivum vel susceptivum sanitatis. Sic igitur omne
sanativum vel sanum dicitur ad sanitatem unam et eandem. eadem
enim est sanitas quam animal suscipit, urina significat, medicina facit et dieta
conservat. Secundo ponit id exemplum quam multa operantur ad unum sicut ad principium
efficiens. Sic enim dicitur medicativum quia habet artem medicine sicut medi-
cus peritus. Aliud vero quia est bene aptum ad habendum artem medicine sicut
homines qui sunt dispositi ut de facili artem medicine acquirant. Ex-
emplum quidam ingenio proprio quedam medicinalia operantur. Aliud vero dicitur me-
dicinale quia eo opus est ad medicinam sicut instrumenta quibus
medici utuntur medicinalia dici possunt. Et etiam medicine quibus
medici utuntur ad sanandum. Et similiter accipi possunt alia que multi-

[illegible]

non quae est de substantia immateriali est prior [illegible] huius scientiae quae [illegible] in xi huius. Et tamen quaecumque sit prima, necesse est quod sit [illegible] partibus, quia omnes partes habent per genus unum et ens, unde [illegible] considerare unum et ens diversae partes huius scientiae, sicut et in una scientia in qua partes praecedentes et consequentes [illegible] habent unum et ens sicut subiectum. Et in hoc philosophus est similis mathematico. Nam mathematica habet diversas partes, et quandam principalem sicut arithmeticam, et quandam secundariam sicut geometriam, et alias consequenter se habentes his, sicut perspectivam, astrologiam et musicam.

Quoniam autem unius et cetera. Hic ostendit quod considerare de oppositis pertinet ad scientiam huius. Et primo ostendit quod ei considerare de negatione et privatione. Secundo quod considerare [illegible], ibi: Uni autem plurima opponuntur. Dicit ergo quod ad unam scientiam pertinet considerare opposita, sicut ad medicinam considerare sanum et aegrum, et ad grammaticam congruum et incongruum. Uni autem opponitur multitudo. Unde necesse est quod illius scientiae sit speculari negationem et privationem cuius speculari est unum et multitudinem. Propter utrumque enim consideratur unum, scilicet quia ex utroque dependet unius consideratio, de cuius ratione est negatio et privatio. Nam sicut dictum est, unum est ens indivisum, divisio autem ad multitudinem pertinet quae uni opponitur. Unde cuius est considerare unum, eius est considerare negationem et privationem.

Negatio autem est duplex. Quaedam simplex per quam absolute dicitur quod hoc non inest illi. Alia est negatio in genere, per quam aliquid non absolute negatur, sed infra metas alicuius generis. Sicut caecum dicitur quod non habet visum, sed infra genus animalis quod natum est habere visum. Et haec adest differentia huic quod dico unum, praeter quod est in negatione, idest praeter quod differt a negatione, quia negatio dicit tantum absentiam alicuius vel remotionem sine hoc quod determinet subiectum. Unde absoluta negatio potest verificari tam de ente quod non est natum habere affirmationem, quam de ente quod est natum habere et non habet. Non videns enim potest dici tam chimaera quam lapis quam homo. Sed in privatione est quaedam natura vel substantia determinata de qua dicitur privatio. Non enim omne non videns potest dici caecum, sed solum quod est natum habere visum. Et sic patet quod negatio quae in ratione unius includitur sit negatio in subiecto; alias non ens unum dici posset. Et quia unum differt a negatione sic privatio, et contrahit se ad naturam privationis, ut in x huius habetur. Sciendum est quod quamvis unum importet privationem implicite, non tamen est dicendum quod importet privationem multitudinis. Quia cum privatio sit posterior naturaliter eo cuius est privatio, sequeretur quod unum esset posterius naturaliter multitudine. Sequeretur etiam quod multitudo poneretur in definitione unius. Nam privatio non potest definiri nisi per suum contrarium, ut quid est caecus? Privatio visus. Unde cum in definitione multitudinis ponatur unum, nam multitudo est aggregatio unitatum, sequeretur quod in definitionibus sit circulus. Et ideo dicendum quod unum importat privationem divisionis, non quidem divisionis quae est per quantitatem: nam ista divisio determinatur ad unum particulare genus entis, et non posset cadere in definitione unius. Sed divisionis formalis quae fit per opposita, cuius prima radix est oppositio affirmationis et negationis. Nam illa dividuntur ad invicem quae ita se habent, quod hoc non est illud. Primo igitur intelligitur ipsum ens, et ex consequenti non ens, et per consequens divisio, et per consequens unum quod divisionem privat, et per consequens multitudo, in cuius ratione cadit divisio, sicut in ratione unius indivisio. Quamvis aliqua divisa modo praedicto rationem multitudinis

non tamen omne non habens visum [illegible]

habere non possint, nisi prius cuilibet divisorum ratio unius attribuatur.

Unius autem pluralitas et cetera. Hic ostendit quod philosophi est considerare contraria. Uni enim multitudo opponitur, ut dictum est. Oppositorum autem est unius scientiae considerare. Cum igitur in scientia consideret unum, idem, aequale et simile, necesse est quod consideret opposita his, scilicet multitudinem, alterum sive diversum, dissimile et inaequale; et quaecumque alia reducuntur ad ista, sive ad unum et ad pluralitatem. Et inter ista una est contrarietas. Nam contrarietas est quaedam differentia eorum, scilicet quae maxime differunt in eodem genere. Differentia vero est quaedam alteritas sive diversitas, ut in x huius habetur. Unde contrarietas pertinet ad considerationem huius scientiae.

Quare unum multipliciter et cetera. Hic tradit modum quo philosophus de his debet determinare. Et dicit quod cum omnia praedicta dicantur multipliciter ab uno, et unum multipliciter dicatur, et omnia ista, idest idem et diversum, et alia huiusmodi. Sed tamen quamvis multipliciter dicantur, omnia tamen quae significantur per quodlibet horum nominum, est cognoscere unius scientiae, scilicet philosophiae. Non enim sequitur quod si aliquid dicitur multipliciter, quod propter hoc sit alterius scientiae vel diversae. Nam si significata nec dicuntur secundum unam rationem, nec rationes diversa referuntur ad unum, sicut in analogicis, tunc sequitur quod alterius, idest diversae scientiae sit de his considerare, vel ad minus unius per accidens, sicut caeleste sidus quod est canis consideratur astrologo, illud autem canis marinum vel terrestre. Haec autem omnia referuntur ad unum primum, sicut est quod significatur per hoc nomen unum, licet sit diversa, reducuntur tamen in unum primum significatum. Sic est de his nominibus idem, diversum, contrarium et huiusmodi. Unde quodlibet istorum philosophus duo debet facere, videlicet primo dividere quot modis dicitur unumquodque, et postea assignare in unoquoque praedicto, idest in unoquoque istorum de pluribus praedicato, ad quod primum dicatur. Sicut quod est primum significatum huius nominis idem vel diversum, vel quomodo ad id primum alia referuntur, ad quid in quantum faciunt id, vel secundum alios huiusmodi modos.

Palam igitur et cetera. Inducit conclusionem ex omnibus praedictis, quod huius scientiae est ratiocinari de his et de substantia, et hoc fuit unum quaesitum inter quaestiones in tertio disputatas.

ad quod [illegible] habetur

Lectio

Et philosophi et cetera. Hic ostendit quod de omnibus praedictis philosophus debet considerare. Et primo ostendit propositum. Secundo inducit quamdam conclusionem intentam, ibi: Quare quod unius scientiae et cetera.

conclusionem

Circa primum duo facit. Primo ostendit propositum. Secundo ex dictis infert quoddam corollarium, ibi: Et ideo non est geometrae et cetera. Ostendit autem propositum tribus rationibus. Secunda ibi: Significat autem et cetera. Tertia ibi: Amplius autem contrariorum et cetera. Prima ratio talis est. Omnis dubitatio quae potest moveri, est in aliqua scientia solvenda. Sed de praedictis dubitationes moventur quaedam, quaeret enim de eodem et diverso, utrum Socrates et Socrates sedens sint idem, et de contrariis, utrum unum uni contrarium. Ergo oportet quod in aliqua scientia solvatur, quae consideret de eodem et diverso et contrariis et aliis praedictis. Et quod hoc pertineat ad philosophum et ad nullam aliam scientiam, sic probatur. Eius est considerare passiones entis qui considerat ens inquantum est ens. Sed praedicta sunt per se accidentia entis et unius inquantum huiusmodi. Sicut enim numerus inquantum numerus habet proprias passiones, ut superfluum et diminutum, commensuratum et incommensuratum, quorum quaedam insunt alicui numero absolute, ut par et impar, quaedam unius per comparationem ad alterum, ut aequale; et corpus habet proprias passiones, et alia huiusmodi. Sic et ens inquantum ens habet quaedam propria,

quae sunt circa praedicta. Ergo consideratio eorum pertinet ad philosophum. Et ideo tradentes philosophiam non peccaverunt de his tractando, tamquam non philosophantes, idest tamquam in non pertinentibus ad considerationem philosophiae. Sed quia de his tractantes de substantia nihil addebant, quia substantiae omnino obliviscebantur, cum tamen ipsa sit prius inter illa de quibus philosophus debet considerare.

Signum autem et cetera. Hic ponit secundam rationem ad idem ostendendum, quae quidem est per signum, quae talis est. Dialectici et sophistae induunt figuram eandem philosopho, quia similes cum eo habentur. Sed dialectica et sophistica disputant de praedictis. Ergo et philosophi est ea considerare. Ad manifestationem autem primae propositionis, ostendit quomodo dialectica et sophistica cum philosophia habent similitudinem, et in quo ab ea differunt.

[illegible] dicitur philosophus [illegible] sophista

Conveniunt tamen in hoc quod dialectici est disputare de omnibus. Hoc autem esse non posset nisi considerarent omnia secundum quod conveniunt in aliquo uno, quia unius scientiae unum subiectum est, et unius artis una est materia circa quam operatur. Cum igitur omnes res non conveniant nisi in ente, manifestum est quod dialecticae materia est ens, et ea quae sunt entis, de quibus etiam philosophus considerat. Similiter etiam sophistica habet quandam similitudinem philosophiae. Nam sophistica est visa sive apparens sapientia, non existens. Quod autem habet apparentiam alterius, oportet quod habeat aliquam similitudinem cum illa. Et ideo oportet quod circa eadem consideret philosophus, dialecticus et sophista. Differunt autem ab invicem. Philosophus quidem a dialectico secundum potestatem. Nam maioris virtutis est consideratio philosophi, quam consideratio dialecticae. Philosophus enim de praedictis communibus procedit demonstrative. Et ideo eius est habere scientiam de praedictis, et est cognoscitivus eorum per certitudinem. Nam certa cognitio sive scientia est effectus demonstrationis. Dialecticus autem circa omnia praedicta procedit ex probabilibus. Unde non facit scientiam, sed solum quandam opinionem.

maioris

Et hoc ideo est, quia ens est duplex: ens scilicet rationis et ens naturae. Ens autem rationis dicitur proprie de illis intentionibus quas ratio adinvenit in rebus consideratis; sicut intentio generis, speciei et similium, quae quidem non inveniuntur in rerum natura, sed considerationem rationis consequuntur. Et huiusmodi, scilicet ens rationis, est proprie subiectum logicae. Huiusmodi autem intentiones intelligibiles entibus naturae aequiparantur, eo quod omnia entia naturae sub consideratione rationis cadunt. Et ideo subiectum logicae ad omnia se extendit, de quibus ens naturae praedicatur. Unde concludit quod subiectum logicae aequiparatur subiecto philosophiae, quod est ens naturae. Philosophus igitur ex principiis ipsius procedit ad probandum quae sunt consideranda circa huiusmodi communia accidentia entis. Dialecticus autem procedit ad ea consideranda ex intentionibus rationis, quae sunt extranea a natura rerum. Et ideo dicitur quod dialectica est tentativa, quia tentare proprium est ex principiis extraneis procedere. Sophista vero differt a philosopho prohaeresi, idest electione vel voluntate, idest desiderio vitae. Ad aliud enim ordinat vitam suam et actionem philosophus et sophista. Philosophus quidem ad sciendum veritatem; sophista vero ad hoc quod videatur scire quamvis nesciat.

Licet autem dicatur quod philosophia est scientia, non autem dialectica et sophistica, non tamen per hoc removetur quin dialectica et sophistica sit scientia. Dialectica enim potest considerari secundum quod est docens, et secundum quod est utens. Secundum quidem quod est docens habet considerationem de istis intentionibus, instituens modum quo per eas procedi possit ad conclusiones in singulis scientiis probabiliter ostendendas; et hoc demonstrative facit, et secundum hoc est scientia. Utens

est secundum quod modo adinvento utitur ad concludendum aliquid probabiliter in singulis scientiis; et sic recedit a modo scientiae. Et similiter dicendum est de sophistica. Quia prout est docens tradit per necessarias et demonstrativas rationes modum arguendi apparenter. Secundum vero quod est utens deficit a processu verae argumentationis. Sed in parte logicae quae dicitur demonstrativa solum doctrina pertinet ad logicam, usus vero ad philosophiam et ad alias particulares scientias quae sunt de rebus naturae. Et hoc ideo quia usus demonstrativae consistit in utendo principiis rerum, de quibus fit demonstratio, quae ad scientias reales pertinet, non utendo intentionibus logicis. Et sic apparet quod quaedam partes logicae habent in ipsa logica et doctrinam et usum, sicut dialectica tentativa et sophistica; quaedam autem doctrinam et non usum, sicut demonstrativa.

Amplius contrariorum. Hic ponit tertiam rationem, quae talis est. Quaecumque reducuntur in unum et ens, debent considerari a philosopho, cuius est considerare unum et ens. Sed contraria reducuntur ad unum et ens. Ergo de contrariis consideratio pertinet ad philosophum, cuius est considerare unum et ens. Quod autem contraria reducantur ad unum et ens, ostendit quantum ad ens sic. Inter duo contraria quae a philosophis ponuntur, ut in prima habitum est, semper unum quidem est alteri correlativum et ei coordinatum ut privatio; quod ex hoc patet, quia semper contrariorum alterum est imperfectum respectu alterius, et sic quandam privationem respectu alterius importat. Privatio autem est quaedam negatio, ut dictum est; et sic est non ens. Et sic patet quod contraria reducuntur in ens et non ens. Similiter etiam ostenditur quod reducuntur in unum et multitudinem, per quod exemplum: status enim sive quies reducitur in unitatem. Id enim quiescere dicimus quod uno modo se habet nunc et prius, ut in vi Physicorum traditur. Motus autem ad multitudinem pertinet, quia quod movetur diversimode se habet nunc et prius, quod multitudinem importat.

Deinde ostendit quod contraria reducuntur ad ens, quia principia et principiata sunt unius considerationis. Principia autem entium in quibus omnes confitentur philosophi esse contraria. Omnes enim dixerunt entia et substantias entium ex contrariis componi, ut prius dictum est. Et prius, licet in hoc conveniant quod entium principia sint contraria, differunt tamen quantum ad contraria quae ponunt. Quidam enim par et impar, sicut Pythagorici. Alii calorem et frigus, sicut Parmenides. Quidam finem sive terminum et infinitum, vel finitum et infinitum, sicut idem Pythagorici. Nam pari et impari finitum et infinitum attribuebant, ut in primo habitum est. Alii concordiam et discordiam, sicut Empedocles. Patet igitur quod contraria reducuntur ad ens. Ita etiam reducuntur ad unum et multitudinem, quod quidem apparet. Nam imparitas aliquid unitatis habet propter suam indivisionem. Paritas autem ad multitudinem pertinet propter suam divisionem. Sic autem finis sive terminus sive finitum ad unitatem pertinet, quae est terminus omnis resolutionis. Infinitum autem pertinet ad multitudinem, quae in infinitum augetur. Concordia quoque unitatis est manifeste. Discordia vero multitudinis. Calor quoque ad unitatem pertinet, inquantum habet unire homogenea. Frigus autem ad multitudinem, inquantum habet ea separare. Non solum autem contraria reducuntur sic in unum et multitudinem, sed et alia. Sed ista reductio sive introductio ad unum et multitudinem accipiatur sicut supposita nunc a nobis, quia longum esset per singula contraria hoc discutere.

Deinde ostendit quod contraria reducuntur ad unum et ens. Et dicit quod omnia fere principia quae sunt de aliis, id est principia contraria, inveniuntur in unum et ens tamquam in genera. Non quod sint genera, sed ratione suae communitatis quandam similitudinem generum habent. Si igitur contraria vel sunt principia vel ex principiis, oportet quod ad unum et ens reducantur. Sic igitur patet quod duplici ratione contraria reducuntur ad ens. Primo per praedictam propositionem. Secundo per hoc quod contraria sunt principia, quae vero reducuntur ad unum et per experimentum et per quandam inductionem, finaliter una ratione quia reducuntur ad unum et ens in quantum sunt genera. Palam igitur. Hic ostendit conclusionem, scilicet quod unius scientiae considerare est. Quia considerat per se tali ratione omnia entia reducuntur ad contraria, quia vel sunt contraria vel sunt ex contrariis. Contraria vero reducuntur ad unum et multitudinem, quia unum et multitudo sunt principia contrariorum. Unum autem et multitudo sunt unius scientiae, scilicet philosophiae. Ergo eius est considerare ens secundum quod est ens. Sciendum est tamen quod praedicta omnia unius scientiae considerationem cadere, sive dicantur secundum unum, id est univoce, sive non, sicut fortasse verum est. Sed tamen quamvis unum dicatur multipliciter, omnia tamen alia, id est omnes significationes, reducuntur ad unam primam significationem, et similiter est de contrariis quae dicuntur multipliciter. Sed omnes significationes ad unam primam reducuntur. Et propter hoc si ens vel unum non sunt unum universale quod genus existit, sicut Plato ponebat, sive dicatur quod universale sit unum in omnibus secundum opinionem nostram, sive quod sit ad separatum secundum opinionem Platonis, sicut fortasse non est verum, tamen dicuntur secundum prius et posterius, et significationes referuntur ad unum primum, et significationes referuntur secundum habitudinem consequentem ad aliquod primum. Utitur tamen adverbio dubitandi quia nec supponere quod istius probabunt. Sciendum tamen est quod hic dixit entia esse vel contraria vel ex contrariis non posuit secundum suam opinionem, sed accepit quasi opinionem philosophorum antiquorum. Ens enim immobile non sunt contraria nec ex contrariis. Unde nec Plato etiam in substantiis sensibilibus immobilibus posuit contrarietatem, scilicet unitatem ex parte formae et contrarietatem ex parte materiae. Antiqui vero philosophi solum in substantiis posuerunt in quibus necesse est contrarietatem esse secundum quod mobiles sunt. Deinde cum dicit Et ideo non est etc., inducit quoddam corollarium ex praedictis, dicens quod geometriae non est speculari de praedictis quae sunt accidentia entis inquantum est ens, scilicet quid est contrarium aut quid est perfectum et huiusmodi. Sed si consideret hoc, erit ex conditione, id est ex suppositione, id est supponens ab aliquo priori philosopho a quo suscipit quod est necessarium ad suam materiam. Et hoc quod dictum est de geometria similiter est intelligendum in qualibet alia particulari scientia. Deinde cum dicit Quod quidem igitur etc., colligit quae superius ostensa sunt, dicens manifestum esse quod ad unam scientiam pertinet considerare ens secundum quod est ens et ea quae per se illi insunt. Et per hoc patet quod illa scientia non solum est considerativa substantiarum sed etiam accidentium, cum de utrisque ens dicatur. Et entis considerativa scientia est quae dicta sunt, scilicet eiusdem et diversi, similis et dissimilis, aequalis et inaequalis, negationis et privationis et contrariorum, quae superius dixit esse per se entis accidentia. Et non solum est considerativa istorum de quibus ostensum est singillatim [illegible] quae cadunt in consideratione huius scientiae, sed etiam considerat de priori et posteriori, genere et specie, toto et parte et aliis huiusmodi pari ratione, quia haec etiam sunt accidentia entis inquantum est ens.

Dicendum autem utrum unius etc. Hic solvit quartam quaestionem in tertio motam, scilicet utrum ad eandem scientiam pertineat considerare de primis principiis demonstrationis et de substantia. Et dividitur in duas partes. Primo ostendit quod eius est considerare universaliter de omnibus his principiis. Secundo specialiter de primo eorum, ibi Congruum autem maxime etc. Circa primum tria facit. Primo movet quaestionem, quae est utrum unius scientiae sit considerare de substantia et de principiis quae in scientiis mathematicis vocantur dignitates, aut est alterius et alterius scientiae considerare. Appellat autem haec principia magis mathematicas scientias, quia certiores demonstrationes habent, et manifestius istis principiis per se notis utuntur, omnes suas demonstrationes in haec principia resolventes. Secundo solvit, ibi Palam autem etc., quod quidem solum est quod una scientia intendit de utrisque praedictis, et haec est philosophia quae prae manibus habetur. Tertio ibi Omnibus enim etc. Hic probat solutionem propositam. Et circa hoc duo facit. Primo probat propositum. Secundo per conclusionem principalem inducit, ibi Quod quidem igitur etc. Propositam autem solutionem probat dupliciter. Primo per rationem. Secundo per signum, ibi Unde nullus particulariter etc. Prima ratio talis est. Ea quae communiter insunt aliis entibus et non solum alicui generi entium separatim ab aliis, haec pertinent ad considerationem philosophi. Sed praedicta principia sunt huiusmodi. Ergo pertinent ad considerationem philosophi. Minorem sic probat. Illa quibus utuntur omnes scientiae sunt entis inquantum huiusmodi. Sed prima principia sunt huiusmodi. Ergo pertinent ad ens inquantum est ens. Rationem autem quare omnes scientiae eis utuntur sic assignat. Quia unumquodque genus subiectum alicuius scientiae recipit praedicationem entis. Utuntur autem principiis praedictis scientiae particulares non secundum suam communitatem prout se extendunt ad omnia entia, sed quantum sufficit eis, et hoc secundum continentiam generis quod in scientia subiicitur, de quo ipsa scientia demonstrat. Sicut philosophia naturalis utitur eis prout se extendunt ad entia mobilia tantum et ultra. Deinde cum dicit Unde nullus etc., probat quod dixerat per signum. Et primo inducit probationem. Secundo excludit quorundam errorem, ibi Nisi physicorum quidam etc. Dicit ergo primo quod nullus intendens tradere scientiam alicuius particularis entis conatus est aliquid dicere de primis principiis utrum sint vera aut non, nec geometer nec arithmeticus, quamvis tamen his principiis plurimum utantur ut dictum est. Unde patet quod consideratio talium principiorum ad hanc scientiam pertinet. Deinde cum dicit Non physicorum quidam etc., excludit errorem. Et circa hoc duo facit. Primo excludit errorem eorum qui de praedictis se intromittebant cum ad eos non pertineret. Secundo eorum qui de eis aliquo modo volebant tractare quod de eis sit tractandum, ibi Quaecumque vero conantur etc. Dicit ergo primo quod quamvis nulla scientiarum particularium de praedictis principiis se intromittere debeat, quidam tamen naturalium de his se intromiserunt, et hoc non sine ratione. Antiqui enim non opinabantur aliquam substantiam esse praeter substantiam corpoream mobilem de qua physica tractat. Et ideo creditum est quod soli ipsi de tota natura tractarent, et per consequens de ente et etiam de per se principiis quae sunt simul consideranda cum ente. Hoc autem falsum est, quia adhuc est quaedam scientia superior naturali. Ipsa enim natura, id est res naturalis habens in se principium motus, in seipsa est unum aliquod genus entis universalis. Non enim est omne ens huiusmodi, cum probatum sit in octavo Physicorum esse aliquod ens immobile. Hoc autem ens immobile est superius et nobilius ente mobili de quo considerat naturalis. Et quia ad illam scientiam pertinet consideratio entis communis ad quam pertinet consideratio entis primi, ideo ad aliam scientiam quam ad naturalem pertinet consideratio entis communis. Et eius etiam erit considerare huiusmodi principia communia. Physica enim est quaedam pars philosophiae, sed non prima, quae considerat ens commune et ea quae sunt entis inquantum huiusmodi.

Deinde cum dicit Quaecumque vero etc., excludit alium errorem circa modum huiusmodi principia. Quidam enim tractabant de istis principiis volentes ea demonstrare. Et quaecumque isti dixerunt de veritate praedictorum principiorum, quomodo oporteat ea recipere pro veris demonstrationis, vel quomodo oporteat contingere veritatem in istis omnibus, dicit ita se habere hoc vel propter ignorantiam vel propter imperitiam analeticorum, scilicet illius partis logicae in qua ars demonstrandi traditur. Quia oportet scientes venire, id est omnis scientia per demonstrationem acquisita ex his principiis causatur. Sed non oportet audientem, id est discipulos instrui in aliqua scientia quaerere de his sicut de aliquibus demonstrandis vel probandis. Sed de his praecognitis sciendum, id est oportet quod illi acquirunt scientiam per demonstrationem prius veniant ad cognitionem huiusmodi principiorum, et non quod quaerant ea sibi demonstrari. Deinde cum dicit Quod quidem igitur etc., concludit propositum intentum, scilicet quod philosophi erit considerare de omni substantia inquantum huiusmodi et de per se syllogisticis principiis. Ad huius autem evidentiam sciendum quod propositiones per se notae sunt quae statim notis terminis cognoscuntur, ut dicitur in primo Posteriorum. Hoc autem contingit in illis propositionibus in quibus praedicatum ponitur in diffinitione subiecti vel praedicatum est idem subiecto. Sed contingit aliquam propositionem quae in se est esse per se notam, non tamen esse per se notam omnibus, quia ignorant diffinitionem praedicati et subiecti. Unde Boethius dicit in libro De ebdomadibus quod quaedam sunt per se nota omnibus. Illa autem sunt per se nota omnibus quorum termini in conceptionem omnium cadunt. Huiusmodi autem sunt communia, eo quod nostra cognitio a communibus ad propria pervenit, ut dicitur in primo Physicorum. Et ideo istae propositiones sunt primae demonstrationum principia quae componuntur ex terminis communibus, sicut totum et pars, ut omne totum est maius sua parte, aut sicut aequale et inaequale, ut quae uni et eidem sunt aequalia sibi sunt aequalia. Et eadem ratio est de similibus. Et quia huiusmodi communes termini pertinent ad considerationem philosophi, ideo et haec principia de consideratione philosophi sunt. Determinat autem ea philosophus non demonstrando, sed rationes terminorum tradendo, ut quid totum et quid pars et sic de aliis. Hoc autem cognito, veritas praedictorum principiorum manifesta relinquitur.

Congruum autem maxime. Hic ostendit quod principaliter ad philosophum pertinet considerare de primo demonstrationis principio. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quod eius est de eo considerare. Secundo de ipso tractare incipit, ibi Principium vero ad omnia talia etc. Circa primum tria facit. Primo ostendit quod huius scientiae est considerare de primo demonstrationis principio. Secundo ostendit quid sit, ibi Firmissimum autem omnium principiorum. Tertio excludit quosdam errores circa idem principium, ibi Sunt autem etc. Utitur autem ad primum tali ratione. In unoquoque genere ille est maxime cognoscitivus qui certissima cognoscit principia, quia certitudo cognitionis ex certitudine principiorum dependet. Sed primus philosophus est maxime cognoscitivus et certissimus in sua cognitione. Haec enim erat una de conditionibus sapientis, ut in prooemio huius libri patuit, scilicet quod esset certissimus causarum. Ergo philosophus debet considerare certissima et firmissima principia circa entia de quibus ipse considerat sicut de genere sibi proprie subiecto. Firmissimum autem. Hic ostendit quid sit firmissimum sive certissimum principium. Et circa hoc duo facit. Primo dicit quae sunt conditiones certissimi principii. Deinde adaptat eas uni principio, ibi Quod quidem vero sit etc. Ponit ergo primo tres conditiones firmissimi principii. Prima est quod circa id non possit aliquis mentiri sive errare. Et hoc patet, quia cum homines non decipiantur nisi circa ea quae ignorant, ideo circa quod non potest aliquis decipi oportet esse notissimum. Secunda conditio est ut sit non conditionale, id est non per suppositionem habitum, sicut illa quae ex quadam condictione ponuntur. Unde alia translatio habet et si subiiciantur, id est non subiiciantur ea quae sunt certissima principia. Et hoc ideo quia id quod est necessarium habere intelligentem quaecumque entium, hoc non est conditionatum, id est non est suppositum, sed oportet esse per se notum. Et hoc ideo quia est necessarium ad intelligendum quaecumque. Oportet enim ex quo quis aliquid cognoscit ipsum cognoscat. Tertia conditio est ut non acquiratur per demonstrationem vel alio simili modo, sed adveniat quasi per naturam habenti ipsum, ut naturaliter cognoscatur et non per acquisitionem. Ex ipso enim lumine naturali intellectus agentis prima principia fiunt cognita, nec acquiruntur per ratiocinationes, sed solum per hoc quod eorum termini innotescunt. Quod quidem fit per hoc quod a sensibilibus accipitur memoria et a memoria experimentum et ab experimento cognitio illorum terminorum, quibus cognitis cognoscuntur huiusmodi propositiones communes quae sunt artium et scientiarum principia. Manifestum est igitur quod certissimum principium sive firmissimum tale debet esse ut circa id non possit errari, et quod non sit suppositum, et quod adveniat naturaliter. Deinde cum dicit Quod vero sit etc., ostendit quod principium firmissimum est impossibile eidem simul inesse et non inesse eidem. Sed addendum est et secundum idem, et quaecumque alia hic sunt determinanda circa hoc principium, quaecumque determinata sunt ad logicas difficultates quibus videtur contradictio cum non sit. Quod autem hoc principium praedictas habeat conditiones sic ostendit. Impossibile enim est quod aliquis suscipiat sive opinetur quod idem sit et non sit, quamvis quidam arbitrentur Heraclitum hoc opinatum fuisse. Verum est autem quod Heraclitus hoc dixit, non tamen hoc potuit opinari. Non enim est necessarium quod quicquid aliquis dicit hoc mente suscipiat vel opinetur. Si autem aliquis diceret quod contingeret eundem opinari hoc, non enim necessarium sequitur hinc idem. Quia contraria eidem simul inesse non contingit, et haec determinentur nobis, id est ordinarie

quadam propter consueta et loycas deriata. omnium
est in fine primi quod oppiniones sunt contrarie non que
sunt contrariorum sed que sunt contradictionis. prosequendo hec
est non sunt contrarie opiniones per hoc sicut una opinio est soz
est albus. alia opinio est soz est niger. sed quod una soz est albus
et alia opinio est soz non est albus. Si ergo quis opinetur simul
duo contraria esse vera. opinando simul idem esse et non esse habebit
simul contrarias opiniones. et tunc contraria simul inerunt eidem quod est inpossibile.
non ergo contingit aliquem esse habentem intra mentem. et quod opinetur simul idem esse et
non esse. et propter hoc omnes demonstrantes reducunt suas demonstrationes
in hanc propositionem sicut in ultimam opinionem omnibus. hoc enim ipsum est
enim naturaliter principium et dignitas omnium dignitatum. et sic patet quare due
contradictiones. quia in hanc reducitur cum demonstrantur
sic multi resolutiones patet quod non habet ex suppositione ... uo
est naturaliter principium sic patet quod adveniet habenti et non habet per acquisitionem
ad hoc autem cuius scientia est quod est dicendum sit oppositionem intellectus unaquaque
cogitat quidquid est que vocatur indivisibilium intellectus. alia
qua componit et dividit. in utraque est ad propositum. in hoc quod oppositio
est ad hoc quod cadit in acceptione intellectus. hoc quod dico
ens. nec aliquid hic oppositum potest mente concipi nisi in
telligatur ens. et quia hoc principium impossibile est esse et non esse simul
dependet ex intellectu entis. sic hoc principium omne totum est
maius sua parte ex intellectu totius et partis. ideo hoc principium
est naturaliter per. in sua comparatione intellectus. scilicet componitis et dividentis.
non dico potest simul oppositum intelligere ad intellectum. hoc non principium in
tellectu. sicut enim totum et pars non intelliguntur in intellectu esse
ita non hoc principium omne totum est maius sua parte in intellectu
predicto principium firmissimo. Deinde cum dicit. Si autem quidam et cetera.
ostendit quod esse predictum principium ab aliquibus est erratum. et circa hoc
duo facit. primo tangit opinionem illorum qui contradicebant predicto principio.
secundo eorum qui ipsum demonstrare volebant. ibi. Volunt autem
et cetera. dicit ergo primo sic quod quidam sicut dictum est de eraclito. dice
bant enim quod contingit idem esse et non esse. et forte quod contra hoc existimabant et
habebant propter rationes multas nobiles ut infra patebit. sed nos nunc
accipimus supponendo predictum principium esse verum. scilicet quod impossibile est
idem esse et non esse. et ex sui veritate ostendimus quod est certissimum.
et ex hoc enim quod impossibile est esse et non esse sequitur quod impossibile sit
contraria simul inesse eidem ut infra dicetur. et ex hoc quod contraria non
possunt simul inesse eidem sequitur quod homo non possit simul habere
contrarias opiniones. et per consequens quod non possit opinari contradic
toria simul esse vera aut opinionum est. Deinde cum dicit. Volunt autem
et cetera. tangit errorem quorundam qui predictum principium demonstrare
volebant. et circa hoc duo facit. primo ostendit quod non potest demonstrari
simpliciter. secundo quod aliquo modo possit demonstrari. ibi. Est autem demonstrare
et cetera. dicit ergo primo quod quidam dignum duxerunt suo
velle demonstrare predictum principium. et hoc propter apprehensionem
in ineruditionem sive in indisciplinationem. est enim ineruditio
quod homo nesciat quorum oportet querere demonstrationem et quorum
non. non enim est omnia possibile demonstrari. Si enim omnia demonstrarentur

cum idem per se ipsum non demonstraretur. sed per aliud oporteret esse
circulum in demonstrationibus. quod esse non potest. quia tunc idem esset
notius et minus notum. ut patet in primo posteriorum. vel oporteret procedere in infinitum.
sed si in infinitum procederetur non esset demonstratio. quia quelibet demonstrationis
conclusio redditur certa per reductionem eius in primum principium. quod non esset si demonstratio
in infinitum procederet. patet ergo si aliqua sunt non demonstrabilia. non possunt dicere quod aliquod
principium est magis indemonstrabile quam predictum. Est autem demonstrare et cetera.
hic ostendit quomodo aliqualiter in hoc principium demonstrari dicatur quod contra predictum principium
demonstrative in genere habet elenchice quia in elenchi differt
argumentatione. nam elenchus est sillogismus ad contradicendum. unde inducitur ad
redarguendum aliquem ferentem positionem. et propter hoc locum ostendit per quod ipso
sit idem esse et non esse. si solum ille qui ex aliqua dubitatione negat
istud principium dicat aliquid. vel aliquid nomine significet. Si vero nihil dicat
ridiculum est querere aliquam rationem ad illum qui nulla utitur
ratione in loquendo. talis enim in hac disputatione qui non significat similis erit
plante. alia enim bruta significant aliquid per talia signa. differt
autem demonstrative probare predictum principium et demonstrare argumentatione
sive elenchice. quia si aliquis vellet demonstrare simpliciter pre
dictum principium videretur petere principium. quia non posset adsumere
ad eius demonstrationem nisi aliqua que ex veritate huius principii depen
derent. ut ex predictis patet. sicut enim non est demonstrativum. scilicet simpliciter
tunc est argumentativum sive elenchicum et non demonstrativum. contra negantes
latendo sic habet quod in elenchi alii autem cum huiusmodi cum sit argumentum
ex et non demonstrativum. id est cum hic processus a minus notis ad
huiusmodi magis notum principium fiat causa alterius hominis qui hoc negat. tunc
poterit esse argumentum sive elenchus et non demonstrativum. scilicet sillogismus contra
dicentem enim. poterit enim esse quod id quod est minus notum simpliciter est
concessum ab adversario. ex quo poterit procedi ad predictum
principium ostendendum. quantum ad ipsum licet non simpliciter. Principium vero et cetera. hic
incipit elenchice disputare contra negantes predictum
principium. et dividitur in duas partes. primo disputat contra eos qui disputant
contradictoria simul esse vera. secundo contra illos qui dicunt quod contingit eam simul
esse falsa ibi. At vero contradictionis et cetera. circa primum duo facit. primo disputat
contra predictos errantes in communi. secundo ostendit quo in speciali sit disputandum
contra diversos ibi. Est autem non idem et cetera. prima in duas. primo disputat
contra rationem negantium predictum principium. secundo ostendit quod opinio prete
ritorum redditur cum predicta positione ibi. Est autem et ab eadem
positione et cetera. circa primum ponit septem rationes. quarum ordo distinguitur
secunda ibi. Amplius autem si contradictiones et cetera. tertia ibi. Amplius autem esse
ita se habet. quarta ibi. Amplius ergo quod quid. quinta et sexta et maxime
manifesta est. septima ibi. Amplius siquidem maxime. circa primum duo facit. primo ostendit
ex quo principio oporteat procedere contra negantes hoc principium. secundo
ex illo principio procedit ibi. Primum quidem manifestum et cetera. dicit ergo primo quod ad
contra talia in opinantia non oportet accipere pro principio aliquam propositionem
que assignet aliquid dici vel negari ab eo. hoc enim esset petere
principium ut predictum est. sed oportet accipere pro principio quod nomen signi
ficet aliquid et ipsi qui profert ipsum secundum quod se loqui intelligit et alii
qui eum audiunt. Si autem hoc non concedit tunc
talis non habebit propositionem. non secundum. neque cum alio. Videtur supra

non unum oppositum non potest suum oppositum. ergo negans non significet hoc non per
nunc quod significat vere nec per eam non potest oppositum. scilicet partium necessario quod non potest esse non significando.

cum eo cum eo disputante. sed si hoc dederit iam statim
demonstratio erit contra eum. statim enim invenietur aliquid diffinitum
vel determinatum quod per nomen significetur distinctum a suo contradictorio. ut infra
patebit. sed tamen hoc non erit demonstrans predictum principium simpliciter.
sed tantum erit ratio sustinens contra negantem. Ille enim qui destruit rationem
in sermone suum dando quod nomen nihil significet. et quod sustineat quod hic ipse
qui negat proferre non potest nisi loquendo et aliquid significando. Deinde
cum dicit. Primum quidem ergo et cetera. procedit ex dicta suppositione ad propositum ostendum
et primo singulariter in uno. secundo generaliter in omnibus. ibi. Amplius si homo et cetera. dicit
ergo primo quod si nomen aliquid significet. primo hoc erit manifestum. hoc propositio est vera et et contra
dicentem quod negare est falsam. et sic ad minus hoc habet quod non omnis
affirmatio est vera cum sua negatione. Deinde cum dicit. Amplius
si homo et cetera. ostendit universaliter de omnibus. scilicet quod contradictoria non sunt simul vera. et circa hoc
et facit primo ponit quedam que sunt necessaria ad propositum concludendum. secundo concludit
propositum. ibi. Necesse ergo. et probat quedam que supposuerat. ibi. Nam homo esse et cetera.
quarto excludit quandam cavillationem ibi. Si pendatur interrogatum
esse primo tamen facit. primo ostendit quod nomen unum significat. secundo ex hoc ulterius ostendit quod hoc nomen
homo significet id quod est homini esse. non autem id quod est non esse.
Non itaque contingit et cetera. dicit ergo primo quod homo et non homo non significat unum.
ibi. Si quidem significat et cetera. dicit ergo primo quod si homo significat aliquid unum sit hoc
unum animal bipes. hoc. Si hoc est quod quid est homo. hoc erit significatum
per hoc nomen homo. Si autem aliquis dicat quod nomen plura significat aut sig
nificabit finita aut infinita. Si autem finita nihil differt quantum ad quandam nullam
rationem ab eo quod ponitur unum significare. quia si significat multas rationes di
versarum rerum finitas singulis eorum possunt adaptari diversa
nomina. ut si homo significet multa rationum. eorum et ratio animal bipes propo
net unum nomen hanc rationem quod est homo. et si sunt plures alie rationes
ponentur alia plura nomina. dum tamen rationes ponentur. et ille sunt
finite. et sic rationibus quod nomen significet unum. Si autem nomen
non significet finitas rationes sed infinitas manifestum est quod nulla erit ratio sive
solutio sive disputatio. quod sic patet. quia quod est non significare unum non significare.
hoc sic plura nomina significant intelligere. Si ergo non intelligitur non
significatur. sed si non intelligitur unum non intelligitur. quia oportet quod in
tellectus hoc quod intelligit ab aliis distinguat. ergo si nomen non significat
unum non significat. sed si nomina non significant tolletur disputatio et
que est per verba. et quantum ad hoc. ergo patet quod si nomina infinita signifi
carent non erit ratio sive disputatio. sed si oportet intelligere unum. preter
eum non oportet quod nomen significet aliquid et quod significet unum.
Deinde cum dicit. Non itaque contingit et cetera. ostendit per hoc quod hoc nomen homo non significet
id quod non est homini esse. sed id quod est homo esse. nam esse non significat unum
non solum significat unum sed unum. quod idem dicitur unum quia de uno. sed id
quod est unum sicut. scilicet ratio. sic enim hic vellet dicere quod non significat unum
quia significat ea que significant de uno. sic sequitur quod musicum et al
bum et homo unum significarent. quoniam significarent de uno. et ex
hoc sequitur quod omnia essent unum. quia album dicitur de homine et simpliciter est
unum cum eo. et dicitur et de lapide est unum cum lapide. et quoniam
que eidem sunt eadem sibi invicem sunt eadem. vnde sequitur quod homo et la
pis sit unum. et unius rationis. et sequitur quod omnia non sint unius
unius rationis vel sinonima. secundum tertiam linguam. id est oratio id significans

re et ratione. Contrarius autem esse et non esse infinitum de eodem. si nomen
principium per quod tamen oportet quod aliquid. et hoc quod est esse homini. et hoc quod est non esse. sicut ad
est esse album et musicum. Contrarius de eodem infinitum. ergo patet quod esse
quod non esse non erit idem ratione et re. quod uno nomine significat unum
secundo est autem quod esse homo vel esse homo sive homo hic accipitur pro eo quod
est homo. ex hoc ergo concludit quod hoc quod dico homo non significat hoc quod dico
homo non esse sicut propositum rationem. sed quia dixit quod id non per plura
significat diversas rationes non subiungit per equivocationem ad deter
minandum quod homo univoce non significat esse hominem et non esse hominem.
sed equivoce per utrumque significat. ut si id quod nos vocamus hominem in una
lingua alii non hominem in alia lingua. non est enim disputatio si
id quod ratione negat esse et non esse sed si id per rem. Deinde cum dicit.
Si autem significat. probat et cetera. scilicet quod homo et non homo non significant talem rationem.
homo significat hic quod est esse hominem et quod est homo. non homo autem significat
non esse hominem et quicquid est non homo. Si ergo homo et non homo non
significant ad diversum. tunc id quod est esse homini non est diversum ab hoc
quod est non esse homo vel non esse homo. et tamen unum eorum predicabitur
de altero. et erit una ratio unius. Causa enim est duorum aliquod unum significare
intelligi quod significet rationem unam. sicut vestis et indumentum significant
esse hominem et non esse hominem sunt hoc modo unum. scilicet ratione unum
quid erit quod significabit id quod est esse hominem et id quod est
non esse hominem. Sed dictum est vel monstratum quod diversum non est quod si
gnificant utrumque. Omnium est enim quod hoc nomen homo significat esse hominem et non
significat non esse hominem. ergo patet quod esse hominem et non esse hominem non sunt
unum secundum rationem. sic patet propositum. quod homo et non homo diversum significat.
Deinde cum dicit. Necesse itaque et cetera. ostendit principaliter propositum
ex positionibus suppositis talibus rationibus. Necesse est quod homo sit animal bipes.
per propositum ex primis. hec est enim ratio quam hoc nomen significat. sed quod necesse
est esse non contingit non esse. hoc enim significat necessarium. scilicet non possibile non esse. vel
non contingere non esse. vel impossibile non esse. ergo impossibile est sive non con
tingere vel non possibile hominem non esse animal bipes. sic ideo patet ergo quod non contingit
utraque verum esse de homine affirmationem que negationem. scilicet quod sit animal bi
pes. sic patet ergo quod non contingit utrumque verum esse de homine affirmationem
et negationem. scilicet quod sit animal bipes et quod non sit animal bipes. et
eadem ratio est ex significationibus nominum supra positum acceperit de non homine.
quia necesse est non hominem esse non animal bipes. eadem autem que supra minime
tamen sunt valet ad propositum. si concederetur quod homo et non homo idem significa
verunt. vel quod hoc nomen homo significet esse hominem et non esse hominem.
possunt adversarii negare. licet necesse est hominem animal bipes quod
non esse animal bipes. sed hec nomina homo et non homo idem significarent. vel
si hoc nomen homo utrumque significaret. scilicet id quod est esse hominem et id quod est non esse
hominem. Deinde cum dicit. Nam hominem esse et cetera. hic probat quod supposuerat
scilicet ad probandum autem quod hoc nomen homo non significat id quod
est non esse hominem. assumpsit quod id quod est esse hominem et id quod est non
esse hominem sunt diversa. quamvis verificentur de eodem. et hoc idem
dicit per talem rationem. Magis opponuntur esse hominem et non esse hominem
quam homo et album. sed homo et album sunt diversa secundum rationem. ergo multo magis
hoc. Si enim omnia que dicuntur de eodem unum sunt secundum rationem et significantur uno
nomine sequitur quod omnia sunt unum. sicut supra dictum est et expositum.

Si ergo non convenit id quod dictum est, scilicet quod esse hominem et non esse hominem sunt divisa, et propter hoc sequitur ulterius convenire super dictum, scilicet quod homo sit animal bipes, et quod impossibile est ipsum esse non animal bipes. Deinde cum dicit: Respondere interrogatum etc. excludit quandam cavillationem per quam predictus processus posset impediri. Posset enim aliquis cavillari interrogatus an necesse sit hominem esse animal bipes non respondere affirmationem vel negationem, sed dicere necesse est hominem esse animal bipes quando est animal bipes. Hanc excludit hic philosophus dicens quod [illegible] secundum dum non velit respondere ad interrogationem simpliciter. Si autem interrogatum simpliciter de affirmatione velit addere negationem in illa responsione, ut dictum est, non ad interrogata respondet, quia sic plures sunt una et eadem res esse hominis et albi et mille alia. Hoc tamen si quis velit sic respondere est impossibile, id quod uno nomine significatur et non sit addendum omnia accidentia. Si quis ita velit hoc sic homo respondendum est simpliciter quod est homo et non est addendum quod est homo albus et magnus et talia, quia alia omnia que ei accidunt aut similiter respondentur aut nullius. Omnia similiter non possent cum sint infinita. Infinita enim ei accidunt ad minus per locum ad infinita antecedentia et consequentia et infinita non est pertransire in responsione. Ergo nullius eorum quod accidunt que est respondendum sed solum quod queritur. Ergo supposito nullius quod sit idem homo et non homo, cum tamen queritur de homine non est respondendum de non homine, nec respondendum an et quod possit homo accidere. Si enim hoc fieret non esset disputatio, quia numquam quod completa responsio, cum impossibile sit infinita pertransire.

Deinde cum dicit: Oratio hoc destruit etc. postquam probavit quod sunt [illegible] ex quo predicatum simul et accidens que talis est. Si affirmatio et negatio verificantur de eodem, sequitur quod nihil predicabitur in quid sive substantialiter, sed solum per accidens, et sic in predicatione per accidens est procedere in infinitum. Sed hoc est impossibile. Ergo et primum. Hanc rationem dicit [illegible] post contradictionem et [illegible] plures causa [illegible] plures destructionem omnis. Si vero de factis etc. [illegible] dicit quod illi qui hoc dicunt, scilicet affirmationem et negationem simul esse veras, oratione destruunt substantiam, id est substantiale predicatum et quod quid erat esse, id est quod predicatum [illegible] quod [illegible] dicere quod de accidente per accidens predicatur [illegible] et quod non sit hominem esse aut animal esse, id est quod sit quod significet quid est homo aut quid est animal, sic plures [illegible]. Si aliquid est quod est homo esse [illegible] substantialiter. Sed hoc predicatum id non erit non esse hominem, non erit esse non hominem. Hic autem quod est esse hominem sunt predicate due negationes, scilicet non esse hominem vel esse non hominem. [illegible] ergo quod si aliquid sit quod non est homo vel quod est non homo, quod affirmatio et negatio non verificantur de eodem [illegible] quod est esse hominem non verificatur non esse non hominem vel non esse hominem contradictio [illegible], scilicet quod si aliquid sit quod est homo quod idem non sit non esse hominem vel esse non hominem, sic plures propositionum est de pluribus, quod hoc quod significat non est substantia rei et quod quid est rei. Unde patet quod aliquid significet substantiam rei et quod id quod significat cum non sit aliquid aliud a substantia rei. Si ergo id quod est esse hominem sunt quod quid est homo fuit vel non esse hominem vel esse non hominem, constat per esse quod aliquid aliud [illegible] oportet dicere quod non sit diffinitio significans quod quid est esse rei. Sed sequitur ex hoc quod de predicentur per accidens si est distinguere substantiam ab accidente, id est predicatum substantiale ab accidentali, quia unumquodque est vere id quod predicatur de eo, habet de eo, et tamen non potest id quod predicatur substantialiter esse non unum, quia que [illegible] res non est non una. Sed homo predicatur albus quia album vel albus accidit ei, non autem ita quod sit id quod vere est album vel album. Unde non oportet quod id quod predicatur per accidens sit unum tantum. Sed multa possunt per accidens predicari; substantiale predicatum est unum tantum, et sic patet quod id est esse homo quod non est non esse hominem. Si autem utrumque fuerit idem substantiale predicatum non erit unum tantum et sic non erit substantiale sed accidentale.

Deinde cum dicit: Si vero omnia de per accidens etc. destruit omnis [illegible] hoc esse impossibile quod aliquid non predicetur substantialiter sed omnia accidentaliter, quia si omnia per accidens predicantur non erit aliquid quod predicatur universale. Dicitur autem hoc per universale sive in posterioribus, scilicet quod predicatur de aliquo per se et secundum quod ipsum. Hoc autem est impossibile, quia si semper aliquid predicatur de alio per accidens, oportet quod accidentalis predicatio procedat in infinitum, quod est impossibile. Accidentalis predicatio est accidentalis non complectitur nisi duos modos. Unus modus est secundum quod accidens de accidente predicatur per accidens, et hoc ideo quia ambo eidem subiecto accidunt, sicut album predicatur de musico et econverso, quia ambo accidunt homini. Alius modus est quo accidens predicatur de subiecto, scilicet Sortes dicitur musicus, non quia ambo accidunt alicui subiecto, sed quia unum eorum accidit alteri. Cum ergo sint duo modi predicationis per accidens, in neutro contingit esse predicationem in infinitum. Constat enim quod illo modo quo accidens predicatur de subiecto vel de accidente non contingit abire in infinitum in infinitum, quia oportet devenire ad subiectum. Iam enim dictum est quod hec est ratio predicationis huius, quia ambo predicantur de uno subiecto, et sic descendendo a predicato ad subiectum contingit venire per [illegible] ipsum subiectum. Sed in illo modo predicationis per accidens quo accidens predicatur de subiecto, ut cum dicitur Sortes est albus, non contingit abire in infinitum in superius ascendendo a subiecto ad predicatum, ita ut dicatur quod Sortes accidit album et quod Sorti albo accidit aliud. Hoc enim non potest esse nisi duobus modis. Uno modo quod ex albo et Sorte fiat unum, et sic sit Sortes est unum subiectum albedinis, sicut Sortes albus est subiectum alterius accidentis. Hoc autem non potest esse, quia non fit ad unum ex quibuscumque predicatis; ex subiecto et accidente non fit unum simpliciter, sicut fit unum ex genere et differentia. Unde non potest dici quod Sortes albus sit unum subiectum. Alius modus esset quod sicut Sortes est subiectum albi, ita ipsi albo insit aliquid aliud accidens, ut musicum. Sed hoc quidem esse non potest propter duo. Primo quia non erit aliqua ratio quare magis musicum dicitur accidere albo quam econverso. Unde non erit ordo inter album et musicum, sed econverso respicient se ad invicem. Secundo quia similiter cum hic diffinitum est vel determinatum quod est modus alius predicationis per accidens, in quo accidens predicatur de accidente, ab illo modo quo accidens predicatur de subiecto, ut musicum de Sorte. In alio autem modo de quo nunc loquimur dicitur per predicationem accidentis, quia accidens predicatur [illegible], sed in illo modo de quo prius locuti sumus. Sed ergo manifestum est quod in accidentali predicatione

/: non
/: y accid[illegible]

non est abire in infinitum. Quia per patet quod non de pluribus per accidens [illegible] et ultimo quod contradictiones non verificantur erit ad signis substantiam, et ultimo quod contradictiones non verificantur de eodem. Secundum autem est contra predictam rationem, quod licet accidens non sit subiectum alterius, tamen non sit ordo accidentis ad accidens quantum ad rationem subiecti, est tamen ordo quantum ad rationem cause et causati. Nam unumquodque accidens est causa alterius, sicut calidum et humidum dulcis, et sic superficies coloris subiectum, non per hoc quod subiciatur uni accidenti est susceptivum alterius.

Deinde cum dicit: Amplius si contradictiones etc. ponit rationem que sumitur ex uno et diviso, et est ratio talis. Si affirmatio et negatio verificantur simul de eodem, omnia sunt unum. Hoc autem est falsum. Ergo et primum. [illegible] hanc rationem [illegible] per propositionem conditionalem et explicat, quia scilicet sequitur si contradictiones simul verificantur de eodem quod idem esset triremis, id est navis habens tres ordines remorum, et murus et homo. Secundo cum dicit: Quemadmodum enim necesse etc. ostendit quod hoc inconveniens sequitur ad duas antiquorum positiones. Primo ad opinionem Protagore, qui dicebat quod quicquid alicui videtur hoc totum est verum, quia si alicui videtur quod homo non sit triremis non erit triremis, et si alii videtur quod sit triremis erit triremis. Erit ergo contradictio [illegible] ad opinionem Anaxagore, qui dicebat omnes res simul esse, quod nulla est una ab aliis determinata, sed omnia sunt unum in quadam confusione. Dicebat enim quod quodlibet sit in quolibet, sicut in primo Physicorum ostensum est, quod ideo accidebat quia ipse loquebatur de ente indeterminato, id est quod non est determinatum actu. Quod cum putaret loqui de ente perfecto, loquebatur de non ente. Loquebatur enim de ente in potentia, sicut infra patebit. Quod autem est in potentia et non endelechia, id est actu, est indistinctum. Potentia enim non sit nisi per actum.

anaxa.

Tertio cum dicit: At vero dicenda etc. probat principale propositum esse verum. Et primo quantum ad [illegible] ad hoc quod dicebatur [illegible] verum erunt. Secundo quantum ad hoc quod affirmationes a suis negationibus non distinguerentur in veritate et falsitate, ibi: Et quia non est necesse etc. Dicit ergo primo quod per [illegible] eadem suppositione, ex quo ponunt affirmationem et negationem simul de eodem verificari, quod de quolibet est affirmatio et negatio vera. Constat enim quod de uno quolibet magis videtur propria negatio alterius rei quam negatio propria. [illegible] si ac [illegible] sua negatio et non inesset negatio alterius propositionis significans quod illa res non inest ei. Sicut si verum est dicere quod homo non est homo, multo magis est verum dicere quod homo non est triremis. Patet ergo quod de quocumque non necesse est propria negatio, quia aut predicatur de eo affirmatio et in proportione predicatur negatio illius magis quam negatio propria. Sicut si triremis si predicatur de homine, predicatur de eo non triremis multo magis quam non homo. Sed ipsa negatio propria predicatur, quia homo est non homo. Ergo et non triremis predicabitur de eo, ut dicatur quod homo non est triremis. Sed si predicatur necessario affirmatio predicabitur, cum simul verificentur. Ergo necesse est quod homo sit triremis, et eadem ratione quelibet alia, et sic omnia erunt unum. Hoc ergo concludit hanc positionem, scilicet quod contradictiones verificentur de eodem.

Deinde cum dicit: Et quia non est etc. deducit ad aliud inconveniens, ut scilicet non distinguatur negatio ab affirmatione in veritate et falsitate, sed utraque sit falsa. Dicit ergo quod non solum predictum inconveniens sequitur ad predictam positionem, sed etiam sequitur quod non sit necessarium affirmare vel negare, id est quod si sit necessarium affirmationem et negationem esse veras, sed contingit utramque esse falsam. Et sic non erit distantia inter verum et falsum, quod sic probat. Si verum sit quod aliquid sit homo et non homo, verum est quod idem non erit homo nec erit non homo. Et hoc sic patet. Horum enim duorum que sunt homo et non homo sunt due negationes, scilicet non homo et non non homo. Si autem ex predictis duobus fiat una propositio, ut dicatur Sortes non est homo nec non homo, sic sequitur quod nec affirmatio nec negatio sit vera, sed utraque falsa.

Deinde cum dicit: Amplius et cetera etc. postquam [illegible] rationem que sumitur ex certitudine cognitionis, et est talis. Si affirmatio et negatio simul verificantur, aut ita est in omnibus aut est ita in quibusdam et in quibusdam non. Si autem non est in omnibus, illa in quibus non est verum erunt confesse, id est simpliciter et absolute concedende. Vel erit certe, id est certitudinaliter vere secundum aliam translationem, ut si in eis erit vera negatio quod affirmatio erit falsa vel econverso. Si autem hoc est verum in omnibus quod contradictiones verificentur de eodem, hoc contingit dupliciter. Uno modo quod de quibuscumque sunt vere affirmationes sint vere negationes et econverso. Alio modo ut de quibuscumque sunt vere affirmationes sint vere negationes et non econverso. Et si hoc sit sic, hoc inconveniens quod aliquid non sit [illegible] vel certitudinaliter erit non ens, quod erit firma opinio quod scilicet est determinatum. Et hoc ideo quia negativa semper est vera, eo quod quandocumque est affirmativa vera est et negativa vera. Non autem affirmativa semper erit vera, quia positum est quod non de quibuscumque est vera negativa sit vera affirmativa. Et negativa erit firmior et certior quam affirmativa, quod videtur esse falsum, quia dato quod non esse sit certum et notum, tamen semper erit notior affirmatio quam negatio ei opposita, quia veritas negative semper dependet a veritate affirmative. Unde nulla conclusio negativa infertur nisi in premissis sit aliqua affirmativa. Secundo affirmatio non plus erit nota.

Si autem dicatur quod non, scilicet quod sicut de quibuscumque est affirmatio vera de eis est negatio, sic de quibuscumque est negatio vera de eis est affirmatio vera, ut scilicet affirmatio et negatio convertantur, hoc contingit dupliciter. Quia si affirmatio et negatio semper sunt simul vere, aut erit divisim dicere de utraque quod vera, verbi gratia quod divisim dicere quod hec est vera homo est albus et iterum hec est vera homo non est albus, aut non est divisim dicere utramque veram, sed solum coniunctim, ut dicamus quod hec copulativa sit vera homo est albus et homo non est albus. Et si quis dicat hoc secundo modo, ut scilicet non sit utraque illarum divisim sed solum coniunctim, tunc sequuntur duo inconvenientia, quorum primum est quod non dicet ea, id est non asseret nec affirmationem nec negationem, et quod ambe erunt nihil, id est quod ambe sunt false, vel secundum aliam translationem et non est nihil, [illegible] quod nihil sit verum nec affirmatio vel negatio, et si nihil est verum nihil potest dici vel intelligi. Quod enim [illegible] pronuntiabit vel intelliget non ens [illegible] quod dicat nullo modo sint in rerum natura, quia sequitur quod omnia sunt unum, quod in propositione rationis est dictum, scilicet quod sit idem homo et deus et triremis et contradictiones eorum, scilicet quod non homo et non deus et non triremis, quod sic patet, quia si affirmatio et negatio similiter dicuntur de unoquoque, tunc nihil differt unum ab alio. Si enim ab alio differret, oportet quod aliquid diceretur de uno quod non diceretur de alio, et sic sequeretur quod aliquid esset verum determinate et proprium huic rei quod non conveniret alii, et sic non de quolibet verificaretur affirmatio vel negatio. Constat autem quod ea que nullo modo differunt sunt unum. Et ita sequitur omnia unum esse.

Si autem dicatur secundo modo, scilicet quod non solum coniunctim est verum sed etiam divisim dicere affirmationem et negationem, sed in divisione utrumque [illegible], quorum unum est quod hec po[illegible]

/: sit deinceps

/: vera

30

tremoris

de cantate

socios

sapiens

non est

dolere

dispositionis

similitudines

eo quod non est iuxta opinionem vel iuxta orationem profert si hoc enunciat. Sed id quod mutatur dum mutatur non est nec id ad quod mutatur nec id ex quo mutatur. Ergo ad verum prius dicitur de eo quod mutatur. Sic ergo possumus dicere contra predictam rationem vel orationem i. opinionem dicentem quod de eo quod mutatur non prius verum dici quam permutatur. i. quod mutatur quando permutatur. i. quoniam permutatur habet quandam orationem vel rationem veram eius i. secundum predictam opinionem. scilicet non existimare esse i. quod non existimemus aliquid eis inesse. Secundam rationem posuit ibi. Aliquid dubitationis et cetera que talis est. omne quod permutatur habet iam aliquid de termino ad quem permutatur. quia quod mutatur dum mutatur partim est in termino ad quem et partim in termino a quo. ut probatur in vi. phisicorum. vel saltem terminum abiciens habet aliquid eius quod abicit. et ex hoc datur intelligi quod in eo quod movetur fit aliquid de termino a quo. quia quod dum aliquid movetur tamen aliquid abicit. non autem abicit nisi aliquid ei inesset. subiecte motus et fieri i. ei quod fit necesse est aliquid esse. quia omne quod fit fiebat ut probatur vi. phisicorum. patet igitur quod si aliquid corrumpitur quod aliquid adhuc adsit. quia si omnino non esset iam esset omnino incorruptum esse et non in corrumpi. Similiter autem si aliquid generatur oportet quod sit materia ex qua generatur et agens a quo generatur, et si dicatur quod illa materia vel agens generatur et agens similiter. hoc non est possibile procedere in infinitum. quia ut probatur in secundo metaphysice nec in causis materialibus nec in agentibus in infinitum procedere. Solutio ergo est maxime dubio contra eos qui dicunt quod de eo quod movetur non potest verum dici. tamen quia quod movetur et generatur est aliquid de termino ad quem. tamen quia in eo quod corrumpitur est aliquid de termino a quo. tamen quia in omni generatione et motu oportet ponere aliquid ingenitum et immobile ex parte materie et agentis. Tertiam rationem posuit ibi. Sed hi pretermittentes et cetera. Dicit contra eos. Ad eam ex qua opinione suppeserunt quod omnia sensibilia semper moventur. motum sunt et ad hoc considerantes ex his que augentur. Videtur enim quod aliquid per minimum crescat secundum quantitatem. et quia est videret quod motus augmenti sit continuus posuerunt quod quantitas secundum quam attenditur augmentum dividatur proportionaliter secundum partes temporis. ita quod in qualibet parte temporis fieret augmentum alicuius quantitatis cuius proportio esset ad totam quantitatem sicut proportio partis temporis ad totum tempus. unde cum iste motus sit insensibilis existimaverunt similiter quod alia que videntur quiescere moveantur motu insensibili. Contra quod illorum qui permiserunt illa que dicta sunt patet quod non est idem motus secundum quantitatem et secundum qualitatem vel formam. et quamvis concedamus eis quod motus secundum quantitatem sit continuus in rebus et quod omnia hoc motu semper insensibiliter moveantur, tamen secundum qualitatem vel formam non oportet quod propter hoc semper omnia moveantur. et ita potius habemus cognitionem de rebus determinatam. quia res magis cognoscitur per suam speciem quam per suam quantitatem. Quartam rationem posuit ibi. Amplius autem dignum est dicere. quod dignum est renuere sive increpare sic recipientes i. opinantes scilicet quod omnia sensibilia sunt semper in motu. propter quod paucorum sensibilium numerum invenerunt sic se habentes, cum tamen plura sensibilia immobilia sint non quantum ad motum localem. constat enim quod sola sensibilia que sunt hic circa nos in spera activorum et passivorum sunt in generatione et corruptione. hic autem locus est quasi nullus respectu universi. nam tota terra non habet sensibilem quantitatem respectu supreme spere, ut se habet ad eam sicut ad centrum. sicut astrologi probant per hoc quod semper vi. signa zodiaci super terram apparent. quod non esset si terra aliquam partem celi sensibiliter notabilem a nobis occultaret. Stultum est ergo sententiam de toto universo ferre propter sensibilia que videntur propter paucorum sensibilium; immo potius condemnare eos si totum universum sensibilium iudicant secundum motus celestium corporum que multum excedunt alia in quantitate. Quintam rationem posuit ibi. Amplius autem palam et cetera. dicens quod contra hos dicta sunt ea que supra sunt determinata; scilicet quod aliquid est immobile scilicet non per motum sicut probatum est in viii. phisicorum et hoc est contra eos qui dicunt contradictoria de eodem. sicut aliqui probant etiam non est verum quod omnia sint semper in motu et quod nihil verum de aliquo possit dici. Et vi. rationem posuit ibi. Et quod contra dicentes quod etiam posito quod ponunt omnia moveri, repugnat positio eorum rationi qua ponunt contradictionem dici simul verificari de eodem. quia si aliquid simul est et non est, magis sequitur quod omnia quiescant quam quod omnia moveantur. nihil enim permutatur ad hoc quod iam inest ei. sicut quod iam est album non mutatur ad album. Si autem idem contingit simul esse et non esse, omnia inessent omnibus ut supra probatum est. quia omnia sic sunt unum; et non erit in quo possit aliquid permutari. De veritate vero et cetera. hic incipit procedere contra ipsam rationem de veritate apparentium, et circa hoc duo facit. primo ponit hanc opinionem. secundo inducit rationes contra eam ibi. quid igitur et cetera. Circa primum duo facit. primo disputat contra illos qui predictam positionem propter aliquam rationem vel dubitationem posuerunt. secundo contra protervientes ibi. Sunt autem quidam. Prima pars. vii. rationes. [struck through] Quarum prima est quia non omnia sensibilia... sed de veritate quod non omne apparens sit verum, considerandum est quorum primum est quia sensus non est falsus circa proprium obiectum sed fantasia que non est idem sensui. quasi dicat. diversitates videntur que dant de sensibus non proveniunt ex sensu. sed ex fantasia ad quam propter aliquod impedimentum non recte perveniunt acceptiones sensuum. fantasia autem non est eadem sensui ut probatur secundo de anima. sed est motus factus a sensu secundum actum. unde quod ipsi attribuunt sensui propter diversitatem in dispositione, propter quam videtur aliquis iudicare contrarium de hoc de quo alius vere sentiat, non convenienter faciunt. alia translatio melius habet et sic propter quam neque sensus falsus proprie est sed fantasia non idem est sensui. quasi dicat quod nullus sensus de proprio obiecto decipitur sicut visus non decipitur de coloribus. ex quo patet quod iudicium sensus de sensibili proprio est certum et determinatum. unde oportet certam determinatam esse veritatem in rebus. et si obiciatur quod aliquando circa sensibilia propria error accidit, respondet quod hoc non est ex sensu sed ex fantasia propter indispositionem quandam organi per quam id quod per sensum accipitur aliter ad ipsam pervenit quam sensus percipiat. sicut patet in freneticis in quibus organum fantasie est lesum.

Secundam rationem posuit cum dicit. Dignum vero dignum est mirari. et quia dicit dignum est mirari si aliquis de hoc miratur quod interius dubitatur utrum tante magnitudines et tales colores sint quales videntur a remotis vel quales videntur a propinquis. quasi dicat per se notum est quod visus propinquas magnitudines iudicat tales esse quales sunt. a remotis autem minores quam sint. quia que a remotis videntur minora ut in prospectiva probatur. Et simile si quis dubitet utrum colores sint tales colores quales videntur a remotis vel quales a propinquo. Constat enim quod virtus agentis quanto magis procedit in remotum porrigi agendo tanto deficientior eius invenitur effectus. Ignis enim minus calefacit quod distat quam quod est prope. Unde et color corporis sensati non ita immutat perfecte in remoto et in propinquo dyaphonum. et propter hoc verius est iudicium sensus de coloribus in propinquo quam in remoto. Et simile est si quis dubitet utrum aliqua talia sint qualia videntur laborantibus i. infirmis, aut qualia videntur sanis. Sani enim habent organa sensuum bene disposita et ideo species sensibilium in eis recipiuntur prout sunt. et propter hoc verum est iudicium sanorum de sensibilibus. organa autem infirmorum sunt indisposita unde non convenienter immutantur a sensibilibus. et propter hoc eorum iudicium de eis non est rectum ut patet in gustu cuius organum quia in infirmis corruptis humoribus est infectum, ea que sunt boni saporis eis insipida videntur. Et iterum simile est ut pondera sint ita gravia sicut videntur debilibus vel sicut videntur robustis. Constat enim quod robusti de ponderibus iudicant secundum quod sunt. non autem ita est de debilibus in quibus difficultas ad sustinendum pondus non solum provenit ex magnitudine ponderis quemadmodum in robustis, sed etiam ex paucitate virtutis. unde etiam parva pondera magna eis videntur. Simile si aliquis dubitat utrum veritas sic se habeat sicut videtur dormientibus aut sicut videtur vigilantibus. In dormientibus enim ligati sunt sensus, et ideo iudicium eorum de sensibilibus non potest esse liberum sicut est iudicium vigilantium quorum sensus sunt soluti. Quod autem dictum est quod mirandum est si dubitant, quia ex eorum actibus apparet quod non dubitant nec existimant quod predicta videntur equaliter esse vera. Si enim aliquis existens in libia in sompnis se videt esse athenis, a sompno surgens non tamen vadit ad opera que operaretur si vigilans hoc percepisset. sicut est forte iret ad odium i. ad locum quemdam qui est athenis si vigilans se athenis esse videret. quod non facit si hoc sopitus viderit. ergo patet quod non putat similiter esse verum quod videtur dormienti et vigilanti. Similiter patet argui de aliis quos premisit. licet enim verbotenus de talibus querant tamen de eis in mente non dubitant. unde patet rationem esse nullam qua probabat omne quod videtur esse verum. hec enim probabat quia diversarum opinionum non est accipere que verior sit. sic secundum prohibitum est. Tertiam rationem posuit ibi. Amplius autem de futuro. dicens quod de futuris sicut ipse Plato dicebat non similiter propria est i. principalis existima et vera et digna credendi opinio medici et ignorantis medicinam. sicut de hoc futuro quod est infirmatum sanari vel non sanari. nam medicus qui scit causam sanitatis per artem potest signa sanitatis future percipere que nescit ignarus medicine igitur. unde patet quod stulta est opinio que dicit omnes opiniones equaliter esse veras. Quartam rationem posuit ibi. Amplius autem et cetera. dicens quod in sensibus non est similiter propria i. vera et digna iudicium sensus de alieno sensibili et de proprio. sicut visus non similiter iudicat de coloribus et gustus. sed credendum est quod de coloribus iudicat visus. et de chimis i. saporibus iudicat gustus. unde si visus iudicaret aliquid esse dulce et gustus iudicet idem principaliter esse amarum, credendum est magis gustui quam visui. et similiter quod non est equaliter ponderandum iudicium sensus de proprio sensibili et de eo quod est proprio propinquum. propinqua autem sunt propriis sensibilibus hic dicuntur sensibilia communia ut magnitudo numerus et huiusmodi que magis decipi possunt quam esse sensibilia propria. minus tamen quam esse sensibilia alia per accidens. vel esse ea que sunt sensibilia per accidens. et ita patet quod stultum est dicere omnia videri equaliter esse vera. Quintam rationem posuit ibi. Quorum unusquisque in eodem tempore. dicens quod nullus sensus in eodem tempore similiter dicit esse idem in se habere et non habere. in eodem enim tempore non dicit visus aliquid esse album et non album. nec bicubitum et non bicubitum, nec dulce et non dulce. sed quod visus in diversis temporibus videatur videri sibi opposita de eodem diiudicare. numquam tamen dubitatio accidit ex iudicio sensus circa passionem ipsam sensibilem, sed circa passionis subiectum. verbi gratia de eodem subiecto scilicet vino gustus quandoque dicit quod est dulce et quandoque quod non est dulce. quod provenit vel propter mutationem ipsius vini corporis sensibilis in se, quod contingit in eo ex [illegible] humoribus; et sic quandoque generatur ei non dulce videtur. vel propter mutationem ipsius vini. sed numquam gustus mutat iudicium suum quin ipsam dulcedinem talem iudicet esse qualem percipiendo in dulci quando iudicavit eam esse dulcem. sed de ipsa dulcedine semper verum dicit gustus et cum eodem modo. unde si iudicium sensus est verum sicut ipsi ponunt, sequitur quod natura dulcis ex necessitate sit talis; et sic aliquid erit determinatum verum in rebus. sequitur etiam quod numquam affirmatio vel negatio sit simul vera. quia numquam sensus simul dicit aliquid esse dulce et non dulce ut est dictum. Et vi. rationem posuit ibi. Quamvis hee rationes et cetera. dicens quod predicte rationes vel opiniones sicut auferunt omnia predicta necessaria ... sequitur quod non dabitur predicere substantialiter aut necessarie. et quod non substantialiter ex supra patet. quod autem non necessarie sic probatur. quia necesse est quod non contingit aliter se habere. si igitur omne quod est sic vel aliter, secundum eos qui dicunt contradictoria simul esse vera et opposita opiniones, sequitur quod nihil sit necesse in rebus. Septimam rationem posuit ibi. Totaliter quia si est sensibile tantum. que talis est. Si omne apparens est verum, non autem est aliquid apparens nisi ex hoc ipso quod est apparens sensui, sequitur quod nihil est nisi quod sensibile est in actu. sed si solum sic aliquid est, scilicet inquantum est sensibile, sequitur quod nihil esset si non essent sensus. et propter hoc si non essent animata vel animalia. hoc autem est impossibile. nam hoc potest esse verum quod sensibilia inquantum sensibilia sunt i. secundum quod accipiuntur prout sensibilia sunt in actu quod non sunt sine sensibus. sunt enim sensibilia in actu secundum quod sunt in sensu. et secundum hoc sensibile esse sensibile in actu est quedam passio sentientis que non potest esse si sentientia non sint. sed quod ipsa sensibilia que faciunt hanc passionem in sensu non sint, hoc est impossibile. quod sic patet. in eo enim est positio non removet se. sed res faciens passionem in sensu non est ipsemet sensus, quia sensus non est sui ipsius sed alterius quod oportet esse prius sensu. sicut movens prius moto naturaliter est. visus enim non videt se sed colorem. et si contra hoc dicatur quod sensibile et sensus sunt relativa ad invicem dicta, et sic simul natura. et ita ex remoto uno interimitur aliud. nihilominus sequitur propositum. quia sensibile in potentia non dicitur relative ad sensum quasi ad ipsum referatur. sed quia sensus refertur ad ipsum ut dicitur in v. huius. patet ergo quod impossibile est dicere quod ex hoc

nota per [illegible] nota [illegible]

Alia / ut secundum consensum [illegible] ita auferunt omnia predicta

sunt aqua vel aer. Propter quod similiter apparentia quae ponuntur illi qui ponit sunt apparentia esse vera, ut ex praedictis patet. Deinde cum dicit *Sunt autem quidam*. Disputat contra illos qui praedictam positionem non ex ratione sed ex protervia susceperunt. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit qualiter isti moveantur ad huiusmodi opinionem ponendam. Secundo ostendit qualiter eis resistendum sit, ibi *In sermone autem etc.* Dicit ergo primo quod praeter praedictos qui in praedictam opinionem ex quibusdam dubitationibus inciderunt, sunt aliqui qui interrogant persuasores istarum opinionum, id est deceptores, ut eos in deceptione retineant, quaerentes utrum has solas rationes habeant ad suam opinionem confirmandam. Circa translationem habet: Sunt autem quidam qui confirmant ut sint dubitantes huiusmodi persuasorum rationes solum dicentium. Et est sensus quod quidam deceptorum qui praedictam opinionem tenent has solas dubitationes tenent et his rationibus moventur quae iam dictae sunt. Si enim dicatur eis quod inter contrarias opiniones credendum est magis sanis quam infirmis et sapientibus quam ignorantibus et vigilantibus quam dormientibus, ipsi interrogando quaerunt quomodo possit diiudicari per certitudinem sanus ab infirmo et vigilans a dormiente et sapiens a stulto, et universaliter in omnibus diversitatibus opinionum quomodo possit discerni quis illorum iudicat recte in omnibus, cum quibusdam videantur aliqui esse sapientes qui aliis videntur stulti et sic de aliis. Sed huiusmodi dubitationes stultae sunt. Similes enim sunt illi dubitationi qua dubitatur utrum nunc dormiamus aut vigilemus. Horum enim omnium distinctio per se nota est. Omnes autem dubitationes praedictae idem valent, quia ex eodem radice procedunt. Volunt enim isti sophistae quod omnium possit accipi ratio demonstrationis. Patet enim quod ipsi quaerebant accipere aliquod principium quod esset eis quasi regula ad discernendum inter infirmum et sanum, inter vigilantem et dormientem. Nec erant contenti huiusmodi regulam scire, sed eam volebant per demonstrationem accipere. Et quod ipsi decepti sint manifestum est in eorum actibus secundum quod dictum est, ex quibus apparet quod positio eorum falsa sit. Nam si aeque esset efficax iudicium dormientis et vigilantis, eadem sequerentur in actibus hominum ex utroque iudicio, quod patet esse falsum. Alia littera habet quam quod non persuasi; et habet continentiam cum praemissis. Ipsi enim licet hoc ponant ore, tamen non habent in mente. Et hoc dicit per hoc quod credant similiter esse vera iudicia dormientium et vigilantium, quod ex eorum actibus patet, ut dictum est. Sed quamvis non sint decepti ut in hoc dubitent, haec tamen est passio eorum, id est infirmitas mentis, quod quaerunt rationem demonstrativam eorum quorum non est demonstratio. Nam principium demonstrationis non est demonstratio, id est non demonstratur. Et ideo demonstratum esse non per hoc est eis facile ad credendum, quia non est hoc difficile sumere per demonstrationem. Ratio autem demonstrata probat quod non omnia demonstrari possunt, quia sic esset abire in infinitum. Deinde cum dicit *In sermone autem etc. quaerunt*. Disputat contra istos ultimos et contra alios quos nec hic ratio movet ad ponendum opinionem praedictam. Et est sensus quod non quaerunt per demonstrationem accipi principium per quod certitudinaliter possit inter iudicantes recte et non recte iudicari, sed solum ex quadam protervia praedictam positionem ponunt. Et contra

[margin: regula]

[margin: dicerem]

hi tamen sunt etc. Primo dicit quod tales protervientes intendunt. Secundo qualiter resistendum est eis, ibi *Apparent* id est *Si autem non omnia*. Tertio qualiter eis obviandum sit, ibi *Et sic praedictum est etc.* Dicit ergo primo quod illi qui quaerunt vim in solo verbo, id est qui non moventur ex aliqua ratione nec propter difficultatem alicuius dubitationis, nec propter defectum demonstrationis, sed solum verbo innituntur et credunt quod omnia possint dicere quae improbari non possunt, isti tales quaerunt ducere ad impossibile. Volunt enim ad hoc ducere quod contraria sint simul vera, per hoc quod omnia apparentia sunt vera. Deinde cum dicit *Si autem non omnia*. Docet ex eorum positione eis resistere et praedictum inconveniens evitare. Dicit quod si non ponant omnia quae sunt esse ad aliquid, non poterunt dicere quod omne apparens sit verum. Si enim sunt quaedam in rebus quae habent esse absolutum, non per relationem ad sensum vel opinionem, non idem erit eis esse quod apparere. Hoc enim dicit relationem ad sensum, quia apparens alicui apparet. Et ita oportebit quod non omne apparens sit verum. Patet igitur quod quicumque dicit omnia apparentia esse vera facit omnia entia esse ad aliquid, scilicet in respectu ad opinionem vel sensum. Et ideo contra praedictos sophistas qui quaerunt in oratione sua dignum eis dare orationem, id est concedere hanc positionem quam ipsi ponunt, custodiendum sive observandum est eis ne deducant ad concedendum contradictoria simul esse vera, quia non est verum absolute quod omne apparens est verum, sed quod apparet est verum cui apparet et quando apparet et secundum quod apparet. Hoc enim licitum est nobis apponere ex quo res non habet esse absolutum sed relativum tantum. Id autem hoc observandum est volentibus hanc positionem concedere, quia si aliquis concedit eis quod omne apparens est verum et non ita concedit cum praedictis determinationibus, sic dictum est sequitur statim contraria simul esse vera. Contingit enim quod idem secundum visum videtur mel propter similitudinem coloris mellis, et secundum gustum non mel propter dissimilitudinem saporis. Et similiter cum duo oculi sint dissimiles, non est eadem visio quae fit per utrumque oculum, vel non eadem videntur utrique visui quae fit per utrumque oculum, ut si pupilla unius infecta sit aliquo grosso vel nigro vapore, alio vero puro, videbuntur per oculum infectum omnia nigra vel obscura, per alium autem non. Ideo autem dico hoc esse custodiendum vel observandum, quia hoc est necessarium ad praedictos philosophos qui dicunt ex causis praedictis omne apparens esse verum. Et ex hoc sequitur quod omnia similiter sint vera et falsa, propter hoc quod non omnibus eadem apparent, nec etiam eidem ad se ipsum, cum multotiens idem homo secundum idem tempus iudicet contraria secundum diversos sensus. Sicut visus iudicat esse unum quod tactus iudicat esse duo propter variationem digitorum, ex qua contingit quod id quod tangitur per diversa instrumenta tangitur, tactus per diversos digitos a diversis partibus percipit ac si essent duo tangibilia. Nullatenus autem eidem homini secundum eundem sensum similiter et eodem tempore videtur quod hoc sit verum, scilicet contraria simul esse. Id autem forsan est necessarium sic respondere praedictis sophistis qui dicunt non propter dubitationem sed orationis causa, quia ex protervia ipsam orationem propter se ipsam concedendam. Quia hoc non est verum simpliciter sed huic verum. Ex hoc enim non sequitur contradictoria simul esse vera; licet enim huic verum et alii non verum, illud non est contradictorium. Deinde cum dicit *Sicut praedictum est etc.* Docet resistere sup-

[margin: se]

dictis sophistis secundum viam rationis, non solum ad hominem, scilicet excludendo falsam opinionem quam ipsi ponunt. Et hoc duabus rationibus quarum prima sic dicit. Sicut praedictum est, si omne apparens est verum, necesse est omnia esse ad aliquid, scilicet ad opinionem et sensum. Et ex hoc sequitur hoc inconveniens, scilicet quod nihil sit nec fiat nullo opinante. Si autem hoc falsum est, quia multa sunt et fiunt de quibus nulla est opinio vel cognitio, sicut quae sunt in profundo maris vel in visceribus terrae, manifestum est autem quod non omnia sunt ad aliquid ad opinionem et sensum, et ita non omne apparens est verum. Secundam rationem ponit ibi *Amplius si unum ad unum*. Dicens quod unum non refertur nisi ad unum determinatum. Sicut patet quod si fiat idem subduplum et dimidium et equale, non tamen equale dicitur ad duplum, sed magis dimidium; equale vero dicitur ad equale et similiter. Si ipse homo qui est opinans sit etiam opinatum, non refertur homo ad opinans in quantum est opinans sed in quantum est opinatum. Si igitur omnia entia sunt huiusmodi quod referuntur ad opinans in quantum opinans est, sequitur quod hoc quod dico opinans non sit unum, cum ad unum non referatur, sed infinita, scilicet species cum infinita referuntur ad ipsum, quod est impossibile. Unde non potest dici quod omnia relative dicuntur ad opinans, et ita non potest dici quod omne apparens sit verum. Deinde cum dicit *Quod quidem igitur etc.* Concludit conclusionem suam intentam. Et circa hoc duo facit. Primo ponit ipsam principalem conclusionem. Secundo inducit quoddam corelarium ex ea, ibi *Quoniam autem impossibile*. Dicit ergo primo quod ex praedictis patet quod inter omnes opiniones vel sententias haec est firmissima, qua dicitur oppositas dictiones sive propositiones contradictorias non simul esse veras. Et iam dictum est quae inconvenientia accidunt ponentibus eas esse veras, et ex qua causa moti sunt ad hoc dicendum. Deinde cum dicit *Quoniam autem impossibile etc.* Concludit corelarium, dicens quod ex quo dictum est quod impossibile est simul contradictionem verificari de eodem, manifestum est quod nec etiam contraria eidem inesse possunt, quia manifestum est quod non minus in contrariis alterum eorum est privatio quam in aliis oppositis, scilicet licet utrumque contrariorum sit natura aliqua, quod non est in affirmatione et negatione vel in privatione et habitu. Alterum enim eorum est imperfectum respectu alterius, sicut nigrum respectu albi et amarum respectu dulcis. Et sic habet privationem quamdam adiunctam. Privatio autem est aliqua negatio substantiae, id est in aliquo subiecto determinato, et etiam ab aliquo genere determinato. Est enim negatio intra genus. Non enim omne non videns dicitur caecum, sed solum in genere videntium. Sic igitur patet quod contrarium includit privationem, et privatio est quaedam negatio. Si igitur impossibile est simul affirmare et negare, impossibile est contraria simul inesse eidem subiecto, sed vel ambo insunt quodammodo, id est secundum aliquid, sicut quando unum est in potentia vel secundum partem, vel unum secundum quid et alterum simpliciter; sicut quando unum est in actu et alterum est in potentia, vel unum secundum plures et principaliores partes, alterum tantum secundum aliquam partem, sicut Ethiops est niger simpliciter et albus dentem.

At vero nec contradictionis etc. Postquam disputavit contra ponentes contradictoria simul esse vera, hic disputat contra ponentes esse medium inter contradictionem. Huius enim dicunt non separatim alteram partem contradictionis esse veram. Et circa hoc duo facit. Primo disputat contra istam positionem. Secundo contra quasdam alias quae erant improbabiles huic

et superiori positioni concordantes, ibi *Manifestum autem*. Circa primum duo facit. Primo ponit rationes contra dictam opinionem. Secundo ostendit causam quare aliqui moti sunt ad positionem istam, ibi *Venit autem quibusdam*. Circa primum ponit septem rationes. Prima est quod sicut contradictoria non possunt simul esse vera, ita nec possibile est esse medium inter contradictionem. Sed oportet quod de unoquoque necesse est aut affirmare aut negare. Et haec manifesta est primo ex diffinitione veri vel falsi. Non enim aliud est falsum quam dicere non esse quod est, aut dicere esse quod non est. Et nihil aliud est verum quam dicere esse quod est et dicere non esse quod non est. Patet igitur quod quicumque dicit aliquid esse, aut dicit verum aut dicit falsum. Si dicit verum, oportet ita esse, quia verum est esse quod est. Si dicit falsum, oportet id non esse, quia falsum nihil aliud est quam non esse quod est. Et similiter si dicit hoc non esse, si dicit falsum, oportet esse; si verum, oportet non esse. Ergo de necessitate aut affirmativa aut negativa est vera. Sed ille qui ponit medium inter contradictionem, neque dicit quod necesse sit dicere de ente esse vel non esse, neque quod necesse sit de non ente. Et ita nec affirmans nec negans de necessitate dicit verum vel falsum. Secundam rationem ponit ibi *Amplius autem medium etc.* Quae talis est. Medium inter aliqua duo dupliciter accipi potest. Uno modo per participationem utriusque extremi, quod est medium in eodem genere, sicut medium vel pallidum inter album et nigrum. Alio modo per abnegationem, quod est diversum in genere, sicut inter equum et hominem quod nec est homo nec est equus, ut lapis. Si igitur inter contradictoria est medium, aut hoc erit primo modo aut secundo. Si secundo modo, tunc non permutatur, quod sic patet. Quia est permutatio cum est ex non bono in bonum aut ex bono in non bonum, quia cum est motus inter contraria, ut inter album et nigrum, quod est motus inter contradictorie opposita, nam nigrum est non album, ut ex praedictis patet. Secundum autem praedictam non posset fieri motus ex non bono in bonum vel econverso. Ergo nullus esset motus, cum tamen semper hoc appareat vel videatur quod ex non bono in bonum fiet motus vel econverso. Quod autem omnis talis motus tollatur ex praedicta positione sic patet. Non enim est possibile esse motum nisi inter contraria et media quae sunt in uno genere, nec potest esse motus ex extremo in alterum nisi per medium. Si igitur est medium inter contradictionem per abnegationem, id est alterius generis, nullus poterit esse motus de extremo in medium vel de medio in extremum. Si autem dicatur secundo modo, scilicet quod sit medium inter contradictionem quod est eiusdem generis participans utrumque, sicut pallidum inter album et nigrum, sequitur hoc inconveniens, quod scilicet aliqua generatio terminetur ad album et non fiat ex non albo, quia ad unum extremum non tamen fit motus ex alio extremo sed ex medio. Hoc autem non videtur esse verum, scilicet quod sit aliqua generatio terminata ad album quae non fiat ex non albo. Et sic patet quod nullo modo potest esse medium in contradictione. Tertiam rationem ponit ibi *Amplius omne intellectuale*. Quae talis est. Quicumque intellectus in omni conceptione sua qua sententiat intelligit aut affirmat aliquid aut negat. Ex diffinitione autem veri vel falsi videtur quod sive affirmet sive neget, oportet ut vel dicat verum vel

[margin: quod est]

[margin: extremi]

quia quando intellectus sic componit vel affirmando vel negando sicut est in re, verum dicit. quando autem non, sic mentitur. et ita quod semper oportet quod aliqua opinio sit vera, et omnis opinio affirmatio est vel negatio. unde oportet quod semper affirmatio sit vera vel negatio, et sic non est medium in contradictione. Quartam rationem ponit ibi: Amplius praeter omnes etc. quae talis est. Si in contradictione ponitur medium, oportet hoc in omnibus contradictionibus dicere, quod scilicet praeter omnes contradictiones sit aliquod verum quod est medium inter ea. non hoc diceret aliquis omni causa, id est absque omni ratione, sed solum quia placet ita dicere. sed hoc non potest verum esse in omnibus. quia verum et non verum sunt contradictio quaedam. et ita sequeretur quod aliquis esset qui nec diceret verum nec non verum, aut quod contrarium est ex diffinitione veri et falsi. Similiter cum ens et non ens sit contradictio, sequeretur quod aliquid sit praeter ens et non ens. et ita erit quaedam transmutatio praeter generationem et corruptionem. nam generatio est transmutatio ad esse, et corruptio ad non esse. ergo in nulla contradictione est medium.

Quintam rationem ponit ibi: Amplius in quibus generibus. dicit quod negatio in quibus generibus, in eis loco contrarii dicitur vel saltem negatio implet vel infert contrarium, quia alterum contrariorum, inter quae nec est esse medium in eodem genere, ex negatione rationem habet. sicut patet de pari et impari, iusto et iniusto. si igitur inter affirmationem et negationem esset aliquod medium, in omnibus istis contrariis esset aliquod medium, cum affirmationem et negationem manifeste sequantur. sicut si in numero esset aliquis numerus qui nec esset par nec impar. hoc autem patet esse impossibile ex diffinitione paris vel imparis. nam par est quod potest dividi in aequalia, impar vero quod non potest. relinquitur ergo quod inter affirmationem et negationem non potest esse medium.

Sextam rationem ponit ibi: Amplius in infinitum vadit etc. quae talis est. Ponentes aliquod medium inter affirmationem et negationem ponunt aliquod tertium praeter illa duo quae ponunt contradictionem, vel inter ea esse medium. tria autem ad duo se habent in sesquialtera, id est sexquialtera proportione. ergo secundum opinionem eorum qui ponunt inter affirmationem et negationem medium, in primo aspectu apparet quod omnia erunt sesquialtera, id est sexquialtera proportione ad ea quae ponuntur, quia non solum erunt affirmationes et negationes sed etiam media. non solum autem hoc, sed etiam quod sunt in infinitum plura. constat enim quod contingit affirmare et negare. contingit autem affirmare hoc tertium esse, hoc tertium esse, scilicet affirmationem, negationem et medium. ergo contingit istud negare, et sic negatio non est alia ab affirmatione. ita id erit quoddam quartum praeter tria praedicta. eius enim est substantia et ratio alia, sicut et ratio negationis alia ab affirmatione. iterum igitur contingit negare, et horum negatio erit vera, et sic in infinitum. erit ergo in infinitum plura quam ponantur, quod videtur inconveniens.

Septimam rationem ponit ibi: Amplius quando interrogant. quae talis est. Si quis interrogaret utrum homo vel aliquid aliud sit album, oportet quod respondens vel assentiat vel non assentiat. et si assentiat, planum est quod dicit affirmationem esse veram. si autem non assentiat, praeterea non constat quod negat, nec negat aliquid quam esse id quod ille interrogavit. et ipsa negatio est non esse quod est negatum. relinquitur ergo quod respondens ad quaestionem vel necesse habet concedere affirmationem vel proferre negationem. et ita inter haec duo non est medium.

Deinde cum dicit: Insunt autem quibusdam. ostendit causam quare quidam in hanc opinionem inciderunt. et est haec [causa]. Primo est quod quidam hanc opinionem posuerunt. secundo dat modum disputandi contra eos, ibi: Principium autem ad hos omnes etc. tertio ponit quasdam opiniones philosophorum quae pertinent ad praedictam opinionem, scilicet ibi: Videtur autem Heracliti. dicit ergo primo quod praedicta opinio evenit quibusdam sicut et aliae opiniones inopinabiles ex duabus causis. quarum prima est quia quando aliqui non possunt solvere orationes contentiosas, id est rationes litigiosas sive sophisticas, vel factas eis ab aliis vel a se ipsis, consentiunt rationi probanti et concedunt conclusionem, dicentes verum esse quod syllogizatum est. et consultius ipsum nutum confirmantes, quasi rationes ad invenientes. Alia causa est propter hoc quod quidam volunt inquirere rationem probantem de omnibus. et ideo illa quae probari non possunt nolunt concedere, sed negant. prima autem principia, quae sunt omnium conceptiones communes, probari non possunt. et ideo ea negantes, ipsi ponentes inopinabilia incidunt.

Deinde cum dicit: Principium autem etc. ostendit ex quo principio debeat procedi contra tales opiniones. et dicit quod ex diffinitione veri vel falsi, vel aliquorum aliorum nominum, sicut ex supradictis omnibus nominibus patet. necesse est enim eis concedere diffinitiones rerum, si ponit quod nomina aliquid significent. nam ratio quam nomen significat est diffinitio rei. si autem non concedit nomina significare aliquid, non differunt a plantis, sicut supra dictum est.

Deinde cum dicit: Videtur autem Heracliti opinio. ostendit aliquas opiniones pertinere ad praedictas. et dicit quod ad positionem Heracliti, qui dicebat omnia moveri simul, et per hoc omnia esse et non esse, et quia id quod movetur habet non esse admixtum cum esse, sequitur quod omnia sint vera. ad positionem vero Anaxagorae sequitur quod aliquid sit medium contradictionis. ipse enim ponebat quod quodlibet miscetur in quolibet, propter hoc quod quodlibet fit ex quolibet. de permixto autem neutrum extremorum praedicari potest, sicut colores medii nec sunt albus nec niger. unde id quod est mixtum nec est bonum nec non bonum, nec album nec non album. et sic aliquod medium contradictionis erit. propter quod sequitur omnia esse falsa. nihil enim secundum communem opinionem ponimus nisi affirmationem et negationem. unde si affirmatio et negatio sit falsa, sequitur omnia esse falsa.

Deinde cum dicit: Videntur autem diffinitae distare. ostendit quomodo quidam posuerunt quae ad praedictas consequuntur. et primo quosdam qui destruunt principia logicae. secundo quosdam qui destruunt principia philosophiae, ibi: Palam autem quia nec qui omnia etc. Philosophus enim primo dicit quod disputatio contra negantes principia singularium scientiarum, quia omnia principia firmantur super haec principia, quod affirmatio et negatio non sunt simul vera, et quod non est medium inter ea. ista autem sunt propriissima huius philosophiae, cum sequantur rationem entis, quod est huius philosophiae primum subiectum. verum autem et falsum pertinent proprie ad considerationem logicae. consequuntur enim ens in ratione, de quo considerat logica. nam verum et falsum sunt in mente, ut in sexto huius habetur. motus autem et quies proprie de consideratione sunt philosophiae naturalis. nam natura diffinitur per motum et quietem. secundum errorem autem qui accidit circa esse et non esse

consequitur error circa verum et falsum. nam per esse et non esse verum et falsum diffinitur, ut supra habitum est. nam verum est cum dicitur esse quod est, vel non esse quod non est. falsum autem e contrario. Secundum autem errorem, qui est circa esse vel non esse, sequitur error qui est circa moveri et quiescere. nam quod movetur, inquantum huiusmodi, nondum est. quod autem quiescit est. et ideo destruentes errores circa esse et non esse, ex consequenti destruunt errores circa verum et falsum, quiescere et moveri. Circa primum duo facit. primo ponit opiniones falsas circa verum et falsum. secundo improbat eas, ibi: Amplius autem palam. dicit ergo quod determinatis, id est determinatis praedictis, quae erunt dicta contra praedictas inopinabiles opiniones, manifestum est quod impossibile est quod quidam dicunt, quod univoce, id est uno modo sententia est de omnibus, ut dicamus omnia simul esse falsa, vel omnia simul esse vera. quidam enim dixerunt nihil esse verum, sed omnia esse falsa, et quod nihil prohibet quin dicamus omnia sic esse falsa, sicut hoc est falsum: diametrum esse commensurabilem lateri quadrati, quod est falsum. Alii vero dixerunt quod omnia sint vera. et hae orationes consequuntur ad opinionem Heracliti, sicut dictum est. ipse enim dixit quod simul esse et non esse, ex quo sequitur omnia esse vera. et ne forte aliquis diceret quod praeter has duas opiniones est tertia, quae dicit quod omnia sunt simul vera et falsa, quasi tacite obviando respondet, dicit quod qui hoc ponit utrasque praedictas ponit. unde si duae praedictae propositiones sunt impossibiles, et tertiam oportet esse impossibilem.

Deinde cum dicit: Amplius autem palam. ponit rationes contra praedictas opiniones. quarum prima talis est. Constat quasdam esse contradictiones quas impossibile est esse simul veras nec simul falsas, sicut verum et non verum, ens et non ens, et hoc magis patet ex dictis. si igitur harum contradictionum necesse est alteram esse veram et alteram falsam, non omnia sunt vera, nec omnia falsa sunt.

Secundam rationem ponit ibi: Sed ad omnes tales. dicens quod ad omnes tales rationes, id est positiones, non oportet quaerere, id est petere, concedendum esse aliquid vel non esse in rebus, quod ad sophistam dictum est, quia hoc videtur petere principium. sed hoc petendum quod dentur nomina ad significandum, quia hoc non dato disputatio tollitur. hoc autem dato oportet ponere diffinitiones, sicut iam supra dictum est. et ideo ex diffinitionibus contra eos disputare oportet, et praecipue in proposito accipiendo diffinitionem veri et falsi. Si autem non est aliud verum quam affirmare id quod falsum est negare, et e converso, impossibile sit omnia similiter falsa. quia necesse est vel affirmationem vel negationem esse veram. patet enim quod nihil aliud est verum quam dicere esse quod est, vel non esse quod non est. falsum autem est dicere non esse quod est, vel esse quod non est. et ideo patet quod verum est dicere id esse quod falsum est non esse, vel non esse quod falsum est esse. et falsum est dicere id esse quod verum est non esse, vel non esse quod verum est esse. et ita ex diffinitione veri vel falsi patet quod non sunt omnia falsa. et ratione eadem patet quod non omnia sunt vera.

Tertiam ponit ibi: Amplius si esse aut dicere aut negare etc. quae talis est. Constat ex praedictis quod necesse est de quolibet aut affirmare aut negare, cum non sit medium in contradictione. ergo impossibile est omnia falsa esse. et eadem ratione probatur quod impossibile est omnia esse vera, per hoc quod ostensum est quod non est simul affirmare et negare.

Quartam rationem ponit ibi: Contingit et quod est famatum. quae talis est. Ad omnes praedictas orationes, id est ponentes eas, sequitur inconveniens, quod se ipsas destruunt. et hoc est famatum, id est famosum, ab omnibus dictum. unde et Plato hoc tangit. Accidit autem et ideo, ut igitur placet. ille enim qui dicit omnia esse vera, dicit contrariam suae opinionis esse veram. sed contraria suae opinionis est quod sua opinio non sit vera. ergo qui dicit omnia esse vera, dicit suam opinionem non esse veram, et ita destruit suam opinionem. et similiter manifestum est quod ille qui dicit omnia esse falsa, dicit et se ipsum dicere falsum. et quia posset aliquis dicere quod dicens omnia vera excipit vel aufert ab universitate suam contrariam, et similiter qui dicit omnia esse falsa excipit suam opinionem, ideo

hanc conclusionem excludit. et dicit quod si ille qui dicit omnia esse vera excipiat suam contrariam, dicens solam eam esse non veram, et dicens omnes esse falsa (vel si ille qui dicit omnia esse falsa) excipiat suam opinionem, dicens quod ipsa sola non est falsa, nihilominus sequitur quod contingit eis quaerere, id est reperire, infinitas esse orationes veras contra ponentes omnia esse falsa, et infinitas falsas contra ponentes omnia esse vera. si enim detur una opinio vera, sequitur quod infinitas esse veras. et si detur una opinio falsa, sequitur infinitas esse falsas. Si enim haec positio vel opinio vera est: Sortes sedet, ergo et haec erit vera: Sortem sedere est verum. et si haec est vera, ulterius et haec erit vera: esse verum Sortem sedere est verum, et sic in infinitum. semper enim qui dicit de oratione vera quod sit vera, verum est. et qui dicit de oratione falsa quod sit falsa, verum est. et qui dicit de oratione falsa quod sit vera, falsum est. et hoc procedit in infinitum.

Deinde cum dicit: Palam autem quia nec quiescere etc. disputat contra opiniones destruentes principia naturalis, scilicet motum et quietem. et circa hoc tria facit. primo tangit falsitatem harum opinionum, dicens quod ex praedictis est manifestum quod nec opinio dicens omnia moveri, nec opinio dicens omnia quiescere vera est. secundo ostendit has opiniones esse falsas, ibi: Nam si quiescunt. et primo ostendit opinionem esse falsam quae ponit omnia quiescere. quia si omnia quiescerent, tunc nihil removeretur a dispositione in qua aliquando est. et ideo quicquid est verum semper erit verum, et quicquid est falsum semper erit falsum. sed hoc videtur inconveniens. transmutantur enim veritas et falsitas propositionis et opinionis. non enim homo qui opinatur vel profert propositionem aliquando non erat, postmodum fuit, et iterum non erit. secundo ostendit esse falsam quae ponit omnia moveri duabus rationibus. quarum prima ponitur ibi: Sed nec omnia. quae talis est. Si omnia moventur et nihil est quiescens, nihil erit verum in rebus. quia quod est verum iam est, quod autem movetur nondum est. ergo oportet omnia esse falsa, quod est impossibile, ut ostensum est.

Secundam ponit ibi: Amplius autem ens permutatur. quae talis est. Omne quod permutatur necesse est ens, quia omne quod permutatur ex aliquo in aliud permutatur, et id ex quo permutatur inest ei quod permutatur. unde non oportet dicere quod quicquid est in re permutata mutetur, sed aliquid sit manens. et ita non omnia moventur. Tertio ibi: Sed nec omnia etc. excludit quandam falsam opinionem quae posset occasionari ex praedictis. posset enim aliquis credere quod, quia non omnia moventur nec omnia quiescunt, quod ideo omnia quandoque moventur et quandoque quiescunt. et hoc removet dicens quod non est verum quod omnia quandoque quiescant et quandoque moveantur, cum non sit quod semper moveantur vel quod semper quiescant. est enim quoddam motum quod semper movetur, sicut corpora caelestia. et est quoddam movens quod semper immobile est et semper eodem modo se habet, ut probatur in octavo Physicorum.

Expl. 4. incip. 5.

Principium etc. In praecedenti libro determinavit philosophus quae pertinent ad considerationem huius scientiae. hic incipit determinare de rebus quas scientia ista considerat. quia ea quae in hac scientia considerantur sunt omnibus communia, nec dicuntur univoce, sed per prius et posterius de diversis, sicut in quarto libro est habitum. ideo prius distinguit intentiones nominum quae in huius scientiae consideratione cadunt. secundo incipit determinare de rebus quae sub consideratione huius scientiae cadunt, in sexto libro, qui incipit: Principia et causae. cuiuslibet autem scientiae est considerare subiectum et passiones et causas. et ideo hic quintus liber dividitur in tres partes. primo distinguit diffinitiones nominum quae significant causas. secundo illorum nominum quae significant subiectum huius scientiae vel partes eius, ibi: Unum dicitur aliud. tertio nominum quae significant passiones entis inquantum est ens, ibi: Perfectum vero dicitur etc. prima in duas. primo distinguit nomina significantia causas. secundo quoddam nomen significans quoddam quod consequitur ad causam, scilicet necessarium. nam causa est ad quam de necessitate sequitur aliud, ibi: Necessarium dicitur sine

requirit accidentium ordinem principium. sicut patet quod non dicitur unum ad [illegible] articulatum qui videmus partes calcanei [illegible] potentes nisi forte secundum accipitur unum [illegible] tunc dicitur esse unum omnes partes calcanei que sic sunt composite quod sit calcaneum [illegible] et habent aliquam unam speciem scilicet calcanei [illegible] patet quod linea circularis est maxime una quia non solum habet continuitatem sicut linea recta sed etiam habet totalitatem et perfectionem quam non habet linea recta [illegible] non enim potest sibi fieri additio sicut fit linee recte. Deinde cum dicit unum [illegible] esse etc. ponit quandam proprietatem consequentem unum et dicit quod ratio unius est [illegible] quod sit principium alicuius numeri [illegible] patet quia unum est prima mensura numeri quo omnis numerus mensuratur [illegible] principium [illegible] patet quod unum est principium noti vel cognoscibilis [illegible] in omnibus principium cognoscendi. hoc tamen unum quod est principium cognoscendi non est idem in omnibus generibus [illegible] est unum quod est diesis quod est minimum in sonis [illegible] diesis enim est semitonium minus dividitur enim tonus in duo semitonia inequalia quorum minus dicitur diesis [illegible] in vocalibus autem unum principium et minimum est littera vocalis aut consonans [illegible] et in ponderibus est aliquid minimum [illegible] est una mensura ad [illegible] scilicet motus simplicissimus et velocissimus qui est motus diurnus in omnibus tamen istis hoc est commune quod id quod est prima mensura est indivisibile [illegible] vel secundum speciem [illegible] quod sit indivisibile secundum quantitatem [illegible] divisiones [illegible] ... [illegible] Deinde cum dicit amplius autem etc. ponit [illegible] unum [illegible] [illegible]

ad [illegible] quod [illegible] accipi duobus modis [illegible] diversas habitudines ad unum sicut sanativum [illegible] diversas habitudines significant consilia [illegible] [illegible] Deinde cum dicit [illegible] multum etc. ex modis unius accipit modos multorum [illegible] quot modis dicitur unum tot modis dicuntur multa [illegible] [illegible] Deinde cum dicit [illegible] ... [illegible]

Eodem [illegible] hoc quod secundum accidens etc. hic philosophus distinguit quot modis dicitur ens. et [illegible] distinguit ens [illegible] distinguit modos entis per accidens [illegible] per accidens [illegible] dicitur autem [illegible] [illegible] ens per accidens [illegible] ens per se [illegible] [illegible] accidens [illegible] [illegible] musicus [illegible] albus esse musicus [illegible]

[illegible] accidens [illegible] musicum [illegible] [illegible] Deinde cum dicit per se vero esse etc. distinguit modos entis per se [illegible] [illegible] amplius autem esse significat etc. [illegible] [illegible]

[illegible] Quia [illegible] non [illegible] non pertineat ad [illegible] entis. ut cum dicitur homo ambulat [illegible] [illegible] albus [illegible] [illegible] Deinde cum dicit amplius autem esse significat etc. ponit alium modum entis [illegible] [illegible] affirmatio [illegible] negatio [illegible] [illegible] Deinde cum dicit amplius esse significat etc. ponit distinctionem entis per actum et potentiam [illegible] [illegible] in actu [illegible] in potentia [illegible] quiescere [illegible] [illegible]

e aliqui simile dicitur magis proprie simile. sicut album quod est aliud et [illegible] dicitur magis proprie simile igni quam [illegible] quod est aliud [illegible]
[illegible] duo quorum utrumque est simile alicui tertio [illegible] aliquam qualitatem [illegible] est simile secundum qualitatem magis sibi propriam magis [illegible]
[illegible] ei simile [illegible] magis proprie est similis igni quam [illegible]
similatur igni in colore quae est qualitas magis sibi propria quam
[illegible] in qua assimilatur sibi [illegible]. Contrario [illegible] quod dissimilia di[illegible]
[illegible] per oppositum ad similia.

Opposita dicuntur etc. Hic distinguit [illegible] partes [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] quot modis dicuntur opposita. Secundo quot
modis dicuntur contraria ibi contraria dicuntur etc. Tertio quot modis dicuntur divisa
[illegible] ibi divisa non [illegible] etc. Circa primum dicit quod quatuor
modis dicuntur opposita quia [illegible] modis scilicet contraria [illegible]
[illegible] [illegible] aliquando ad eum opponitur alteri ut
opponitur aut [illegible] dependentiae quae dependet ab ipso [illegible]

cognoscit singularia de quibus ulla predicantur. cognoscit enim
hominem nunquam cognoscit sortem qui est homo. eodem autem modo
albus cognoscit sortem sed nunquam cognoscit hominem. sed
autem quod est prius est plus eo quod est per accidens. Secundum modum
ponit ibi. secundum vero modum et cetera. dicens quod secundum modum prius est
accidens quam totum. id est quam compositum ex suo accidente. ut mu
sicum quam homo musicus est totum. id est homo musicus cognoscitur
non prius sine toto hoc quod partes quod est musicum. eodem modo
et alia simplicia, priora sunt toto composito [illegible] in
ipsum sit eis. [illegible] Tertium
modum ponit ibi. amplius priora et cetera. dicens quod priora dicuntur
[illegible] passionum. sicut rectitudo dicitur prior levitate.
rectitudo enim est per se passio linee. levitas autem superficiei.
linea vero est prior superficie et sensus autem eius. nam
passiones magis compositorum sunt priores [illegible] sensui [illegible]
dicuntur priora per hunc modum [illegible] secundum ordinem cognitionis.

necessario verum. Et apparentia mentis in isto exemplo. Deinde cum dicit: Amplius autem haec etc. dat intelligere modos impotentiae sicut potentiae. Cum potentia sit duplex, scilicet activa et passiva, et [illegible] aut ad agendum vel patiendum simpliciter [illegible] secundum utramque potentiam est impotentia opposita. Et solummodo, id est bene movendi, id est potentiae activae quae est ad movendum simpliciter vel bene movendum [illegible] potentiae passivae quae est ad moveri simpliciter vel bene moveri. Deinde cum dicit: Impossibilia vero etc. ostendit quot modis dicitur possibile et impossibile. Et primo distinguit modos impossibilis. Secundo reducit omnes modos potentiae et impotentiae ad unum primum, ibi: Quae vero secundum potentiam etc. Circa primum tria facit. Primo dicit quod uno modo dicitur aliquid impossibile per privationem potentiae [?] quae opponitur potentiae [illegible] iam positum est. Secundo ibi: Alia alio modo etc. ponit alium modum quo dicitur aliquid impossibile non propter privationem alicuius potentiae, sed propter repugnantiam terminorum in propositionibus. Cum enim posse dicatur in ordine ad esse, sicut ens dicitur non solum quod est in rerum natura, sed secundum compositionem propositionis prout est in ea verum vel falsum, ita possibile et impossibile dicitur non solum propter potentiam vel impotentiam rei, sed propter veritatem et falsitatem compositionis vel divisionis in propositionibus. Unde impossibile dicitur cuius contrarium est verum de necessitate, ut diametrum quadrati esse commensurabilem lateri est impossibile, quia hoc est tale falsum cuius contrarium non solum est verum, sed etiam necessarium, quod non est commensurabile. Et quod hoc esse commensurabile est falsum de necessitate, ideo est impossibile. Tertio ibi: Contrarium vero etc. manifestat quid sit possibile oppositum impossibili secundum modum dictum. Sic distinctum [?] est dicitur quod possibile contrarium huic, secundum quod impossibile est id cuius contrarium non de necessitate est falsum, sicut sedere hominem est possibile, quia non sedere, quod est ei oppositum, non est de necessitate falsum. Ex quo patet quod iste modus possibilis in tres modos dividitur. Uno enim modo possibile quod est falsum sed non ex necessitate, sicut hominem sedere dum non sedet, quia eius oppositum non est verum ex necessitate. Alio modo dicitur possibile quod est verum sed non de necessitate, quia eius oppositum non est falsum de necessitate, sicut Socratem sedere dum sedet. Tertio modo dicitur possibile quia licet non dum sit verum tamen contingit [?] in proximo verum esse. Deinde cum dicit: Secundum metaphoram etc. ostendit quomodo potentia sumatur metaphorice, et dicit quod in geometria dicitur potentia per metaphoram. Potentia enim lineae in geometria dicitur quadratum lineae per hanc similitudinem, quia sicut ex eo quod est in potentia fit id quod est in actu, ita ex ductu alicuius lineae in seipsam resultat quadratum ipsius. Sicut si diceremus quod ternarius potest in novenarium, quia novenarius consurgit ex ductu ternarii in seipsum, nam ter tria sunt novem. Sicut autem impossibile secundo modo acceptum non dicitur secundum aliquam impotentiam, ita et modi possibilis ultimo positi non dicuntur secundum aliquam potentiam, sed secundum similitudinem vel secundum modum veri et falsi. Deinde cum dicit: Quae vero secundum potentiam etc. reducit omnes modos potentiae et impotentiae ad unum primum, et dicit quod possibilia quae dicuntur secundum potentiam omnia dicuntur per respectum ad unam primam potentiam, quae est prima potentia activa, de qua supra dictum est quod est principium transmutationis in alio inquantum est aliud. Et omnia enim alia possibilia dicuntur per respectum ad istam potentiam. Aliquid enim dicitur possibile per hoc quod aliquid aliud habet potentiam activam in ipsum; sic enim quod dicitur possibile secundum potentiam passivam. Quaedam vero dicuntur possibilia non habito respectu ad talem potentiam in ipsa, sicut quae dicuntur possibilia quia non possunt corrumpi ab exterioribus agentibus. Quaedam vero possibilia [?] in hoc habito, id est in hoc quod habent potentiam ut bene aut simpliciter agant vel aut patiantur. Et sicut omnia possibilia quae dicuntur secundum aliquam potentiam reducuntur ad unam primam potentiam, ita omnia impossibilia quae dicuntur secundum aliquam impotentiam reducuntur ad aliquam impotentiam primam, quae est opposita primae potentiae. Patet ergo quod [illegible] diffinitio potentiae primo modo dictae est propria, quia principium transmutationis in alio inquantum est aliud, quod est ratio potentiae activae.

Quantum dicitur etc. Quia ens non solum dividitur per potentiam et actum, sed etiam per decem praedicamenta, postquam distinxit hoc nomen potentia, hic incipit distinguere nomina quae significant praedicamenta. Et primo nomen quantitatis. Secundo qualitatis, ibi: Quale autem etc. Tertio distinguit modos ad aliquid, ibi: Ad aliquid dicuntur etc. Alia vero praedicamenta praetermittit, quia sunt contracta ad aliquod genus rerum, [illegible] et partitione [?]. Circa quantitatem tria facit. Primo ponit rationem quantitatis, dicens quod quantum dicitur quod est divisibile in ea quae insunt. Quod quidem dicitur ad differentiam divisionis mixtorum; corpus enim mixtum resolvitur in elementa quae non sunt actu in mixto sed virtute tantum. Unde non est ibi tantum divisio quantitatis, sed oportet quod assit aliqua alteratio per quam mixtum resolvatur in elementa. Et iterum addit quod utrumque aut singulum est natum esse unum aliquid et hoc. Et hoc dicit ad removendum divisionem partium essentialium, quae sunt materia et forma. Nam neutrum eorum aptum natum est esse per se. Secundo ibi: Pluralitas vero etc. ponit species quantitatis, inter quas primae sunt duae, scilicet multitudo sive pluralitas, et magnitudo sive mensura. Utraque autem eorum habet rationem quantitatis. Et multitudo quidem numerabilis est, et magnitudo est mensurabilis. [illegible] Dicitur autem multitudo quod est divisibile secundum potentiam in partes non continuas. Magnitudo autem quod est divisibile in partes continuas. Et quidem secundum hoc sunt tres species magnitudinis. Nam si sit divisibile secundum unam dimensionem continuum, est longitudo; si autem in duas, latitudo; si in tres, profunditas. [illegible] pluralitas vel multitudo finita dicitur numerus, longitudo autem finita dicitur linea, latitudo finita superficies, profunditas autem finita corpus. Si enim esset multitudo infinita non esset numerus, quia quod infinitum est numerari non potest. Similiter si esset longitudo infinita non esset linea, id est non est longitudo mensurabilis. Et propter hoc in diffinitione lineae ponitur quod eius extremitates sunt duo puncta. Similiter est de superficie et corpore. Tertio ibi: Amplius alia dicuntur etc. distinguit modos quantitatis. Et circa hoc tria facit. Primo distinguit quantum ad id quod est quantum per se, sicut linea, et id quod est quantum per accidens, sicut musicum. Secundo ibi: Eorum vero quae secundum se sunt etc. distinguit quantum per se. Quaedam enim significantur per modum substantiae, sicut linea vel superficies vel numerus, quia in eorum diffinitione est quantitas; quia linea est quantitas continua secundum longitudinem finita, et similiter est de aliis. Quaedam vero non per se pertinent ad genus quantitatis, et significantur per modum [illegible] vel passionis talis substantiae, sicut haec quae sunt passiones quantitatis: sicut multum et paucum significantur ut passiones numeri, et productum et breve ut passiones lineae, et latum et strictum ut passiones superficiei, et profundum et altum [illegible] ut passiones corporis. Et similiter grave et leve secundum opinionem illorum qui dicebant multitudinem superficierum vel atomorum esse causam gravitatis in corporibus, paucitatem vero esse causam levitatis. Sed secundum veritatem grave et leve non pertinent ad quantitatem sed ad qualitatem, ut infra ponetur. Et similiter est de aliis talibus, sicut est magnum et parvum, maius

[illegible] (marginal note below column)

et minus. [illegible] ad invicem, sicut ad aliquid, magnum et parvum [illegible] ut in praedicamentis habetur. [illegible] passiones quantitatis per se [illegible] ad quantitatem [illegible] albedo magna vel parva [illegible]. Sciendum autem est quod quantitatis in alia accidentia [illegible] quantitates istas esse praecipuas [?], scilicet numerum, lineam et superficiem et corpus. Nam sola quantitas habet divisionem in partes [illegible]. Albedo enim non [illegible] nisi per divisionem subiecti. Unde est quod ex solo quantitatis genere aliqua significantur ut substantiae, alia ut passiones. Tertio ibi: Secundum accidens vero etc. distinguit modos quantitatis per accidens. Et ponit duos modos, quorum unus est per quem aliqua dicuntur quanta per accidens ex hoc solo quod sunt accidentia alicuius quanti, sicut album et musicum [illegible]. Alio modo dicuntur aliqua quanta per accidens non ratione subiecti in quo sunt, sed ex eo quod dividuntur ad divisionem alicuius quantitatis, sicut motus et tempus, quae dicuntur quaedam quanta et continua propter hoc quod ea quorum sunt passiones sunt divisibilia, et ipsa dividuntur ad divisiones eorum. [illegible] enim est divisibile et continuum propter motum, motus autem propter magnitudinem, non quidem propter magnitudinem eius quod movetur, sed propter magnitudinem in qua aliquid movetur. Ex eo enim quod illa magnitudo est quanta, et motus est quantus; et propter hoc quod motus est quantus, sequitur tempus esse quantum. Unde haec non solum per accidens quantitates dici possunt, sed magis per posterius [illegible] dividuntur ab aliquo priori. Sciendum est autem quod philosophus in praedicamentis posuit tempus quantitatem per se, cum hic ponat ipsum quantitatem per accidens, quia ibi distinxit species quantitatis secundum diversas rationes mensurae. Alia enim ratio mensurae est tempus, quod est mensura extrinseca, et magnitudo, quae est mensura intrinseca. Et ideo ponitur ibi ut alia species quantitatis. Hic autem considerat species quantitatis secundum [illegible] esse quantitatem. Et ideo illa quae non habent esse quantitatis nisi ex alio, non ponit hic species quantitatis, sed quantitates per accidens, ut motum et tempus. Motus autem non habet aliam rationem mensurae praeter tempus et magnitudinem. Et ideo nec hic nec ibi ponit ipsum speciem quantitatis. Locum vero posuit ibi speciem quantitatis, non hic, quia habet aliam rationem mensurae, sed non aliud esse quantitatis.

Quale autem etc. Hic distinguit modos qualitatis. Et circa hoc duo facit. Primo ponit quatuor modos qualitatis. Secundo reducit eos ad duos, ibi: Fere vero secundum duos modos etc. Dicit ergo primo quod uno modo qualitas dicitur differentia substantiae, id est per quam aliquid ab alio differt substantialiter, quae intrat in diffinitionem substantiae. Et propter hoc dicitur quod differentia praedicatur in quale quid, ut si quaeramus quale animal est homo, respondemus quod bipes; et quale animal est equus, respondemus quod quadrupes; et quale figura est circulus, respondemus quod agonion, id est sine angulo. Ac si ipsa differentia substantialis sit qualitas. Uno ergo modo ipsa differentia substantiae dicitur qualitas. Hunc autem modum qualitatis [illegible] praetermisit, quia non continetur sub praedicamento qualitatis de quo ibi agebat. Hic autem agit de significationibus huius nominis qualitas. Secundo ponit secundum modum, ibi: Alio vero etc., dicens quod alio modo qualitas vel quale est secundum quod immobilia et mathematica dicuntur qualia. Mathematica enim abstrahuntur a motu, ut in VI huius dicetur. Et mathematica sunt numeri et magnitudines, et in utrisque invenitur nomen qualitatis. Dicuntur enim superficies esse quales, scilicet quadratae vel

triangulares. Similiter numeri dicuntur quales inquantum sunt compositi. Dicuntur autem numeri compositi quando numerat eos aliquis numerus, sicut senarium et novenarium numerat ternarius, et non solum ad unitatem comparationem habent, sicut ad mensuram communem. Numeri autem incompositi [?] [illegible] nisi sola unitas. Dicuntur quod numeri quales secundum imitationem superficiei et solidi, id est corporis, secundum quod imitatio superficiei inquantum numerus ducitur in numerum, vel eundem vel alium semel, ut cum dico bis tria vel ter tria; et hoc est quod dicit quotiens quantum. In hoc enim designatur quod una divisio [illegible]. Ad imitationem vero solidi, quod est duplex ductus numeri in eundem numerum vel in seipsum vel diversos numeros, ut cum dico ter tria ter, vel bis tria bis, vel bis tria quater. Et hoc est quod dicit quotiens quantum quantum [?]. Sic enim considerantur in numero tres divisiones ad modum solidi. In hac autem numerorum ordinatione aliquid consideratur per modum substantiae, sicut hoc quod dico tria, vel quicumque numerus qui in alium ducatur; aliquid vero per modum qualitatis, sicut ipse ductus unius numeri in alterum vel in seipsum, ut cum dico bis tria. Bina [?] vero significantur per modum quantitatis [illegible] non per modum [illegible] ex hoc quod exit [illegible] ipsarum quantitatum, quae est [illegible] qualitas eius, ut hoc quod significatur per hoc quod dico bis vel ter [illegible] quantitatem [illegible] ipse numerus semel [illegible], ut cum dico tria. Quantitas [illegible] attentione eius qualitas dicitur ipsa multiplicatio numeri ut numeri, et hinc [illegible] dicitur quod substantia cuiuslibet numeri est id quod semel dicitur, sicut substantia senarii est quod dicitur sex, non quod dicitur bis tria vel ter duo. Sed hoc pertinet ad eius qualitatem. Dicere enim numerum esse superficialem vel solidum, sive quadratum aut cubicum, significat eum esse qualem. Hic ergo modus qualitatis est quarta species qualitatis in praedicamentis posita. Tertium ponit ibi: Amplius quaecumque passiones etc. Quae et qualiter dicuntur passiones [illegible] secundum quas corpora per alterationem mutantur, ut calidum et frigidum, album et nigrum. Et hic modus pertinet ad tertiam speciem qualitatis supra positam. Quartum modum ponit ibi: Amplius secundum virtutem etc. dicens quod qualitas sive quale dicitur quarto modo secundum quod aliquid disponitur per virtutem et malitiam, vel qualitercumque per bonum et per malum, sicut per scientiam et ignorantiam, sanitatem et aegritudinem. Et hic est prima species qualitatis in praedicamentis posita. Praetermisit autem inter hos modos secundam qualitatis speciem, quia magis [illegible] potentia [illegible] non significat nisi ut principium passionum [illegible]. Sed propter specialem modum denominandi posuit eam in praedicamentis inter species qualitatis, secundum [illegible] magis pertinet ad potentiam, sicut supra positum est. Deinde cum dicit: Fere vero etc. reducit quatuor praedictos modos ad duos, dicens quod qualitas dicitur fere secundum duos modos, in quorum alterum [?] duo modi de quatuor praedictis reducuntur ad alios duos. Horum autem unus principalissimus est primus modus, secundum quem differentia substantiae dicitur qualitas, quia per eam aliquid significatur informatum et qualificatum. Et ad hunc modum reducitur qualitas quae est in numeris et mathematicis. Aliqua enim quaedam [illegible] qualitates sunt, scilicet quaedam differentiae substantiales mathematicorum. Nam ipsa significantur per modum substantiae [illegible] alia accidentia, ut in capitulo de quantitate dictum est. Illae enim qualitates differentiae sunt, aut

non motum aut non inquantum sunt mota. Et hoc dicit quia ad propositum non differre nunc mathematica sunt quaedam licet forte existimet secundum esse a motu separata. Illa vero sunt in rebus mobilibus secundum esse, sed separata secundum rationem; per hoc enim mathematica qualitates non moventur. Secundo autem motorum sed non inquantum sunt mota. Secundus modus est prout passiones motorum inquantum sunt mota, et differentiae motuum, secundum quas motus alterationes differunt secundum huiusmodi qualitates, sicut calefactio et infrigidatio secundum calidum et frigidum. Et ad hunc modum reducitur ille modus secundum quem virtus et vitium dicuntur qualitates. Hic enim modus est quaedam pars illius. Virtus enim et vitium ostendunt quasdam differentias motus et actus secundum bene et male. Nam virtus est per quam aliquid se habet bene ad agendum et patiendum, vitium autem per quod male. Et similiter est de aliis huiusmodi in illis animalibus, ut scientia. Sed hoc bonum et malum maxime pertinet ad qualitates moventes animata, et praecipue in habentibus prohaeresim, id est electionem. Et hoc ideo quia bonum habet rationem finis. Et ideo quae agunt per electionem agunt propter finem. Agere autem propter finem maxime competit rebus animatis. Res enim inanimatae agunt vel moventur propter finem, non tamquam cognoscentes finem, nec sicut agentes ad finem, sed potius ab alio in finem directae quae eis naturalem inclinationem dedit, sicut sagitta dirigitur in finem a sagittante. Bruta autem animalia cognoscunt quidem finem et appetitum ipsius; appetitu autem moventur se ipsa localiter ad finem, tamquam iudicium habentes de fine. Sed appetitus finis et eorum quae sunt propter finem determinatur eis ex naturali inclinatione. Propter quod sunt magis acta quam agentia. Unde nec in eis est iudicium liberum. Rationalia vero in quibus solum est electio cognoscunt finem et proportionem eorum quae sunt in finem ipsum. Et ideo sicut seipsa movent ad finem, ita et seipsa movent ad appetendum ea quae sunt propter finem, ex quo est in eis electio libera.

Ad aliquid dicuntur etc. Hic determinat Philosophus de ad aliquid. Et circa hoc duo facit. Primo ponit modos eorum quae secundum se ad aliquid dicuntur. Secundo ponit modos eorum quae dicuntur ad aliquid non quia sua substantia etc. Circa primum duo facit. Primo enumerat modos eorum quae sunt ad aliquid. Secundo prosequitur de eis, ibi, Dicuntur autem primo etc. Ponit ergo tres modos eorum quae ad aliquid dicuntur. Quorum primus est secundum numerum et quantitatem, sicut duplum ad dimidium, et triplum ad tertiam partem, et multiplicatum ad partem multiplicis, id est submultiplicem, et continens ad contentum. Accipit autem hic continens pro eo quod excedit secundum quantitatem. Omne enim excedens secundum quantitatem continet in se id quod exceditur. Est enim hoc et amplius. Sic ergo continet in se tricubitum continens bicubitum. Secundus modus est prout aliquid dicitur ad aliquid secundum actionem et passionem, vel potentiam activam et passivam, sicut calefactivum ad calefactibile, quod pertinet ad actiones naturales, et sectivum ad sectibile, quod pertinet ad actiones artificiales, et universaliter omne activum ad passivum. Tertius modus est secundum quod mensurabile dicitur ad mensuram. Accipitur autem hic mensura et mensurabile non secundum quantitatem, haec enim ad primum modum pertinent, in quo utrumque dicitur ad alterum; nam duplum dicitur ad dimidium, et dimidium ad duplum, sed secundum mensurationem esse et veritatis. Veritas enim scientiae mensuratur a scibili. Ex eo enim quod res est vel non est, oratio vera vel falsa est, et non e converso. Et similiter est de sensibili et sensu. Et propter hoc non mutuo dicuntur mensura ad mensurabile et e converso, sicut in aliis modis, sed solum mensurabile ad mensuram. Et similiter etiam et imago dicitur ad id cuius est imago, tamquam mensurabile ad mensuram. Veritas enim imaginis mensuratur ex re cuius est imago. Ratio autem istorum modorum haec est. Cum enim relatio quae est in rebus consistat in ordine unius rei ad aliam, oportet tot modis huiusmodi relationes esse, quot modis contingit unam rem ad aliam ordinari. Ordinatur autem una res ad aliam vel secundum esse, prout esse unius rei dependet ab alia, et sic est tertius modus. Vel secundum virtutem activam et passivam, secundum quod una res ab alia recipit vel alteri confert aliquid, et sic est secundus modus. Vel secundum quod quantitas unius rei potest mensurari per aliam, et sic est primus modus. Qualitas autem rei inquantum huiusmodi non respicit nisi subiectum in quo est. Unde secundum ipsam una res non ordinatur ad aliam nisi secundum quod qualitas accipit rationem potentiae passivae vel activae, prout est principium actionis vel passionis, vel ratione quantitatis vel alicuius ad quantitatem pertinentis, sicut dicitur aliquid albius alio, et sicut dicitur simile quod habet unam qualitatem. Alia vero genera magis consequuntur relationem quam possint relationem causare. Nam quando consistit in aliqua relatione rei ad tempus, ubi vero ad locum. Positio autem ordinem partium importat. Habitus autem relationem habentis ad habitum.

Dicuntur autem primo etc. Prosequitur de praedictis modis. Et primo de primo. Secundo de secundo, ibi, Activa vero et passiva etc. Tertio de tertio, ibi, Mensurabile vero etc. Circa primum duo facit. Primo ponit relationes quae consequuntur numerum. Secundo ostendit quae consequuntur unitatem absolute, ibi, Amplius aequale etc. Dicit ergo primo quod primus modus relationum est secundum numerum. Distinguitur autem multipliciter, quia aut est comparatio numeri ad numerum, aut numeri ad unum; quia vel est secundum comparationem numeri indeterminate ad numerum, aut ad unum, vel determinate. Unde dicit quod primus dicitur ad aliquid secundum numerum aut dictum simpliciter, id est indeterminate, aut determinate, aut ad eos, scilicet numeros, aut ad unum, id est ad unitatem. Secundum autem quod est in quantitatibus continuis aliquo modo derivatur a numero, non ponit relationes quae sunt secundum quantitates continuas, sed attribuit numero. Sciendum est autem quod proportio numeralis dividitur primo in duas species, scilicet in proportionem aequalitatis et inaequalitatis. Inaequalitatis autem sunt duae species, scilicet proportio excedentis et excessi, vel maioris et minoris. Prima species dividitur: maior enim quandoque est multiplex, quando scilicet aliquotiens continet ipsum, sicut sex continet duo; et si quidem contineat ipsum bis, dicitur duplum, sicut duo ad unum; si ter, triplum, sicut tria ad unum; si quater, quadruplum, et sic inde. Quandoque vero numerus maior continet totum numerum minorem semel, et insuper aliquam partem eius, et tunc dicitur superparticularis. Et si quidem contineat totum et mediatam, vocatur sesquialter, sicut tria ad duo; si vero tertiam, sesquitertius, sicut quatuor ad tria; si quartam, sesquiquartus, sicut quinque ad quatuor, et sic de aliis. Quandoque vero numerus maior continet minorem totum semel, et insuper non solum unam sed plures partes eius, et tunc dicitur superpartiens. Et si quidem contineat duas partes, dicitur superbipartiens, sicut quinque se habent ad tria. Si autem tres, dicitur supertripartiens, sicut septem se habent ad quatuor. Si autem quatuor, sic est superquadripartiens, et sic se habent novem ad quinque. Quandoque vero numerus maior continet totum minorem pluries, et insuper aliquam partem eius, et tunc dicitur multiplex superparticularis. Et si quidem contineat ipsum bis et mediam partem, dicitur duplum sesquialterum, sicut quinque ad duo. Si autem ter et mediam partem eius, nominabitur triplum sesquialterum, sicut septem ad duo. Si autem quater, quadruplum sesquialterum, sicut novem ad duo. Et similiter ex parte superparticularis huiusmodi proportionis species sumuntur, ut dicitur duplum sesquitertium, quando maior numerus habet minorem bis, et tertiam partem eius, sicut septem se habent ad tria; vel duplum sesquiquartum, sicut novem ad quatuor, et sic inde. Quandoque vero numerus maior habet minorem totum pluries et plures partes eius, et tunc dicitur multiplex superpartiens; ut duplum superbipartiens, quando habet minorem numerum totum bis et duas partes eius, sicut octo ad tria; vel triplum superbipartiens, sicut undecim ad tria; vel duplum supertripartiens, sicut undecim ad quatuor: habet enim totum bis et tres partes eius. Et secundum has species sunt inaequalitatis ex parte eius quod exceditur. Nam minor numerus dicitur submultiplex, subsuperparticularis, subduplum, subsesquialterum, et sic de aliis. Sciendum autem quod prima species proportionis, scilicet multiplicativae, consistit in comparatione numeri ad unitatem. Quaelibet enim eius species invenitur primo in aliquo numero respectu unitatis. Duplum enim primo invenitur in binario respectu unitatis, et similiter proportio tripla in ternario respectu unitatis, et sic de aliis. Post autem in quibus invenitur aliqua proportio, invenitur secundum eam quae primo in eis. Sicut proportio dupla primo duorum ad unum; sex autem ad tria se habent in dupla proportione, quia tria se habent ad sex ut unum ad duo. Et similiter est in tripla proportione, et in omnibus aliis speciebus multiplicationis. Et ideo dicit quod ista relatio dupli est per hoc quod numerus determinatus, scilicet duo, refertur ad unum, id est ad unitatem. Multiplex vero importat relationem numeri ad unitatem, sed non alicuius determinati numeri, sed numeri in universali. Si enim determinatus numerus accipiatur, ut binarius vel ternarius, iam erit una species multiplicationis, ut dupla vel tripla. Sicut duplum se habet ad duo, et triplum ad tria, quia sunt numeri determinati, ita multiplex ad unitatem, quae significat numerum indeterminatum. Aliae autem proportiones non possunt attendi secundum numerum ad unitatem, scilicet neque superparticularis proportio, neque superpartiens, neque multiplex superparticularis, neque multiplex superpartiens. Omnes enim hae proportiones considerantur secundum quod maior numerus continet totum minorem semel vel aliquotiens, et insuper aliquam vel aliquas partes eius. Unitas autem non habet partem, unde hae proportiones non possunt attendi secundum comparationem numeri ad unitatem, sed secundum comparationem numeri ad numerum. Et hoc est quod dicit, quod vel secundum numerum determinatum vel secundum numerum indeterminatum. Si autem secundum numerum determinatum, sic est hemiolium, id est sesquialterum, aut epimorium, id est superparticulare. Proportio enim sesquialtera consistit in comparatione trium ad duo, sicut in primis numeris in quibus invenitur. Unde quod dicitur hemiolium vel sesquialterum importat relationem determinati numeri ad determinatum numerum, scilicet trium ad duo. Quod vero dicitur superparticulare refertur non secundum determinatos numeros, sicut et multiplex dicitur ad unum secundum numerum indeterminatum. Cum enim species inaequalitatis superius accipiantur secundum indeterminatos numeros, ut multiplex, superparticulare, superpartiens etc., species vero istarum accipiuntur secundum numeros determinatos, ut duplum, triplum, sesquialterum, sesquitertium, et sic de aliis. Quandoque enim aliquae quantitates continuae habent proportionem ad invicem, sed non secundum aliquem numerum, neque determinatum neque indeterminatum. Non enim est aliqua proportio numeri ad numerum vel numeri ad unum, inquantum quidem duorum numerorum est una mensura communis, scilicet unitas, quae aliquotiens sumpta reddit utrumque numerum. Non autem quarumlibet quantitatum continuarum invenitur esse una mensura communis, sed sunt quaedam quantitates continuae incommensurabiles, sicut diameter quadrati est incommensurabilis lateri. Et hoc ideo quia non est proportio eius ad latus, sicut proportio numeri ad numerum, vel numeri ad unum. Cum ergo dicitur in quantitatibus quod hoc est maius illo, vel se habet ad illud ut continens ad contentum, non solum hoc non attenditur secundum aliquam determinatam speciem numeri, sed nec indeterminate quod sit secundum numerum. Quodcumque enim est ad aliud commensurabile, quia numeri habent unam communem mensuram, scilicet unitatem. Sed continens et contentum non dicuntur secundum aliquam commensurationem. Continens enim ad contentum dicitur quod est tantum et adhuc amplius. Et hoc est indeterminatum, utrum sit commensurabile vel non commensurabile. Quantitas enim qualiscumque accipiatur, vel est aequalis vel inaequalis. Unde si non est aequalis, sequitur quod sit inaequalis, continens tamen ut non sit commensurabile. Patet ergo quod omnia praedicta dicuntur ad aliquid secundum numerum et passiones numeri, quae sunt commensurationes proportionis et huiusmodi.

Deinde cum dicit, Amplius aequale etc. Ponit relationes quae accipiuntur secundum unitatem, non per comparationem ad numerum. Et dicit quod alio modo dicuntur relative aequale, simile et idem. Haec enim dicuntur secundum unitatem. Nam eadem sunt quorum substantia est una; similia, quorum qualitas est una; aequalia, quorum quantitas est una. Cum autem unum sit principium numeri et mensura, patet quod et haec dicuntur ad aliquid secundum numerum, id est secundum aliquid ad genus numeri pertinens. Non tamen eodem modo sicut illa; nam priores relationes erant secundum numerum ad numerum, vel secundum numerum ad unum; haec autem ultima sunt secundum unum.

Deinde cum dicit, Activa vero et passiva etc. Prosequitur de secundo modo relationum, quae sunt in actione et passione. Et dicit quod activa et passiva dicuntur relative dupliciter: uno modo secundum potentiam activam et passivam, et alio modo secundum actiones harum potentiarum, quae sunt agere et pati; sicut calefactivum dicitur ad calefactibile secundum potentiam activam et passivam. Nam calefactivum est quod potest calefacere, calefactibile vero quod potest calefieri. Calefaciens autem ad calefactum, et secans ad sectum, dicuntur relative secundum actum potentiarum. Et differt iste modus relationum a primis qui sunt secundum numerum.

quia ibi actiones quae sunt per motum non sunt, aliquae actiones nisi per similitudinem, sicut multiplicare, dividere et huiusmodi, ut in aliis [illegible]. Et ideo philosophus dicit quod mathematica abstrahunt a motu. Et ideo in eis esse non possunt huiusmodi actiones quae sunt secundum motum, ut dictum est. Sciendum est autem quod in relationibus quae dicuntur secundum potentiam activam et passivam attenditur diversitas secundum diversa tempora. Quaedam enim dicuntur relative secundum tempus praeteritum, sicut quod fecit ad id quod factum est, ut pater ad filium, quia iste genuit, ille genitus est, quae differunt per fecisse et passum esse. Quaedam vero per tempus futurum, sicut facturum ad faciendum. Et ad hoc genus relationum reducuntur illae relationes quae dicuntur per privationem potentiae, ut impossibile et invisibile. Dicitur enim aliquid impossibile huic vel illi, et invisibile. Deinde cum dicit Quae vero secundum numerum etc. ponit tertium modum relationum, et dicit quod iste tertius modus differt a primis, quia in primis utrumque dicitur relative ex eo quod ipsum ad aliud refertur, non ex eo quod aliud referatur ad ipsum. Duplum enim refertur ad dimidium, et e converso; et similiter pater ad filium, et e converso. Sed in hoc tertio modo dicitur aliquid relative ex eo solum quod aliquid refertur ad ipsum. Sicut patet quod sensibile et scibile, vel intelligibile et sensibile dicuntur relative, quia alia referuntur ad illa. Scibile enim dicitur aliquid per hoc quod habetur scientia de ipso, et similiter sensibile dicitur aliquid quod potest sentiri. Unde non dicuntur relative propter aliquid quod sit ex parte eorum, quod sit vel qualitas vel actio vel passio, sicut in praemissis relationibus accidebat, sed solum propter actiones aliorum, quae tamen in ipsa non terminantur. Si enim videre esset actio videntis perveniens ad rem visam sicut calefactio pervenit ad calefactibile, sicut calefactibile refertur ad calefaciens, ita visibile referretur ad videntem. Sed videre et intelligere et huiusmodi actiones, ut in nono huius dicetur, manent in agentibus, et non transeunt in aliquid exterius passum. Unde visibile et scibile non patitur aliquid ex hoc quod intelligitur vel videtur. Et propter hoc non ipsamet referuntur, sed alia ad ipsa. Et simile est in omnibus aliis in quibus dicitur aliquid relative propter relationem alterius ad ipsum, sicut dextrum et sinistrum in columna. Cum enim dextrum et sinistrum designent principia motuum in rebus animatis, columnae et aliis inanimatis attribui non possunt nisi per hoc quod animalia aliquo modo se habent ad ipsa, sicut columna dicitur dextera quia homo est ei sinister. Et simile est de imagine respectu exemplaris, et denario qui fit pretium emptionis. Et in omnibus his tota ratio referendi in duobus extremis pendet ex altero. Et ideo omnia huiusmodi quodammodo se habent ut mensurabile et mensura. Nam ex eo omne aliquid mensuratur quod a quo ipsum dependet. Sciendum est autem quod quamvis scientia secundum nomen videatur referri ad scientem et ad scibile, dicitur enim scientia scientis et scientia scibilis, et intellectus ad intelligentem et intelligibile, tamen intellectus secundum quod ad aliquid dicitur non dicitur ad hoc cuius est sicut subiectum. Sequeretur enim quod ad idem bis diceretur. Constat enim quod intellectus dicitur ad intelligibile. Si autem diceretur et ad intelligentem, bis diceretur ad aliquid. Et cum esse relativi sit ad aliud quodammodo se habere, sequeretur quod idem haberet duplex esse. Et similiter patet de visu, quod non dicitur ad videntem, sed ad obiectum quod est color vel aliquid aliud tale. Et quod dicit [illegible], quod invenitur in nocte non per proprium colorem, ut habetur in libro De anima. Quamvis hoc recte possit dici, scilicet quod visus sit videntis, refertur autem visus ad videntem non in quantum est visus, sed in quantum est accidens vel potentia eius. Ad hoc enim respicit ad aliquid, non autem secundum se, nisi in quantum est accidens. Sic ergo patet quod isti sunt modi quibus aliqua dicuntur secundum se ad aliquid.

Deinde cum dicit Alia vero etc. ponit tres modos quibus aliqua dicuntur ad aliquid non per se, sed secundum aliud. Quorum primus est cum aliquid dicitur ad aliquid quia hoc quod sua genera sunt ad aliquid, sicut medicina dicitur ad aliquid quia scientia est ad aliquid; dicitur enim quod medicina est scientia sanitatis. Secundus modus est quando aliquid attribuitur alicui ad quod dicitur, sicut aequalitas et similitudo dicuntur ad aliquid quia illa relative ad aliquid sunt; aequalitas enim et similitudo secundum se non dicuntur ad aliquid. Tertius modus est cum aliquid dicitur ad aliquid per accidens, sicut homo vel album dicitur ad aliquid quia utrique accidit album esse [illegible] dicitur ad aliquid quia est pater.

Perfectum vero dicitur etc. Postquam philosophus distinxit nomina quae significant causas et subiecta scientiae huius, hic incipit distinguere nomina quae significant ea quae se habent per modum passionum. Et dividitur in partes duas. In prima distinguit nomina significantia ea quae pertinent ad perfectionem entis. In secunda distinguit nomina quae pertinent ad entis defectum, ibi, Falsum dicitur uno modo etc. Circa primum duo facit. Primo distinguit nomina significantia quae pertinent ad perfectionem entis. Secundo pertinentia ad totalitatem. Perfectum enim et totum aut est idem aut fere idem significant, ut dicitur in tertio Physicorum, ibi, Ex alio esse dicitur etc. Circa primum duo facit. Primo distinguit hoc nomen perfectum. Secundo distinguit quaedam nomina quae significant quasdam perfectiones perfecti, ibi, Terminus dicitur etc. Circa primum duo facit. Primo ponit modos quibus aliquid dicitur perfectum secundum se. Secundo modos quibus aliquid dicitur perfectum per respectum ad alia, ibi, Alia vero etc. Circa primum duo facit. Primo ponit modos quibus aliquid secundum se perfectum dicitur. Secundo quomodo per hos modos aliquid diversimode perfectum dicitur, ibi, Secundum se autem quaecumque etc. Dicit ergo primo quod perfectum uno modo dicitur extra quod non est accipere aliquid eius, idest particulam, sicut homo dicitur perfectus quando nulla pars deest. Et tempus dicitur perfectum quando non est accipere extra aliquid quod sit tempus eius, sicut dicitur dies perfectus quando nulla pars diei deest. Alio modo dicitur aliquid perfectum secundum virtutem. Et sic dicitur aliquid perfectum quod non habet hyperbolem, idest superexcedentiam vel superabundantiam ad hoc quod aliquid bene fiat secundum genus illud, nec defectum. Hoc enim dicitur bene se habere, ut dicitur in secundo Ethicorum, quod nec habet plus nec minus quam debet. Et sic dicitur perfectus medicus et perfectus fistulator, qui non deficiat eis ad quod pertineat ad speciem propriae virtutis. Et quando dicitur bonus medicus et bonus fistulator. Virtus enim est quae bonum facit habentem et opus eius bonum reddit. Secundum autem hunc modum transumptive utimur nomine perfecti etiam in malis. Dicimus enim perfectum sycophantam, idest calumniatorem, et perfectum latronem, qui in nullo deficit ab eo quod competit eis in quantum sunt tales. Nec est mirum si in istis quae magis sonant defectum utimur nomine perfectionis, quia et cum sunt mala, utimur in eis nomine bonitatis per quamdam similitudinem. Dicimus enim bonum latronem et bonum calumniatorem, quia sic se habent in suis operibus, licet malis, sicut bonus in bonis. Ex quo accipitur quod dicatur perfectum per comparationem ad virtutem ex hoc provenit, quia virtus est quaedam perfectio rei.

Unumquodque enim tunc est perfectum quando nulla pars magnitudinis illius quae competit ei secundum speciem propriae virtutis deficiat ei. Sicut naturales res illius habent determinatam mensuram magnitudinis secundum quantitatem continuam, ut dicitur in secundo de Anima. Ita quaelibet res habet determinatam quantitatem sive virtutis [illegible] determinata secundum unumquodque cum aliqua latitudine tamen. Est enim aliqua quantitas ultra quam nulla res eius protenditur in magnitudine, et est aliqua quantitas quam non excedit in parvitate. Ita et ex utraque parte determinatur aliquibus eis quantitas virtutis. Equi enim aliqua est virtus equi qua maior in nullo equo invenitur, et est aliqua alia citra qua nulla est eam minor. Sicut ergo primus modus perfecti accipiebatur ex hoc quod rei nihil deerat de quantitate dimensiva sibi naturaliter determinata, ita hic secundus modus accipitur ex hoc quod nihil deest alicui de quantitate virtutis sibi debitae secundum naturam. Utrumque autem modum perfectionis attendit secundum perfectionem interiorem. Tertium modum ponit per respectum ad exterius, perfectum idest ampliter quibus inest finis etc. Dicit quod illa dicuntur tertio modo perfecta quibus inest finis, idest quae iam consecuta sunt finem, si tamen ille finis sit studiosus, idest bonus, sicut homo qui iam consequitur beatitudinem. Qui autem consequitur finem in malis magis dicitur deficiens quam perfectus, quia malum est privatio perfectionis debitae. In quo patet quod mali qui suam perficiunt voluntatem non sunt feliciores, sed infeliciores. Quia cum finis est quoddam ultimum, ideo per quamdam similitudinem transferimus nomen perfectionis ad ea quae perveniunt ad ultimum, licet id sit malum, sicut dicitur aliquid perfecte perditum vel corruptum quando nihil deest de perditione rei.

Deinde cum dicit Secundum quod etc. ostendit quomodo aliqua diversimode se habent ad praedictos modos perfectionis. Et dicit quod quaedam dicuntur secundum se perfecta duobus modis. Alia quidem quia in nullo deficiunt a bonitate, nec aliquid habent hyperbolem, idest excedentiam, quia in nullo excellentius inveniuntur; nec extra aliquid est accipere quod indigeret exteriori bonitate. Et haec est conditio primi principii, scilicet Dei, in quo est perfectissima bonitas, cui nihil deest de omnibus perfectionibus in singulis generibus inventis. Alia dicuntur perfecta in aliquo genere ex eo quod in ea ad id genus pertinentia non habent hyperbolem, idest excedentiam, quia ad eius deficiat eorum quae illius generis debent, nec aliquid eorum quae ad perfectionem illius generis pertinet est extra ea, quod eis careant. Sicut homo dicitur perfectus quando iam adeptus est beatitudinem. Et sic fit haec distinctio quantum ad secundum modum perfectionis supra positum. Item patet quantum ad primum, ut tangit philosophus in primo caeli et mundi; nam corpus perfectum est quantitas perfecta secundum suum genus, quia habet tres dimensiones quibus non sunt plures. [illegible] dicitur perfectum universum, quod nihil est extra ipsum.

Deinde cum dicit Alia iam etc. ponit modum secundum quem aliqua dicuntur perfecta per respectum ad alia. Et dicit quod alia dicuntur perfecta per se, idest per proportionem ad perfectum, quae sunt per se perfecta, vel ex eo quod faciunt ad perfectum aliquo praedictorum modorum, sicut medicina perfecta quae facit sanitatem perfectam; aut ex eo quod habent ad perfectum, sicut homo perfectus qui habet perfectam scientiam; aut congruendo illi, scilicet perfecto, sicut illa quae habent similitudinem ad perfectum, ut imago dicitur perfecta quae repraesentat hominem perfecte; aut qualitercumque aliter referuntur ad ea quae dicuntur secundum se perfecta praedictis modis.

Terminus dicitur etc. Hic prosequitur de nominibus quae significant conditiones perfecti. Perfectum autem, ut ex praemissis patet, est tantum absolutum, non dependens ab alio, non privatum, se habens ea quae sibi secundum suum genus competunt. Unde primo ponit hoc nomen terminus. Secundo hoc quod dicitur per se, ibi, Secundum quod dicitur etc. Tertio hoc nomen habitus, ibi, Habitus vero dicitur etc. Circa primum tria facit. Primo ponit quatuor modos termini, dicens quod terminus dicitur quod est ultimum cuiuslibet rei, ita quod nihil de re relatum est extra ipsum terminum, et omnia quae sunt ei continentur intra ipsum. [illegible] principium [illegible] ultimum [illegible]. Ponit autem modos quibus dicitur terminus, quorum primus est secundum quod aliqualis species magnitudinis vel habentis magnitudinem dicitur terminus, sicut punctus dicitur terminus lineae, et superficies corporis vel lapidis habentis quantitatem. Secundus modus est prout secundum quod unum extremum motus vel actionis dicitur terminus, hoc scilicet ad quod est motus, non a quo. Sic terminus generationis est esse, non autem non esse. Quamvis quandoque extrema motus dicantur termini largo modo, scilicet et a quo et ad quem, ut dicimus quod omnis motus est inter duos terminos. Tertio modo dicitur terminus cuius causa fit aliquid. Hoc enim est ultimum intentionis, sicut terminus secundo modo dictus est ultimum motus vel operationis. Quartus modus est prout substantia rei quae est eius essentia et definitio significans quid est res dicitur terminus. Est enim terminus cognitionis. Incipit enim cognitio rei ab aliquibus signis exterioribus quibus pervenitur ad cognoscendam rei definitionem, quo cum perventum fuerit, habetur perfecta cognitio de re. Vel dicitur terminus cognitionis definitio, quia infra ipsam continentur ea per quae scitur res. Si enim una differentia vel additur vel subtrahitur, iam non erit eadem res. Si autem est terminus cognitionis, consequens est quod sit rei terminus, quia cognitio fit per assimilationem cognoscentis ad rem cognitam. Tertio ibi, Quare palam etc. concludit comparationem eius ad principium, dicens quod quoties dicitur principium, toties dicitur terminus; et addit amplius, quia omne principium est terminus, sed non omnis terminus est principium. Id enim ad quod est motus est terminus, nullo modo principium; id autem a quo est motus est principium et terminus, ut ex praedictis patet.

Secundum quod dicitur etc. Hic determinat de per se. [illegible] dispositionem determinatam, de nomine dispositionis, idest dispositio dicitur etc. Et primo ponit modos eius, quod dicitur secundum quod quatuor. Primus modus est prout species, idest forma vel essentia rei, idest quod quid erat esse dicitur, sicut secundum Platonicos per se bonum, idest idea boni, secundum quod aliquid bonum dicitur. Secundus modus est prout subiectum in quo primo aliquid natum est fieri dicitur secundum quod, sicut color primo fit in superficie; unde dicitur corpus esse coloratum secundum superficiem. Hic autem modus dicitur ad praedictos, quia praedictus pertinet ad formam, et hic pertinet ad materiam. Tertius modus est prout universaliter quaelibet causa dicitur secundum quod. Unde quaeritur secundum quod quis venit, idem enim est quaerere secundum quod venit et cur venit, et

Et per eandem metaphoram mors dicitur finis quia est ultimum. Sed finis non solum habet quod sit ultimum, sed etiam quod sit cuius causa fit aliquid, quod non est mors vel corruptio.

liter secundum quod syllogizatur aut syllogizatur, et quia contra sunt syllogismi aut prosyllogismi. Quartus modus est prout secundum quod significat positionem, et hoc sicut dicitur iste stetit secundum hunc, id est iuxta hunc, et iste vadit secundum hunc, id est iuxta hunc. Quae omnia significant positionem et locum, et hoc maxime in graeco ydiomate apparet. Demum autem dicit quare per se etc., concludit ex praedictis multipliciter modos dici per se ut secundum se. Quorum primus est prout dicitur significans quid est esse unicuique, quod dicitur eius esse secundum se, sicut callias secundum se est quid erat esse callias, id est ratio. Nam secundum hunc quod unum inest secundum se alteri, nec solum tota diffinitio dicitur de diffinito per se, sicut callias est animal per se; animal enim inest in ratione callie. Nam callias est quoddam animal, et ponetur in ratione eius diffinitionem singularium diffinitionem habere possent. Et hic duo modos sub uno comprehendit. Nam eadem ratione diffinitio et partes diffinitionis per se de unoquoque praedicantur. Et est hic primus modus per se qui ponitur in libro posteriorum, et continetur sub modo eius quod dicitur per se quod superius positum. Secundus modus est qui ostenditur esse in aliquo sicut in primo subiecto. Tunc enim est ei per se quod dicitur de ipso, quia vel primum subiectum accidentis est ipsum totum subiectum de quo praedicatur, sicut superficies dicitur colorata vel alba secundum se. Primum enim subiectum coloris est superficies; corpus non dicitur coloratum nisi ratione superficiei. Vel aliqua pars eius, sicut homo dicitur vivens per se, quia aliqua pars eius est primum subiectum vitae, scilicet anima. Et hic est secundus modus dicendi per se in posterioribus positus, qui scilicet subiectum ponitur in diffinitione praedicati. Subiectum enim ponitur in diffinitione proprii accidentis. Tertius modus est prout dicitur secundum se esse id cuius non est aliqua alia causa, sicut omnes propositiones immediatae, quae scilicet per aliquid medium non probantur. Nam medium in demonstrationibus propter quid est causa quod praedicatum insit subiecto. Unde homo licet habeat multas causas, sicut animal et bipes, quae sunt causae formales eius, tamen huius propositionis homo est homo, cum sit immediata, nulla est causa; et propter hoc homo est homo secundum se. Et ad hunc modum reducitur quartus modus dicendi per se in posterioribus positus, quando effectus per se causae inest, ut cum dicitur interfectus interiit, vel interfectum resolvit (?). Quintus modus est prout illa dicuntur secundum se inesse alicui quae ei soli insunt inquantum solum. Unde dicitur ad distinctionem praedictorum modorum in quibus non dicebatur secundum se inesse ex eo quod est soli inesse, cum quandoque ... soli inest dicitur distinctum. Hic autem per se dicitur quasi solitarium. Nam hoc quod dico secundum se significat ad separatum. Sic dicitur homo secundum se esse qui solus est. Et ad hunc reducitur tertius modus dicendi per quem proprium inest.

[Margin: ... quare ... in diffinitione dicitur quae ... de diffinitione per se [illegible]]

Dispositio dicitur etc. Quia secundum quartum modum positionem significat, ideo consequenter prosequitur de nomine dispositionis et positionis. Et dicit quod dispositio nihil aliud est quam ordo partium in habente partes. Ponit tres modos quibus dicitur dispositio, quorum primus est secundum ordinem partium in loco, et sic dispositio sive situs est quoddam praedicamentum. Secundus modus est prout ordo partium attenditur secundum potentiam sive virtutem, et sic dispositio ponitur in prima specie qualitatis. Dicitur enim aliquid hoc modo esse dispositum ut puta secundum sanitatem vel aegritudinem, ex eo quod partes eius habent ordinem in virtute activa vel passiva. Tertius modus est prout ordo partium attenditur secundum speciem totius, et sic dispositio sive situs ponitur differentia in genere quantitatis. Dicitur enim quantitas alia est habens positionem, ut linea, superficies, corpus et locus, alia non habens, ut numerus et tempus. Omnes autem hos modos dispositio ordinem significat. Significat enim positionem sicut ipsum nomen compositum demonstrat, et ratione autem positionis est ordo.

Habitus dicitur etc. Hic prosequitur de nomine habitus. Et primo distinguit ipsum nomen habitus. Secundo quaedam nomina quae habent propinquam significationem ad hoc nomen, ibi passio dicitur etc. Ponit ergo primo duos modos quibus hoc nomen habitus dicitur. Quorum primus est ad medium inter habentem et habitum. Habere enim licet non sit actio, tamen significat per modum actionis. Unde inter habentem et habitum intelligitur esse medius quaedam actio, sicut calefactio intelligitur esse media inter calefaciens et calefactum. Sed istud medium accipiatur ut actio, sic quidem calefactio accipitur active; si ut motus, sic quidem calefactio accipitur passive, quia ei hoc faciat vero sic ut est media factio. In graeco habetur expressius quod factionem significat. Ubi procedit ab agente in patiens, est medium secundum activa, quae est actus agentis vel facientis; si vero procedat actio in factionem, sic est medium secundum passiva, quae est motus facti. Et ita inter hominem habentem vestem et vestem habitam est medius habitus, qui si consideretur procedens ab homine ad vestem, erit ut actio, prout significatur in hoc quod dicitur habere; si vero consideretur ut passio motus, prout significatur in hoc quod dicitur haberi. Considerandum autem est quod habitus intelligitur esse medius inter hominem et vestem. Ideo praedicta habitudo aliqua est quod non contingit ipsum habere ipsum habitum medium, quia si aliquis sit alius habitus medius inter habentem et ipsum habitum medium, sic enim in infinitum procederetur. Sed dicatur quod contingit habere habitum habitus, scilicet rei habitae; homo enim habet habitum, id est vestem, sed illum habitum rei habitae non habet aliquo medio habitu. Sicut homo faciens facit factum factione media, sed ipsam mediam factionem non facit aliqua alia factione media. Et hoc est quia relationes quibus subiectum refertur ad aliquid non referuntur ad subiectum aliqua alia relatione media, nec etiam ad oppositum, sicut paternitas nec ad patrem nec ad filium refertur aliqua alia relatione media; et aliquae relationes mediae dicuntur, sunt rationes tamen rei. Habitus autem sic acceptus est unum praedicamentum. Secundo modo dicitur habitus dispositio secundum quam aliquid disponitur bene vel male, sicut sanitate aliquis disponitur bene, aegritudine male. Et iterum aliquid bene vel male disponitur quandoque scilicet aut per se aut per respectum ad aliud. Sic sanitas est qua est bene dispositum per se, robur autem est bene dispositum ad aliquid agendum. Unde sanitas est habitus quidam, quia est talis dispositio sicut dictum est. Non solum autem habitus dicitur dispositio totius, sed et dispositio partis, quae est pars dispositionis totius. Sicut enim bonae dispositiones partium animalis sunt partes bonae habitudinis in toto animali, et virtutes et partes animae sunt quidam habitus, sicut castitas, fortitudo, iustitia et temperantia rationalis.

Passio dicitur etc. Hic prosequitur de illis quae consequuntur ad habitum. Et primo de his quae se habent ad habitum per modum oppositionis. Secundo de eo quod se habet ad ipsum per modum effectus, id est de habere, quod ad habitum denominative dicitur, ibi habere vero dicitur etc. Habitui autem opponitur passio, sicut perfectum imperfecto; privatio autem opponitur directe. Unde primo determinat de passione, secundo de privatione, ibi privatio vero dicitur etc. Ponit ergo primo quatuor modos quibus passio dicitur. Primo modo dicitur qualitas secundum quam contingit alterari, sicut album et nigrum et huiusmodi. Et hoc est tertia species qualitatis, quae dicitur passio vel passibilis qualitas. Probatum est enim in septimo Physicorum quod sola circa tertiam speciem qualitatis potest esse alteratio. Secundus modus est secundum quod actiones harum qualitatum et alterationes quae fiunt secundum eas dicuntur passiones. Unde passio est unum praedicamentum, ut calefieri et infrigidari et huiusmodi. Tertio modo dicuntur passiones non quaelibet alterationes, sed quae sunt nocivae ad malum tendentes, et quae sunt lamentabiles seu tristes. Non enim dicitur aliquis pati secundum hunc modum quod sanatur, sed quod infirmatur. Unde ratio nocumenti accidit convenienter patiens; patiens enim per actionem agentis sibi contrarii trahitur a sua dispositione in dispositionem similem agenti. Et ideo magis proprie dicitur pati cum subtrahitur ab eo quod sibi convenit et adducitur in ipsum contraria dispositio, quam cum fit corruptio. Tunc enim magis proprie dicitur perfectio, quia illa quae modica sunt quasi nihil reputantur. Ideo quarto modo dicuntur passiones non quaecumque nocivae alterationes, sed quae habent magnitudinem nocumenti, sicut magnae calamitates et magnae tristitiae, quia et excedens levitas fit nociva, cum aliquis propter excessum levitatis aliquando moriatur, sicut ... per spiritus in... et huiusmodi. Ideo alia littera habet quod magnitudines lamentationum et exultationum passiones dicuntur. Cum quaedam alia translatio quae dicit magnitudines dolorum et prosperitatum. Sciendum autem quod habitus et dispositio et passio non significant genus praedicamenti nisi secundum unum modum significationis, ut ex praedictis patet. Et ideo non possunt ea cum aliis praedicamentis enumerari, scilicet quantitate, qualitate et aliis. Item et ideo vel duo vel plures modi ad genera pertineant significata per illa nomina praedicamentorum.

Privatio dicitur etc. Hic distinguit modos quibus dicitur privatio. Et quia privatio includit in sua ratione negationem et aptitudinem, ideo primo distinguit modos privationis ex parte aptitudinis, secundo ex parte negationis, ibi inaequale autem etc. Circa primum ponit quatuor modos. Primus modus est secundum quod aptitudo consideratur ex parte rei privatae, non ex parte subiecti. Dicitur enim hoc modo privatum quidem ab aliquo non habet id quod natum est haberi, licet hoc quod ipsum caret non sit natum habere. Sic planta dicitur privari oculis, quia oculi nati sunt haberi, licet non a planta. Et hoc modo non quod a nullo natum sit haberi non potest dici aliquid privari, sicut oculi visu penetrante per corpora opaca. Secundus modus attenditur secundum aptitudinem subiecti. Hoc enim modo dicitur privari hoc solum quod natum est id habere, aut secundum se aut secundum genus suum. Secundum se, sicut homo caecus dicitur privari visu, quia natus est habere secundum se. Talpa autem dicitur privari visu, non quia ipsa secundum se sit nata habere visum, sed quia genus eius, scilicet animal, natum est habere visum. Animalia enim sunt a quibus ad non impedit ratio generis sed ratio speciei. Sic homo non impedit quin habeat alas ratione generis, sed ratione speciei. Tertius modus attenditur secundum aptitudinem quae est ex parte circumstantiarum. Unde hoc modo dicitur aliquid privari aliquo si non habet ipsum habitum cum natum sit habere. Sicut caecitas, quae est quaedam privatio, tamen aliquis non dicitur caecus secundum quamcumque aetatem, sed si non habet visum in illa aetate in qua natum est habere. Unde catulus non dicitur caecus ante nonum diem. Et sic est de hac circumstantia quae est quando, et de aliis circumstantiis, scilicet in quo, ut in loco, sicut nox dicitur privatio lucis in loco ubi natum est esse lux, non in caveis ad quas lumen solis pervenire non potest. Et quid, sicut homo non dicitur edentulus si non habet dentes in manu, sed si non habet per illam partem per quam natus est habere. Et ad quid, sic homo non dicitur deficiens vel [in] statura si non est magnus secundum montem vel secundum aliquam aliam rem ad cuius comparationem non est natus habere magnitudinem. Et sic homo non dicitur carens motu si non currit cum velocitate sicut avis vel ventus vel ignis, sed sic non intelligatur sicut de aliis. Quartus modus est secundum quod ablatio cuiuslibet rei per violentiam dicitur privatio. Violentum enim est contrarium naturali, ut habitum est supra. Unde ablatio per violentiam est eius quod natum est haberi.

Deinde cum dicit inaequale autem etc., distinguit modos privationis ex parte negationis. Graeca enim continet hanc praepositionem a in compositionibus ad designandas negationes et privationes, sicut nos utimur hac praepositione in. Dicit ergo quod quotiens dicuntur negationes designatae ab hac praepositione a posita in principio dictionis, totiens dicuntur privationes. Dicitur enim inaequale uno modo quod non habet aequalitatem sed aptum natum est habere, et invisibile quod non habet colorem, et impes quod non habet pedes. Secundo modo dicuntur huiusmodi negationes non per hoc quod omnino non habet, sed per hoc quod est parve vel turpiter habere, sicut dicitur non habere colorem vel quia habet malum colorem vel turpem, et non habere pedes quia habet parvos vel turpes. Tertio modo significat ad privationem vel negationem ex hoc quod est parum habere, sicut dicitur in graeco apirinon, id est non igneum, quod est modicum de igne, et hoc modo quodammodo continet secundo, quia parum habere est quodammodo parve vel turpiter habere. Quarto modo dicitur aliquid privative vel negative ex eo quod non est faciliter vel non bene, sicut dicitur insecabile, non solum quia non secatur, sed quia non faciliter aut non bene. Quinto modo dicitur ad negationem vel privationem ex eo quod est omnino non habere. Unde monoculus non dicitur caecus, sed ille qui in ambobus caret visu. Ex hoc concludit quoddam corollarium, scilicet quod inter bonum et malum et iustum et iniustum est medium. Non enim ex quocumque defectu bonitatis efficitur aliquis malus, sicut stoici dicebant, ponentes omnia peccata esse paria; sed quando quis multum a virtute recedit, tunc contrarium habitum induit. Unde ut in secundo Ethicorum dicitur, quod eum qui parum recedit propter hoc non vituperamus.

Habere multipliciter dicitur etc. Hic ponit quatuor modos eius quod est habere. Quorum primus est habere ad inducendum aliquid secundum suam naturam in rebus naturalibus, aut secundum suum impetum in rebus voluntariis. Et hoc modo febris dicitur habere hominem, quia homo inducitur a naturali dispositione in dispositionem febrilem. Et hoc modo habent tyranni civitates, quia secundum voluntatem et impetum tyrannorum res

[Margin: prim.]

a tactu agitur. Et hoc secundo modo induti dicuntur habere vestimentum. Et quia vestimentum accipitur in induto et accipit figuram eius. Et ad hunc modum reducitur etiam habere possessiones, quia homo eas possidet secundum suam voluntatem. Tertius modus est prout id in quo est aliquid ut in proprio susceptivo dicitur habere id, sicut es habet speciem statue, et corpus habet infirmitatem. Et sub hoc modo comprehenditur habere scientiam et sanitatem et qualitatem accidentalem vel passibilem. Quartus modus est secundum quod continens dicitur habere contentum, et contentum haberi a continente, sicut dicitur quod lagena habet humidum, id est humorem aliquem, ut aquam vel vinum, et quod civitas habet homines et navis habet nautas. Et per hunc modum etiam dicitur quod totum habet partes. Totum enim continet partes sicut et locus locatum. Aliter tamen dicitur locus continere, quia locus est divisus a locato, non autem totum a partibus. Unde locatum est sicut pars divisa, ut habetur in iiii. Physicorum. Quintus modus est secundum quod aliquid dicitur habere aliquid ex eo quod prohibet ipsum operari vel moveri secundum suum impetum, sicut columpne dicuntur habere corpora ponderosa imposita super eas, quia prohibent ea descendere deorsum secundum inclinationem. Et isto modo poete dixerunt quod athlaus habet celum. Fingunt enim poete quod athlaus est quidam gigas qui sustinet celum ne cadat super terram. Quod etiam quidam naturales dixerunt, qui ponebant quod celum quandoque corrumperetur et sic aliquando caderet super terram. Et hoc fuit ex opinione eorum qui posuerunt mundum incipere et desinere generari. Hec autem poetica ex veritate originem habet. Athlas enim quidam magnus astrologus fuit, subtiliter motus celestium corporum perscrutatus, ex quo fictio processit quod ipse celum sustineret. Dicit autem hic modus habendi; nam ipsum hoc cogebat sequi suum impetum, et sic erit eius motus violentus. Hic autem hoc prohibens dicitur habere motum illius, unde est contra impetus violentie. Ad hunc autem modum reducitur etiam modus quo continens dicitur habere contenta, ea ratione quod contenta suo impetu singula separarentur ab invicem nisi continens prohiberet, sicut paries lagene continentis aquam, quia alias partes aque ab invicem separarentur. Dicit autem quod esse in aliquo consequitur ad modos habendi. Quorum enim modi essendi in .iiii. Physicorum positi, quorum duo sunt secundum quod totum integrale est in partibus et e converso, et alius modus secundum quod locatum est in loco, consequitur tertium modum habendi, secundum quod totum habet partes et locus locatum. Modus autem secundum quem aliquid dicitur esse in aliquo ut in efficiente vel movente, sicut que sunt regni in rege, consequitur quintum modum habendi positum. Modus autem essendi secundum quod forma est in materia reducitur ad secundum modum habendi hic positum. Modus autem quo aliquid est in fine reducitur ad modum habendi quartum hic positum vel ad primum, quia secundum finem movetur et regitur ea que sunt ad finem.

Ex aliquo dicitur esse etc. Incipit prosequi de hiis que pertinent ad rationem totius et partis. Et primo de hiis que pertinent ad partem. Secundo de hiis que pertinent ad totum, ibi: totum dicitur etc. Et quia ex partibus constituitur totum, ideo circa primum duo facit. Primo ostendit quot modis dicitur aliquid esse ex aliquo. Secundo quot modis dicitur pars, ibi: pars dicitur uno quidem modo etc. Circa primum tria facit. Primo ponit modos quibus aliquid ex aliquo fieri dicitur proprie. Secundo modum quo fit aliquid ex aliquo, sed non proprie, ibi: alia vero secundum partem etc. Tertio modos quibus fit aliquid ex aliquo non proprie, ibi: alio vero etc. Circa primum ponit v. modos, quorum primus est secundum quod aliquid dicitur esse ex aliquo ut ex materia. Et quidem dupliciter: vel uno modo secundum quod accipitur materia primi generis, sicut aqua est materia omnium liquabilium, et omnia dicuntur esse ex aqua; alio modo secundum speciem ultimam, id est specialissimam, sicut hoc speciale quod est statua dicitur fieri ex ere. Secundo modo dicitur aliquid esse ex aliquo ut ex principio primo movente, sicut pugna ex convicio, quia est principium motivum animi concitati ad pugnandum. Et sic etiam dicitur quod domus est ex edificatore et sanitas ex medicina. Tertio modo dicitur fieri ex aliquo sicut simplex ex composito, ex materia et forma. Et hec est via resolutionis, sicut dicitur quod partes fiunt ex toto, et versus ex illiade, id est ex toto tractatu Homeri; resolvitur enim versus sicut totum in partes. Et dicitur quod lapides sunt ex domo. Totum autem hoc est quia forma est finis generationis, perfectum autem dicitur quod habet finem, ut supra dictum est. Unde patet quod perfectum est quod habet formam. Quando igitur ex toto perfecto fit resolutio partium, est motus quasi a forma ad materiam. Sic e converso cum partes componuntur est motus a materia in formam. Et ideo hec prepositio ex, que principium designat, utrobique competit: et via compositionis, que designat principium materiale, et via resolutionis, que designat principium formale. Quarto modo dicitur aliquid fieri ex aliquo sicut species ex parte speciei. Pars autem speciei potest accipi dupliciter, aut secundum rem aut secundum rationem, sicut bipes est pars hominis, quia est pars definitionis eius, quamvis secundum rem non sit pars, quia aliter non predicaretur de toto: totus enim homo non potest habere duos pedes. Secundum rem vero sicut sillaba est ex elemento, id est ex littera, sicut ex parte speciei. Hic autem quartus modus differt a primo, nam primus dicebatur esse ex parte materie, sicut statua ex ere. Nam hoc ipsum quod est ex ere statua est compositum ex sensibili materia tamquam ex parte sive ex materia. Sed et species componitur ex materia speciei. Sunt enim partes quedam partes speciei, quedam partes materie. Partes quidem speciei dicuntur a quibus dependet perfectio speciei et sine quibus species esse non potest. Unde tales partes in definitione totius ponuntur, sicut animal in definitione hominis, et angulus in definitione trianguli, et littera in definitione sillabe. Partes vero materie dicuntur ex quibus species non dependet, sed quodammodo accidunt speciei, sicut accidit statue quod fiat ex ere vel ex quacumque materia. Accidit etiam circulo quod dividatur in duos semicirculos, et triangulo recto quod angulus acutus sit eius pars. Unde huiusmodi partes non ponuntur in definitione totius speciei, sed potius e converso, ut in vii. huius. Sic ergo patet quomodo dicitur ex aliquo fieri ut ex parte speciei. Aliqua vero dicuntur ex aliquo fieri non proprie, sed secundum partem, et hoc secundum quemdam predictorum modorum, sicut puer dicitur fieri ex patre sicut ex principio movente et ex matre sicut ex materia, quia quedam pars patris movet, scilicet sperma, et quedam pars matris est materia, scilicet menstruum; et plante fiunt ex terra, non quidem ex toto, sed ex aliqua eius parte. Alio modo dicitur aliquid fieri ex aliquo non proprie. Proprie enim hec prepositio ex significat non solum ordinem, sed causam. Quia tamen ponitur prout importat solum ordinem, ideo aliquid dicitur fieri ex aliquo post quod fit, sicut nox fit ex die, id est post diem, et hyems ex serenitate, id est post serenitatem. Hoc autem dicitur dupliciter, quia aut in hiis quorum unum dicitur fieri ex altero attenditur ordo secundum motum, non solum secundum tempus, quia vel sunt duo extrema motus, ut cum dicitur quod album fit ex nigro, vel consequuntur aliqua extrema motus, sicut nox et dies, scilicet consequuntur diversa ubi solis, et similiter hyems et estas.

unum in quibusdam dicitur hoc fieri post hoc, quia habent terminum adiunctum, ut in predictis patet. Quandoque vero attenditur ordo secundum tempus tantum, sicut dicitur quod ex equinoctio fit navigatio, id est post equinoctium. Hec enim duo non sunt duo extrema unius motus, sed ad diversos motus pertinent. Et similiter dicitur quod ex dyonisiis fiunt targelia, quia fiunt post dyonisia. Hec autem sunt quedam festa que apud gentiles celebrantur, quorum unum erat prius et aliud posterius.

Pars dicitur etc. Hic ponit iiii. modos quibus dicitur esse pars. Primo modo pars dicitur id in quod dividitur aliquid secundum quantitatem. Et hoc dupliciter. Uno modo cum quantitatum sumitur quantitas minor in quam maior dividitur, dicitur eius pars. Semper enim id quod aufertur a quantitate dicitur pars eius, sicut duo aliquo modo sunt pars trium. Alio modo dicitur solum pars quantitas minor que mensurat maiorem. Et sic duo non sunt pars trium, sed duo sunt pars iiii., quia bis duo sunt quatuor. Secundo modo dicuntur partes in que dividitur aliquid sine quantitate. Et per hunc modum species dicuntur esse partes generis. Dividitur enim genus in species, non sicut quantitas in partes quantitatis. Nam tota quantitas non est in una suarum partium, genus vero est in qualibet specierum. Tertio modo dicuntur partes in que dividitur aut ex quibus componitur aliquod totum, sive sit species sive sit habens speciem, scilicet individuum. Sunt enim quedam partes speciei et quedam partes materie, que sunt partes individui. Sed es est pars sphere eree aut cubi erei, sicut materia in qua species est recepta. Unde es non est pars speciei, sed pars habentis speciem. Est autem cubus corpus contentum sex superficiebus quadratis. Angulus autem est pars trianguli sicut pars speciei, sicut supra dictum est. Quarto modo dicuntur partes que ponuntur in definitione cuiuslibet rei, que sunt partes definitionis vel rationis, sicut animal et bipes sunt partes hominis. Ex quo patet quod genus hoc quarto modo est pars speciei, aliter vero quam secundo modo species est pars generis. Secundo enim modo sumebatur pars prout est subiectiva pars universalis, in aliis autem tribus prout est pars integralis. Sed in primo prout pars quantitatis, in aliis autem duobus prout pars essentie. Tamen quod pars secundum tertium modum est pars rei, sive sit pars speciei sive sit pars individui, in quarto autem modo est pars rationis.

Totum dicitur etc. Hic prosequitur de hiis que pertinent ad totum. Et primo de toto simpliciter. Secundo de toto quodam, scilicet de genere, ibi: genus dicitur etc. Circa primum duo facit. Primo prosequitur de ipso nomine totius. Secundo de eius opposito, scilicet de colobon, ibi: colobon autem dicitur etc. Circa primum tria facit. Primo ponit rationem communem totius, que consistit in duobus. Primo in hoc quod perfectio totius integratur ex partibus, et hoc significat cum dicit quod totum dicitur cui nulla suarum partium deest, ex quibus dicitur totum naturaliter, id est ex quibus scilicet partibus totum secundum suam naturam constituitur. Secundum est quod partes uniuntur in toto. Et sic dicit quod totum est continens contenta, scilicet partes, ita quod illa contenta sint aliquid unum in toto. Secundo ibi: hoc autem dupliciter etc., ponit duos modos totius, dicens quod totum dicitur dupliciter: aut ita quod utrumque contentorum continentium sit ipsum unum, scilicet totum continens, quod est in toto universali; aut sic quod ex partibus constituatur unum, non ita quod quelibet partium sit illud unum. Et hoc est totum integrale, quod de nulla suarum partium integralium predicatur. Tertio ibi: illud quidem etc., exponit predictos modos totius. Et primo primum,

dicens quod universale et quod totaliter, id est quod communiter dicitur, quasi sit aliquod unum totum, ex hoc est quod predicatur de unoquoque, sicut universale quod continet multa ut partes inquantum predicatur de unoquoque, et omnia illa sunt unum in toto universali, ita tamen quod unumquodque illorum est id unum totum. Sicut animal continet hominem et equum et deum, quia omnia sunt animalia, id est quia predicatur de unoquoque. Deum autem dicit vel aliquod corpus celeste, ut solem vel lunam, que antiqui animata esse dicebant et deos putabant, vel aliqua quedam aerea, que platonici dicebant esse demones, et pro diis colebantur a gentibus. Secundo ibi: continuum vero etc., exponit modum secundum unum qui pertinet ad totum integrale. Et dicit quod continuum et finitum, habens terminum, dicitur totum et perfectum in toto quod dividitur in partes quantitatis, quod est maxime totum. Dicit autem ad finitum, quia finitum est perfectum et totum. Nam infinitum non habet rationem totius, sed partis, ut dicitur in iii. Physicorum. Quia scilicet unum aliquid fit ex pluribus que insunt toti. Et hoc dicit ad removendum modum quo aliquid fit ex aliquo sicut ex contrario. Partes autem ex quibus constituitur totum dupliciter possunt esse in toto: uno modo in potentia, alio modo in actu. Partes quidem sunt in potentia in toto continuo, actu vero in toto non continuo, sicut lapides actu sunt in acervo. Magis autem est unum et per consequens totum continuum quam non continuum. Et ideo dicit quod oportet partes inesse toti maxime quidem in potentia, sicut in toto continuo, vel si non in potentia, saltem energia, id est in actu. Dicitur enim energia actus. Sed licet autem magis sit totum cuius partes sunt in eo in potentia quam cuius partes sunt actu, tamen si respiciamus ad partes, magis sunt partes que sunt in actu quam que sunt in potentia. Unde alia habet littera: maxime quidem perfecte, id est actu, sin autem in potentia. Et sonat quod pars magis dicitur esse in potentia. Sed autem reliqua littera videtur quod translator duas invenit litteras et utramque transtulit. Et ideo non est sic ut coniungantur ambe, quia una littera, et hoc patet ex alia translatione, que non habet nisi alteram tantum. Sic enim dicit: continuum autem et finitum est cum unum aliquid fit ex pluribus inexistentibus, maxime quidem potestate, si autem non, actu. Tertio ibi: horum vero etc., ostendit duas diversitates in secundo modo totius, quarum prima est quod continuorum quedam sunt continua per artem, quedam per naturam. Magis autem sunt talia tota que sunt continua per naturam quam que sunt per artem, sicut etiam de uno dictum est supra, quasi illa que sunt continua per naturam sunt magis unum, ac si totalitas sit quedam unio. Ex quo patet quod quod est magis unum est magis totum.

Secundam ponit ibi: amplius quantitatis etc. Cum enim ita sit quod in quantitate sit ordo partium, quia est principium, medium et ultimum, in quo ratio positionis consistit, oportet quod omnia tota continua habeant positionem in suis partibus. Sed ad positionem partium totum dupliciter se habere invenitur. Quedam enim tota sunt in quibus diversa positio partium non facit diversitatem, sicut patet in aqua. Qualitercumque enim transponantur partes aque, nulla diversitas est, et similiter est de aliis humidis, sicut de oleo, vino et huiusmodi. In hiis significatur totum per hanc dictionem omne, non autem ipso nomine totius. Dicimus enim omnis aqua vel omne vinum, non autem totum nisi secundum methaphoram. Et hoc forte est secundum proprietatem greci ydiomatis, nam apud nos dicitur proprie. Quedam vero sunt in quibus positio differentiam facit, sicut in homine et in quolibet animali et in domo et huiusmodi. Non enim est domus qualitercumque partes ordinentur, sed secundum determinatum

[illegible]

[illegible]

simpliciter vel semper de uno non dicitur nisi propria ratio. Et ex hoc sequitur quod non sit contradicere, quia si de homine praedicatur aliquid quod in eius ratione non ponitur, de ipso praedicari non potest. Non ergo erit formare negativam propositionem. Et ex hac positione etiam sequitur quod non contingit aliquem mentiri, quia propria diffinitio rei non est falsa de re. Unde si de nullo praedicatur nisi propria diffinitio, nulla propositio erit falsa. Est autem eius opinio falsa, quia contingit praedicari de unoquoque non solum suam diffinitionem sed etiam alterius, quod quidem fit vel vere vel falso omnino. Aliquo enim modo potest esse vera praedicatio, ut octo dicuntur dupla in quantum habent rationem dualitatis, quia ratio dupli est ut se habeat sicut duo ad unum. Octo autem in quantum sunt duplum sunt quodammodo, quia dividuntur in duo equalia. Haec igitur dicuntur falsa modo praedicto.

Deinde cum dicit homo autem falsus etc. ostendit quomodo dicatur falsum de homine. Et circa hoc duo facit. Primo ponit duos modos quibus homo dicitur falsus. Quorum primus est quod homo dicitur falsus qui est promptus vel gaudens in huiusmodi rationibus, scilicet falsis, et qui est electivus talium rationum non propter aliquid aliud sed propter se ipsas. Sicut enim virtuosus habitum habens operatur opera quae sunt secundum habitum delectabiliter et prompte, et opus quod est finis habitus per se intendit, sic luxuriosus fornicatur propter delectationem coitus. Si autem fornicetur propter aliud, puta ut furetur, magis est fur quam luxuriosus. Similiter et qui eligit falsum dicere propter lucrum, magis est avarus quam falsus. Secundus modus est prout homo dicitur falsus qui facit aliis falsas rationes, quo consimili modo sicut supra dicebamus res esse falsas quae faciunt falsam phantasiam. Patet etiam ex praemissis quod falsum praedicatur de homine ex eo ex quo homo dicitur falsus propter rationes falsas, quae dicuntur falsae in quantum sunt non entis. Deinde cum dicit quare in Hippia etc. excludit ex praemissis duas falsas opiniones. Quarum primam excludit ex secundo, quia ex quo falsus homo est qui est electivus falsarum rationum, rationabiliter resultat reprobatio in Hippia, quae est quidam liber Platonis, oratio quaedam quae dicebat eundem oratorem esse verum et falsum. Haec enim opinio accipiebat illum hominem esse falsum qui potest mentiri. Et sic cum idem homo possit mentiri et verum dicere, idem homo esset verus et falsus. Similiter eadem ratione verum et falsum posset esse, ut scilicet. Constat autem quod hic quidem simpliciter accipit, quia homo sciens et prudens est potens mentiri, non tamen est falsus, quia non est promptus vel electivus falsarum rationum, ex qua ratione dicitur homo falsus, ut dictum est. Secundam falsam opinionem excludit ibi amplius volentem etc. Dicebat enim haec opinio quod homo qui facit turpia et prava volens, melior est eo qui facit nolens. Quod est falsum. Nam quilibet vitiosus ex hoc dicitur quod est promptus vel electivus malorum. Et tamen hoc falsum videtur accipere per quandam inductionem a simili: ille enim qui claudicat voluntarie melior est et dignior eo qui claudicat non voluntarie. Unde dicit quod prava agere imitatur hoc quod est claudicare, ut scilicet sit eadem ratio de utroque. Et hoc quodammodo verum est. Nam claudicans voluntarie deterior est quantum ad mores, licet sit perfectior quantum ad virtutem gressivam. Et similiter et ille qui prava agit voluntarie deterior est quantum ad mores, licet forte non sit deterior sed perfectior quantum ad aliquam aliam potentiam. Sicut ille qui dicit falsum voluntarie, licet sit peior secundum morem, est tamen intelligentior eo qui credit se verum dicere, cum falsum dicat non voluntarie.

Accidens dicitur etc. Hic ultimo distinguit nomen accidentis. Et ponit duos modos quibus dicitur hoc nomen accidens. Quorum primus est quod accidens dicitur id quod inest alicui et quod contingit vere affirmare, non tamen ex necessitate nec ut frequenter, id est ut in pluribus, sed ut in paucioribus; sicut si aliquis fodiens aliquam fossam ad plantandam aliquam plantam inveniat thesaurum. Hoc igitur quod est fodientem fossam invenire thesaurum, est quoddam accidens, id est non ex necessitate, ut hoc sit ex hoc, nec ex necessitate se comitantur, ut hoc sit post hoc, sicut dies sequitur noctem. Neque etiam unum sit cum altero, neque etiam ut frequenter, id est ut in pluribus hoc contingit, ut ille qui plantat inveniat thesaurum. Et similiter musicus dicitur esse albus, sed quia hoc non est ex necessitate nec fit ut in pluribus, ideo dicimus hoc esse per accidens. Dicit autem hoc exemplum, quia in primo exemplo accipitur accidens quantum ad fieri, in secundo vero quantum ad esse. Quia igitur sic est de aliquo et alicui, non autem et convenit esse alicubi, id est in aliquo loco determinato et quando, id est in aliquo tempore determinato, omnibus contingit esse per accidens, si non sit secundum quod huiusmodi. Sicut si album dicatur de musico, hoc est per accidens, quia non inest musico in quantum huiusmodi. Et similiter si sit hiemalis pluvia in aestate, hoc est per accidens, quia hoc non accidit in aestate in quantum est aestas. Et si quis sit in aliquo loco, hoc est per accidens, non enim est ei in tali loco secundum quod huiusmodi talis locus est, sed per aliquam aliam causam. Et sic patet quod accidentis non est aliqua causa determinata, sed contingens, id est qualiscumque contingit, velut quae forte incidit, fortuita, quae est causa indeterminata. Sicut accidit alicui quod veniat Aeginam, id est ad illam villam, si non propter hoc advenit ut illuc veniat, id est non propter hoc incepit moveri ut ad hunc terminum perveniret, sed ab aliqua causa contingenti illuc adductus est, sicut qui expulsus est a hieme contrariante tempestate in mari, aut captus est a latronibus et illuc perductus. Patet igitur quod hoc est per accidens, contingit tamen ex diversis causis. Sed tamen quod iste navigans ad hunc locum perveniat, non est in quantum ipse est, id est in quantum erat navigans, cum intenderet ad alium locum navigare, sed hoc contingit in quantum alter, id est secundum aliquam aliam causam contingentem. Hiems enim est causa veniendi in quo non navigabat, scilicet ad Aeginam, vel latrones. Alio modo dicitur accidens quod inest alicui per se et non est in substantia eius. Et iste modus accidentis est alius a praedicto, ut supra dictum est. Nam primo modo erat per accidens secundum quod dicitur ad quod in re diffinitur per se, ut album de homine, quod nullo modo est accidens; sed triangulo inesse duos rectos habere per se est, quod non est de substantia eius. Unde est accidens. Dicit autem hic modus accidentis, quia accidens hoc secundo modo contingit esse sempiternum. Semper enim triangulus habet tres angulos duobus rectis aequales. Accidentium vero secundum primum modum nullum contingit esse sempiternum, quia sunt semper ut in paucioribus, et huius ratio dicitur in alio, scilicet in VI huius, et in II Physicorum. Accidens igitur secundum primum modum opponitur ad per se, accidens secundo modo non opponitur ad illud.

Explicit liber V. Incipit VI. Metaphysicae.

Principia et causae quaeruntur etc. Postquam philosophus in IIII huius ostendit quod huius scientiae consideratio est de ente et uno, et de his quae consequuntur ad ens in quantum huiusmodi, et in V horum multiplicitatem distinxit, hic sapit de ente determinare, et de aliis quae consequuntur ad ens.

Dividitur autem ista in partes duas. In prima ostendit quemadmodum haec scientia debet determinare de ente. In secunda incipit de ente determinare, scilicet in principio VII, ens dicitur multipliciter etc. Prima autem pars dividitur in duas. In prima ostendit modum tractandi de entibus qui competit huic scientiae per differentiam ad alias scientias. In secunda removet a consideratione huius scientiae aliquos modos entis, praeter quos modos entis intendit principaliter in hac scientia, ibi: sed quoniam ens simpliciter etc. Prima autem pars dividitur in duas. In prima ostendit differentiam huius scientiae ad alias, per hoc quod considerat principia entis in quantum est ens. Secundo quantum ad modum tractandi de his principiis, ibi: quoniam vero physica etc. Dicit ergo primo quod cum haec scientia consideret causas et principia, dicendum quod ex quo ens est subiectum huius scientiae, ut in quarto ostensum est, et quaelibet scientia debet inquirere principia et causas sui subiecti quod in ipsa consideratur, oportet quod ista scientia inquirat principia et causas entium in quantum sunt entia. Et idem enim est et in aliis scientiis. Nam sanitatis et convalescentiae est aliqua causa quam quaerit medicus, et mathematicorum sunt principia et elementa et causae, ut figurae et numeri et alia huiusmodi, quae requirit mathematicus. Et universaliter omnis scientia intellectualis quocumque modo participet intellectum, sive sit solum speculativa sicut scientia divina, sive etiam ea quae sunt in aliquo modo practica, vel sensitiva imperativa. Quaecumque autem intellectualis proprie debuit esse scientia, sicut est in mathematicis et naturalibus, sive etiam ex principiis procedant in quibus est operatio, sicut in scientiis practicis, semper oportet quod talis scientia sit circa causas et principia, aut certiora quoad nos, sicut in scientiis quae sunt propinquiora sensibilibus, aut simpliciora et priora secundum naturam, sicut est in mathematicis. Cognitiones autem quae sunt sensitivae tantum, non sunt per principia et causas, sed per hoc quod ipsum sensibile obicitur sensui. Discurrere enim a causis ad causata non est sensus, sed solum intellectus. Vel certiora principia dicit ea quae sunt magis nota, et exquisita, simpliciora autem ea quae magis subtiliter exquiruntur, sicut est in scientiis moralibus, quarum principia sumuntur ex his quae sunt ut in pluribus. Secundo ibi: sed omnes istae etc. ostendit differentiam aliarum scientiarum ab ista quantum ad considerationem principiorum et causarum, dicens quod omnes istae scientiae particulares, de quibus nunc sermo est, circumscribunt sibi aliquod particulare genus entis, sicut circa numerum et magnitudinem, aut aliquid huiusmodi, et tractant unaquaeque circa suum genus subiectum determinatum, de isto genere quod non de alio. Sicut scientia quae tractat de mobili non tractat de magnitudine. Nulla autem earum determinat de ente simpliciter, id est de ente in communi, nec etiam de aliquo particulari ente in quantum est ens. Sicut arismetica non determinat de numero in quantum est ens, sed in quantum est numerus. De quolibet enim ente in quantum est ens proprium est metaphysici considerare, quia unumquodque habet esse per suam conditionem. Aliae particulares scientiae nullam rationem, id est determinationem, faciunt de eo quod quid est, id est de quidditate rei et diffinitione quae ipsum significat. Sed ex hoc, id est ex ipso quod quid est, procedunt ad alia, utentes eo quasi principio ad alia demonstranda. Aliae vero scientiae faciunt quod quid est manifestum per sensum, sicut scientia quae est de animalibus accipit quid est animal per hoc quod apparet sensui, id est per sensum et motum, quibus animal a non animali discernitur. Aliae vero scientiae accipiunt quod quid est sui subiecti per suppositionem ab aliqua alia scientia, sicut geometria accipit quid est magnitudo a philosopho primo. Et sic ex ipso quod quid est noto per sensum vel suppositionem demonstrant scientiae proprias passiones quae secundum se insunt generi subiecto circa quod sunt. Nam diffinitio est medium in demonstratione propter quid. Modus autem demonstrationis est diversus, quia quaedam demonstrant magis necessarie, sicut mathematicae scientiae, quaedam vero infirmius, sicut est in naturalibus, in quibus multae demonstrationes sumuntur ex his quae non sunt semper sed frequenter. Alia tamen littera habet loco suppositionis conditionem etc., et idem est: nam quod supponitur quasi ex conditione quadam accipitur. Et quia principium demonstrationis est diffinitio, palam est ex tali inductione quod demonstratio non est de substantia rei, id est de essentia eius, nec etiam de diffinitione quae significat quid est res. Sed est alius modus quo diffinitiones ostenduntur, scilicet per divisionem, et alius modus quem ponit in secundo Posteriorum. Et sic nulla scientia particularis determinat de eo quod quid est. Et similiter nulla earum dicit de genere subiecto circa quod versatur si est aut non est. Et hoc rationabiliter accidit, quia eiusdem scientiae est determinare quaestionem an est, et manifestare quid est. Oportet enim quod quid est accipere ut medium ad ostendendum an est. Et utrumque considerationis est philosophi, qui considerat ens in quantum ens. Et ideo quaelibet scientia particularis supponit de subiecto suo quia est et quid est, ut dicitur in primo Posteriorum. Et hoc est signum quod nulla scientia particularis determinat de ente simpliciter, nec de aliquo ente in quantum est ens.

Deinde cum dicit quoniam vero physica etc. ostendit differentiam huius scientiae ad alias quantum ad modum considerandi principium entis in quantum est ens. Et quia ab antiquis scientia naturalis credebatur esse prima scientia quae consideraret ens in quantum est ens, ideo ab ea quasi a manifestiori incipiens, primo ostendit differentiam scientiae naturalis a scientiis practicis. Secundo differentiam eius a scientiis speculativis, in quo ostenditur modus proprie considerationis huius scientiae, ibi: si vero aut quid est ens etc. Dicit ergo primo quod scientia naturalis est circa aliquod genus entis, scilicet circa illam substantiam quae habet in se principium motus et quietis. Et ex hoc apparet quod non est activa neque factiva. Differt autem agere et facere. Nam agere est per operationem manentem in ipso agente, sicut eligere et intelligere et huiusmodi, unde scientiae activae dicuntur scientiae sicut morales. Facere autem est per operationem quae transit exterius ad materiae transmutationem, sicut secare, urere et huiusmodi, unde factivae scientiae dicuntur artes mechanicae. Quod autem scientia naturalis non sit factiva patet, quia principium scientiarum factivarum est in faciente, non in facto quod est artificiatum, sed principium motus rerum naturalium est in ipsis rebus naturalibus. Hoc autem principium rerum artificialium quod est in faciente est vel intellectus, qui artem invenit, vel ars, quae est habitus intellectus, vel aliqua potentia exequens, sicut potentia motiva per quam artifex exequitur conceptionem artis. Unde patet quod scientia naturalis non est factiva. Et per eandem rationem patet quod non est activa. Nam principium activarum scientiarum est in agente, non in ipsis actionibus sive moribus. Hoc autem principium est prohaeresis, id est electio. Idem enim est agibile et eligibile. Sic igitur patet quod naturalis scientia nec est activa nec est factiva. Si igitur omnis scientia aut est activa aut factiva aut theorica, sequitur quod naturalis scientia sit theorica. Licet enim est theorica, id est speculativa, circa determinatum genus entis, quod scilicet est possibile moveri. Ens enim mobile est subiectum naturalis philosophiae. Et est solum circa talem substantiam, id est quidditatem et rationem, quae secundum rationem non est separabilis a materia in pluribus. Et hoc dicit propter intellectum, qui aliquo modo cadit sub consideratione naturalis philosophiae, et tamen substantia eius est separabilis. Et sic patet quod naturalis scientia est circa determinatum subiectum quod est ens mobile, et habet determinatum modum diffiniendi, scilicet cum materia.

Deinde cum dicit oportet quod quid

necessario dicimus quando non sit aliter se habere. ut hominem esse animal.
Quaedam vero non sunt ex necessitate nec semper, sed sunt ut in magis
idest ut in pluribus. hoc est enim ut in pluribus est causa eius quod
ad sit per accidens. in rebus enim quae sunt semper non potest ad esse per
accidens. quia solum quod est per se potest esse necessarium et impossibile. ut dictum est.
Sed cum [illegible] est. unde relinquitur quod solum in contingentibus possit
esse ens per accidens. Quod autem ad ut in pluribus non est causa alicuius quod per se hoc
sed eius quod est ad utrumlibet dispositionem materiae quae est in potentia ad
duo opposita. nisi enim agens per quod est in potentia utrumque quod causa quae
ad ut in pluribus ut voluntas ad hoc quod agit inclinetur magis ad unam
partem per hoc quod movetur ab appetibili. et sic fit causa ut in pluribus
contingens autem ut in paucioribus est ens per accidens cum cum
quiete. unde relinquitur quod causa entis per accidens sit contingens
ut in pluribus quae eius deficit est ut in paucioribus. et hoc est ens
per accidens. Sed ibi quod enim est semper etc. ostendit naturam entis
per accidens. Dicit ideo dico quod id quod est in pluribus est causa entis per
accidens quia quod non est semper nec ut in magis hoc dicimus esse per accidens.
et hoc est defectus eius quod est in pluribus. ut si fiunt frigora idest quod
pruinosum frigus in diebus canicularibus hoc dicimus esse
per accidens. non autem si tempore fiunt estuatio idest siccitas et
calor. hoc enim est semper vel in pluribus. sed primum non tale. dicimus
hominem esse album per accidens. quia hoc non est semper nec ut in pluribus.
Hominem vero non dicimus esse animal per accidens. quia hoc est semper. et similiter et [illegible]
[illegible] facere sanitatem per accidens. quia edificatorem non est aptus
natus facere sanitatem nisi per accidens. sed solum medicus. Contingit
autem facere sanitatem nisi accidit esse cum esse medicum. et similiter
opsopios idest coquus coniectus idest intendens facere voluptatem
et delectationem in gustu facit aliquod cibum sanatum
facit ad salubre. an cum non bonus [illegible] delectabilis cum est aliquis
ad sanitatem. sed hoc non est secundum artem opsopetica idest pul-
mentaria. quod faciat salubre. sed quod faciat delectabile. et propter
hoc dicimus hoc accidere. et propter hoc quod non est per se. fuit enim per accidens
autem sunt secundum quid tamen in sua secundum quod [illegible]. sicut album ad
hominem. Aliter secundum aliquid secundum quod cum agente. sicut edificatorem
et medicum. Aliter secundum aliquid secundum quod effectum. sicut impulmento
salubre et delectabile. Quoniam autem coquus faciat pulmentum
delectabile. et hoc sit per accidens salubre. causa quando fit
et quare operatur per immutationem. unde quod est per se in termino artis
cum non fit ab arte per se loquendo. et non eius per accidens quod est per se in
termino artis non fit ab arte. Aliorum enim etiam quae
sunt per se sunt quaedam aliae potentiae factivae. sed etiam per accidens quae
sunt per se nulla ars nec potentia determinata est factiva. eorum enim quae
autem sunt secundum accidens. oportet esse causam per accidens et non determinatam.
et ideo nulla [illegible] adiunctae. non enim per accidens
hoc est causa per accidens. sicut effectus per se causam per se. quia supra dicitur
autem quod causa ut in pluribus est causa entis per accidens. Consequens
dicit quia quare quod etc. ostendit quod est in pluribus
sequitur eius per accidens. dicens quod quia non omnia ex necessitate et semper
sunt et fiunt. sed plurima sunt ut in magis idest ut in pluribus. ideo
necessarium est esse quod est per accidens. quod nec est semper nec ut in magis.
ut hoc quod dico album est musicum. quod aliquando sit. sed non semper
nec ut in pluribus. sequitur quod sit per accidens. si enim non fieret aliquid

id quod est in paucioribus. tunc id quod est in pluribus non deficeret
sed esset semper et ex necessitate. unde omnia essent ex necessitate et
necessaria. quod est falsum. et quia defectus eius quod est ut in pluribus est per
accidens quae non [illegible] per se [illegible] agenti ut in pluribus. id
[illegible] est causa entis per accidens. quod est ut in pluribus. et accidens ut
in paucioribus. cum in quantum non necessarium sed contingens. Consequens autem
quod non omnia sunt necessaria sed ad est nec semper nec ut in magis.
Principium autem est hic sumere utrum non sit nec semper nec sed
magis. sed hoc patet [illegible] quod id quod est ut in pluribus sit causa
entis per accidens. oportet esse non quod est semper et quod est ut in pluribus.
Quod id quod est per utrumque [illegible] est entis per accidens. sed utrum
id quod est ut in pluribus non est aliquid quod autem est semper non potest
autem et sunt aliqua sempiterna. Consequens est potius in XI. ubi
ostendet quasdam substantias esse sempiternas. sic quod per primam quoniam quae
non omnia sunt per accidens. per hanc non omnia potentia contingit
sempiterna. et ibi quod autem scientia etc. ostendit eorum quae in [illegible]
scientiam non sit de ente per accidens. quod quidem dicit esse palam ex hoc
quod omnis scientia est aut eius quod est semper aut eius quod est ut in pluri-
bus. unde cum ens per accidens nec sit semper nec sit ut in pluribus
de eo non potest esse scientia. Quod sic probat. non enim potest aliquis
doceri ab alio vel docere alium de eo quod nec est semper nec ut frequen-
ter. Hoc enim de quo est doctrina oportet esse determinatum aut per
hoc quod est semper aut per hoc quod est ut in pluribus. sicut quod mel
[illegible] idest commixtio aquae et mellis vel est ut febricitanti
delectabile est ut in pluribus. sed quod est praeter hoc idest praeter id quod est semper et
magis non potest dicere quando fiat. sicut quod fiat in tempore noviluni
quia quod delectabile sit in tempore noviluni nec semper nec
ut in pluribus. et potest esse hoc quod est de nova luna ad [illegible]
[illegible] quod accidat ipsi quod aliquid accidit ut in pluribus sic praeter [illegible]
entis per accidens. quod nec sit semper nec sic est. unde [illegible] quod
accidit est praeter hoc. scilicet praeter eius semper et eius ut magis. et hoc est
[illegible] dictum supra posite. Ultimus autem epilo-
gando dicit quod dictum est quid est ens per accidens. et quae est causa eius
et quod de eo non potest esse scientia.

Quod autem sunt principia et causae etc. Postquam
declaravit de ente per accidens. hic excludit quandam
opinionem per quam tollitur totum ens per accidens. quidam enim posu-
erunt quod quidquid sit in mundo habet aliquam causam per se. et iterum quod
causa posita necesse est sequi effectum eius. unde sequebatur quod
per quandam connexionem causarum omnia ex necessitate acciderent.
nihil esset per accidens in rebus. Et ideo hanc opinionem philosophus
intendit destruere. et hoc facit. per hoc enim destruit praedictam o-
pinionem. scilicet infert quandam conclusionem ex praedictis. ibi palam
igitur quia usque ad aliquid etc. Circa primum quandam opinionem quae ex
praedictis concluditur. scilicet ad principium quale etc. dicit igitur primo quod
palam sit ex sequentibus quod principia et causae generationis et
corruptionis aliquorum sunt generabilia et corruptibilia. idest
generari et corrumpi. sine generatione et corruptione. idest sine hoc quod seque-
tur generatio et corruptio. non enim oportet quod si generatio alicuius vel
corruptio est causa generationis aut corruptionis rei alterius quod
posita generatione vel corruptione causae de necessitate sequatur generatio
vel corruptio effectus. quia quaedam causae sunt agentes ut in pluri-

bus. unde eis positis ad hoc impeditur effectus per accidens. sic in
dispositionem materiae vel impeditur ex eius contrario agente. vel per ad hoc
Secundum tamen quod aliqui dicunt. scilicet illa methaphysica quod nullus effectus est
possibilis impediri ad suam causam. sed solum necessarius. si enim possibile
est possibile et effectum non ponitur et ponitur. id autem quod est impossibile
in quibus hoc reducatur in actum per ad eius causam. quae oportet praebere quod
ad quod faciat ex causa sequi effectum in actu. et ideo illa in eam
sufficientem effectum. et hoc videtur contra id quod philosophus hic dicit. sed sciendum quod
dicitur autem motio dicens suppositionem quod nullus impediens causae adve-
niat. necesse est enim causa posita sequi effectum. nisi sit impedimen-
tum. quod causa quia quod esse per accidens. et non philosophus dicit quod non est necessaria
generatio sequi vel corruptionem. positis autem generationis vel cor-
ruptionis. scilicet non est hoc necessarium quod dicitur est. scilicet quod enim
ex necessitate. sicut hoc quod dicitur est quod posita causa necesse est effectum
ponitur probat et alia per se quod cum sed quod sit corruptibilis necesse
sit esse aliquam causam per se et non per accidens. ex hinc enim dua-
bus propositionibus sequitur omnia esse ex necessitate. quod sic probat. si enim
quaeratur de aliquo utrum sit futurum vel non sit. ex praedicta quod
aliquid sit de necessitate verum. quia si omne quod fit habet causam per se sive
facturam qua posita necesse est ipsum fieri. sequitur quod res illa
[illegible] utrum sit futurum fiat. si fit hoc quod ponitur causa eius et si
non fiat quod non fiat. et sic quod omne quod ab illa causa erit futurum. si ad
quod quod est causa eius erit futurum consequens autem quod tempore continuat
quod futurum accipiatur. sive post centum annos. sive post mille erit
futurum. tamen absentia usque ad illud futurum. Cum igitur gene-
ratio praecedit tempore generationem effectus oportet quod procedendo ab effectu ad
causam auferatur aliquid de tempore futuro et appropinquatur magis ad prae-
sens. quod autem sicut consistitur aliquis ens ablato quodam ab
ipso. tunc sequitur quod procedendo ab effectu ad causam et iterum ab illa
causa ad eius causam et sic de reliquis auferetur totum tempus futurum.
et sic sic tamen perveniatur ad ipsum nunc. quod quidem patet in hoc exemplo.
si enim omne effectum habet aliquam causam per se a qua de necessitate
sequitur quod iste de necessitate moriatur vel per infirmitatem vel
per violentiam. si exit domum suam vel exit et in adventu eius
invenit esse aliquam mortis vel violentiae. puta si exierit
domum inveniet a latronibus occidetur vel per infirmitatem. puta
si exierit a domo vel ex aestu incurrit febrem et moriatur.
Et eodem modo hoc erit ex necessitate scilicet quod exeat domum
si sitiat. unde si sitis invenit esse causam ut exeat domum ad
inveniendum aquam. Et per eandem rationem hoc erit de necessitate scilicet
quod sitiat. si ad ad erit quod est causa sitis. et tamen sic procedendo de
effectu ad causam pervenietur ad quod nunc est. idest ad aliquid praesens vel
ad aliquid praeteritum. sicut si dicamus quod sitis erit
si comederit nutrimentum vel salsa. quod fuerit sitim.
hoc autem scilicet quod comedat salsa vel non comedat est in praesenti
unde tamen sequitur quod futurum per causam scilicet quod iste moriatur vel
non moriatur est ex necessitate. cum enim quod conditionalis vera
sit necessaria. quod ex quo iam antecedens est positum et consequens
ex necessitate ponitur. sicut hoc est verum. si socrates currit movetur.
posito quod currat necesse est ipsum moveri dum currit.
Sic autem omnis effectus habet causam per se ex qua de necessitate sequitur.
quod sit conditionalis vera. cuius antecedens est causa et consequens effectus. Et sic in-

tantum quae nunc est praesens. et cum quod est futurum quantum sit
prima media quorum unumquodque est effectus respectu praecedentis. et
causa respectu sequentis. tum sequitur de primo ad ultimum quod conditionalis sit
vera. causa autem est praesens. et ideo quod quia futurum sic hoc si comedit
salsa. comedet. unde sicut iam potest ex quo praesens
cognoscitur de necessitate est quod comedet. unde omnia alia futura ex
necessaria quorum causae praexistentes vel remote sunt praesentes. et similiter
id est sicut procedentis ab effectibus ad causas super similiter
ad factum idest ad praeteritum. hoc est quando si reducantur effectus futuros
in aliquam causam praeteritam vel praesentem. quae sit quod est praeteritum
unum est secundum aliquem modum. hoc autem dicit. in quantum est factum vel
praeteritum. scilicet nunc cum Caesaris non sit nec ut in praesenti est tamen
ut in praeterito. verum enim est dicere Caesarem vixisse. unde nec est
possibile non fecisse. autem conditionalis. nec antecedenti est cum praeteritum.
cum conditionalis cum futurum. et sic si omnis effectus futurum oportet
reducere in causas praesentes vel praeteritas quod omnia futura
ex necessitate eveniant. sic et si nos dicimus quod vivente fore
moriturum est necessarium absolute. quia iam de necessitate ad quod iam
factum est. scilicet duo contraria esse in eodem corpore per commixtionem. Hoc enim con-
ditionalis est vera si ad corpus est compositum ex contrariis corrumpetur.
Hoc autem est impossibile quod omnia futura ex necessitate eveniunt. ergo
illa duo sunt impossibilia ex quibus hoc sequitur. scilicet quod quilibet quod
sit habeat causam per se. et quod causa posita necesse sit effectum poni. quia
ex ipsis sequitur sic iam dictum est quod quaedam effectuum futuro-
rum aliquae causae iam positae. sicut corpus compositum ex contrariis iam sunt
aliquae causae positae. sed quod iste homo moriatur per infirmitatem vel vio-
lentiam non dicitur habere aliquam causam positam ex qua de necessitate
sequitur. Deinde cum dicit palam igitur etc. infert quod causa quae
ex praedictis dicitur. igitur ex quo non quilibet quod fit non habet causam per se
palam quod istius contingentibus effectibus sunt tamen per se causae
usque ad aliquod principium per se. sed ipsum erit cuius causa erit quod accidit eve-
nire idest causa casualis. et illius causae causalis non erit aliqua alia causa.
sicut iam probatum est quod ens per accidens non habet causam nec generationem.
Verbi gratia quod iste occidatur a latronibus habet causam per se. scilicet quod a latroni-
bus invenitur. sed hoc non habet causam nisi per accidens. Hoc quod enim iste
negotiator vadens invenit latrones incidit est per accidens.
ut ex praedictis patet. unde eius non oportet ponere aliquam causam. cuius est per
accidens ut supra dictum est non habet generationem. tamen eius generationis
causam per se sequi. Deinde cum dicit. sed ad principium
quale etc. movet quandam quaestionem consequentem ex dictis. dixit enim
supra in meteorologicis quod ante etiam per accidens reducitur aliquid usque ad
ad principium cuius non est ponere aliquam causam. unde hic igitur
de hoc reductione vel anagoge quaerere est ad quale principium
et ad qualem causam debeat fieri. idest ad quod genus causae utrum principium
scilicet reducatur ad aliquam causam primam. quae sic causa sicut materia. aut
ad aliquid quod sit causa sicut finis. aut genus ad hoc. aut ad aliquid quod sit
causa sicut movens. Sunt autem quaedam de causa formali. quia quod hic habetur
de causis generationis rerum quae fiunt per accidens. sed generatio quae, formae
non habet causalitatem nisi per modum finis. et formae [illegible] in ratione motor-
is [illegible]. hanc autem quaestionem hic motam non solvit. sed sup-
ponit eius solutionem ab eo quod est declaratum in II. phisicorum. ubi est ostensum
quod fortuna et casus quae sunt causae eorum quae fiunt per accidens

Marginal notes (left page): velut; Quia non oportet quod aut fiat et cum praesente
Marginal notes (right page): probat; [illegible]; de quo; reducentur; quod quidem per nunc reducitur ad ad per nunc ad hoc praesens; quia vulneratur et hoc est habet causam per se

reducat ad gradum essencia... ultimus a quo dicit ex principiis quod consequenter est loqui de ente per accidens ex quo declaratum est sufficienter ...

Attendendum est autem quod ea que philosophus hic tradit ... remouere quandam que ... phiam ab aliquibus ponitur scilicet fatum et prudencia ... non omnia que fiunt reducantur in aliquam causam per se ex qua de necessitate sequuntur. Alias sequeretur quod omnia euenirent ex necessitate ... per accidens esset in rebus. Illi autem qui ponunt fatum dicunt contingencia que hic fiunt, que uidentur per accidens esse, reduci in aliquam uirtutem corporis celestis, per cuius actionem ea que per accidens ... ordine ... illi qui ponunt prudenciam ea que hic aguntur dicunt esse ordinata per ordinem prouidencie. Ex utroque igitur ponere duo uidentur sequi-

... ens p se dicit, quod est ens de quo praedicatur ex hiis quae declaravimus ...

Expliat. G. incipit. A. lib.

E ... multipliciter etc. Postquam ... declaravit ... considerationem huius scientiae circa ens per accidens ... hic incipit declarare de ente per se ...

et f. post hanc ponit divisionem. Secundo ostendit partes divisionis
adinvicem. ibi: quare substantie etc. Dicit ergo primo quod de istis par-
tibus divisionis sit agendum. primo actum ea que nunc ex dictis
etc. Dicit ergo post quibus consequens est post predicta prius tractare dicit.
scilicet materia et formam et compositum ex his, que quidem divisio
non est generis in species sed alicuius analogice predicati quod
de hiis que sub eo continentur per prius et posterius predicatur. Tam
enim compositum quam materia quam forma substantia predicatur, sed non eo-
dem ordine, et ideo postmodum inquiret quid horum per prius
sit substantia. exemplificat autem in rebus artificialibus
in quibus es est ut materia, figura ut forma speciei, idest aeris
speciem, statua autem compositum ex his, que quidem exem-
plificatio non est accipienda secundum veritatem sed secundum simili-
tudinem proportionis, figura enim et alie forme artificia-
les non sunt substantie sed accidentia quedam. sed quia hoc modo se habet
figura ad es in artificialibus sicut forma substantialis ad
materiam in naturalibus, propter hoc utitur hoc exemplo ut demon-
stret ignota per manifesta. Deinde cum dicit quoniam si
speciem etc. ostendit partes divisionis per comparationem adinvicem. et circa
hoc tria facit. primo ostendit quod forma sit magis substantia quam compositum. Secundo

entia et magis actualia. que quidem sunt et notiora a
sensu. cum forme sensibiles sint forme sine materia. et ideo
in disciplinis oportet procedere a minus notis secundum naturam
ad magis nota. et hoc opus est. i. necessarium hoc facere. sicut
in actibus. i. in artibus vel potentiis activis in quibus ex
bonis unicuique. i. ex hiis que sunt bona isti et illi
fiunt ea que totaliter sunt. i. omni bona. et per consequens unicuique
bona. militaris. n. pervenit ad victoriam totius ex
ercitus. que est quoddam bonum commune ex singularibus victoriis

[illegible]

sed solum hoc de quo dicitur .s. homo. nam homo albus et hoc
est quod dicitur. ergo est quod erat esse aliquid aut totaliter
aut non. i. ergo ex predictis sequitur quod quod erat esse
non est nisi eius quod est et aliquid sit totaliter
.i. compositum ut homo albus. sed non totaliter ut homo.
album autem non significat aliquid sed aliquale et quod quid
quod erat esse non sit nisi eius quod est aliquid. Ex hoc patet
quia quod quid erat esse est quod aliquid erat esse, esse .n. quod
significat esse aliquid, unde illa que non significant aliquid non habent quod quid
erat esse, sed que aliquid de alio dicitur ut accidens de illo, non est
hoc aliquid. sicut cum dicitur homo est albus. non significat quod sit hoc
aliquid. sed quod sit quale, esse .n. hoc aliquid competit solis substantiis.
et tamen patet quod album et similia non possunt habere quod quid erat
esse, sed quia aliquis posset dicere quod sicut inveniuntur aliqui
termini nominum significantes substantiam, ita inveniuntur aliqui termini
nominum significantes accidens. ideo concludit quod quod quid erat esse
non est omnium que habent qualemcumque terminum notificantem id.
sed eorum solum quorum terminus est diffinitio, terminus autem aliquis est dif-
finitio non solum sic quod sit talis terminus que significet idem
cum nomine. sicut hoc dico arma gentis significat idem cum ar-
migeris, quia sic sequeretur quod omnes termini essent .i. dif-
finitiones, potest .n. nomini poni aliquis terminus. sicut potest nomini
poni huic terminum quod est homo ambulans. vel homo sedens. et
tamen propter hoc sequitur quod non sunt diffinitiones. quia propter hoc
sequeretur quod et ylias .i. poema factum de bello troiano
esset una diffinitio, est .n. totum istud poema unus terminus ex-
ponens bellum troianum, patet ergo quod non quecumque terminus qui significat
idem cum nomine est diffinitio eius. sed solum tunc est diffi-
nitio si fuerit alicuius primi .i. significet aliquid per se et primo,
hoc .n. est primum in predicationibus quod per se predicatur, talia non
.s. prima sunt quecumque predicantur per se et non quia aliquid de a-
lio. sicut album predicatur de homine non per se quia sit idem quod al-
bum et homo. sed predicantur de se invicem per accidens.
aliud vero de homine per se et sibi animale de aliquo. et hoc
quod dico animale est dictum hominis, sic ergo quod quid erat
esse non erit alicui quod non sit de numero specierum alicuius
generis. sed solum hiis .i. solis speciebus, species .n. sola dif-
finiuntur cum omnis diffinitio sit ex genere et differentiis.
... quod sub genere continetur et omnis constituit et species
unum dicta non secundum participationem et passionem nec ut
accidens, in quo removet tria quibus videretur quod
aliquid non diffiniatur per sua genera. primo namque eadem quod
genus aliquid predicatur secundum participationem non possunt dif-
finiri per ipsum genus .q. genus sit de essentia diffiniti. sicut
igniti de quo ignis per participationem predicatur, non
diffinitur per ignem. sicut per genus, quia ferrum non est per
essentiam suam ignis, sed participat ad eius genus. aut non predicatur
de speciebus per participationem sed per essentiam. homo .n. est animal essen-
tialiter. non solum aliquid aliis participatis. homo .n. est quod vere
est animal. tamen species predicantur de propriis passionibus. sic
nasus de symo. tamen essentia nasi non est de essentia sy-
mi. species autem non se habet ad genus sicut propria generis
passio, sed sicut recipiens quod est per essentiam idem genus et al-
bum predicatur de homine per accidens. nec essentia hominis est essentia albi.
sic essentia generis est essentia speciei. unde videmus quod sola ratio speciei
que ex genere et differentiis constituitur sit diffinitio, sed
in aliis quidem si est eis nomen positum, potest esse ratio de-
clarans quid significat nomen, quod quidem contingit
dupliciter, uno modo sicut quando nomen notum nominis mani-
festatur per magis notum quod idem potest. ut si hoc nomen
philosophia notificetur per hoc nomen sapientia. et hoc est quod dicit
quod hoc nunc inest. quando ratio exponens nomen accipitur
ab aliquo nomine notiori. alio modo quando ac-
cipitur ad exponendum nominis simplicis aliqua ratio no-
tior. sicut si ad exponendum hoc nomen philosophus accipitur hec oratio
amator sapientie, et hoc est quod dicit aut per sermonem
simplicia .i. ad exponendum simplicis dictionis, cum
oratio simplicis ratio accipiatur, tamen talis ratio non erit diffinitio,
nec id quod per eam significatur erit quod quid erat esse.

Aut diffinitio sicut et quod quid est etc. hic ponit
secundam solutionem predicte questionis. et hoc circa facit.
primo ponit solutionem. secundo probat eam .i. ibi Aut palam
etc. et removet quasdam dubitationes que possent ex
predictis oriri .i. ibi hic autem dubitationem etc. primum ... dicit primo
quod diffinitio et quod quid est invenitur in substantia et acciden-
tibus secundum quod de utrisque predicatur ...
... quod ad predictam solutionem est dictum
.s. quod quid est et diffinitio non sit accidentium sed substantiarum,
aut oportet secundum alium modum solvendi dicere quod diffinitio
dicitur multipliciter sicut et quid est, ipsum .n. quid est uno
modo significat substantiam et hoc aliquid. alio modo significat singula a-
liorum predicamentorum. sicut quantitatem et qualitatem et alia
huiusmodi talia. sicut .n. ens predicatur de omnibus predicamentis, non tamen a-
similiter. sed primo de substantia et postmodum de aliis predicamentis, ita
et quid est competit simpliciter substantie. aliis autem quodammodo .i. secundum quid.
Quod .n. aliis aliquo modo competat quid est ex hoc patet. quia in
singulis predicamentis videtur ad quod quid factum per
quid interrogamus .n. de quali sive de qualitate quid
est. sicut quid est albedo et respondemus quod est color. unde
patet quod qualitas est de numero eorum in quibus est quod quid est.
non tamen simpliciter sed qualiter et quod quid est qualitatis.
Cum .n. queritur quid est homo et respondetur aliquid, sicut cum queritur quid est
ignis, sic non solum dicitur quid est homo sicut et absolute sig-
nificetur quid .i. substantia. sed cum querimus quid est albedo
et respondemus quod color. licet color significet quid
est albedo, non tamen absolute quid. sed quale. et non qua-
litatis non habet quid simpliciter, sed quid secundum quid. invenitur
.n. quid huius ut cum dicimus quod color est quid
albedinis. et hoc quid magis proprie dicitur essentiale quam ...
propter hoc .n. quod omnia alia predicamenta habent rationem
entitatis a substantia. ideo modus entitatis substantie .s. esse
quid participatur secundum quamdam similitudinem proportionis
in omnibus aliis predicamentis. ut dicimus quod sicut animal est
quid hominis ita color albedinis et numerus dualitatis.

tem sic dicimus de qualitate hoc quod non simpliciter sed hoc. sic
aliqui dicunt logice de non ente lapides non ens est.
non quia non ens sit simpliciter sed quia non ens est non esse.
et sic qualitas non habet quid simpliciter, sed quid qualitatis.

Oportet enim cum dicat oportet ergo intendere. ostendit quod quod est diffinitio
predicatur de eo quod invenitur in substantiis et accidentibus. et dicit
quod ex quo diffinitio et quod quid est invenitur aliquo modo in
substantiis et accidentibus, oportet ergo intendere ad considerandum quomodo oportet
dicere .i. predicare diffinitionem de singulis, non magis quam
quomodo se habent. ut manifestum non ea dicimus univoce predicari
quorum non est una ratio secundum ... quia patet quod ... dicendum
est de diffinitione et quod quid est in substantiis et accidentibus est manifestum .s.
quod quod erat esse primo et simpliciter inest substantie, et consequenter aliis non
quidem ita quod in aliis sit simpliciter quod quid erat esse huius
ut illi .s. quantitati vel qualitati. Manifestum est quod eorum
diffinitionem et quod quid est, ut equivoce predicari in
substantiis et accidentibus, vel addentes et auferentes .i. secundum magis et
minus. sicut secundum prius et posterius ut ens dicitur de substantia et accidente.
et sic dicunt quod non scibile est scibile secundum quod et posterius, quia
de non scibili hoc scire possumus quod non scitur. sic et de non
ente hoc dicere possumus quod non est. Non .n. est rectum
quod quid est et diffinitio dicantur de substantia et accidentibus, neque equi-
voce neque simpliciter .i. univoce. sed sicut medicinale dicitur de
diversis per respectum ad unum et idem. non tamen significat unum
et idem de omnibus de quibus dicitur neque equivoce. Dicitur .n. corpus
medicinale quia est subiectum medicine. et opus medicinale quia
exercetur a medicina ut purgatio. et vas medicinale quia
eo utitur medicina. ut cliste. et sic patet quod non dicitur omnino e-
quivoce medicinale de hiis tribus cum in equivocis non habe-
atur respectus ad aliquid unum. Nec tamen dicitur univoce secundum
unam rationem. non .n. est eadem ratio secundum quam dicitur medicinale id quo
utitur medicina. et quod facit medicina. sed dicitur analogice
per respectum ad unum .s. ad medicinam. et similiter quod quid est
et diffinitio non dicitur neque univoce neque equivoce de substantia
et accidente sed per respectum ad unum. Dicitur .n. de accidente in
respectu ad substantiam ut dictum est. et quia posuerat duas solutiones,
ostendit quod modicum differt qualitercumque aliquis velit
dicere de premissa questione, sive dicat quod accidentia non habent dif-
finitionem, sive dicat quod aliquo modo habent .s. per posterius
et secundum quid. quia cum dicit in prima solutione quod non habent diffinitionem
accidentia, intelligit per prius et simpliciter. sed cum in secunda solutione
dicit quod accidentia habent diffinitionem, intelligit per posterius et secundum
quid.

Oportet enim cum dicit illud quod palam etc. probat su-
positam solutionem dicens primo quod palam esse quod diffinitio et quod
quid erat esse, primo et simpliciter est substantiarum, non tamen so-
lum est substantiarum, cum et accidentia aliquo modo habeant diffinitionem
et quod quid erat esse, non tamen primo et hoc sic patet. Non .n. om-
nis ratio cui nomen per rationem expositum significat idem est diffi-
nitio. nec nomen expositum per quamcumque rationem semper
est diffinitum. sed alicuius determinate rationem oportet quod
sit diffinitio. illius .s. que significat unum. si .n. dicamus
quod sortes est albus et musicus et episcopus .i. ratio non significat
unum sed multa. nisi forte per accidens. et ideo talis ratio non est
diffinitio. non tamen sufficit quod sit unum continuitate quod
quod per rationem significatur ad hoc quod sit diffinitio. sic .n. ylias .i.
poema de bello troiano esset diffinitio. quia id bellum in
quadam continuitate temporis est peractum. aut et non sufficiat
quod sit unum per colligationem. sicut hec ratio non esset diffinitio
domus. si dicerem quod domus est lapides cementum et ligna.
sed tunc ratio significans unum erit diffinitio. si significet u-
num aliquo illorum modorum quibus dicitur unum per se. dicitur unum au-
tem multipliciter sicut ens. Ens autem hoc quidem significat hoc
aliquid. aliud quantitatem. aliud qualitatem. et sic de aliis. et ideo
per prius substantiam. et consequenter alia. ergo similiter unum erit per prius in
substantia et per posterius in aliis. sic ergo ad rationem diffinitionis
pertinet quod significet unum. Secundo querit quid ratio albi
hominis diffinitio. quia album est quodammodo unum. sed alio modo
erit diffinitio per prius. ratio albi per posterius. sicut unum
per prius et posterius de utroque dicitur.

Oportet enim cum dicit. hic autem dubitationem etc. removet quasdam dubitationes circa predicta
... et dividitur in duas secundum duas dubitationes quas removet.
secunda incipit est et alia dubitatio etc. primo autem sunt duo ad e-
videntiam predictorum. quorum primum est quod quidam dicebant
nullam diffinitionem esse ex additione .i. quod in nulla dif-
finitione ponitur aliquid quod sit extra essentiam diffiniti. et videbatur
per se hoc habere quod diffinitio significat essentiam rei. unde quod est extra essentiam
rei non oportet poni in rei diffinitione ut videtur. Secundum est
quod quedam accidentia sunt simplicia et quedam complexa. sim-
plicia dicuntur que non habent subiectum determinatum quod in eorum diffi-
nitione ponatur. sicut curvum concavum et huiusmodi. Com-
plexa autem dicuntur complexa que habent determinatum subiectum sine
quo diffiniri non possunt. est ergo dubitatio si aliquid ne-
habet dicere ratio que est ex additione et sit diffinitio, aut
erit dicendum quod illorum accidentium que non sunt simplicia sed
complexa, erit diffinitio. videtur .n. quod nullius eorum possit
esse diffinitio. palam est .n. quod si aliqua diffinitio, necesse
est eorum diffinitiones ex additione fieri cum sine propriis
subiectis diffiniri non possint. sicut si accipiamus hec tria
nasus et curvitas et symitas. curvitas est simplex
accidens. sumpta per comparationem ad nasum. Non .n. est
nasus de intellectu curvi. symitas autem est accidens
complexum cum sit nasus de intellectu eius. unde symitas
erit quoddam dictum ex duobus. in quantum significat hoc in hoc .i. determina-
tum accidens in determinato subiecto. et nec curvitas nec aquilitas
ut habet alia similitudo, nec simitas est passio nasi
secundum accidens. sicut album inest callie aut homini per accidens.
in quantum callias est albus cui accidit hominem esse. sed symum est
passio nasi secundum se. Alio .n. in quantum hic competit esse
symum, et autem transfero loco eius quod est concavum hoc in
aculeitas vel aquilum et est planior sermo. quia in dif-
finitione aquili ponitur nasus. sic in diffinitione sy-
mi. sed sicut masculum per se competit animali, et equalitas quantitati
et omnia alia que dicuntur per se inesse in aliquo, quia de
omnibus est eadem ratio. et hec sunt in quibus .i. in quorum rationibus

existit nomen eius cuius est passio, idest subiectum, aut in eo scilicet eius semper. Nam in diffinitionibus potest poni loco nominis sicut diximus quod homo est animal rationale mortale. potest poni loco nominis alia dictio, ut dicatur quod homo est substantia animata sensibilis rationalis mortalis. Similiter si dicatur quod animal masculus est animal potens generare in alio, possumus dicere quod masculus est substantia animata sensibilis potens generare in alio. et sic patet quod non contingit sequi condere, idest notificante aliquod praedicamentorum accidentium que diximus copulata sicut contingit notificante album. sed hoc quod in eius ratione ponatur homo. sed non contingit in notificante femininum similiter quia oportet quod animal ponatur in diffinitione feminini, similiter et in diffinitione masculini. Quare patet quod non est aut aliquod praedicamentorum accidentium copulatorum quod quid erat esse et diffinitio, si nulla diffinitio est ex additione. sicut contingit in diffinitionibus substantiarum. aut si est aliqua diffinitio eorum, cum non possunt nisi ex additione diffiniri, aliter est diffinitio eorum quam substantiarum quemadmodum diximus in solutione sua. et sic in hac conclusione sunt solum duo proposita. quia enim dicebatur quod nulla diffinitio est ex additione, est verum de diffinitione per quam invenitur substantia. Sic ergo praedicamenta accidentium non habent diffinitionem. Sed alio modo praedicamentis possunt.

Deinde cum dicit: Est autem et alia dubitatio etc. Postquam movit dubitationem, et quia duo sunt praedicamenta dubitationem, hic ponit solutionem, ibi: Sed latet etc. Dicit ergo primo quod est alia dubitatio de praedicamentis. aut enim est idem dicere nasus simus et nasus concavus aut non. si idem, sequitur quod idem sit simum et concavum, quod patet esse falsum cum alia sit diffinitio utriusque. Si autem non est idem dicere nasum simum et nasum concavum, vel simum et concavum, propter hoc quod simum non potest intelligi sine re cuius est per se passio, idest sine naso, cum simum sit concavitas in naso, concavum autem non potest dici rectitudo sine naso, sequitur quod si hoc quod dico simum plus habet quam concavum, hoc scilicet quod est nasus, quod vel non possit dici nasus simus, vel si dicatur erit bis idem dictum. ut dicamus quod nasus simus est nasus nasus concavus. loco enim nominis potest poni diffinitio illius nominis. Unde cum dicitur nasus simus, potest removeri nomen simi quod est nasus concavus. Similiter ergo videtur quod dicere nasum simum nihil est aliud quam dicere nasum nasum concavum, quod est inconveniens. Et propter hoc inconveniens videtur dicendum quod in talibus accidentibus sit quod quid erat esse. quia si hoc non est verum quod in eis non sit quod quid erat esse, in infinitum fiet repetitio eiusdem nominis si reponatur nominis diffinitio pro nomine. Sicut enim quando dico nasus nasus concavus, loco concavi potest accipi simum, et loco simi iterum nasus concavus, et sic in infinitum. palam est itaque ut videtur quod solius substantiae est diffinitio. Si enim esset aliorum praedicamentorum, oportet quod esset ex additione, sicut diffinitio imparis quod oportet quod sumatur ex diffinitione suorum subiectorum. Non enim diffinitio imparis est sine numero, nec diffinitio feminini quod significat quandam qualitatem animalis est sine animali. Si non diffinitio aliquorum est ex additione, sequitur quod bis accidat idem dicere sicut in praedictis est

ostensum. Unde si verum est quod hoc inconveniens sequitur, sequitur quod accidentia copulata non habent diffinitionem. Deinde cum dicit: Sed latet etc. Solvit praemissam quaestionem dicens quod incidit haec dubitatio quoniam latet quod rationes non dicuntur eodem modo, idest univoce, quia ea quae dicuntur univoce similiter dicuntur; sed secundum prius et posterius ut supradictum est. Sicut praedicamenta accidentium copulata habent terminos, idest rationes aliquas, aut oportet quod aliquo modo sint illorum terminorum diffinitiones. aut quod diffinitio et quod quid erat esse quod significatur per diffinitionem dicitur multipliciter. quare sic quidem, idest simpliciter et primo, nulli est diffinitio nisi substantiae, nec etiam quod quid erat esse. sic autem, idest secundum posterius, erit et aliorum. substantia enim quae habet quidditatem absolutam non dependet in sua quidditate ex alio, ideo non oportet exteriorem esse in sui diffinitione. praedicamenta vero accidentium non habent esse nisi per hoc quod insunt substantiae, et ideo eorum quidditas est dependens ab alio. Et propter hoc oportet quod substantia in accidentium diffinitione ponatur, quandoque in recto, quandoque in obliquo. In recto quidem quando accidens significatur ut accidens in concretione ad substantiam, ut cum dico simum est nasus concavus. tunc enim nasus ponitur in diffinitione simi quasi genus ad designandum quod accidentia non habent subsistentiam nisi ex substantia. quando vero accidens significatur per modum substantiae in abstracto, tunc substantia ponitur in eius diffinitione in obliquo, ut dicendo sic: simitas est concavitas nasi. patet ergo quod cum dico nasum simum, non oportet loco simi accipere nasum concavum. quia nasus non ponitur in diffinitione simi quasi sit de essentia eius, sed quasi additum essentiae. Unde simum et concavum per essentiam idem sunt. sed simum addit super concavum habitudinem ad determinatum subiectum. et sic declaratio substantiae quod est nasus nihil differt simum a concavo. Unde oportet cum nasus aliquis loco simi ponere nisi concavum. et sic non erit dicere loco eius nasus simus nasus nasus concavus, sed solum nasus concavus. Deinde concludit ex praedictis quod palam est quod diffinitio que est eius quod quid erat esse, et ipsum quod quid erat esse, est solum substantiarum sicut primo solo habebat. nisi est et posterius et simpliciter eorum praedicamentorum et quod quid accidentium, ut in priori solutione dicebatur.

Utrum autem idem etc. Postquam declaravit philosophus quid est quod quid erat esse et quorum, hic inquirit quomodo se habeat quod quid erat esse ad id cuius est, utrum scilicet sint idem vel diversa. Et circa hoc tria facit. Primo movet quaestionem. Secundo solvit eam, ibi: singulorum non etc. Tertio ostendit quod ex solutione praedicta possunt solvi sophisticae rationes que circa hoc fiunt, ibi: ut sophistici elenchi etc. Dicit ergo primo quod perscrutandum est utrum quod quid erat esse cuiuslibet sit idem cuique cuius est quod quid erat esse, aut diversum. Sicut utrum quod quid erat esse hominis et homo sint idem aut diversum, et similiter de aliis. hoc enim scire pertinet et manifestare est aliquid proficere, idest principium ad perscrutationem de substantia quam intendimus hic et in sequentibus. Intendit enim inquirere utrum universalia sint substantiae rerum, et utrum partes diffinitionis intrent in diffinitionem corporum

et ad hoc valet ista perscrutatio quam nunc proponit. Deinde cum dicit: singulorum non etc. Solvit propositam quaestionem et circa hoc tria facit. Primo ponit quaestionis solutionem. secundo probat eam, ibi: Indicatis non etc. Tertio ostendit contrariam solutionem praedictae esse absurdam, ibi: absurdum dicere non apparebit etc. Circa primum duo facit. Primo ostendit quod prima facie quaestionis propositae videatur. secundo ostendit in quo eius contrarium accidant, ibi: Indicatis itaque etc. Dicit ergo primo quod statim in primo aspectu hoc videtur quod in omnibus rebus singularum non sit idem alicuius substantiae. hoc autem quod est quod quid erat esse est substantia eius cuius est quod quid erat esse. Unde videtur primo aspectu quod quid erat esse sit idem unicuique cuius est. Deinde cum dicit: indicatis quidem itaque etc. ostendit in quibus quod permissum est non sit verum, dicens quod idem est quod quid erat esse proprium unicuique non esse aliud ab eo cuius est, quia est eius substantia. Itaque in illis que praedicantur secundum accidens non dicunt substantiam subiecti, esse diversum videtur quod quid erat esse praedicatum albo homini, idest quod quid erat esse albi hominis, ab eo quod est albus homo. Et sic videtur cum dicitur homo albus, supponitur homo. idem enim est homo et homo albus, ut isti dicunt. quia non potest de homine albo non potest de eo nisi quod potest de homine. accidens enim nunquam est substantia nisi ratione subiecti. quod in substantia intelligitur homo et homo albus sunt idem. Et per consequens idem quod erit esse albo homini et esse homini. Sic ergo quod quid erat esse albi hominis sit idem albo homini, erit et idem homini. Sed non est idem homini. Ergo quod quid erat esse albi hominis non est idem albo homini. Et sic in illis que sunt secundum accidens, quod quid erat esse alicuius non erit idem cum eo quod est quod quid erat esse. Quod autem quod quid erat esse albi hominis non sit idem homini patet, quia non est necesse quod quaecumque dicuntur secundum accidens de aliquo subiecto quod sint eadem illi subiecto. Subiectum enim est quodammodo medium inter duo accidentia quae praedicantur de ipso, inquantum illa duo accidentia non uniuntur nisi habitudine illi, sicut album et musicum unitate hominis de quo praedicantur. Est ergo homo ut medium, album vero et musicum ut extremitates. Si autem album esset idem homini per essentiam, et per rationem et musicum, tunc illa duo extrema album et musicum essent per essentiam idem, quia quae uni et eidem sunt eadem simpliciter sibi invicem sunt eadem. Hoc autem est falsum quod istae extremitates sint eaedem per essentiam. Sed forsan hoc videtur esse verum quod sunt eadem per accidens. Hoc autem verum est quod album et musicum sint idem per accidens. Sed quia hoc forte posset aliquis opinari quod si album et musicum sunt idem per accidens, ita et hoc quod est esse albo et quod est esse musico, idest quod quid est utriusque, sit idem per accidens. Sed hoc non videtur esse verum. album et musicum sunt idem per accidens ex hoc quod utrumque est idem per accidens homini. Non autem quod quid est esse albi vel quod quid est esse musici sunt idem cum eo quod quid est esse hominis. Unde quod quid est esse albi et quod quid est esse musici non sunt idem per accidens, sed solum album et musicum. Deinde cum dicit: [illegible] secundum se etc. manifestat solutionem propositam. Circa hoc duo facit. Primo manifestat eam quantum ad

ea que dicuntur per se. Secundo quantum ad ea quae dicuntur per accidens, ibi: Secundum accidens vero dictum etc. Circa primum duo facit. Primo manifestat propositum quantum ad ea que dicuntur per se. Secundo concludit conclusionem intentam, ibi: Necesse igitur unum esse etc. Circa primum duo facit. Primo ostendit quod in his que dicuntur per se non est aliud quod quid erat esse ab eo cuius est. secundo quod non est separatum, ibi: Et siquidem absoluta etc. Dicit ergo primo quod in illis que dicuntur per se semper necesse est idem esse quod quid erat esse et id cuius est. Ut patet si ponantur aliquae substantiae abstractae ab istis sensibilibus, a quibus non sint aliae substantiae abstractae, nec sunt aliquae aliae naturae priores eis. Huiusmodi enim substantias Platonici dicunt esse ideas abstractas. Si enim quod quid erat esse est aliud ab eo cuius est, oportebit hoc esse verum in omnibus quorum est quod quid erat esse. cum hae autem substantiae sint quod quid erat esse, ergo erit alia aliqualiter substantia quod quid erat esse eius. Unde et quod quid erat esse substantiae idealis erit alia ab ea. Unde si ipsum bonum, idest si idea boni, et quod est bono esse, idest quod quid erat esse huius ideae, est alterum, et similiter ipsum animal et quod est animali esse, et ipsum ens et quod est enti esse, et ita in omnibus aliis ideis, sequitur quod sicut primo substantiae ideales ponuntur praeter substantias sensibiles, ita erunt aliae substantiae et naturae et ideae praeter ideas dictas a Platonicis, quae erunt quod quid erat esse illarum idearum. Et illae aliae substantiae sunt priores ideis. Et hoc dico sequitur si quod quid erat esse substantiae est, idest si quaelibet substantia habet quod quid erat esse ut dictum est. Vel si hoc quod est quod quid erat esse pertinet ad substantiam. Illud enim a quo aliae res dependent est prius eis. Deinde cum dicit: Et siquidem etc. ostendit quod hoc quod est quod quid erat esse non est separatum ab eo cuius est, dicens: Et si quidem sunt absoluta ab invicem, idest si quod quid erat esse et id cuius est non solum sunt diversa sed etiam sunt ab invicem separata, sequuntur duo inconvenientia, quorum primum est quod harum rerum non sit scientia quarum quod quid est ab eis separatum. Secundum inconveniens est quod haec eadem non erunt entia. Et exponit quod dixerat absolutum ut invicem, ut ipsi bono, idest ideae boni quae ponitur a Platonicis, non insit hoc quod est esse bono, idest quod quid est esse boni. Et iterum huic, idest huic bono, inest esse bonum, idest quidditas boni. quod dicit absolutum praedicamentum esse intelligitur ut sit separatio quidditatis boni ab idea boni et a particulari bono quod dicitur per participationem ideae vel aliter. nec huic esse bonum, idest [illegible] huic scilicet quod quid erat esse competit esse bonum, ut scilicet quod quid erat esse boni sit separatum a bono. Et quod praedictum inconveniens sequitur hac positione facta patet, quia scientia uniuscuiusque in hoc consistit quod sciatur quod quid erat esse illius. Et hoc similiter se habet in bono et omnibus aliis. quare sequitur cum huic quod est esse bono, idest quidditati boni, non inest bonum, nec rei quod est esse enti, idest quidditati entis, non inest ens, nec similiter ei quod est esse unum inest unum. Quare similiter aut omnia aut nullum eorum sunt eadem cum suis quidditatibus. Si ergo bonum per separationem praedictam non inest ei quod est esse bono, ergo nec ei quod est esse bonum inerit bono.

quare et unum quod est esse enti erit idem cum ente. nec aliquid aliorum habebit unumquodque sicut quod quid est. et ita si unum quia sciuntur per quod quid est, ex hoc nulla res poterit sciri. quod fuit primum inconveniens. Item patet quod sequitur secundum, scilicet quod nihil erit ens nec bonum nec album nec aliquid huiusmodi. quia non potest esse bonum illud cui non inest hoc quod est bono esse, idest quod quid est boni. Si igitur quod quid est boni est separatum a bono et quod quid erat entis ab ente, sequitur quod illa quae dicuntur bona et entia non sunt bona nec entia, quae sunt secundum se dicta. Deinde cum dicit necesse igitur etc. concludit conclusionem principaliter intentam, dicens quod ex quo praedicta inconvenientia sequuntur si separetur quod quid erat esse a rebus, sequitur quod res ipsae non sint sanae nec entes, quod est inconveniens. necesse est igitur unum esse benignum et quod est benigno esse, idest quod quid est boni, et ponit hic duo, ut benignum pertineat ad haec particularia quae Platonici dicebant bona per participationem, bonum autem ad ipsam per se ideam boni. et similiter est de omnibus aliis quae dicuntur per se et non per aliud sive per accidens, quia in illis est alia ratio ut dictum est. ad hoc enim quod res sint sanae et sint entes, haec sufficientia, scilicet quod quid erat esse res sit idem cum re, sive existunt, idest si fuerint, etiam si non sint species ideales quas Platonici dicebant. Sed non propter aliud ponebant Platonici species nisi ut per eas possent habere scientiam de istis sensibilibus, et ut per earum participationem esse caperent. Sed forsan magis est sufficiens ad praedictum propositum quod quid est esse rei esse idem cum re, quam ipsae sint species. et si verum sit quod sint species, quia species sunt separatae a rebus, magis autem aliquid cognoscitur et habet esse per id quod est sibi coniunctum et idem quam per id quod est ab eo separatum. Ex hoc autem Philosophus dat intelligere destructionem specierum. Si enim species non ponuntur nisi propter scientiam rerum et esse earum, et ad hoc sufficiat alia positio, et haec non posita, et eo posito magis quam hoc, sequitur quod vanum sit ponere species. Et est attendendum, scilicet quod non sint species, palam est. quia si sint ideae et quales Platonici eas esse dicebant, sequitur quod id quod est subiectum, scilicet hoc res sensibilis, non sit substantia. ponebant enim Platonici quod necesse est ideas esse substantias et non esse de aliquo subiecto. contrarium enim est substantiae in subiecto non esse. Sed si ita substantia est, scilicet si ista sensibilia sunt substantiae, oportet quod sint secundum participationem illarum specierum, tunc illae species erunt de subiecto. Ex his itaque rationibus manifestum est quod est unum et idem non secundum accidens unumquodque quod quid erat esse eius, et scire unumquodque, quia scire quod quid est eius est. quare secundum expositionem praedictam necesse est unum esse ambo esse, scilicet rem et quod quid erat esse eius esse unum aliquid.

Deinde cum dicit secundum accidens vero etc. manifestat solutionem positam quo ad ea quae dicuntur secundum accidens, dicens quod in his quae dicuntur secundum accidens non est verum dicere quod sit idem quod quid erat esse et ipsum cuius est quod quid erat esse. et hoc propter duplicem significationem. cum enim dicitur homo albus, ex parte subiecti aliquid attribuitur ei, et ex parte accidentis praedicatum. Si ergo dicimus quod quod quid est albi hominis sit idem homini albo, ut quod sit

album duo possunt significari, scilicet quod sit idem homini, vel quod sit idem albo. et hoc est quod dicit. Et enim praeter significatur subiectum cui accidit album, et accidens. quare patet quod quodammodo est idem quod quid est albi hominis cum homine albo, et quodammodo non est idem. Non enim est idem homini vel albo homini, ut dictum est supra. Sed tamen est idem ipsi passioni. hoc est albo. idem enim est quod quid erat album et albo. Sed non potest dici quod sit idem cum homine albo. ut intelligatur esse idem cum illo.

Deinde cum dicit absurdum vero apparebit etc. ostendit quod praedicta ratione, quod absurdum est quod quid erat esse non esse idem cum eo cuius est, quod Platonici posuerunt separatum quod quid erat esse. Sed quia per modum suppositionis praedicti, quas positiones praeciderunt. dicit ergo quod non solum sunt inconvenientia, si praeter ea quod quid erat esse quae secundum se praedicantur existit separatum, et haec ponit duas rationes. quarum prima dicit quod dicere quod quid erat esse rei esse aliud ab ipsa res, apparebit absurdum, si aliquis imponat unicuique eorum quod quid erat esse suppositionis nomen. Erit enim eadem ratione et ipsi quod quid erat esse aliud quod quid erat esse. Verbi gratia, equus est quaedam res habens quod quid erat esse equo. Si ergo quod quid sit alia res ab equo, habeat ista res quoddam nomen, verbi gratia, a. quia ergo a sit quaedam res, habebit quod quid erat esse aliud a se, sicut equus. et ita habet quod est equo esse aliud quod quid erat esse rei. quod patet esse absurdum. Procedit autem hic ratio non solum quod quid est, sicut praecedens processit de ipsis rebus. Sed Aristoteles dicit quod quid est esse quoddam, et quiditas equi, ipsa res quae est esse quidditas equi, quod pluribus habet sicut ipse dicit quod quandam sunt sibi quod quid est esse. quod quid erat. Sed iam quod non solum res et quod quid erat esse eius est unum et idem, hoc mo[do], sed etiam sunt unum et eundem non ut excidit per esse in unum. non enim est unum secundum accidens. unum et quod quid erat esse unum. Sed est unum per se. et ita sunt secundum totum unum. secundum totum

ponit vel amplius. Si aliquid erit etc. quae talis est. si autem est quod quid erat esse rei res, hoc procedit in infinitum. oportebit enim dicere quod sint duae res quarum altera sit unum et altera sit quod quid erat esse unius, et eadem ratione erit tertia res quae est quod quid erat esse ei quod quid est esse unius. et sic in infinitum. Cum igitur non sit procedere in infinitum, palam est quod unum idem est cum eo quod est unum esse.

Deinde cum dicit Sophisticos autem elenchos etc. dicit palam esse quod eadem solutione qua soluta est praemissa quaestio, solvuntur sophistici elenchi qui fiunt ad hanc positionem, ad ostendendum scilicet quod non est idem quod quid erat esse rei et res. ut cum quaerunt sophistae ut si idem est Socrates et Socrati esse, et tenditur quod non. quia si idem est Socrates et Socrati esse, Socrates est albus, sequitur quod idem sit albus et Socratem esse, cuius solutio patet ex praecedentibus. Nihil enim differt nec ex quibus interrogabit utique aliquis, vel ex quibus fuerit solutio, idest non differt ex quibus fiat aliquis argumentando, nec quibus quaestionibus adaptet aliquis solutionem, dummodo sit eadem ratio solutionis. patet igitur ex dictis quomodo quod est esse unumquodque est idem et unumquodque et quomodo non. Est enim idem in his quae sunt per se, et in his quae sunt per accidens.

Quae autem etc. ad e-

invenienda eorum quae dicuntur quod quid est esse. idem quod diffinitio significat. unde cum diffinitio praedicatur de diffinito, oportet quod quid est esse de diffinito praedicari. non igitur est quod quid est esse hominis humanitas, quae de homine non praedicatur. Sed animal rationale mortale. humanitas enim non comprehenditur quicquid est in homine. Sed animal rationale mortale. Sed tamen humanitas accipitur ut principium formale eius quod est quod quid erat esse, sicut rationalitas sumitur ut principium differentiae, et animalitas ut principium generis. humanitas autem praeter ea non est omnino idem cum homine. quia importat principia essentialia hominis cum praecisione omnium accidentium. est enim humanitas qua homo est homo. nullum autem accidentium hominis est quo homo sit homo. unde omnia accidentia hominis excluduntur a significatione humanitatis. hoc ipsum autem quod est homo est quod habet principia essentiala, et in quo possunt accidentia inesse. unde licet in significatione hominis non includantur accidentia eius, non tamen homo significat aliquid separatum ab accidentibus. Et ideo homo significatur ut totum, humanitas significatur ut pars. Si autem est aliqua res in qua non sit aliquod accidens, ibi necesse est quod in nullo differat abstractum a concreto, ut maxime patet in Deo.

Horum autem quae fiunt etc. Postquam Philosophus ostendit quod quid erat esse et quomodo est, et quomodo non est aliud ab eo cuius est, hic intendit ostendere quod quiditates et formae existentes in istis sensibilibus non generantur ab aliquibus formis extra materiam existentibus, sed a formis quae sunt in materia. et hic erit unus modus quo destruitur positio Platonis ponentis species separatas. quas ponebant esse necessarias ad hoc quod per eas scientia de rebus sensibilibus haberetur, et ad hoc quod earum participatione res sensibiles existerent, et ad hoc quod essent principia generationis rerum sensibilium. Ostendit autem iam supra in praecedenti capitulo quod species separatae non sunt necessariae ad scientiam rerum sensibilium, nec ad esse earum. quia ad hoc sufficit quod quid est rei sensibilis in re sensibili existens. unde vult ostendere quod species separatae non sunt necessariae ad generationem sensibilium. quod ostendit in sequenti capitulo. dividitur ergo in partes duas. in prima praemittit quaedam quae sunt necessaria ad propositum ostendendum. in secunda ostendit propositum, ibi, quia non aliquo fit quod fit etc. circa primum duo facit. primo praemittit quasdam divisiones rerum generationum. secundo manifestat eas, ibi, generationes autem naturales etc. ponit autem primo duas divisiones, quarum prima accipitur penes ea quae generantur et modos generationum. secunda penes ea quae ad generationem requiruntur. et hanc ponit ibi, omnia vero quae fiunt etc. dicit ergo primo quod eorum quae fiunt quaedam fiunt a natura, quaedam ab arte, quaedam a casu sive ab automato, idest praeter intentionem. cuius divisionis ratio est quia causa generationis aut est causa per se, aut est causa per accidens. sic est causa per se, vel est principium motivum in eo quod est, et sic est natura, vel est extra ipsum, et sic est ars. Natura enim est principium motus in eo in quo est, ars non. non est in artificiato quod fit per artem, sed in alio. Et ideo in his

diffiniendis Philosophus quod eorum quae fiunt quaedam fiunt a casu, quaedam non. Palmas autem non est causa per accidens, sicut est casus et fortuna. fortuna quidem in his quae aguntur ab intellectu. casus vero in aliis. utrumque non ab automato, idest sub praeter intentionem comprehenditur. quia verum est quod est ordinatum ad finem et non attingit ad ipsum a casu sive fortuna invenitur in his quae fiunt propter aliquid, cum accidit aliquid praeter id quod intendebatur non ab aliquo causa per se deficiente, unde ex parte dicitur magis causam deficientem habere aliquid praeter intentionem agentis. Deinde cum dicit omnia vero quae fiunt etc. ponit secundam divisionem quae sumitur penes ea quae ad generationem requiruntur. omnia enim quae fiunt, fiunt ab aliquo agente, et ex aliquo sicut ex materia, et sunt aliquid quod est terminus generationis. Et quia supra dixerat quod hoc aliquid praedicatur est in omnibus, ideo hic dicit generaliter esse sumendum ut per aliquid intelligatur quod praedicamentum in quo potest esse generatio simpliciter vel secundum quid, et per se vel per accidens secundum quod dixit aliquid aut significat hoc idest substantiam, aut quantum, aut quale, aut quid, vel ad aliud praedicamentum. Et huius distinctionis ratio est, quia in omni generatione fit aliquid actu quod prius erat in potentia. nihil autem potest de potentia reduci ad actum nisi per aliquod ens actu, quod est agens a quo fit generatio. potentia vero pertinet ex materia, ex qua aliquid generatur. actus vero ad id quod generatur. Deinde cum dicit generationes autem naturales etc. manifestat quod haec tria inveniuntur in tribus modis generationum. et hoc dividitur. primo manifestat propositum. secundo removet quoddam principium sophisticum, ibi, quae autem fiunt etc. circa primum tria facit. primo manifestat quod haec tria inveniuntur in generatione naturali. secundo in generatione quae fit ab arte, ibi, generationes non aliae etc. tertio in generationibus quae fiunt a casu, ibi, fiunt autem etc. circa primum tria facit. primo manifestat quae generationes sint naturales, dicens quod illae generationes sunt naturales quae sunt primo a natura. unde autem artis est aliquis [illegible] sicut generatur ignis et plantae vel aliquid aliud huiusmodi. Secundo ibi, hoc autem ex quo fit etc. exemplificat generationes [illegible] et primo de eo quod generatur ex quo, dicens quod hoc quod est ex quo fit generatio est materia. hoc autem a quo generatur est eorum quae sunt secundum naturam quod agit. hoc non est ad id quod generatur vel homo aut plantae aut aliud tale. [illegible] ad hoc dicens esse substantias, scilicet illa particularia composita ex quibus magis est manifestum quod sint substantiae, ut supra dictum est. [illegible] quod est principium actionis in agente naturali [illegible] compositum. [illegible] autem duo sunt ut generationis principia, scilicet materia et agens. [illegible] autem se habent ut generationis terminus [illegible] sunt quae generantur. [illegible] forma quae est principium actionis in agente [illegible] in ipso physico [illegible] autem generatur [illegible] secundum formam. [illegible] omnia autem quae fiunt etc. [illegible] quod omne enim scilicet principium ex quo fit [illegible] non solum [illegible]. Deinde cum dicit duobus

est manifestius. Dicens quod omnia que fiunt vel secundum naturam vel secundum artem habent materiam ex qua fiunt. Omne enim quod generatur vel per artem vel per naturam est possibile esse et non esse. Cum enim generatio sit de non esse in esse, in ... oportet id quod generatur quandoque esse quandoque non esse, quod non esset nisi esset ipsum possibile esse et non esse. Hoc autem quod est in unoquoque ipsorum ad esse et non esse est materia. Est enim materia in potentia ad formas per quas res habent esse, et ad privationes per quas habent non esse, ut ex superioribus patet. Relinquitur ergo quod in omni generatione oportet esse materiam. Quarto ibi "Universaliter" etc. Ostendit quomodo predicta tria se habent ad naturam, dicens quod universaliter quodammodo est natura. Nam principium ex quo est generatio, materia scilicet, dicitur natura. Et per hoc generationes simplicium corporum dicuntur naturales, licet principium activum in generationibus corporum sit extrinsecum, quod videtur esse contra rationem nature, quia natura est principium intrinsecum in quo est. Natura etiam dicitur id secundum quod fit generatio, scilicet forma generati, quod est natura, sicut planta aut animal, id est forma plante vel forma animalis. Generatio enim naturalis est que est ad naturam, sicut dealbatio que est ad albedinem. Etiam principium a quo fit generatio, sicut ab agente, est natura dicta secundum speciem, que scilicet est eiusdem speciei cum natura generati. Sed tamen est in alio; homo enim generat hominem. Non tamen generans et genitum sunt idem numero, sed specie tantum. Et per hoc destruitur opinio Platonicorum, qui formam rerum generatarum ponebant induci in materia ab agente non uno specie, sed non uno numero, nec uno specie nec uno numero. Alia littera habet quod principium a quo est secundum speciem dicitur natura conformis, quia licet non semper generans et genitum sint eiusdem speciei, semper tamen habent aliquam conformitatem, sicut cum equus generat mulum. Et ultimo concludit quod illa que generantur per naturam sic generantur ut expositum est. Deinde cum dicit "Alie vero generationes dicuntur factiones" etc. Declarat de hiis que generantur per artem, et circa hoc duo facit. Primo distinguit generationes que sunt secundum artem ab aliis generationibus que sunt secundum naturam. Secundo ostendit quomodo fiat generatio ab arte, ibi "Ab arte vero fiunt" etc. Dicit ergo primo quod generationes que sunt alie a naturalibus dicuntur factiones. Factiones enim nominare consueverunt que in exteriorem materiam procedunt; possumus etiam nominare in rebus naturalibus, sicut cum dicimus quod calidum facit calidum, et cetera. Actu fiunt esse actu. Magis tamen proprie nominantur in hiis que fiunt per intellectum, in quibus intellectus agentis habet dominium super id quod fit, ut possit sic vel aliter facere, quod in rebus naturalibus non contingit. Agunt enim ad aliquem effectum determinatum ab aliquo superiori eis prestitutum. Huiusmodi autem factiones vel fiunt ab arte vel a virtute vel a potentia. Prius autem hic ... per violentiam sicut quedam enim in hiis que non fiunt constituuntur ex sola virtute agentis, in quibus non multum requiritur ars aliqua vel aliquis ordinatus processus intellectus, ut maxime contingit in moribus habendis vel pertinendis ante impellendis. Cum autem ordo intellectus ad effectum requiritur, quia quando hoc contingit per artem,

quia non per solum intellectum vel virtutem artis non dicitur perficiatur. Sunt enim aliqui argumentantes per artem, aliqui vero sine arte ut ydiote. Ita etiam et ad opus artis alii per artem, alii sine arte faciunt per frequentiam operationis; alii per artem sed labilibus. Hiis autem generationibus que fiunt vel arte vel potentia vel intellectu quedam fiunt a casu et a fortuna, quando scilicet agens intendit finem aliquem et per suam actionem provenit aliquis finis preter intentionem agentis, sicut cum aliquis intendit se confirmare et ex hoc sequitur sanitas, ut postea dicet. Et consimiliter contingit in artificialibus, sicut infra dicet, similiter ars. Sicut enim ars per debita media pervenit ad formam quam intendit, ita et natura ad formam que est in spermate. Sic et per fortunam quandoque fiunt partes et preter intentionem artis aliquid similiter. Hic ... actum, accidit ita et similiter scilicet in rebus naturalibus eadem fiunt et ex spermate et sine spermate. Que quidem cum fiunt ex spermate fiunt ex natura; que autem fiunt sine spermate fiunt a casu. Et de hiis postea considerandum est in eodem capitulo. Hic autem ubi hoc positum duplicem habet dubitationem. Primo quidem quare cum eadem res sint determinate modo generationis, non videntur esse eadem que generantur et ex spermate et sine spermate per putrefactionem, quod Averroys in VIII physicorum sentire videtur, dicens quod non potest esse idem id quod generatur ex spermate et quod generatur ex putrefactione. Avicenna autem econtrario sentit quod omnia que generantur ex semine eadem secundum speciem possunt generari sine semine per putrefactionem, ut per aliquem modum commixtionis elementorum. Sententia autem videtur esse media inter has duas opiniones, quod scilicet aliqua possunt et sine semine generari et ex semine, non tamen omnia, ut infra dicet, sicut et in artificialibus omnia possunt fieri per artem et sine arte, sed quedam fiunt per artem tantum ut domus. Alia enim perfecta non videntur posse generari nisi ex semine. Alia vero imperfecta que sunt vicina plantis videntur posse generari et ex semine et sine semine, sicut et plante producuntur aliquando sine semine per actionem solis in terra ad hoc disposita, et tamen plante sic producte producunt semina ex quibus plante similes in specie generantur. Et hoc rationabiliter accidit, quia quanto aliquid perfectius est, tanto plura ad eius completionem requiruntur. Et propter hoc ad plantas et alia imperfecta sufficiat ad agendum sola virtus celestis. In aliis vero perfectis requiritur cum virtute celesti et virtus seminis. Unde dicitur in secundo physicorum quod homo generat hominem et sol. Secunda dubitatio est quia videntur alia generari sine semine ex putrefactione non secundum naturam, sed ex defectu agentis, scilicet ex virtute celesti, que in eorum generatione supplet vicem virtutis generative que est in semine, et habetur in commento XI huius. Sed sciendum est quod nichil prohibet aliquas generationes esse preter naturam prout referuntur ad unam causam, que tamen est per naturam relata ad aliam causam, sicut in ipso exemplo patet. Cum enim sanitas ex eo

fit in natura sequitur preter intentionem confricantis. Ipsa quidem sanatio si referatur ad virtutem que est corporis regitiva non est per accidens, sed per se intenta. Si vero referatur ad intellectum confricantis, erit per accidens et casualis. Sic et generatio animalium que ex putrefactione generantur: si referantur ad virtutes particulares hiis inferius agentes, inveniuntur esse per accidens et casualia. Non enim calor qui causat putrefactionem intendit ullam speciem generationis huius vel illius animalis quod ex putrefactione fit, sicut virtus que est in semine intendit productionem talis speciei. Sed si referatur ad virtutem celestem que est universalis regitiva virtutis generationum et corruptionum in istis inferioribus, non est per accidens, sed per se intenta, quia de eius intentione est ut producat in actu omnes formas que sunt in potentia materie. Unde recte assimilantur hec eis que fiunt ab arte et hiis que fiunt a casu. Deinde cum dicit "Ab arte vero" etc. Ostendit modum generationis que est ab arte. Et primo quantum ad principium effectivum. Deinde quantum ad principium materiale, ibi "Hoc autem" etc. Primo ostendit quid sit principium activum in generatione que est per artem. Secundo ostendit quomodo ab hoc principio procedatur in fieri, ibi "Fit itaque sanum" etc. Dicit ergo primo quod illa fiunt ab arte quorum species est in anima. Per speciem autem intelligit quod quid erat esse cuiuslibet rei factae per artem, ut quod quid erat esse domus quod sit domus. Et hoc nominat primam substantiam, id est primam formam. Et hoc ideo quia a forma que est in anima procedit forma que est in materia in artificialibus, in naturalibus autem econtrario. Hec autem forma que est in anima differt a forma que est in materia. Nam contrariorum sunt forme in materia diverse et contrarie, sed in anima est quodammodo una species contrariorum. Et hoc ideo quia forme in materia sunt propter esse rerum formatarum; forme autem in anima sunt secundum modum cognoscibilem et intelligibilem. Esse autem unius contrarii tollitur per esse alterius, sed cognitio unius oppositi non tollitur per cognitionem alterius, sed magis iuvatur. Unde forme oppositorum in anima non sunt opposite, quinimmo substantia, id est quod quid erat esse privationis, est quodammodo substantia oppositi, sicut eadem est in anima sanitas et infirmitas. Per absentiam enim sanitatis cognoscitur infirmitas. Sanitas autem que est in anima est quedam ratio per quam cognoscitur sanitas, et consistit in anima et cognitione utriusque. Deinde cum dicit "Fit itaque sanum" etc. Ostendit quomodo ab hoc principio proceditur ad sanitatem, et circa hoc duo facit. Primo ostendit quomodo sanitas que est in anima sit principium sanationis. Secundo quomodo diversimode accipitur principium in actione artis, ibi "Generationum vero et motuum" etc. Dicit ergo primo quod cum sanitas que est in anima sit principium sanationis que est per artem, tunc fit sanatio a medico cognoscente sic: sanitas est hoc, scilicet vel regularitas vel adequatio calidi, frigidi, humidi et sicci. Et si necesse est si sanitas debet contingere quod hoc existat, scilicet vel regularitas vel adequatio humorum. Et si hec regularitas vel equalitas debeat esse, oportet quod sit calor per quem humores reducantur ad equalitatem. Et ita semper procedendo a posteriori ad prius intelliget id

quod est factivum caloris, et ipsum et factivum illius, donec reducatur ad id ultimum quod ipse statim possit facere, sicut hoc quod est dare talem potionem. Deinde motus incipiens ab isto quod statim potest facere nominatur factio ordinata ad sanandum. Patet ergo quod sicut in naturalibus ex homine generatur homo, ita in artificialibus accidit quodammodo ex sanitate fieri sanitatem, et ex domo domum, scilicet ex ea que sine materia in anima existit illam que habet materiam. Ars enim medicinalis que est principium sanationis medicus est, ad quam species sanitatis que est in anima; et ars edificativa est species domus in anima. Ista species sine substantia sine materia est, quam superius dixit quod quid erat esse rei artificiate. Deinde cum dicit "Generationum vero" etc. Ostendit quomodo diversimode accipiuntur principia in actionibus artis. Dicit quod in generationibus et motibus artificialibus est aliqua actio que vocatur intelligentia, et aliqua que vocatur factio. Ipsa enim excogitatio artificis vocatur intelligentia, que incipit ab hoc principio quod est species rei fiende per artem, et hec operatio extenditur usque quo ventum est usque ad id quod est ultimum intentionis et primum in operatione. Illa vero actio que incipit ab ultimo ad quod intelligentia finivit vocatur factio, que est motus iam in exteriorem materiam. Sicut diximus de actione artis respectu forme que est ultimus finis generationis artificialis, similiter est de omnibus aliis factionibus mediis. Sicut ad hoc quod convalescat oportet quod adequentur humores. Hoc ergo ipsum quod est adequari est unum de intermediis quod est propinquissimum sanitati. Et sicut medicus ad hoc quod faciat sanitatem incipiet considerare quid est sanitas, ita ad hoc quod faciat adequationem oportet quod sciat quid est adequatio. Unde quod adequatio est hoc, id est debita proportio humorum in respectu ad naturam. Hoc autem erit si corpus fuerit calefactum, quod scilicet intemperatum propter defectum caloris. Et tamen oportet quod sciat quid est hoc, scilicet calefieri, sicut si dicam quod calefieri est inuncti a medicina calida. Et hoc scilicet dare medicinam calidam existit statim in potestate medici, et est iam in potestate, id est in potestate eius ut talem medicinam det. Sic ergo patet quod principium faciens sanitatem et similiter principium motus ad sanandum est species que est in anima, vel ipsius sanitatis vel aliorum remediorum per que acquiritur sanitas. Et hoc dico si sanatio fiat ab arte; si autem fiat alio modo, non erit principium sanationis species que est in anima. Hoc enim est proprium operationibus artis. Deinde cum dicit "Si vero accidit" etc. Manifestat quomodo fiunt generationes casuales. Et dicit quod cum sanatio fit a casu, tunc principium sanationis fit ab hoc quod est principium faciendi sanitatem ab eo qui facit sanitatem per artem. Et hoc est medium de principio factionis quod est ultimum in intellectu et primum in executione. Sicut si immediatum principium sanationis aliquando fit a calefactione, et tunc contingit sanatio casualiter cum calore accidit confricatione preter intentionem confricantis. Calor itaque

in corpore excitatur per confricationem vel medicationem aut est pars sanitatis quam inest sive sanitatis, sicut cum ipsa alteratio calefactionis ad sanitatem sufficiat. aut sequitur ad calorem aliquid quod est pars sanitatis. sicut cum per calorem fit sanitas propter hoc quod calor dissolvit aliquos humores corruptos, quorum dissolutio est iam constituens sanitatem. aut etiam potest esse hoc per plura media. sicut cum calor consumit humores superfluos impedientes aliquos meatus in corpore, quibus consumptis fit debitus motus spirituum ad aliquas determinatas partes corporis. et hoc ultimum est iam faciens sanitatem. et hoc est unum, scilicet quod est proximum faciens sanitatis est aliqua pars sanitatis. aut ut constitutive sanitatis est aliqua pars sanitatis. aut ut constitutive sanitatis, similiter est et in artificialibus. Nam partes domus sunt lapides quorum compositio iam est ad domum.

Deinde cum dicit quare sicut dicitur etc. excludit quamdam dubitationem. primo ponit dubitationem, secundo removet quamdam dubitationem, ibi: ex quo ut nunc sit etc. Dicit ergo primo quod ex quo omne quod generatur, generatur ex materia, et tamen generatur a suo simili, ideo est aliquid esse factum vel aliquid praeexistat, sicut oportet dicere. Cum enim ex nihilo nihil fiat, palam est quod aliquid oportet praeexistere quod sit pars rei generatae. Constat enim quod materia quae praeexistit est pars generati, quia ex hac fit, et hoc planum post, quia materia est in generato et ipsa fit generatum dum in actu educitur. nec solum pars quae est materia praeexistit, sed sicut ex dictis patet et praeexistit pars quae est intra rem, scilicet forma. Haec enim duo, scilicet materia et forma, sunt partes generati. Utroque enim modo possumus assignare quid sit circulus aeneus, vel dicendo materiam tantum partes et diffinientes et dicentes materiam, quia est aes, et dicentes speciem, id est formam, quia est talis figura. et haec dicimus ultimos artificiales circulos particulares. Nam circulus secundum speciem et formam est unum tantum, multiplicatur autem et individuatur per materiam. et hoc, scilicet figura, est genus in quo primo collocatur circulus aeneus. Unde patet ex dictis quod circulus aeneus in sua diffinitione habet materiam. Et ita patet quod species generati praeexistit super composito est, tam in naturalibus quam in artificialibus generationibus.

Deinde cum dicit ex quo non ut materia etc. removet quamdam dubitationem. Dubitaret enim aliquis cum materia sit pars compositi, quare non praedicetur de eo praedicatione quidditativa, ita quod praedicetur de composito in eo quod quid. Et hoc removet dicens, illud ex quo aliquid fit ut ex materia, quando praedicatur non praedicatur in abstracto sed denominative. quando enim dicimus non esse id, scilicet materiam, sed illud modo, sicut statua non dicitur lapis sed lapidea. et homo convalescens non dicitur illud ex quo, id est non recipit praedicationem eius ex quo fit dicitur. Fit enim convalescens ex infirmo, non tamen dicitur quod convalescens sit infirmus. Huius autem causa est quia dupliciter dicitur aliquid fieri ex aliquo, scilicet ex privatione et ex subiecto quod dicitur materia. sicut dicimus quod homo fit sanus et quod laborans fit sanus. dicitur autem magis aliquid fieri ex privatione quam ex subiecto. Unde magis dicitur aliquid fieri sanum ex laborante quam ex homine, sed tamen hoc magis dicimus quod homo fit sanus quam laborans, quia non ille qui est sanus

non dicitur laborans, sed magis dicitur homo, et homo dicitur sanus. Sic ergo id quod fit praedicatur de illo, non autem de privatione. Sed in quibusdam privatio est non manifesta et innominata, sicut privatio cuiuslibet figurae in aere non habet nomen, nec etiam privatio domus in lateribus et lignis. et ideo in istis non nominatur privatio, et propter hoc sicut illic dicimus quod sanus fit ex laborante, ita hic dicimus quod statua fit ex aere, et domus ex lapidibus et lignis. et propter hoc et sicut illud ex quo fit sicut ex privatione non praedicatur de illo, quia non dicimus quod sanus sit laborans, ita nec hic dicimus quod statua sit lignum, sed ponitur ab illo nomine cum determinatione, ut dicendo quod non est lignum. Ideo ex quo fit sicut ex privatione non praedicatur de illo, quia non dicimus quod sanus sit laborans. Item nec hic dicimus quod statua sit lignum, sed lignea, nec aes sed aenea, nec lapis sed lapidea. Et similiter domus non est lateres sed laterea, quia si quis diligenter inspexerit, non fit statua ex ligno, nec domus ex lateribus simpliciter loquendo, sed per aliquam permutationem. Fit enim id ex illo sicut ex aliquo permutato, et non sicut ex permanente. aes enim infiguratum non manet dum fit statua, nec lateres in composito dum fit domus. et propter hoc non praedicatur nisi denominative, et talis fit praedicatio.

Quod vero ab aliquo etc. Postquam ostendit Philosophus quasdam de generationibus necessarias propositiones ad suum propositum ostendendum, scilicet ad ostendendum quod cum generationibus rerum non sunt ponendae species separatae, ex quibus duo sunt iam manifesta per praemissa, scilicet quod omnis generatio est ex aliqua materia, et quod unumquodque generatur a suo simili. Deinde autem intendit ostendere propositum ex huius quae supra investigata sunt. et dividitur in partes tres. In prima ostendit quid sit id quod generatur. In secunda ostendit quod causa generationis non est species separata, ibi: utrum igitur est quaedam sphaera etc. In tertia declarat quaedam quae possent esse dubia circa praedicata, ibi: dubitabit autem aliquis etc. Circa primum duo facit. primo ostendit quod forma non generatur nisi per accidens. secundo ostendit quod compositum generatur, ibi: generata non sphaera etc. Dicit ergo primo quod cum sint supposita, unum est quod omne quod fit, fit ab aliquo, et hoc est agens vel generans, a quo est principium generationis, et aliud est quod omne quod generatur generatur ex aliquo, ut illud generatum id ex quo est generatio non privatio sed materia. Dictum est enim supra qualiter fit aliquid ex materia et aliter ex privatione. Et tertium est quod id quod generatur oportet esse aliquid quod fit, et hoc est vel sphaera vel circulus vel quodcumque eorum aliorum. Ex istis suppositis oportet esse verum quod sicut agens generans non facit ultimum subiectum generationis quod est materia, ita non facit formam, scilicet hoc ipsum quod est sphaericum, nisi forte per accidens. Facit enim aeneam sphaeram quae est compositum, et quia aenea sphaera est sphaera, ideo per accidens facit sphaeram. Quod autem agens non faciat materiam, per se est manifestum, eo quod materia praeexistit factioni. Unde non oportet eum probare quod materia non fieret. Sed de forma poterat esse dubium eo quod forma non invenitur ante actionem. Unde oportet eum probare quod forma non fieret nisi per accidens. Et hoc ideo est quia formae non proprie habent esse,

sed magis sunt quibus aliqua habent esse. unde sicut est unum, ita est via in esse. illa tamen per se fiunt quae per formas habent esse. formae autem incipiunt esse eo modo quo sunt, vel factis quae per formas esse habent, et quod formae non fiant, sic probat. facere enim hoc aliquid est facere hoc ex aliquo subiecto quod est totaliter. Nec enim est aliud in generatione. facere enim hoc quod est aes rotundum non est facere hoc ipsum quod est rotundum, scilicet rotunditatem, quod autem hoc ipsum quod est facere sphaeram, id est formam sphaerae, sed est facere aliquid alterum, scilicet sphaeram, non qualitatem, sed in alio, scilicet in materia, quod est facere compositum. quod sic patet. si enim agens faciat aliquid, oportet quod faciat ex aliquo alio, sicut ex materia. hoc enim supra ostendebatur, scilicet quod omnis generatio ex materia fit. propter exemplum supra inductum, sicut agens dicitur facere sphaeram aeneam, et hoc ideo quia facit hoc quod est ipsa aenea ex hoc quod est aes. si igitur et ipsam formam faciat, palam erit quod faciet eam similiter, scilicet ex aliqua materia, et ita sicut sphaera aenea erit composita ex materia et forma, et procedit in infinitum. unde generationes procedent in infinitum, si omne generatum habet materiam et formam. palam igitur est quod non fit, nec erit species, scilicet forma rei generatae. Nec aliud quocumque sit quod oportet advenire formam in rebus sensibilibus, sicut ordo, compositio et figura in aliquibus tenet locum formae, maxime in artificialibus. nec generatio est eius quod fit. palam est quod nec generatio est formae, sed compositi, nec etiam quod quid erat esse rei generatae, nisi per accidens. sed forma quae est quod quid erat esse est quod fit in alio, id est in materia, non per se, et dico quod fit vel ab arte vel a natura vel a potestate, id est a quocumque agente per violentiam. Dicit autem quod quod quid erat esse non sic fit sicut ipsum rei factae. supra enim ostensum est quod unumquodque est idem cum suo quod quid erat esse, sed tamen quod quid erat esse est quod per se pertinet ad speciem, unde ab eo secluduntur conditiones individuales, quae per accidens insunt speciei. species autem et talia universalia non generantur nisi per accidens, singularibus generatis.

Sed tamen quia licet in latino dicatur quod forma fit in materia, non tamen proprie dicitur. forma enim proprie non fit, sed compositum. sic et dicitur forma esse in materia, licet forma non sit sed compositum per formam. ita et proprie modus locutionis est ut dicamus compositum generari ex materia in talem formam. forma enim proprie non fit, sed educitur de potentia materiae in actum, quae est species ad formam, sic actu per formam quae est facere compositum.

Deinde cum dicit et verum non sphaeram etc. ostendit quod compositum sicut dictum est, quod generans facit esse sphaeram aeneam. facit enim esse ex hoc quod est materia, sic ex principio generationis, et ex sphaera quae est forma et generationis terminus. facit enim hanc speciem, scilicet figuram sphaerae, in hoc, id est in hac materia, scilicet aere, et continuitatem hoc aes in sphaeram, et hoc est ipsa aenea, scilicet forma sphaerae. sed hoc, scilicet figura sphaerae, est esse sphaerae, id est quod quid est sphaerae, et quod quid est formae. non enim omne generatum, quia si esset eius generatio, oporteret quod esset ex aliquo sicut ex materia. oportet enim quod fit oportet esse divisibile in ista, scilicet quod eius hoc sit hoc, id est una pars sit hoc et alia pars sit hoc, et hoc exponit, scilicet quod una pars eius sit materia et

alia pars eius sit species. si igitur quod quid est sphaerae quantum ad ipsam formam est quod sit figura aequalis ex medio, id est quod sit quaedam figura solida a cuius medio ad extremitates omnes lineae ductae sunt aequales, oportet quod huius, scilicet sphaerae aeneae, hoc in quo, scilicet materia, sit in qua erit id quod facit generans, scilicet materia, et hoc sit in illo, scilicet forma, quae scilicet est figura ex medio aequalis, et hoc sit omne, id est totum quod factum est, scilicet aenea sphaera. palam igitur est ex dictis quod si omne quod fit oportet esse divisibile, quod id quod est ut species aut quod est ut substantia, id est quod quid erat esse, non fit, sed synodus, id est compositum quod dicitur et denominatur a tali forma vel quidditate, vel quod quid est, fit. Et etiam manifestum est quod in omni generato est materia, et quod aliud generati hoc est hoc et hoc, id est una pars est materia et alia pars est forma.

Deinde cum dicit utrum igitur est quaedam sphaera etc. ostendit quod ex quo formae non generantur sed composita, quod non oportet ponere species separatas esse causas generationis in istis inferioribus. Sciendum est autem quod Platonici ponebant species esse causas generationis dupliciter: uno modo per modum generantis, alio modo per modum exemplaris. primo igitur ostendit quod species separatae non sunt causae generationis per modum generantis. secundo quod non per modum exemplaris, ibi: in quibusdam autem non palam etc. Dicit ergo primo quod considerandum est utrum sit aliqua forma universalis praeter haec singularia, sicut quod sit quaedam sphaera absoluta separata praeter has sphaeras quae sunt in materia, aut quod sit aliqua domus universalis sine materia praeter lateres ex quibus constituuntur domus particulares. Movet autem quaestionem in artificialibus, quia Plato non posuit species separatas rerum artificialium, ut intelligatur esse quaestio utrum sit homo universalis praeter carnes et ossa ex quibus partes hominis constituuntur. Quod solvens huius conditionis hoc primo praemittit quod si esset aliquid sic hoc modo factum, nullo modo erit hoc aliquid, sed significabit tantum quale quid, quod non est determinatum. forma enim significat hoc aliquid determinatum, hoc non significat quale quid, quia significat formam absolutam et indeterminatam, quia significat absque determinatione huius vel illius. unde si sit homo praeter Socratem et Platonem et alios homines, non erit hoc aliquid determinatum. sed nos videmus quod in generationibus semper illud quod facit et generat ex hoc, id est ex tali materia, est tale hoc, id est tale aliquid determinatum huius speciei. et ideo quod generatum est, est hoc tale, id est aliquid determinatum huius speciei. oportet enim sic generatum esse hoc aliquid, et hoc aliquid generans sit simile generato, ut supra probatum est. et quia generatum sit hoc aliquid, ex hoc patet quod quod generatur est compositum, sed hoc esse, scilicet compositum, quod est hoc aliquid determinatum est, ut Callias et Socrates, sicut cum dicitur haec sphaera aenea. sed homo et animal non significant hoc aliquid, ex quo est generatio, sicut universaliter sphaera aenea vel aes. Sic igitur compositum generatur, cum generatur non ex hac materia per quam est hoc aliquid, oportet quod id quod generat sit hoc aliquid, et si generans sit simile generato, oportet quod generans sit hoc aliquid. unde non sit species universalis sine materia. Et manifestum est ergo ex dictis quod si sunt aliquae species praeter singularia, ut Platonici ponunt, tamen inutiles ad generationes et substantias rerum, sicut convenientes sunt

nisi per formam. Sed compositum acceptum secundum primam substantiam scilicet secundum formam habet diffinitionem. Dicitur enim compositum acceptum in specie, non tamen quod individuum. Sicut et individuum per materiam individuatur, ut utrumque ponitur in illa specie per formam. Simum enim homo est homo quod habet curvitatem nasi. Sed ex eo quod habet animam rationalem, sentientibus corporibus. Unde sed quod diffinitio speciei accipiatur a forma. Et quod ille partes materie sunt solum in diffinitione speciei in quibus prius et per se est forma. Sicut idem hominis est illa que est anima. Ex hoc enim est homo quod habet talem animam. Et propter hoc si homo diffinitur oportet quod diffiniatur per animam. Et quod in diffinitione speciei diffinitiae ponantur partes corporis in quibus primo est anima, sicut cor aut cerebrum, ut supra dixit. Et ipsum namque quia illa cum partes non est nisi materia et species scilicet forma que non est materia. Ex illa forma et materia tota substantia scilicet denominatur et constituitur. Sicut concavitas est quedam forma. Ex ea enim et naso dicitur nasus simus et simitas. Et substantia ex anima et corpore dicitur homo et humanitas. Si enim nasus qui est sicut materia esset pars concavitatis, tunc cum dicitur nasus concavus, bis diceretur nasus. Similiter enim diceretur per hoc nomen et etiam per ipsum includeretur in diffinitione concavitatis poneret in eius diffinitione ut prius concavitas animalis et non quasi ex additione ut supra dictum est. Quoniam autem materia non sit secundum forme, et cum in tota substantia composita sicut concavitas est in naso simo. Et tamen in individuali est materia. Denique et supra quod quid erat esse unumquodque est idem cum eo cuius est. Quod quidem est simpliciter verum in quibusdam sicut in primis substantiis scilicet in immaterialibus. Sicut ipsa curvitas est idem cum eo quod quid est curvitatis si curvitas est de primis substantiis. Quod quidem dicit quia curvitas non est forma simpliciter non tamen sensibilis sed intellectualis que est ipsum compositum vel quamdam que prius est, est enim quedam curvitas prima sicut curvitas que est in speciebus per philosophos in quibus species est verum quod quelibet est idem cum suo quod quid est. Alia autem curvitas que est in rebus sensibilibus vel in mathematicis, non est prima. Unde non est idem quod quid erat esse. Dicit autem et exponit quod per primam substantiam hic non intelligit substantiam particularem sicut in primis. Sed que non dicitur per hoc quod sit in alio sicut in subiecto materiali. Ille res que sunt forme non in materia sicut species separate. Quecumque vero sunt sic in materia et subiecto composita cum materia sicut compositum quod habet in materia rationem materie ipsius non est idem quod quid est esse cum eo cuius est. Neque etiam est unum in hiis que dicuntur secundum accidens sicut Socrates et musicus sunt eadem per accidens.

Attendendum est etiam quod ab hac summa quam supra posuit quod quod quid est idem cum unoquoque cuius est, duo hic excepit. Scilicet illa que dicuntur per accidens et [illegible] miles. Et non excepit nisi illa que dicuntur per accidens. Sed et nunc solum ista excludit, sed etiam materiales. Sic enim supra dictum est quod quod quid erat esse est idem quod significat diffinitio. Diffinitio autem non assignatur individuis sed speciebus. Et ideo in individuis quod est individuationis principium est preter id quod quid erat esse. Et impossibile autem est in rebus non esse speciem nisi in hoc individuo. Unde sed quod licet res non habeat materiam individualem que non pertinet ad quod quid est. Unde nulla res non sic sine materia habeat esse ipsum quod quid est. Sed est huius sicut Sortes non est humanitas sed est habens humanitatem huius. Si autem esset possibile esse hominem compositum ex corpore et anima qui non esset hic homo ex hoc corpore et ex hac anima compositus tunc homo esset suum quod quid erat esse, quamvis haberet materiam. Licet autem homo preter singularia non sit in rerum natura, est tamen secundum quod pertinet ad logicam considerationem. Et super illam logice considerat de quod quid erat, non excludens substantias sensibiles [illegible] in illis est idem quod quid est cum eo cuius est. Homo enim communiter est idem cum suo quod quid est logice loquendo. Ut autem postquam iam descendit ad principia naturalia que sunt materia et forma, secundum quod divisiones comparantur ad particulare quod subsistit in [illegible], excipit hic ab eo quod supra dixerat idem esse quod quid est cum unoquoque substantias materiales, in rerum natura existentes. Relinquitur autem quod ille sole que sunt forme tantum subsistentes, non habent aliquid preter individuum quod sit extra rationem speciei rei significantem quod quid est. Et ideo ille simpliciter unum est quod quelibet earum est suum quod quid erat esse.

Nunc autem dicamus primum etc. Postquam ostendit philosophus quod partes in diffinitione ponuntur, hic inquirit quomodo diffinitio ex partibus existens possit esse una. Et circa hoc tria facit. Primo movet questionem. Secundo obiicit ad utramque partem ibi, Hoc namque homo etc. Tertio solvit questionem ibi, Sed autem intendere primum etc. Dicit ergo quod nunc primum oportet dicere de diffinitione id quod non est dictum in Analeticis scilicet in libro Posteriorum. Ibi enim mota est quedam dubitatio de diffinitione et non soluta. Quam nunc hic solvit quia est perpe[illegible] in hiis de substantia scilicet quia est solutio huius questionis pertinens ad ea que sunt de substantia dicenda, de qua est principalis intentio huius scientie. Est autem ista dubitatio quare diffinitio est ratio et est unum scilicet quod quid est, diffinitio enim est ratio significans quod quid est. Sicut diffinitio hominis est animal bipes, ponatur enim quod hec sit ei diffinitio, quare ergo hoc quod dico animal bipes est unum et non multa. Homini enim et album etc. Obicit ad utramque partem. Et primo ad ostendendum quod ex eis non fiat unum. Secundo ad contrarium ibi, Sed autem huius etc. Et primo dicit quod ex genere et differentia non fit unum, secundo quod nec ex pluribus differentiis ibi, Si vero participat etc. Dicit ergo primo quod in hoc quod est homo et album, ubi duo sunt multa, quando alterum eorum non inest alteri. Si enim album non insit homini, tunc homo et album multa sunt non unum. Unum autem sunt quando alterum eorum inest alteri et subiectum quod est homo patitur aliquid, scilicet suscipit hanc passionem que est album. Tunc enim ex hiis duobus fit unum per accidens quod est albus homo. Ex hiis autem quod ex duobus quorum unum non inest alteri non fit unum. Sed hic scilicet in hoc quod dico animal bipes alterum eorum scilicet animal non participat alterum scilicet bipedi sicut homo albus participat albo. Et hoc ideo quia animal est genus, bipes vero differentia. Genus autem non videtur participare differentias. Sequeretur enim quod idem participaret simul contraria. Differentie enim sunt contrarie quibus genus differt, idest per quas genus dividitur. Et ideo per quam participat unam participaret aliam. Si autem est impossibile quod idem participet contraria, impossibile erit quod ex genere et differentia fiat unum. Denique cum dicit, Si vero participat etc. Dicit quod ex pluribus differentiis non potest fieri unum. Dicit quod si detur genus participare aliquo modo differentiam, puta scilicet animal non accipitur in ratione contrarie sed contrahitur per differentiam ad speciem et sic ponitur ex genere et differentia fieri unum. Tamen adhuc erit eadem ratio ad ostendendum quod diffinitio non significet unum si sint plures differentie in diffinitione posite. Sicut si ponatur in diffinitione hominis tres differentie quarum prima sit gressibile vel habens pedes, secunda bipes, tertia non alatum. Iste enim potest dici quare ista tria sint unum et non multa. Non enim est sufficiens ad hoc quod insint uni puta animali quod est homo. Sic enim sequeretur quod omnia essent unum. Sequeretur enim quod omnia accidentia que insunt alicui subiecto essent unum per se. Sic enim hic loquimur de uno. Et ad invicem et substantiam et cum ea que hic accidunt uni subiecto accidunt et ultra, sequeretur quod illa duo subiecta essent unum, puta [illegible] quibus inest album, sic deducendo sequeretur quod omnia essent unum. Non ergo potest dici quod ex pluribus differentiis fiat unum, et tanto quod ex genere et differentia fiat unum, et sic ex omnibus partibus videtur quod diffinitio non significet unum. Denique cum dicit. Sed autem etc. obicit in contrarium. Dicit quod diffinitio significet unum. Dicit quod oportet quecumque in diffinitione ponuntur esse unum. Et hoc ideo quia diffinitio est una ratio et quod significat per se substantiam rei. Unde oportet quod diffinitio sit ratio significativa unius alicuius. Quia substantia rei quam diffinitio significat est unum quid et hoc supra dictum est quod diffinitio significat hoc aliquid. Unde oportet quod diffinitio proprie est substantie. Denique cum dicit. Sed autem intendere etc. solvit premissam questionem ostendens quod diffinitio significat unum. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quomodo ex genere et differentia fit unum. Secundo quomodo ex pluribus differentiis fiat unum, ibi, At vero oportet etc. Dicit ergo primo quod ad investigandum unitatem diffinitionis, oportet primum intendere de diffinitionibus quas dicimus per divisionem generis in differentias. Iste enim sunt vere diffinitiones in quibus non est aliud quam primum genus et differentie. Dicuntur enim et quedam diffinitiones per aliqua accidentia, vel per aliquas proprietates rei vel per aliquas causas extrinsecas que non significant substantiam rei. Et ideo huiusmodi diffinitiones non sunt ad propositum quod hic agitur de diffinitionibus ad substantias rerum investigandas. Ideo autem dico quod in diffinitione est primum genus et differentie, quia etsi in aliis diffinitionibus ponantur aliqua genera ut media inter genus primum quod est generalissimum et species ultimas que diffiniuntur, tamen illa genera media nihil aliud sunt quam genus primum et differentie comprehense sub genere medio, cum hoc scilicet cum genere primo. Sicut si in diffinitione hominis ponatur animal quod est genus intermedium, patet quod animal medium [illegible] quod idem est quod genus primum cum aliquibus differentiis. Est enim animal substantia animata sensibilis. Et similiter si intelligamus primum genus esse animal. Unum non enim compositum [illegible] animal bipes et item tertium genus animal bipes non alatum. Et similiter si ad genus per plures differentias decietur. Semper enim posterius genus comprehendit prius cum aliqua differentia. Et sic patet quod omnis diffinitio resolvitur in primum genus et aliquas differentias. Unde et nihil differt utrum per plura vel per pauciora dicatur ad diffiniendum, quia nec differt utrum semper paucioribus vel per duo. Ita quod illorum duorum unum sit genus et aliud differentia sicut eius quod est animal bipes, animal est genus et alterum scilicet bipes est differentia. Ostendendum est ergo postea quomodo ex istis duobus fiat unum quod sic patet. Genus enim non est preter eas que sunt species generis. Non enim invenitur animal quod non sit neque homo neque bos neque aliquid huiusmodi. Aut si inveniatur ad quod est genus preter species, sic acceptum ut est preter species, non accipietur ut genus sed ut materia. Quod enim ad esse genus aliquorum [illegible]. Sic vox est genus [illegible] et materia et quod sit genus patet ex hoc quod differentie addite voci faciunt species vocum litterarum. Et quod sit materia patet quia ex hac scilicet ex voce fiunt elementa scilicet littere sicut aliquid fit ex materia. Sed differentia est autem quod hoc idem per nomen possit esse genus et materia, non tamen secundum eundem modum acceptum. Materia enim est pars integralis ipsius rei. Et ideo de re predicari non potest. Genus autem predicatur. Ideo enim potest dici quod homo sit animal vel genus autem potest de specie. Unde oportet quod significet aliquo modo totum. Sicut enim supra dictum est quod est innominata parte aliquid simpliciter nomine materie significatur materia cum privatione, ut supra dictum est, quod es accipitur pro ere infigurato et omnino quod ex ere fit statua. Unde quando est innominata simpliciter nomine materie intelligitur compositum ex materia et forma, non quidem determinata sed communi, et sic accipietur ut genus. Sicut enim compositum ex materia et forma determinata est species, ita compositum ex materia et forma communi est genus. Et hoc in pluribus patet. Corpus enim potest accipi [illegible]. Si enim intelligatur corpus intelligitur substantia completa ultima forma, habens tres dimensiones, sic corpus est genus et species eius erunt substantie perfecte per suas ultimas formas determinate sicut per formam auri vel argenti aut olive aut hominis. Si vero intelligatur corpus non accipiatur nisi hoc quod est habens tres dimensiones cum aptitudine ad formam ultimam, sic corpus est materia. Et similiter est de voce. Si enim intelligatur vocis includat ipsam vocis formationem in communi formam que distinguitur in singulas formas litterarum et sillabarum, sic vox est genus. Si autem intelligatur vocis accipiat solum sonum [illegible] potest esse ad recipiendum formationem, sic vox erit materia litterarum. Ex quo est patet quod vox secundum quod est genus non potest esse sine speciebus. Non enim potest esse sonus formatus quin aliquam determinatam formam habeat huius vel illius littere. Sed secundum quod careat forma litterali potest esse materia sic invenitur absque litteris sicut etiam invenitur absque hiis que fiunt ex ere. Sic ergo patet [illegible] quod diffinitio est quedam ratio ex differentiis unum huius. Ideo quod totum esse diffinitionis in differentia quodammodo comprehenditur. Ex hoc enim animal quod est genus non potest esse absque

no erit diffinicio appria. diffinitio q2 est forme
ul' accidentis sibi similes que no sunt p se subsisten
tes sunt q' est de se cois multis. ubi aliqua sue
niant i uno solo. sicut sol. h no puenit ex
pte forme. qn q' est de se sit nata ee i psibus.
s3 ex pte me. nam tota ma spei cogregata e
sb uno i diduo. 7 mag ex pte sui. q2 uni sol suf
ficit ad uniusi pfcom. Deinde cu d. Si quis
aut 7c. excludit qdam cauillosa3 rsne. pos
s3 .n. al' dce. exps3 grs3 cor que ponunt i diffinicoe
singlaris ydee. gat septum instis sit tam ac
cepta cuint uni soli. yui .s. cui diffico qritur.
hanc a' cauillac3 duob3 modis excludit. p q'
ad ipsos ydeas. sco qntu3 ad eam q sunt ydee i.
ampli' de similis 7c. ex pmi .d. f. p excludit co
uein pdam oñdens q ad huc seq dicto in dif
fito soli ice. sco q no pmo .i. 7 uacare ee fora 7c.
diat g p q o ouenien pdam pmo e dco .h. q
diffinico assignata alicui ydee 7 alius iceret.
sicut si diffico ydee hois sic al' bipes. h ono i
erunt ali 7 bipedi .i. ydee alis 7 ydee bipedis. q2
7 ille due ydee sunt cuincte erunt al' 7 bipes. 7 sic
h diffinico al' bipes no erit ppria ydee hois. et
h i dcens quo acnt i sempiternis .i. csiderando 7 dif
finicoem ydee que e qdam singularis sempiter
nu sm ponicos. 7 csi do q diffico sigm uni ydee
cnt alius. Deinde cu d. 7 uacare esse fora 7c.
o q sequit ultio q diffinico assignata ydee
hois no p cet ei. q e c tota diffinicoins. Nam
diffinico p dubitat de diffinito. hanc o tribz ra
b3. p sic dices. q no solu3 nate est q ali 7 bipe
di cnt diffinico assignata hoi. s3 7 nate e q
illa .s. 7 al' 7 bipes existunt fora hoie. sicut
ptes ei. scitatz ho existuntz ostituit. qn uno
sm ponez eo sequet q ambo sunt sepabilia 7
ab hoie. 7 ab aliis aliis .s. al' 7 bipes. sic homo po
nat sepabili ab i diduis. sicut .n. ho e simpl' ad
i diduu. ita genus 7 dre ad hoiem. aut .n. o3
q ullu o sit sepabile. aut o3 q ambo scdm
.s. al' 7 bipes sunt sepabilia. si q uno g nullu c
sepabile. tnc sequet q genus no erit pt spem.
7 sic gen no signficabit scdm. si no genus
erit si pter spes. p tone 7 dria. q 7 e c spcie.
si a ut utraq3. al' 7 bipes sunt sepabilia ab hoie.
sequitur q sunt fora eo. sicut ho sepatur e fora in
diduis 7 ita sequet ultim q diffo assignata ho
cnt quibzda fora bz .s. ali. sco i. 7 bipedi. sco i. De
inde quo fora 7c. o idem alia tone .d. q in
de p3 q al' 7 bipes sunt fora hoie sm ee. illa enim
sunt fora in ee que no remouentur aliis ab
latis. s3 eis ablatis alia remouet. sicut unu
e pus duobz. quia remoto uno remouentur

duo. s3 no e co. remoto a' ali 7 bipede remoue
ho. s3 remoto hoie no. .s. al' 7 bipes sunt fora ho.
Tercio cu d. deinde aut si ex ydeis 7c. o idem tercia
tone dicens. deinde a' h idem appet si ponam
q al' 7 bipes no solu3 sunt sepabilia ab hoie. q
cdam ei ydee. sicut supdcm e i pcedente. s3 7 q
ex ipsis sit homo. ut sic ex ydeis sepatis sit y
dea sepata. p3 .n. q tnc erunt cposita al' 7 bi
pes ex quibz cpositur ho. quia homo qui cpo
ex eis. q a est in cposita est pus. unde sequitur
adhuc q al' 7 bipes sunt fora hoie. no solu ps
sepacoem ut p no pcedebat. s3 7 ps cpocoem ut
pcedit h cta no. Deinde cu dicat amplius de mul
tis 7c. ponit alia rone ad excludendu pmissa
stioem dicens. q no solu3 sequitur q diffo assig
ta ydee hois cnt aliis ydeis fora bz .s. ali 7 bi
pedi ex quibz ponitur cstitui ydea hois. 7 illa
ipa ut al' 7 bipes oportebit p di de multis. 7 no
de hoie tm. no solu3 seorsum accepta ut p mus
sa r dicebat. s3 cniunctum 7. Si a' hec ex qbz
cpo ydea hois .s. al' 7 bipes no pdicant de
multis quo cogsceret q sigm ydee hois ut sup
cclusum est. sequit .n. q sit aliqua ydea q no
pt pdi de pluribz s3 de uno. cstat .n. q ydea ali
de pluribz uno pdicari p. si g h duo sil al'
bipes no possint pdicari nisi de uno sequit q d
bipes restringant al' ad unu. ita q aliq ydea
que e bipes pdicet de uno tm. q no ur ee ver.
cu ois ydea sit picipabil a multis. ab uno .n.
ex h ui multi exemplari scontingit. ido pre
dicta ro potuit ee uri. Sicut e aut q p hic
cand rom sufficienter ondiitur. q 7 nullu sin
gulare i his singlaribz diffiniri pt. p aliqs
pprietates ul' formas adunatas. quaz fuerit
Sic .n. queli3 ydea. ita 7 queli3 for q e de se
sequata e i psibz ee. ita quaz aggregat no
erit dcm assignatio hui singlaris in pac
cidens. mgs cstingit oia illa collecta i uno so
lo inueni. bene 7 p3 q collecto acncim no e
pncipiu i diuiduacoins. ut qda dixit. s3 in
designatu. ut sup pho dixit. Deinde cu
dicat qd adinc g dcm est 7c. ponit etiam
rom pncipalem ad ostendendu q ydee no
possit diffiniri. ps h q sunt corruptibilia. ut p
ro pcedebat. 7 q2 ea que accipiunt tonibz
sunt cia. ut pcedebat ro sm pter hm ee hec
q dcm est .s. q inpole sit diffinire singularia
i sempiternis. 7 maxie illa que sunt unica in
una spe. sicut sol 7 luna. q2 .n. sunt sempiterna
no ur de eis cclude ro que ex corruptibili singla
rm pcedebat. q2 ho sunt unica in una spe. no
ur de eis ro cclude que pcedebat ex cöitate

pau diffinicoibus. quelibz .n. cuunt soli spei
cuint soli spei cuint soli in diduo. s3 pterea de
cipiuntur qui putant h ee diffinibilia. q2 diffinire
tes talia pdunt multipliciter. 7 uno mo ponunt i eq
addunt talia i diffinicoibz eo. quibz ablatis.
adhuc erit ipa .s. sol 7 luna. sicut cu diffiendo
solem dicit q e pigrion .i. circum girans. aut
nocturnus .i. nocte absconditus. si .n. sol steterit
no girans circum. aut si appariat ut no sit nocte
absconditus. no adhuc erit sol sibi sicut diffinitum.
s3 absurdum est si no sit sol. illis remotis. sol e
signt qdam sbam. illa no p q diffinitur sunt qdam
accidentia ei. Non solu aut sic peccant. s3 7 amplius.
diffientes solem p aliquid qd in alio ee. si .n. fiat
alt tal .i. qd a corp habens talez for
7 speciem. palam e q erit sol sm q sol significat
speciem. 7 h no pt diffiniri. ro aut diffinitiua e cois
.i. huius spei q e sol. s3 sol iste erit de numero singla
riu. sicut cleon aut socrates. 7 sic p3 q ali 7 ydee
ponunt sempiterne 7 unice i una spe. aliis no po
terit diffiniri. qa si possent diffiniri. q2 illas po
nentes ydeas pculit aliq circum .i. diffinicoem ydee
c. si .n. aliqua diffo ab eis data est de aliq ydea
a puta hois ul' equi. fieret manifestum cont ceptuales
diffinire ydeam. q2 h in e q no dcm est. s. q ydea
a e indiffinibl. Deinde cu dicit. manifestu est a' 7c. manu
festat qd q supius sbudicone relinquitur. s. quia ali
qua sbam cponetur ex ptibz. cu sup ondatur q
sba no pt cponi. neq ex passionibz. neq ex sbus ac
tu existentibz. ido h o q ptes ex quibz cponuntur
sba no sunt sba actu existentes. s3 po. dicens. cu sup
dcm sit q qd sunt que ab aliquibz existimant
sba ee .s. sba sensibles. ptes earu maxie est q plune
hui sunt in po no i actu. sicut p3 de ptibz ali
um 7 de oibz aliis ptibz. dicat aut ptes ee plura
huius sbaz. q2 cu unulquz totu ex pluribz cponat
o3 plures ee ptes cponentes q totu cpositu. 7
q ptes sunt in po tm. p3 q2 nichil de nullo eaz e
sepatum. imo oms ptes i q sunt ptes unitate sco
to. omne aut q est i actu o3 ee ab aliquo dis
tinctum. q2 res una diuiditur ab alia p suum actu3
7 formam. sicut supdcm est. qn a' ea que ponunt
ptes fiunt sepata ab i uicem. dissoluto toto. tc
quidem sunt entia i actu. no qd ut ptes. s3 ut in
existentes sbpotone forme tota. sicut p3 de terra 7 igne
7 aere q qui sunt ptes corpis mixti. no sunt actu ex
istencia. s3 po i mixto. cu no sepauit eu sit
in i actu existentia. 7 no ptes. nullum enim eo aut
cnt digatum .i. aliqd p alterucum debitum 7 uemat
ad mixtioem 7 fiat unu mixtu ex eis. e unu
cu alio. nisi sicut aceruus lapidum lapidu e u
nu p quid. 7 no simpliciter ul' uelut. nichil ipore .i.

nichil ex ipsis e unu 7c. Quis .n. oms ptes sit
in po. tn maxie potit al' opinari ptes aiatoz. 7 p
tes aie ee ppinquas ut sicut actu 7 po .i. ut sit
ipso ppinqua pnti actui. 7 h io q2 coe aiatu sunt
coe organica. hntia ptes dissimiles p forma. unu
maxie sunt ppinque ad h q sunt actu. 7 h io quia
hnt pncipium motus ab alia qd determinato. cu una ps mo
ueat alia. sic p3 i uictatis i quibz ur ee motus
alcius ptis cuncti. cu contigat una moui alia
quiescente. ut dr i l' de motibz aliu3. 7 ps h 7 q2
no solu ptes eos sunt in po ppinqua actui. s3 et
7 ptes aie. no qdam alia post diuidi uiuunt. sicut
alia anulosa. q ex hoc ctigit q2 i toto ali erat
una aia i actu. plures aut i po. facta aut diuisione
fiunt plures aie i actu. q oz ps impfonez tutunt
aliquz. q requirit modicam diuersitatez i ptibz. eo q
hnt aiam impfecte uirtutis no ualentez diuisa op
ari. p io q sit necia organoz multitudo. s3 tn q
uis iste ptes aie 7 aiatoz sunt ppinque actui.
nichil sunt oui ipso. qn totu fuit unu 7 cpositu p
nam. no aut si fiat unu p uiolenciam. sic si ligen
tur ptes uni aliis cu ptibz alcius. aut p cpla
tacoem. sicut accidit i plantis. aut .n. q simul
cferus uniat plante est i actu. postea no est
in po. tale namq .s. unu ee p uiolenciam. a' p
cplantacoem e orbatum .i. ad lesionem nc 7 c naturaz
existens. Deinde cu d. qm no unu 7c. o spa
lis q unu 7 ens no sunt sba. 7 ca h .d. f. p pmittit
ppositu3. dicens q q2 h mo pdicatur de rebz unu sic
7 ens. cu sunt cuuertibilia. 7 unu de aliq 7 ens.
ps sbam ei. unu .n. e una sba. 7 illa sunt unu nu
mo quoz e sba una numo. Unde 7 aliq dicunt eo
ps sua sbam. h est ut q2 qn i qua una est. palam e
q nec unu nec ens o3 ee sbam rez. imo pdicant
de sbis. sicut 7 nec hoc q e eis ee. aut pn .i. ipsa
ro pncipii 7 eli d sbam rei. que dr pncipiu
ul' elm. s3 querimus quid sit pncipiu .i. quid sit
sbam cui cpetit ee pncipiu ul' elm. ut ad aliqd
notius referamus .s. ad sbam sensibilem. s3 cu ens
7 unu mag sunt sba q pncipiu elm 7 ca. q pp
qm .n. se hnt ad rez nuli sbaz. pn .n. 7 ca et
elm i portat sola hitudinem rei ad re aliq. s3 et
7 unum signat ro q cuenit rei rone sue sbe. 7 tn
nec ens 7 unu sunt ipa sba rei. s3 o i. Si autem nullu 7c. p
bat ppositu3 duabz ronibz quaz pma ponit .d.
q cu illa .s. ens 7 unu sunt cia. no possunt ee sbe.
si nullum q e sba ut pbatum est. 7 q nullum cee sit
sba. q h p3. q2 sba nulli puenit nisi ipi hnti ea
cui est sba. unu ipo le est sbam ee cem multis.
Secunda rom post i. amplius q unu 7c. dicens
q h ipm q est unu. no pt aq multis sil' i ueni.
h .n. e cuu rom unius. si eu ponat ad unu p se

Explicit septimus liber methaphisice incipit octavus.

Ex dictis itaque syllogizare oportet

porphirius

autem per rationem compositam ex materia. Videmus enim quod similiter .i. diffinitio que assignat rei/ est oratio longa ex multis composita. unum non significat quid est/ sed quale quid .i. cum aliquo est simile. sicut si aliquis diceret quod dictio argentum non significat argentum. sed significat tale quale est plumbum vel stagnum. unum ad similitudinem istarum dubitationum. sed dicit quod illa que diffinitur sive sit intelligibilis sive sit sensibilis/ oportet quod sit composita. Et non ex quibus prima componitur cum simplicia sint/ non contingit diffinire. Dictum est enim supra quod diffinitiva oratio adiungit ad aliquid. quorum unum est ut forma. aliud ut materia. Manifestum ergo quod sunt etiam dicta ut forma est supra unum suis partibus rerum esset tum forme, ut platonici posuerunt/ non contingeret eas diffinire. Palam ergo quod sunt quodammodo numeri. Postquam declaravit de formis secundum quod comparantur ad per se introductas a platone. hic declarat de eis per comparationem ad numeros/ quos plato ponebat formas et ideas rerum. reducendo per modum cuiusdam assimilationis formas ad numeros. Et dicit quod … modum assimilat formas numeris. Dicit ergo primo quod manifestum est quod si numeri aliquo modo sunt esse rerum/ et forme sic sunt sicut ex premissis accipi potest/ non sunt numeri unitatum/ sicut platonici … numeros unitatum/ numeros simplices absolutos. numeros autem applicatos ad res/ dicit numeros rerum sicut numerum … numerum hominis. quo quidem modo/ sunt res quarum significant diffinitiones/ possunt dici numeri. Est enim diffinitio divisibilis in indivisibilia unum scilicet hoc sicut forma. aliud ut materia. ut supra dictum est. Numerus est indivisibilis … diffinitionis autem quod ad aliquid indivisibilia devenitur. non enim rationes procedunt in infinitum. puta si diffinitio hominis dicatur in animal rationale. et diffinitio animalis in animatum et sensibile. non procedet hoc in infinitum in suis superioribus et similibus. ut in secundo probatum est. Hic diffinitionis dicitur non assimilatur … quantitativi quia quod est infinitum. sed … numero qui est divisibilis in indivisibilia. Secundo ibi. Et quemadmodum in numero. ponit secundam assimilationem secundum quam significant diffinitionem/ ad numerum. Et dicit quod si aliquid addatur vel subtrahatur alicui numero/ … numerum/ non erit idem numerus secundum speciem. minimum enim in numeris est unitas. Quod si additur binario/ surgeret ternarius/ qui est alia species numeri. Similiter non remanebit ab eodem remanet binarius/ qui est alia species numeri. et hoc ideo est/ quia ultima unitas dat speciem numero/ Et similiter est in diffinitionibus/ et in … quod erat esse quod significat diffinitio. quia quocumque addito vel ablato est alia diffinitio. et alia natura speciei. si enim animato sensibili/ quod est diffinitio animalis/ addas rationale/ constituis speciem hominis. si autem subtrahas sensibile/ constituis speciem plante. quia et hoc ultima differentia dat speciem. Et ideo … oportet esse etc. ponit tertiam assimilationem. dicens quod numerus est id quod est unitas. est enim per se ipsum unum. sicut ultima unitas dat numero speciem et unitatem. Et similiter compositum ex materia et forma per formam est ad unum/ et unitatem tenet et speciem sortitur. Et hoc loquitur de unitate numeri. ac si numerus non esset unum per se ipsum/ non posset dici quod est unus. Sic est unum. est enim compositus ex multis unitatibus/ Et est unus simpliciter … ideo per modum cuiusdam cumulationis quod non sunt simpliciter unum. ut contingit in eius … cumulatis/ aut si numerus est unus simpliciter tamen per se ipsum. dicendum est quod sunt esse unum ex multis unitatibus quod non est assignare. Similiter diffinitio est una per se ipsam et non habent assignare ad per quod fiat una. et hoc rationabiliter accidit. quia per eandem rationem illa que significat dictio est ita unum sicut numerus. scilicet per se ipsum quod prius est eius est ut forma aliquid. et tamen est una ut dictum est. sic est unitas. aut pluralitas. sicut quidam dixerunt. sed quia unaquaque earum est ut forma et numerus quodammodo. Quarto ibi. Et quemadmodum neque numerus etc. ponit quartam assimilationem. et dicit quod sicut numerus non suscipit magis aut minus/ ita nec substantia que dicitur secundum speciem. sed forte illa que dicitur secundum numerum. … est non est … ut dictum est in decimo. sed magis et minus est ex hoc quod materia perfectius vel minus perfecte formam participat. unde et aliquod non suscipit magis et minus. ut album. De materiali autem etc. Et de generatione et corruptione. epilogat que dicta sunt dicens quod dictum est de generatione et corruptione talium substantiarum. scilicet formarum/ quomodo contingit. quia participat. et quomodo est impossibile. quia per se et de animalibus. reductio earum ad numerum per modum assimilationis. De materiali autem substantia etc. Postquam … est ea que … erunt de formali principio. hic declarat de principio materiali. et dividitur in tres partes. primo enim declarat de materiali principio per comparationem ad ea que sunt ex materia. secundo per comparationem ad alias causas ibi. Contingit autem unam materiam existente. tertio per comparationem ad transmutationem generationis et corruptionis ibi. Quoniam vero quedam sine generatione etc. … dicit primo quod manifestum est quod omnia sunt ex una/ vel prima materia. et dicit quod licet non lateat quod materialis principii/ quia omnia sunt ex eodem principio quod primo materiali principio est materia prima/ de se nullam habens formam. aut ex eisdem materialibus principiis ut primis quod dicitur … elementa que sunt principia materialia communiter omnibus generabilibus et corruptibilibus. … non est tamen principium. sed … principia et elementa conveniunt ad elementum/ tamen est tamen proprie aliqua materia … ut materia fleumatis … sed in generatione sunt dulcia et pinguia. hec enim habent quandam affinitatem cum fleumate. vel … humiditatis. Colere non/ … materia sunt amara/ aut aliqua quedam huiusmodi. amaritudo enim non … colore … usque ad eius compositionem. et sic colere siccitatis et caliditatis affinitatem habet cum colera. sed hee due materie scilicet amara et dulcia forte sunt ex aliquo priori materiali principio. addit autem forsan quia quodammodo est sic dulcia materia quod eorum ultime non reducuntur in aliquid priorem. sic omnia corpora corruptibilia in materiam primam. Fiunt vero … ex hoc accipi potest quod prima materia est una omnium generabilium et corruptibilium. sed proprie materie sunt diverse diversorum. Secundo ibi. Fiunt autem plures materie etc. dicit quomodo eiusdem unius sunt plures materie dicens quod eiusdem rei sunt plures materie. quarum una est prior alterius materia. sicut flegma fit ex pingue et dulce. pingue enim est ex dulci. pinguis enim sapor inter medios sapores computatur. medii autem sapores fiunt ex extremis qui sunt dulce et amarum. sed pingue est proximum dulci. Quandoque vero … exemplificat materiam aliquorum compositorum/ ex quibus aliquid fit. licet non sit prima neque. sed finaliter. ut si aliquis existimaret quod … ad hoc ordinatur ex multis prius/ non est. Contingit enim quod et ex colera dicitur aliquid fieri per resolutionem colere in primam materiam. colera fit ex prima materia. quia dicitur aliquid fit ex altero. aut quia id ex quo fit est rei principium in via generationis. hoc autem est … prima materia. aut quia factio est resolutio in principium illud … ex composito per resolutionem illud prius fit. dicit. fit enim corpus mixtum ex elementis per compositionem. et elementa non ex corpore mixto per resolutionem. Contingit autem unam materiam existente etc. declarat de materia per comparationem ad alias causas. et primo per comparationem ad agentem causam/ quia ex materia aliquid fiunt. quod quidem comparatio pertinet ad materiam/ secundum quod est principium fiendi. secundo per comparationem ad omnes causas/ prout materia est principium non solum fiendi sed et cognoscendi. ibi. Quoniam utique aliquis quesierit etc. quia non supra dixerat quod una erat prima materia omnium. posset aliquis dubitare/ quomodo ex materia una omnium diversitates rerum procedunt. Antiqui enim naturales attribuerunt hoc causam. tollentes causam agentem. ponentes … ex una materia rerum diversitates procedere. Hoc ergo removens philosophus dicit quod contingit unam materiam existente/ diversa fieri propter moventem causam. aut quia est alia et alia causa movens. aut quia eadem causa movens habet se ad operandum diversa. quod maxime in artibus patet. Videmus enim ex ligno fieri archam et lectum/ ab uno artifice/ per diversas formas artificiales … quia non hoc materia prius sit communis omnibus/ cum materie proprie sunt diverse diversorum. non tamen totam diversitatem rerum attribueret moventi/ et nullo modo materie. Contingit quod in quibusdam diversitatem ex necessitate est diversa materia. Non enim quilibet naturaliter fit ex quolibet. sicut serra non fit ex ligno. nec est in potestate artificis ut hoc faciat. … unam materiam attribuit … non enim potest facere serram ex ligno vel lana/ quia propter mollitiem suam non sunt apta ad opus serre quod est secare. Patet ergo quod diversitas rerum est ex movente materia. … contingit ad id secundum speciem fieri ex alia et alia materia/ sicut fiala ex auro vel argento/ necessarium est quod principium movens oportet esse idem scilicet artem. Si enim materia esset diversa et movens diversum necesse esset quod et factum esset diversum. Quoniam autem dicit quoniam utique aliquis etc. declarat de materia per comparationem ad alias causas secundum quod materia est cognitionis principium. et hoc tria facit. primo dicit quod querenti oportet reddere omnes causas alicui rei in generabilibus et corruptibilibus. secundo ostendit quomodo se habet materia in substantiis naturalibus perpetuis. ibi. In naturalibus quidem etc. tertio … primo enim quod antiqui naturales assignabant tantum modo causam materialem/ dicit quod qui aliquis quesierit de aliquo quid est eius/ cum pluribus modis dicantur cause oportet omnes causas assignare contingentes .i. quecumque contingit esse illius rei. Hominis enim huius omnes causas omnia naturalia. tamen maxime in generabilibus et corruptibilibus. omnes causas habent. ut hominis causa … materia in generatione ipsius sunt menstrua. causa movens sperma … causa formalis quod quid erat esse … per diffinitionem eius. sed forte est eadem cum hac autem due cause scilicet finis et forma/ forte sunt idem numero/ quod quidem dicit quia in quibusdam sunt idem et in quibusdam non. finis enim generationis est anima. finis non operationis eius est felicitas. Secundo ibi. Oportet autem proximas causas dicere etc. dicit quod non solum oportet assignare omnes causas. sed oportet dicere in causis proximas. … ad causas proximas. per causas enim primas habetur cognitio de re aliqua solum in universali et imperfecte. per causas autem proximas habetur cognitio rei perfecta. sic si quis querat causam materialem hominis/ non debet assignare rei per ignis aut terram. que sunt materia communis omnium generabilium et corruptibilium. sed oportet assignare propriam materiam … Tertio ibi. Ergo circa naturales causas etc. epilogat … dicit quod circa naturales substantias et generabiles/ necesse est sic investigare/ ut dictum est/ si quis velit recte considerare causas. ut scilicet omnes assignet. et proximas. et hoc necesse est ex eo quod hec sunt tales et tot/ ut dictum est. et oportet causas cognoscere/ ad hoc quod adsciatur. quia scire est causam cognoscere. In naturalibus dicit. In naturalibus quidem sempiternis etc. ostendit quomodo sit in substantiis naturalibus perpetuis. scilicet in corporibus celestibus. dicens quod in naturalibus perpetuis substantiis .i. corporibus celestibus/ non est sic materia sicut in corporibus generabilibus et corruptibilibus. forsan enim tales quidem substantie non habent materiam/ aut si habent, non habent talem qualem habent generabilia et corruptibilia. sed solum secundum locum quod est in motu locali. ut enim supra dictum est/ in rebus generabilibus et corruptibilibus generatio et corruptio inducit … materie. quia in generabilia et corruptibilia oportet esse unum subiectum commune ad privationem et formam. Unde cum in corporibus celestibus non sit potentia ad privationem forme. sed solum ad diversa loca/ non habent materiam que sit in potentia ad formam et privationem. sed que est in potentia ad diversa loca. corpus autem celeste comparatur ad locum non sicut materia ad formam. sed magis sicut subiectum ad accidens. et licet compositio subiecti ad accidens sit quodammodo ut materie ad formam/ non tamen subiectum est omnino materia. sic ergo dicitur et sic corpus celeste per nullo modo habet materiam. licet materiam non dicatur hic habere materia ad ubi/ si subiectum dicatur materia. Quoniam … quedam utique etc. dicit quomodo materia attribuitur accidentibus. dicit quod illa

vnum est ... [illegible]

... sicut ad vnum, sic ad esse. Exp[licit] 8. lib[er] metha[physice].

Incipit lib[er] Nonus.

De ente quidem quod primo ... declarant ... de ente ... i.x. ... declarare de ente ... [illegible]

[illegible]

q sunt i arte manifeste differunt ab hiis que sunt i rebus
sanatiuis/ utrum ante partes plures sint quarum in hec
non multum differunt in agendo et patiendo a rebus i
animatis q in situ non operantur. Nam partes ante
mutatione et consistentie i spiritu non operantur. sola aut
partes ante rationalis est una sui actus in quo differt a rebus
inanimatis/ non potest dixit dictum in arte/ addidit rationale
in totum habet. quia. s. illa principia animatorum a post
inanimatorum spirituali differunt q sunt spe ante rationalis.
unum patet quod partes ante alie sunt irrationales. a hec sunt ai
ratione. et q sunt ai ratione exponit cum dicit quod omnes
artes et factive ut habitus rediffinitiva

[illegible]

[illegible]

diuersitates· quarum prima est secundum quod actus dicitur uel actus uel oppo.
et ad hanc diuersitatem actus illius mediam dicit philosophus quod non
omnia dicuntur simul esse actu· sed diuisio tertia diuersitas consi
sit per diuisionem comparationis· potest enim sic accipi compar
atio ut dicamus quod sicut hoc est in hoc· ita hoc in hoc· ut puta si
aut uisus est in oculo ita auditus in aure· et per hunc modum com
parationis accipitur compositio formae ad materiam. Nam
forma in materia dicitur esse actus uel comparatio est ut dicamus
quod sicut se habet hoc ad hoc ita hoc ad hoc· puta sicut se habet
uisus ad uidendum ita auditus ad audiendum· et per hunc
modum comparationis accipitur comparatio motus ad potentiam mo
tiuam uel actionis operatio ad potentiam operatiuam· Secundo ibi·
Aliter autem infinitum etc. ponit aliam diuersitatem actus
dicens quod infinitum et inane siue uacuum et quaecumque huiusmodi sunt
dicuntur aliter dici esse in potentia et actu quam multa alia entia
puta uidens et uadens et uisibile. Huiusmodi autem alia contingit simpli
citer esse uel in potentia tantum uel actu tantum· sicut uisibile in actu
est quod uidetur et in potentia tantum quod potest uideri et non uidetur· sed
infinitum non ita dicitur in potentia ut quandoque sit separatum in actu
tantum· sed actus et potentia distinguuntur ratione et
infinito· puta in diuisione secundum quod dicitur esse actus cum potentia
simul eo quod numquam deficit potentia diuidendi· quod enim diuiditur
in actu adhuc est ulterius diuisibile in potentia· numquam autem separatur
actus a potentia ut scilicet quod sit totum diuisum in actu et non
sit ulterius diuisibile in potentia· et similiter est considerandum in uacuo
quod possibile est enim locum euacuari ab hoc corpore et non tamen
ut sit totaliter uacuum· replebitur enim alio corpore
et sic adhuc est in potentia uacuum· sic semper euacuatio
remanet potentia coniuncta actui. uacuum est sine motu et tempore
et huiusmodi alia quae non habent esse permanens· Deinde infine e
pilogat quod dixit etc. planum in littera.

Quando autem potentia aut potentiae etc. Postquam ma
nifestauit philosophus quid est actus hic intendit
ostendere quando et quali dispositione existens ad dicatur esse in potentia
ad actum· etc. et hoc dicit secundo primo dicit de quo est intentio sua
tamen hic quando quidem dicens quod declarandum est quando aliquid est
in potentia et quando non· Non enim quodcumque et qualitercumque dispositum
ad potest dici in potentia ad id quod fit ex eo· innuit enim potest
dici quod terra sit in potentia homo· manifestum enim est quod non· sed ma
gis uidetur dici esse in potentia homo quando ex pluribus mutationibus iam facta est sperma
et forte nec adhuc est in potentia homo ut infra patebit.
Secundo ibi· Quemadmodum enim nec medicinaliter etc. soluit propositam quaestionem
et circa hoc duo facit primo ostendit in quali dispositione materiam existentem dicatur
esse in potentia ad actum· secundo ostendit quod cum in tali dispositione exis
tente denominatur solum id quod est in materia ibi· Videtur autem
quemadmodum etc. Circa primum considerandum est quod sicut in viii. Metaphysicae philosophus
dixit quaedam artium effectus non possunt educi nisi
per artem quaedam non et ideo contingit et sine arte et
in materia non fit sine arte· sed sanitas fit sine arte me
dicinae ex sola operatione naturae. et quia id quod fit arte uel sine
fortuitum uel casuale eo quod natura est agens per
se· fortuna uero casus est agens per accidens·

ex eo quod ille qui sanatur aut sanatur praeter intentionem
artis dicitur sanari a fortuna· medici enim exhibent ad non
esse fortuitum in se quod tamen dicitur fortuitum per comparationem
ad aliquid quod non consistit cum praeter talem effectum· dicit ergo quod
non quaelibet qualitercumque dispositione existens sanatur uel a
medicina uel a fortuna· sed est determinata dis
positione existens quod sanatur uel ab arte uel ab arte· quibus enim
actionibus respondent determinatae passiuae. Id quod possibile est re
cipere passionem actionis naturae uel artis potest fieri sanitatis
reducere et sanum in potentia· et ut plenius cognoscatur determinatione
dispositionis huius potentiae· et quomodo ad operationem artis· et quomodo ad operationem
naturae et per quod ad operationem artis· dicit ergo quod quoniam potentia
quod ex potentia ens fit ens actu ab intellectu seu arte
determinatur· id est diffinitum est quando secundum uoluntatem uel artifex fiat
id est esse actu simul ex eius exhibeat· et tunc potentia dicitur
sanum quod per unam operationem artis sit sanum· secundo quantum ad
operationem naturae· illud quod sanatur per naturam dicitur ad ipsum sanum
quod non est ibi aliquid prohibens sanitatem quod debeat re
moueri uel consimilium prius· tunc in uisceribus uel sanans
essentiam habet in sanando. Et sic diximus de sanatione
quae fit ab arte· ita potest dici de aliis omnibus quae ab arte
fiunt. Materia enim non est in potentia domus quamuis neque eorum quae sunt in ma
teria prohibens domum fieri statim una actione· nec est aliquid quod o
porteat uel addi uel auferri uel inmutari antequam in for
metur in domum· sicut lutum oportet transmutari ut ex eo fiant
lateres· Ex arboribus autem oportet aliquid auferri per dolationem
et addi per compaginationem ut sic componatur domus· unde
lutum et arbores non sunt in potentia domus· sed lateres et ligna
iam praeparata· Et similiter est in aliis sunt habentia principium
siue per eorum exitum· sicut sunt artificialia· sic in naturalibus
omnia et tunc semper sunt in potentia ad actum quando nullo ex
trinseco prohibente per proprium principium actiuum unica actione
possunt reduci in actum· Tale autem non dicitur esse sperma
oportet autem mediantibus permutationibus ulterius ex eo
fiat aliud· sed cum iam per proprium principium actiuum potest fieri ta
le secundum actu existens· ut puta homo uel animal quocumque quod· tunc
iam est in potentia· sed illa quae oportet transmutari antequam sint statim
reducibilia in actum indigent alio principio actiuo
scilicet comparante materiam quod ipsum est aptificiente quod inducit
ultimam formam· sic patet ex terra non dicitur esse in potentia statua.
Non enim una actione nec uno agente reducitur
in actum. sed prius per multum transmutatur et fit aes· et postea
per artem fit statua· Deinde cum dicit· Videmus
autem quod diuisum etc. ostendit quod cum illud in quo est in potentia ad actum de
nominatur materialiter etc. et hoc dicit secundo primo ostendit quod illi materiam
a qua denominatur dicitur quod id quod fit ex materia non dicitur hoc
sed illinum· illinum autem latine non dicitur sed potest sic
tuitionem fortuitum est denominatum ab hoc quod est ac si di
ceret in non praedicatur in abstracto de eo quod est ex materia sed de
nominatiue· sicut arca non est lignum sed lignea· Et
lignum non est terra sed terreum. uel et si terra habet aliam materiam
priorem tunc non erit id sed illinum· id est id non potest dicere terram

in abstracto sed denominatiue· Item cum fit talis praedicatio
quod id quod est in potentia secundum modum terreum praedicatur denominatiue
de eo quod est immediate posterius. ut terra quae non potest dicitur
potentia non praedicatur de arca nec in abstracto nec in denominatiue.
arca enim neque est terra nec terrea sed lignea· lignum enim est
in potentia arca· et potentia arcae ultimate quod lignum arcae ut sed
uero lignum huius arcae· sicut est aliquid primum quod non
dicitur de alio illinum· id est quod non habet aliquid quod de eo quod de
nominatiue praedicetur non praedicatur sed erit in prima sicut si aer
est materia terrae ut quidam dixerunt aer praedicabitur de terra
denominatiue. ut dicatur terra est aerea· et si sic dicetur aer igneus
et non ignis sicut ignis est materia eius· ignis autem non
denominatur ab aliqua priori materia· erit materia prima per positionem
credendi· sed hic oportet adiungere scilicet si sic hoc ad communem
rationem naturalis· una uel est in potentia praedicatur de aliis et aliqua
non praedicantur de eorum. ut tamen est materia cum non sit hoc ad sub
stantias. uel enim et subiectum different per hoc quod subiectum est hoc ad
non autem uel secundum id· ut puta passionibus etc. post similitu
dinem praedicationes praedicationis denominatiue dicit quod id quod
subicitur passionibus ut homo corpori et ratio recipit denominati
nam praedicationem passionum sicut id quod est ex materia recipit
denominatiuam praedicationem materiae· Nam passio est musicum
et album· id est musica et albedo· dicitur autem subiectum cum aduenit
musica non esse musica in abstracto· sed musicum de
nominatiue et homo non dicitur albedo sed album· nec et homo dicitur am
bulatio aut motus abstractiue· sed ambulans quantum
motum ut illinum id est denominatiuum. Deinde ibi· Ergo quaecumque sunt
etc. ponit comparationem utriusque denominationis· et dicit
quod quaecumque sic praedicantur denominatiue sicut ista accidentia
ultima quae substentant ea est sua composita· sed quaecumque non
praedicantur sic denominatiue sed id quod praedicatur denominatiue
est quaedam species uel aliquid ut lignum aut terra uel
tamen in talibus praedicationibus quod substentant talia est
materia et uel subiecti etc. Contingit autem dici id est praedicari illinum id est
denominatiue secundum materiam et passiones recte utraque quia
ambo sunt indeterminata· Nam ratione declaratum est
dictum per se in tamen per id quod aliquid est in potentia· uel non est quod
quando est et non est.

Quoniam non est in principio etc. Postquam declarauit
philosophus de potentia et actu hic ostendit ea ad inuicem et
dicuntur itidem· Primo comparat ea ad inuicem per prius et poste
rius· Secundo secundum bonum et malum ibi· Est autem et melius
et honorabilius etc. Tertio secundum cognitionem ibi· Et
quod inueniuntur autem ex ignoratione etc. Circa primum primo
proponit quod intendit dicens quod cum supra declaratum sit in
quanto quot modis dicitur prius et manifestum est quod ac
tus est prior potentia diuisione motu· Loquimur autem nunc de potentia
non solum secundum quod est principium motus in alio sicut est
quod in sunt diffinita est potentia actiua· sed uniuersaliter de omni principio
siue sit principium motiuum siue immobilitatis in quantum
aut operationis absque motu existens quae est intellectus.
quoniam et ad idem genus huius materia quod potentia. Est enim in eodem

genere cum potentia ipsa· quia utrumque est principium motus. Licet non
non sit principium motus in alio sicut et eo in quo est. huius ut
manifestatur in spiritu potentiarum et tamen non solum est principium mo
tus sed quietis· et sic patet quod potentia intellectiua est non solum
principium motus sed principium immobilitatis. omni igitur tali potentiae
actus prior est ratione id est diffinitione et substantia id est perfectione et
tempore aliquo modo· aliquo non modo non· Secundo ibi· Ratione quidem
igitur etc. ostendit propositum et primo quod actus est prior potentia ratione· secundo ostendit
quo est prior tempore quo non· ibi· Tempore non prius etc. Tertio ostendit
quod est prior secundum substantiam ibi· At non sic prius quod etc. Primo
sic probat id per quod oportet alterum diffiniri est prius eo ratione. sicut
animal est prius homine et homo animali. sed potentia non potest diffiniri
nisi per actum. Nam primum quod potentia in hoc consistit quod potest
ipsum agere uel esse in actu. sicut aedificator dicitur qui potest e
dificare et speculator qui potest speculari. et uisibile
dicitur id quod potest uideri et sic est in aliis. ergo est necessarium quod ratio ac
tus praecedat rationem potentiae et notitia actus notitiam potentiae.
et propter hoc supra in ii. de anima manifestauit potentias differentias per
actus. actus autem non potest per aliquod diffiniri· sed
solum inductiue manifestauit. Deinde cum dicit·
Tempore non prius etc. ostendit quo sit actus potentia prior tempore et quo
non. etc. et hoc dicit secundo primo manifestat hoc quod propositum est ponens·
secundo ipsorum alterius quibus quod id est. quia propter uidetur impossibile
etc. dicit ergo primo quod tempore actus est prior potentia. ita tamen
quod idem specie est prius agens uel eius actu quam ens in
potentia. sed idem numero est prius tempore in potentia quam in actu. quod sic mani
festatur. Si enim accipiamus hunc hominem qui est iam
actu homo. fuit eo prius secundum tempus materia ex qua generatur potentia ho
mo scilicet· prius tempore fuit semen quod potentia est frumentum quod fru
mentum in actu. et similiter id est habens potentiam ad uidendum quam
uidens in actu est prius tempore quam uidens in actu. sed tamen quaedam
existentia in actu sunt priora prius tempore huius existentibus
in potentia· scilicet generantia a quibus reducta sunt in actum. non
enim existens semper enim oportet quod id quod est in potentia eius fiat ac
tu ens ab agente quod est ens actu. hoc etiam uel id
in potentia fit hoc actu ab homine generante qui est in actu.
et similiter musicum in potentia respicit musicum in actu. addiscen
do a doctore qui est musicus actu. et ita semper eo quod est in potentia
est aliquid prius quod mouet. et mouens est actu. unde re
linquitur quod licet idem numero prius tempore sit in potentia quam in actu tamen
aliquid ens in actu est prius tempore eo quod est ens in potentia. sed
quod id quod est ex prius tempore quam ens in potentia [illegible] poterit
aliquis dubitare de quibusdam quae dixit in ii. Metaphysicae
manifestatum esse supra. Ostensum est enim in superioribus sermonibus
de substantia scilicet in vii. libro quod omne quod fit fit ex aliquo sicut
ex materia et ab aliquo sicut ab agente et fit aliquod idem
specie id est cum eo quod fit· manifestum est in generationibus uniuo
cis· sed in generationibus aequiuocis oportet esse aliquam similitudinem
generantis ad genitum ut supra ostensum est. Deinde
cum dicit. quia propter uidetur impossibile etc. ostendit ordinem actus
et potentiae secundum tempus in quibus dam potentiis actiuis etc.
et hoc dicit secundo primo ostendit propositum. Quidam enim fuerunt qui dixerunt potentiae

primo ex praedictis concludit propositum dicens quod si aliquis motus est sempiternus, ille motus non est in potentia, nec iterum mobile est in potentia ad motum, sed est in potentia unde quo, idest ut ab hoc in hoc transeat. Cum enim motus sit actus existentis in potentia, oportet quod omne quod movetur esse in potentia ad terminum motus, non autem ad ipsum motum, sed ad quem tendit per motum. Et quia quod movetur oportet habere materiam, ut in VIII huius ostensum est, relinquitur quod mobile motu sempiterno habet materiam, quamvis non sit in potentia ad motum simpliciter, est tamen in potentia ad hoc ubi vel illud. Secundo ibi, Propter quod semper etc., concludit quoddam corollarium ex dictis. Quia enim quod movetur motu sempiterno non est in potentia ad ipsum motum, motus autem caeli sempiternus est secundum quod ostendit in VIII Physicorum, sequitur quod sol et astra et totum caelum semper agunt, quia semper moventur, et per motum suum agunt. Nec est timendum quod aliquando motus caeli stet, ut timuerunt quidam naturales, scilicet Empedocles et sequaces eius, qui posuerunt quod per vices amicitia mundus quiesceret et iterum per vices regeretur. Et ideo dicit non esse timendum quia non sunt in potentia ad non moveri. Et propter hoc etiam incorruptibilia corpora in eo quod moventur non laborant. Non enim inest eis potentia contradictionis, scilicet ut moveantur et non moveantur, sicut est in corruptibilibus quae etiam agunt per motum, ita quod per huiusmodi motum in contrario motum fiat eis cum labore. Quia enim corruptibilia laborent in eo quod moventur, causa est quia sunt in potentia ad motum et non motum, et non habent hoc ex natura sua naturale quod semper moveantur. Unde videmus quod tanto aliquis motus est laboriosior, quanto res magis est propinquior ad non motum, sicut patet quod motum sursum in gravibus laboriosum est. Quia ergo hoc dicit de perpetuitate motus caeli, dicit hoc secundum naturam corporis caelestis quae est extra simul. Sed hoc non praeiudicat divinae voluntati, a qua dependet motus caeli et esse eius. Tertio ibi, Imitantur autem incorruptibilia, comparat corpora corruptibilia corporibus incorruptibilibus secundum aliquam similitudinem, dicens quod corpora quorum esse est in transmutatione imitantur corpora incorruptibilia in eo quod semper agunt, sicut ignis qui per se semper calefacit, et terra quae secundum se semper facit operationes proprias, et aliae huiusmodi. Etiam habent motum secundum propriam naturam secundum se et in se, quia formae eorum sunt principia talium motuum et actionum. Secundo ibi, Potentiae vero aliae etc., ponit comparationem per dissimilitudinem, dicens quod aliae potentiae rerum mobilium de quibus supra declaratum est omnes sunt contradictionis. Contradictio autem est in rebus sempiternis quae sunt secundum actum, ut dictum est. Nam potentiae rationales sunt contradictionis eo quod possunt movere sic vel non sic, ut supra dictum est. Potentiae vero irrationales operantur uno modo, sed tamen sunt contradictionis per hoc quod possunt adesse et non esse, sicut aliae potentiae ante dictae [...]. Deinde cum dicit Si igitur aliquae sunt naturae etc. Ex praemissis excludit quandam Platonis positionem. Ponebat enim Plato formas separatas quas maxime esse dicebat, sicut si poneret scientiam separatam

quae vocabatur per se scientia, et dicebat quod hoc erit principium actuum sibi similium, scilicet ipse motus in genere mobilium. Sed per consequentiam apparet quod erit propinquius genere scibilium quam per se scientia, et in genere mobilium quam per se motus, ut dicatur contrarium. Per se sciens enim est ad actum propinquior quam potentia. Scientia autem ipsa est quaedam potentia vel consideratio, quae est actus eius, erit ea potentior vel prior. Ultimo epilogat quod dictum est, scilicet quod actus est prior potentia et omni principio motus.

Quod autem melius etc. Postquam comparavit actum et potentiam secundum prius et posterius, hic comparat ea secundum bonum et malum; et circa hoc duo facit. Primo dicit quod bonus actus est melior potentia. Quod quidem manifestum est ex hoc quod id quod est in potentia idem in potentia existit ad contraria, sicut quod potest sanari est idem quod potest infirmari, sicut est in potentia ad utrumque, et iterum quia eadem est potentia utriusque contrarii, sicut videndi et laborandi et quiescendi et movendi, et aliorum huiusmodi oppositorum. Tamen patet quod aliquid simul potest contraria, sed contraria non possunt esse simul actu; contrariorum ergo utrumque seorsum est hoc quidem bonum ut sanum, aliud vero malum ut infirmum. Nam semper in contrariis unum est ut deficiens quod ad malum pertinet. Sic ergo id quod est bonum in actu est magis bonum. Sed potentia se habet similiter ad utrumque. Unde secundum quod est in potentia habet autem neutrum simpliciter quod est esse in actu. Relinquitur ergo quod actus sit melior potentia, quia id quod est simpliciter bonum est melius eo quod est secundum quid bonum coniunctum malo. Secundo ibi, Necesse autem etc., ostendit quod e contrario in malis est actus peior potentia, et circa hoc tria facit. Primo ostendit propositum ex ratione superius inducta, quia id quod est simpliciter malum est peius quam quod se habet ad malum, et peius eo quod est secundum quid malum, quod se habet ad malum et ad bonum. Unde cum potentia ad malum non dicatur malum nisi secundum quod eadem est et ad bonum. Nam [...] potentia quae est ad contraria, relinquitur ergo quod actus malus est peior potentia ad malum. Secundo ibi, Palam igitur etc., concludit ex dictis quod ipsum malum non est quoddam unum praeter res aliquas quae secundum naturam sunt bonae. Nam ipsum malum secundum suum esse est posterius quam potentia, quod est prius et magis elongatum a perfectione naturae. Unde cum potentia non possit esse aliquid praeter res, multo minus ipsum malum. Tertio ibi, Non ergo nec in eis etc., inducit aliud corollarium, scilicet quod malum non est nisi praeter potentiam. Potentia autem non invenitur in rebus sempiternis ut supra ostensum est. Non erit igitur in eis aliquod malum neque peccatum nec aliqua corruptio. Nam corruptio quoddam malum est. Est autem hoc intelligendum in quantum sunt sempiterna et incorruptibilia. Etiam secundum quod nihil prohibet in eis esse corruptionem ut secundum ubi aut secundum aliquid huiusmodi. Inveniuntur autem et diagrammata etc. Postquam comparavit potentiam et actum secundum prius et posterius et secundum bonum et malum, hic comparat ea secundum intelligentiam vel cognitionem. Et circa hoc duo facit. Primo comparat ea secundum ipsum intelligere. Secundo secundum veritatem et falsitatem, ibi, Quoniam vero ens etc. Dicit ergo primo quod diagrammata, idest descriptiones geometricae

inveniuntur, idest per inventionem cognoscuntur per dispositionem figurarum in actu. Geometrae enim inveniunt quae quaerunt dividendo lineas et superficies. Divisio autem reducit in actum quod erat in potentia. Nam si essent omnia divisa, sicut requirit inventio veritatis, manifesta essent quae quaeruntur. Sed quia per primam dispositionem figurarum sunt in potentia huiusmodi divisiones, ideo non statim fit manifestum quod quaeritur. Hoc autem notificat per duo exempla, quorum primum est hoc: quare triangulus habet tres angulos aequales duobus rectis. Quod quidem sic demonstratur. Sit triangulus a.b.c. et protrahatur basis a.c. in continuum et directum. Huiusmodi ergo basis protracta faciet cum latere trianguli b.c. angulum in puncto c. qui quidem angulus extrinsecus aequalis est duobus angulis intrinsecis sibi oppositis, scilicet angulo a.b.c. et angulo b.a.c. Manifestum est autem quod duo anguli consistentes circa punctum c., quorum unus est extrinsecus trianguli et alter intrinsecus, sunt aequales duobus rectis. Demonstratum est enim quod linea recta super aliam lineam cadens quomodocumque faciet duos angulos rectos aut aequales duobus rectis. Relinquitur ergo quod angulus interior in puncto c. constitutus cum aliis duobus qui sunt aequales angulo exteriori, omnes scilicet tres sunt aequales duobus rectis. Hoc est ergo quod philosophus dicit, quod propter quid triangulus habet duos rectos, quia duo anguli qui sunt circa unum punctum, puta circa punctum c., quorum unus est interior et alter exterior, sunt aequales duobus rectis. Ideo qui producit angulum qui fit extra producto uno latere trianguli statim fit manifesta dispositio figurae quod triangulus habet tres angulos aequales duobus rectis. Secundum exemplum est hoc quod in universali omnis angulus qui in semicirculo describitur est rectus. Quod quidem demonstratur sic. Sit semicirculus a.b.c. et in puncto b. qualitercumque cadat constituatur angulus cuius contendit basis a.c. quae est diameter circuli. Dico igitur quod angulus b. est rectus. Cuius probatio est, quia cum linea a.c. sit diameter circuli, oportet quod transeat per centrum. Dividatur ergo per medium in puncto d., et producatur linea d.b. Sic ergo linea d.b. aequalis est lineae d.a., quia sunt protractae a centro usque ad circumferentiam. Ergo in triangulo a.b.d. aequalis est angulus d.b.a. angulo a., quia omnis trianguli cuius duo latera sunt aequalia, anguli a. et b. ergo duplum solius anguli b. Sed angulus b.d.c., cum sit exterior, est aequalis duobus angulis a. et b. praedictis, ergo angulus b.d.c. est duplus anguli b. praedicti. Similiter probatur quod angulus c. est aequalis angulo b. trianguli b.c.d., eo quod duo latera d.b. et d.c. sunt aequalia, cum sint protracta a centro ad circumferentiam, et angulus exterior scilicet a.d.b. est aequalis utrique; ergo est duplus anguli c.b.d. Sunt ergo duo anguli a.d.b. et b.d.c. duplum totius anguli a.b.c. Sed duo anguli a.d.b. et b.d.c. sunt aut recti aut aequales

duobus rectis, quia linea d.b. cadit super lineam a.c. Ergo angulus a.b.c. qui est in semicirculo est rectus. Et hoc est quod philosophus dicit, quare deinde recto est rectus ille qui est in semicirculo, quia tres lineae sunt aequales, scilicet duae in quas dividitur basis, scilicet d.a. et d.c., et tertia quae est media, idest ducta a centro super utramque, scilicet d.b. Et hoc dispositionem videnti statim manifestum est sciendo principia geometriae quod omnis angulus in semicirculo est rectus. Sic ergo concludit philosophus manifestum esse quod quae aliqua reducuntur de potentia in actum tunc inveniuntur. Cuius causa est, quia intelligere actus est. Et ideo ea quae intelliguntur oportet esse actu. Propter quod ex actu cognoscitur potentia. Unde facientes aliquid ad actum cognoscunt, sicut patet in praedictis descriptionibus. Necesse est enim secundum viam posterius secundum ordinem generationis [...] sit actus quam potentia, ut supra expositum est.

Quoniam autem ens dicitur et non ens etc. Hic comparat philosophus actum ad potentiam secundum veritatem et falsitatem, et circa hoc duo facit. Primo proponit quod verum et falsum simpliciter dicitur secundum actum. Secundo manifestat propositum, ibi, Hoc autem in rebus est componi aut dividi etc. Circa primum excludit quoddam corollarium, ibi, Palam et quia de immobilibus. Dicit ergo primo quod cum ens et non ens et oppositum dicatur multipliciter, uno modo secundum diversa praedicamenta, quae sunt substantia, quantitas etc., alio modo secundum potentiam et actum vel utrorumque contraria, quia unumquodque contrariorum potest esse actu vel potentia, tertio modo quod est actu magis propriissime autem verum aut falsum. Deinde cum dicit Hoc autem in rebus etc., probat quod supposuerat, et circa hoc tria facit. Primo manifestat illud propositum. Secundo ibi, Sed circa simplicia, colligit unum, ibi, Esse vero ut verum. Circa primum duo facit. Primo manifestat propositum. Dicit quod hoc, scilicet esse verum vel falsum in rebus nihil aliud est quam componi et dividi. Unde qui putat dividi quod est divisum in rebus verus est in sua opinione, ut qui putat hominem non esse asinum; similiter qui putat componi quod est compositum in rebus, ut qui putat hominem esse animal. Ille autem mentitur seu falsum dicit qui contrario modo habet res in sua opinione quam res sint in sua natura, ut qui putat hominem asinum aut non esse animal. Quia quidem esse aut non esse [...] dicitur verum vel falsum, considerandum est [...]. Non enim ideo tu es albus quia nos vere existimamus te esse album, sed e converso ideo existimamus te esse album quia tu es albus. Unde manifestum est quod dispositio rei est causa veritatis in opinione et oratione. Hoc autem addit ad manifestandum quod supra dixit quod verum et falsum in rebus nihil aliud est quam componi et dividi. Oportet enim veritatem et falsitatem quae est in oratione vel opinione reduci ad dispositionem rei sicut ad causam. Cum autem intellectus compositionem format, accipit duo quorum unum se habet ut formale respectu alterius. Unde accipit id ut in alio existens, propter quod praedicata tenentur formaliter. Et ideo talis operatio intellectus ad rem debet reduci sicut ad causam; oportet quod in compositis substantiis ipsa compositio formae ad materiam aut eius quod se habet per modum formae et materiae, vel etiam compositio accidentis ad subiectum respondeat, quasi fundamentum et causa veritatis, compositioni quam intellectus

Explicit liber Nonus. Incipit Decimus methaphisice

totum uniforme, ut linea recta aut circularis, quam quod non est totum uniforme, sicut duae lineae constituentes angulum, in quo continuantur. Magis autem hoc est unum quod est linea recta vel circularis, quam duae lineae angulum constituentes. Nam linea recta oportet quod habeat unum motum. Non enim potest esse quod una pars eius moveatur et alia quiescat, vel una sic moveatur et alia aliter; sed tota simul uno motu movetur. Et similiter circularis est. Sed in duabus continuis constituentibus angulum possumus ymaginari quod una linea quiescente alia moveatur ei appropinquans, et minorem angulum constituat, aut ab ea elongata constituat angulum maiorem. Et ita patet quod uniformis rei continuum est magis unum, quam non uniformis, et indivisibilior et magis simplex.

Deinde cum dicit amplius autem etc. ponit secundum modum in quo aliqua dicuntur unum: non solum quod est unum sit tale, id est continuum, sed quod plus habeat, scilicet ut sit quoddam totum habens aliquam formam, sicut animal est unum et superficies triangularis est una. Et sic unum addit supra unitatem continuitatis unitatem quae est ex forma, secundum quod aliquid est totum et speciem habens. Et quia aliquod est totum per naturam et aliquod per artem, addidit quod maxime est unum si quid est unum per naturam, et non per violentiam, sicut per violentiam ad totum constituendum coniungitur quaecumque uniuntur aut visco aut aliqua tali coniunctione. Sed id quod est continuum per naturam est magis unum, quod scilicet est sibi ipsi causa ut sit continuum, quia principium suae est tale.

Deinde cum dicit tale vero etc. ostendit talem totum unitatem in istis duobus modis, dicens quod aliquid est tale, id est continuum et unum, eo quod est motus eius unus et indivisibilis loco et tempore; loco quidem quia illius quaecumque partem loci movet una pars continui et alia, tempore vero quia non quando movetur una et alia. Unde si aliquid continuum et totum per naturam dicitur unum quia motus eius est unus, manifestum est quod si aliquid continuum totum habet in se principium primi motus, hoc erit primum unum in magnitudine. Sicut inter motus primus motus est localis, et inter motus locales primus est circularis, ut probatur in octavo Physicorum; quia inter corpora quae moventur motu circulari non est quod habet principium talis motus, scilicet corpus quod revolvit et revolvuntur alia corpora motu diurno, unum maxime est quod hoc est primum in magnitudine unum, quia hoc habet principium primi motus primi. Sic ergo apparent duo modi unitatis, quod sicut continuum dicitur unum aut sicut totum dicitur unum.

Deinde cum dicit magis autem sic vero sunt una etc. ponit alios modos unius, dicens quod quaedam alia dicuntur unum non propter motum unum sed propter rationem unam. Haec autem sunt quorum est intellectus unus, quae scilicet una apprehensione apprehenduntur. Ad hoc quod aliquid una apprehensione apprehendi talia quorum est una apprehensio indivisibilis, quae quidem contingit duobus: aut quia apprehensio indivisibilis est eius quod est unum specie aut eius quod est unum numero. Unum quidem quod est indivisibile ipsum singulare, quod non potest praedicari de multis. Species autem est indivisibile quod est unum secundum scientiam et cognitionem; non enim in diversis singularibus aliqua sit una natura quae possit dici species, sed intellectus apprehendit ut unum id in quo omnia ista conveniunt. Et sic in apprehensione intellectus species fit indivisibilis, quae realiter est divisa in divisis individuis. Et quia substantia prior est ceteris aliis generibus, cum unum dicatur huiusmodi propter rationem unam, sequitur quod primum unum secundum hos modos sit unum substantia, quae scilicet est similis causa unitatis, sicut secundum priores duos modos primum unum erat magnitudo circulariter mota.

Deinde cum dicit dicitur quidem unum etc. reducit modos unius suprapositos ad unam rationem, colligendo quae supra dixit. Dicit ergo quod unum dicitur multis modis, scilicet quae continuum per naturam et totum, et singulare et universale, ut species. Et omnia ista dicuntur unum propter hoc quod est esse indivisibile. Nam quaedam unum est esse indivisibile. Sed in primis duobus dicitur unum quia eorum motus est indivisibilis. In aliis autem duobus dicitur unum quia eorum est intelligentia aut ratio indivisibilis, id est apprehensio rei percipiens.

Deinde cum dicit oportet autem intelligere etc. ostendit quomodo unum praedicatur de his quae dicuntur unum. Dicit quod oportet intelligere quod non similiter est unum cum aliquibus dicitur unum, quod quid est unum et quod est ratio unitatis; sicut etiam non hoc modo lignum dicitur esse album quod lignum sit hoc ipsum quod est album, sed quia album accidit ei. Hoc autem quod diximus sic manifestatur, quia unum dicitur multis modis ut dictum est, et aliquis eorum dicitur esse unum eo quod inest ei aliquis istorum modorum, puta vel continuum vel totum vel species vel singulare. Sed hoc ipsum quod est unum quandoque accipitur secundum quod inest alicui istorum modorum, puta ut dicimus quod unum secundum quod est continuum unum esse et aliud. Quandoque autem hoc ipsum quod est unum attribuitur ei quod est magis propinquum nomini unius, sicut indivisibile, quia tamen licet sit potestate continuum per diversos modos, quia indivisibile secundum motum est continuum et totum; indivisibile autem secundum rationem est singulare et universale. Et ad hoc videtur etiam de elementis. Aliquando enim dicimus talem rem esse elementum, assignando definitionem nominis. Aliquando autem dicimus hoc ipsum quod est elementum esse aut naturam secundum se, id est hoc ipsum quod est elementum, quod pythagorici ponebant, scilicet ignem esse elementum omnium vel ad aliud, ipsum quod per se convenit elementum esse. Sed quodammodo ignis non est elementum. Non enim idem est ignis et hoc ipsum quod est elementum esse rei, sed nomen elementi de igne praedicatur ut accidens igni, scilicet quod ignis sit ex quo adest ut ex primo inmanente existente, quod est ratio elementi. Dicit autem in textu ad removendum priorem, sicut et dicitur de elemento, sic et de causa et nominibus talibus, quod res de quibus dicuntur non sunt hoc ipsum quod significant nomina. Sic enim lignum album non significat hoc ipsum quod significat hoc nomen albus, significat enim qualitatem. Ipsum autem unum esse est indivisibile esse, quia unumquodque competit enim quod est susceptibile

loco et specie vel quocumque alio modo.

Maxime autem et primo quod est metrum etc. Postquam ostendit philosophus quot modis dicitur unum et quae sit ratio unius, ad quam omnes modi unius reducuntur, scilicet esse indivisibile, hic ex hac ratione unius ostendit quandam eius proprietatem, scilicet esse mensuram. Et dividitur in partes duas. In prima ostendit quomodo unum competit ratio mensurae et aliis generibus accidentium. Ultra vero ostendit quomodo unum huius ratio mensurae inveniatur in multis, secundum illam: Non autem etc. Circa primum duo facit. Primo ostendit in quo genere primo inveniatur unum huiusmodi ratio mensurae et quomodo exinde ad alia derivetur secundum praedictam rationem unius. Secundo ponit quomodo derivetur ad alia secundum quandam similitudinem, ibi: Et sicut metrum etc. Circa primum duo facit. Primo ostendit ubi primo sit unum ratio mensurae et quomodo ex inde fiat ad alia derivatio. Secundo ponit quandam considerationem circa mensuras, ibi: Non semper autem numero unum etc. Circa primum duo facit. Primo ostendit quomodo unum quod est mensura invenitur in quantitate et exinde ad alia genera derivetur. Secundo in qua specie quantitatis primo est, ibi: Ex quo primo cognoscitur etc. Dicit ergo primo quod, cum ratio unius sit indivisibile esse, id autem quod est aliquo modo indivisibile in unoquoque genere sit mensura, maxime dicetur, scilicet unum, ideo quod est esse primam mensuram cuiuslibet generis. Et maxime proprie invenitur in quantitate, et inde derivatur ad alia genera ratio mensurae. Mensura enim nihil aliud est quam id quo quantitas rei cognoscitur. Quantitas vero rei cognoscitur per unum aut numerum: per unum quidem sicut cum dicimus unum stadium vel unum pedem, per numerum autem sicut cum dicimus tria stadia vel tres pedes. Et ulterius quia omnis numerus cognoscitur per unum, eo quod unitas aliquoties sumpta numerum reddit, unde relinquitur quod omnis quantitas cognoscatur per unum. Addit autem in quantum quantitas, ut referat hoc ad mensuram quantitatis. Nam proprietates et accidentia quantitatis alio modo cognoscuntur.

Deinde cum dicit ex quo primo cognoscitur etc. ostendit in qua specie quantitatis primo sit unum et mensura. Dicit ergo hoc ipsum quod mensurae primo inveniuntur in discreta quantitate quae est numerus, dicens quod id ex quo primo cognoscitur quantitas est ipsum unum, id est unitas quae est principium numeri. Nam unum in aliis speciebus quantitatis non est ipsum unum, sed aliquid cui accidit unum, sicut dicitur una manus aut una magnitudo. Unde sequitur quod ipsum unum quod est prima mensura sit principium numeri secundum quod est numerus.

Deinde cum dicit hinc autem in aliis etc. ostendit quomodo inde derivetur in alias species quantitatis, dicens quod hinc, scilicet ex unitate quae est principium numeri, dicitur mensura in aliis quantitatibus, id est quo primo cognoscitur unumquodque eorum, et quod est mensura cuiuslibet generis quantitatis dicitur unum in illo genere. Et hoc exemplificat in tribus generibus, scilicet in dimensionibus, quae sunt tres, scilicet longitudo, latitudo et profunditas; et in ponderibus, in quibus dicitur gravitas; et in motibus, in quibus dicitur velocitas, quae refertur ad mensuram temporis. In dimensionibus quidem nulli dubium erat an quantitates essent, et quod proprie eis competeret mensura. Sed quia de gravitate et velocitate potuit esse dubium, eo quod magis videntur esse qualitates quam quantitates, ideo ostendit quomodo pertineat ad genus quantitatis et quomodo competit eis mensura, dicens quod gravitas et velocitas habent aliquid commune in contrariis, scilicet quod in utroque contrariorum inveniuntur. Nam grave est aliquo modo leve et e contrario, et velox est aliquo modo tardum. Utrumque enim eorum est dupliciter. Sic enim grave uno modo dicitur absolute, scilicet quod habet inclinationem ut feratur ad medium, sine hoc quod consideretur quantum habet de tali inclinatione; et sic non pertinet ad genus quantitatis nec competit ei commensuratio. Alio modo dicitur grave per comparationem ad aliud, secundum quod excedit aliud in inclinatione praedicta, ut si dicimus quod lignum est grave in comparatione ad aquam et plumbum in comparatione ad lignum. Sic grave in comparatione huius excessus invenitur ibi aliqua ratio quantitatis et mensurae. Similiter velox dicitur dupliciter. Uno modo absolute, scilicet quod habet motum quemcumque. Alio modo quod habet excessum motus; et hoc modo competit sibi ratio quantitatis et mensurae, alio modo non. Et ut exponat quod dixit de convenientia sive convenientia gravitatis et velocitatis in contrariis, subdit quod velocitas invenitur in eo quod est simpliciter et absolute tardum per excessum. Et similiter gravitas invenitur in levi, sicut aer est levis ad ignem et gravis ad terram comparatus.

Deinde cum dicit in omnibus autem his etc. ostendit quomodo a numero derivetur ratio mensurae ad alia, et propter hoc manifestatur similiter in dimensionibus et ponderibus et in velocitate motuum. Et motum autem simplicem motum. Dicit ergo quod ex quo modo derivatur ratio mensurae a numero ad alias quantitates, quod sicut unum quod est mensura numeri est indivisibile, ita in omnibus generibus quantitatum ad unum indivisibile est mensura et principium. Sicut in mensuratione linearum utimur quasi indivisibili mensura pedali, id est unius pedis. Ubique enim quaeritur mensura ut ad indivisibile, quod est aut simplex vel secundum qualitatem vel secundum quantitatem: secundum qualitatem quidem ut album in coloribus, quod quodammodo est mensura colorum, ut dicetur infra; secundum quantitatem vero, ut unitas in numeris et mensura pedalis in lineis. Assignat autem rationem quare mensuram oportet esse indivisibilem, quia hoc est certa mensura a qua non potest aliquid auferri vel addi. Unde unum est mensura certissima, quia unum quod est principium numeri est omnino indivisibile. Numerus autem quia ex additione aut subtractione suscipiens manet unus. Sed in mensuris aliorum generum quantitatis maxime hoc unum quod est indivisibile accipientes ad imitationem primi mensuram secundum quod possibile est. Quia si acciperent ad magis, ut puta stadium in longitudinibus et talentum in ponderibus, lateret si ad modicum subtraheretur vel adderetur. Et semper in maiori mensura hoc magis lateret quam in minori. Et ideo omnes accipiunt hoc mensuram tam in humidis, ut est oleum et vinum, quam in siccis, ut est granum et ordeum, et in ponderibus et dimensionibus, quae significant per

quantitate et magnitudine, quod potest inesse tale ut ab eo non possit auferri sensibile, illud ideo quia lateat; tamen putant se cognoscere quantitatem rei circularis, quam cognoscunt per hoc minimam mensuram. Deinde cum dicit Et motuum etc. manifestat idem in velocitate motuum, dicens quod et motuum mensurant homines motum simplicem, id est uniformem, et velocissimum, quia hic minimum in tempore. Ideo in astrologia acceperunt tale principium ad mensurandum. Acceperunt enim motum primi caeli, scilicet motum diurnum, qui est regularis et velocissimus, quo iudicant et mensurant omnes alios motus. Et quia ex velocitate et tarditate motuum consistunt gravitas et acuitas sonorum, ut declaratur in musica, subdit exemplum de mensuratione sonorum, dicens quod in musica prima mensura est diesis, id est differentia duorum semitoniorum. Tonus enim dividitur in duo semitonia inaequalia, ut in musica probatur. Vocis tamen mensura est elementum, id est littera, quia et brevitas et longitudo vocis velocitatem et tarditatem motus consequitur. Omnes autem iste mensure sunt ad unum, non ita quod ad unum sit mensura communis omnibus, sed quia quaelibet mensura istarum est aliquid unum sicut dictum est.

Non autem semper numero unum etc. Postquam ostendit philosophus quod sit primo unum huius mensura, hic declarat quaedam circa mensuras consideranda. Et primum quidem, quia licet id quod est mensura habeat rationem unius, quod accidit ad indivisibilitatem, non tamen necesse est unum numero esse quod mensurat, sed aliquando plura sunt mensurantia. Sicut in melodiis sunt duae dieses, id est duo semitonia, quae propter parvitatem non discernuntur ab auditu. Nam sensus non percipit differentiam valde parvorum, sed eorum differentia percipitur in rationibus, id est secundum diversas rationes proportionum, quia ex diversis proportionibus inaequalibus causantur. Similiter et voces quibus mensuramus sunt plures. Quantitas enim unius metri vel unius pedis mensuratur ex diversis syllabis, quarum aliae sunt breves et aliae longae. Similiter et diameter circuli vel quadrati et latus et quadrati et qualibet magnitudo mensuratur duobus. Non enim invenitur quantitas ignota nisi per duas quantitates notas. Hoc autem dicto concludit epilogando quod superius dictum fuerit, scilicet quod unum est mensura omnium. Et hoc est quia unum est ad quod terminatur divisio eorum ex quibus est substantia. Cum enim ea ex quibus est substantia uniuscuiusque cognoscitur per divisionem sive resolutionem totius in componentia, sive sint partes secundum quantitatem sive sint partes secundum speciem, ut materia et forma et elementa corporum mixtorum, ideo oportet id quod est primum unum esse indivisibile, cum sit mensura qua cognoscuntur res, quia illud quod est primum in compositione et ultimum in resolutione est indivisibile, et per hoc cognoscuntur res, ut dictum est. Sed tamen non similiter in omnibus invenitur indivisibile; sed quaedam sunt omnino indivisibilia, sicut unitas quae est principium numeri; quaedam vero non sunt omnino indivisibilia, sed indivisibilia secundum sensum, secundum quod voluit auctoritas instituentium talem aliquid mensuram. Licet mensura forte quandoque [illegible] sed non h[illegible].

Nam omne continuum forsan divisibile est. Dicit autem forsan propter dubitationem quorumdam ponentium magnitudinem componi ex indivisibilibus; vel quia magnitudines naturales non dividuntur in infinitum, sed solae mathematicae. Est enim invenire minimam carnem, ut tangitur in primo Physicorum. Deinde cum dicit Semper autem cognatum est metrum, ponit aliud quod considerandum est circa mensuras, dicens quod mensura semper debet esse cognata, id est eiusdem naturae cum mensurato; sicut mensura magnitudinum debet esse magnitudo. Et non sufficit quod conveniant in aliqua communi, sicut omnes magnitudines conveniunt; sed oportet esse convenientiam mensurae ad mensuratum in speciali per unumquodque, sicut quod longitudinis est longitudo mensura, et latitudinis latitudo, vox vocis, gravitatis gravitas, unitatum unitas. Sic enim oportet accipere ut absque calumnia loquamur, sed non quod numerorum mensura sit numerus. Ratio enim non habet communem speciem mensurae sed unitas. Nam unitas mensura est. Ad significandam convenientiam inter mensuram et mensuratum oportet dicere quod unitas sit mensura unitatum et non numerorum. Et tamen si rei veritas attenditur, oporteret et hoc concedere quod numerus esset mensura numerorum, aut et unitas numerorum, si similiter acciperetur. Sed non similiter dignum est dicere unitatem esse mensuram unitatum, et numerum numerorum, vel unitatem numeri, propter differentiam quae videtur esse inter unitatem et numerum. Sed illam differentiam observare idem est ac si quis dignum diceret quod unitates essent mensura unitatum, sed non unitatis, quia unitas differt ab unitatibus, ut singulare a plurali. Ab hoc autem pluralitas praefertur. Et similiter ratio est de numero ad unitatem, quia numerus nihil aliud est quam pluralitas unitatum. Unde inconveniens est unitatem esse mensuram numeri, quam unitatem esse mensuram unitatum. Deinde cum dicit Et scientiam autem metrum rerum esse dicimus etc., ostendit quomodo nomen mensurae transfertur ad quamdam similitudinem mensurae, dicens quod cum dictum sit quod mensura est qua quantitas rei cognoscitur, dicimus scientiam esse mensuram rerum scibilium, et sensum rerum sensibilium, quia per ipsa aliquid cognoscimus, scilicet per sensum sensibilia et per scientiam scibilia. Non tamen est eodem modo sicut mensura. Nam per mensuram cognoscitur aliquid sicut per principium cognoscendi, per sensum autem et scientiam sicut per potentiam cognoscitivam aut habitum cognoscitivum. Secundum tamen hanc similitudinem dicuntur mensura, quia secundum rei veritatem magis mensurantur quam mensurent. Non enim quia nos sentimus aut scimus, ideo sic est in rerum natura; sed quia sic est in rerum natura, ideo vere aliquid scimus aut sentimus. Et sic accidit nobis quod in sentiendo et sciendo mensuramur per res quae extra nos sunt. Nobis tamen cognoscentibus et mensurantibus aliquid alio nos mensurante, cognoscimus quanti sumus in quantitate corporali per mensuram cubitalem applicatam nobis. Et sic sicut cubitus exterius appositus est mensura quantitatis corporalis nostrae, ita res scitae vel sensitae sunt mensurae per quas potest sciri utrum vere cognoscamus aliquid per sensum vel per intellectum. Si qua vero scientia est quae est causa rei scitae, oportet quod sit eius mensura, ut scientia artificis est mensura artificiatorum, quia unumquodque artificiatum

per hoc perfectum est quod attingit ad similitudinem artis. Et hoc modo se habet scientia dei ad omnia. Sed Protagoras dixit hominem esse mensuram omnium rerum, in quantum est sciens aut sentiens, quia scientia et sensus sunt mensura substantiarum, scilicet sensibilium et scibilium. Dicebant enim Protagorici, ut in quarto habitum est, quod res sunt tales quia sic sentimus eas vel sic opinamur de eis. Cum autem nihil magnum aut singulare dicant, videntur tamen aliquid dicere, quia occulte insinuant quae dicere volunt.

Deinde cum dicit Quod quidem igitur etc., epilogat quae dicta sunt, scilicet quod de ratione unius est quod sit mensura, et hoc maxime est in quantitate et deinde in qualitate et in aliis generibus; quia id quod est mensura oportet esse indivisibile aut secundum quantitatem aut secundum qualitatem; et ita sequitur quod unum sit indivisibile aut simpliciter, sicut unitas quae est principium numeri, aut secundum quid, id est in quantum est unum, ut dictum est.

Secundum vero substantiam etc. Postquam philosophus ostendit quod unum sit in quantitate primum secundum quod habet rationem mensurae, et exinde ad alia genera derivetur, hic declarat de uno quomodo se habet ad substantiam rei. Et dividitur in partes tres. In prima movet quaestionem et ponit opiniones diversas. In secunda declarat veritatem, ostendendo quod unum et ens non sunt substantiae eorum de quibus dicuntur, ibi, Si itaque nullum etc. In tertia comparat unum ad ens, ibi, Quod non idem significat. Dicit ergo primo quod cum iam manifestum est quid est unum secundum quod habet rationem mensurae, et quomodo se habet in quantitate et in aliis generibus, nunc quaerendum est de uno quomodo se habet quantum pertinet ad substantias vel naturas rerum. Quae quidem dubitatio mota est superius in libro tertio, in quo motae sunt quaestiones dubitabiles. Est autem ista dubitatio utrum hoc ipsum quod dicitur unum sit substantia aliqua per se subsistens, ut dixerunt Pythagorici et post eos Plato, quem ipsi sequentes; aut magis ei quod est unum supponatur quaedam natura subsistens, secundum quam notius et magis debet dici quid est quod dicitur unum. Et sic supposuerunt naturales, quorum aliquis dixit amorem esse id quod est unum, sicut Empedocles, qui ponebat quattuor principia materialia, scilicet quattuor elementa, quibus ponebat esse principia agentia quae ipse ponebat, scilicet amorem et odium. Inter quae praecellit amor, in quantum perfectum et nobilius principium. Unde illud quod est primum principium dicitur unum secundum opinionem eius, quia amor sit id quod est unum; quod proximum est, in quantum amor unionem quamdam indicat amantis et amati. Alius vero, scilicet Diogenes, ponens aerem esse principium omnium rerum, dixit aerem esse id quod est unum. Alius vero dixit infinitum esse id quod est unum, sicut Melissus, qui posuit esse unum ens infinitum et immobile, ut patet in primo Physicorum.

Deinde cum dicit Si itaque nullum etc., declarat propositam quaestionem, dicens quod unum non est ipsa substantia de qua dicitur quod sit unum. Et hoc ostendit per rationem et ex similitudine, ibi Adhuc similiter etc. Dicit ergo primo quod probatum est superius in septimo, in quo agebatur de ente et substantia, quod nullum universale potest esse substantia, scilicet quod sit per se subsistens, quia esse universale commune est multis. Non possibile est universale esse substantiam subsistentem, quia sic

oporteret quod esset unum praeter multa, et ita non esset commune, sed quoddam singulare in se, nisi forte diceretur commune per modum causae. Sed alia est communitas universalis et causae. Causa enim non praedicatur de suis effectibus, quia non est idem cum singulis ipsorum. Sed universale est commune quod praedicatur de multis; et sic oportet quod aliquo modo sit unum cum multis, et non seorsum subsistens ab eis. Sed oportet ens et unum maxime universaliter et communiter de omnibus praedicari. Non igitur sunt ipsa substantia subsistens, quod dicatur ens vel unum, sicut Plato. Et per hoc etiam concluditur quod nulla genera sunt aliquae naturae et substantiae per se subsistentes, quasi separabiles ab aliis de quibus dicuntur; quod etiam superius inter quaestiones fuit dubitatum. Unde et per hoc ostenditur quod unum non sit genus. Eadem enim ratione unum non potest esse genus, nec ens, nec unitate praedicta et [illegible]; quare propter alia quae similiter in tertio dicta sunt, et ex eadem ratione unum et ens non possunt esse aliqua substantia per se subsistens.

Deinde cum dicit Adhuc autem similiter etc., ostendit idem ex similitudine, dicens quod oportet quod unum similiter se habeat in omnibus generibus, quia ens et unum aequaliter de omnibus generibus praedicantur. In aliis autem generibus quaerimus aliquid quod est unum, quasi ipsa unitas non sit ipsa natura quae dicitur una, sicut patet in qualitatibus et quantitatibus. Unde manifestum est quod in omnibus generibus non est sufficiens dicere quod hoc ipsum quod est unum sit natura ipsius quod unum dicitur, sed oportet quaerere quid est quod dicitur unum et ens. Et quod in qualitatibus et quantitatibus oporteat quaerere quid dicitur unum, manifestat per exemplum. Et primo in coloribus, quorum unus est aliquid, quod est unum, sicut album, quod est primum inter colores. Unde si in quolibet genere est unum id quod est primum, oportet quod album sit unum in genere coloris, et mensura aliorum colorum; quia unusquisque color tanto perfectior est quanto magis accedit ad album. Et quod album sit primum in coloribus ostendit, quia colores medii generantur ex albo et nigro. Et tamen nigrum est posterius albo, quia est privatio albi, sicut tenebrae lucis. Non autem hoc sic intelligendum est quod nigrum sit pura privatio sicut tenebrae, cum nigrum sit species coloris, et per consequens natura coloris in eo salvetur; sed quia in nigro est minimum de luce quae facit colores, et sic comparatur ad album sicut tenebrae lucis ad lucem. Et quia in coloribus invenitur aliquid quod possit dici primum et unum, scilicet album, necesse est quod si omnia entia colores essent, haberent quidem unum aliquid numerum. Non tamen ita quod numerus esset ipsae res subsistentes, sed essent numerus aliquarum rerum subsistentium, scilicet colorum. Et per consequens esset quod subiceretur ipsi uni, scilicet album. Et similiter si omnia entia essent melodiae, quia entia haberent aliquem numerum, qui quidem esset numerus diesium sive semitoniorum, sed tamen numerus non esset ipsa substantia eorum. Et per consequens oporteret quaerere id quod esset unum, scilicet quod est diesis. Non tamen ipsum unum esset substantia. Similiter si omnia entia essent soni, esset quidem numerus entium, quia aliquorum elementorum ipsius vocis, scilicet elementorum, id est litterarum. Et per consequens littera vocalis quae est prima inter litteras, cum sine ea consonantes sonum reddere

digeret aliquo extremo. sed totum continetur sub sua perfectione. Et sic patet quod perfecta differentia est que pervenit ad finem. Et sic cum contrarietas sit maxima differentia, ut probatum est, sequitur quod sit differentia perfecta. Sed quia contraria dicuntur multipliciter, ut predictum dicitur, non omnia contraria dicuntur perfecte differentia, sed tantum consequitur quibusdam contraria perfecte differre secundum quod competit eis esse contraria, quibus scilicet per se inest contrarium. Secundum correlarium ponit ibi: Hiis autem ostensis etc. Dicit quod cum perfecta sint ultima, manifestum est quod non contingit plura esse contraria uni, quod quidem probat dupliciter. Primo quia contrarietas est maxima et perfecta differentia et distantia. Que ultimorum unius distantie non possunt esse plura ultima quam duo. Sicut videmus quod unius recte linee sunt duo puncta extrema, nec unum ultimum est ad ultimum unius impossibile est. Si contrarietas est una distantia quod unum contrariorum conveniunt aliqua duo extremo quam ultima, nunc quod unius contrarietur magis valens nunc. Quia quod contrariatur uni non esset ultimum, sed aliquid haberet ultimum. Secundo ostendit totaliter autem. Probat idem alio modo dicens quod contrarietas est differentia, quod omnis differentia autem est aliquorum duorum. Unde et perfecta differentia que est contrarietas est duorum, et sic unius unum tantum est contrarium.

Deinde cum dicit: Necesse est autem et alios terminos etc. Ostendit quod omnes diffinitiones de contrariis date secundum predictam diffinitionem contrarietatis verificantur et ponit. Unde cum dicit quinque diffinitiones contrariorum ab aliis assignatas, quarum prima est quod contraria sunt que plurimum differunt. Hec enim verificatur secundum predicta, cum contrarietas sit perfecta differentia que facit plurimum differre. Manifestum est enim ex predictis quod hiis que differunt genere non est accipere aliquid magis differens hiis que differunt specie, quia ad ea que sunt extra genus non est differentia ut dictum est. Eorum non que differunt specie maxima differentia est contrariorum. Et sic sequitur quod contraria sunt que plurimum differunt. Secunda diffinitio est quod contraria sunt que plurimum differunt in eodem genere. Que etiam verificatur secundum predicta, quia contrarietas est perfecta differentia, maxima autem differentia eorum que sunt in eodem genere est differentia perfecta. Unde relinquitur quod contraria sunt que plurimum differunt in eodem genere. Tercia diffinitio est quod contraria sunt que plurimum differunt in eodem susceptibili. Que verificatur ex predictis, quia eadem materia est contrariorum, que ex invicem generantur. Quarta diffinitio est quod contraria sunt que plurimum differunt sub eadem potentia, id est arte vel scientia. Nam scientia est potentia rationalis, ut in nono dictum est, et diffinitio ex predictis verificatur, quia una scientia est unius generis. Cum igitur contraria sunt in uno genere, oportet quod sint sub eadem potentia vel scientia, et quia contrarietas est perfecta differentia in eodem genere, oportet quod contraria plurimum differunt eorum que sunt sub eadem scientia.

Prima non contrarietas etc. [illegible] Postquam philosophus diffinivit contrarietatem, hic [illegible] comparat contrarietatem

ad alias species oppositionis etc. Et circa hoc duo facit. Primo proponit quod intendit, scilicet quod contrarietatis principium est oppositio privationis et habitus. Secundo manifestat quod supposuerat ibi: Si igitur opponuntur etc. Primo ergo duo facit. Primo proponit quod principium contrarietatis est privatio et habitus, dicens quod prima contrarietas est privatio et habitus, quia scilicet omnem contrarietatem privatio et habitus includit. Sed ne aliquis crederet quod idem est contrarium secundum privationem et habitum et secundum contrarietatem, subiungit quod non omnis privatio sit contrarium, quia privatio sicut multipliciter dicitur est multipliciter dicta. Alio enim quocumque modo non habet quod natum est habere dicitur esse privatio, sed talis privatio non est contrarium, quia talis privatio non ponit aliquam aliquam naturam oppositam habitui, sed supponat ipsum deficere. Sed privatio dicitur esse contrarium quecumque sunt perfecta privatio. Cum autem privatio sit id quod est non recipiat magis et minus, non potest dici perfecta privatio in ratione alicuius, nec que perfectam distantiam habeat ad habitum, sicut non omnis privatio albi est contrarium albo, sed privatio maxime distantis ab albo quam oportet fundari in aliquo eiusdem generis maxime distante ab albo, et sic dicimus quod nigrum est contrarium albo. Secundo ibi: Alia autem contraria etc. Ostendit qualiter ab ista prima contrarietate alia contraria dicuntur, dicens quod alia contraria dicuntur secundum hanc, id est secundum privationem et habitum, dicuntur quedam enim dicuntur contraria in eo quod habent in se inclusam privationem et habitum, sicut album et nigrum, calidum et frigidum. Alia non propter hoc quod actu habeant privationem et habitum, sed sunt calefacientia et infrigidantia, aut propter hoc quod sunt illative, scilicet activa privationis et habitus, sicut calefactivum et infrigidativum. Alia non propter hoc quod sunt acceptiones et deperditiones, sicut calefieri et infrigidari, aut propter hoc quod sunt abiectiones eorum, sicut corporis albedinis et nigredinis. Et non solum aliqua dicuntur contraria propter hoc quod habent dicuntur habitudines ad prima contraria, sed etiam propter hoc quod habent habitudines easdem ad contraria, que habent calidi et frigidi, que etiam dicuntur contraria propter hoc quod includunt privationem et habitum.

Deinde cum dicit: Si igitur opponuntur contradictio etc. Manifestat quod supposuerat, scilicet quod prima contrarietas sit privatio et habitus. Et hoc dupliciter. Primo per deductionem, id est palam. Secundo per inductionem etc. Primum ibi, scilicet prima sunt quod contrarietas non est contradictio. Dicit quod cum quatuor modis aliqua alicui opponantur, uno modo ut contradictio, sicut sedens non sedenti. Alio modo ut privatio, sicut sedens videnti. Tercio modo ut contrarietas, sicut nigrum albo. Quarto modo ut ad aliquid, sicut filius patri. Inter ista quatuor genera oppositionis primum est contradictio, eo quod contradictio includitur in omnibus aliis tamquam prius et simplicius. Oppositio enim secundum quamcumque oppositionem genus impossibile est simul existere. Ex quibus quod extrema est palam oppositorum de suo ratione habet negationem alterius, sicut de ratione cecitatis est quod sit non videns, et de ratione nigri quod sit non album etc.

ratione filii est quod non sit pater cuius est filius. Manifestum est autem quod contradictionis non est ad medium. Necesse est enim aut affirmare aut negare, ut supra in quarto manifestatum fuit. Contrariorum autem contingit esse medium. Et sic manifestum est quod contrarietas et contradictio non sunt idem. Secundo ibi: Privatio non etc. Ostendit quod privatio se habet per contradictionem, manifestans qualiter conveniunt et qualiter differunt, dicens quod privatio est quedam contradictio. Dicitur enim privatio uno modo quia id non habet quod nullo modo natum est habere, ut si dicamus quod lapis non habet visum. Alio modo dicitur aliquid privari si non habet quod natum est habere, sicut animal si non habet visum. Et hoc dupliciter: uno modo qualitercumque non habet, alio modo si non habet cum aliqua determinatione, puta in tempore determinato aut aliquo modo determinato, quia privatio multipliciter dicitur, ut supra habitum est in quinto. Ex hiis ergo patet quod privatio est quedam contradictio, utique quod sit contradictio patet ex hoc quod ad dicendum privatum ex hoc quod non habet. Sed quod non sit contradictio absoluta, sed contradictio quedam, patet ex hoc quod contradictio de sui ratione non requirit nec aptitudinem nec tempus existentiam alicuius subiecti. Verificatur enim de ente et non ente quecumque dicimus enim quod album non videt et lignum non videt, et quod non ens non videt. Sed privatio de necessitate requirit aliquod subiectum et requirit aptitudinem in illo, quia enim est omnino non ens non dicitur privatum. Et ideo dicitur quod privatio aut est indeterminata potentia, scilicet cum aptitudine ad habitum, aut saltem concepta cum susceptivo, id est cum subiecto licet non habente aptitudinem ad habitum, sicut si dicamus lineam invisibilem aut lapidem vel mortuam. Et ideo contradictio non potest habere medium, sed privatio aliquo modo medium habet. Necesse est enim omne aut equale aut non equale esse, sive sit ens sive non ens. Sed non necesse est de omni quod sit equale aut inequale, sed solum hoc necesse est in susceptivo equalitatis. Sic igitur oppositionis contradictionis omnino est immedietas. Oppositionis vero privationis est immedietas in determinato susceptivo, non autem est immediata simpliciter. Ex quo patet quod contrarietas que nata est habere medium propinquior est privationi quam contradictionis, non dubium tamen habet quod privatio sit contrarietas. Restat tertio ostendendum quod contrarietas sit privatio, vel secundum generationes etc. Circa hoc autem duo facit. Primo ostendit per syllogismum quod contrarietas sit privatio hoc modo: omne id ex quo fit generatio aut est species subiecti habitus privationis alicuius forme. Omne quod dicit quod est duplex generatio, generatio enim ad simpliciter in genere substantie et secundum quid in genere accidentium. Generationes autem sunt ex contrariis. Manifestum est ergo quod omnis contrarietas est aliqua privatio. Si enim alterum ex medio in unoquoque genere est privatio utrique contrariorum est extremum generationis, quia contraria generantur ex invicem sicut album ex nigro et nigrum ex albo, necesse est quod semper alterum contrariorum sit privatio. Secundo ibi: Privatio non non omnis etc. Ostendit quod non omnis privatio est contrarietas, quod supra dixerat dicens quod non omnis privatio est contrarietas, et causa huius est quia privatum contingit

privari multipliciter. Quocumque enim modo id quod privatum est habere aliquam formam si non habet illam dici potest esse privatum, sive sit in dispositione propinqua ad formam illam sive in dispositione remota. Sed contrarium est semper in dispositione remota, quia contraria sunt ex quibus fiunt permutationes sicut ex extremis, unde supra dictum est quod sunt maxime distantia. Aliquid enim privari dicitur albedine si non sit album, sive sit pallidum sive quocumque alio colore coloratum. Sed non dicitur esse contrarium nisi quod est maxime distans ab albo, scilicet quod est nigrum. Unde manifestum est quod non omnis privatio est contrarietas. Ex hoc etiam apparet quod cum privatio nihil aliud requirit nisi absentiam forme supposita tantum aptitudine subiecti, sine hoc quod exigat aliquam dispositionem in subiecto propinquam subiecto forme vel distantem ab ea, quia privatio non ponit aliquam naturam in subiecto, sed presupponit subiectum cum aptitudine. Contrarium non contrarium requirit determinatam dispositionem subiecti per quam maxime distet a forma absente, determinata aliqua natura posita in illo, que est ratio generis cum forma absente, sicut nigrum est in genere albi. Considerandum est etiam quod est duplex privatio. Quedam que habet immediatum ordinem ad ipsam formam, sicut tenebre habent immediatum ordinem ad diaphanum, sed nec habent privationem et formam oppositam et in medium transmutationis. Aer enim de lucido fit tenebrosus et de tenebroso fit lucidus. Quedam autem privatio est que non comparatur ad ipsam formam nisi mediante forma alia, sicut ut quedam corruptio eius, sicut cecitas est corruptio visus et mors est corruptio vite, talibus non est invicem conversio, sicut supra in octavo habitum est. Ad hoc ostendere contrarietatem esse privationem ex mutua transmutatione que est in contrariis, ut privatio et forma in medio est quod non dicitur illa privatio esse contrarietas que est corruptio forme, sed que habet immediatum ordinem ad ipsam formam. Et sic cessat illa obiectio que ponitur in predicamentis, quod a privatione ad habitum non sit reversio, contraria autem transmutantur invicem.

Deinde cum dicit: Palam autem et per inductionem etc. Ostendit per inductionem quod contrarietas sit privatio et habitus simpliciter. Primo inducendo in singulis contrariis. Secundo reducendo in ipsa contraria. Sufficiat autem et super etc. Circa primum dicit, primo ostendit per inductionem quod contrarietas sit privatio, dicens ad hoc supra sillogistica ostensum est quod palam est etiam per inductionem quod omnis contrarietas invenitur habere privationem alterius contrariorum semper. Enim duorum contrariorum unum est defectivum respectu alterius. Sed tamen non in omnibus contrariis similiter invenitur unum privatio alterius, ut iam dicetur. Et quod unum contrariorum sit privatio alterius ex hoc apparet quia inequalitas est privatio equalitatis et dissimilitudo similitudinis et malicia virtutis. Secundo ibi: Differunt autem etc. Ostendit diversimode unum contrariorum est privatio alterius, scilicet quod secundum divisionem privationis quam quidem divisionem attendit dicendo uno modo ex hoc quod privatio dicitur. Quia solum ad privationem est modo quorum, ut quia est privatum in aliquo

Marginalia: non in idea; non quod privatio differat ab aliena ne[illegible]; non quod [illegible] rup[illegible]; privatio; non [illegible]

ad extrema vel econverso. Sed ex hiis quae sunt in diversis generibus non fit transmutatio nisi forte per accidens, sicut puta in colore in figuram. Non enim mutatur aliquid de colore in figuram aut econverso, sed de colore in colorem et de figura in figuram. Unde necesse est quod media et extrema sint in eodem genere. ¶ Deinde cum dicit. At vero omnia ostendit quod media sunt inter contraria. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quod media necesse est esse inter opposita. Secundo inter quae opposita, quia inter contraria, ibi. Oppositorum vero etc. Dicit ergo primo quod omnia media necesse est esse inter opposita. Quod sic probatur. Quia solum ex oppositis per se loquendo sunt mutationes, ut probatur in primo physicorum. Ex nigro enim ad fit album per se loquendo. Dulce autem non fit ex nigro nisi per accidens inquantum dulce contingit esse album. Sed media sunt inter illa ex quibus est initium transmutationis, sicut per definitionem mediorum suppositum patet. Impossibile est ergo quod media sint non oppositorum, quia sequeretur quod esset permutatio non ex oppositis. ¶ Deinde cum dicit. Oppositorum vero etc. Manifestat inter quae opposita possunt esse media, dicens quod inter opposita secundum contradictionem nullo modo potest esse medium. Contradictio enim est oppositio cuius altera pars ex necessitate adest cuilibet subiecto, sive sit ens sive non ens. De quolibet enim ente vel non ente necesse est dicere quod sedet vel non sedet. Et sic patet quod contradictio nullum habet medium. Sed aliorum oppositorum alia sunt ad aliquid, alia ut privatio et forma, alia ut contraria. Eorum autem quae sunt ad aliquid quaedam se habent ut contraria, quae ex aequo ad invicem referuntur; quaedam vero non se habent ut contraria, quae non ex aequo ad invicem referuntur, sicut scientia et scibile. Et ista non habent medium, cuius causa est quia media et extrema sunt in eodem genere. Haec autem non sunt in eodem genere, cum unum per se referatur ut scientia, non autem aliud ut scibile. Quando ergo scientia et scibile potest aliquid esse medium. Sed magnum et parvum potest esse aliquid medium, scilicet aequale, ut supra dictum est. Et similiter eorum quae referuntur ad invicem ut contraria. Quando autem ea quae opponuntur privative habent medium vel non habent, et quomodo haec oppositio aliquo modo pertinet ad contrarietatem, hic tacet propter ea quae superius exposita sunt. ¶ Deinde cum dicit. Si vero sunt in eodem genere. Ostendit quod principaliter intendit, scilicet quod media sunt composita ex contrariis. Et circa hoc duo facit. Primo proponit quod intendit, dicens quod si media in eodem genere sunt cum extremis sicut ostensum est, et iterum media sunt solum contrariorum ut ostensum est, necesse est media componi ex hiis contrariis inter quae sunt. Secundo cum dicit. Nam erit aliquod etc. probat propositum. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quod contrariae species habent priora contraria ex quibus constituuntur. Quod sic probatur. Omnium contrariorum aut erit aliquod genus aut nullum. Sicut nullum genus esset contrariorum non haberet medium, quia medium non est nisi eorum quae sunt unius generis, ut ex dictis patet. Sed si

contrariorum quorum ponitur medium sit aliquod genus prius ipsis contrariis speciebus, necesse est etiam quod sint differentiae contrariae priores speciebus, quae faciunt et constituant species contrarias ex ipso genere. Species enim ex genere et differentiis constituuntur. Et hoc manifestatur per exemplum. Sicut si album et nigrum sunt contrariae species et habent unum genus quod est color, necesse est quod habeant aliquas differentias constitutivas, utpote quod album sit color disgregativus visus, nigrum vero color congregativus. Et sic hae differentiae congregativum et disgregativum sunt priores albo et nigro. Unde cum utrobique sit contrarietas, manifestum est quod contraria sunt se invicem priora. Contrariae enim differentiae sunt priores contrariis speciebus et etiam magis contraria, quia sunt causa contrarietatis ipsis speciebus. Considerandum tamen quod disgregativum et congregativum visus non sunt verae differentiae constitutivae albi et nigri, sed magis effectus eorum. Ponuntur tamen loco differentiarum, sicut etiam frequenter per accidentia designantur differentiae essentiales. Disgregatio vero visus contingit ex vehementia lucis, quae pleniori albedine constituitur; congregatio vero visus contingit ex contrario. ¶ Secundo cum dicit. Et reliqua media etc. Ostendit quod mediae species habent priora media ex quibus constituuntur, dicens quod cum media sunt species eiusdem generis et omnes species ex genere et differentiis constituuntur, necesse est quod media constituantur ex genere et differentiis. Sicut quicumque colores sunt medii inter album et nigrum, oportet hos definiri ex genere quod est color et ex quibusdam differentiis. Sed hae differentiae ex quibus constituuntur medii colores non possunt esse prima contraria, scilicet differentiae contrariae quae constituunt contrarias species albi et nigri. Aliter oporteret quod quilibet color medius esset albus aut niger. Nam color congregativus est niger et disgregativus est albus. Oportet igitur quod differentiae constitutivae mediorum colorum sint aliae a differentiis contrariis quae sunt constitutivae contrariarum specierum. Et ita sicut se habent species ad species, ita se habent differentiae ad differentias. Quare sicut medii colores sunt species mediae inter species contrarias, ita differentiae constitutivae eorum sunt media inter duas differentias contrarias quae dicuntur prima contraria. ¶ Tertio ibi. Primae autem differentiae. Ostendit quod mediae differentiae ex duabus contrariis componuntur, dicens quod differentiae primae contrariae sunt disgregativum et congregativum. Unde istae differentiae sunt primae ex quibus componuntur omnes species generis. Sed si aliqua contraria essent non in eodem genere, restaret quaerere ex quo eorum media constituerentur. Sed in hiis quae sunt in eodem genere non est difficile hoc accipere, quia necesse est omnia quae sunt in eodem genere esse incomposita, idest simplicia, aut composita ex incompositis, scilicet ex simplicibus quae sunt in genere illo. Contraria autem non sunt composita ex invicem, quia nec album componitur ex nigro nec nigrum ex albo, nec congregativum ex disgregativo nec econverso. Quare oportet quod contraria sint principia, quia simplicia in quolibet genere sunt principia. Sed de mediis oportet dicere quod aut omnia compo-

nantur ex simplicibus, idest ex contrariis, aut nullum, quia eadem ratio est in omnibus. Sed non potest dici quod nullum. Quia aliquod est medium quod componitur ex contrariis, ex quo contingit quod transmutatio primo perveniat ad media quam ad extrema. Hoc autem sic apparet, quia id ad quod primo pervenit transmutatio est magis et minus respectu utriusque extremorum. Prius enim ad fit minus album et minus nigrum quam fiat album et nigrum simpliciter. Et hoc ipsum quod est minus album quam album simpliciter et minus nigrum quam nigrum simpliciter est et magis contrarium ad album quam nigrum simpliciter, et magis contrarium ad nigrum quam album simpliciter. Et sic patet quod id ad quod primo pervenit transmutatio est magis et minus respectu utriusque extremi. Et propter hoc oportet quod sit medium contrariorum. Et sic sequitur quod omnia media sint composita ex contrariis. Nam id medium quod est magis et minus respectu utriusque extremorum oportet esse compositum ex extremis simplicibus, respectu quorum dicitur magis et minus. Et quia non sunt aliqua extrema priora contrariis in eodem genere, relinquitur quod differentiae constitutivae mediorum sint compositae ex contrariis differentiis, et ita media erunt ex contrariis. Quare patet quod omnia inferiora, idest omnes species generis, tam contraria quam media sunt ex primis contrariis, scilicet differentiis. ¶ Deinde cum dicit. Quod quidem igitur etc. concludit epilogando quae supra de mediis dicta sunt, et est littera plana. ¶ Diversum autem specie etc. Quia philosophus superius ostendit contrarietatem esse differentiam quandam, differentia autem vel est secundum genus vel secundum speciem, intendit hic agere de differentia quae est in specie, et dividitur in partes duas. In prima ostendit quod differentia secundum speciem pertinet ad contrarietatem. In secunda ostendit quomodo quibusdam contrariis accidit esse diversa specie, ibi. Dubitabit autem utique aliquis etc. Prima in tres. Primo ostendit quod differentia quae facit differre specie est differentia ipsius generis, quasi ipsum unum genus in diversas species dividens. Secundo ostendit quod haec differentia est contrarietas, ibi. Contrarietas igitur erit etc. Tertio concludit quoddam corollarium ex dictis, ibi. Quare palam ad id quod vocant genus. Dicit ergo primo quod in omni diversitate secundum speciem oportet duo accipere, scilicet ut hoc sit diversum ab aliquo, et ut sit aliquod diversificatum per haec duo, et hoc quod est diversificatum per haec duo oportet esse in ambobus, sicut animal est quod est diversificatum in diversas species, scilicet in hominem et equum, et oportet quod ambo, scilicet homo et equus, sint animalia. Unde patet quod necesse est ea quae sunt diversa specie ad invicem in eodem genere esse. Id enim vocant genus quod est unum idem ambobus, non secundum accidens de utroque praedicatum, nam secundum accidens diversificatum inveniuntur; unde oportet quod habeat differentias non secundum accidens, sive genus ponatur esse quasi materia, sive aliquo alio modo. Hoc autem ideo dicit quia aliquis diversificaverit in praedicatis rationem generis per differentias. Forma enim non est hoc ipsum quod est materia, sed ponitur ei ex addito. Unde materia non est ipsum compositum, sed ad eius differentiam non additur genus, non quasi pars parti sed quasi totum toti. Unde genus est hoc ipsum quod est species, et non solum ad eius [illegible] esset pars, non praedicaretur de eo. Sed materia quae totum potest denominari ab una sola parte sua, puta

si homo denominetur huius capite vel huius manu. Quod ipsum compositum ex materia et forma denominari ex materia et denominari ex forma. Et quod nomen quo aliquid totum denominatur ab eo quod est materiale in ipso est nomen generis; nomen a quo denominatur a principio formali est nomen differentiae. Sicut homo denominatur animal a natura sensibili, rationale vero a natura intellectiva. Sic igitur habens manum compositum totum licet similiter a partibus. Sic igitur considerantur in genere et differentia id a quo utrumque sumitur. Hoc modo genus se habet ad differentias sicut materia ad formas, sicut considerent secundum quod nominant totum, sic aliter se habent. Hoc tamen commune est utrobique, quod sicut ipsa materia eadem manens diversificatur per formas, ita ipsa natura generis diversificatur per differentias. Sed hoc utrobique differt, quia materia est quaedam substantia distincta a formis, non tamen est utrumque eorum; genus autem utrumque eorum est, quia nominat partem. Genus esse quo animal species diversae dicuntur unum idem. Videtur quod non solum oportet genus esse commune duobus differentibus secundum speciem, sicut quod utrumque sit animal, sicut ad indivisum est commune diversis, ut eandem domum aut possessionem. Sed oportet quod hoc ipsum quod est animal esse alterum invicem, ita quod hoc animal sit equus et hoc animal sit homo. Et hoc dicit contra Platonicos qui ponebant communia separata, quae ipsa [illegible] non communia non diversificantur. Sed natura speciei esset ad partem naturae generis. Unde consequenter hic concludit ex dictis quod hoc ipsum quod est commune diversificatur secundum speciem. Unde oportet quod ut animal ipsum per se sit hoc tale secundum unam differentiam et aliud tale secundum aliam differentiam, sicut quod hoc sit equus et aliud homo. Et ita sequitur quod si animal secundum se sit hoc tale, quod differentia faciens differre specie sit quaedam diversitas generis quae ipsam naturam generis diversificat. Et per hoc philosophus non solum excludit opinionem Platonis ponentis commune unum idem per se existere, sed etiam excludit opinionem illorum qui dicunt quod id quod pertinet ad unum genus non differt specie in speciebus diversis, sicut quod anima sensibilis non differt specie in homine et equo. ¶ Deinde cum dicit. Contrarietas igitur etc. Ostendit quod differentia diversificans secundum genus medium per quod est contrarietas, dicens quod cum differentia secundum speciem sit secundum genus diversificans, manifestum est quod haec differentia est contrarietas. Et hoc primo manifestat ex inductione. Videmus enim quod omnia genera dividuntur per opposita, quod quidem necesse est. Nam ea quae non sunt opposita possunt simul existere in eodem. Quae autem huiusmodi sunt non possunt esse diversa, cum non ex necessitate sint in diversis. Unde oportet quod solis oppositis ad esse dividatur, non ex diviso genus in diversas species sed per alia opposita. Contradictorie enim opposita non sunt in eodem genere, cum negatio nihil ponat. Et ille est de privative oppositis, cum privatio non sit nisi negatio in subiecto. Aliquid relativa etiam, ut supra dictum est, non sunt unius generis nisi quae secundum se ad invicem referuntur, quae quodammodo sunt contraria, ut supra dictum est. Unde relinquitur quod sola contrarietas faciat differre specie ea quae sunt unius generis. ¶ Secundo ibi. Et quod contraria etc. manifestat idem per rationem, dicens quod sola

Explicit liber decimus incipit undecimus

Quod quidem sapientia circa principia scientia quedam est ...

quia particulares scientie quedam eorum que...

[illegible]

Deinde cum dicit. Si autem non sit movens aliquid quod est quae movetur sequitur si non sit alia sub separata a sensibilibus et est quod quando sit primum principium uni[versum]... forma ex his enim duobus componuntur substantiae sensibiles. [illegible]

sequitur a dignitate vel ... quia ipsa non possunt per se ... rerum artificialium, quia formae rerum artificialium sunt accidentia, quae non possunt per se existere. Et utitur exemplo ... quae sunt separata praeter sensibilia, non tamen sunt formae rerum sensibilium. Deinde cum dicit, Adhuc utrum principia etc., quaerit utrum principia sint eadem. Si enim omnium principia sunt eadem numero ... si non sunt eadem numero, oportebit quaerere causam diversitatis. Et ratio est, quia principium ... extrinsecus unum numero est, quod est principium primum omnium. Si autem agens et finis, principia non intrinseca, scilicet materia et forma, non sunt unum numero omnium, sed secundum analogiam, ut infra ostendetur.

Quoniam autem philosophi. Postquam movit quaestiones, hic incipit colligere ea quae pertinent ad considerationem huius scientiae. Et dividitur in partes duas. In prima ostendit quod ad hanc scientiam pertinet considerare de omnibus entibus. In secunda quod ad eam pertinet considerare de principiis demonstrationis, ibi, Quoniam autem mathematicus etc. Circa primum duo facit. Primo ostendit quod omnium entium est reductio aliqualiter ad unum ens. Secundo ostendit quod de omnibus quae reducuntur ad unum est consideratio unius scientiae, ibi, Quemadmodum autem. Circa primum duo facit. Primo dicit quod necessarium est ad praesentem considerationem inquirere utrum omnia aliqualiter reducantur ad unum, dicens quod quia scientia philosophi est de ente inquantum est ens, idest considerat de ente secundum universalem rationem entis, et non secundum rationem entis alicuius particularis, cum ens multipliciter et non uno modo dicatur, si ista multiplicitas esset per puram aequivocationem, quae non diceretur secundum aliquid commune, non caderent omnia entia sub una scientia, quia non reducerentur aliquo modo ad unum genus. Oportet autem unam scientiam esse unius generis. Sed si ista multiplicitas habet aliquid commune, omnia entia possunt esse sub una scientia. Et ideo ad quaestionem quae movebatur, utrum ista scientia sit una cum sit de pluribus et diversis, necessarium est considerare utrum omnia entia reducantur ad aliquid unum vel non. Secundo ibi, Videtur utique etc., ostendit quod omnia reducuntur ad aliquid unum. Et dividitur in partes duas. Primo ostendit propositum. Secundo manifestat quoddam dubium quod posset oriri, ibi, Quoniam autem sunt contraria etc. Prima dividitur in duas. In prima ostendit quod omnium reductio est ad ens. In secunda ostendit quod differt ... ad unum, ibi, Differt autem nihil etc. Circa primum duo facit. Primo ostendit quod omnia entia reducuntur ad aliquid unum. Secundo quod omnes contrarietates reducuntur ad unam contrarietatem, ibi, Quoniam autem omnis entis etc. Dicit ergo primo quod ens videtur dici modo praedicto, scilicet quod dicitur multipliciter secundum aliquid commune. Quod manifestat per duo exempla, scilicet medicativum et salubre. Utrumque enim eorum dicitur secundum diversos modos, tamen per reductionem ad aliquid unum. Medicativum enim dicitur aliquid multipliciter secundum quod hoc refertur sic ad medicativam et aliud aliter; et similiter salubre dicitur multipliciter secundum quod hoc refertur sic ad sanitatem et aliud aliter. In utroque tamen idem est ad quod fit reductio, licet diversis

modis. Sicut sermo dicitur medicativus eo quod est a scientia medicativa; cultellus autem dicitur medicativus eo quod est utilis eidem scientiae, sicut instrumentum. Et similiter hoc dicitur salubre quod est significativum sanitatis, sicut urina; hoc autem quod est factivum sanitatis, sicut potio medicinalis. Et similiter est in aliis quae hoc eodem modo dicuntur. Manifestum est enim quod quae sic dicuntur media sunt inter univoca et aequivoca. In univocis enim nomen unum praedicatur de diversis secundum rationem totaliter eandem, sicut de equo et bove dicitur animal, substantia animata sensibilis. In aequivocis vero idem nomen praedicatur de diversis secundum rationem totaliter diversam, sicut patet de hoc nomine canis, prout dicitur de stella et de quadam specie animalis. In his vero quae praedicto modo dicuntur, idem nomen de diversis praedicatur secundum rationem partim eandem, partim diversam: diversam quidem quantum ad diversos modos relationis, eandem vero quantum ad id ad quod fit relatio. Esse enim significativum et esse effectivum diversum est, sed sanitas una est. Et propter hoc huiusmodi dicuntur analoga, quia proportionantur ad unum. Et similiter est de multiplicitate entis. Nam ens simpliciter dicitur id quod in se habet esse, scilicet substantia. Alia vero dicuntur entia, quia sunt huius quod per se est, vel passio, vel habitus, vel aliquid huiusmodi. Non enim dicitur ens qualitas quia ipsa habeat esse, sed per eam substantia dicitur esse disposita. Et similiter est de aliis accidentibus. Et propter hoc dicit quod sunt entis. Et sic patet quod multiplicitas entis habet aliquid commune ad quod fit reductio. Deinde cum dicit, Quoniam autem omnis entis, ostendit quod reductio omnium contrarietatum sit ad unam primam, scilicet contrarietatem; quia enim omnium entium fit reductio ad aliquid unum commune, contrarietates autem entium quae sunt oppositae differentiae per se consequuntur entia, necesse est quod omnes contrarietates reducantur ad aliquam primam contrarietatem, quaecumque sit illa, sive pluralitas et unum, sive similitudo et dissimilitudo, sive quaecumque aliae sunt primae differentiae entis. Huiusmodi contrarietates debent considerari ab illa scientia quae est de ente.

Deinde cum dicit, Differt autem, ostendit quod idem sit quod dictum est, quod sit reductio omnium entium. Et dicit quod nihil differt utrum fiat reductio entis ad ens vel unum. Si enim dicatur quod ens et unum non sunt idem secundum rationem, sed convertuntur, manifestum est quod ad invicem convertuntur, quia omne unum est aliqualiter ens, et omne ens est aliqualiter unum, sicut ibi est proprie ... ens ... unum quodammodo ... ut in quarto dictum est. Deinde cum dicit, Quoniam autem, removet quoddam dubium. Dictum est enim quod omnia contraria pertinent ad considerationem unius scientiae, et huius ratio est potissima, quia in omnibus contrariis alterum dicitur secundum privationem, quae cognoscitur ex suo opposito. Remanet tamen dubium, quomodo contraria dicuntur secundum privationem, cum in oppositis privative non sit medium. Et ad hoc respondet quod in talibus contrariis alterum contrariorum non ponitur privatio quasi tollens totaliter totum oppositum, sed quia privatio ultimae speciei in genere, scilicet tollit completam rationem

speciei. Sicut sicut dicitur iustus eo quod est obediens legibus secundum habitum aliquem, non semper dicitur iniustus eo quod sit privatus tota ratione iustitiae, quia in nullo obediat legibus; sed quia praeter hoc ... deficiat ab obedientia legis. Et sic inest ei privatio iustitiae inquantum deficit a perfecta ratione iustitiae. Et propter hoc potest habere medium, quia non omnis qui caret iustitia privatur, sed aliqua parte eius. Et hoc est medium quod distinguitur secundum magis et minus. Et similiter est in aliis contrariis. Sed privative dicitur iniustus quod aliquid caret totaliter iustitia. Unde id quod intercidit ... non est medium.

Deinde cum dicit, Quemadmodum, ostendit quod de omnibus entibus quae reducuntur ad unum sit consideratio unius huius scientiae. Et circa hoc duo facit. Primo ex exemplo ostendit quod ad unam scientiam pertinet considerare omnia quae reducuntur ad ens, dicens quod sicut mathematicus habet considerationem circa ea quae sunt ex ablatione, idest circa abstracta; quae quidem abstractio fit non ex hoc quod ponat ea de quibus considerat esse naturaliter separata a sensibilibus, sed quia considerat ea absque consideratione sensibilium. Speculatur enim mathematicus auferens a sua consideratione omnia sensibilia, sicut gravitatem, levitatem, duritiem et eius contrarium, et calidum et frigidum, et omnes alias sensibiles contrarietates. Et derelinquit sub sua consideratione solum quantum et continuum: sed continuum ad unam tantum dimensionem ut lineam, vel ad duas ut superficies, vel ad tres ut corpus. Et considerat passiones horum inquantum sunt continua, et non secundum aliquid aliud. Non enim considerat passiones superficiei secundum quod est superficies lapidea vel lignea. Et considerat rationes eorum ad invicem, considerando figuras, et considerat accidentia quae existunt in figuris, et considerat commensurationes quantitatum, ut patet in X Euclidis, et rationes, idest proportiones earum, ut patet in V. Sed tamen de omnibus his est una scientia, quae scilicet est geometria. Sicut est de mathematica, ita est de philosopho qui considerat ens, quia sub eius consideratione cadunt omnia particularia entia, et considerat ea tantum quae pertinent ad ens commune. Quae licet sint multa, tamen de omnibus est una scientia, inquantum reducuntur omnia in unum, ut dictum est.

Secundo ibi, Huic autem, ostendit cuius scientiae sit praedicta consideratio, dicens quod considerare accidentia entis inquantum est ens non est alterius scientiae quam huius philosophiae. Si enim non esset alicuius alterius scientiae, maxime videretur esse scientiae naturalis. Quam maxime videretur esse naturalis secundum opinionem antiquorum, qui non ponebant alias substantias nisi sensibiles. Sic enim sequeretur quod ad naturalem pertineret considerare de omnibus substantiis, et per consequens de omnibus entibus quae reducuntur ad substantiam. Dyaletica autem et sophistica, quia considerant quaedam accidentia entibus, scilicet intentiones vel rationes generis et speciei et alia huiusmodi. Unde relinquitur quod philosophus considerat praedicta in quantum sunt accidentia entis. Et ideo dicit, Quoniam autem etc. Ex dictis infert conclusionem principalem intentam,

concludens quod quia ens dicitur multipliciter secundum aliquid unum, et omnia contraria reducuntur ad primam contrarietatem entis, et talia sic reducta in unum possunt cadere sub una scientia, ut dictum est, per hoc solvitur dubitatio prius mota, quomodo scilicet multorum et differentium genere sit una scientia.

Quoniam autem et mathematicus. Postquam philosophus ostendit quod consideratio huius scientiae est circa ens et ea quae consequuntur ens inquantum huiusmodi, hic ostendit quod consideratio huius scientiae est de principiis demonstrationis. Et dividitur in partes duas. In prima ostendit quod ad hanc scientiam pertinet considerare de eis. In secunda determinat de quodam principio demonstrationis, quod est inter alia primum, ibi, Est autem quoddam etc. Prima pars dividitur in duas. In prima ostendit propositum ex consideratione scientiae mathematicae; secundo ex consideratione scientiae naturalis, ibi, Eodem autem. Dicit ergo primo quod quia etiam mathematicus utitur propria ratione communibus, quae omnia a scientiis particularibus accipiuntur particulariter tantum, ideo hoc quod ipsa sunt communia pertinet ad considerationem huius scientiae. Sed principia demonstrationis accipiuntur a mathematico et ab aliis particularibus scientiis particulariter tantum. Ergo eorum consideratio secundum quod sunt communia pertinet ad hanc scientiam quae considerat de ente inquantum est ens. Dicit ergo quod quia mathematicus utitur principiis communibus proprie, idest secundum quod appropriantur suae materiae, et quia ad primam philosophiam pertineat considerare principia secundum suam communitatem, sic enim accepta sunt principia sua ipsorum, secundum quod sunt alicuius particularis applicata. Et hoc quod dixit manifestat per exemplum. Nam hoc principium, Si ab aequalibus aequalia demas, quae relinquuntur erunt aequalia, est commune in omnibus quantitatibus in quibus invenitur aequale et inaequale. Sed mathematicus assumit huiusmodi principia ad propriam considerationem circa aliquam partem quantitatis, quae est materia sibi conveniens. Non enim est aliqua mathematica scientia quae consideret ea quae sunt communia quantitatis inquantum est quantitas. Hoc enim est primae philosophiae. Sed considerant mathematicae scientiae ea quae sunt huius vel illius quantitatis, scilicet arithmetica ea quae numeri, et geometria ea quae sunt magnitudinis. Unde arithmeticus accipit praedictum principium secundum quod pertinet ad numeros tantum, geometria autem secundum quod pertinet ad lineas et angulos. Non autem considerat geometria hoc principium circa entia inquantum sunt entia, sed circa ens inquantum ipsum est continuum, vel secundum unam dimensionem ut lineae, vel secundum duas ut superficies, vel secundum tres ut corpora. Sed philosophia prima non considerat de entibus inquantum aliquid accidit unicuique eorum, sed cum speculatur unumquodque commune, speculatur ens inquantum est ens. Deinde cum dicit, Eodem autem habet, ostendit idem ex consideratione naturalis scientiae, dicens quod eodem modo se habet naturalis scientia ad hoc sicut mathematica, quia naturalis scientia speculatur accidentia entium et principia, non inquantum sunt entia, sed inquantum sunt mota. Sed prima scientia est de his secundum quod sunt entia, non secundum aliquid aliud. Unde scientiam naturalem et mathematicam oportet esse partes primae philosophiae, sicut particularis scientia dicitur esse pars universalis.

music' gramatic'. quia cum l3 entis est aliq[illegible]
unu cu no sit facta sunt manifestum est q[uod] totum
q[uod] e musicu gramaticu no est aliq[uod] ens. unu
est ista ra[tio] de h[oc] q[uod] i gnatio[n]e scilicet p[re]existit in
q[uod] est ignitum. q[uia] forma no fit p[ro]p[ri]e s3 cop[osi]tu ut
i. vii. p[ro]batu3 est. mat[er]ia aut p[re]existit no q[uasi] ac
[illegible] s3 p[ote]n[ti]a. h[oc] aut music' p[re]existit i actu. h[oc]
aut. s. ille qui erat music' cu fit gramatic' est
gnatio gramatica tm. no aut hui' totius q[uod] est
music' gramaticu. u[nde] hoc totu no est ad unu
[illegible]

[illegible]

partes simplices, sequeretur quod loca essent infinita. Et quod essent infinita quorum unumquodque est impossibile. Cum enim unumquodque corporum simplicium habeat hunc locum sibi convenientem, diversum a loco corporis alterius secundum speciem, si essent infinita corpora simplicia diversa secundum speciem, sequeretur quod et essent infinita loca diversa secundum speciem, quod patet esse falsum. Nam species locorum sunt sex aliquo modo determinate, que sunt sursum et deorsum et huiusmodi. Et esse infinita est impossibile, quia contingit ignorantia [illegible] ignorarent. Si igitur impossibile est etiam esse infinita, necesse est quod loca sunt finita, et per consequens quod totum sit finitum. Secundam rationem ponit ibi: Totaliter autem etc., que talis est. Dictum est quod cum omne corpus sensibile habeat locum, impossibile est quod sit aliquod corpus sensibile infinitum. Hanc tamen rationem ponit supponendo quod omne corpus sensibile habet gravitatem aut levitatem, quod quidem est verum etiam secundum opinionem antiquorum nullum ponentium corpus infinitum actu; sed ipse opinatur quod sit aliquod corpus sensibile non habens gravitatem nec levitatem, scilicet corpus celeste, ut probatur in primo de celo et mundo. Unde hoc induxit sub conditione, quasi ad adversarium contentiosum(?), sed non simpliciter verum. Si igitur corpus omne sensibile est grave vel leve, et est aliquod corpus sensibile infinitum, oportet quod sit grave vel leve, et per consequens quod feratur sursum vel ad medium. Diffinitur enim leve quod fertur sursum, et grave quod fertur ad medium. Sed hoc est impossibile inveniri in infinito, neque in toto, neque in parte. Non enim invenitur medium in aliquo corpore nisi per comparationem habitam ad extrema [illegible] totum. In infinito autem non potest dividi secundum aliquam comparationem; unde non potest inveniri sursum et deorsum, neque extremum et medium. Consequenter autem quod non valet et si ponatur corpus tale quod neque est grave neque leve. Tale enim corpus infinitum non habet medium, quod non potest in corpore infinito inveniri. Tertiam rationem ponit ibi: Adhuc omne sensibile etc., que talis est. Omne corpus sensibile est in loco. Sed loci species sunt sex, scilicet sursum, deorsum, ante, retro, dextrum, sinistrum; que quidem impossibile est attribui corpori infinito, cum sint quedam extrema distincta, et sic corpori infinito impossibile est attribuere locum. Non est ergo aliquod corpus sensibile infinitum. Non autem dicit quod sex sunt species loci asserendo secundum quod ista loca distinguantur in celis(?), quia motus corporum non distinguuntur nisi sursum et deorsum; sed quia sicut ab infinito corpore removentur sursum et deorsum, ita removentur alie differentie loci. Quartam rationem ponit ibi: Totaliter autem etc., que talis est. Omne corpus sensibile est in loco. Sed impossibile est locum esse infinitum. Ergo impossibile est esse corpus infinitum. Quod autem impossibile sit locum esse infinitum, ex hoc probatur, quia non potest esse [illegible] aliquod corpus quod sit sub illo genere(?), sicut quod est quale oportet quod sit in aliqua specie qualitatis, ut album; et quod sit [illegible] bicubitum(?) vel tricubitum(?), et similiter quod est in infinito loco oportet quod sit alicubi, idest in aliquo loco infinito. Esse autem in aliquo loco est esse vel sursum vel deorsum vel secundum aliquam aliam speciem,

quarum nullam possibile est esse infinitam, quia unumquodque horum est terminus alicuius distantie. Ergo impossibile est esse infinitum, quia unumquodque horum est terminus alicuius distantie. Ergo impossibile est esse locum infinitum, et per consequens corpus. Deinde cum dicit: Infinitum autem etc., ostendit quod infinitum ipsum in diversis invenitur, et dicit quod invenitur in magnitudine et motu et tempore, non univoce, sed per prius et posterius; sed semper id quod est posterius dicitur infinitum secundum id quod est prius de infinito, sicut motus secundum magnitudinem in qua aliquid movetur localiter aut augetur aut alteratur, et tempus dicitur infinitum secundum motum. Quod sic intelligendum est. Infinitum enim dicitur attribuitur continuo, quod primo attribuitur magnitudini, ex qua motus habet continuitatem. Quod quidem est in motu locali, quia partes motus localis accipiuntur secundum partes magnitudinis. Unde manifestum est in motu augmenti, quia secundum additionem magnitudinis augmentum attenditur. Sed in alteratione non est ita manifestum; tamen etiam aliqualiter verum est quod continuitas secundum quod fit alteratio per accidens dicitur ad divisionem magnitudinis, et intensio et remissio qualitatis attenditur secundum quod subiectum est in magnitudine [illegible] aliquo modo vel perfectiori vel minus perfecto participat qualitatem. A continuitate autem motus est et tempus continuum. Nam tempus per se non habet continuitatem, sed solum ex subiecto mutato. Sic ergo infinitum [illegible] continuum est. Eodem(?) ergo ordine oportet quod infinitum de istis tribus dicatur, sicut et continuum.

Permutatur autem etc. Postquam philosophus ostendit quid est motus et determinavit de infinito quod est passio consequens motum, hic determinat de partibus motus, et dividitur in partes duas. In prima determinat motum in suas partes. In secunda manifestat quandam concomitantiam motuum et partes eius, scilicet secundum totum. Prima dividitur in partes tres secundum tres divisiones motus, que tamen una sub altera accipiuntur, ut patebit discurrenti per predictas divisiones. Secunda pars incipit ibi: Est autem ad movens. Prima incipit ibi: Quoniam autem [illegible] que autem non secundum accidens etc. Dicit ergo primo quod tribus modis aliquid permutatur. Uno modo permutatur aliquid per accidens, tamquam scilicet ad aliud permutatum ex eo quod ipsum est permutatum, sive sit ideo ut accidens subiecto, sicut musicum dicitur ambulare; sive sicut totum dicitur moveri ad motum partis, sive sicut contentum moto continenti, ut nauta moto navi. Secundo modo dicitur aliquid permutari simpliciter eo quod ad eius partem permutatur, sicut ea que moventur secundum partem, sicut corpus hominis dicitur sanari, quia sanatur oculus. Alio modo quod est per se motum, quod non [illegible] per accidens neque secundum partem, sed primo et per se, sicut si aliquid totum moveatur secundum totum, ut patet si lapis fertur deorsum. Deinde cum dicit: Est autem aliquid et in movente etc., ponit eandem divisionem ex parte moventis, dicens quod movens

permutare uno modo quia movet secundum accidens, sicut musicus edificat; alio modo secundum partem, sicut homo manu percutit vel alia parte; tertio modo per se, sicut ignis calefacit et medicus sanat. Deinde cum dicit: Est aliquid movens primum etc., ponit secundam divisionem motus seu mutationis, et circa hoc tria facit. Primo premittit quedam que sunt necessaria ad divisionem motus seu mutationis accipiendam. Secundo dividit mutationem, ibi: Quoniam autem non secundum accidens permutatio etc. Tertio manifestat que dicta sunt, ibi: Quoniam quidem igitur non etc. [illegible] qualiter mutationes inveniuntur. Est enim in omni mutatione aliquid quod est primum movens. Secundo est aliquid quod movetur. Tertio est tempus in quo fit mutatio, quia omnis motus est in tempore. Quarto est terminus a quo. Quinto est terminus ad quem, quia omnis motus est ex quodam in quoddam. Non autem dicuntur motus seu mutationes illius species secundum movens, neque secundum id quod movetur, neque secundum tempus, quia ista sunt communia omni mutationi; sed dicuntur secundum terminos, scilicet ex quo et in quod est motus. Unde duo ultima posita manifestat dicens quod species, idest forme, et passiones, idest qualitates, et locus sunt termini motuum, quia ea que moventur ad ea mobilia sunt; et dicit species propter generationem et corruptionem, passiones propter alterationem, et locum propter loci mutationem. Et exemplificat de passionibus propter earum evidentiam. [illegible] quibusdam videtur quod qualitas esset [illegible] alteratio, et sic sequitur quod calefactio esset motus. Et ideo dicit quod calefactio non est motus, sed calefactio(?). Deinde cum dicit: Quoniam autem non per accidens etc., premissis duabus partibus primo divisionis, accipit tertiam, et dividit secundum terminos, scilicet mutationem que non est per accidens neque secundum partem. Dicit quod permutatio que non est secundum accidens non existit in quibuslibet terminis, sed solum in contrariis, sicut est mutatio de albo in nigrum, vel inter media, sicut cum est mutatio de albo in rubeum et de rubeo in pallidum; aut est mutatio inter contradictoria, sicut de albo in non album. Aut etiam tacet de privatione opposita, quia media sunt inter contradictoria et contraria, et ideo [illegible] intelligit. Dicit autem quod permutatio que non est secundum accidens est in huiusmodi terminis, quia mutationes per accidens non habent terminos determinatos. Fit enim per accidens mutatio de albo in dulce, non quia [illegible] est album, sed quia contingit esse album(?). Et quod solum inter predictos terminos sit permutatio ostendit per divisionem. Quattuor enim modis possunt variari termini mutationis: aut enim quod uterque terminus sit affirmativus, ut si aliquid dicatur mutari ex albo in nigrum, et hoc est quod dicit ex subiecto in subiectum; aut ita quod uterque sit negativus, ut si aliquid dicatur mutari de non albo in non nigrum, et hoc est quod dicit ex non subiecto in non subiectum; aut ita quod terminus a quo sit affirmativus, ad quem sit negativus, ut si dicatur aliquid mutari de albo in non album, et hoc est quod dicit ex subiecto in non subiectum. Exponit autem quod dicit subiectum, scilicet id quod affirmative significatur. [illegible]

autem ut [illegible] combinationum una est inutilis. Non enim est aliqua permutatio de non subiecto in non subiectum. Due enim negationes, sicut non album et non nigrum, neque sunt contraria neque contradictoria, quia non sunt opposita; possunt enim verificari de eodem, nam lapis enim neque est albus neque niger. Cum omnis mutatio sit inter opposita, ut supra probatum est, relinquitur quod de non subiecto in non subiectum non sit permutatio. Et sic necesse est solum tres esse permutationes, scilicet duas secundum contradictionem et unam secundum contrarietatem. Deinde cum dicit: Quoniam quidem igitur ex non subiecto etc., manifestat que supra posita sunt, et circa hoc tria facit. Primo ostendit quod due earum sunt generatio et corruptio. Secundo ostendit quod neutra earum est motus, ibi: [illegible] etc. Tertio concludit que mutatio dicatur motus, ibi: Quoniam autem omnis motus etc. Dicit ergo primo quod tertia predictarum mutationum, illa que est de non subiecto in subiectum, ex quo termini eius sunt contradictorie oppositi, vocatur generatio. Sed hoc contingit dupliciter, quia aut est mutatio de non ente simpliciter in ens simpliciter, et tunc est generatio simpliciter, et tunc est cum aliquid generatur simpliciter secundum substantiam; aut de non ente in ens non simpliciter, sed secundum quid, sicut de eo quod non est album in album, et hec est generatio quedam secundum quid. Illa vero mutatio que est de subiecto in non subiectum dicitur corruptio, et similiter ibi distinguitur simpliciter et quid, sicut in generatione. Deinde cum dicit: Si itaque non [illegible] etc., ostendit quod neutra harum mutationum est motus. Et primo ostendit hoc de generatione; secundo de corruptione, ibi: [illegible] etc. Circa primum [illegible] quod non ens dicitur multipliciter. Et uno enim modo dicitur ens et non ens secundum compositionem et divisionem propositionis, et tale non sit in rebus, sed in mente; non potest moveri. Alio modo dicitur ens secundum potentiam et actum. Id quod est actu est simpliciter ens; quod autem est secundum potentiam tantum est non ens. Dicit ergo quod neque contingit moveri hoc non ens quod quidem est secundum potentiam ens, sed non ens actu, quod est oppositum enti in actu simpliciter. Sed quod dixit quod est oppositum enti simpliciter manifestat, et dicit quod non album enim [illegible] quod opponitur enti in actu, quod non est ens simpliciter, contingit moveri; puta quod est non album in actu, quod non bonum in actu contingit moveri, sed tamen per accidens. Homo enim, qui est non album, movetur; sed hoc in quo est hoc privatio est ens actu. Quod enim est non album potest esse homo. Sed quod est non ens in actu simpliciter, idest secundum substantiam, nequaquam contingit moveri. Si igitur hec omnia vera sunt, impossibile est non ens moveri; et si hoc verum est, impossibile est generationem esse motum, quia quod non ens generatur. Est enim generatio, ut dictum est, de non ente in ens. Unde si generatio simpliciter esset motus, sequeretur quod non ens simpliciter moveretur. Sed huic processui posset aliquis obviare dicens quod non ens non generatur nisi per accidens; per se generatur id quod est subiectum generationis, scilicet ens in potentia [illegible] non ens [illegible] simpliciter, unde non generatur nisi per accidens. Sed hanc obviationem excludit, idest si enim et quod maxime [illegible] quod licet non ens non

Aut ita quod terminus a quo sit negativus et terminus ad quem affirmativus, ut si dicatur aliquid mutari de non albo in album, et hoc est quod dicit ex non subiecto in subiectum.

disciplinationis et aliqua alia mutationis quod eorum terminetur quod sit disciplina disciplinationis; quod est relinquitur quod non sit generatio generationis. ¶ Deinde cum dicit: quoniam autem neque substantie, concludit principalem intentionem dicens quod quia motus non potest esse neque in substantia neque in ad aliquid neque in actione et passione, relinquitur quod motus sit secundum quale et quantum et ubi in generibus; omnia enim ista contrarietatem habent, que est terminus motus, ut ostensum est. Sed quia aliquis quaerit an dicatur de forma simili, similiter dicitur quod cum motus dicatur esse in qualitate, non intelligitur sicut in eo quod dicitur similiter predicatur in eo quod est quale; sed dicitur sicut in quo est aliqua passio, ut passibiles qualitates. Non enim est ipse alteratio nisi passiones que sunt, ut in septimo Physicorum probatur. ¶ Deinde cum dicit: immobile, dicit quot modis dicitur immobile, et ponit tres modos. Quorum primus est quod immobile dicitur id quod impossibile omnino est moveri, sicut dicitur immobile. Secundus modus est secundum quod dicitur immobile id quod vix et tarde incipit moveri, sicut dicimus magnum saxum dici immobile. Tertius modus est secundum quod dicitur immobile id quod natum est moveri, sed tamen non potest moveri quando natum est moveri et ubi natum est, et sicut natum est moveri. Et hoc solum immobile dicitur quiescere, quia quies est contrarium motui. Unde oportet quod quies sit privatio motus in susceptibili motus.

¶ Simul secundum locum etc. Notificat quedam que conducunt ad motum, et precipue motum localem; et primo notificat ea. Secundo inducit quoddam correlarium ex dictis, ibi: quare palam. Dicit ergo primo quod simul sunt secundum locum sive dicuntur quecumque sunt in uno loco primo, id est proprio, scilicet non alia sit in uno loco quam non propter hoc dicuntur esse simul; sic enim omnia que continentur celo aliqua diceretur esse simul. Seorsum autem dicuntur que sunt in alio et alio loco. ¶ Tangi autem ad invicem dicuntur quorum ultima sunt simul. Puta duo corpora quorum superficies coniunguntur. Medium autem est in quod primo permutatum natum est pervenire quam in ultimum. Sic si motus continuus de a in c, prius venit in b, quam pervenit in c. Quod autem non secundum locum est contrarium, plurimum distans secundum rectam lineam. Quod ideo dicitur, quia distantia plurima potest inveniri secundum lineam curvam, eo quod inter duo puncta possunt designari infinite linee curve dissimiles; sed inter duo puncta non potest esse nisi una linea recta. Mensura autem omnis esse, et terminata plurima et distantia non invenitur nisi secundum lineam rectam, quia est mensura certa. ¶ Consequenter dicitur quod est post aliquod principium. Sic attendatur ordo secundum positionem sive secundum speciem, sic binarius est post unitatem, sive quovis alio modo. Et adhuc oportet quod eius generis sit medium in idem quod consequens dicitur. Sicut linea est consequens alicui linee, et domus alicui domui. Sed nihil prohibet quod inter duo que sunt unum consequens alteri esse aliquid medium alterius generis. Puta si inter duas domos sit unus equus medius. Et ad manifestationem predictorum distinguit quod consequens dicitur quod consequitur aliquid et post aliud. Unum enim non dicitur consequens ad duo, neque prima luna ad secundam, sed econverso. ¶ Deinde cum dicit: quod habitum dicitur, ponit quod consequens quod tangitur. Puta

si duo corpora sunt ordinata quorum unum alterum tangit. ¶ Deinde cum dicit quod cum omnis mutatio sit in oppositis, et opposita sint ea que sunt contraria et contradictoria, et in contradictoriis nullum sit medium, manifestum est quod in solis contrariis est esse medium, cum medium sit inter extrema, ut ex diffinitione superius posita patet. Habitum ad invicem quod est consequens sunt, ita quod non est medium. ¶ Deinde cum dicit: continuum, dicit quod continuum additur ad suprascripta. Et dicit quod continuum est cum terminus eorum que se tangunt et sunt simul sit unus et idem. Sicut partes linee continuantur ad punctum. ¶ Deinde cum dicit: quare palam, inducit tria correlaria ex premissis. Quorum primum est quod continuum est illud ex quibus natum est fieri unum secundum tactum. Et hoc ideo est, quia continuum requirit contactum et consequentiam. ¶ Secundum correlarium est quod in consequentibus et contactis primum omnium est consequens. ¶ Non enim omne quod est consequens tangit, sed omne quod tangit est consequens. Quia enim contacta oportet esse ordinata et inter ea esse medium, illud quod tangit est prius natura. Quia si est continuum necesse est quod tangat quia necesse est unum, non necesse est esse unum simul. Non forte intelligatur hoc quod est simul plane. Sicut enim continuum non est contactum, sed eo modo quo id quod est unum est simul, necesse est continuum esse tangens. Sed non quod tangit quod sit continuum, sicut non quod est simul aliquid quod sit unum. Sed in quibus non est tactus in eis non est connaturalitas, id est coniunctio ipsorum terminorum est. ¶ Tertium correlarium est quod punctus et unitas non sunt idem, ut Platonici posuerunt, dicentes quod punctus est unitas habens positionem. Sed quod non sit idem patet ex duobus. Primo quidem quia punctis convenit, non autem unitatibus, unitates. Secundo quia inter duo puncta semper est aliquid medium, ut probatur in sexto Physicorum. Sed inter duas unitates non est necesse esse medium. Explicit undecimus.

De substantia quidem theoria etc. Postquam philosophus in precedentibus libris determinavit de ente et de substantia in communi, tam secundum logicam considerationem quam secundum metaphysicam, in isto libro intendit colligere ea que dicta sunt de substantia in octavo libro Physicorum et addere ea que pertinent ad considerationem de substantiis separatis. Dividitur autem in partes duas. In prima ostendit quod ad istam scientiam pertinet considerare principia substantie. In secunda determinat de principiis substantie, ibi: substantie vero tres. Circa primum ponit tres rationes. Dicit ergo quod cum ista sit theoria, id est contemplativa, consideratio de substantia, et quia principia et cause substantiarum queruntur. Non enim sicut est prima et principalis causa, et quod non potest ponere (?) principia

festitur per illa que sunt in tribus, in quibus invenitur ordo inter aliqua duplex. Uno modo secundum quod partes alicuius totius habent ordinem ad invicem, sicut in toto prius est cor; in domo fundamentum. Alio modo secundum quod aliqua se habent, ex quibus non fit unum, neque continuatione neque contactu, sicut exercitus dicitur per accidens; et sic in aliquo toto est aliquid prius. Prius quia sic in isto ordine quod consequenter se habet est ad primum, ita substantia prima inter omnia alia entia; et hoc est quod dicit quod si ens est universum entium sicut quoddam totum, substantia est prima pars sicut fundamentum in domo. Et si entia se habent sicut ea que sunt consequentia, etiam substantia est prima. Deinde quantitas et qualitas et alia genera. ¶ Secundo autem attendens hoc substantiam dicit, quod alia non possunt simpliciter et in toto sine ea; per omnia alia genera entium sicut partes unius totius continui, dicit aplano licet iam exponens, dicens quod philosophus dicit ad intendisse duplicem similitudinem secundum opinionem tenentium, scilicet illi qui habent se sicut ea que sunt unum, nec continuum. Sed quod est si ens esset secundum genus eorum, sicut constituunt continua huius ad ea et hic intelligere autem dicit: sicut ut totum quoddam est, vel quod habent se ad invicem sicut in ullo continuo; et hoc intelligit cum dixit: ut eo quod consequenter etc. Vel hoc modo: planum est quod ibi substantia est prima entium, quod qualitas et quantitas et alia non sunt simpliciter entia, ut iam dicatur. ¶ Alia enim dicuntur quod esse habent secundum solum substantiam que substat accidentia, quia dicuntur entia non quia sint, sed magis quia ipsius sunt accidentia. Sicut albedo dicitur esse quia ens est album. Et ideo dicuntur simpliciter entia. Sed entia sunt qualitates et motus, nec est mirum si accidentia dicuntur entia cum non sint simpliciter, quia et privationes et negationes dicuntur quodammodo entia. Sicut non album et non rectum dicuntur, non quia non album est, non quia non album esse habet, sed quia substantia aliqua est albedine privata. Sic ergo esse est aliud accidentia et privationes, quia utrumque dicitur esse non per se, sed in hoc differunt, quia substantia secundum accidentia habet esse aliquale, secundum vero privationes non habet esse aliquale, sed est deficiens ab esse. Sic ergo accidentia cum non sint simpliciter entia, sed solum substantia, qui considerat ens secundum quod ens, non considerat principaliter accidentia, sed substantias. Et non plus id ibi amplius. ¶ Alio quia scilicet alia entia non possunt separari a substantia. Accidentia enim non possunt esse nisi in substantia, et non in consideratione substantie includitur consideratio accidentium. ¶ Tertio modo probat idem testimonio quorundam etc. Dicit quod ipsi philosophi antiqui suo facto testantur quod philosophi consideratio est de substantia. Quia enim querebant principia et elementa et causas, nisi substantie sed diversimode. Nunc enim moderni, scilicet Platonici, dicunt universalia esse magis substantias quam particularia. Dicunt enim genera que sunt universalia esse magis principia et substantias quam particularia. Et hoc ideo quia logice inquirebant de rebus. Credebant enim res non abstractas universales, que secundum rationem sunt abstracte, et esse magis principia. Sed antiqui philosophi ut Democritus et Empedocles posuerunt substantias particulares esse principia, ut ignem et aerum. ¶ Ad hoc hoc est quod est contra. Sed non est sunt

Substantie vero tres sunt etc. Postquam philosophus ostendit quod ad considerationem philosophie prime pertinet principia substantie determinare, hic incipit de substantiis determinare. Et dividitur in partes duas. In prima dicit substantiam. In secunda de principiis dicendis determinat, ibi: sensibilis vero substantia. Dicit ergo primo quod tres sunt substantie. Una quidem est sensibilis, que in duo genera dividitur; nam quedam substantie sensibiles sunt sempiterne, scilicet corpora celestia, quantum non sunt corruptibiles. Alia vero sensibilis corruptibilis nota est omnibus, sicut plante et animalia. Sed quarum sensibilium sempiternarum est cura principia querere et invenire, quia huius substantie si unum sit aut plura non est manifestum. Hec autem inquirit consideratione de rebus sempiternis, quarum sunt principia, ut movetur et fines corporum celestium, ut infra patebit. Ponit quod hec lege erit alio loco propria, illum naturalis, non est nisi cum inveniantur. ¶ Tertium vero genus est substantia immobilis que non est sensibilis, et hoc non est omnibus manifestum. Sed quidam ponunt eam esse separabilem a sensibilibus. Quorum opinio diversificatur. Quidam enim dividunt substantias separabiles in duo genera, scilicet in species quas vocant ydeas, et mathematica. Sic enim inveniuntur secundum eos duplices substantie separabiles, unum quo separantur mathematica ab aliis sensibilibus, et aliud quo separantur mathematica omnium sensibilium. Alii quo separantur universalia a particularibus, et ideo posuerunt universalia esse separata, que dicebantur species et mathematica. Sed quia ista duo, scilicet species et mathematica, in unam naturam redducebant, ut dicit hoc contra Platonicos. Sed alii, scilicet Pictagorici, non ponebant species, sed solum mathematica. Et ad hoc in genere substantie differt. Quod substantie sensibiles, sive sint corruptibiles sive perpetue, pertinent ad considerationem naturalis philosophie, que determinat de ente mobili. Hec enim substantie sensibiles sunt in motu. Substantia autem separata et immobilis pertinet ad considerationem alterius scientie, et non eiusdem, si tamen nullum principium sit commune utrisque substantiis. Quia si aliquod commune esset, pertineret utrarumque substantiarum consideratio ad illam scientiam que esse considerat. Unde licet illa scientia que considerat solum de substantiis sensibilibus, ipsa physica est immobilium, tamen de huius quod de substantiis immobilibus considerat, huius scientia quantum convenit in hoc quod sunt entia et substantie. ¶ Deinde cum dicit: sensibilis vero substantia etc. determinat de principiis substantiarum. Et primo de substantiis sensibilibus, secundo de substantiis immobilibus, ibi: quoniam autem tres sunt. Primo dicit quod dividitur. Primo ostendit principia sensibilia. Infra inquirit utrum sunt eadem principia substantie et aliorum generum. Prima autem vero in partes duas. In prima ponit principia de fieri. Secundo determinat de materia. Secundo de forma, ibi: quod tres non sunt entia et eadem principia. Ideo prima in duas. Primo determinat de materia. Secundo solvit dubitationes, ibi: dubitabit autem aliquis ex quo. Circa primum tria facit. Primo ostendit materiam esse in sensibilibus. Secundo quale ens sit, ibi: similiter continuum inmateria. Tertio quot differentie inveniuntur in sensibilibus substantiis, ibi: omnia vero materiam habent. Dicit ergo quod substantia sensibilis est transmutabilis, ut dictum est. Omnis autem transmutatio est ex oppositis, aut ex mediis, ut supra ostensum est. Non autem ex omnibus oppositis ex quibus aliqua opposita fit; non enim album ex non albo, non quod ex quolibet non albo. Nam vox est non albam.

<m>

sed corpus non fit album ex nace. sed ex non albo quod est
nigrum vel medium. Et dicit quod mutatio fit ex op-
positio quod est contrarium. nec est similitudo de illa in qua
fit mutatio cum tamen illa non sit ad contrarium. quia illa est
privatio. quia quod dictum est modo comprehenditur sub contraria. vel in
x. contrarium est. quia omnis mutatio fit de
contrario in contrarium: necesse est ergo ad illud quod potest
mutari de contrario in contrarium. Et probat dupliciter. primo quia
de quo unum contrarium non transmutatur in alterum. non. n. ipsum
nigredo fit umquam albedo. Unde si debeat fieri transmu-
tatio de nigro in album, semper oportet quod esse praeter nigre-
dinem quod fiat album. alio modo probat idem ex

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

si aliquid aliquando sempiternum. Ut forte motus et tempus. Et hic sequitur quod sunt in actu. Hoc autem ultimo in conclusit propter dubitationem sequentem. Ex his igitur processum manifestum est quare hic firmiter opinatur et credidit necessarium fore quod motus sit sempiternus et similiter tempus. Alias enim non fundasset super hoc intentionem suam de inquisitione substantiae separatae. Sed tamen si diligenter rationes ab eo inductae in VIII Physicorum ex quibus suppositionem hic procedit non sunt demonstrationes simpliciter, sed probabiles rationes, nisi forte sic demonstrantes contra positiones antiquorum illorum de inceptione motus quas destruere intendit. Et praeterea multis aliis rationibus quae hic non tangit manifestum est quod ratio quae hic posita est ad probandum sempiternitatem temporis non est demonstrativa. Non enim si ponimus tempus aliquando incepisse oportet ponere prius nisi imaginatum, sicut cum dicimus quod extra caelum non est corpus, hoc quod dicimus extra non est nisi extra imaginatum. Sicut igitur extra caelum non oportet ponere locum, quamvis extra videatur locum significare, ita non est necessarium quod tempus sit prius quam incipiat vel posterius quam desinet, licet prius et posterius videantur tempus significare. Sed et quamvis rationes sempiternitatis motus et temporis non sint demonstrativae et ex necessitate concludentes, tamen ea quae hic probantur de sempiternitate et immaterialitate primae substantiae ex necessitate sequuntur. Quia si non fuit mundus aeternus, necesse est quod fuit productus in esse ab aliquo praeexistente. Et hoc si non sit aeternum oportet iterum quod sit productum ab aliquo. Et cum hoc non possit procedere in infinitum, ut supra in II probatum est, necesse est ponere aliquam substantiam sempiternam cuius substantia non sit potentia et sine materia.

Deinde cum dicit: Quamvis dubitatio. Movet quandam dubitationem contra praedeclarata. Et dubitationis intentio est quod si actus sit simpliciter prior potentia, ut possit poni primum principium rerum esse tale cuius substantia sit actus et hoc circa fuerat. Primo ponit rationem ad ostendendum contrarium, scilicet quod potentia sit prior actu. Secundo ponit rationem in contrarium, ibi: At vero si hoc modo erit. Tertio solvit dubitationem, ibi: Propter quod quidam. Dicit ergo primo quod circa sempiterna est actus, contrarius de hoc sit dubitatio. Videtur enim potentia simpliciter esse prior actu. Omne enim prius est a quo non convertitur consequentia essendi. Hoc autem modo videtur se habere potentia ad actum, quia omne agens videtur posse agere, sed non omne quod potest agere agit. Quare videtur quod potentia prior sit actu.

Deinde cum dicit: At vero si hoc modo erit. Ponit rationem in contrarium. Et circa hoc duo facit. Primo ponit rationem ducentem ad impossibile, dicens quod si potentia sit simpliciter prior actu, sequitur quod nihil sit entium; contingens enim est quod ad potest esse et non esse. Et ita si principia entium sint in potentia, sequitur quod non sint actu, et ita nihil erit. Et hanc quidem conclusionem duplici modo secundum opiniones quorundam antiquorum qui vocabantur poetae theologi, sicut Orpheus et quidam alii qui ponebant mundum esse generatum ex nocte, idest privatione, et aliqui priores naturales, sicut philosophi naturales eos sequentes, quod cum viderent quod secundum mundum mundus sit ex non ente, posuerunt omnia esse simul in quadam confusione quam vocabant chaos. Sicut posuit Anaxagoras, qui ponebant omnia esse simul in potentia, non in actu. Sed sive hoc modo sive illo dicatur, sequitur idem impossibile si potentia simpliciter sit prior actu. Illa enim quae sunt in potentia, sive sint in non ente, sive sint in quadam confusione, non possunt moveri ut reducantur in actum nisi sit aliqua causa movens in actu existens. Quia materia in artificialibus non movet seipsam, sed movet ipsam tectonica, idest ars. Nec menstruum aut terra, idest materia in generatione animalis movet seipsam, sed movet ipsam genitura, idest semen animalis. Nec terra quae est materia in generatione plantarum movet seipsam, sed movet eam seminatum, idest semina plantarum.

Secundo ibi: Propter quod faciunt quidam. Ostendit quod huic rationi quidam antiquorum consenserunt, dicens quod propter hanc rationem quidam philosophi posuerunt semper actum existentem, scilicet Leucippus et Plato. Dixerunt enim motum semper fuisse, et cum mundus non secundum Leucippum, qui ponebat atomos per se mobiles, ex quibus ponebant mundum constitui; secundum Platonem vero ex illis quae dicebant ante constitutionem mundi mota fuisse motibus inordinatis, sed postea a Deo fuisse reducta ad ordinem. Sic igitur quantum ad hoc videntur bene dixisse quod posuerunt semper fuisse actum, sed in hoc defecerunt quia non dixerunt quis motus semper fuit, nec etiam motus assignaverunt causam simpliciter variando, nec sic ponentes motum assignaverunt causam. Tamen necesse est quod si motus moveatur, ut oportet esse aliqua causa; dicit ergo quod oportet esse aliqua causa quod movet. Sicut nunc videmus quod quaedam movetur hoc modo naturaliter aut a violentia aut ab intellectu aut aliqua alia causa.

Deinde debuerunt etiam assignare qualis sit prima causa motus, utrum natura sive violentia, sive intellectus. Multum enim differt quid horum ponatur causa. Sed nec Plato potest excusari propter hoc quod posuit principium motus esse aliquid movens seipsum; dicebat enim esse animam. Sed anima secundum ipsum non fuit ante constitutionem mundi, sed fuit post illam inordinationem motus. Facta enim fuit simul cum caelo quod ponebat animatum. Et sic anima non potuit esse principium illius motus inordinati.

Deinde cum dicit: Potentiam quidem ergo. Solvit propositam quaestionem. Et circa hoc duo facit. Primo remittit nos ad hoc quod determinatum est in IX, ubi determinavit de ordine potentiae ad actum, dicens quod opinari potentiam esse priorem actu quodammodo bene dicitur et quodammodo non. Et quomodo hoc sit dictum est in IX, idest quod actus est simpliciter potentia prior, sed in uno et eodem quod movetur de potentia in actum potentia praecedit actum in tempore, quamvis actus sit prior natura et ratione.

Secundo ibi: Quia autem actus etc. Confirmat solutionem per positiones quorundam philosophorum, dicens ad hoc quod actus sit simpliciter prior potentia testatur Anaxagoras, qui posuit primum principium movens esse intellectum. Intellectus enim actus quidam est. Et etiam hoc testatur Empedocles, qui posuit causas moventes amicitiam et litem, et Leucippus et Plato qui dixerunt semper motum fuisse.

Deinde cum dicit: Quare non fuit infinito tempore. Ex determinatione quaestionis praemissae manifestat quaedam quae sunt circa hoc. Et circa hoc tria facit. Primo concludit ex praemissis perpetuitatem generationis. Secundo concludit perpetuitatem motus caeli, ibi: Si itaque idem semper. Tertio ex perpetuitate motus caeli concludit perpetuitatem primi moventis immobilis, ibi: Et quoniam est aliquid et quod movet. Dicit ergo primo quod si actus est simpliciter prior potentia, sequitur quod falsa sit opinio antiquorum illorum qui existimantes potentiam simpliciter esse actu priorem, posuerunt omnia infinito tempore prius fuisse in potentia in quadam confusione quam appellabant chaos. Falsa etiam erit opinio poetarum theologorum, qui propter eandem existimationem posuerunt infinito tempore prius fuisse simpliciter rerum privationem quam res actu esse inciperent. Quam quidem rerum privationem noctem appellabant, propter ea forte quia inter qualitates et formas sensibiles lux et color priores inveniuntur, cum ipsi quasi praeter sensibilia esse arbitrentur. Privatio autem lucis nox est. Utraque enim opinio falsa est si actus prior est potentia. Sed cum videamus ea quae generantur de potentia ad actum procedere, necesse erit dicere quod eadem quae actu fiunt post potentiam semper fiunt aliquo modo, vel secundum circularem generationem, si ponantur ea quae generantur prius fuisse eadem non secundum numerum quidem, sed secundum speciem, quae quidem fit secundum circularem generationem. Nam ex terra humectata resolvuntur vapores, ex quibus generatur pluvia, per quam iterum humectatur terra. Similiter ab homine procedit semen, et generatur iterum homo. Et sic ea quae fiunt reiterantur eadem specie per circularem generationem. Aut etiam ea quae post potentiam fiunt facta eadem fiunt semper aliter, sicut posuit Anaxagoras, quod praeexistunt res actu in his ex quibus generantur.

Deinde cum dicit: Si itaque idem semper periodo. Ex perpetuitate generationis concludit perpetuitatem motus caelestis, supposito igitur quod non sit aliquis alius modus quo ea quae procedunt de potentia ad actum semper eadem fiunt, nisi secundum circularem generationem, et ex hoc quod istam naturalem omnia sunt supposita, ipse ex de generatione concludit quod si aliquid permaneat idem, scilicet secundum rectitudinem generationis, oportet aliquid semper manere idem in eo quod similiter agit ad hoc quod causet perpetuitatem motus. Non enim potest esse causa perpetuitatis quae invenitur in generatione et corruptione aliquid unum eorum quae generantur et corrumpuntur, quia nullum eorum perpetuum est. Nec etiam omnia, cum non simul sint, ut ostensum est in VIII Physicorum. Relinquitur igitur quod oportet esse aliquid perpetuum agens quod semper uniformiter agit ad perpetuitatem causandam. Et hoc est primum caelum quod movet uniformiter et revolvit omnia motu diurno. Sed quia aliquid quod semper eodem modo operatur non causat nisi aliquid quod semper eodem modo se habet, ex his autem quae generantur et corrumpuntur apparet quod non semper eodem modo se habent, quia quandoque generantur et quandoque corrumpuntur. Si igitur oportet esse generationem et corruptionem in istis inferioribus, necesse est ponere aliquod agens quod aliter et aliter se habeat in agendo. Et hoc quidem agens dicit esse corpus quod movetur secundum circulum obliquum qui dicitur zodiacus, quia cum hic circulus declinet ad utramque partem ab aequinoctiali, necesse est quod motus secundum circulum zodiacum oportet quod sit quandoque magis propinquum et quandoque magis remotum. Et secundum hanc diversam propinquitatem et remotionem causat contraria. Videmus enim quod appropinquante sole ad nos generantur, recedente sole corrumpuntur, sicut herbae quae in vere nascuntur et in autumno siccantur. Moventur enim in circulo zodiaco et sol et alii planetae, sed et stellae fixae dummodo sint super polos zodiaci, et non super polos aequinoctialis, ut Ptolomaeus probat. Ex hoc autem motu causatur generatio et corruptio omnium quae generantur et corrumpuntur, sed magis evidenter ex motu solis. Hoc igitur movens quod aliter et aliter agit necesse est quod quodammodo agat secundum se, idest ex propria virtute, in quantum causat diversitatem generationis et corruptionis; quodam vero modo secundum alterum, idest ex virtute alterius, in quantum causat perpetuam generationem et corruptionem. Aut igitur oportet quod agat secundum quod ad alterum, idest ex virtute alicuius alterius, aut secundum primum, idest virtute primi quod semper similiter agit. Et cum non sit aliquod alterum assignare ex cuius virtute causet perpetuitatem, necesse est quod secundum hoc quod similiter agit, idest virtute eius, perpetuitatem generationis et corruptionis causet. Illud enim, scilicet primum quod semper similiter agit, est causa ipsi quod aliter et aliter agit, quod iterum quod aliter et aliter agit perpetuo agit. Illud vero quod semper similiter agit est causa perpetuitatis ante huius motus. Sic igitur est causa perpetuitatis eius quod agit aliter et aliter, ut scilicet perpetuo sic agat, et illud et quod ex eo causatur, scilicet generationis et corruptionis perpetuae. Ex quo patet quod secundum agens, scilicet quod aliter et aliter agit, agit in virtute primi agentis, idest primi caeli, quod semper similiter agit. Sic igitur patet quod primum agens quod semper similiter agit est potius et dignius, quia ipsum est causa eius quod est semper esse similiter, idest perpetuitatis. Sed eius quod est esse aliter et aliter causa est alterum agens quod aliter et aliter agit. Eius vero quod est semper aliter et aliter se habere, quod est generationem et corruptionem esse perpetuam, et aliorum huiusmodi motuum, manifestum est quod sit causa utrumque coniunctum, scilicet et primum quod semper similiter agit et secundum quod aliter et aliter agit. Ex hoc autem concludit quod quia sic se habet motus caeli quod ex eius parte causatur perpetuitas generationis et corruptionis in istis inferioribus, non oportet quaerere aliqua principia alia a praedictis, sicut Platonem

naturalia dependent a celo et motu eius. Attendendum est autem quod ... Hic dicit quod necessitas primi motoris non est necessitas absoluta, sed necessitas que est ex fine. Finis autem primum principium est, quod postea nominat deum. Quod autem intenditur per motum est assimilatio ad ipsum. Assimilatio autem ad id quod est volens et intelligens, cuiusmodi ostendit esse deum, attenditur secundum voluntatem et intelligentiam ipsius, sicut artificiata assimilantur artifici in quantum in eis voluntas artificis adimpletur. Sequitur quod tota necessitas primi motoris subiacet voluntati di[vine].

Deinde cum dicit: Deductio vero est etc. ostendit per quod movet sicut intelligibile et desiderabile, ad id quod intelligit et desiderat ipsum. Necesse est enim supremum movens movet sicut primum intelligibile et desideratum ...

[illegible]

[illegible]

aut preter unum illi. Quod quia post primum primum principium necesse est esse plures illis immateriales sempiternas. dicens quod preter simplicem motum localem universi, qui est motus diurnus, quo totum celum revolvitur, quod est unius forme et simplex, quem motum causat prima substantia immobilis, videmus alios motus locales planetarum, qui etiam sunt sempiterni. quod contingit quia scilicet celum est sempiternum. unde sempiternum motum non tollit per corruptionem mobilis et est illabilis, id est non potens quiescere. unde motus ille non incipit a quiete. Astra planete sunt in sua natura tam in sua phisica quam illic dicebatur. Unde necesse est quod quilibet horum motuum moveatur a motore per se immobili et essentialiter sempiterna. Et quod ideo necesse est, quia alterum sempiterna etiam quod sunt. unde oportet quod moveat ea etiam sempiternum et etiam [illegible]. movetur cum [illegible] motor. et est prius [illegible] necesse est esse substantiam. Unde manifestum est quod necesse est quot sunt lationes astrorum, tot esse substantias que sunt natura sempiterne et per se immobiles et sine magnitudine propter causam supra assignatam, quia scilicet movent tempore infinito. et sic per omnia virtute infinita. manifestum est igitur quod sunt alie substantie immateriales secundum numerum motuum secundum [illegible] est autem quod prius primum lationem [illegible] non comprehendit nisi lationes planetarum. quare tempore nondum erat deprehensus motus alius preter motum stellarum fixarum. unde estimavit quod octava spera in qua sunt stelle fixe est primum mobile et motor eius est primum principium. sed postea deprehensus est ab astrologis motus stellarum fixarum contrarium primi motus. unde necesse est quod supra speram stellarum fixarum sit aliqua circundans totum que revolvit totum celum motu diurno. et hec est primum mobile quod movetur a primo secundum Aristotilem. sed Avicenna posuit quod primum mobile movetur immediate non a primo principio causali. Cum enim primum principium sit unum simplex, extimavit quod ab eo non potest causari nisi unum, quod est intelligentia prima. in quantum vero inducit aliqua pluralitas, postea causatus secundum quod aliquam esse ab alio comparatur, in quantum a quo dependet secundum suum esse, sicut potentia ad actum. sic igitur prima intelligentia potest immediate causare pluralia. Nam secundum quod intelligit se prout habet aliquid de potentia causat substantiam orbis quem movet. secundum autem quod intelligit se prout habet factum esse ab alio, causat animam sui orbis. secundum autem quod intelligit suum principium causat intelligentiam sequentem, que movet inferiorem orbem. et sic deinceps usque ad speram lune. Sed hoc non habet necessitatem. Nam cum agens non est virtutis [illegible] sicut in rebus materialibus ut necesse sit quod unus tantum unum causet. quia causalitas eius est secundum esse intellectualem. unde secundum plura que possunt intelligi ab uno possunt plura causari. Satis etiam videtur ut primus motor [illegible]

[margin: illegible]

[margin: illegible]

consilium a quo omnia alia dependent habeat per causam primam simplicem substantiam ut sit quedam connexio totius sensibilium et intelligibilium. ¶ Deinde cum dicit quod prius dicit quod ordo istarum substantiarum sit secundum ordinem motuum et mobilium potest esse dubium. Nam sol maior est virtute inter omnes planetas, et eius effectus magis apparet in rebus inferioribus. et etiam motus aliorum planetarum ordinantur per motum solis, et quodammodo consequuntur ipsum. unde videtur quod substantia que movet solem sit superior nobilior illis que movent alios planetas, cum tamen sol non sit supra omnes alios planetas. Sed cum in corporibus id quod est continens sit formalius et per hoc dignius et perfectius, et comparetur ad corpus contentum sicut ad potentiam contentum, ut dicitur in quarto Physicorum, necessarium est quod cum spera superioris planete contineat speram inferioris, quod sit planeta superior ad quem ordinatur tota sua spera, altioris virtutis existens quam planeta inferior, et universaliores operetur effectus. ut potest comprehendi ex virtute prime spere, que per suum motum causat sempiternitatem ut supra dictum est. Unde et quod sicut dicit Ptolomeus in Centiloquio, effectus futurum comparantur ad [illegible] et tempora. effectus Iovis ad annos. Martis, solis, veneris et mercurii ad menses. Lune autem ad dies. Unde et manifestius effectus planetarum apparent in his inferioribus secundum accidens non secundum ordinem. Nam primum tres superiores videntur ordinari ad ea que pertinent ad existentiam rei secundum se ipsam. Et ideo ipsi Saturno attribuitur [illegible]. perfectio autem rei et bona habitudo eius correspondet Iovi. Motus autem rei secundum quod se contra nocumenta tuetur et ea expellit correspondet Marti. et non planete alii [illegible] propter hoc esse motus principium rei existentis. Inquantum quod sol sit [illegible] principium motus. et propter hoc eius operationes in mutationibus inferioribus maxime apparent. Venus autem, cuius propter hoc effectum habere magis declaratur in generationem, per quam aliquid consequitur speciem. Et ad quam scilicet omnis motus aliorum ordinantur in istis inferioribus. Mercurii autem [illegible] effectum habere in multiplici et distinctione ordinata in una specie. et propter hoc varios habet motus. et propter hoc in naturis omnium planetarum miscetur, ut astrologi dicunt. Lune autem proprie competit inchoatio motus et dispositio ipsius ad recipiendum omnes influxiones celestes. et propter hoc invenitur quasi deferens influxiones celestes applicans inferioribus. Sic igitur quanto corpus celeste est superius, tanto habet universaliorem, diuturniorem et priorem effectum. Et cum corpora celestia sint quasi instrumenta substantiarum separatarum moventium, sic necesse est quod illa que movet superiorem orbem sit universalior [illegible] et per consequens oportet quod sit nobilior. ¶ Deinde cum dicit pluralitatem non iam etc. inquirit et

sunt supradicte substantie. Et dividitur in partes duas. In prima inquirit numerum celestium motuum. In secunda ex hoc concludit numerum substantiarum, ibi, quare tot substantias et principia. Prima in duo. secundo primo dicit unde accipiendus sit numerus motuum celestium. secundo ponit circa hoc opiniones diversas, ibi, Eudoxus vero. Dicit ergo primo quod pluralitas lacionum sive motuum celestium oportet considerare ex astrologia que maxime propria est ad hoc inter scientias mathematicas. ipsa namque sola inter eas speculatur de substantia sensibili eterna, scilicet de corpore celesti. Alie vero scientie mathematice de nulla substantia considerant, sicut de arismetica patet que est circa numeros et de geometria que est circa magnitudines. numerus autem et magnitudo sunt accidentia. Quod autem sint plures motus corporum que feruntur in celo, scilicet planetarum, manifestum est hiis qui etiam parum attingunt de scientia astrologie. quia unumquodque astrorum erraticorum, id est planetarum, movetur pluribus lationibus quam una tantum. Dicuntur autem planete astra erratica, non quia irregulariter moveantur, sed quia non semper conservant eandem figuram et positionem ad alias stellas, sicut ille ad invicem que propter hoc fixe dicuntur. Quod autem sint plures motus huiusmodi astrorum, tribus modis deprehenditur scilicet. Primo quia motus comprehensus a vulgo est diurnus motus, qui non comprehenditur nisi instrumentis et considerationibus. et hos motus quidam comprehenderunt longissimis temporibus et quidam brevius. Est etiam tertius motus qui declaratur ratione. quia motus stellarum erraticarum invenitur quandoque velocior, quandoque tardior, et quandoque invenitur esse planeta directus, quandoque retrogradus. quod non potest esse secundum naturam corporis celestis, cuius motus debet esse omnino regularis. Ideo necesse fuit supponere diversos motus, ex quibus huiusmodi irregularitas ad debitum ordinem reducatur. Quot autem sint motus planetarum, nos nunc dicemus ea que mathematici dixerunt, ut esse huiusmodi [illegible] ut aliqua pluralitas determinata mente accipiatur a nobis. Reliquum non quod hic non dicitur oportet quod et nos ipsos querere vel quod in hoc similiter addiscamus ab hiis qui hoc quesierunt. Et si aliquid appareat postmodum preter ea que nunc dicuntur ab hiis qui de hoc tractant, sed quia in eligendis opinionibus vel repudiandis non debet homo duci amore vel odio introducentis opinionem, sed magis ex certitudine veritatis, ideo dicit quod oportet amare utrosque, scilicet eos quorum opinionem sequimur et eos quorum opinionem repudiamus. quia utrique studuerunt ad inquirendum veritatem. et nos in hoc adiuverunt. sed tamen oportet nos persuaderi a certioribus, id est sequi opinionem eorum qui certius ad veritatem pervenerunt. ¶ Eudoxus vero etc. Et de eius solem et lunam. Ponit opinionem astrologorum sui temporis de numero motuum planetarum. Et primo opinionem Eudoxi, ibi, Eudoxus vero. secundo est quod est primum quod per se celestibus motibus attribuere intelligibiliter circularitatem et ordinationem, et [illegible]

[margin: Eudoxij po. oppinio]

[illegible] mathematice consideravit fecit per quas suppositiones possent salvari que circa stellas erraticas apparent, sustinendo quod motus planetarum sunt circulares et ordinati. Pictagorici autem quidam ad reducendum in debitum ordinem irregularitatem que apparet in motibus planetarum, ex situatione retrogradationis, velocitatis et tarditatis, et [illegible] apparentia quantitatis, posuerunt motus planetarum esse in speris ecentricis et in circulis parvis qui epicicli dicuntur. Sed hec opinionem Ptolomei prout ipse ex hac suppositione sequitur aliquid horum que demonstrantur in scientia naturali. non enim omnis motus circularis ad medium vel a medio vel circa medium mundi. Item non sequitur quod spera continens speram ecentricam vel non sit undique equalis spissitudinis, vel quod sit aliquod vacuum inter unam speram et aliam, vel quod sit ad corpus preter substantiam sperarum necesse quod non erit circulare nec habebit aliquem motum proprium. Ex positione autem epiciclorum ulterius sequitur vel quod spera per quam movetur epiciclus non sit integra et continua, vel quod sit divisibilis in rarefactibilis et condensabilis ad modum quo aer dividitur et inspissatur et rarefit aliquo corpore pertranseunte motu. Sequitur etiam quod ipsum corpus stelle movetur per se ipsum et non solum ad motum orbis. Et ex motu corporum celestium proveniat sonus, quod Pictagorici consenserunt. Sed tamen omnia hec sunt contra ea que demonstrata sunt in scientia naturali. [illegible] Eudoxus hoc videns posuit unicuique planete speras plures concentricas mundo, quarum unaqueque habet motum proprium. Et ex illis omnibus vel motibus causatur id quod apparet de motu planete. Posuit ergo Eudoxus motum tam solis quam lune esse in tribus speris. Primus enim motus tam solis quam lune est motus diurnus quo revolvuntur ab oriente in occidentem. Et hunc motum dicit esse astrorum aplanorum, id est stellarum non errantium, scilicet fixarum. quia sicut supra dictum est, nondum erat deprehensus motus stellarum fixarum qui est ab occidente in orientem contrario motui primo. Putabatur quod motus diurnus esset proprius octave spere, que est spera stellarum fixarum. Non autem reputabatur quod sola prima spera sufficeret ad deferendum omnes speras planetarum motu diurno, sicut Ptolomeus posuit. Sed ponebat quod quilibet planeta haberet propriam speram que revolveret ipsum motu diurno. Ad hunc igitur motum causandum ponebat primam speram solis et lune. Secundam autem speram ponebat ad causandum motum solis et lune qui est per medium zodiaci, qui vocatur motus longitudinis, secundum quem movetur tam sol quam luna de occidente in orientem contra motum firmamenti. Tertiam autem speram ponebat ad causandum illum motum qui obliquatur secundum latitudinem circuli qui signatur in zodiaco, prout quandoque australior, quandoque borealior videtur planeta a media linea zodiaci. Sed hic motus latitudinis magis apparet et secundum maiorem diversitatem in luna quam in sole. et

[margin: 2a eudoxij]

secundum longitudinem quam in latitudine obliquatur motus secundum quem fertur luna a motu secundum quem fertur sol. Et quia linee ecliptice ponit motum latitudinis non autem soli. Posuit quod eudoxus tertium motum ut similiter plus dicit quam oportebat quia sol declinatur a media linea zodiaci versus duos polos. Et hoc suspicabatur eo quod non semper in eodem loco sol oritur in temporibus estivis et hyemalibus. Si autem in uno et eodem tempore fieret restitutio longitudinis et latitudinis sufficeret ad hoc una spera per obliquitatem maximi circuli secundum quem sol movetur. Sed quia non sic se habet, sed in alio tempore pertransit circulum secundum longitudinem et in alio tempore fit restitutio longitudinis et latitudinis, necesse fuit addere ponere tertiam speram. Hanc autem tertiam speram ponebat in sole revolvi versus eandem partem cum secunda, sed circa axem alium, scilicet super alios polos. In luna autem ad eandem partem cum prima spera. Sed nihilominus ponebant motum huius tertie spere esse tardiorem quam secunde. Sed aliorum quinque planetarum motum cuilibet ponit in quattuor speras, ita quod prima et secunda sint eiusdem rationis (?) sicut solis et lune, quia motus primus quem ponebant esse stellarum fixarum et motus secundus qui est per medium zodiaci secundum longitudinem apparet communiter in omnibus planetis. Deinde unicuique quinque planetarum ponebant tertiam speram ad causandum motum latitudinis, cuius polos esse quos revolvunt ponebant esse in media linea zodiaci. Sed quia ponebant omnes speras esse contiguas, sequebatur ex hoc quod zodiacus transibit per polos circuli maximi tertie spere, sequebatur etiam quod circulus maximus tertie spere transit similiter per polos zodiaci. Unde sequebatur quod motus huius tertie spere deferret planetam usque ad polos zodiaci, quod nunquam videtur. Et ideo necesse fuit quod poneret quartam speram in qua ipsum planetam ferri, que revolvitur in contrarium tertie ab oriente scilicet in occidentem, et in equali tempore. Unde impedit ne plus sit divertitio secundum latitudinem a zodiaco. Et hoc est quod dicit quod quartum motum stelle dicebant esse secundum quendam circulum obliquum ad medium tertie spere, id est ad maximum circulum eius. Sic igitur cum unicuique quinque planetarum ponat quattuor speras, sequitur quod quinque planetarum sunt .xx. spere, quibus si addantur tres solis et tres lune, erunt omnes .xxvi. Ita quod intelligatur corpus cuiuslibet planete esse defixum in ultima suarum sperarum.

Deinde cum dicit *Leucippus autem* etc. ponit opinionem Leucippi de pluralitate sperarum. Fuit autem Leucippus ut Simplicius dicit cum Aristotile Athenis conversatus cum eo que ab eudoxo inventa fuerunt corrigens et supplens. Posuit igitur Leucippus eundem positionem sperarum sicut eudoxus, id est posuit polos sperarum secundum ordinem distantiarum sicut eudoxus. Tamen quod ordinabat motus sperarum sic et ille. Debat (?) etiam cum eudoxo in pluralitate sperarum Iovis et Saturni, quia utrique eorum dabat quattuor speras. Sed extimabat apponendas esse speras duas tam soli quam lune, si quis velit reddere rationem eorum que apparent circa motus eorum. Videtur autem has duas addidisse speras ad causandum velocitatem et tarditatem que apparet in motibus eorum, ita quod sol habet .v. speras et luna similiter .v. Et reliquis planetis, scilicet Marti Veneri et Mercurio addebat singulis unam speram, ita quod quilibet eorum haberet .v. speras. Forte autem addebat hanc speram ad causandum retrogradationem et stationem que apparet in huiusmodi stellis. Ulterius igitur spere nominabant ferentes, quia secundum eas ferebantur ferebant corpora planete. Sed preter has ponebant alias quas nominabant revolventes. Ad ponendum autem eas hac ratione videbantur induci, quia ultima spera superioris planete puta Saturni participabat motum omnium sperarum superiorum, ita quod aliquid deficiebat a motu prime spere. Unde cum prima spera Iovis esset contigua ultime spere Saturni, ita quod aliquo modo inclusa spera Saturni, et sic non uniformiter movebitur motu diurno sicut spera Saturni. Necesse igitur videbatur ponere aliam speram revolventem ipsum ut restitueret id quod auferebatur ei de velocitate ex superioribus speris. Et eadem ratione oportebat ponere aliam speram revolventem secundam speram Iovis et tertiam speram revolventem tertiam speram Iovis. Non autem oportebat ponere aliquam revolventem quartam speram, quia motus quarte spere in qua est stella contrarium superiori debebat esse oppositus ex omnibus superioribus motibus. Sic igitur Iupiter habet .iiii. speras deferentes et tres revolventes. Et similiter alii planete habent tot speras revolventes quot deferentes una minus. Hoc ergo quod dicit quod necessarium est quod ad hoc quod omnes spere simul coordinate debeant reddere et causare id quod apparet de motu planetarum secundum quemlibet planetarum ponere simul preter superius dictas deferentes alias speras revolventes, et ad idem restituentes per primam speram cuiuslibet ordinati astri planetarum inferioris. Et sic solum contingit quod motus planetarum compleat omnia que apparent de eis. Quia igitur spere deferentes que quidem sunt Saturni et Iovis sunt .viii., cum unicuique eorum ponat quattuor speras, que vero sunt aliorum .v. planetarum sunt .xxv., quia quilibet eorum habet .v. speras. Harum autem sperarum ille sole non revolvuntur que sunt infime, in quibus ordinatur astrum. Sequitur quod revolventes priorum duorum planetarum scilicet Saturni et Iovis sunt .vi. revolventes autem posteriorum .iiii. .xvi. Sed cum post Saturnum et Iovem sint alii .v. et infimus est qui unum eorum pretermittitur, scilicet vel Martem vel Venerem, ut quod dicit posteriorum .iiii. referatur ad .iiii. superiores, ut pretermittatur luna, ut referatur ad .iiii. inconvenientes sequentes. Pretermittitur autem vel ex errore qui in dictis accidit in libris, vel propter aliquid aliud quod nos latet, quia scripta Callippi non inveniuntur ut Simplicius dicit. Sic igitur numerus omnium sperarum deferentium et revolventium sunt .lv. Sed quod de hoc potest esse dubium utrum lune et soli addende sint due spere quas Callippus addidit, vel quod utrum sint addende due spere soli ut posuit eudoxus, ideo dicit quod si aliquis non addit soli et lune illos duos motus quos addit Callippus, sequitur quod omnes spere erunt quadraginta septem. Subtrahentur enim .ii. a predictis, .iiii. deferentes due solis et due lune, et totidem revolventes, de motu quorum .viii. de .lv. remanent .xlvii. Sed attendendum quod cum supra dixit revolventes superiores posteriores .iiii. esse .xvi., pretermisit lunam, duobus remotis duobus deferentibus lune et duobus solis, non removebit .iiii. revolventes, sed solum due, si spere lune non habent revolventes. Et sic a prima pluralitate sperarum subtrahentur .vi. spere, .iiii. deferentes et due revolventes. Unde sequitur quod spere omnes sunt .xlix. Et sic non videtur quod pretermittat lunam, sed magis Martem, nisi forte quis dicat quod obliquum fuisse quod lune non posuit speras revolventes, ideo Aristoteles errorem in hoc accidisse, quod non est probabile. Ultimo igitur concludit tantum esse pluralitatem sperarum quanta dicta est.

Deinde cum dicit *Quare rationabile* concludit ex numero motuum celestium numerum substantiarum immaterialium. Et hoc tamen facit per conclusionem propositionis. Secundo excludit quandam quod possent debilitare illationem premissam, scilicet cum dicit *Nullam possibile* (?). Tertio oportet id quod positum est de substantiis separatis ad opiniones antiquas et ad opiniones vulgares que de huiusmodi suo tempore habebantur, scilicet *Tradita sunt autem*. Dicit ergo primo quod cum tanta sit pluralitas sperarum et motuum celestium quanta dicta est, rationabile est opinari tot esse substantias immateriales et principia immobilia, et tot esse principia sensibilia, id est corpora celestia. Dicit autem rationabile ut innuat hoc probabiliter concludi, non autem ex necessitate. Unde subiungit quod ipse relinquit dicere id quod est necessarium, hoc illis qui sunt fortiores et potentiores ad hoc inveniendum quam ipse esset.

Deinde cum dicit *Quod si nullam possibile* excludit ea quibus predicta conclusio debilitari posset, et circa hoc tria facit. Primo quia posset aliquis dicere quod sint quedam substantie separate quibus non respondet aliquis motus in celo, ad quod excludendum dicit quod si non est possibile quod sit aliquis motus in celo qui non ordinetur ad aliquem motum alicuius astri, et iterum si omnis substantia impassibilis separata que est secundum se optimam, id est que habet suam perfectionem sine motu, opinari esse finem alicuius motus, non erit aliqua natura in substantiis immaterialibus preter eas que sunt fines celestium motuum. Sed necesse erit hunc esse numerum substantiarum separatarum qui est numerus celestium motuum. Secundum autem primum non est necessarium, scilicet quod omnis substantia immaterialis respondeat alicui motui celestium. Posset enim dici quod sint aliquae substantie separate altiores quam ut sint proportionate causis celestibus motibus, quod ponere non est inconveniens. Non enim spere immateriales sunt propter corporalia, sed magis econverso.

Deinde cum dicit *Sed alias quidem esse lationes* removet secundum quod posset debilitare predictam conclusionem. Posset enim aliquis dicere quod sint multo plures lationes in celo quam nunc invente sunt, quae tamen non possunt deprehendi, et propter hoc ex eis non accidit aliqua diversitas in motu alicuius corporum celestium que nobis pateat et nobis sint ignota astra. Et hoc excludit supra et dixit quod impossibile est aliquam lationem esse in celo que non ordinetur ad lationem alicuius astri. Hoc est et quod nunc dicit quod impossibile est esse alias lationes in celo preter illas ex quibus accidit diversitas in motu astrorum, si ita sit ille quem diximus. Sive autem tot sint aut plures aut pauciores. Et hoc probabiliter accipi potest ex corporibus que feruntur. Si enim omne ferens est propter id quod defertur, et omnis latio alicuius quod fertur, non potest esse aliqua latio in celo que sit propter seipsum, vel propter aliam lationem tantum. Sed oportet quod omnes lationes sint causa astrorum. Alioquin si latio esset propter aliam lationem, eadem ratione et illa oportebit esse propter aliam, et cum non sit procedere in infinitum, relinquitur quod finis omnis lationis sit aliquod celestium corporum quod defertur. Sic sic relinquitur. Unde impossibile est esse aliquem motum in celo ex quo non possit percipi aliqua diversitas in aliquo astro.

Deinde cum dicit *Quod autem unum celum* excludit tertium quod posset predictam conclusionem infirmare. Posset enim aliquis dicere quod sint plures mundi in quorum singulis sunt tot spere et motus quot in isto vel plures, et sic necesse est ponere plures substantias immateriales. Sed hoc excludit dicens manifestum esse quod sit unum celum tantum, quia si essent plures secundum numerum in eadem specie sicut sunt plures homines, oporteret etiam quod substantia immaterialis esset de primo principio unius cuiuslibet celi, quod apte est movens immobile sicut dictum est. Oporteret enim quod plura prima principia essent specie unum et numero multa. Sed hoc est impossibile, quia quecumque sunt unum specie et numero multa, habent materiam. Non enim distinguuntur secundum rationem et formam, quia omnium singularium est una ratio, ut puta hominis, et sic Socrates est unus non solum secundum rationem ut homo, sed et secundum numerum. Sed primum principium cum sit quid quod erat esse, id est sua essentia, ideo non habet materiam, quia eius substantia est endelechia, id est actus. Unum igitur est ratione et numero quod primum movens immobile sit unum non solum ratione sed et numero. Ergo igitur quod primus motus sempiternus qui ab eo causatur sit unus tantum, ex quo sequitur quod celum sit unum tantum.

Deinde cum dicit *Tradita sunt autem a senioribus* comparat ea que dicta sunt de substantiis immaterialibus ad opiniones antiquas et ad vulgares, dicens quod ab antiquis philosophis quedam sunt tradita de istis et dimissa posterioribus per modum fabule, scilicet quod dii sunt, et quod id quod est divinum continet totam naturam. Et hoc quidem habetur ex superioribus, quia omnes ille immateriales naturae dii sunt. Si autem solum primum principium accipe dictum, unus est tantum deus. Preter tamen hunc philosophi addiderunt demonstrative sicut patet ex supra dictis. Reliqua non introducta sunt fabulose ad persuasionem multitudinis que non potest capere intelligibilia, et quod sunt optima ad leges ferendas et ad utilitatem conversationis humane, ut per huiusmodi adinventiones persuaderetur multitudini ut intenderent virtuosis actibus et a vitiis declinarent. Et quod sit hoc fabulose introductum exponit subdens quod dixerunt deos esse conformes

Marginalia: esse; omnes spere; supra; participat ad de motu Iovis et Saturni; imo

intelligencia intellectiva [igitur] ... est ad intelligentiam ... intelligencia intelligentie. ...
... dicit ... amplius autem tribuit dubitationem ...
... duabus ... determinatur ...
... sit quod primum intellectum se ipsum ... ante ...
... duplex ... uno modo per modum simplicis intellectus ...
sicut cum intelligimus ... quando ... modo per modum compositionis ...
... intelligimus ... relinquit ... intelligit se ipsum per modum intellectus simplicis ...
aut per modum intellectus compositi ... dicit quod ... dubitationem ...
... compositum ... sit compositum ... similitudinibus ...
... quando ... intellectu composito sunt plures
partes que ... intelligi possunt ...
compositum quod est bonum ... unum ...
... compositum ... intelligit ... partes ...
... intelligi possunt ... intelligi ...
... intelligit aliquid intellectum
compositum ... de una parte ...
... intellectum ... compositum ... transmutatur ...

time dispo͞nis i sua natura. vn̄ multo ma
g̃ oz h̄ extimare i toto vniu͛so. Sz plu
ralitas principatuuz nō est bonū. sicut
nō eēt bonū qd̄ eēnt diuse familie in
vna domo que sibi nō colarent. vn̄
relinquitur qd̄ totum vniuersum ē sicut
vnus principatus, et vnū regnū. et ita
oz qd̄ ordinetur vno gubernante. et h̄
est quod concludit q̄ est vnus princeps to
tius vniu͛si .i. primū mouens, ⁊ primum
intelligibile. ⁊ primū bonū. qd̄ sup͞ dixit
deum. Qui est benedict⁹ i secula secłoꝝ.
Amen.

Expliciunt scc̄s sup. xij lib⁹ methaphy͞ ar͞z. edite a venerabili doctore, scō Thoma de aquino ordinis fratruz predicatorum. Deo Gracias.

·8· 14

Scc̄s methaph͞ scz scm̄ Thomā d' aquino ord' pred'.

118

Primo querebatur de omni ... p[er]ten[ti]
[illegible] ad absolutum ... [illegible]
sit nobilior dispositio intellectus ... [illegible]
intelligi a se ... sit nobilior [illegible]
quod intelligit se ... quod intelligit a se
et est [illegible]. Contra quia ... quod intelligit a se
intelligit vel est pati vel agere ... si
pati sic est nobilior quam dispositio [illegible]
est nobilior quam [illegible] ... si intellectus
sit pati ... quod intelligi est movere ... Si intellectus sit agere
[illegible]

[illegible]

absolutum in ratione conveniunt in patre filio procedentibus ...
ductus filii quod in isto non convenit. Dico igitur quod maior
ubi non est vera set solum habet veritatem in illis absolutis que conveniunt
absolute ...
... et generant quia primo et per se per illam proportionem ...
filio sicut conveniunt patri ...
... et patris non ...
illa qua conveniunt ...
est convenit. et ... per illam proportionem non ...
conveniunt et ...
... formam dat omnia ...
ignis generat ignem non ... productum illi ...
... illa que sunt in eo ... generationis aut generantis et non illa
que accidunt ... conveniunt per illam generationem. Et ...
... formali ...

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

129

[illegible]

2

... q2 si ꝯparo ronē forē nō ... acto mltoma
gis iꝰ forē qz si qd mag' i eē nō iē iꝰ qd miꝰ. Siē sicu
bonū nō ... q2 ... q agit q2 ...
... et ... agit ē forē ... nō est ... ē ... bonū
... nō mouet ... et ...
mouet g° mouet et nō mos ... qd ē ... Item
... vi. ethi. Utrū ... recta ... de fine
... recta ... et
... cog ... fine ... Item ... qd ē ... fine ...
... ad fine ... cog ... fine ...
... qd cog ... fine ... qd ē finis. Cū g' ...
... ad fine et ... ad fine ...
... qd cog ... fine ... finis. Item. 13. ...
... 3. ethi. qd ...
... ronē nō cognō ... est ... nō ...
... mag ... eligere ... et ... cog ...
qd meliꝰ et ... est bonū. Item. ...
... bonū et ... ronē boni ... intelligit ...
... ronē boni ... Item ... qd ē bonū et nō

[illegible]

[illegible]

[illegible]

sit oblig° ro͞nis ut dicit. Et ideo ut magistro. Si malicia no͞lis
sit p͞ot et qui etiam e p͞ot et obligatio ro͞nis e p͞ot. Sic ut
ista dicit no͞lis de se sit oi i ᵹpossite p͞se ad [illegible] effectum i
opposi͞tu stante apice recti͞tu͞dinis quod h͞uit repugn͞a aliquam
sic malicia vol͞is p͞t stare cum apice recti͞tu͞dinis ita q͞d sit
simpl͞r e p͞ot malicia vol͞is et actus effectus et obligatio vol͞is
p͞io i stantia e p͞ot act effectum q͞d e i p͞ote ut ᵹ dicit. Item

nec res adiuuet ... Sed habitum quem disposito nec et nec re
quisita ad elicitum actum [illegible] facere ad elicitum subiectum actus q.
etc. Item . 3°. pro [illegible] habitus in pria [illegible] ad
elicitum [illegible] quod [illegible] nulla [illegible] expssis [illegible]
i i [illegible] visionem [illegible] Io. vi. sicut [illegible]
[illegible] Et Ioh. xv. sine me nihil potes
[illegible] facere [illegible] actum [illegible] elicere non
possumus [illegible] Et [illegible]
[illegible]

[illegible]

141

[illegible]

[illegible]

u ethiudine

[illegible]

[illegible]

omnia mensurare quemadmodum dicitur ... hic autem est sufficiente
in indigentia quae omnia continet. Sed quia omnia res sunt ad
humanam indigentiam. res non adequantur sibi neque valo-
re et dignitate secundum se ... unus modius vini aut
bladi ... x. aliud v. et aliud una amphora vini valet
unus bladi aliud non ... mediocritate ... rebus
commutabilibus ... ponitur pecunia ... indigent homines
ad suum usum. ...
homines ... vel non ... et non sic
... non fit commutatio sicut
... medico et agricola et ... et non equalibus ... quae
et equales sunt ... non indigent. ... equari ...
... in talibus rebus medium et equalitas non est
... aut ...
... plus ... indigentia ...

[illegible]

Explicit primum quol. magistri Jo. de pinoollis —

furti uel equales ex suo obligatur et ex suo in mora est correo debendi

Incipit s'm quodl. magri. Jo. de puoilli

Primo querebat' aliq' q'd p't ee 2'o d'o et a'i'is s. bn' i abs'te simp'l' an diuisas b'titu'es mon'tes nte'm ad diuisos 2cept' sit nec'e p'one a'pte rei aliqm diuisi'nne p'ote aliq'or ar' q'd sic. q' si no'da oppo'm. s. q'd nl'a sit p'or distc'o aliq's a'pte rei. tu'c o'me i'tlli'e sip' ad diuisos 2ti'is mo'ue posset b'a' s'l'u'e c'- tu'c u'na t'm coll'a s'ci'a ad tot 2us mo'ue posset ad q' ip'a s'c'os q'd s'l'u'e. Cont' q' si an diuisas tales b'titu'es nec'e sit p'o'ne a'pte rei diuisi'te ar' distc'o aliq'or. tu'c e'r'ia t'ric aut d'ic' un' se ut' d'ue e'e n'e q'd e'e n'o p't. q'cu'q' diuisitas 2tiu' req'rit disto'm e'e q'd s'l'ue aut differe'ut ut' se distc'e form' q'd s'l'ue q'

[illegible]

Aliud dubium
aliorum doctorum

Durand

motū ee ab

denouo salte q^{ua} ad posse sisit eo s tal' merito no hz q̄ no agi^{t}
de p^{ter} [illegible] desiro. Quia n. bn̄ pt deniri mūd eē pductū

SED sinō pt deniri mūd eē pductū uᵗ pt deniri q pau
eē potuit. qz cōstat sine pōne mūdi totū uᵗ ipīn p^{er} p
duce qz p̄o nō ē uᵗ [illegible] act^{us} et io si nō huīr actū uᵗ p̄oīn [illegible]
hᵒ diuus qd mūd eē pductū denouo desiro pt deniri
[illegible] [illegible] qd [illegible] eē pducta denouo
solo fit^{e} [illegible] ap^{o} heb' xi. [illegible] fide intelligim^{us} ap
tata [illegible] glo. [illegible] disposita eē sc̄la [illegible] dī
dr̄ glo. [illegible] adorn̄ato q nō [illegible] sit [illegible] g^{o}
cū denuo sit [illegible] sc̄la eē fc̄a uᵗ pt deniri [illegible]
[illegible] apl̄o et glo. Et sic p^{z} q^{o} ista uᵗ [illegible] valer
[illegible] cū mag^{o} [illegible] sit plana. Et io [illegible] nō [illegible]
[illegible] aliq̄ qd [illegible] dissere
oia [illegible] i toto [illegible]
[illegible]
[illegible] solo [illegible] p^{er} [illegible].

Postea [illegible] et [illegible] ē q^{o} [illegible] i [illegible]

[illegible]

q est i et de gñe sube tõne ei p̃ul g° qd indis[illegible]
a° nõ nõ reali ut ousu ẽ g° sm rõnẽ Item illa dant
a° nõ a[illegible] q̃ sic se hñt aliq ordinẽ ordo · n · ẽ i
ẽ distincta gñio et p̃tinas sũt [illegible] mag̃ p̃ate
bit q̃ hñt aliquã d[illegible] nõ rei g° tõnis Et io · 3° ẽ
vid q̃ ordinẽ hñt qd p̃m[illegible] videbat q̃ res intende
hñt a ordinẽ p̃oris et p̃oris nõ q̃d sũt ẽ ca reali
nõ dicunt · sed sol sm rõnẽ cu dicant sol · s · sm rõnẽ hñt
[illegible]

et ẽ [illegible] qd vna p̃ distig̃ ab alia nõ p̃ [illegible]
p̃ relõnẽ ut distingu in se [illegible] distõne · [illegible]
[illegible] formalẽ [illegible] ut in se ẽ et tũc ẽ [illegible] et ẽ
i se [illegible] qd i se [illegible] qd cõcipit ut i se uel ut referens
distingũ p̃ [illegible] et h̃ est [illegible] relõni cõstituẽs
q̃ io est cõstituẽs et distĩguẽs ut dicat [illegible] et tũ
[illegible] qd i se distinguit ut opp° alti relatiẽ · d°
qd lz io qd distinguit vna p̃ am ab alia opp° alti re
latiẽ nõ tu oz qd p° [illegible] ea sic cõcipiet i re · nõ · n ·
oz qd [illegible] cõcipiat re oĩ mõ q° p̃ [illegible] cõcipi
et sm oẽ io qd [illegible] et ab° distincta [illegible] cõstituẽs et distĩguẽs sic
ut referens nõ cõcipit p° i re [illegible] lz sit tale i re qd sit
[illegible]

pertinet de eius actibus conveniunt.

Secundo quaeritur ... [illegible]

[illegible]

Utrum ... [illegible] ... possit non appetere

[illegible] ... intelligo ... [illegible]

.xii. [illegible]

[illegible]

[illegible] loquendo [illegible] alt[er] pot-
uelle [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
i[n] eod[em] [illegible] i[n] elenchis!

C[ontra] [illegible] xiii. i[n] [illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

172

q[uod] bonu[m] e[st] [illegible] p[ro]p[ter] co[n]fusione[m] vite l[icet] sit bonu[m] no[n] [illegible]
[illegible] fruitione[m] dimaz et fugam paup[er]tatis. Et ego
d[ic]o q[uod] v[er]u[m] e[st] q[uo]d sit p[er]f[ec]t[um] co[n]clusi [illegible] rectu[m] co[n]siliu[m] [illegible]
male [illegible] no[n] seq[ue]ret[ur] elec[ti]o [illegible] co[n]cludunt [illegible]
q[uo]d no[n] p[otes]t [illegible] finem sit mag[is] [illegible]
e[st] q[uo]d ambo fines [illegible] sit eq[ua]lis [illegible]
q[uod] elec[ti]o [illegible] sit mag[is] [illegible] ille [illegible]
mag[is] afficit [illegible]
[illegible]

Et [illegible] allegat q[uo]d [illegible]
q[uo]d [illegible] huius volu[n]tas sit. Et [illegible]
[illegible] ad [illegible]
P[ost]ea q[uod] [illegible] est q[uo]d [illegible]
[illegible]

[illegible] q[uo]d ip[s]e habitus sit [illegible]
[illegible] et mag[is] albu[m] [illegible] albi q[uo]d e[st] [illegible]
no[n] h[ab]e[n]s [illegible] albu[m] sunt ad [illegible] et no[n] sit [illegible] albu[m] no[n] potes[t]
[illegible]

magnos sumptus [et] liberalitate[m] q[ue] respicit p[ar]vos s[ive] me-
diocres sumpt[us] [illegible] magnanimitas q[ue] respicit mag[n]os honores
et honoris amatiua q[ue] respicit p[ar]vos seu mediocres
honores [illegible] sic [illegible] ad [illegible] sic se h[abe]t
ad scia[m] q[uod] no[n] respicit [illegible]
[illegible]

Fanat no sanin

Explicit secundum quodlibet. Incipit tertium quodlibet.

gr. constat quod in [illegible] generari · i illa nasci [illegible] actiones suppositorum
et sic [illegible] generatio et nativitas sit
[illegible] generari [illegible] et [illegible] suppositum non [illegible]
[illegible] nasci [illegible]
[illegible] generant [illegible] nasci [illegible] et [illegible]
[illegible] filia [illegible]
[illegible]
suppositum [illegible] relata et [illegible]

[illegible]

[illegible]

mot' tpe mutato et i itaus s' i tusitu. alio mo d'r ad
ee i tusitu q' no e si motu et tusitum^ie i sua sub^a v
ee li no sit de rone ei' q'd no hat ee u i tusitu y' de
r^ne ei' e q'd natu sit mane sub oi tusitu et tusitu^ie
abee i uo ee sic s' ista in sidia q' oni tusito et de
[illegible] tria mar^e s' illa q' hut h ee i solo. o. ut e ma
cla oul' i vg'. Item [illegible] sioul^e fuit i vg'. ia^ee. o.
si cor^e o3 q'd h sit ia^o. o. ap^o. 83 [illegible] o. ca
dit et tpe me^m Fuit cu d'r siozl^e cor^e. cor^e i alio
o. h col [illegible] fors ad quaz guone et cor^o mot'
pse cordiat ille. u. masie s' p tpe et hut nec duo
tpa vnu sue gnonis. s. tpe alti' q' pse cordiat ad
guone vui' et cor^o alti' i ultio. o. v' iq^o cop^letie
guant et guate et p^o s' ut e dat ult^m. o. u ee
eax i tp^i pce^n 83 tnt tpe pcedes. o. q'ui hut tpe
cor^us sue i quo s' a[illegible] tpe cor^us tpe alta^ie
q' pse gnat ad cor^o vui' et guone alti' i ultio. o.
v' iq^o sit opletie copsit et cor^e [illegible] ut e da
re ultiu. o. ee eox i tpi pce^n h tnt ut tpe i^o al
tpe oporter et i istantib'. Nuc a' li no e vui de
fors ill' ad quax guone et cor^o mot' ordiat p
actus ut sut ille q' p [illegible] mutat^ies fuit i istantib'
motui alterationis ut illuiato medii i hec mot'
local' q^o [illegible] ad [illegible] opp^one ad me^m ca
lib'. u. fors uo [illegible] guo d'st casuo gua
to ee q'd e illo. o. i quo e [illegible] cor^o pse [illegible]
a suo cor^o ee q' e i t^e se^n i q^o uo e v' e [illegible]
o. sui no ee i tpi illo h tnt tpe i^o et p hut modi ma
cula cui' fuit i vg' i illo. o. i quo guata e 83 i u^o
alio. o. cor^e e desitio ee 83 i t^e q' cor^o sua no
bt pse sua [illegible] sic h cor^o [illegible]
p tpe li hat [illegible] sue cor^us p actus. ac
cidit u g^e q'd obtinet [illegible] et expellat
illa q'. uata. u. e [illegible] et si uo eet ipa
macla sic lap^s descende et si uo eet [illegible] i me^o
et io uo i a^o. o. p^o. o. h i t^e [illegible] p^o. o. o
[illegible] tpe pce^n g' expellit [illegible] et
[illegible] ut [illegible] i quo [illegible] ut uo sit [illegible]
[illegible]. o. ee g^e [illegible] pcessit p sol
. o. h [illegible] pt tpe q' [illegible]
[illegible] sic [illegible] et sic i ba vgie s' [illegible]
[illegible] mo quo [illegible] ee [illegible] mediu
[illegible]. phi. [illegible] me^m i t^e. o. [illegible] tpe g^e
Quid a' h d' teneretes. s. [illegible] scot'. sic a[illegible] u nn'
p de [illegible] agut 83 agus ule i p^o. o. alie' tpis u
pt alig' age q'd tut p age et agit i t^e se^n ut age
alb^e [illegible] g^e nullo mag' h pt de' ageq'
[illegible] g^o i p^o. o. i quo ba vgo fuit [illegible] uo [illegible]
age [illegible] h i t^e se^n et sic [illegible] Item
sic. i q^o [illegible] i i^o t^e i q^o [illegible]
[illegible] q' uata [illegible] et p [illegible] u alt^m i sit
[illegible] Sig' ba vgo fuit [illegible] i. o. p [illegible]
[illegible] et i t^e se^n i i^o tpi [illegible] sic i pole fuit
[illegible] v g^e [illegible] i t^e i me^e se^e s' [illegible]
Sz i isto e [illegible] i t^e h d' tei pt [illegible] o[illegible] re
[illegible] Ite [illegible]

vna tm [illegible] d'. Quo. i. i q' p^o mutu e ultie e a tho
mu. i. i d'ile et expont q' appellat p^m. d'. Dosm
q' sit h' uo palam alig' [illegible]. h. u. d'uis p^m e a d' i
e uo palam [illegible] stati deinat [illegible]
sit [illegible] i quo ad p^o mutu e uo sit i
[illegible] q' sit talet p [illegible] pte a' g' [illegible]
mutat et alta mutatu e. Si i vtraq' pte mutu e
uo g^o i toto p[illegible] q' i p^o p^o mutatu e i pte q' i
toto si i vtraq' pte mutat^e uo pt i toto ee mutu
[illegible] si alia ei' pte [illegible]
[illegible] i alta pte [illegible] et i alia mutu e uo pt p^o ee
mutu i toto et. u. tr [illegible] ma. u. p ti q' mutat^e
e p^o ma [illegible] e et tut [illegible] pbat
q' uo erit vtiq' tale i quo mutu e. s. p^o et stati [illegible]
d'it [illegible] ad [illegible] g' q' [illegible] cor^m 4 q' fui i
athomo h q'd cor^m h a' fui e. et ad[illegible] h. q' uo ee
fui fui e p motu ai' fui ee sit [illegible]
Et cosili [illegible] pt [illegible] i quo ad p^o fui e sit i
d'ile a' i vtraq' pte fui et e. Si i vtraq' pte fui uo
g^o i toto p^o. Si i vtraq' pte fiebat g^o i to^o fieb[illegible]
[illegible] i to^o p^o fui Si dicat [illegible] et fui
ee [illegible] cu p^o. s. q' i to^o
fui e [illegible] pte ei' 4 sit uo p^o i to^o. Si a' i alta
pte fiebat a i alta fui e tut ut [illegible] e e [illegible] p^o p^o
[illegible] ee Ex hut [illegible] q'd cor^u e p[illegible]
e i d'il^e [illegible] sit i ba vg'. o3 q' sit p cor^u i i
d'il et [illegible] 83 uo pt ee p^o cor^us et p^o hie uo ee
fo. i quo fuit i ba vg' q' [illegible] ee t 4 uo ee t [illegible]
[illegible] ad h [illegible] h' e ma sig' q' pte uo
d'it [illegible] 83 u^e [illegible] tpa [illegible]
repugnet [illegible] tpis [illegible] i d' [illegible]
p^e et [illegible] u^o p^o i [illegible] g^o o3 q'd p^o sit [illegible]
i alia e. q' uo pt p^o ee cor^us i toto tpa sequit ut
[illegible] 83 [illegible] duo. o. ut^o [illegible] tpe me^m a'
[illegible] o. g^m [illegible] et [illegible] tpe [illegible]
[illegible] phi. o3 q' i i^o tpa me^o fuit [illegible]
[illegible] p^o [illegible] uo ee [illegible] i ultio. o. [illegible] tpe
[illegible] Item gta e fui vg'.
sen vgo e fui grosa ut u^o capiat [illegible] q' mo
e et p^o uo fuit [illegible] 83 i iq^o [illegible] ad fui e
o3 ee i d'il^e g^o uo pt p^o fui ee grosa i t^e [illegible]
[illegible] i quo d'icat ei [illegible] q' tpe
[illegible] ut [illegible] g^o o3 q' p^o fui sit
grosa [illegible] i. o. d'il 83 h uo p^o ee i i^o. o. iq'
[illegible] grosa [illegible]
i a'p. o. et e. [illegible] uo p[illegible]
. o. fuit [illegible] sig' [illegible] valeat
Si u^o d'icas q'd g' uo e p^o fui ut e dat i q' ba vgo
fui fuit grosa seq' [illegible] et i pole q' seq' q' uu
[illegible] fui fuit [illegible] grosa [illegible] fuit grosa q' [illegible]
sit fui i tpi [illegible] sit d'ile i [illegible] fui e i pte
[illegible] i toto [illegible] pte [illegible]
[illegible] alt deti^ne tpe ba vgo fui e grosa a' ut p^o
a' uo. Si t^e [illegible] uo g^o p^o 4 [illegible] a' tut p^o a'
uo si sic [illegible] uo. g^o p^o et sic [illegible] et sic
fuit grosa et p [illegible] fuit et [illegible] cor^e ee qui

et h vi. et actus [illegible] pte [illegible]
[illegible] sic i q' [illegible]
alt. [illegible] i reb' [illegible]
h. o. erit. Et p [illegible] stati [illegible] hut [illegible]
e dat i q^o p^o [illegible] ad mutat. cu reb' [illegible]
[illegible] e et [illegible] h. o. uo fuit et^m d'
[illegible]
[illegible] et [illegible] ad
[illegible] q' ba vgo [illegible] ee grosa g^o et
fuit [illegible] e grosa 4 [illegible] o. uo fuit grosa
g^o e dat. o. i d'ile i q^o fuit grosa [illegible] fui sit grosa
[illegible] dare i q^o p^o fui e. Ro. u. pt ee g' fui grosa
i. o. [illegible] fui sit p^o grosa [illegible] i d'ile [illegible]
ee fui i pte ei'. Item ar^u pbat. g. phi. q' tu ad
mutat [illegible] et uo albo i albu [illegible] de
groso i grosu [illegible] o. me^m d'uoz tpm e [illegible]
[illegible] i. o. [illegible] p^o ee sub [illegible] poriore [illegible]
[illegible] et p^o uo ee [illegible] i quo
ultio hat ee [illegible] sub p[illegible] poze [illegible] pt [illegible]
[illegible] o. i [illegible] i sit. [illegible] q'd i quo fui e uo e [illegible]
q'd cor^u e erit [illegible] pbat sic. q' si ad mo' de uo albo i albu
i p^o t^e fiebat albu et i i^o istati me^o e albu q' tut ad
e cu sua g[illegible] e [illegible] a' i i^o. o. me^o [illegible] dr ax.
[illegible] o. me^m e p[illegible] u [illegible] mutat q' i
q^o ad p^o fui e uec e ee i d'il^e g' si mo' d' albo i uo
albu i to^o p^o t^e corpebat albu et fiebat u albu et
i me^o. o. fui e u albu. g^o tut p^o e uo albu q' tut ad
p^o e cu sua fui [illegible] e fui a' [illegible] i i^o. o. me^o q'
i q^o p^o ad cor^u e e i d'il^e. Si g' tut tu d'icas q' i i^o. o.
me^m se [illegible] cu p[illegible] poze itaq' [illegible] ultio hat ee tut
tut ad mo' d' uo albo i albu i ultio erit uo albu Si
[illegible] e. q' i p^o e albu q' [illegible] g^o [illegible] e 4 p^o [illegible]
p q' fui e [illegible] pte e ultio u albu et sic cu fui e alb
uo e. [illegible] si mo' de [illegible] albo i uo albu cu cor^u e erit
q' i illo. o. p^o cor^u e sig' p^o. o. se [illegible] cu p[illegible] poze
tut i illo. o. ultio h^e ee albu et p [illegible] cu albu cor^u
[illegible] Si ident e q' sil e albu et uo albu 4 i [illegible] p et
[illegible] cu fui e uo erit a' cu cor^u e erit se[illegible]
q'd sit et et uo erit p simp^l si i mot' [illegible]
[illegible] albu 4 uo albu si i mot' [illegible] albu 4 uo albu Item i
[illegible] q' uo [illegible] e ultie ee a' uo ee p^o e me^m [illegible]
q' i. o. se me^m se [illegible] cu p[illegible] poze si mo' ad de u
albo i albu i i^o. o. e ultio [illegible] uo albo. Si i [illegible]. o. u p^o
ee sub albo q' tut [illegible] e erit [illegible] g^o i alio q' i i t^e
i me^o seqre q' i quo ad fui e i [illegible] 83 i [illegible]
duo. o. [illegible] tpe me^m i quo tpe uo e [illegible] q' i p^o
e [illegible] i. o. [illegible] uo [illegible] fuit [illegible] i
[illegible] et i^o i^o. o. me^m [illegible]
cu p[illegible] poriore i q' i i^o. o. [illegible] p^o h^e ee [illegible]
q' ut e dare. o. i quo ultio h^e ee [illegible] p[illegible] poz^e [illegible]
uo a' q^o h i toto tpe poze h^e ee [illegible] et a' i^o. o. me^m
[illegible] ax. me^m [illegible] sit ad tpis [illegible] cu sit [illegible]
[illegible] tpib'. s. [illegible] e fuit et [illegible] e e p^m [illegible] p
[illegible] q' d' [illegible] e albu v uo albu i a' tpe me^e [illegible]
albu a' uo albu [illegible] dr ax uo ee [illegible] simp^l
et al^e 83 cu h^e [illegible] ultio. o. 4 [illegible]

o3 cotede me' [illegible] i [illegible] vu d' ax sic. a' i [illegible] a' et q' u
alig' tpis sig^m. i. o. d'dens p^o et p^o. s. o tpe fui
at sp posterior ut i. i. p[illegible] erit [illegible] ei' [illegible] ei' [illegible]
q' fuit uo e. Et stati [illegible] sua [illegible] sig^m q'
g^o. [illegible] e [illegible] cad[illegible] sua [illegible]
[illegible] g^o dare e i oi. [illegible] et [illegible] sua
[illegible] ad [illegible] i [illegible] qui [illegible] h a. s. e. sig^m
me^m p[illegible] [illegible] tpis. s. a posterior. i. ut [illegible] fiua
le et ult^m mutu ee mutat^us q' fuit i t^e pce^n. [illegible] d'
d'it et si fiebat albu et si corpat albu i oi g^o. p q'
i i sit tpe pcedus fui e et cor^us e i o. p q' i [illegible]
. o. sui sig^m me^m q' [illegible] pbat i h. q' i q^o ad p^o
mutu e fui a' corpu o3 ee i d'il^e ex quo [illegible]
q' albu. s. si mutet^s de uo albo i albu a' uo albu
si mutet^s [illegible] p^m i i^o. s. e. [illegible] aut. s. [illegible] q'd
cu fui e. [illegible] uo erit aut cu cor^u e erit a' sit alb^e
aut uo albu a uo oio ee a' uo ee [illegible] e. Et ista g^o
e ut^e [illegible] et i oi mutat^ie sit [illegible] 4 mutu ee sic
ei' g[illegible] a' [illegible] sic e [illegible] angit^ne 4 mo' le[illegible] si
mutari sit [illegible] g[illegible] et mutatu ee alt' ut [illegible]
ne mutari e si u qualit^e et mutatu ee [illegible] vu
g[illegible] e fuit alteratiois ut h' d' q'. vi. phi. si mu
tari sit [illegible] locu et mutatu ee sit finaual^te ut i
illu^ne medii. Et q'd [illegible] ista sit [illegible] i vnaui a' mu
tat[illegible] et uo [illegible] h' [illegible] pl' [illegible]
ee [illegible] i [illegible] 4 uo i a' [illegible] h d' [illegible] putabat
[illegible] a' fui e [illegible] Cu. u. de uo
illuiato fit illu^tus [illegible] e q' i t^e pce^e fuit uo illu^tu
[illegible] i t^e seq^re i me^o e illu^tu ultie e q' i o. me^o fu
it p^o illuiatu [illegible] q'd i i^o. o. fuit ultio u
illu^tu [illegible] seq^e [illegible] i [illegible] sic q' d' uo albo fit al
bu [illegible] e q'd sic. Eod mo' si de illuiato fit uo illu^tu
[illegible] o3 q' i. o. me^o i t^e tpe illuiatois 4 tpe i me^o p[illegible]
[illegible] p^o sit uo illu^tu [illegible] sic [illegible] h3 q' uo pt
ee illuiatu u' p tpe et tut uo seq' alig' i [illegible]
[illegible] q'd fuit illuiatu p[illegible]. o. [illegible] et tut aut
[illegible] q' [illegible] vui. o. sine [illegible] tpe
et ad [illegible] fui a' se[illegible] i [illegible] p[illegible] sit [illegible] o.
i q^o. s. ultio h^ut ee illu^tu [illegible] p^o u ee illu^tus q' [illegible]
[illegible] e o3 q' i me^o. o. [illegible] tpm [illegible] mo' sit p^o
[illegible] Cu g' ba vgo [illegible] fuit gro
sa et i t^e i me^e pce^e et [illegible] tpi uo fuit gro
sa o3 q'd i o. me^o p^o [illegible] ee grosa [illegible] fui [illegible] p[illegible]
Et ut se a' q' [illegible] fuit [illegible] p si [illegible] o. i q^o p^o [illegible]
grosa e p^m. o. sine [illegible] q' a' uo fuit u' p^o
fuit [illegible] q'd uo p[illegible] a' seq' i [illegible] ax. p[illegible]
[illegible] i. i^o. o. fuit ultio [illegible] sic teneat e p[illegible]
[illegible] cu d'icas q' i [illegible] o. [illegible] ee p^o grosa q' i i
[illegible] a' q' o3 p[illegible] q' uo [illegible] p^o ee grosa i i^o. o. [illegible]
[illegible] 83 ia^o p[illegible] q' o3 q' i i^o. o. h[illegible] ee grosa i
[illegible] tpe me^m i q^o [illegible] me^o fuit uo grosa et
[illegible] uo p[illegible] ee uo grosa u' q' [illegible] q' tut erit [illegible]
[illegible] i t^e [illegible] p[illegible] [illegible] q' i oi i p^o. o.
[illegible] seq' q' i i^o t^e me^o u fuit [illegible] u^o
[illegible] q' repugnat [illegible] Et sic [illegible] seq' q' uo
fuit grosa [illegible] i t^e q' i me^e se^e i. o. [illegible] i q^o [illegible]

194

subditos et disgregendo debet se opponere contra lupum et oves defen-
dare et debet certare quantum potest, alioquin non est pastor sed mer-
cenarius, supra eodem [illegible] .. mercenarius autem et qui non est pastor
cuius non sunt oves, videt lupum venientem et dimittit
oves et fugit. glossa. quia non amator est sed [illegible] [illegible]
de . s. [illegible] [illegible] lupus autem invadens [illegible] oves [illegible]
[illegible] . Augustinus . attendite [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in re-
. o. mercenarius [illegible] lupi [illegible] . sermo . Augustinus . [illegible] . speciale . lupus
hereticus oves [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
nitatis et scientie [illegible] episcopus debet certare quantum scit et po-
test hereticos [illegible] et oves defensare. [illegible] non po-
test [illegible] sciat scripturas [illegible] non solum [illegible] et [illegible] sed [illegible]
[illegible] . s. subtilioribus [illegible] nesciret hereticum resistere [illegible]
[illegible] et aperiet [illegible] et nisi sciat scripturas [illegible] sicut
[illegible] [illegible] [illegible] ad sit hereticus non . ii. est ad hereticum [illegible]
[illegible] sciat scripturas [illegible] Si vero dicatur quod [illegible] non [illegible]
quia non non est hereticus [illegible] [illegible] si [illegible] hec
[illegible] si [illegible] non possit [illegible] [illegible] [illegible] ad
vocabit. [illegible] [illegible] [illegible] novas leges
[illegible] volentes vel veteres [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] aliud putabat. Et
dato quod [illegible] [illegible] [illegible] esse episcopus [illegible]
[illegible] et sciat eis [illegible] si [illegible] [illegible]
sufficit et quod hereticus obviet episcopus per alios [illegible]
sit non [illegible] possit convocare ad [illegible] [illegible]
eos docere et alios [illegible]. Sed [illegible] debet esse [illegible] tamquam
[illegible] in doctrina [illegible] [illegible] ad suum officium
officium et ideo si non sciat et possit facere non est [illegible]
esse [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
et legem docere et [illegible]. Et ideo dicit glossa [illegible] illo verbo
doctorem [illegible] [illegible] absque simone [illegible] [illegible]
noceret [illegible] [illegible] et [illegible] simone et [illegible]
lupi [illegible] [illegible] [illegible] non nolens latere
[illegible] et [illegible] ad [illegible] [illegible] rusticitas [illegible]
[illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible]
noceret [illegible] non resistant [illegible]
[illegible] debet episcopus esse [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ut [illegible] sit [illegible] [illegible]
[illegible] et eos [illegible] arguere . debet [illegible] [illegible]
sit episcopus [illegible] ipsum non sufficit [illegible] [illegible]
[illegible] ille [illegible] [illegible] [illegible] episcopi [illegible]
Item [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] episcopi [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] esse otiosus ut [illegible]
[illegible] utilitatem non cogitet [illegible] sit actuosus ut [illegible]
[illegible] non [illegible] [illegible] non [illegible] [illegible]
[illegible] debet [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] et [illegible] teneat [illegible] non [illegible]. Et
sic episcopus debet esse otiosus non [illegible] sed [illegible]
[illegible] . s. qui [illegible] de actione . [illegible] [illegible]
ad [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible]
Et ideo dicit [illegible] pastor [illegible] [illegible] . s. episcopi actione [illegible]
[illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
. [illegible] . [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
re [illegible] [illegible] non dubia. [illegible] [illegible] [illegible] de
[illegible] esse [illegible] [illegible] non [illegible] sed [illegible]

[illegible] Augustinus quia non sic debet esse actuosus ut [illegible] non requirat
dei et [illegible] [illegible] et non [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] cognitione [illegible] et de [illegible] et de [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Augustinus [illegible] [illegible] [illegible] studio
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
omnium [illegible] debet esse omnium ut [illegible] [illegible] [illegible]
. i. [illegible] vii quod non [illegible] [illegible] et sequitur sed in lege domini [illegible]
et [illegible] [illegible] [illegible] nocte. Quod si non [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] subditos non potest [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] autem debet [illegible] [illegible] subditos [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] se [illegible] [illegible] non [illegible] [illegible]
non [illegible] docenda . [illegible] [illegible] . [illegible] . [illegible] . xv. Sic [illegible]
[illegible] [illegible] in silentio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] auditor [illegible]
[illegible] [illegible] . [illegible] . [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] . [illegible] . xx. vel . xxi. et ideo episcopus [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] non volens latere
[illegible] . lvi. [illegible] ad [illegible] est [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ignorat. Et [illegible] [illegible]
non solum [illegible] [illegible] [illegible] sed [illegible] esse [illegible]
episcopum docere subditos [illegible] utilia ad salutem [illegible]
et [illegible] [illegible] et agenda . agenda [illegible] [illegible] [illegible]
non [illegible] [illegible] [illegible] quia actio est et [illegible] [illegible] [illegible] . et
. vi. ethicorum . ideo debet episcopus habere non solum cognitionem [illegible] in [illegible]
sed et in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] pro salute [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
ut [illegible] . vi. ethicorum . et [illegible] [illegible] . et ideo debet ipsum esse [illegible]
et habere [illegible] non solum monosticam [illegible] sciat regere seipsum
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sciat regere se [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] . ii. [illegible]
[illegible] debet [illegible] subditos dirigere et seipsum ut . s. [illegible] sciat
ad seipsum [illegible] domesticos et [illegible] [illegible] non possit
subditos suos dirigere ad salutem [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] . iii. debet episcopum esse prudentem . glossa [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] et [illegible] . [illegible] . x. [illegible] apostolis [illegible] succedunt episcopi [illegible]
et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Et [illegible] est [illegible]
debet episcopum habere [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] debet cum [illegible]
[illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] Sed episcopum domum suam [illegible] [illegible]
et [illegible] [illegible] [illegible] domum suam ideo esse nescit quomodo eccle-
siam dei [illegible]. glossa [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
et ideo debet ipsum habere [illegible] domesticam [illegible] sciat [illegible]
[illegible] [illegible] sciat regere [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] se debet habere ad subditos et [illegible] et [illegible] ad [illegible]
Et [illegible] [illegible] sciat regere [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible]. Et ideo episcopum debet [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] ab [illegible] in sua [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] quod sic [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] invenes eligi [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ut [illegible] . vi. ethicorum . [illegible]
[illegible] de iuvenibus et episcopum debet esse [illegible] ideo episcopus non debet [illegible]

[illegible] [illegible] quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] episcopum
non neophitum. glossa. [illegible] novum renatum novum [illegible]
[illegible] ideo est [illegible] [illegible] [illegible] subdit glossa. [illegible]
hodie pontifex est [illegible] neophitum [illegible] [illegible] neophito
[illegible] [illegible] heri [illegible] [illegible] [illegible] hodie
in altari [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
Et subiungit apostolus [illegible] ne in superbia elatus. glossa [illegible]
[illegible] se [illegible] novitate [illegible] inflatus [illegible] [illegible]
[illegible] religio [illegible] [illegible] [illegible] glossa . i. [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] . n . [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] vel [illegible] [illegible] [illegible] non [illegible]
non [illegible] non [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
magister. sic neophiti . i. novi [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] et mores [illegible] [illegible] et non . q. [illegible]
[illegible] . q. [illegible] [illegible] non debet [illegible] [illegible] et [illegible]
[illegible] in [illegible] Secundo [illegible] quod episcopum debet esse [illegible] in [illegible]
[illegible] virtutibus [illegible] et in vita. [illegible] [illegible] [illegible] quia debet
episcopum esse prudentem [illegible] [illegible] debet [illegible] et [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ut [illegible] . vi. ethicorum . [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] non [illegible] [illegible] habet omnes virtutes morales
[illegible] [illegible] [illegible] est [illegible] [illegible] [illegible] . vi. [illegible]
ethicorum . [illegible] . ii. [illegible] [illegible] ut dicitur . vi. ethicorum . [illegible]
moralis ut dicitur [illegible] et ideo episcopum debet esse virtuosum [illegible] omnes virtutes
morales [illegible] . vi. ethicorum . [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
Item [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] et quale debet [illegible] [illegible]. [illegible] episcopum
[illegible] facere subditos bonos [illegible] virtuosos [illegible] . ii. debet esse [illegible]
legislatores ut dicitur in [illegible] . ii. ethicorum . et [illegible] [illegible] episcopi [illegible]
episcopum debet esse virtuosus [illegible] virtutes morales [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] . iii. [illegible] . Et ideo dicit [illegible]
[illegible] . c . x. ut [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] virtutibus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
debet [illegible] virtutibus [illegible] Item [illegible] [illegible] . iii. [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] ne [illegible] [illegible] [illegible] dicat [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] . [illegible] . e . [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Et
[illegible] . [illegible] . [illegible] ut esse [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] episcopum habet subditos corrigere
et alienis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
de . c . [illegible] . [illegible] . [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] . s. episcopum vel pastor
et sequitur . c . [illegible] ut et [illegible] [illegible] se [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] equalem [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] non [illegible]
[illegible] et ideo [illegible] esse [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] . i . et [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] . i . [illegible] . et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
episcopum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in subditis [illegible] non

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] omnes virtutes ideo debet
esse [illegible] in virtutibus moralibus et in vita et [illegible] et [illegible]
[illegible] et [illegible] [illegible] quia episcopus [illegible] est subditis [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] . [illegible] . c . ii. [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
quia eis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] . c . x . [illegible] !
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] attendat ne [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] non fiat [illegible] [illegible] magister [illegible] . [illegible] . xxiii . [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quia [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] . [illegible] [illegible] [illegible] . [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] facere [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] . [illegible] . c . x . xi . [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] nescit [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] placere [illegible]. [illegible] est [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] . ii . [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] auctor
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] magister [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ut sit [illegible] magister
et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] . x . sed episcopi [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] magister et [illegible] se
ipsum appellat [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] apostolos [illegible]
[illegible] . i . [illegible] . [illegible] [illegible] [illegible] ut [illegible] [illegible] et
[illegible] [illegible] [illegible] episcopi [illegible] succedunt apostolis. quia
in apostolis est [illegible] [illegible] . x . [illegible]. [illegible] [illegible] episcopi [illegible]
[illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] et [illegible] et [illegible] . sed [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] . [illegible] . xi . [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
sit [illegible] [illegible] [illegible] magister [illegible] magister [illegible] et [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] sed [illegible] . [illegible] . xx .
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] pastores et [illegible] ad [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] non debet se [illegible] [illegible] . [illegible] . ii . [illegible] [illegible]
non [illegible] [illegible] [illegible] . ii . ii . [illegible] . c . [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

Explicit tertium quolibet magistri Johannis de pouilly. Deo gratias. Amen.

Incipit q(ue)stni motuum magistri Joh(ann)is de pulliaco ! —

numeri q[uod] diu[er]se actiones absq[ue] diu[er]sitate ab[solu]te i[n] q[ui]b[us] fundant[ur] ...
In uno .n. motu ad[m]i[ni]stratione i[n] p[otenti]a[m] e[ss]e duos ...
diu[er]se actiones cu[m] finitiu[m] ...

[illegible]

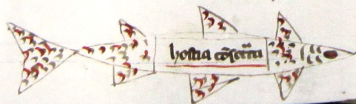
Prima q[uaestio] est. q[uod] u[er]bu[m] est inter[ior]e. s[ecund]a an aliq[uod] intel[lectu]s.

decobo Dices quod sin movet et formam appetentis quod prius appe
bit decem quod decem domini visa appetit appetit qui sole mens se et
primam cogitationis scire et intellectus habitu omne sed per se animae de homine
viso ait motus Item tantum est per primo apprehensione ipsum hinc
sit corporis dico ponatur quod quod homo intelligat homines et assum
tur per corporationem dico hoc est a simili quod ista corporis non est et autem tei
tur est ab intellectu. Ideo ergo devotione sedeant homo non est aliud. Et ad
sunt quod si intellectus intus tamen formam corporis forte quod
intellectus agit non sui motorum ter obiectum quod cum vel obiectum
movet ad virtutem sui cum alia re vel ad unitatem
erit corporis primum motum extra rem in fine conformitate rei
ota visa ut visum non movet intellectum ad quod
ad videre Item sicut sic motus intellectum in se sicut lapis
sillogizet quod bene in virtute movere intellectum ad cognitionem

[illegible]

223

224

hostia coseria

et in statu damnatorum autem post erit in statu medio quo sciat in puncto
in fine quod est mutatus hic actus malus in simul quo erit. Et
ideo quia ipse non est tunc de quo ubi sciat ultimum malum cogitare
tamen non sciat in puncto in quo male cogitat cum actus et mutationes
sunt simul et terminus non mutatur autem de bono in
malum per actum in illo communiter. Sed per actum primum. Sed si cogitat malum
actu primo cogitabat cogitatum quod directe. Quod autem prosequitur

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

... cod. q. v. ... aut ... [illegible] ... assentit ... [illegible] ... assentire ... [illegible] ... assentit ... [illegible]

dicitur .vi. ethi. Sequitur quod virtus dicitur sicut quae a casu sortitur [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] quod virtus dicitur sicut [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] et [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
declaratum est .2. quolibet .q. xi. et .12. et [illegible]
[illegible] ex fine [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible] et sunt [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] Ex quibus [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] et [illegible] [illegible]
male [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] dicebat in .3. quolibet .q. 8. [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] et [illegible] [illegible] fines [illegible]

[illegible]

habeant

iuuenes

iuuenes

et pserri actui

abbõie

[illegible]

sub distinctione dis[tinguitu]r dubitat[ur] ... ponens ... contingere
biui ... et alium ... contractu de uno ... de alio
ita q[uod] ad utilitatem est ... illorum ... aliquin non dubitatur
... emptor et venditor ... non ...
... gl[osa] ... ad utilit[atem] ...
... istud ... et ut in plurib[us] et sim[ilibus] ...
... q[uod] bladum ... vendet in festo s[ancti] Io[hannis] ...
... et raro ... ex precio et ...
... valor rei ... ad ...
... Cum ... et ...
... vendetur in festo ...
... vendidit in fe[s]to s[ancti] Io[hannis]. Et ... valor ...
... et ...
... fuit ... valet ...

Frequent

[illegible]

Explicit quartum quodlibet magistri Io. de pouilly.

Incipit quintum quodlibet.

[illegible]

q² si q̄d mag̃ [illegible] ĩ eē nō ĩ ē · ut q̄d nūc · s3 q̄d mag̃ [illegible] q̄d
necessaīo aliq̄ eē pūr diui p̄t cog̃te q̄ē illa dist̄iendo p̄
essentiā eius [illegible] p̄fc̄e q̄m cog̃scet mag̃ q̄ p̄fc̄e nō dist̄
iendo p̄ essentiā [illegible] cog̃ q̄ ē ad ē p̄fc̄o2 · [illegible]
[illegible] ut deū ē cog̃ quid ē aliq̄ [illegible]
[illegible] p̄fc̄e [illegible] ē scire ip̄m existere actualiter [illegible]
[illegible] cog̃o q̄ ē ē ad ē p̄fc̄o tanto mag̃ ĩcludit
[illegible] cog̃ [illegible] ē nō p̄t ĩ p̄fc̄e
[illegible] p̄ essentiā cog̃ q̄d ē de⁹ qui sciat ip̄m existere actualiter
[illegible] p̄fc̄e cog̃ [illegible]
[illegible] qui sciat actualiter existere [illegible] qui co
[illegible] actualiter · 2° sic q² q̄ cog̃ [illegible] p̄fc̄e [illegible]
[illegible] ē actualitas pura et [illegible] singularitas
[illegible] ē eē q² [illegible] p̄ essentiā [illegible]
[illegible] p̄fc̄e [illegible]
[illegible] ē sui q̄
[illegible] dices ad eos q̄ ē qui misit me ad vos · Et re
[illegible] aug̃ · [illegible] ē ista ñ posse [illegible]
[illegible] ñ posse diui [illegible]

[illegible]

in celi cognitione non valuit intellectus de imperfecto ad perfectum qui ... inde
et apte sicut in .i. lo. 3. ... ipsum intelligamus et in eo cognitionem
assurgamus ... Invisibilia dei per ea que facta sunt
intellecta conspiciuntur ... nos paulatim in dei cognitionem ...
et in ea de imperfecto et confusa cognitione ad perfectionem et
declarationem procedens ... cognitione procedimus et ...
sicut ... ad subiectionem ... et magis confu...
sa et ... et magis ... sicut in ... Et
sicut ... ad subiectionem magis confusa ... intellectu
ipsum ... magis determinata sicut in ... Et sicut ...
... ad subiectionem confusa que sub determinata sicut in
... Et ... est ... quam ...
... in hac vita procedit de potentia ad actum et ... per
... cognitionem ad perfectum. Et ... confusa cognitio sicut in perfecta

[illegible]

partic(ular)e esse(ntia)s. Et (ideo) seq(ui)t(ur) q(uo)d p(ro)prietas isto modo lo(quen)do n(on) e(st)
p(er)sona formaliter actibus notionalibus sed (con)cipitur [illegible]
Et q(uo)d illi(us) p(ro)p(ter) co(n)t(r)a q(uo)d b(ene) intend(it) no(n) (con)tradicit q(ui)a p(ro)ce(d)e(n)do p(er)
[illegible] ut p(ro)u(er)i(t) (con)tra [illegible] relate actu [illegible]
[illegible] ei(us) vnum eo p(ro) [illegible] q(uod) aliam. Et q(uo)d [illegible]
[illegible] no(n) possu(n)t p(ro)p(ri)e emana(tione)s q(ui)a [illegible] ut [illegible]
[illegible] ut (con)sid(er)at [illegible] q(ui)a [illegible] in divi(n)is e(st) [illegible]
[illegible] relatio(n)e g(ener)a(ti)o [illegible] no(n) p(ro)p(ri)e emana(tione)s [illegible]
[illegible] ut [illegible] p(ro)cedu(n)t emana(tione)s
[illegible] emana(tione)s [illegible] relatio(n)ib(us). Et [illegible]
[illegible] emana(tio)ne ad [illegible] g(ener)ate capite q(ui)a g(ener)a(t)e [illegible]
[illegible] g(e)n(er)a(t)e no(n) [illegible]
g(e)n(er)are no(n) [illegible] p(ro)prietas [illegible]
[illegible] ut [illegible] g(e)n(er)are no(n)
[illegible]
[illegible] ad filiu(m) [illegible]
[illegible] g(e)n(er)are [illegible]

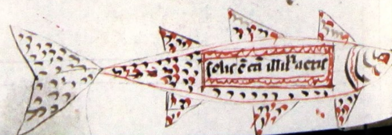
[illegible]

ut e impletas continua pe sic ee p(ro)p(ter) gnione et sepatur ut re
q(uod) sit ip(s)a sic a(utem) posset ee illas excludo 7 fcitu sin scm
ultimo p(ro)cedi(t) deductur a(n)i. Cu(m) ascribit q(uod) i re ap(er)
hetes p(otes)t p(ost) ee co(n)tin(u)us q(uod) p(ro)ueniret relato re(spectu) m(od)o
e q(uod) excludit p(ro)uenire i r(ati)one ap(er)me [illegible] i re
fin. Cu(m) i(ta) impletas continua n(on) e i fact(o) sic re. Et h(oc) e(st) n(on)
q(ui) dicit hu(ius) r(ati)one ee p(ro)bare i(n) sic suppo(n)i a(utem) 7 q(uod) hu(ius)
r(ati)one d(icitu)r ee sic illa. [illegible] d(icitu)r unu(m) ee p(ro)
alio et i relat(ive) unu(m) n(on) i re [illegible] alium ne s(it) d(icitu)r p(ro) ee
sic positiou excludo i(d) ut p(ro) remanebit et illi(us) q(uod)
q(uod) a(utem) abstrahendu(m) e(st) [illegible]

[illegible]

Ratio q(uod) ee [illegible] i(n) q(uod) unu(m) [illegible] ponens [illegible]
aliq(uid) h(ab)eat ee p(er) h(ab)itum [illegible] actu libe a(utem) [illegible]
cu(m) h(abe)t ponens q(uod) ip(s)a sit abeterno p(otes)t i(n)t(ro) [illegible] Et
[illegible]
[illegible] ee [illegible] actu p(ro)uenire [illegible]
n(on) ee [illegible] q(uod) acceptu(m) q(uod) p(ro)uenire [illegible] alia [illegible]
p(ro)ducere de n(ovo) ee [illegible] h(ab)ere n(on) ee q(uod) ee a(utem) i(n) re d(icitu)r
ee [illegible] q(uod) e [illegible] hui(us) p(ost) n(on) ee [illegible] ee n(on) [illegible] e eternu(m) eo
[illegible] q(uod) a(utem) q(uod) ee actio libe n(on) e eternu(m) [illegible]
h(ab)et ponens ponat [illegible] ee eternu(m) ab eterno p(otes)t i(n) [illegible]
[illegible] i re d(icitu)r i(n) re [illegible] ab ee p(ro)cedi [illegible]
p(er) ip(s)a velle i(d) e(st) [illegible] dimi [illegible] ab eterno ad i(n) re

[illegible]

... sic ut dicetur p̄dicte ... ꝯmit ... i intelligi ...
... Item ut dr̄ ... i. plu. ...
... incorruptibile ... tempe qd̄ vr̄ fiat cui ... ex
quo sunt vulgatum ...
... secundum ... facit ... prima illa ...
... et ... maxima ...
inferiores q̄ nō ... et velle ...
... motum nō ē ...
... aliq̄ i manentes et inferiores ...
... Item ... quo ad inferiores ...
... locum ... nō. n. ... talem
... locatum ... motu ...
... ad plu. n. nō i ... nō ... loca
... illa ... abstracta ...
... limitata ... nō magis ...

[illegible]

267

quiete

dictis

actu reflexum est sim[pliciter] g[ratia] e[ius] sic cum actu recto. Videtur q[uod]
inmanens act[us] recti[us] ut subdit act[us] s[ed] [illegible] et sic at
[illegible] non est simile cum reflexo s[ed] [illegible]
et sic distinguitur [illegible] Non in [illegible] rem que re
flectes d[icitu]r se [illegible] lapidem [illegible] intelligo me
intellexisse lapidem [illegible] lapidem [illegible]
actu intellige lapidem [illegible]
[illegible]
[illegible] lapidem [illegible] lapi
[illegible] act[us] rect[us] [illegible] act[us] [illegible]
Item quia [illegible] obiectum [illegible] act[us] reflexi [illegible]
[illegible] non [illegible] obiectum actu reflexo [illegible] actu [illegible]
[illegible] Item act[us] [illegible]
et non [illegible]

[illegible]

de causa [illegible] simpliciter [illegible]
[illegible]
[illegible] sentitur visionem colores [illegible] sentit colorem [illegible]
[illegible] visu et visus [illegible] se sentit colorem sentit visionem co
loris [illegible] et sic eodem [illegible] quod modo [illegible]
modo non eod[em] videmus colorem et visionem [illegible] et sic act[us] re
ct[us] et reflex[us] [illegible] modo et [illegible]
[illegible] quod [illegible] non [illegible] act[us] uno [S]ed quiter [illegible]
[illegible] eod[em] [illegible] eod[em] [illegible]
reflectitur [illegible] actu [illegible] act[us] rect[us] et reflex[us] [illegible] uno
[illegible] actu [illegible]
[illegible] actu [illegible] sentitur se sentire et [illegible]
[illegible] actu [illegible]
actu reflexo [illegible] actu [illegible]

[illegible]

cuius finem. Secundo vero differt virtus universalis a specialibus virtutibus
ut sicut aggregatum differt ab aggregantibus et congregantibus. Et dicta
congregatum seu totum et non tantum quia virtutes universalis virtutes speciales
non comprehendit sicut totum partes quando iustitia legalis quae totum
continet partes [illegible] totum non est
quod unum vel partes [illegible]
[illegible] respicit [illegible] omnium virtutum specialium
[illegible] virtutes speciales respiciunt [illegible]
[illegible] finem [illegible]
[illegible]
[illegible] respicit iustitia legalis [illegible]
[illegible] distincta [illegible] Et ideo
[illegible] universalis [illegible] specialibus [illegible]
[illegible] aggregantibus [illegible]

xxij. ī ipsis cōtinuat' et cōs uidēdo et pietas eius g° seq [illegible]

[illegible] iohēs et aq° fuit [illegible] et disc' [illegible] xxij. [illegible]

[illegible] Rogate g° d'ni messis ut mittat op'arios i messē suā [illegible]

[illegible] [illegible] Nō uos me elegistis s3 ego elegi uos [illegible] Et statim [illegible]

[illegible]

luc facem . bu h̃ ẽmũse i ic c. in. d̃ sic. h̃e illa cel
situdo altitie paup̃tis q̃ nos karios f̃res meos h̃ãt
et reges reg̃ celor i sin̄ paup̃es reb̃ fecit vtp̃ b̃
Wlinaie h̃ sic pouẽ nõ q̃ p̃donat i cui vinctui
Cui vtilissimũ fuiss toll̃ i kemos p̃ nõie dõ m̃ ihu
x̃ . q̃ ncl̃it oĩe solã paup̃tatẽ q̃ iam vt dereb̃ ca
rauter. So istud vo pz ex vsu . q̃ deret statũ p̃
p̃fessionis et q̃ vitegre . . . sue abdicatõis q̃
nũg ac p̃tn̄ irendit vti re tanto m̃ . . . affi
cit. Ros . ii . tpal nõ q̃ . . . q̃ nõ q̃ trit . . . q̃
vtile nõ q̃ . . . ut sonat . . . Dice a . . . va
lui ut d̃ i p̃no . e . enb . g̃ nõ q̃ tuc . . .

[illegible]

forma et mo sue pfcois q statu humani i com [illegible]
suis est cu i reuidat usu pauptati [illegible] oz hoies illos sta
tus inuita pcare osuare et discere q hoies status
humani i com. Sz cum e quo ho quito paucioribus re indi
get. tanto sin rone recta dz ee mo sollicitus et quanto
plibus indiget tanto mag dz ee sollicitus. g cu status n
humani i com quo ad h est pfca dispo e status humani i co
i q re n et mo sue pfconis mag libat hoiem a solli
citudine acquirendi diuitias amplius osuandi et distribu
endi q status humani i com pauca qd q ad vitam n suffici
unt. Et osir ro qz cu istos q illos oz pcare et cum
et io quanto paucioribus indiget [illegible] tanto oz ee
mo sollicitus qz minoribus negociorum sollicitudine igit. [illegible]
status vl humani i com [illegible] oper ad statum humani i
com reddit [illegible] sufficientes ad vitam et [illegible]
Vo a alij qd status vl humani i com pfcte est dispositionis
status humani reddit sufficientes i com et mag libat h
a sollicitudine qz sollicitudo quo e ee [illegible] magis [illegible]
luc. x. martha martha sollicita es et turbaris erga
plurima. Sz huius redditus [illegible] ad sufficientiam vite
[illegible] huius sollicitudine et [illegible] i com
que e [illegible] et mo sue pfconis [illegible] reddit [illegible]
non sit sollicitudine acquirendi [illegible] [illegible]
q [illegible] ipsis sollicitudine [illegible] Item de [illegible]
de defendendo [illegible] et [illegible] [illegible]
lestant et [illegible] Item de [illegible]
[illegible] dispensando [illegible] non modicam [illegible] sollicitudine et q
ad hospites [illegible] et [illegible] faciendas et
q ad [illegible] [illegible] [illegible] et obedi
encias. Rone [illegible] frequenter magnus [illegible]
ut dz Illos [illegible] ee sollicitos de acquirendo panem et
[illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] re
bus ut [illegible] Et [illegible] [illegible] e q si [illegible]
[illegible] [illegible] i [illegible] [illegible] cos
ee sollicitos ut [illegible] Et io q [illegible] status vl
humani e pfca statum humani reddit [illegible]
[illegible] q [illegible] reddit [illegible] [illegible]
[illegible] et [illegible] nollet [illegible]
lestaret ab aliq et i loco [illegible] reddi
[illegible] posset [illegible] tales [illegible]
[illegible] sollicitudine q [illegible] [illegible]
[illegible] i religionib humili reddit sufficientes [illegible]
[illegible] Sed status vl humani q a [illegible] ee pfcta
Item [illegible] [illegible] e a [illegible] ut [illegible]
[illegible] e pfecta [illegible] [illegible] aplo
et [illegible] [illegible] sollicitudine [illegible]
et [illegible] sollicitudine [illegible]
[illegible] ne sollicitudine [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] ph
[illegible] [illegible] fuit no ee [illegible] [illegible]
ab oi sollicitudine et [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] eos [illegible] ab oi [illegible] sollicitudine [illegible]
[illegible] [illegible] ad eos absoluit [illegible] sollici
[illegible] loquimur [illegible] Et io iste mo viuendi i pau
pertate vl humani i com pfect statum [illegible] ad

ee pfcte dispositionis elongando affectum a terrenis et colligendo
sollicitudine q illa [illegible] i [illegible] viuendi [illegible] q i gerit
dicte. Et iste [illegible] [illegible] q ad bonum pfcionis
paupertatis [illegible] recompensat oia alia q p
paupertate [illegible] [illegible] pfcione paup
[illegible] [illegible] ee mo [illegible] pfectio pauca humani i c
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Et [illegible]
[illegible] [illegible] i com [illegible] et [illegible]
[illegible] pfectio humani [illegible] Preterea q
status pfectio seu paupertas seu [illegible] humani i c
pfcte e dispositionis statum humani i com et q[illegible] mag elongat
affectum a terrenis et q mi ee i gerit sollicitudine [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] viuendi reb
[illegible] [illegible] pfcione [illegible] [illegible] pfcionib
i [illegible] dispositione mo [illegible] [illegible] pfcione
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] obseruari
i mag bonum [illegible] [illegible] [illegible] hoies
[illegible] mo viuendi [illegible] obseruare possit et [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] tales q [illegible] viuere [illegible]
magis Et [illegible] [illegible] mag [illegible]
[illegible] [illegible] affectum [illegible] et elo
gatione [illegible] humani i com [illegible] reddit
sufficientes [illegible] Et [illegible] sic ille mo viuendi i paupertate
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
indiget [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] ad usu [illegible] ad [illegible] i
[illegible] [illegible] [illegible] et [illegible]
[illegible] [illegible] no mag [illegible]
[illegible] [illegible] mag [illegible] affectum [illegible] Et [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] mo viuendi [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] i com [illegible] no [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
usu i [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] mag [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
rone recta et [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] mala Et io [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad alios [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] paupertate [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] humani i com [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] i com Dico q [illegible] ee [illegible]
[illegible] [illegible] pfcione q [illegible] [illegible] i com [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
mo viuendi [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Et sic [illegible]
iste mo [illegible] viuendi [illegible] humani [illegible] humani
i com pauca q no sufficiunt ad vitam [illegible] humani
i com reddit sufficientes [illegible] [illegible] i pfcionis [illegible]
[illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] i com [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] et loge [illegible] [illegible] [illegible] reddit [illegible]
sufficientes [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
et ad [illegible] [illegible] [illegible] ad usu [illegible]
[illegible] i [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] et [illegible] ad [illegible] [illegible] molestias [illegible]

usu illorum q sunt [illegible] i com reddit [illegible] sufficien
ter q [illegible] frequenter molestant. Nolle molestari pa
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] illorum bonorum [illegible] [illegible] ordinauit
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] oblata [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] i alios [illegible] cupiat [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] beatum q [illegible]
et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
ee [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] oblatas [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
plene ac libere [illegible] [illegible] [illegible]
Et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
et [illegible] [illegible] legatis [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] legato [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] legatur [illegible] et
[illegible] sub [illegible] intelligitur [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] relicti fuissent. Et [illegible]
[illegible] usu [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
usu [illegible] [illegible] [illegible] legatis [illegible]
[illegible] Et no [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] et [illegible] Sed [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
humani i com Et [illegible] [illegible] magis iste mo
viuendi [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] i sua pfcione [illegible] et [illegible]
no ee [illegible] [illegible] [illegible] i usu [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] mag [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] tales [illegible]
[illegible] ad usu [illegible] [illegible] humani i com [illegible]
mag [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] sic [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] q e sollicitudo acquirendi [illegible]
[illegible] et [illegible] ad [illegible] humani paupertate q ille mo
viuendi [illegible] et ita [illegible] [illegible]
et [illegible] i [illegible] ad usu [illegible] et [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] et [illegible]
[illegible] [illegible] mag [illegible] sollicitudine [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] mo viuendi [illegible] humani i com [illegible]
[illegible] [illegible] i [illegible] [illegible] viuendi [illegible]

humani i com plibus [illegible] [illegible] et [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
i [illegible] [illegible] [illegible] mo viuendi [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] et i [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible]
[illegible] Et [illegible] mo viuendi [illegible] i com
[illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] indiget [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] mo viuendi [illegible] oblatas
[illegible] sollicitudine [illegible] [illegible]
[illegible] mo viuendi [illegible] [illegible]
sollicitudine [illegible] indiget [illegible] [illegible]
[illegible] i com. Et loge [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] sollicitudines [illegible] [illegible] talis q
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] iste mo viuendi [illegible] [illegible]
[illegible] oblatis [illegible] Et io [illegible] sollicitudo [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
indiget [illegible] Sed iste [illegible] ad [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
sollicitudine Et [illegible] [illegible] Et declaro
q sollicitudo et [illegible] i acquisitione [illegible] Et [illegible]
[illegible] sollicitudo [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] vite [illegible] q paupertas [illegible]
[illegible] vite [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] sollicitudine [illegible] ad vitam
si no [illegible] Job. ii. [illegible] et oia q [illegible] dabit
p aia sua. Et [illegible] [illegible] [illegible]
sustentanda [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] sollicitudine q
[illegible] reddit sufficientes [illegible] no
[illegible] reddit sufficientes [illegible] mo viuendi [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sufficientes
reddit i com [illegible] frequenter mag [illegible]
[illegible] magna sollicitudine et [illegible] cautela. [illegible]
mag [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
q [illegible] [illegible] [illegible] sollicitudine mag
et cautela [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Et io
[illegible] mag sollicitudine et cautela [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] Item sollicitudo
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] sollicitudo [illegible] et [illegible]
[illegible] satis [illegible] multis [illegible]
[illegible] non [illegible]
[illegible] mag[ister] [illegible]
[illegible] mag[ister] [illegible] e[ss]e sollicitu[s] [illegible]
[illegible] [I]tem mag[ister] [illegible] e[ss]e sollicitu[s] [illegible]
[illegible] dignitates [illegible]
[illegible]
dignitates [illegible] recuperare ad [illegible]
[illegible] recup[er]are
[illegible] medietate [illegible]
[illegible]
mag[ister] [illegible] medietates [illegible] mag[ister]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

mag̃ ledet' i' cātor si mag̃ mlt' tē credet' p q'
b'tū aīb' q' si p'manet et nobilit' et p'alt'ū c'aīb'
ut dicebat et nūc ē malle .n. pl' i sedicet' amatos
et ledent q' .x. a'. b. a'. cēti Et q'm ad h' nō ē i id
de pauc' & mult' Cū v' dut q' nō bidetur q' sa
ti u ē ol'd' s; p'p' desctēd' et q' est sa m'slo cepta
ta d' q' d' et ybaut b't y'ma q' debuit det seruisse
ex q' .u. ueat' c'fuē debent' plōnb' s'nde et cūm ne
g' cōme alligare Et ...inuit cū nō reselleruit q' la
n repuniāt se gra'matos. D' q' d' r' mag' q' d' alii ne g'
d'nē et q'm' ab'as q' ... Cū v' nl'to q'it de h'
p'g' r' p'nl'iar' a' tuar' ... q' ... sing'
ut p' ... loco desp'iat ... q' ... i p'tur
p'mō q' b'n ... q' ... hint desp'atu p'batu

[illegible]

lx peccatum · do p° qd ipse loco n̄ potuit d' i penitentes
q² illi penitere dicunt ce q' i pecco cont n̄ dolet u° to
luisse appet 33 i eod pecco pseuat q· n· aliqui dea° pctō
puniunt i penitentes de illo pctō d' uo p' l; n̄ recidiuaint
i penitentes · n· h pecū uel est i pctō de q° penitet n'
a' h pecū uel ē i pctō de quo puniunt de illis a' supp'
qd q° fuit cōfessati h'esum et ca ab iniunxit 1 q° fuit
ab'ta et recōciliati ecce et sic supponit fuisse penitē
tes et qd puniunt de h'esi qr ipse n̄ poss' d' i penitentes
Si a' i penitentes qñat ipse r' i c dicit i penitentes q' puniunt
ut 1 appent 1 appet de pctō qd tolet se penituisse sic po
tuit d' i penitentes q' ex q° dicebat se dixisse fm i sua
cōfone appet eos doluisse de eo qd poniunt cuya ipse
n̄ dr i penitet q' i penitentes nō peniut de pctō d' q' i penitet
dr i o sitiuit i puniteret h' e i ipse. Sed qd qd dr d'
d' ille celebrati relapsi q° expsse a' expsse ph'ter q' dii
tes se fm dixisse i sua cōfone nō dūr expsse se uelle
redire ad apostas h' hesi s; d' q i pharte seu implicite
ē censendi relapsi 1 tur fictōe. Et adhuc dico p'fes
ios q' cūc i diceban' tut h'm' ceterna inq'sin lar

[illegible]

292

sic p3 de se · s3 h'ius cteplatiox p h'i tm existebat for
pit i ipis sūt n obligamo eos ad pena h'ius ut sca
ti deū ē et oīsit g° ipsa nō exiis fōali nō pt sic ind'
qd eos ad aliam pena obliget. Cuius rō ē tūc mod re
vendi lesis v'tual' q3 p mod remouēt phibēs i q'
eox nego rremon3 remedia puie et recōciliais q phi
bebat puiu deū h'm pscare uist'a. Ad ut se
ipos i illis. Et q3 h'ius pecc putat delecta ē ab
eox negōne. Cuius diat ... qd eox nego re
mox i pedit' pugn'e deū h'ius pscare iust'a q remox
cox recōciliatiē nō g' deū h'ius corredit eaq remonēs phi
bēs q3 nō remox recōciliatōne cox s3 cox ne ut onit
q sūt alia 4a. Item s'o remotū et deletū pōo u ē ea
remouēs id p q'd remotū et deletū ē q3 sequit' q nō ē
ea remouēs sine ipo. Cuius puis recōciliat' eox sine ea
remouēs h'ius eox · eox h'ius nō ē ea remonēs pōaia reme

[illegible]

gz dō ē aut nō ē ita · 7 assig^ū cām dei seu mr pestōnis

Item si q̄s p̄na et cōfusio nō tolt eos uoīc adnectōn̄ cōsecrata n̄ q̄z volebat̄ vitare talia. Cui g^d ucōnsi ē nūc talia sit̄ 7 p̄sēte vitare nō potuīt n̄ retinendo ad statū suū oīo uolebat ad statū suū redire dato q̄d vitare p̄nā eos pl^o moīt 7 sic symonis remanē p̄pet̄. Cū u^o dic̄ · s · x^o q̄d dato q̄d uellet redire ad statum suum n̄ tñ ut erat tot^a q̄l poterit p̄sua cōfōne mtricari s; q lis p^o repmabat^r ab aliis n̄ bz 7 ē solo eos s̄ a datu ad mtē p̄ist̄ rois q̄ regna ē i colusp^a pec^a dicta tom̄ c̄nuī ei^o q̄sn̄ roē aut vilit pcēs p̄u^m 7 7° li nō est p̄ba^le et sicut idē dz. Cū u^o dic̄ uisio 7 cessitudo ē 7 ē. Ad aliud

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] religiosi [illegible] secundum [illegible] et [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] et [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]
[illegible] [illegible] quod [illegible] ut [illegible] [illegible]
Cuius [illegible] quod [illegible] quod [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] hominum et [illegible] et [illegible] nemo [illegible] [illegible]
[illegible] hominis [illegible] hominis [illegible] et [illegible] hominis videtur [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] quod [illegible]. Et ideo [illegible]
quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ponatur [illegible] quod
[illegible] quod [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible]
Et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] suas [illegible] et [illegible]
[illegible] [illegible] quod [illegible] [illegible]
[illegible] quod [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] et quod [illegible] et quod [illegible]
[illegible] quod [illegible] et [illegible]
[illegible] [illegible] et [illegible]. Et ideo [illegible]
[illegible] Et [illegible]

[illegible]

[illegible] et [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] non [illegible] non obstante [illegible] [illegible]
eorum negotiorum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quod [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible]
[illegible] ad [illegible] statum et suas [illegible] [illegible]
[illegible] volebant [illegible] ad hoc redire [illegible] actu [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible]
[illegible] et desiderio. Et [illegible] eos [illegible] [illegible]
[illegible] non [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]. Et [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible]
[illegible] quod [illegible] mala [illegible] facit [illegible] ut [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] si [illegible] [illegible] [illegible]
errore [illegible] non obstante quod [illegible] [illegible]
[illegible] si [illegible] [illegible] sua [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] statum [illegible] [illegible] non [illegible]

[illegible]

hereticum ee

dep[re]hen[ditu]r. non e[st] fauor fidei q[uo]d relapsus iudicet[ur] n[on] relap-
sus uel etiam admittat[ur] adeo ut uiuat cum tales sint audien-
cia sit iuste seculari relinquendi ut extra de he[reticis] c. ad abolendam
§. illos u[er]o et li. vi. e[odem] ti. c. sup[er] eo. q[uia] e[st] fauor fidei q[uod] [illegible] la-
bitur i[n] heresim [illegible] statim p[ost] dep[re]hensionem conu[er]tebat[ur] [illegible]
[illegible] reuertendi et q[ui] sic p[er]maneant statim uolentes redire
ad fidem uel relapsi q[uo]d non possit fidei catholice [illegible]
alios [illegible] q[uo]d i[n] fidei fauore co[n]ceditur q[uo]d excommunicati [et]
socii i[n] crimine possunt [contra] hereticos testificari [illegible]
possunt [illegible] fidei [et] alios corripe ut e[st] li. vi. de he[reticis] c.
i[n] fidei fauore. q[uo]d i[n] aliis casib[us] uel criminib[us] minime co[n]-
cederet[ur] [illegible]

[illegible]

Et si i[n] [illegible] se soluerit [illegible]
[illegible] absoluet [et] reconciliatione sic [illegible] abolitam [illegible]
[illegible] ut [illegible] heresis [illegible]
[illegible] eos relapsos et [illegible] seculares [illegible]
[illegible] eos relap-
sos [illegible]
[illegible] Et [illegible]
[illegible]
[illegible] eos relapsos [illegible]
[illegible]
[illegible] eos relapsos [illegible]
[illegible] confessione [illegible] opinionis [illegible]

[illegible]

adiuvit quod sic decem fidelium et princeps sanctorum actorum et istam sanctitatem aeternam constat sunt de caelesti sanctuario.

Explicit quintum quolibet magistri Iohannis de Poolly. Deo gratias amen: A.M.E.N.

Utrum deus faciat albedinem per essentiam suam ut est esse intellectus et possit producere et generabat per essentiam ut est producta quod. quod. quaestio. eo. loquitur de productis sic quaeritur [illegible]

[illegible]

ut d(icit) aug(ustinus). hec t(ame)n i(n) ip(s)a u(er)e diuina continent(ur) n(on) q(uasi) sit obm
e i(n) cog(nitio)ne p(er) modu(m) i(n)formatis (et) h(abe)t f(ormam) in ea(n)dem modu(m) i(n)tell(igi)t q(uod)
... forma ei(us) q(uod) ...
e ia(m) ... actu p(er) form(am) forma a(u)t(em) ...
... intellig(er)e ... p(er) modu(m) ...
idea sit ... diuin(a) e(st) si ydea co(mmun)e ...
te diuina q(uod) co(n)tineat i(n) p(er) modu(m) i(n)formatis ... ydea ...
... sit co(n)tineat(ur) i(n) ip(s)a diuina ...
sit uni(us) simplici(ta)tis n(on) ex p(ar)te ... e(st) una idea o(mn)i(um)
... cog(nitio) sit una (et) simpl(ex) ...
...
cog(nitio) ... diuina ydea ...
... una ... aug(ustinus) ...
...

[illegible]

2^m pbe

3^m pbm

Explicit ista questio de ydeis disputata

p(er) magistrum · Jo · de poolyh · deo gratias –

Explicit hoc totum magistro da ... potum

Finito libro sit laus et gloria xpo amen : –

[illegible] instruit [illegible] est [illegible] pulchre me ac magnifice [illegible]

[illegible] non dubito [illegible] laborare [illegible]

[illegible] magnifice [illegible] aug. [illegible] ut lectu [illegible]

[illegible] dulcior fiat [illegible] desiderat [illegible]

[illegible] et [illegible] [illegible] christianus et [illegible]

[illegible] expugnabilis [illegible] fortitudo [illegible] actoris excellencia [illegible]

[illegible] aug. [illegible] actores [illegible]

[illegible] expugnabilitas firmitatis [illegible] actoris [illegible]

[illegible] firmitas [illegible] clypei [illegible]

[illegible] et [illegible] fidei [illegible] christiane [illegible]

[illegible] mel dulcius [illegible]

[illegible] intelligo [illegible] actor [illegible] [illegible] intelligo [illegible]

[illegible] quomodo [illegible]

Incipit ethica fratris alberti ... primus est de ... quere ... Capitulum primum de nobilitate ... facultatis.

Cum omnis scientia sit de numero bonorum et honorabilium, tamen quia una comparatione ad alteram una alia melior est et honorabilior, quanto illa est de melioribus et honorabilioribus, sicut dicit Aristoteles in primo de anima. Cum ergo omnis scientie alie hec tamen sit de bonis et honorabilibus, quia sunt de hiis que per denominationem ... bona et honorabilia dicuntur. Sola autem moralis est de bono et honorabili per essentiam ... cuius ipsa ... bonitas et honestas. Constat moralem aliis omnibus scientiis excellere in bono et honorabili. Adhuc autem scientie alie excellunt se invicem, quia mirabiliorum sunt. Mirabilia autem sunt que vel etiam sua difficultate ab homine cognoscuntur ...

[illegible]

naliter [illegible] que ultima est in adiectione vel perfectione [illegible]
la ergo finalis est [illegible] postquam nichil adiacet
perfectum autem est utrumque ut dicit [illegible] cui nichil deest et quod
causam finalem iam adiectam habet. Sic ergo illud bonum est quod
per finem ultimum adiectum perfectum est. Adhuc [illegible] ab omni
bus desideratur [illegible] et per [illegible]. Adhuc autem quod bonum
est in quo est appetitus omnium. Hoc autem necesse est esse ultimum
quia si non esset ultimum appetitus aliquis esset in
aliquid post ipsum. [illegible] aliquid deesset de adiacentibus ultimis
non cessat appetitus. Aliquid ergo non est bonum. Autem est hoc solum
bonum quod perfectum est ultimo complemento. Adhuc autem unicuique
et bonum [illegible] quod quiescunt. Distinguitur tamen [illegible]
[illegible] dicitur ut dicit [illegible] quod aliquo tamen attingit
[illegible] autem quod per formam attingit [illegible]
[illegible] quod non semper [illegible]
[illegible] est post eius [illegible] adhuc [illegible]
[illegible] operationem perfectam sit in ultima sua perfectione
[illegible] bonum est [illegible] quod hoc bonum sit ad
intentionem [illegible] bonum est [illegible]
per ultimam adiectionem finis perfectum est [illegible]
[illegible] enim hominis ad hominem [illegible] est cum nichil habet for
me in actu turpe est. [illegible] autem ad formam ho
minis [illegible] attingit [illegible]
[illegible] adhuc [illegible] imper
fecta et impotentia [illegible] non dicimus
esse perfectum. Sed potius quod potest perficere tale alterum quale
ipsum est. Utrumque ergo perfectum est quod [illegible] tale
alterum potest facere quale ipsum est. [illegible] ergo [illegible] in omnibus
ex quo bonum est ab ultima perfectione utrumque bonum
quod optime potest perficere ea que sunt [illegible] bonum
est ergo quod ab ultimo fine sue nature perfectum est [illegible]
quod omnia [illegible] optimum perficere potest. Sunt tamen qui
dam qui [illegible] dicuntur quod utrumque in eo quod est bonum
est sicut dicit [illegible] que perfectionem suam [illegible]
ultimam non attingunt et tamen bona sunt. Bonum
ab ultima perfectione non differt [illegible]. Ad hoc autem
[illegible] quod [illegible] quidem est quod utrumque in eo
quod est bonum est [illegible] simpliciter habet [illegible]
[illegible] simplex est [illegible]
et in [illegible] si autem attingit [illegible]
perfectionis [illegible] habet bonitatem ad esse
in specie determinatum. Si autem habet [illegible] in
[illegible] ad formam perfectam [illegible] habet bonitatem
perfectam. Utrumque enim in forma et [illegible] ad formam
[illegible] omnia que sunt [illegible] perfecta
[illegible] non impedita [illegible]
[illegible] non impedita. Ex quo patet quod utrumque
in eo quod est bonum est [illegible] de bono
sicut patet per predicta. [illegible] quid sit per se bonum.

Oportet autem declarare [illegible] ad per se bonum sit et [illegible]
per se bonum dicitur duobus modis sicut dicit [illegible] est
[illegible] per se quod non est per accidens et est per se quod non est per aliud. [illegible]
[illegible] per se bonum sit per formam bonum et non per
accidens [illegible] per se ipsum bonum et non per aliud. [illegible]

bonis [illegible] documenta [illegible] quod aliud sit unum
bonum quod sit causa omnium bonorum. Aliter tamen non omnis mul
titudo reducitur ad unitatem. Nec omnis multiplicatio
ad unum [illegible]. Nec id quod est per accidens ad id quod per se reduci
possit que omnia contra sunt [illegible] est ergo aliquid per se bo
num quod [illegible] et non per aliud bonum quod [illegible]
[illegible] et non per aliud bonum est. Adhuc in omnibus participa
[illegible] sic est quod aliquid necesse est esse quod per se habet id quod
participantibus [illegible] sicut est inde in [illegible]
participans habet per accidens. Sicut [illegible] per se
[illegible] quod homo albus habet per accidens [illegible]
[illegible] in bono ergo sic est. Cum ergo homo bonus habet
actum boni participative necesse est aliquid esse quod eundem
actum habet per se et id est per se bonum. Adhuc autem quod
per aliud est bonum id aliud per quod illud est bonum aut
est bonum per se aut per aliud. [illegible]
[illegible]. Sic [illegible] est bonum per se quo participato omne par
ticipans bonum efficitur. Unum ergo est bonum per se per quod omnia
bona efficiuntur [illegible]
[illegible] Sunt tamen [illegible] que dicit [illegible]
[illegible] bonum aliquod bonum participant omnia que
bona sunt. [illegible] unum individuo vel specie vel genere
[illegible] individuo non est unum. Nec specie unum esse
non [illegible] omnium bonorum bonitates in specie unum sunt [illegible]
[illegible] vel [illegible]
[illegible] et hec bonitas [illegible]
est [illegible] una in specie. [illegible]
[illegible] non est una [illegible]
bonitates singulorum diverse generis sicut dicit [illegible]
nec individuo nec specie nec genere est unum bonum
[illegible] esse primum bonum. [illegible]
[illegible] dicit autem [illegible] primum [illegible]
latione ad omnia sequentia et quo aliquid est [illegible]
lationibus est multiplicatis [illegible]
[illegible] quod non que sit [illegible]
[illegible] per se bonum a quo omnia bona
[illegible] autem aliquid est per se bonum quod nec per
accidens per se bonum est nec per aliud ad quod [illegible]
similitudine [illegible] omnia bona [illegible]
[illegible] vel meliora vel optima [illegible] quo [illegible]
[illegible] autem est primum bonum quod [illegible] omnia [illegible]
[illegible] attributiones [illegible] non
[illegible] ad [illegible] omne dicitur bonum
[illegible] et optimum et [illegible] solo [illegible]
[illegible] non quod sit per se non accidens et non
per aliud est per se bonum esse dicimus. Non autem esse bonum
per aliud sicut per formam sue bonitatis [illegible]
[illegible] bonum. Bonum est per se quia non habet causam effi
cientem sue bonitatis nec formam causam [illegible]
[illegible] ipsum tamen causa est efficiens omnis boni [illegible]
bonitatis que in ipso est et que ipsum est [illegible]
omne bonum est bonum. [illegible]

Quod autem bonum [illegible] hoc quod ultimum est [illegible]
Hoc est primum bonum et causa esse boni [illegible] boni in quibus
in omnibus [illegible] id quod [illegible] aliud.

in suo [illegible] quod [illegible] est in multis non equivoce generis in [illegible]
est in uno aliquid per [illegible] est causa aliorum. Sic omne calidum in eo quod primum
calidum non est est causa omnium aliorum. Cum ergo bonum sit in multis
non per [illegible] equivoce generis in illis. Necesse est quod sit in uno
per quod causa sit aliorum in bono. Non enim equivoce est in [illegible]
[illegible] in omnibus est [illegible] ad unum. Equivocatio enim
[illegible] ad unum non habet. [illegible] enim ad unum est simi
litudinum ad unum quod in diversa specie et in una [illegible]
ne participatur. Sicut est gubernator navis ad nautam
et civitatis ad iudicem. Nec enim eisdem regulis nauta
[illegible] navis gubernationem quibus [illegible] civita
tis gubernationem. Nec idem est in specie gubernator navis
et civitatis et tamen similitudo [illegible] in utroque una
est. Cum ergo talis similitudo in omnibus una sit quod unum sit
primum bonum ad cuius [illegible] et similitudinem alia bona dicuntur
esse unum primum bonum quod [illegible] bonum est et [illegible] in omnibus [illegible]
[illegible] bonum et [illegible] forma bonitatis est [illegible]
omnibus. [illegible] ratio est quod id quod [illegible] est omnis multipli
catio ad unum reducitur quod est primum principium totius mul
tiplicationis. Cum [illegible] ergo magnam esse multiplicationem
bonorum et [illegible] in [illegible] multiplicatione [illegible] ad infini
tatem [illegible] quod apud omnem artem fugiendum est [illegible]
hanc infinitatem [illegible] autem [illegible]
uno procedit et ad unum est ordinatum. Quod autem a pluribus
est non [illegible] sed dilatatur. Igitur [illegible] esse primum
bonum a quo et [illegible] bonum in omnia dif
funduntur. [illegible] quia omnis resolutio stat in uno
[illegible] sit resolutio posteriorum in priora sua composita in simplex
[illegible] Cum ergo multa bona sint que [illegible]
non esse priora nec simplicia. Sed composita nec causata esse [illegible]
causata [illegible] in unum resolvi [illegible] omne genus resolu
tionis. Stabit ergo resolutio in uno primo quod [illegible]
[illegible] bonorum est. [illegible] quod omne quod est in uno
quoque ordine vel est primum vel a primo. In ordine ergo eorum
que bona sunt utrumque vel est primum vel a primo et cum unum
quodque eorum non possit esse primum. [illegible] quod sit a primo. [illegible]
ergo ponere [illegible] primum quod omnium causa sit aliorum. Et hoc
quidem [illegible] et multas alias rationibus [illegible]
quidam obiciunt [illegible] philosophi obiciunt
Dicunt enim quod primum quod est causa [illegible] in [illegible]
de ratione eorum [illegible] autem unum est quod sit de ratione
bonorum que diversa sunt [illegible] specie et genere. In diversis enim
generibus [illegible] una [illegible] non est [illegible] esse
aliquid primum bonum quod sit causa et ratio omnium aliorum. [illegible] Ad
hoc autem [illegible] est [illegible] quod primum dicitur duobus mo
dis. [illegible] ratione principii et [illegible] ratione generis. Primum quod est [illegible] ratione ge
neris de ratione est omnium [illegible] et est causa eorum quia [illegible]
[illegible] principiat de ipso. Primum autem quod est in ratione principii non
est necesse quod sit aliquid de [illegible] vel [illegible] ipsius. Sic patet
quod punctum est primum linee nec tamen aliquid est de esse li
nee nec aliquid de [illegible] ipsius. [illegible] est [illegible]
principium in quo est linee inchoatio. Licet hoc inchoatio
nec sit determinata ad esse linee [illegible] ad [illegible]
omnia non est principium quod est de esse illius generis. Et hoc [illegible]

generis et est principium quod est simplex forme inchoatio nec ad
esse nec ad [illegible] determinata et hoc [illegible] principium non generis.
Hoc ergo tamen unum principium dicitur esse bonorum quod tamen nec in genere
nec in speciem [illegible] cum aliquo bonorum et [illegible]
omnia bona dicuntur [illegible] principium non generis. Capitulum [illegible]

Hoc autem quidam dicunt esse summum utrum aliquid sit
bonum. [illegible] bonum hoc non est. [illegible] summum bo
num quod non est primum et summum et causa boni in omnibus bonis [illegible]
[illegible] ergo est summum esse. Adhuc summum [illegible] per [illegible]
[illegible] vel solidum quiescit. Non autem [illegible] quiescit
in illo cui [illegible] est aliquid addi in bonis [illegible] autem
bonum est quod tamen additione [illegible] intelligitur non illud quod
primum est et id est hoc summum est. Adhuc [illegible] bonum meli
et optimum esse comparatio sit [illegible] alicuius et non potest dici quod
fiat comparatio non ad [illegible] nominis impositionem [illegible]
autem nominis impositio boni est illius non que pura boni
tas est. [illegible] ergo id simplex et purum bonum. Quod primum et per se
bonum est et causa boni summum esse. [illegible] autem quidam
dicunt [illegible] bonum esse quod colligit omnia bona non
[illegible] posse stare. Quod enim colligit compositum est. Quod autem com
positum est ex principiis componentibus pendet et [illegible]
habet [illegible] compositi et [illegible] mali
[illegible] habet summum non est. Adhuc [illegible] colligens
bona dicitur bonum esse [illegible] bonitate habet ex se [illegible]
enim dicuntur omnia bona et sunt sic unum non potest colligi
ex omnibus [illegible] necesse est quod multa remaneant bona non
collecta. Quod autem aliquid habet ex se non potest collatione
omnium bonum summum esse. Collectum ergo summum bonum esse
non potest. Et forte aliquis [illegible] dicet quod summum bonum
esse non potest deus est cui nichil deest [illegible] et omnium bo
norum fons est [illegible] esse ad [illegible] enim bonum [illegible]
ticipabile non est. Querimus autem hic participabile bo
num. [illegible] cum dicitur bonum unum [illegible] summum necesse est
quod hec comparatio sit multiplex una non [illegible] participata. [illegible]
autem una [illegible] esse que sit [illegible] et ab aliis participetur. [illegible]
[illegible] sequitur de necessitate quod aliquid [illegible] bo
num quod est deus et quod bonum [illegible] esse compositum est. Que
omnia sunt impossibilia. Summum ergo bonum deus esse non potest.

Ad hoc autem et similia per distinctionem solvendum est. Quod [illegible] sum
mum bonum multipliciter dicitur. Summum [illegible] in ordine et sum
mum comparatione et summum in [illegible]. Summum in ordine
[illegible] quod sit aliquid coordinatorum in forma boni. Sicut est
coordinatio omnium graduum a primo [illegible] et ab ultimo [illegible]
et sic cum resolutio stet bonorum in eo quod est pura bonitas
[illegible] per se bonum est et [illegible] ipsa bonitas pura est summum
bonum et optimum. Sic [illegible] metaphysica [illegible] ad
causas omnes resolvuntur ad causas primas que per se et sua
[illegible] sic omnia calida ad primum quod est calor per
se et hoc dicitur esse summe calidum. Quia hoc est [illegible] calor
simplex et purus. [illegible] quod calor est summus autem com
paratione est quod maxime accedit ad puram bonitatem
et hec non simpliciter [illegible] et [illegible] non simpliciter summum
est sed ad [illegible] summum et ad [illegible] non summum. Summum [illegible]
[illegible] dicitur [illegible] distinctionis [illegible] bonorum

et in quantitate virtuali sive bonorum dicitur et hoc duplex. dicitur enim boni possunt accipi per additionem et sic summum bonum est cum omnis dicitur enim boni additur sed dicitur autem summum bonum cum per attributionem et non per additionem omnis dicitur enim boni primo et per se convenit. Dicit quod triplex dictum summo bono dicitur in hoc esse bonum summum quod dicitur et singularis omnis omnium colligit bonitates. aliquid tamen est summum bonum per additionem actus ad potentiam omnis omnium bonorum colligit differentias. Cum enim per differentias sit eorum que nata bona sunt. eius unum sensibile vegetale intellectuale continet quod prius semper est in posteriori et per mediato. et sic trigonum in tetragono. et ideo quod ultimum boni differentiam attingit summum et optimum est quod in illa sunt omnis alie differentie bonorum et sua semper se habet ex additione ad priorem. sed etiam quo actus additus potentie quia prius ad actum ad esse determinatur. et sic ultimum boni in ordine illo summum est sed simpliciter simplex non est nec primum est nec per se et essentiale bonum est. Per attributionem autem dicitur summum bonum cui omnis omnium bonorum bonitates sicut cause efficienti et formali et finali attribuuntur excellenter et eminenter est. et sic summum bonum est deus. quia scilicet deus simpliciter sit tamen omnis omnium bonitates formalis formaliter effective in ipso habent. quas quanto magis imitantur bona sunt et quanto plus recedunt ab ipsis tanto plus malitie permiscent. Summum igitur bonum quadrupliciter dicitur. summum scilicet simpliciter absque comparatione cui omnia bona attribuuntur. et omnis omnium bonorum dicitur habet per attributionem et non per positionem vel comparationem sed simpliciter et excellenter et eminenter. simpliciter autem dicitur quia sine determinatione actus ad potentiam in eo enim nichil est in potentia quod sit determinabile per actum. Excellenter autem dicitur quod bonitates sue non sunt determinate ad unum sicut bonitates ceterorum. sed excellentes in omnibus et ad omnia. actu enim sunt et non causata. Causa autem ut dicit dyonisius excellentius habet id quod est causati. Eminenter autem dicitur per nomen translationis [?] enim mediatis nominis ratione. bonum est inmixtum. et bonum est immateriale. bonum enim materiale obumbratum est et per privationes multas impeditum est et determinatione ad unum contractum est. et ideo sic diffunditur sicut quod est materiale. cum in ipsum in se concipiat obumbratum et impeditum et contractum. Per aliam distinctionem quoniam non potest attribui summo bono quod est deus. et si eius ponatur sicut quod deo attribuitur erit non obumbratum vel impeditum vel contractum. sed boni quod eminenter sunt hec et quia illa habet totum boni et per tale eminentiam attribuitur summo bono quod est deus. hoc igitur est simpliciter et per unum summum bonum. sed hoc bonum ad presentem non pertinet speculationem. Secundo dicitur summum bonum in comparatione bonorum ad invicem. scilicet quod omnis differentias nobiles boni attingit sicut superius diximus de intellectuali. hoc enim in se habet et rationabile et sensibile et vivum et ens. et ideo in tali ordine imperfectum est primum et unum bonum perfectum ad aliquid. hoc est ex quibusdam differentiis bonorum est medium bonum. attingens autem ultimas differentias bonitatis summum bonum dicitur. In comparatione autem summum bonum dicitur prius cuius quod prima dicitur fons boni primi et sic quod secundum bonitates preponitur super illud. et summum dicitur quod [illegible]

ad veram attendit nominis impositionem. sed hoc non dicitur summum bonum simpliciter. sed bonum in quadam comparatione. Quarto modo dicitur summum bonum in quo stat resolutio bonorum. Verbi gratia illud in quo sicut in materia stat resolutio sit forma aliqua [illegible] et per hunc omnia bona. sicut forma calor [illegible] omnes calores formatos ad primum vel sit forma prima sive totum ad extra que tamen sive esse non sit ex bona. sed potius in ipsis sit forma et ideo bonitatis in eis ad presentem tractatum non pertinet. de hoc enim est inter peripateticos et stoycos contentio. Cum autem sit comparatio bonorum sicut predictum est. oportet quod illa comparatio sit in aliqua natura que sit in comparatis. illa tamen natura non oportet quod sit generis vel speciei. sed potius eius quod per attributionem convenit omnibus. In talibus autem natura in qua comparatio sit. primo per se et consequenter est in uno et in aliis est per quandam [illegible] ad illud. et ideo primum bonitatis est in summo bono quod est deus. vel ydea boni. sicut dicit plato. alia autem bona sunt per quandam imitationem et resonantiam essentie illius. Capitulum quintum de natura mali et quod nichil sit per se malum vel summum malum vel malum essentialiter.

Cum autem malum in omnibus non determinetur per formam sed per privationem forme vel privationem habitudinis ad formam non potest aliquid esse essentialiter malum. quia privatio non dicit esse quo aliquid malum sit. sed potius essentiam ab essentialibus perficientibus ad esse et vivere. et si non est ad essentiam malum. non potest aliquid esse per se malum. primum enim malum essentiale malum est. Adhuc videtur non posse aliquid esse quod sit causa omnis mali. id enim quod esset causa omnis mali oporteret quod esset forma quedam que in omnibus existens formaliter causaret malum. sed autem probatur dyonisius inducendo. omne enim malum aut est malum corporis vel malum anime. vel malum angeli. et malum quod corporis est [illegible] malum autem anime [illegible] malum angeli contra dei forme intellectum esse. [illegible] in corpore. non contingit in aliqua forma que posita sit in corpore. sed potius ab essentia privatione formarum vel habitudine partium forme que tracte sunt ad perfectionem. sicut est morbus in paralisi. vel aliquo morbo. perfectio enim motive ipsius motus quod est potentior per cerebrum et in organis motus que sunt nervi motivi. et in membris que moventur est forma sanitatis et consistentie corporis. paralisis autem non est forma. sed dissolutio et defectus huius habitudinis et perfectionis. et ideo contingit inordinatus in motus. quia cum appetitiva movere vult dissolutam primam motiva ad intentionem suam consequi non potest. et sic [illegible] sic est de morbis corporis. tam autem quod in animatis. sicut malum anime sit ex bono anime. bonum enim anime est in regimine rationis secundum ordinem omnis virtutis. malum autem non est aliquid positivum sed defectus ordinis. vel rationis vel virtutis que ordinant habent a ratione. et tunc per malum anime privatio est. similiter est in malo angeli. quod est contra dei forme intellectum esse. In intellectus enim dei formis est. qui ex primis luminibus [illegible] et inquisitione prius accipit ubi et totum sit in quibus [illegible]

et studio malum autem angeli est furor irrationabilis dementie cupiditas fantasia proterva. ut dicit dyonisius. furor autem irrationalis contingit ex indignatione boni et hoc indignatio [illegible] pro voluntate [illegible] concupiscentia est eorum que inseparabiliter [illegible] malo. que quia mala sunt de mente [illegible] et sic cupiditas manet de mentis forma vel habet contrarium est enim in mente. et quia sic intus forma privatur dementie vocatur. et hoc est malum concupiscentie. Non enim dicitur mala concupiscentia quia concupiscentia. sed quia dementie est. sic est et de fantasia proterva. hoc enim non est mala quia fantasia est. sed quia proterva est. proterva autem quia a veritate privatorum [illegible] probatur. non ex ignorantia. sed ex effectu [illegible] veritatis agitur. et ideo [illegible] Cum igitur in omnibus malum privatio sit. constat quod vel est equale primum malum et [illegible] mali. Ideo pythagoras tria dixit de malo. scilicet quod locus mali bonum est. quod malum infinitum est et quod malum orbinarium est. Per hoc enim quod privatio est. et nulla privatio salvatur nisi in opposito habitu. oppositum autem mali bonum est. dixit ad malum non loquitur in libro sive in bono. cecitas enim privatio est que in nullo nisi est in [illegible] que nata habet visus sive visionis. sed tamen huius que aliquis visionis habet. oculus enim est visive virtutis que a prima potentia videndi usque ad ultimum actum exigunt ad ultimam virtutem. sicut [illegible] figura faciei foramina. sive concavitates que sunt loca organorum. visus palpebre supercilia. figura oculorum tunice humores et dispositiones tunicarum et humorum [illegible] fletus visivi spiritus visus et cetera que ad perfectionem visus occurrunt. Sed hoc autem vel horum est. cecitas esse non potest. et ideo lapis non est cecus nec lignum. sed in malum non est nisi vel boni est vel per potentiam boni vel per ordinem privatorum ad illud. et hoc est quod dicit pythagoras. quod bonum sit locus mali. Infinitum autem dicit esse malum. quia cum inquinat et peius non dicatur per positionem vel per accessum ad aliquid quod sit per se malum. sed per recessum a bono. recessus ille cum non habeat terminum per accessum ad [illegible] stat. ita quod non possit plus recedere. quia autem nichil stat semper plus et plus a bono dicitur sine termino recessus sui et sic per privationem semper infinitum est. ideo quod ad actum infinite sit malum. sed quia ulterius recedit a bono quod non ulterius recedere et cadere possit. Orbinarium autem dicit esse malum. quia extra intentionem [illegible] principii ordinantis ad bonum malum efficitur. corrumpitur autem bonum potest esse. non enim est principium ad malum vel habitudo aliqua que non in eis movit omnino et infinite corrumpi possit. Bonum autem non sic. hoc enim non sine uno nisi efficitur scilicet ex eo solo [illegible] privatorum. et habitudinum et ipsa boni forma ad bonum. Ex hoc ulterius duo habentur. scilicet quod in malum nullius rei est principium. quia ex privatione vel causa constituitur. et quod vel est summum malum. vel enim est addo malum quam hoc possit sic peius. Capitulum

Oportet autem determinare sic [illegible] **Capitulum sextum quomodo bonum pertineat** bonum ad finem pertineat. sicut vult dicere **ad finem et sic bona** vocantur in libro de obedientibus [?]. Dicitur enim quod ad [illegible] **et sic a bonis** accentes quod non est eadem diffinitio rei et boni rei. ut dicit [illegible] sicut non est eadem diffinitio latronis et boni latronis

Cum igitur diffinitio omnia colligit que rei sunt. et bonum non colligat. vel bonum non esse de rei natura. Et ad idem inducuntur dicentes. quod aliud est esse et aliud bonum esse. bonum enim determinatur super esse. et sic videtur bonum non esse de essentialibus. Adhuc adducunt quod bonum ex additione se habet ad unum bonum et ens. Entitas igitur et bonitas et unitas rei cum bonum sunt. et cum omnes rei [illegible] mentem de bonitate et [illegible] ipsius. vel bonum vel de non rei esse [illegible] dicunt quod bonum pertinet ad finem. Iustum autem ad actum. et sic hoc est verum quod iam probatum est. tunc non est verum quod omne quod est [illegible] est bonum est. et tamen non est verum quod hoc bonum sit quod a bono est. quorum autem utrumque et dicit [illegible] ad hoc et similia dicitur [illegible] quod esse quod a bono est [illegible] quod a bono est. bonum est. et omne quod est [illegible] est bonum est. et quod bonum ad finem [illegible] pertinet. hoc autem sic probandum. In principiis enim dictum est quod bonum est in uno [illegible] est omnibus principiis et habitudinibus principiorum [illegible] ad rei perfectionem inter. et posset agere. esse enim [illegible] perfectum est. [illegible] non impedita operatione sive optimum posset per agere. et in tali entitas est primum boni [illegible] est boni inchoatio. Bonitas rei [illegible] sic ad bonum suum destinato unitas autem est in ipso. sic ad unum finem et speciem informato. Bonitas autem est in ipso. sic ad perfectum agere finem perfecto. et sic in entitate que prima rei compositio est boni inchoatio et sic eius dicitur bonum. et non potest esse sine bonum in quantum est ens. In unitate autem privatorum boni ad unum est destinatio. et sic omne quod unum est bonum est in eo quod unum est. In unitate autem boni ad finem est specificatio quod ulterius [illegible] ex bono perfecto. et sic verum quod unum est. bonum est. in eo quod unum est. Bonitates autem formam specificatam et determinatam et inchoatam ultimo perficiat. ut in omni posse suo valeat operari sive sufficienter. Hoc est sive ipsius finem non impedita operatione. ideo igitur bonitas que est in ente uno et vero. ideo [illegible] ordinis est ad bonum sicut ordo ad bonum est in inchoatione et determinatione et specificatione. Ratio autem bonitatis in bono est ratio perfecti in ad actum qui est sive non optimum. Ex hiis patet quod bonum est ex principiis non esse sive non optimum. bonum est pertinet ad finem et inseparabile est ab ipsa. Iustum autem ad actum pertinet operationis cuiusdam. que licet sine [illegible] sit non est tamen completa nisi actus in eo quod completa non est. Ex hoc ulterius patet quod bonum est quia a bono est. sic eius causatum ab ente causante. Inchoatio autem boni non est [illegible] ab quo est [illegible] non sive plus sint in causa. et sic id quod causat. existit est eminenter omnia illa que sunt in causato. In bono tamen plus est quia primum bonum causando per ipsam intentionem causatum bonum est. bonum autem est diffusivum esse sui ipsius. et cum causato per eius diffusio sui sit in omne causatum magis principiante potentie. constat quod primo causando bonum est per hoc quod [illegible] maximus et [illegible] quod bonum determinatur a bono a quo [illegible] quod est vocatum. quia bonum diffundendo se [illegible] vocat ad esse vocat enim ea que non sunt tamquam ea que sunt. et hoc est [illegible] quod dicitur quia de bono est summi [illegible] summi boni sunt

Tractatus .iii. de eo de quo est intentio de moribus. Capitulum primum quod sit bonum secundum completam hominis considerationem.

De humano igitur bono intendentes determinare, oportet considerare hominis bonum secundum quod homo est. [illegible]

Capitulum .vii. quid sit uniuscuiusque bonum.

Quia generaliter investigare bonum hominis in eo quod homo est quaerere, oportet nos inducere quod sit uniuscuiusque rei bonum. [illegible]

Capitulum .ii. [illegible] quod tale aliquid bonum sit hominis inquantum homo sit.

Quod autem tale aliquid bonum sit principaliter [illegible] [illegible] Expedit igitur [illegible] omne quod bonum aliquid appetit [illegible] summum bonum et optimum est [illegible]

est aliquod bonum pluribus appetere. Si igitur bonum universaliter est
quod unum appetit per se tantum, ergo quod illud bonum hominis in quantum
tum homo est quod per omnia que homines facit et intendit et opera-
tur. Omnia autem que homines faciunt pertinent ad operationes dicun-
tur ars et electio. Est igitur bonum hominis in quantum homo quod per ar-
tem/doctrinam/actum et electionem intendit et operatur. Quoniam autem ars
omnis aliquod bonum operetur [illegible] in generali plura tribus
rationibus. Prima sumitur ex diffinitione artis supposita que est
hec que dicitur quod illis per tempus bonis ignorat. quoniam
ars sit collectio ex adinventis per comprehensionibus exer-
citatis, et plures ad aliquem finem bonum sive commodum qui in
vita inventores enim earum homines sunt, et hunc utilitatem
per se desiderantes artes invenerunt. Cum igitur bonum com-
muniter in diffinitione artis ponatur, constat artem et intende-
re et operari bonum. Secunda ratio est artes sunt sapientie virtutes
sunt imitatrices nature exterioribus [illegible] et huius species
et formas artificiales imponentes. Species autem talis exterio-
ri non imprimitur nisi propter aliquod bonum in ea quod inten-
dit artifex per artificiatum. Ars igitur per artificiatum a-
liquod bonum intendit et operatur. Dicitur autem ars sapientie virtus
secundum quod ait Aristoteles in vi Ethicorum quod certissimos circa unamquamque
artem sapientes vocamus. Sapientie enim [illegible]
est officium quod dicit Aristoteles in I [illegible] quod sapientis est [illegible]
de unoquoque prout esse se habet reddere ad bonum. Et ita
ars que bonum opus considerat hec est sapientie bonum. Propter quod
artes mechanice a philosopho non sunt refutande. Sicut enim
[illegible] arithmeticam et geometriam tradit physice, palladis
agriculturam, Vegecius militarem, Ypocras cyrurgiam,
et alii quidam philosophi alias tradiderunt artes. Quod dicitur
autem imitatrices ideo dicitur quia usu proficiunt ad
motum et operationem. Forma autem que deducitur ex illis
ad modum naturalis forme movet ad actum et non extra.
Hec patet quia pro diversitate formarum operationes aliquam
modum habent, sicut patet de medicina [illegible] bonum [illegible] et musica
instrumentalis et agonistica [illegible] et alie exteriores
que videntur pro parte adipisci [illegible] tunc. Tertia ratio est
quod homo compositus est ex corpore et anima, et bonum hominis non
est tantum bonum anime sed et bonum corporis ad bonum anime re-
gulatum. Est enim instrumentum anime, et sine eo instrumento
nullus adipiscitur quod vult. Ita sine bono corporis anima bo-
num suum adipisci non potest, licet adeptum per eorum
corporis sine corpore possit retinere. Bonum enim corporis cum ex
multiplici causatur indigentia compendio et extrinse-
cis oportet adipisci. Ut autem compendiose adipiscantur artes
exiguntur, et cum multe sint indigentie varias oportet
artes reperiri, ita quod homo solus per se ipsum non suffi-
cit satisfacere omnibus indigentiis suis. Propter quod [illegible] dicitur
quod vita hominis solitarii peior est quam esse possit. Et Aristoteles
dicit quod homo solitarius sibi sufficiens vel melior
homine est sicut deus, vel bestia est. Nullo enim indigens est
deus, bestia autem non multis indiget. Homo autem
qui propter tenuitudinem complexionis multis indiget. Cum
igitur artes propter indigentiam invente sint, indigentia omnis
sit appetitus boni indigentiam illam supplentis, constat

autem omnem artem bonum aliquod esse operabile. Propter quod Aristoteles dicit in
Ethicorum vi quod ars est cum ratione factiva principium, ut ex
ratione habet perfectionem, ex factivo autem habitu a qua consulitur in materia-
lis habet imitationem. Probatum igitur est universaliter quod omnis ars bo-
num quoddam appetere videtur. Nec videtur esse instantia si in ar-
tibus maleficiorum sicut in [illegible] vel furtiva vel
[illegible] vel huius arte aliqua. Sed hec solvitur distin-
guendo quod aliud est quod facit ars et aliud quod facit artis ab-
usus. Ars enim non facit nisi determinat malum quod scit [illegible]
te potatur. Alius [illegible] sicut bonum ipsius [illegible] ad fugam
et ideo ars ponitur ad fugam malorum. Et ideo eleganter dicit
Boetius quod scientia mali sine bono esse non potest, quia non nisi
et malum non cognitum. Concupiscentia autem cuius cum ars de
[illegible] malas insurgit ad concupiscendum quod non est vi-
tium artis sed quilibet concupiscentie. Omnis igitur ars operatur
bonum, licet ab usu artis alius sit cum malo. C. iii. Quoniam

Similiter omnis doctrina **doctrina appetit aliquod bonum**
bonum aliquod operatur. Doctrinam autem dicimus eam quam greci
methodum vocant. Methodus autem componitur a greca compositione
metha quod latine sonat vel cum vel trans vel ultra et odos
quod est via. Methodus igitur doctrina talis est que est cum via
vel in via vel ultra viam sive super viam dirigendam. Homo
autem viam tantum habet et finem in que dirigit. Methodus
igitur est doctrinam viam dans inveniendi vel finem inveniendi
per doctrinam inventum autem ut finis. Bonum quoddam est,
sicut patet per omnia antedicta. Omnis igitur doctrina methodalis bo-
num ad appetitum et inde dirigit. Si autem queritur cum vir-
tutes intellectuales sint v sicut docet Aristoteles in vi Ethicorum,
scilicet sapientia intellectus scientia prudentia bonum aliquod appetunt sicut
doctrina methodalis. Dicendum enim quod de sola scientia ratione
assignavit. Triplex ad hanc questionem est respondendum.
Quarum prima est quod scilicet scientia sicut doctrina bonum aliquod
appetat, sed scientia est doctrina comprehendat. Cum igitur scientia
sit comprehensio veritatis immutabilis ex principiis ne-
cessariis demonstrata, doctrina autem via sonat ad comprehensio-
nem cuius ad quam vite ille producit. Sed ultima comprehen-
sio veritatis doctrine ut ex veritas via est ad compre-
hensionem. Tunc doctrina modum accipit scientie, et quantum ad hoc
scientia sub methodo sive sub doctrina continetur. Secunda re-
sponsio est quod duo sunt fines hominis, scilicet tranquillitas per
affectum, quod scilicet affectus passionibus nec movetur
nec ducatur, nec deducatur vel abducatur, et hec consequitur
per virtutem. Veritas autem quam in intellectu a passioni-
bus non subiacet, et per veritatem homo nec est nec efficitur bo-
nus sed potius per virtutem. Et cum scientia sit ad veritatem quo homo non
est nec efficitur bonus, non oportet quod scientia bonum ad appetere dican-
tur. Et ideo non posuit inter principia hominis per que homo potens est
fieri appetere et operari bonum humanum. Tertia responsio est
firmatio prima ratione, et est a minori. Virtus enim ut ex quo
habitus comprehensionis probabilis vel per suasionem bonum
operatur vel appetit, quod habitus comprehensionis necesse
operatur autem bonum habitus ex probabilibus et persuasi-
vis doctrinalis sive methodalis vulgo dicitur. Magis appe-
tit et operatur bonum scientia que est ex necessariis. Scientia igitur non potuit

inter principia inclinantia ad appetitum boni, quia ex quo
doctrina potius ex constanti relinquitur quod multo magis
scientia hec operatur. Hec sunt igitur eius inventiones. Si quis
autem ad hanc questionem intendit et [illegible] unde volunt
dicit appetitum quo aliquis appetit bonum esse ten-
tationem qua tendit ad bonum acquirendum, et hec
est [illegible] ab eo quod homo concupit et comprehendit finem et bo-
num quod appetit, que intentio scientie et sapientie et intel-
lectui nullo modo convenit. Scientia enim resolutione proce-
dit a compositis in simplicia, et ideo potius est a corpore
ad animam, et ideo non appetitus et operationis habet for-
mam, sed potius receptionis et passionis. Idem autem
est de intellectu qui est receptio principiorum, que omnia
sunt. Et idem est de sapientia que est receptio altissimorum
et simplicissimorum, quem difficile est bonum scire. Sapientia
igitur intellectus et scientia ad bonum aliquod concurrunt homini ad
utilitatem. Per esse non perficiat hominis appetitum. Et ideo inter
principia quibus efficitur homo ad appetendum non ponuntur.
Sed tunc queritur de prudentia quare non ponatur. Sed ad
hoc dicendum est quod prudentia per quod est ratio perficiens electionem
ex parte electionis se tenet, sicut [illegible] est in textu. Si
autem dicitur ratio dans viam ad eligibilia discernenda et
diiudicanda, sicut ratio methodali doctrina continetur,
sicut Aristoteles dicit tunc doctrinam initio topicorum. Patet igitur quod
sive accipiatur prudentia que est virtus eligentis, sive
prudentialis doctrina que est via ad eligendum ostendit,
prudentia specialis non habet perfectionem ad appetendum quoddam
bonum, que separata sit a perfectione doctrine methodalis
et electionis. Sufficienter igitur dictum est quod ea que cum ratione bo-
num quoddam appetere videntur sunt ars et doctrina. C. iiii. Quoniam

Quod nos actum **actus quidam bonum appetere vi-**
appellamus greci praxim consueverunt appellare. **detur**
Dicitur enim greca vulgo. Et Johannes Damascenus quod praxis est post electio-
nem hominis energia id est operatio. Energia enim sive operatio
est illius uniuscuiusque substantie virtus et motus, et [illegible]
[illegible] energiam. Dicitur quod energia est illius omnis substantie
innatus motus, et item energia est illius et manifesta-
tiva uniuscuiusque substantie virtus, et item energia est illius
prima semper mobilis virtus intellectivo anime, et hec ex
se ipsius motus naturalis et semper ex ipsa irrigatam. Ener-
gia igitur id est operationes praxis dicitur et quod actus vel actiones.
Nos autem dicimus super appetitum latinum sermonem quod actio
sive actus denominatur ab actu qui est complementum et per-
fectio uniuscuiusque rei. Et ipsa operatio secundum actum que est perfec-
tio [illegible] egrediens ab ipso vocatur actio sive actus.
Sicut ab igitur a luce egreditur lucere, ab intellectu intel-
ligere, a voluntate velle, et sic de aliis. Et quia a sub-
stantia actu actio talis egreditur, ideo energiam greci vo-
cant que componitur ab en quod est in et ergon quod est opera-
tio vel labor. Interior enim operatio est que de interiori-
bus, hec est de substantialibus egreditur. Ideo et dicitur substantialis virtus
vel motus per virtutem enim a substantia talis egreditur operatio
et manifestativa substantie. Cum autem homo solus inter alia
dominus sit suorum actuum et operationum, illi autem dominus sit non

quod per liberam electionem operatur, ideo dicunt greci quod actus
est energia sive operatio hominis per electionem. Si autem talis
est actus preelectione est operatio naturalis. Omnis autem ap-
petitus exigentiis ad aliquod bonum est quod per actum adipisci
intendit. Constat actus omnem aliquod bonum operari.
Actus enim sive actio est secundum quod in id quod subiacet vel inten-
ditur. Agere dicimus. Ex hoc est quod actio et factio differunt.
Actio enim est virtus talis per se ipsam operatio sicut in exteri-
ori. Factio autem est operatio in subiectam materiam exterio-
rem. Dicitur autem per extensionem significationis et factio actio
et actio factio, sicut per largitatem que operationes exteriores sicut
loqui ambulare comedere et bibere et huiusmodi actiones dicuntur,
et inter alia extenditur [illegible] exigere quod et passiones vi-
les exigere omnia ut fames sitis et huiusmodi. Aliud et opus
virtutis a virtute operatum est. Energia dicitur, quam igitur in
actus sumatur, constat quod actus est agere secundum virtutem et formam
agendi convenientis, et cum solus homo dominus sit suorum actuum,
erit omnis actus sive actio electivus motus appetitus,
motus autem appetitivus. Illius autem appetitivus motus est propter
aliquod bonum. Actus igitur omnis per ipsam sui rationem quoddam bo-
num appetit. Sed tunc queritur quare et factio inter ea non
ponitur, que aliquod bonum appetere videntur. Et dicendum est ad hoc
quod factio non est tam formabilis artis sicut actio virtutis. Si
[illegible] enim ars factivum principium cum ratione et si factio sit
sine ratione, exterioribus erit factio et non erit factio artis.
Et quia factio per se ad quoddam bonum hominis ut homo est non
ordinatur, ideo non semper factio bonum aliquod appetere videtur. Et ideo
cum principiis bonum aliquod appetentibus non numeratur. C. v. Quoniam

Electio et bonum aliquod **electio bonum aliquod appetere vi-**
appetere videtur. Eligere enim ut dicit Damascenus est **detur**
duobus vel pluribus propositis hoc illi preoptare. Et sic electio ex
duobus compositis est ratione, scilicet preveniente et ponderante proposita,
et appetitu optante et volente unum ex illis. Unde dicit
Damascenus et Gregorius Nyssenus quod post electionem impetus ad
opus et post opus usus, et deinde cessat ab usu in
hoc quod intendit. Cum igitur electio cum appetitu sit et ratio-
ne inclinans actum, constat quod electio bonum aliquod appetere
sit et actum inclinari est consiliari. Quod omnis ars et omnis doctrina
similiter autem et omnis actus et electio bonum quoddam appetere videtur. Si
autem quis querat cum multa sint in homine sicut sensus
estimativa concupiscentia naturalis et multa huiusmodi que omnia ad bo-
num aliquod ordinantur, quare ista non ponuntur inter ea quibus
homo ordinatur ad aliquod bonum appetendum. Et dicendum
est quod cum superius posita singula preter principia ponere non oportu-
it. Omne enim quod appetitum boni disponit aut est ap-
prehensivum vel motivum aut ex apprehensivo et mo-
tivo compositum, et si quidem est apprehensivum est sic dirigens
ad bonum. Directio autem hec non potest esse nisi in exterioribus
vel interioribus sensibilibus, et sic in exterioribus est ars vel
per modum artis. Si autem in interioribus est doctrina methodalis
via docens per quas obtineatur quod appetitur. Si autem ex
parte appetitus simpliciter tunc est energia sive actus. Si autem
ex utroque est, tunc est electio ex qua ratione et sive ordo utrorumque.
Electio enim ut oportuit aliqua sequitur ut simplicia

simplex enim est autem compositum materie illud simplex est
compositum. ex actu autem et doctrina sive arte compositum
electio quam greci prohairesim vocant. heresis enim grece
secta est ... electio sectatur bonum ...
[illegible]

immediate autem ad bonum electio. C. vi. cuius sit bonum quod hic primum appetitur.

Bonum autem dicimus sit quod hic ... bonum appetunt dubitatur a quibusdam quid vel quale sit bonum. constat enim quod bonum sui forma et bonitate movet appetitum ...
[illegible]

... arte et omni doctrina methodali et omni actu et omni electione quidam bonum appetere videtur. C. vii. de qua [illegible] diffinitione stoycorum in descriptione boni.

Ideo stoyci bene [illegible] bonum diffinierunt quod bonum est quod omnia appetunt bonum enim ipsum [illegible]
[illegible]

[illegible]

... bene quadrante bonum quod omnia appetunt. C. viii. de differentia bonorum que appetuntur.

Et quo quidem hoc per [illegible]
[illegible]

[illegible]

et electiones doctrine et artes et fines. Quedam vero per aliud mutuata et instrumentalis deservientia indigentie scilicet supplendo. Et hec totum mechanice operatur; tamen ad felicitatem quia homo sic agens indigentie operationes tales intelligens habet [illegible]

C. ix. De operatione virtutum similiter ad invicem.

Quum autem felicitas sit opus et non operatio non per se [illegible] ad hominis vitam pertinentibus. Per operationes meliores sunt in [illegible] in quibus operationes [illegible] operatorum meliores operationes.

[illegible]

operationes in hiis meliora existimant operationibus opera.

Quum ad felicitatem ad [illegible] **C. x. De instrumentis rationalis ...**

[illegible]

C. xi. De reductione harum facultatum ad unam que precipit dirigit et ordinat ceteras.

[illegible] ad cuius respectum omnia alia dicuntur bona [illegible]

[illegible]

ad delectandum invicem conveniunt. Et dicit quod perfectum ultime et optime facultatis bonum est finis boni et optimus hominis. Et hoc est [illegible] aliud est operabile a ipsum ponimus. Alia vero [illegible] et non propter ipsa, propter alia. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] facultate illud est [illegible] [illegible] hominis. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et doctrinas. Non secundum maniam et vacuam sed secundum rationem quod sapientie ordinata ad unum. Et si quis obiciat quod bonum hominis magis videtur esse omni homini convenire, bonum autem hoc ad quod alia referuntur non omni convenit, sed potius ei qui est ordinator et motor omnium. Dicendum est quod sicut omne analogum est in uno simpliciter et in aliis secundum respectum ad illud. Ita operativum quod secundum civile bonum est in uno quidem est qui gubernator est civitatis. In aliis autem secundum respectum ad illud. Et sic primum est directorum, quod prima bonitate sit participatum. Et sic primum bonum ab omnibus est participabile secundum uniuscuiusque facultatem et dignitatem. Capitulum xiii. quod ex deductis sequitur quoddam bonum maximum ad totam vitam.

Ex predictis sequitur quod cum ultimum hominis bonum sit ad quod tota intentio dirigitur, dirigitur autem ad ipsum secundum totam vitam. Ita quod secundum directionis ex forma et dispositione vite accipitur. Quod ultimum magnum habet incrementum ad vitam hominis. Quia nichil valet ad vitam hominis nisi quod proportionem habet ad illud. Et ideo hoc est tamquam quoddam signum ad quod omnia que sunt in vita hominis per se et hominis in domo et hominis in civitate vel gente referuntur. Quod signum si tollatur, non erit certum in humanis operationibus, sed omnia casui et fortune deputabuntur quod esset valde inconveniens. Igitur et ad vitam cognitio eius magnum habet incrementum. Et quasi sagittatores signum habentes magis utique adipiscimur quod oportet, secundum bonum perfectum ad bonum quod est ultimum et optimum. ~~[illegible]~~ Capitulum xiiii. cuius facultatis sit hoc bonum.

Habito autem quod aliquod bonum et sit hoc bonum ultimum sit omnium artium doctrinarum actionum et electionum humanarum, convenit investigari cuius artis vel doctrine sit dirigere et perficere in ultimum et humanum bonum. Et quo illud oportet accipere per facultatem illam vitam figuraliter vel circumscriptione. Hoc enim accipere temptabimus. Temptator enim in manibus palpans temptat experientia per manibus viventis sicut conveniens de [illegible] non habens. Quod si haberet non temptaret et palpans procederet, sed certus ambularet. Sic enim in procedendo dicitur in moribus hominum certe et [illegible] non est sed quasi contracturales et ex hiis que expediunt viventium. Cum tamen ea que expediunt uni non necessario expediant alteri. Sic quoque temptando, potius quam demonstrando, figuraliter et superficialiter faciemus doctrinam de bono humano. Quod quidem sit dispositione et causa et cuius disciplinarum aut virtutum virtutes et dicuntur tales disciplinas sunt potestative quia ad modum preceptorum et consiliatoribus et [illegible] [illegible] quod intendunt sic in precedentibus

dictum est. Et ex quibus tantum bonis probatur quod hoc bonum operari et conducere est civilis scientie quasi bonum principaliter civile est tractandum. Et non propter hoc assumpta est. Est autem hoc quod principale bonum principalis est facultatis in omni ordine potentiarum facultatum. Principale autem bonum felicitas, quare felicitas principalis est facultatis. Principalis autem facultas que legem ponit omnibus vocatur legem ponens civilis est. Quare principalis facultas civilis est. Civilis autem facultatis humanum bonum est. Facultates autem appello artes et doctrinas potentias, quia facultas est facilis potestas. Tales autem doctrine que ad usum referuntur, facile unicuique prestant facultatem ad operandum quod vult. Tales autem ad quas alie artes referuntur, architectonice dicuntur ab archos quod est principatus et tectonica quod est conditiva, quia est operativa alicuius per operationem conditivam. Hic idem bonum consideratur in quolibet genere architectonica dicitur ad totam coordinationem illius generis. Omnium autem principalissima est que omnes ordinat et omnibus precipit, et hec est civilis. Dicitur tamen duplex architectonica secundum principalem conditionem in se et sic architectonica dicitur [illegible] artium relata ad utilitatem. Et omnis ars apotelesmata facientes architectonica dicitur ad usualem civitatis ducit. [illegible] principium dicitur et architectonica a conditione finis qui est principalissima causarum. Sic civilis [illegible] et legis leges et precepta dantes omnibus ordinatis ad finem. Et sic hic loquitur de architectonica. Propter quod quod huic modo finis humanus ut utique principalissime et maxime architectonice est. Et talis utique civilis apparet quod hic per consolidationem sui boni omnibus precipit, omnibus leges imponit, omnes ordinat et omnibus utitur. Sicut modo est supra expositum. Quorum enim scientia omnes facultates ordinat quo scilicet finaliter architecti et [illegible] [illegible] et chalcalothechimi debitum est esse in civitate ad usum civium. Et tales facultates sibi proportionales unumquemque civium oportet addiscere et quousque ne quis ultra finem artis vano studio detineatur et in vano labore consumatur. Hoc est principalis et maxime architectonica. Perordinatrix autem horum est civilis. Ultimi boni humani civilis est operativa. Quedam enim disciplinas sunt quo secundum expedientiam de civitate, per ea que probata sunt, quia licet omnis inquantum est disciplina bona sit, tamen expedire civitati quod artificiatum est in calegnitatem [illegible] iam habent adinventam per quam civibus ad felicitatem vite magnum prestant impedimentum. Sicut est nigromantia. Lenocinium et alia huiusmodi. Propter quod dicit [illegible] in architectura quod secundum etiam ex civitate templa edificanda sunt in campis florigeris et locis inbosicatis [illegible] [illegible] sine verecundia et sine dissolutione matronarum civitatis possint celebrari. Sibi autem et [illegible] templa edificanda sunt extra civitatem in locis lapidosis et asperis in quibus colentur sacra [illegible] [illegible] a iuvenibus et cives sales non [illegible] per aspectum sacrorum [illegible]. Iovi autem qui omnia de celo dominabilis [illegible] ad hominum felicitatem per capitolio medium civitatis [illegible] sic enim dicit [illegible]

[illegible] non dominabitur [illegible] [illegible] consecrantibus non fulminabit [illegible] per [illegible] celi. Vnde [illegible] non [illegible] omnibus [illegible] [illegible] quod [illegible] a [illegible] vel [illegible] [illegible], non [illegible] sine consilio senatus. Penarum autem inflictionis non [illegible] de consensu totius cetus [illegible]. Beneficia autem operari [illegible] facere [illegible] [illegible] bonitate. Hec et civilis perordinat quales disciplinas quibus civium addiscere. Sicut enim dicit Plato in principio Timei [illegible] [illegible] operari [illegible] et [illegible] [illegible] aliis facultatibus applicantur, ad quas secundum [illegible] magis ydonei sunt. Fortes robusti et agiles et [illegible] [illegible] ad militiam. Fortes autem et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] destinantur ad agriculturam et sic de aliis. Et si inveniantur in humilis indignitatibus superioribus ad inferiores [illegible]. Et qui se ydoneos exhibuerunt de inferioribus ad superiores exaltantur. Hec et determinat usquequo oportet quemlibet addiscere qualiter facultatem. Iubet enim quod non [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] aliud [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] contemplationis [illegible] vel nichil habet humani boni, sed in opere operato [illegible] [illegible] [illegible]. Et ideo [illegible] studere [illegible] hoc quod possint includere bonum [illegible], [illegible] [illegible] est [illegible] [illegible] quod civilis [illegible] boni est operativa quas enim [illegible] debitum est disciplinarum [illegible] et quales [illegible] addiscere debita est. Et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] perordinat [illegible] [illegible] [illegible] disciplina [illegible] [illegible] ad usum omnis facultates pretiosissimas [illegible] est pretiosissimorum bonorum operativas. Illa humani boni est operativa et principalis architectonica. Civilis enim omnes tales pretiosas [illegible] [illegible] [illegible] civilis principalis humani boni est operativa [illegible] [illegible] [illegible] quod civilis [illegible] [illegible] [illegible] militarem et yconomicam et rethoricam quantum ad illam partem que est iudicativa, quia omnis allegatio rethorica per dictionem [illegible] iudicialium ordinatur et distribuitur. Ille autem pretiosissime sunt in civitate quia militaris conservat pacem. Yconomica [illegible] et rethorica dirigit causas. Eo tamen quo in [illegible] rethorica [illegible] videmus virtutes pretiosissimas suis facultatibus sub hac scilicet civili existentes esse, ut puta militarem yconomicam et rethoricam [illegible]. Cum [illegible] hec omnibus aliis [illegible] disciplinis utatur ad suum bonum [illegible] sicut in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] est. Adhuc autem cum legem omnibus ponat quid quemlibet oporteat operari, et a quibus abstinere sicut supra [illegible] est ostensum, [illegible] quod civilis [illegible] finis [illegible] omnes fines aliarum facultatum, quia omnium fines [illegible] [illegible] ad ipsum et singularium fines virtute et potestate [illegible] sunt in ipso. Finis autem qui omnem complectitur humanum bonum est. Civilis [illegible] [illegible] finis est humanum bonum. Utuntur enim hac reliquis pretiosas disciplinarum. Amplius autem legem ponente quid oportet operari et a quibus abstinere, huius finis complectitur utique eorum aliarum, quia propter hoc utique erit humanum bonum. Capitulum xv. de dubitatione et exclusione dubitationis.

Dubitabit autem aliquis utrum si humanum bonum sit politice [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] bonum [illegible] est gubernatore. Civilis autem gubernator non [illegible] est sed unus precellens. In aliis autem hoc bonum non est, et sic humanum bonum non civibus hominis [illegible] [illegible].

que autem hominis sunt [illegible] [illegible] civili [illegible] [illegible] omnem [illegible] [illegible] quod [illegible] bonum non videtur humanum esse bonum. Ad hoc [illegible] quod sicut totum universale est in quolibet suorum subiectorum, ita totum potestativum et virtuale non est sic, sed potestate et virtualiter in quolibet est sibi subiectorum potestativum et virtuale. Sicut victoria que est in duce exercitus [illegible] [illegible] virtute in eo qui natum [illegible] [illegible] aliquam [illegible] [illegible] aliquam in militari. Et sic de aliis. Omnibus enim huius virtutibus congregatis et ad unum relatis perficitur victoria et singula tanto meliora sunt quanto victorie sunt propinquiora. Et hoc tamen idem est bonum exercitus et unum [illegible] [illegible] singulariter de exercitu. Singulorum enim opera [illegible] [illegible] bonum [illegible] [illegible] per analogiam ad ultimum bonum, in qua analogia idem est bonum unius et totius exercitus. Non quidem generis vel speciei vel ratio vel diffinitiva ratione, sed analogia ad unum que est proportionis commensuratio omnium singulorum ad unum ultimum. Et ideo greci dicunt hoc bonum [illegible] proportionatum ad unum operari dirigit ad bonum ultimum per modum trutine. Trutine autem brachium libre est in quo est pondus [illegible] [illegible]. Hoc enim brachium ab equilibro [illegible] [illegible] ad angulum rectum descriptum [illegible] [illegible] quod describit utrumque libre brachium ascendens et descendens et secundum quam brachium descendens describit in quarta circuli, quod [illegible] angulo recto pondus est incrementum maius vel minus sicut Euclides probat in libro de ponderibus. Et sic bona tanto maius incrementum habent ad unum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] propinquiora. Et tanto minus incrementum habent ad unum [illegible] sunt ab illo distantiora. Et sic inter se dicuntur meliora. Si enim unum et idem est per analogiam bonum unius hominis et bonum civitatis, eo [illegible] [illegible] [illegible] cuius bonum quod est civitatis [illegible] bonum ad [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] civilis scientia ad quam omnes alie ordinantur doctrine et artes, suscipere per gubernationem artis et salvare perfectum hominis illud bonum humanum quod est perfectius et maius, quia [illegible] amabile [illegible] uni homini bonum est per suam artem et facultatem et actionem, tamen melius et divinius est quod est gentis et civitatum. Divinum enim bonum est omnia ad unum opus participandum referre. Amabile quidem quod est uni soli bonum, melius vel divinius quod est bonum genti et civitatibus, propter quod dicit Eustratius quod politicam magistro dei assimilatur. Quod enim consiliat et [illegible] nocet consideratio hoc quod suscipit et salvat. Hoc autem abiciat et tollit. Methodus quidem quod [illegible] [illegible] hec bona appetit secundum analogiam quo inducta civilis quedam particularis est scientia civilis existens. Quod autem per diffinitionem et [illegible] tamen hoc optimum bonorum sit infra [illegible] [illegible] loco determinabimus. Tractatus iii. de modo procedendi in hac scientia et de auditore. Capitulum i. quis [illegible] in hac scientia.

De hac autem materia sufficientia non oportet exquirere certitudinem [illegible] nos reputamus dixisse. [illegible] sed sufficiet figuraliter manifestatum est eam per celest[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] rationes quas in [illegible] de qua intendimus admittit. Materia autem huius scientie sunt res pertinentes ad vitam [illegible] quod ad felicitatem dirigunt et actiones voluntarie que secundum [illegible]

[illegible]

C. ii. quod maxime variatio sciencie que est de gubernatione hominis et non certum sit per hanc non est in ...

Ethicam autem que est de hominis civilitatione in quibus perfecte bonum humanum ... tantam habet variationem. et apud civiles ...

[illegible]

C. iii. qualiter in hac sciencia possimus hanc cognoscere.

Et quia principia in hac sciencia estimabilia sunt ... talis erit que magis ex amore boni ... quam ex necessitate demonstrationis. de talibus ...

[illegible]

C. iiii. qualiter debeat auditor qui loco rethoris est instrui ... tribus.

Eodem autem modo intelligendum est de auditore ... qui vincit ... audit ... et persuadetur in moribus ex officio suo tenetur ...

[illegible]

C. iii. de o(mn)ia opinioꝝ de felicitate

C. v. de hiis q(uae) feli/citate dicuntur o(mn)i/u(m) bonoꝝ

Cap. vi. de una q(uaesti)o(n)e ... opinio(n)e

quam different rationes que a principiis deducte sunt ad principiata a rationibus que a principiis deducuntur ad principia. Bene autem et Plato dubitavit et hec quesivit utrum a principiis ad principiata esset via et eadem via est sicut in stadio spatium ab athlothetis qui in principio conducti stadium sedent ad terminum cursus vel eorum per contrarium. Videbatur enim quod una esset via sed tamen habitudine differens, et ideo in utroque est equalis. Per hec procedit. Ex dictis autem colligitur quod incipiendum est a cognitis. Cognita enim duplex sunt. Quedam enim nobis sunt cognita que propinqua sunt sensui. Quedam simpliciter cognita sunt, sicut principia et cause ex quibus principiatum determinatur et causatum et quodque fit talis scitur. In una scientia forte melius est et utilius incipere a nobis cognitis, sed enim finem considerantibus per hoc finis et principium est. Quantum autem ad ea que speculatorius sunt in hac scientia, notum est finem principium esse eo quia que ad finem sunt speculari non possunt nisi cognito ipsius ratione cuius exemplum dat exitus in speculatione domus, in qua qui edificare vult totam domum considerat, et sic [illegible] considerat, et per totam domum venit ad speculationem tecti et figuram tecti; considerat qualiter ponantur parietes ex parte vel altitudine; considerat de dispositione fundamenti quod tantam altitudinem possit sustinere. Unde in speculatione finis prior est et totius speculationis principium, sine quo nichil aliorum possumus speculari. In operatione autem que proprie attenditur in arte et moribus est e contrario. A positione enim fundamenti venitur ad erectionem parietum, et sic proportionatum tectum supponitur, et per hec finis edificii attingitur qui est domus perfectio. Et in hac via finis ultimum est omnium eorum que sunt ad finem. Et hoc est quod communiter dicitur quod finis est primum in intentione et ultimum in executione. Et ideo dicit Plato quod solus finis inter causas est principium et causa principii quidem per totum, quia omnia diriguntur ad ipsum. Causa autem est per se, sed quia unumquodque [illegible] additum ultimum sive perfectionis. Causa tamen speculatio est ante operationem et quodammodo causa huius, eius sicut inchoans et informans et dirigens eam. Ideo sicut finis simpliciter dicitur esse principium, sic omne ordinans de cursu eorum que ordinata sunt ad ipsum. Sic et athlothete in agonisticis et cursibus principium est totius cursus et agonis, sicut ordinans et disponens. Terminum autem est ut agonizantes vel cursores cursum incipiunt ad athlothetam. Consimilis indicantes spatium unum sit ab eo, perens tamen differens, sic ascensus et descensus in scala. Tale autem spatium significatio est inter principium et principiatum in moribus, quia felicitas et virtus principium sunt omnium moralium operationum et causa, et tamen non acquiritur felicitas et virtus nisi per operationes. Et hec nobis nota sunt, quia nos sumus domini earum et a nobis producuntur et fiunt. Propter quod oportet in operatione consuetudinibus bonis [illegible] et assueta esse bona et recta. Et tales esse oportet civilia qui auditurus est de moribus directe sufficienter, eo scilicet auditu que in ethicis determinantur. Et consue-

enim amabilis sit opus virtutis et ex amore facile audiet et acquiescet. Si autem assuetus non sit, abhominabitur ea que audiet. Et hoc est quod dicitur: Sapientis quod non recipit stultus verba prudentie nisi ea dixeris que versantur in corde suo. Tales autem procedunt ex causatis ad causas et principium cognitionis est et non propter quid est. C. vii. quod magna vite [illegible] moribus perfectis.

Ex tali enim perfectio maxima est in moribus perfectis qui enim assuescit in operibus ex assuetudine, tunc quodam cursus post propter quod virtutes ut hoc modum habitus efficiuntur amabiles. Et talis si aut consuetudo perfecta sit iam habet in se operationum principia que sunt virtutes. Et si consuetudo perfecta non sit, tamen quia iam dispositus est libenter audit et facile suscipit ab alio virtutis doctrinam que principium est operationum. Et sic talis vel habet vel suscipit utraque principia facilius. Ponit enim Plato aliquem perfectum in virtute et doctrina eius indignantem, sibi et aliis concedens quod non similiter illi perfectus est. Si autem nec per se habet principia nec per alium in animo ponit a quo suscipiat, inhabilis est ad honestatem conversationis, quia medium humanorum nunquam perficiat. Unde dicit Aristoteles: Cum autem neutrum conatur hoc audiat a Esiodo, hoc est Homeri carmina. Iste quidem optimus est qui per se habet principia. Bonus autem et ille tertius est qui dicenti obedit. Qui autem neque per se intelligit neque alium audiens in animo ponit, hic profecto inutilis est. Iuramentum suo vocat Homerus quod greca ethico, id est iuramentum, per quod animi ab impetu animositatis dicitur. Et ideo ab animositate et ab dicit [illegible] de anima quod et ideo irrationabili voluntati. In sensibili autem desiderium et animus animum vocantur irascibilem partem anime. C. viii. de disputatione [illegible] opinionum inductis, et primo contra eam que

Nos autem quod iam hinc inductus est et ad tres de doctore moralium voluptate dicit esse summum bonum et auditore et utilitate procedendi dicitur, tamen in operationibus contra eos qui scientia logices opponendi et respondendi et argumentationum in logicis declaratis fuerunt non potest. Et ideo hic specialem doctrinam horum esse oportet qua tamen facta quantum sufficiat ad propositum. Unde dicit: Dicemus iam unde decessimus. Prima quod in quo omnes opiniones supradicte concordant est hoc quod querentes felicitatem tanquam bonum humanum non irrationabiliter inquirebant quia bonum humanum et felicitas est aliquid de communi vita, hoc est que est humana vita. Hoc autem est id ad quod artes omnes et actiones et civiles operationes humane referuntur. Differentiam tamen multi invenit ab excellentibus quod multi qui plebeji sunt et propter hec placet sunt graviores, graviores quidem quia a sensibilibus bonis intellectum non elevant, sed voluptate carnali delectari et sensibilia tantum considerant. Nam licet materia ad modum prona dum conspiciant quod proprium hominis est, teste Ovidio qui dicit: Os homini sublime dedit celumque videre iussit et erectos ad sidera tollere vultus. Graviores autem sunt qui a nulla virtute purgantur vel purgatorie vel purgati ad intellectum deponuntur, ut ea bona vivaciter contemplari. Consuetudinem autem hoc ergo ad in-

delectatione allecti sunt quod est exprobratio omni excellentie non possunt exprobabile autem est quod est talis sic exprobrabilius quod graviores sunt. Exprobrabilissimum autem quod turpia diligunt et prosequuntur. Hii ergo sunt qui voluptatem bonum humanum esse dixerunt. Et ideo et allecti voluptate vitam diligunt delectabilem et voluptuosam omnes operationes suas ad voluptatem referentes. De ista ergo opinione loquentes dicamus. Unde dicit Ostendimus ut Aristoteles per suppositionem vita est bonum. Autem et felicitatem non irrationabiliter videntur philosophi qui hanc rebus que huius vite sunt et conversatione humana acquiri possunt estimare. Moralia enim sicut autem diximus potius estimatione quam syllogismo accipiuntur. Hac autem estimatione ducti multi quidem et gravissimi voluptate bonum humanum esse dixerunt, et ideo vitam diligunt voluptuosam. Est autem hoc propter philosophorum qui Epicurei dicuntur qui omnia ad materie specie retulerunt. Alie autem opiniones fuerunt aliorum antiquorum, enim vitas hominum tres maxime excellentes vite sunt que scilicet sunt et sequaces habent, quia non sine ratione dixerunt. Has autem dicamus esse excellentes non quia excellens bonum humanum omnes attingunt, sed quia excellentiam rationis. Hoc est quod totum dixerunt quod dixerunt hec est vitarum ea est una que animalis est quam propter hoc quod instantia est non reputamus. Secunda autem est civilis et tertia contemplativa. Ex quibus autem hec duc causa est quod proprium quo homo aggreditur ad operationes humanas intellectus activus et operativus sive practicus est, quo est omnia facere eo quod ille intellectus in actu, vel genere vel specie coniungitur cum ipse sit actus separatus ad omnibus omnia potest facere si actus est, et omnia potest fieri si passivus est. Practicus autem intellectus non habet tribus modis principium esse potest humanarum operationum. Scilicet aut per suum practicum aut per suum ad sensus reflexionem, aut per operationem vel ad alterum per quod homo sibi soli vivit per intellectum sed ut civis opera sua refert ad civitatem et primo quod in opera perficiat contemplationem. Secundo circa voluptatem et tertio civilitatem. Adhuc autem bonum humanum quod coniungitur vel est unius hominis ad se vel in conversatione ad alterum. Et quod est unius in se aut per sensum aut per intellectum est, et in sensibili quidem bono est voluptas, in intellectuali autem bonum contemplativum in conversatione vero ad alterum bonum est civile. Quoniam tamen secte una Epicureorum voluptatem dicat esse summum bonum esse contendit et Peripatetici delectationem in contemplatione divinabilium purorum et finorum ponat esse summum bonum. Tamen distinctio sectarum non facit distinctionem vitarum humanarum vita humana enim ad alios quam ad philosophos extenditur. Multi enim et plebegii aliquid bonum optimum intuentur ad quod sine philosophia suas referunt actiones. Accidit ergo Epicureo voluptatem summum bonum dicere ex eo quod omnium entium principia prima similia esse posuit. Et ideo finis qui principium est et ideo Epicureum in sensibili consideratur. Stoici autem sto-ico dicunt bonum civile ponere. Ex hoc quod principia posuerunt formalia in ratione et non in materia per eundem modum dicunt Peripatetici contemplari bonum ponere, quod Peripatetici ante resolutionem utebantur qua antiqui carebant. Sic dicta Aristotelis inducunt enim scilicet et rationalia ad in-

tellectualia reducit. Hoc autem supposito hoc solum dicamus de opinione inducta quod miserorum est et omnino bestialium qui formam bestialitatis secundum animam induerunt. Et sicut omne potens operatur per formam que impressa est, ita de cetero operationes non habent nisi ad formam bestiarum. Et ideo vitam vere pecudum vitam eligunt. Et se per electiones pecudes facere quod exprobrabilius est quam si pecudes essent per formam. Propter quod omnibus dicitur de talibus quod melius esset genitos non fuisse talem autem in quo cultor propter laborem putat quod contineat utilitates. Tres ergo sicut dictum est vite sunt maxime excellentes, scilicet et que nunc paulo ante dicta est et ea que civilis est et tertia que contemplativa est. Et multi quidem omnino bestiales sunt videntur esse pecudum vitam eligentes. Tales autem propter ex se ipsis usurpant sibi dictam rationem quam accipiant ratione ab ipsa re. Videntes enim eos qui in dignitatibus sunt constituti a vulgo felices appellari et in loco felicium esse eo quod regum et civilium gerendorum summa potestas est apud eos, putant quod vita aliorum felicitas sit. Vident autem quod voluptatibus sufficiunt et tales compatiuntur sufficientes sibi ascribunt nimios. Et sic omnis actus perierunt. Sic Sardanapalus de quo ipse Aristoteles hystoriis scripta sunt hec verba: Sardanapalus Assyriorum rex amplo et sceleratum preceteris ceteris contumuit, sui nimio huius habitationem mansit in palaciis. Arma quidem neque attingit nec ad venationem exivit quod ad antiquos reges. Unde faciem et oculos compressit, cum concubinis de pulchritudine et ornatus compositione certamen, et ideo mulieris consuetudine utens. Iste intellectus est a priore in suo sepulcro gloriosi et adulatores scripserunt per epitaphio. Hic tamen plures dicunt quod duo fuerunt Sardanapali unus bonus et alius malus. Bonus quidem uno die ad fortificationem regni tres fundavit civitates scilicet Anchiale et Tarsum et Achatarym. Alter vero malus in sepulcro scriptum habuit: Comede, bibe, epulare. Alia enim tamen digna sunt. Sunt sic dignitatem detentiones facere bona. Ille autem malus multos habuit imitatores quorum imitatoria forma in sepulcro suo composita manus super caput habuit nunquam scriptum [illegible] erat hoc proverbium. Senectutis o qui iacet defunctus Thytono profundior, Ramio ditior et Sardanapalo deliciatior, profundatus depauperatus, deliciis destitutus iacet. Hic fabule autem poetarum dicunt quod Thytonis senectute ultima decepta Tritone quod fundi cordis adversus mortis causa invitatus est. Ramus autem princeps fuit Cartaginensis regis ditior quia divitiis excellebat. Sardanapalus autem alterior rex in luxuria et deliciis vivens dissolute. Propterea principatum neque a familiaribus visus sit ad eunuchos et puellas. Isti ergo adipiscuntur rationem quia multi eorum qui in potestate sunt constituti similia patiuntur Sardanapalo. C. x. quod eos qui honorem civilis vite fatetur [illegible].

Qui in operationibus autem excellentes sive carentes sunt et sunt aliquis vel consensum adiuvantes finem huius vite dixerunt esse honorem. Civilis autem vite finis honor est finis. Sed autem dico quia cum finis vite duo habebat. Scilicet quod per se et propter se appetitur. Honor quidem per se appetitur, sed non propter se quidem appetitur que non propter actum. Scilicet ex suis illis rationalibus bonitate movet appetitur

z sup celestes corpibz nō in inferiores corpibz a' z nullus ultra
fuit dare numerum z mensuram · z modum per quem re
ferretur ad quas videas · Sed tamen est quod dicebat has spe
cies esse exemplaria principalia conditorum nisi ad que
aspiciens velut pictura ad par figuraret mundum
ipse quod dicebat quod illa essentia sunt rationes conditores z que
historice tradunt de rebus z speculatione nec dice
bant eas esse qualitates quasdam vel sanas ab esse
supervenientes sed dicebant esse principali essentia z per
se subsistentia z per se separata z per se intellectualia z
eorum que tamen sunt archetypa · quod autem Plato dicat ipsas
rationes quod principia universorum esse vel intelligat quod simplex

[illegible]

sic et accidens non est vere ens, sed aliquid huius entis. Qua-
litas autem dispositio est vere entis, et quantitas huius entis men-
sura, et ad aliquid huius entis respectus, et sic in omnibus aliis
est. Et ideo bonum quod est in aliquo predicamento cum accidens
sit in eo dicitur bonum quod est aliquid vere boni. sed est per se
et non dicitur per participationem forme alicuius qua per se bo-
num sit ab una gratia idea non dicitur bonum in substantia et bo-
num in accidentibus. Amplius autem quia bonum tam-
bien predicationis equaliter dicitur esse et .i. bonum est
in eo quod quid dicitur et substantia ut puta deus bonus et intellectus
sive intellectualis natura bona et in quali dicitur ut virtutes bone
et in quanto mensurate sunt commensurata dicitur bonum et in ad
utile dicitur bonum et in tempore sive in quando dicitur
tempus illud quod bonum propter quod astronomi student in electionibus
horarum et in loco sive ubi dicuntur sunt ad locum sive
plus venisse et alia talia. Sed omnia predicamenta bo-
num et idem est utrumque quod bonum predicatum de omnibus hiis non est
predicatum commune quod vel quid sive quiditas ipsorum. et unum
utrumque sit unius nature vel una forma ipsorum in eis
quibus predicatur. quia si sic esset non diceretur predicamentum in omnibus
predicamentis sed in uno solo. quod .i. predicatur per unum
nomen et unam materiam et unam rationem univoce predica-
tur. et hec non possunt predicari nisi de hiis que sunt in uno
genere et non bonum ad unum refertur. Que enim bona pertinent
sicut nos olim in principio huius libri declaravimus quod
quod bonum unumquodque de natura sua sic. unde bonum sub-
stantie et bonum qualitatis qualitas est et sic de aliis. di-
versorum ergo non potest esse causa una que causa bonitatis
sit in omnibus. Sed autem omnia ingenia contingunt platoni
quia modum participationis boni non posuit divisum et quia
formas posuit non educi de materia sed a datore esse ex-
trinsecus. Que duo nos si non potuimus intelligere
cum marcellis. bonum .n. primum sicut causa est bonorum
quod non ex se ipso informat esse bonum. sed potius prima
causa influit in secundam et prima et secunda in tertiam et hec est
in quartam et sic usque ad ultimas causas que proxime movent
et generant. ultimas autem causas vocat intra celum motorum et
motuum celestium. et ideo movent generant informant ab
illis et ad intentionem primi motoris. sed forma resplen-
dens que primus motor est incorporata et ab illis et separata et
accepta in motoribus huius acquiritur. acceptio autem in ultimis
generantibus habet se ut extrema et forma, et est infusion-
em illa sicut in eo in quo est secundum potentiam. ubi non
est idea secundum ... sicut in primo et ideo formarum non
tantum puram tribuit bonitatem sicut primum. diversis gradus
descensus illuminationum diversificatur causa rerum bonorum
secundum tamen id omnis est ad primum quod est omnium bonorum causa. Et est
sicut facies clara et venustissima opponatur speculo adeo naturali
non ex omnibus speculis pulchritudo est et illi speculo aliud speculum
opponatur quod sit de vitro puro et illi secundo speculo rursus
opponatur tamen quod sit de ferro fulgido unde et illo et
illi rursus ad quod sit de lapide nigro polito. una est
reflexio in omnibus hiis quantum ad formam et tamen reflexa ab ea
dem valde est clara. a vitro autem reflexa iam
incipit obscurari. a calibe autem sive ferro reflexa in
be obducta ... a lapide autem reflexa ...

la refulget sed sub specie resonantia est. Sicut etiam contingit
scintilla propter vincentis perversitatis. Et si potuimus de materia
educi formas statim perpendimus quod formarum esse diversitas
per diversitatem precedentium que sunt in materia. et non omnia essent for-
mata ab una forma generis vel speciei. et quia hec obviavit
ingenia que inducimus contingunt ei. *Cap. v. quod platonis*

Amplius autem ut sit quod omnium bonorum sit una scientia
quia omnium eorum que sunt per unam ideam sive formam
et rationem una scientia. quia eadem sunt principia essendi et cognos-
cendi. sicut in principio physicorum probatur. dicit autem plato quod
omnium bonorum est forma una. et per hoc omnium bonorum esset una
quedam scientia una. nunc autem multe sunt. et quod multe videan-
tur per eorum que sunt sub uno predicamento. bona non est scientia
una. ut puta temporis sive quando boni in bello quidem
cognoscere bonum tempus est scientia militaris. in egritudine qui
cognoscere bonum tempus ad evacuandum vel exercere est scientia
medicinalis. et in laboribus cognoscere bonum tempus in quo
homo exercitat per suorum laborum et officiorum convenientia est scientia
que dicitur exercitativa. et hec greci significantius dicunt. In
greco enim tempus est cum dicunt. kairos autem vocatur tempus oppor-
tunum ad id quod est in tempore tolerandum. Ita locus in quo ...
dicitur locus. opportunus autem dicitur congruum. Et utique sic scientie
multe sunt. Sed dispositiones salubrium multe sunt et principia mul-
ta quorum autem dispositiones diverse sunt et principia eorum non est
una participatio unius forme. *Cap. xvi. de obiectionibus que sunt contra*

Quereret autem aliquis volens dicere *platonem in eo quod di-*
xit omnium per se participativum unumquodque per se *est bonum per*
se dicit per se hominem et per se leonem et per se asinum. *Re-*
Queretur et ambigitur sciendum sit diffinitiva eius quod est
per se. et eius quod dicitur participatione eiusdem. sic in per se homine
et in homine participante hominem per se. una et eadem ratio est
diffinitiva que hominis est diffinitio. .n. quod homo utrumque est in
quo diffinitur per rationem a participato. Si autem sic est in bono
per se et in bono secundum participationem eorum. sed .n. non differunt
in eo quod bonum est secundum hoc etiam est. quia secundum hoc perpetuum non est
magis bonum quam temporale. et hoc per se ostendit quod si duo
sunt alba equalis albedinis et inequalis temporis. non est
magis album quod diuturnius est eo quod est unius diei. Sed autem boni
id contingit. quia plato posuit quod immediatam participa-
tionem quamlibet dicitur bonum formatum ab eo quod est per se bonum. sic
generaliter formans non in forma differt a formato. sic vir
generans vivum viventem in forma differt a generato et etiam
vel tempus longum vel breve illam faciunt differentiam quantum ad
forme rationem. Sed autem contra hoc quod eternum et temporale et corruptibile
et incorruptibile sunt univoce et eiusdem rationis. et causam et causatum
univoce sunt bonis. que omnia negantur plato eorum originem
tur veraciter. Unde et ab ipsa veritate coactus negavit
ea. propter quod pitagorica probabilius videtur dicere ponentes
se unum principium esse et causam etiam bonorum. eo quod unum unius
cuiusque esse perfectum et salvativum. quia unumquodque
rerum manens in uno perfectum et in dicta perficitur
et unificatur et salvatur. Dispersa .n. abit et dilabitur. et
in bonorum coordinatione unum posuit pitagoras. pi-
tagoricos autem speusippus sequi videtur et hic speusippus plato-
nis patruelis consanguineus erat .n. sororis ... filius
qui fuit ... platonis ... post obitum platonis

fuit. platonis fuit et successor a chademie nonage-
simo octava olympiade. hic autem conscripsit plurima et
magna philosophica. auctoris sui ascendit. et ad summum re-
levatus. ut de huius quidem opinionibus sit alius sermo ma-
gis conveniens. i. est determinare de huius tamen que facilior
sit doctrina aliquid de hiis hic dicere oportet. Cum ergo esse bo-
num sit in eo quod ultimum suum attingit quo hoc per-
fectum est ad agere secundum se ipsum. pitagoras principia uni-
versi esse bonum probat. In ordine autem bonorum .x. po-
suit esse principia. scilicet. finitum perfectum. unum. dextrum. mascu-
linum rectum. lumen tetragonum. quiescens bonum ad ulti-
mum. i. quod non est finitum non perducit quia principia eius non
sunt finalia ad unum propter quod in sufficientia et virtutibus re-
manet imperfectum. Similiter perfectum est cui nil deest. et si nil
ei deest ultimum attingit. Ultimum autem unum est et omnia
alia univocat. unum et in se est indivisum. et divisum ab aliis
que non potest esse in forma univocari et conducit. forma
autem ad actum relata finis est. dextrum et. unde motus
est et id perfectum habet virtutem moventis. perfectum autem virtus
moventis. perficit et unit et determinat. masculum simi-
liter generans est ex se ipso. nec indiget femina. vel per accidens
propter locum et materiam. femina autem remanet imperfecta et
id appetit masculum. et ad id quod extra se est dependet
est. Similiter rectum in quantitate corporis principiat ullo indi-
gens totum stans intra suos terminos. Ita quod primo principio
regitur totum. Circulus autem in hac unitate simpli-
citatis non consistit. quia medium eius exit ab extre-
mis. Similiter lumen quod hic vocatur perfectius per influentie
per causa in simplicitate est et unitate et univocando
ad se omne quod illuminat. Tetragonum et ab uno
simplici oritur quod est ductus unius et eiusdem linee in
se ipsam. Similiter et quiescens non quiescat nisi tangendo
unum quod est finis motus. quiescat autem quod nil sui indige-
tur ab alio. Cum omnis motus distantie faciat et ex hiis
ultimum concludit bonum quod est finis ad expectationem cum ergo pyta-
goras unum dixit esse principium et ordinem quasi omnia refe-
runtur ad unum participando proprietates unius que sunt salva-
tive bonificative. multo probabilius dixit etiam boni
ergo plato qui posuit quod unum per se bonum est bonitatis se
in omnibus et articulate non demonstravit qualiter diversa
bona participant bonum primum. alia tamen ergo quidem ali-
assignaverunt. quia scilicet virtus et bonum in unitate consi-
stit. equale autem et inequale est contraria. sicut manifeste
dictum est. et ideo congregat bonum refertur ad unum sicut ad
principium in eius generis quod ad per se bonum. cum ideo alligari non
potest. qualiter diversa bona bonis specialibus convenerunt bonorum
participationem. *Cap. xvii. qualiter ex ipsa multiplicatur bo-*

Huius autem que a platone dicta *in opinione platonis impu*
sunt dubitatio quedam subapparet et *generatur.*
Apparet autem dicam quod ex ipsa ratione platonis habet *...*
rationem. Est autem dubitatio propterea quod sermones platonis
non de omni bono secundum esse boni multiplicantur dicuntur. Sed
autem secundum doctrinam platonis non omne bonum ut sit per parti-
cipationem unius idee boni. Sermones autem platonis
dicunt non qualiter bonum est quod a prima idea boni. sed
in bonum procedit. bona autem vere dicuntur dupliciter. s. secundum se

et ad aliud. secundum se ipsa autem vere bona secundum unam illam
speciem boni quam bonum dicitur. quod per se et non per accidens bonum
est. per se autem et non per accidens bona sunt quecumque per se sive
secundum se ipsa. et non per accidens. per accidens sicut nos et dilecta. sed
autem sunt ut dicit tullius que sua ... nos trahunt
et ... dignitate sua nos alliciunt. et non per accidens
illa ideo bona que ideo dicuntur bona. quia bonorum que
propter se diliguntur sunt factiva sive conservativa aliqua
liter. vel quia contrariorum prohibitiva. propter hoc oportet dici bona ut
relata ad hec que per se bona sunt. et hec secundum modum alium
et alium sunt bona. alium autem mala sive relata
ad ea sunt bona sicut malo. et ... relata ad
sanitatis bona dicuntur. Consequenter ergo est quod dupliciter dicitur utique bo-
num. est .n. quidam secundum se ipsum. scilicet quod propter se diligitur. aliud
autem quod propter alterum bonum est quo aliud quod diligitur ob-
tinentur sicut utilia sunt que inducuntur. scilicet. factiva et
conservativa. et contrariorum prohibitiva. ista .n. non diliguntur
nisi propter hec que per se diliguntur. Si .n. ista non facerent vel
conservarent illa. ista non diligerentur. et sic patet quod illa
que propter ad diliguntur totam bonitatis totam bonitatis
accipiunt ab hiis que propter se diliguntur. et non accipiunt per
idee informationem vel participationem. Sic ergo dividen-
tes distinguamus ea que sunt bona per se sive per se
ab hiis bonis que propter aliquid bona sunt. et ideo utilia
omnia et relicta si per se vel per se bona dicuntur per
unam ideam sive formam. Et clare videbitur in ge-
ea que sequuntur contra platonem. Per se ipsa .n. sive per se
ipsa bona sunt talia bona quecumque ad ponit quod et
solitaria. scilicet sive ad ... ut puta est sapere sive
prudentem sive prudentiam et sic ... quia dulce est lumen
delectabile videre solem. et similiter voluptates que-
dam. sic est voluptas et delectatio quo non habet contrarium
sicut delectari in hiis que scire quod dicitur et dilectio
est contra. et honores quidam. hec .n. sunt preter honesta-
tis. de quibus dicit tullius quod per se diliguntur. hec
.n. quamvis alia propter ad alia consequuntur. tamen ponuntur
esse de numero bonorum que per se bona sunt. Diligimus .n. ipsa per
dentibus propter quod se opponunt ad actus. et propter aliud ad
illud quod propter se diligitur. et non per accidens .n. ... ad
aliud referri quod per ipsum intenditur obtineri. Cum
ergo sic multipliciter dicatur bonum in eo et quod per se bona
sunt. quesitamus a platone. Unde venit ista multiplici-
tas bonorum. aut .n. dicit ista esse bona per unam i-
deam. aut nichil preter ideam esse bonam. Si .n. ista
... ideam dicuntur secundum se esse bona. tamen esse
ideam. quia per ideam bonitatis boni ab idea non ac-
cipientia erunt bona. et sic vana est idea que po-
nebatur causa quare omne esset bonum. Si autem dica-
tur quod hec que secundum se bona sunt sunt de numero eorum que non
secundum se ipsa bona sunt. quia primam et puram bonitatem boni par-
ticipant. tunc oportebat unam et eandem rationem apparere
in omnibus illis. sicut una ratio albedinis in nive et cerus-
sa in eo quod alba sunt. Sed hec falsum est. honoris .n. et pru-
dentie et voluptatum alie et differentes rationes sunt distinc-
tive in eo quod bona sunt. Non est ergo bonum commune in quantum p-
redicatum aliquid secundum unam ideam participatum ab omnibus

bonum dicatur. Eorum enim hic tamen est una ydea. horum etiam
una forma separata et una ratio diffinitiva omnibus.
Cum autem multipliciter dicatur bonum multiplicatis
illa oportet. [rubric:] Et ponit quintam rationem ad aliud.
quod destruetur quod quo quali utique dicitur sicut et ad
genus multiplicatur. non enim ut multiplicatis pu
ri equivoci. quia multiplicatis bonum non assignatur
huiusmodi quod dicitur causa equivoca. Causa autem equivo
[illegible]

[illegible]

Relictis autem [rubric:] dictis .iiii. inquisitio quid sit per diffinitionem
quia digressione [rubric:] felicitatis et que magis ordinatur
fecimus ad opiniones aliorum. [rubric:] diffinitionem eius sic dicit. Et .i. quod
redeamus ad propositum investigantes a principio [rubric:] felicitatis optimum
ipsius quesitum bonum. In investigabimus quid sit per [rubric:] bonum.
diffinitionem. Hec autem investigatio valde necessaria est quia mul
ta bona inveniuntur et oportet scire quid sit optimum aliorum. quod
enim multa sunt probatur [illegible]
[illegible]

[illegible]

Videtur autem et ex per se sufficientia ... — C. iii. quod felicitas per se sufficiens bonum.

... sufficientia. quia s. felicitas per se sufficiens bonum est idem autem s. quod felicitas sicut ultimum et optimum et perfectum inter bona. perfectum n. bonum per se sufficiens est ... per se autem sufficiens dicimus quo nullo indiget homo ad bonam humanam operationem ...

... felicitas quod ultimum et optimum bonum est perfectum et per se sufficiens. — C. iiii. quod felicitas ultima vel se eligibilis est et nulli bonorum connumerabilis.

Amplius autem omnium bonorum ... eligibile dicimus esse felicitatem ...

Sed forte — C. v. de operatione felicitatis ad opus ... confessum quod videtur ab omnibus ... et quod felicitas ... est opus ... connumerabile ... homo ...

Quod sit illa ... — C. vi. quod sit illa in qua homo est operativus secundum quod homo est.

Quod sit quod homo efficiat ... operatione ...

sicut [illegible] dicta [illegible] quaecumque opus hominis secundum quod
homo. quoniam homo rationalis principium quod [illegible] operis est. sic hominis in
se et ex seipso rationari. Sed tamen adhuc dicitur dupliciter scilicet habi-
tu et secundum actum. et cum quaeritur opus hominis secundum quod homo quaeritur quod sit
rationari opus secundum operationem [illegible] et non secundum potentiam vel habitum. Sed enim
[illegible] dicta secundum ea quae in antehabitis probata sunt. Si
autem quis obiciat quod non videtur hoc esse rationari sed hominis in
quantum homo est sed potius intellectum. Dicimus quod [illegible]
[illegible] intellectuale quod [illegible] intellectuale est in quantum
homo secundum influentiam quae ut intelligatur oportet scire quod to-
tum opus naturae est opus intelligentiae sive primae causae. [illegible]
[illegible] quia intelligentia et scientia primae causae con-
stituit omne ens. et si quaeratur quo constituit [illegible]
[illegible] de necessitate quod non constituit nisi lumine intellectu-
alitatis suae quod refulget in toto [illegible]
[illegible] per hoc quod descendit per ordines mo-
torum qui sunt moventes et moti usque ad ultimum
quod non est motum [illegible] in principio caeli quod for-
marum [illegible] omnium constitutivum est in generabilibus et
corruptibilibus. quod est sol. nec potest dici quod sol formas
constituat [illegible] lumen solis [illegible] formae
constitutivum est. quod autem hoc vel illud formae est constitu-
tivum hoc habet [illegible] hunc vel illud [illegible]
[illegible] solis se constituit formam. Sed quod habeat vel illam
[illegible] hoc habet [illegible] vel lunam vel [illegible]
[illegible] Lunare autem dicimus quod in [illegible]
[illegible] et recipit et [illegible] lumen secundum plenarium sui ca-
pacitatem sicut stella. [illegible] autem est in quo et
per quod est [illegible] lucis. [illegible]
[illegible] lumen et tenetur ad constitutionem [illegible]
[illegible] et non [illegible] visibilis [illegible] motum est visibile ad
est lumen [illegible] quod ipsum sit
actus omnis visibilis et si resolvantur visibilia. id
quod colligitur ex eis non est nisi lumen in ratione [illegible]
[illegible] autem hoc esse eodem modo. Secundum peripateticos in-
tellectus lumen est constitutivum omnium formarum. nec est
forma [illegible] aliquo modo et cognoscendi [illegible]
ipsa forma esset lumen intellectus. Intellectus enim lumen primum
est intelligibilitatis in omnibus. sicut lumen est primum fundamentum
visibilitatis. Quod autem est [illegible]
[illegible] intelligibilitatis quod in rebus [illegible] est a luce
intellectus quae est primum principium intelligibilitatis. aliud autem est
intellectuale et aliud intelligibile. Intellectuale enim est quod in-
tellectuali luce intellectuale efficitur. Intellectuale autem quod in-
tellectualitate constituit intellectuale. [illegible] primi in-
tellectualis lucis in totam diversitatem in quae constituit
omnes formas. [illegible] autem formarum [illegible]
[illegible] lumen intellectuale
primum. et si resolvantur [illegible] in intellectualitatis lucis
non inveniretur [illegible] intellectualitas
quae [illegible]
quae [illegible] quae indicat hoc
esse differens est. Ex quo patet quod anima hominis sit imago dei
[illegible] quod non est intellectualis [illegible] sed potius intelli-
gibilis. Et hoc quod dictum est [illegible] ad
[illegible] Adhuc autem constat quod anima hominis per

[illegible] est organicis [illegible]. organicam autem ipsis organi-
cis diversitate [illegible] et actuum et officiorum [illegible] quod vi-
de[illegible] [illegible] est quia [illegible] diversorum operatio-
num [illegible] non est [illegible] intellectuale autem [illegible] quod intel-
lectuale [illegible] rationi est anima quod hominis. De [illegible]
aliud non est. [illegible] quod [illegible] dicit quod homo est solus
et quod in homine est intellectus [illegible] principium omnium opera-
tionum. [illegible] peripateticos quod quamvis lumen intel-
lectuale omnium formarum constitutivum sit. tamen [illegible]
[illegible] efficitur constitutis. sicut et lumen solis diversum est
[illegible] et [illegible] et colorato et quaedam ad [illegible]
[illegible] sui constituunt. quaedam autem ad similitudinem
et quaedam ad obscuram resonantiam. similiter est de luce
[illegible] quod quaedam constituit ad imaginem sui. quaedam
ad similitudinem. quaedam autem ad resonantiam obscu-
ram. et huius diversitatis [illegible] quia [illegible]
[illegible] motor sit orbis [illegible] ad equalitatem
orbis et recessum ab excellentia [illegible] sic est diversitas
constituit [illegible] quae [illegible]
[illegible] intellectualis [illegible]
[illegible] In [illegible] quae [illegible]
sed magis recedit ab excellentia [illegible] ad medium
[illegible] secundum modum imaginis [illegible]. In
aliis autem [illegible] aliis tamen ad equalitate
[illegible] constituitur secundum modum similitudinis. In ultimis
vero ab equaliter distantibus constituuntur secundum modum
resonantiae obscurae. Ab imagine quoque dicitur homo in-
tellectus et intellectualis. et non [illegible] ab intelligibili-
tate. quia [illegible] peripatetici [illegible] rationalis [illegible]
ture intellectualis et non [illegible] intellectualitatis lu-
minis. [illegible] patet quod intellectus qui est in homine [illegible] actu
intelligendi [illegible] sibi lumen adipiscitur intellectus
[illegible] super ipsum. et [illegible] dicit [illegible] quod hic vocatur
intellectus adeptus. et dicit quod [illegible] prudentia [illegible]
intellectus non [illegible] omnibus [illegible] hominibus. Cum [illegible]
quod adipiscitur aliquid adipiscitur illud secundum [illegible]
[illegible] ipsi adepto. et intellectus hominis adipiscitur
lumen incorruptibile et [illegible] intellectus [illegible] et adipis-
citur ipsum incorruptibiliter. adipiscitur enim separatum [illegible] et
[illegible] ex necessitate quod intellectus hominis in-
corruptibilis sit. quia aliter incorruptibile non [illegible]
[illegible] et hoc est quod dicit Alpharabius quod intellectus ad-
eptus radix est immortalitatis. [illegible] patet quod intellec-
[illegible] adipiscatur [illegible] intellectualitate [illegible] adipis-
citur [illegible] ad imaginem intellectus [illegible] et [illegible]
[illegible] intellectus est [illegible] contemplativa de quo
in sequentibus [illegible]. Hic autem de intellectu
[illegible] quod ad [illegible] et [illegible] quia
[illegible] et [illegible] homo est [illegible]
[illegible] et non [illegible] est cum [illegible]
tione hominis. quod autem [illegible] quod [illegible] non [illegible]
[illegible] per inferiores potentias et sic [illegible] hominis [illegible]
sit inferiorum potentiarum quod [illegible]
in [illegible] non est [illegible] ad [illegible]
[illegible] operatur [illegible] quia aliud [illegible]
est [illegible] sicut dicit [illegible] de sensibus [illegible]

tibus ad sensum [illegible] et de operatione omnium sensibilium
[illegible] ad [illegible] sensualem et similiter est operatio in-
feriorum potentiarum ad rationem. In omnibus enim illis ratio principium mo-
tus est et forma. et propter hoc quod operatio inferiorum operatio hominis
rationalis est et non econverso. quia quod [illegible] inferior potest. potest superi-
or. Sed non quod potest superior potest inferior. et quod operatur infe-
rior operatur superior excellentius et eminentius. Constat ergo
operationem hominis ut homo est operationem esse rationis. Capitulum [illegible] quod

Si autem secundum [illegible] opus hominis ut homo est opus hominis ut
est operatio animae secundum rationem vel non homo est secundum virtutem ipsius
sine ratione [illegible] opus hominis [illegible] est rationis opus ut homo est bonum et
quia vel [illegible] operatur ipsum vel inferior [illegible] bene efficitur
[illegible] principiat. Sed persuasibile esse ratione. Eo re-
[illegible] quod illud opus bonum et bene efficitur et op-
time [illegible] in talibus considerare possumus quomodo similiter
[illegible] [illegible] idem dicimus esse opus
huius artificis et huius studiosi artificis. homo enim [illegible]
artis idem est. [illegible] se dicitur. quemadmodum citharistae et
studiosi citharistae idem est opus. [illegible] artis [illegible]
et [illegible] [illegible] in omnibus quae [illegible] habent opera-
tiones. In omnibus enim talibus si ad [illegible] operativa appo-
sita sit [illegible] virtute ad opus [illegible]
operativa ad ultimum suae potentiae et efficitur opus
[illegible] bonum. Citharistae quidem est citharizare. studio-
si autem citharistae bene citharizare. Aliud enim ar-
[illegible] est [illegible] potestatis eius quo ad [illegible]
[illegible] et studiosus est artifex. [illegible]
[illegible] aliud est enim [illegible] ad esse et aliud ad perfectum
[illegible] [illegible] hominis fit homo. Sed homo in quo [illegible]
[illegible] ad virtutem non deductus est. Sed [illegible] operativa in
ipso fluctuat in [illegible] quod ad perfectam operatio-
nem non sufficit [illegible] natura et facit de pu-
[illegible] quae [illegible] constanter habet posse
ad suae potestatis ultimum reductus. et [illegible] ad perfectas
[illegible] operationes et sic dicit [illegible] non alia et alia
[illegible] est in puero et viro [illegible] anima quae in puero
est fluctuans et [illegible] est coordinata et [illegible] quod [illegible]
[illegible] operantur humanorum. Sed cum viri efficiuntur con-
surgunt ad humanas operationes et patet quod intellectus [illegible]
[illegible] alienum non accipit. Sed in ipso perficitur
ad ultimum deductio. sicut enim [illegible] lumen intel-
lectuale emanans a fonte primae causae omnium est consti-
tutivum [illegible] ut dicit [illegible] omnem [illegible]
[illegible] in [illegible] intelligibilitatis. illuminationem et constitutionem [illegible]
[illegible] est [illegible] illuminativum ad cognoscibi-
litatem. et [illegible] lumen [illegible] quae [illegible]
[illegible] sicut [illegible] in homine in quo [illegible] primum cor est. [illegible]
[illegible] autem [illegible] membra et [illegible] actus [illegible] est et e-
manatio cordis [illegible] membra et [illegible] in homine est actus
continuus. [illegible] et [illegible] continua ema-
natio [illegible] [illegible] continua [illegible]
[illegible] est [illegible] et sic continua ema-
natio lucis intellectualis a fonte primae causae est faciens
[illegible] et [illegible] manans [illegible] ad [illegible] de-
[illegible] emanatio enim eius [illegible]
[illegible] enim est [illegible] hominis et intellectus imago

[illegible] intellectualis lucis est etiam [illegible] [illegible] sit
attingere sui superius quod tamen [illegible] erit rationis [illegible]
[illegible] [illegible] per intellectum adeptum ad intel-
lectuale lumen purum et simplex. [illegible]
[illegible] diversum accipit. Sed [illegible] quod est coordinata
et deputata ut ad ultimum veniat suae potestatis et
est in virtute et potest [illegible] et bene operari. maxime tamen
secundum continuam influentiam intellectualis lucis [illegible]
bus intelligibilibus in [illegible] super eam et sic
est [illegible] ars enim cum a principio ad ultimum deducatur
non aliam formam assumit. Sed ipsa species artis [illegible]
et ad artificiata consideratam deputatur secundum [illegible]
sua et sic ad ultimum deducatur suae potestatis. similiter per
[illegible] vires quae organicae [illegible] in corpore hominis sed in
deducuntur ad ultimum suae perfectionis. sic patet [illegible]
[illegible] de perfectu [illegible] in [illegible] et [illegible] quod [illegible]
[illegible] quod habitus consuetudinales non perficerent a
[illegible] ad operationem sed deputarent [illegible]
impedimentis valeret operari secundum seipsum. Capitulum [illegible]

Si autem sic est [illegible] hominis ut homo est operatio [illegible] studi-
[illegible] et [illegible] [illegible] ut vir studiosus est.
opus hominis [illegible] est operatione
[illegible] animae operationem et actum cum ratione
quia aliter non est [illegible] hominis ut homo est [illegible] studiosi [illegible]
[illegible] operatio bene et optime. [illegible] autem ad
bonum [illegible] operationes perficitur secundum [illegible] et [illegible] virtu-
tem. [illegible] ad [illegible] suam operationem [illegible]
[illegible] virtute perficitur. operationem autem illam [illegible]
est [illegible] et humanum bonum [illegible] humanum
bonum est opus animae secundum [illegible] virtutem. [illegible]
[illegible] quae sit illa virtus [illegible] virtus rationis [illegible]
[illegible] est illa [illegible] in ipsa forma rationis est et [illegible]
[illegible] et in [illegible] quod [illegible] hoc [illegible]
[illegible] sicut dicit [illegible] de officiis [illegible] dignissima
[illegible] esse virtutem iustitiam. Iustitiae enim forma [illegible]
[illegible] dicit equalitatis forma est ad par enim sine [illegible]
reddit [illegible] quod suum est. similiter [illegible] temperantia [illegible] est
[illegible] sicut [illegible] [illegible] habitus
in forma [illegible] et secundum [illegible] autem [illegible]
forma lucis [illegible] est et est luce dif-
fuso in rebus [illegible] quas [illegible] et [illegible]
et [illegible] ad esse quod agit ad [illegible]
[illegible] quia [illegible] quod [illegible]
et [illegible] quod [illegible] ad lumen intellectu-
ale [illegible] [illegible] in [illegible] et [illegible]
[illegible] quod illa [illegible] sit [illegible]
[illegible] rationem est principium actuum. [illegible] et [illegible]
[illegible] rationem secundum persuasibile et obedibile et quod [illegible]
[illegible] rationem [illegible] principiat de rationis operatione
et sic operationes inferiorum rationis operationes sunt
et virtus [illegible] rationis virtus est et sic perfecte [illegible]
virtutes rationis. Si autem sic perfecte virtutes [illegible] opus
rationis ut [illegible] erit secundum optimam et perfectissimam
virtutem. perfectissima autem est [illegible] modo [illegible]
de perfectione quae [illegible] luce et forma rationis rationale [illegible]
operari [illegible] in ultimo. Quod autem nos diximus
lumen rationis [illegible] est [illegible] intelligimus de luce

bona est operatio et secundum vitam bona. dico autem secundum hoc quos-
dam felicitatem fortune contribuentes et ideo dicentes quod
felicitas sit de numero exteriorum bonorum. C. xiiii. quod bona

Videntur autem hec sic secundum dictas opiniones antiquorum fieri
[illegible] felicitatem ut dicunt illius inductores.

[illegible]

C. xv. quod felicitas sit delectabilis

[illegible]

C. xvi. quod felicitas secundum unumquodque sibi hec de-
lectationem et non ad extra

[illegible]

Tractatus iii. in quo de felicitate [illegible]

C. i. in quali felicitas [illegible]

[illegible]

[illegible]

... hic requiritur inopia. C. ii. quod felicitas secundum

Considerata prout est in uno quoque et exterioribus indi-

get.

[illegible]

et non a ronne. s3 h3 verum est q h3 mediū n̄c indicat
rō. et mih̄ decepcius fuit socrates qui putauit q
indicans formam et dans formam est idem. Quod .n.
aute videtur esse dicendum q h3 verum e q eleccio fi
non potest sine collacione et sciā rōnis. s3 tn̄ mih
huius rō p̄n̄ clarit. non insinuat ex p̄ncipalis scibiliū
s3 ex p̄ncipiis eorum quo modo uite proporciona
tur. et io forte uirtus non e ex parte rōnis. Quod t q
bis dicit q sicut se h3 pō ad formam ita habitus
ad habitū. n̄ e neccm si eode m̄ habitus ad habitū re
feratur quo pō ad formam refertur. appetitus .n. in
[illegible]
[illegible]
rōnis. et talis in habitibz forte apta inueniri que e
ex rōne appetibiliū ad nc modū. q contingeret
habitus. et si rō non esset. quia dicit tullius. q u
tus est in modū nc rōni conueniens habitus et
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

esse. de nouo discibiliū. videtur q medium et forma
uirtutis ad facultatem nc deferatur ad q influencia
non h3 rō p sciam suam. n̄ p mod indicantis et
ordinantis. et non p modū facientis. ul formam
tis. C. iiii. q̄ritur sit de nouo assuebilium.
Quia ergo alii quidam uirtutem et felicitatem de nouo assuescibiles dixerunt. et alii .v. rōnibz se inuenebant
quarum p̄ma e q oīs consuetudinalis h3 in mod
mor. et non in mod rōnis. p̄p q dicit arist. in lib de
temp̄ancia. q consuetudino [illegible]
q̄ uirtus i modū nc moueat et si in mod rōnis di
[illegible]

[illegible]

ex actū generacū formam uirtutis p̄me et consuetudine. tn̄
h3 eadem uirtus non generatur sm̄ forma ul ordinatur
a p̄mo. et io non in toto uirtus moralis e de nouo
assuescibiliū bonorum. C. v. de opinione eorum. qui dixerunt q p exercitacione generatur uirtus ul felicitas
Opinio autem stoicorum alii dixerunt p assiue formam ul
Quia tn̄ fuit q ab exterius disciplinam.
bonarum operacionum non quid generet uirtus
moralis [illegible]
[illegible]
in ea refulgeret et animat uirtus que p̄buit
[illegible]

[illegible]

quod omnia est ostendimus esse similiter per [illegible] sic facile quilibet videt attendens ea que dicta sunt. *C. vi. Utrum opinio eorum vera sit qui dicunt felicitatem homini advenire per quandam divinam participationem clarius.*

Queritur et quod dicunt felicitatem homini advenire ab extra [illegible] et quidam divinam particulam operantem in homine. Et illorum opinio dubia est. Dubitatur enim quid appellent divinam particulam. Videtur enim quod deum vocent divinam particulam, vel aliquam particulam anime que causa sit virtutis, vel virtute et similitudine quam habet ad divina. Et primo quidem videtur dicere Eustratius in commento Ethicorum, quod divina particula, scilicet deus. Et hec est opinio Socratis et Platonis in libro Menonis, qui dabant quod virtutes dona deorum sunt, et quod per modum donorum a diis adveniunt hominibus. Propter quod Eustratius dicit quod ad acquisitionem virtutum orationes, supplicationes et sacrificia et ... que diis accepta sunt utilia, et operationes que frequentantur ad acquisitionem virtutis non operantur nisi disponendo ad idoneitatem qua quis idoneus efficiatur ad virtutis receptionem. Dona enim deorum non conferuntur nisi ad idoneos. Quod autem esse videtur quod minime esset quod inequaliter conferuntur hec dona a diis et inequaliter idoneis existentibus. Virtus differt secundum magis et minus. Invenitur et forte nimis idoneus alius existente: hic enim qui potiora habet priora, plures et meliores et maiores accipit virtutes ad minimum iustas, quia sicut dicit Stoica, dii omnia operantur. Adhuc autem si philosophice loqui volumus quod ex dono advenit, penitus extrinsecum est. Et ideo nos sumus virtutes innatas suscipere et susceptas virtutes per consuetudinem ... Non est actu non alterari, sed perfici sumus. Sic in toto tamen omnis res non alteratur sed perfecta est, quando suam propriam virtutem attingit. Igitur virtutes non possunt esse donum quod extrinsecus hominibus adveniat, licet nobis obiciatur de virtutibus infusis a deo quas theologia predicat et laudat. Dicemus quod ad nos quia iam de theologicis sed de philosophicis disputamus. Si vero dicatur divina particula esse illa que ex luce divina in ymagine intellectualitatis dicitur constituitur, que magis lux intellectualis quanto magis a primo fonte lucis distat, tanto magis obumbratur et magis corporea et materialis efficitur et coartatur et permixta; et quanto magis ad primum fontem lucis accedit, tanto efficitur simplicior et virtuosior et purior. Sicut superius diximus quod in se similia est et impressa nobilitate magna alia excellentibus suis luminibus. Ex [illegible] facit ex instrumentis plus suam facit ymaginem et in ultimis resonantia obscurior. Et in omnibus huius ipsum lumen intellectuale forte est et forma ... omnium et virtute et forma omnia alia perficiuntur secundum analogiam. Et quod in dicendo divinam particulam intellectus agens divina particula est, non quia sit pars ... et tamen divina sed per participationem perficiuntur et virtutis et analogiam recipit ymagines ad

perfectionem quod omnis est causa efficiens et formalis per aliquem modum. Hec divina particula ex separatione libera est et felicitatem causare divinos virorum actuum. Et ex hoc quod divina est formalis est ad esse, et tunc esse divinum et celestissimum est quod hec omnis virtutes causa est in nobis. *C. vii. utrum per fortunam adveniat felicitas et quid sit fortuna.*

Non nulli autem fuerunt qui dixerunt virtutem per fortunam advenire hominibus, et per hoc felicitatem, propter quod oportet scire quid sit fortuna. Quidam enim philosophorum dixerunt quod fortuna et casus sunt de numero causarum per accidens. Hec quidem verum est, secundum quod fortuna et casus ad effectum referuntur, quia effectum eorum eveniunt preter ordinem naturae et intentionis per accidens, quod vel intendentia agentis vel naturae. Nos autem quaerimus de fortuna quid sit, secundum hoc quod dicitur quod fortuna convertitur ad eufortuniam vel infortunium. In hac autem acceptione quid sit fortuna determinare tamen oportet. Sciendum quod omnia esse vel sunt ex necessitate vel frequenter vel raro, vel que ut nunc hoc est equaliter. Et natura sunt vel sunt ab intentione, et dicuntur esse ad propositum vel ad constellationem vel fatum vel fortunam. Semper autem sunt et ex necessitate sicut que perpetuitatem habent, sicut eclipsis et cursus et motus stellarum. Frequenter autem sunt que in generabilium et corruptibilium ex hiis que sunt semper [illegible] eveniunt, cum alia interrumpuntur, sicut florent arbores in ascensione solis et accessu, et fluxus foliorum et casus fructuum in descensione solis et recessu. Raro autem sunt que in paucioribus eveniunt, sicut ex fossione sepulchri et invento thesauri. Equaliter autem sunt que equaliter se habent ad esse et non esse, sicut in omnibus anime operibus. Ordinatio enim aliter operatur, preter non operari, sive sit aliter sensibile sive aliter rationale. Equaliter enim se habet ad operari et non operari. Ab intentione et proposito sunt que ex consilio in voluntate ordinem habent ad bonum et dispositionem. Fatum autem vocatur quod Greci vocant hymarmenen, ad quod tale in positione celi pendet: enim hic quod frequenter est ab eo quod est semper, quamvis deficiat ab ipso, et id quod equaliter pendet ab eo quod est frequenter. Sic casum accidit. Id autem quod raro pendet ab eo quod est equaliter, et hoc convenio dicitur ab eo quod est prima causa per omnis convenientia motorum et mobilium, tamen impassibilibus quam impassibilibus et invariabilibus usque ad proximas et propinquas causas que sunt in centro autem quod generandum est. Hoc quod colligatio causarum a primis autem ad proximam vocatur hymarmenes, ideo quod fatum in latino, unde Boetius in libro de consolatione philosophie: fatum quod Greci hymarmenen vocant Latini. In positione causarum dicitur, et ideo fatum dependentia est inferiorum ad superiora. Fortuna autem est quod ex omni stellarum positione nata adherentia et hic in [illegible] vel in ipso. Ex omnibus enim huius qualitas illis nato inmittitur que vel constituunt ex primis illis constitutionibus ipsius, quia hec omnia circulis celi et circulus activorum et passivorum secundum se et quaquibus circulus naturalitatis ex xii circulis corporis obliqui vel recte et circum nativitate deducit. Propter hoc fortuna circa eos huius valde

variabilis est, quibus enim circulorum xii. iiii. et xii. ultimus dividitur, signa ducit ipsum respicientia et quod omnes signorum v. modis respiciat centrum nati in aspectu vel in recte secundum radiationes oppositionis coniunctionis quadrati, trigoni et sextilis. Et adhuc autem divise in quolibet circulo sunt partes fortune et gaudii et punctorum, propter que omnia nata est fortunam esse valde variabilem. Sic enim dicimus fortuna est qualitas adherens nato ex omni causarum impressione a primo movente usque ad ultimum motum quod est centrum nati. Et hoc si ex fautis sit ad aspectum secundum philosophos natus habebit positionem felicem. Si autem ex infaustis sit ad fautem habebit in positionem contrarium constellationis. Et fatum et fortuna differunt, licet in eisdem sint subiectis et ab eisdem causis. Fortuna enim est secundum quod adheret nato, fatum autem eadem qualitas secundum quod intuetur impressione causarum est fusa. Constellatio autem secundum quod est in primis motoribus et a primis motoribus per distantias circulorum et domorum angulorum et respectum et aliorum que in circulis continentur est certa. Unde una qualitas est in constellatione et fato et fortuna variata secundum esse. Et hoc modo accepta fortuna quidam fortuna felicitatem esse ponebant, et ideo dicebant fortunam esse theicen, id est divinam. Sed nec hoc esse non impossibile, divinum enim hominis per ordinationem superius sicut dicit Ptolomeus dominatur fortune et fato et constellationi, propter quod cum felicitas sit opus est intellectu hominis libere procedens, non videtur esse hoc genus de fortuna. Adhuc autem quod dicimus quod intellectus agens sit perfectus ymago est lucis intellectualis, et secundum hoc nec constellationi nec fato nec fortune subicitur, sed an omnia hec est per ipsum. Et si constellatione vel fato vel fortuna [illegible] utitur. Hoc non est tamen magis est inmaterialis, et hoc est per aliud et per accidens, ut dicit Ptolomeus in libro qui arabice alarba, latine autem quadripartitum vocatur. Cum igitur felicitatis operationes ab intellectu sunt, secundum quod liber est, et non abicitur in vinculis constellationis vel fati vel fortune, penitus irrationabile est felicitatem reducere ad fortunam sic ad causam. Et convenit tamen hanc opinionem in sequentibus disputabimus. *C. viii. quod ex hiis que dicta sunt ostenditur quod felicitas sit de numero divinissimorum.*

Respondeat autem autem ostendere divinissimorum quod etiam secundum Stoycos quod per se virtute felicitas est de numero divinissimorum et optimorum bonorum. Si enim dicamus secundum Stoycos quod et felicitas et alia quedam deorum dona sunt data hominibus, rationabile est felicitatem dei donum esse. Sic enim bonum hominis in se bona est, quia dei dona sunt, et maxime felicitas dei donum est, quanto quidem omnium humanorum optimum est. Sed tamen de hoc tractare magis proprium est alterius perscrutationis, theologice enim perscrutationi vel methaphisice ad ultimam partem sui perscrutari oportet de hiis. Si autem non dicamus dei donum esse vel a deo immitti hominibus, sed dicamus secundum alias opiniones quod propter virtutem et quandam disciplinam vel exercitationem hominibus

advenit, adhuc oportet quod de numero divinissimorum esse probetur, quia illud optimum esse videtur et divinum quod terminus quod virtutis primum est et finis. Quilibet enim in philosophicis diximus quod honor est primum virtutis, et premium est de primo quod habet in [illegible]. Propter virtutis dignitatem premium autem ad quod contendit virtus est felicitas, et stat contenta non requirens aliquid ultra. Felicitas est in quo ipsa est in summo superperfectionis et sufficientie. Cum igitur virtus divina sit, ut dicit Socrates in Phedrone, illius operis unus qui dii vocantur nos conformet ad quod primum eius est et summum divinum est ipsa virtute et omnibus novorum divinissimum. Hoc est dictus summum propter quod et erit multum utique commune. Possibile enim est quod hic bonum hominibus existat per quandam disciplinam et studium que non sunt orbati ad virtutem. Ex quo enim deorum donum non esse ponitur sed per quandam disciplinam, in qua scilicet scientia vel sapientia est, et per studium frequentis operationis generatur in homine, magis assuescibile bonum est ab omnibus adquiretur studium et disciplinam apponentibus. Hoc autem omnes facere possunt qui non sunt orbati ad virtutem. Orbati autem ad virtutem sunt qui ex destitutione intellectus et rationis capaces virtutis non sunt, sicut moriones et fatui. Sed tamen ad hoc intelligendum sciendum est quod felicitas in tempore dicitur scilicet simpliciter et secundum comparationem simpliciter autem dicitur duobus modis scilicet secundum esse et posse. Secundum esse quando secundum quod in se et secundum quod in seculo ... consideratur scilicet secundum quod ipsa omnium bonorum est optimum perfectum per se sufficiens aliunde non mutuatum. Et adhuc autem secundum quod est hoc secundum ... ut homo est secundum rationem, sic perfectissima virtute ab homine possessum, secundum vitam perfectam per se delectabile, non adventitiam habens delectationem, pulcherrimum, desideratissimum, delectabilissimum. Hec enim omnia habet in esse sua. Secundum posse autem sic est status omnium bonorum congregatione perfectus exteriorum scilicet et interiorum, sive civilium, sive contemplativarum, sive organicorum sibi subvenientium. Et utrumque istorum modorum dicitur duplex, scilicet secundum habitum et facultatem, vel secundum actum et operationem. Et secundum habitum quidem et facultatem omnibus potest convenire non orbatis ad virtutem, secundum actum et operationem in certis consideratis felicitas omnibus convenire potest ad virtutem non orbatis. In posse a suo considerata secundum actum et operationem non convenit nisi uni qui est urbanitatis ordinator et ad quem omnia alia ordinantur secundum analogiam. Secundum comparationem autem dicitur felicitas tripliciter, secundum quod [illegible] ad felicitatem. Aut enim participant ordinans in felicitate ordinans que ut civitas, et sic felicitas dicitur concupiscibilis et naturalis que in tantum felicitate participant quantum participant ratione, ut dicit Eustratius. Aut participant virtute que ornata est in felicitate, et sic dicimus virtuosos felices vel actu vel habitu. Aut participant organice deservientia ad felicitatem, sic dicimus amicos felices vel artifices vel divites.

[illegible]

fortune supponitur. ·C· ix· quod dicit de felicitate

Hec concordant a principio dicti et quod beatitudinem et pu

Hic autem declarando non sunt felicia.

de felicitate. ad quae de felicitate dicta sunt

[illegible]

tatem ·C· x· de opinione solonis utrum sit ve[ra]

Si autem ponendum est ita ut dicit solon quod ultimum

finem inspiciendum sit quae si feliciter attigit

homo felix sit et an non sit dicendus felix quousque vi

quibus felix est cum moriatur. [illegible]

[illegible]

·C· xi· utrum prosperitates et adversitates aliquo modo refe-

rantur ad mortuum secundum felicitatis rationem

Hec tamen quae dicta sunt [illegible]

[illegible]

transmutationes accidere circa filios et amicos. Contingit
hos quidem ipsorum bonos esse et potiri vita secundum ho-
norationibus et prosperitatibus, quae est secundum dignitatem
ipsorum. Hos autem contingit in contrario, quia scilicet vel
mali sunt, vel si boni sunt forte secundum dignita-
tem vitae eorum honorationibus non prosperantur.
Et iterum etiam contingit filios et nepotes se
habere ad parentes secundum multas dissimilitudines dissen-
siones. Et tunc ex utraque parte videtur inconveniens. In-
conveniens enim videtur si cum transmutationibus fi-
liorum et amicorum simul se transmutet mor-
tuus ad sensum tristitiae vel delectationis, quia
nullum sensum habet, et quod tali transmutatione
aliquando quidem fiat felix succedentibus prosperis et
rursus fiat miser succedentibus adversis. Si autem non di-
camus transmutari mortuum ad bona vel mala quae
eorum contingunt, inconveniens obviabit, quia quod ea quae circa
filios sunt secundum effectum non superveniant parentibus secundum aliquem
vel quantum tempus est dictum contra pietatem quae praecipua
virtutum est. Impius enim est cum in nullo tempore bona
et mala non superveniunt quietorum. Tunc hanc quaes-
tionem ad praesens dimittimus, et ad primam redi-
mus qua quaerebatur si finis mortis in iudi-
cio perfectae felicitatis esset inspiciendus, quia si
illud solvatur, solutum erit cum illo et quod nunc quae-
situm est. Si enim utique secundum Solonem oportet finem videre et tunc
beatificare unumquemque non beatitudine qua nunc existat
beatus cum mortuus est, sed beatitudine qua prius e-
rat beatus, quae sine interruptione usque ad mortem
continuata est, qualiter non iudicabitur valde in-
conveniens, si quo tempore quo felix est et felicitate operatur
non vere dicatur felicitatis modo existere, sed in morte
quando extreme scilicet iacet in felicitate vera et perfecta
dicatur eius felicitas. Causa autem dicti quare hoc dixit Solon
fuit, quia vidit quod felicitas est de numero permanen-
tium, et non secundum utilitatem suam in esse non potest transmuta-
bilis per transmutationes quae contingunt fieri in
ipso. Dicimus enim felicitatem nec quasi transmutabi-
lem. Fortunas autem multorum multotiens videmus
revolvi circa eosdem, et ideo verum est quod si sequimur fortu-
nas, ita quod dicamus fortunas esse de esse felici-
tatis, eundem hominem multotiens dicimus esse felicem et rur-
sus miserum, et hoc multotiens fit circa eundem. Si autem
sic dicatur, dicemus felicem debilem firmatum in prin-
cipiis felicitatis, sicut sit camaleontem ad omne ac-
cidens variabilem. Camaleon enim animal est in medio
[illegible] vel in formicis quas devorat. Ad omnia
autem alia ita mutabile est quod [illegible] coge-
lato spiritu sensum amittit et motu et colore
variatur ad omne quod tangit ipsum. **Capitulum xij. de**
Hic dicimus quod quaestionem solvet **solone inducte**
dicamus quod in dictatione felicitatis **quaestionis.**
fortunas sequi quidem neque quod rectum est, quia in
fortuniis non bene vel male est secundum modum virtutis, sed
humana vita quae est in conversatione hominum ad in-
vicem, huius quae fortunae subiacent indiget.

quando diximus. Hoc est congruum ad nostras declarationes
opiniones dum sunt felicitatis, et continentiae opiniones ad
contrarium. Eorum autem dicamus virtutum operationes esse dominas, si
intelligimus quod supponantur eis sicut dominis suis
vel directores sunt in bonorum et pulchrorum possessione quae ipsa
felicitas quae status et actus est omnium bonorum congre-
gatione perfectus, sed cum ea fuit de bene de ut dicit Boethius scilicet
[illegible] et cum [illegible] quae est pulchrorum et bonorum perfecta et omni-
moda possessio et in iure suppositum ex suppositione autem est continen-
tia rectorum, ne ad vilia et similia declinet. Virtus
unum solum de his habet scilicet continentiam ne declinet
id quod sortitum est. Continet enim virtus potentiam operativam in qua
est ne declinet ad similia et operatio in sua bene
continue conformet continentiam ipsius quod custodiens dicit quod
virtutes dominae sunt, sicut a quibus est motus a quo enim
motus est, primum enim in quo est potentia habet ad quod est motor
et unum sunt in forma, sed divisum sit esse forma illius
quia ad esse [illegible] in potentia, et aliud est esse existens in
actu. Et secundum [illegible] salvatur in operatione fe-
licitatis. Hoc enim non est dominum felicitatis virtus et non alio-
nis. Verbum autem dicit Boethius in quo dicit quod sit pertinens ad
dominium est illud. Dominium enim est non rectorum exercitium tan-
tum, sed et omnium et pulchrorum et bonorum perfecta et omnimoda
possessio et in continendo rectos illa et non cadere va-
lens fortitudo. Sic ergo virtutes dominae sunt felicita-
tis, et hoc sunt in continendo potentiam operativam ne
dilabatur ad infirmius se, sic ad eam et tribulatum redu-
ci non possunt. Fortuna enim infirmior omnibus est et varia-
bilior. Quia virtutes virtutum operationes, et in quibus fe-
licitas quae operatio est secundum virtutem perfectam fortunae non
subiacetur. Testatur autem huic dubitationi et quod nunc quaesi-
tum est. Hoc est verum fortunae variationes variare
felicitatem. Circa nihil enim humanorum operum tanta ex-
istit constantia quanta est circa operationes quae sunt secundum vir-
tutem. Illae enim permanentes esse quam disciplinae quae
ex necessitate [illegible] principiis operationum autem vir-
tutem quae honorabilissimae sunt permanentiores et
continuatiores eo quod ipsi beati secundum omnem usum vitae
maxime vivunt multum. Hoc enim est causa quare est tales
operationes non sit oblivio. Cum enim permanentia
rei sit duobus modis, scilicet secundum se et secundum quod est in suo
de permanentia rei secundum se, hoc est in esse quo quod
res ex suis essentialibus pendet principiis tamen quo-
rum permanens est, quia sic est sumptum acceptum a
se habere non valens. De hoc autem modo permanen-
tiae felicitatis nos ergo non loquimur. Hoc enim inutile
esset et vanum, quia [illegible] esset, sed loquimur de
permanentia felicitatis in modo quo causatur ex
immobilitate voluntatis et appetitus ad honesta-
tem. Est enim duplex necessitas et est duplex immobilitas,
sicut dicit Boethius in v de consolatione philosophiae. Una enim neces-
sitas est simplex, sicut quod [illegible] est [illegible].
Alia autem est necessitas suppositionis, et haec est quae sup-
posito aliquo necessitatem habet, sicut cum video te
currere vel ambulare, necesse est te currere vel
ambulare. Et haec est necessitas quae vocatur conditionis et

[illegible] conditionis, et sic est immobilis felicitas. Si enim ex amore vir-
tutis aliquis immobilem habet affectum et intellectum ab
honestate, de necessitate honestum operabitur et ho-
nestus erit. Dicit autem est in [illegible] quod auditor
habet scientiam postquam ex amore honestorum acquisierit quod ex
persuasione dicentis docentis non aliquid quod tale consensum.
Ille enim magis ad mores proficiat quam proficeret scientia demon-
strationis et si demonstrationem accipere posset. Consensus ex
amore honestorum tanto immobilius honestum ad-
haeret quanto ipsa honesta sunt meliora et honorabilio-
ra. Honestum enim est, ut dicit Tullius, quod appetit et sui vi
nos trahit in sui consensum et appetitum et [illegible] et utili in
nos alliciat. Unde quanto aliquid honestius erit, tanto
plus trahit et allicit in sui recordationem et operatione.
Saepe enim videmus quod tale aliquid quod in se totum [illegible]
et affectum trahit et nolentem ad sui recordationem et
contemplationem et affectum et delectationem compellit. Sic
est in amore [illegible] qui ad insaniam timore de-
ducit, sicut dicunt hii qui in medicina scripserunt. Sic ergo
hoc sic se habet. Magnum bonum probabile fit se habere ut ex amo-
re honestatis honestas immobilis fiat ab effectu, ut
scilicet felix ab amore optimorum continue felix optimorum
recordetur et omnia sciencia ad haec recordatur per inquisi-
tionem et dispositionem, et non tamen ex voluntate faciat sed ex
necessitate et totus suppositus fiat [illegible] propter quod quia
optimum semper redit ad memoriam felicis et per memoriam
est maxime et operatione [illegible] non incidat oblivio. [illegible]
[illegible] autem [illegible] in principio [illegible]
[illegible] in disciplinato magis tale habet quod [illegible]
[illegible] ad sui recordationem et non [illegible] postponunt [illegible]
[illegible] autem in oblivionem deducuntur quod optimo et ho-
nestissimo ex [illegible] boni quod [illegible] affectum [illegible] non
potest, et ideo continue trahit animum in sui memoriam re-
cordationem. **Capitulum xiij. quod felix propter immobilitatem felicitatis ma-
xime operatur bona vitae et fortunas fert decenter.**

Secundum dictum autem hoc quod quaesitum est, scilicet quod immo-
bilis sit felicitas et non facile amissibilis, inqui-
rere de felici, quia felix per totam vitam talis erit,
semper vel frequenter. Vel omnis operabitur et speculabitur
ea quae sunt secundum virtutem ad felicitatem ordinata [illegible]
[illegible] quam [illegible] et ille est qui [illegible] fert fe-
optime et utique in moribus quaeque [illegible] se habebit sicut
vere bonus et tetragonus sine vituperio, quod enim iste in
[illegible] operatur secundum virtutem, cum erit [illegible] honestorum
et pulchrorum. Supponitur enim impossibile fieri esse ab hone-
stis et pulchris. Honestum autem sic immobile in affectu
[illegible] decentissime fert fortunas [illegible]
in prosperis elevetur virtutis [illegible]
adversis deiciatur a virtute excidendo, sed in omnibus se
optime habebit sicut vere bonus. Hoc est vere bono virtutis
informatus et tetragonus ad virtutem. Tetragonum
autem vocamus non in figuris quae non in omni latere
fuerit iacent, quia in figuris tetragonum superficiali
positum indivisibile iacet et facile [illegible]. Tetragonum
autem in genere corporum erit, quod in mobili tetragonum. Et
est quod [illegible] diametrum quadratum est longum, scilicet lati-

tudinis profundi ad angulum rectum linea latitudinis stan-
te super lineam longitudinis et ad angulum stan-
tem linea profunditatis. Stante scilicet latitudinis
et longitudinis, et hoc vocatur cubica quae [illegible]
latere equali iacet firmitate, sicut felix
in usu eufortuniorum et infortuniorum. Quidam
[illegible] quod tetragonus dicitur quattuor [illegible] lata [illegible]
[illegible] et inter eas tota humana conversatio concluditur,
sed quia [illegible] metaphorice est et metaphorice lo-
[illegible] dicit [illegible] in vi Topicorum, peccant in problematibus,
et ideo de hac ratione non multum curamus. Tetrago-
nus est ergo per primum modum et sine vituperio, quia propter
immobilitatem honestatis ad affectum [illegible]
[illegible] quae differunt magnitudine et parvitate. Tum
in prosperis quam in adversis [illegible] parva quidem prosperitas
[illegible] autem et parva adversitatis opportunitas [illegible]
[illegible] [illegible] inclinationem vitae in eo quod
felix est quae [illegible] quod obducat vel abducat
rationem vel affectum ab honestorum voluntate et operatione.
[illegible] magna et multa fuerit, et [illegible] fuerint bona prospere
succedant decentiorem faciunt vitam, quia ad mi-
nisterium bonorum operationum organice deserviunt et
ad usum succedentia condecorant virtutis [illegible]
[illegible], quia usus eorum bonus et studiosus
fit. Ubi enim ad virtutem refertur, et si ad virtutem
non referatur abusus est. Contraria autem accidentia
quae fortunam [illegible] quae [illegible] continentiam vitae [illegible] movent
[illegible] et [illegible] fiunt. Tribulant quidem et con-
turbant bonum, sed non sic quod excidant a virtutis bono
qualiter contingant [illegible] ducunt nec abdu-
cunt, sed tamen sensum tristitiae inferunt. Talia enim ex
sui [illegible] tristitias inferunt et impediunt fe-
licem a multis operationibus quas faceret, si [illegible]
[illegible] sibi [illegible] prospere succederent. Attamen
et in his refulgeret bonum honestatis, quia
[illegible] felix utique fert faciliter et decenter fert multa
et magna infortunia, non per [illegible] quae virtute
et hoc quidem quod fert infortunia non est propter dolorem in
sensibilitate, sicut fatuus et asinus equaliter sunt
in eufortuniis, sed equaliter fert felix infortunia
[illegible] et magnanimus. Dicit enim [illegible] vir sine
[illegible] [illegible] fortunae insultus. [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]. Sine enim in-
[illegible] [illegible] non elevatur sine [illegible] per ad-
versa non deprimitur, et sic nunquam destituitur a regula
rationis et honestatis, sicut quidam sapiens dicit quod
magnus est cui dignitas [illegible] si accidit non [illegible]
minor est illo qui incidens in adversa non excidit
vel [illegible] a sapientia. Magnanimitas enim est virtus
animi hominis magna complere faciens. **Capitulum xiiij. quod fe-**
Si autem sunt **lix ad infelicitatem non transmutatur.**
operationes dominae vitae, quemadmodum diximus,
nullus utique beatorum fiet miser. Nunquam enim aget
odibilia et mala. Mala quidem mitescere in [illegible] odibilia
[illegible]. Enim existimamus felicem vere bonum et sapi-
entem decenter ferre fortunas et tale in esse quod ex

presentibus in quibus habet facultatem sicut [illegible] qui agit secundum optima operatur. Et inde bonum ducem dicimus qui presenti exercitu sibi assignato utitur optime et maxime bellicose. Et quemadmodum coriorum incisorem dicimus esse optimum qui ex quibuslibet assignatis sibi coriis optimum calciamentum facit sicut quod inde fieri potest. Eadem ratione et de aliis artificibus omnibus dicimus optimos quia assignata sibi materia et instrumentis optime sciunt uti ad finem artis inquantum materia est quod operatur et instrumentum per quod operatur permittunt. Et hec duo exempla possumus dicere. Dux enim exercitu utitur pro instrumento. Calciator autem utitur corio ut materia. Si quidem dux in acie habet milites strenuos in armis et [illegible] bene instructos, non multum laudatur dux si talibus sciat uti ad victoriam. Sed si [illegible] habet exercitum de mediocriter instructo milite, qui sciat exercitum inducere ducens, quod scilicet strenuos in capite ponat, exercitus et minus valentes postremos ut saltem pro timore et continendo teneantur audaciores, ne acies dissolvatur, et sic quod omnem exercitum ex quorum [illegible] optime ordinare sciat ad victoriam, bonus dux vocatur. Similiter et calciator non bonus dicitur qui de optimo corio facit calciamentum bonum, sed ille laude dignus est qui de quolibet corio sibi assignato sive bono sive malo mediocre faciat calciamentum quod inde fieri potest. Similiter et felix qui omnia habet que communia sunt felicitati et in nullo aliorum deficit. Si fortuna ad votum sibi non succedunt non propter hoc infelix est dummodo presentibus secundum facultatem suam exterioribus quibuscumque utatur ad finem humane vite. Felix autem sic agimus propter communia felicitati. Ex quibus et fortuna felix est et ex quibus omnibus exterioribus bene utendi facultatem [illegible] pervenit.

C. xv. quod felicitas [illegible] in exterioribus [illegible] felicitas vita ante mortem.

Si autem ita est ut diximus ille qui miser est nequaquam fiet felix, nec ille qui beatus est permutatis fortunis incidet. Eo quod felix non est varius ut camaleon, nec facile transmutabilis est eo quod ad bonum indissolubilem intellectus et affectus habet conversionem propter virtutem [illegible] non habeat ad faciendum bonum. [illegible] quod talem habet virtutem ad bonum sicut in [illegible] est. Et si dicamus felicem qui in nullo deficit [illegible] felicitatem et exterioribus optime utitur et habundat. Adhuc ille talis non facile movebitur ex felicitate, nec permutabitur in exterioribus [illegible] ex quibus infortuniis que contingentibus casus [illegible] accidunt. Talis enim felix et dignus est quod sibi nunquam non [illegible] et amicos et potentiam habet [illegible] sibi suffragantia ut moveri non possit et divitiarum copia suppetit ei quibus et organis bene [illegible]. A parvis et mediocribus quidem infortuniis [illegible] ab exteriorum prosperitate. Sed potius a magnis et multis et talibus que [illegible] moventur. Et ex talibus infortuniis que utique violentissima sunt in parvo tempore non utique fiet rursus felix quia ex talibus infortuniis nemo cito resurgit. Et non si quando fiat rursus felix in multo quodam et perfecto tempore fiet in tanto scilicet in quo possit fieri hujusmodi magnorum et bonorum que ante amiserat. Felix ergo in solis communibus felicitatis consideratus in vita ante mortem vere felix est absque appositione mortis. Felix etiam qui cum omnibus felicitatis exteriorem habet prosperitatem. Item vere felix est ante mortem non prejudicat ei quod aliquando magnis [illegible] infortuniis, quia tunc non cadere in exterioribus et tenuit omnia que ad felicitatem sunt [illegible] ex quibus facultatem habet et exterioribus optime utendi. [illegible] pluribus invenitur et ante mortem dicere felicem qui perfecte operatur secundum perfectam virtutem. Non enim felicitas tota solvitur in eo [illegible] ante mortem [illegible] si addamus dictis bonum est qui exterioribus bonis sufficienter ditatus est et hanc interiorem et exteriorem felicitatem non habet in contingenti [illegible] parvo tempore, sed habet eam secundum perfectam vitam in qua scilicet et sui corporis fuit et sui spiritus ordinator et exteriorum administrator optimus, adhuc ille talis felix dicetur et ante mortem. Perfectam enim vitam dicimus tempus vite in quo homo sui spiritus constituitur ordinator et [illegible] exteriori tutore et patrono non indigens. Et sic Solon [illegible] non bene dixisse quod felix non vere dicatur ante mortem, quia et si apponendum sit quod vere felix feliciter victurus sit et vitam [illegible] secundum bonum [illegible] eo quod felicitatem dicimus esse finem et omnino omnimode perfectum bonum, quia ignoramus quid eveniat in futurum, eo quod futura immanifesta nobis propter tale dubium futuri [illegible] quod sic futurus sit felix quia aliter felicitas non esset perfectum bonum omnino et omnimode. Tamen adhuc non oportet quod mortem expectemus vel post mortem aliquis primo felix esse dicatur, quia de vivo justissime dicemus quod felix sit ista conditione adiecta, si felix sit futurus. Nec [illegible] addimus nisi quia felicitas omnino perfectum bonum ponitur et omnimode quod perfectum non est nisi omnia [illegible] que ad esse et posse que [illegible] et omnimode bonum non erit nisi cum esse et posse omnia adiungantur que faciunt ad felicitatis [illegible] tionem [illegible] quo principium est quod felix presentem vitam concludat. Quia quod autem nos diximus quod felix non facile mutatur ad infelicitatem maxime dicimus propter dictum stoycorum qui dicunt felicem et sapientem [illegible] vere bonum [illegible] immutabilem esse eo quod non cadit perturbatio in ipsum. Quod quidem probat rationibus potissimo quarum prima est quia cum anime [illegible] passiones est passio [illegible] non perfecte. Sed autem anima ex passionibus est in [illegible] studio bonum ad impassibilitatem deductus [illegible] non perturbatur. Propter quod dicit Sap. non contristabit justum quicquid acciderit ei. Secunda ratio est quia beatus in se [illegible] integrante. Nec purgatoria virtute utitur sed virtute purgati animi et si aliquam utitur virtute exemplaria ad alium utitur et non ad se ipsum. Virtus autem animi purgati non in passionibus est nec medium passionum. Virtus enim [illegible] summo est. Summum autem animi non est in affectu passionum sed [illegible] procul a passionibus attingit. [illegible] virtus [illegible] est felicis ne perturbationibus incidat sicut et philosophia ad Boetium dicit talia contuleramus arma que nisi prius abiecisses [illegible] non posses. Tertia ratio est quod felix totus est sanus tam in affectu quam in ratione, quia aliter felix non esset. Et totus in [illegible] constitutus nichil [illegible] capite, et nichil bonum reputans nisi sapere in bonorum. Sic ergo bonus [illegible] tus non perturbatur. Si de contrariis [illegible] exteriora nichil reputans nisi in usu ad bona et honesta. Sic ergo ad actus operum contrariorum non est susceptibilis. Nec per intellectum nec per appetitum neque ergo perturbatur quia non nisi de malo perturbatur et hoc incidere non potest [illegible] virtutem habens ad bonum. Virtutem autem dico supponens non simpliciter [illegible] ita bonum esse quia sicut ex omnibus supra habitis constat felicitas opus est perfectum secundum perfectam ac virtutem non impeditam. Operatio enim non impedita est quia nullo contrariorum retrahitur impedimento quod a destructione [illegible] retrahebatur operatio et imperfecta sit operatio felicitatis non erit. Omnis autem operatio impedita et retracta est que est in passionibus. Ergo felix in nulla operum passionibus molestatur et retrahitur. Sicut autem perturbatio nisi a passione, felix autem in nullo perturbatur. Quarta ratio est quod felicitas est secundum perfectam virtutem. Perfecta autem virtus est cui nihil deest. Virtutem autem [illegible] passiones [illegible] est de ratione virtutis. Ex quo enim moderatur contrarias passiones constat quod passiones [illegible] non tollit. Ergo bonum quod se separata et impassibilis est ad summum sue virtutis non conducat nec perficiet. Similiter purgatoria virtus qua utitur politicus passiones quidem ordinat in quibus. Ergo nec illa est in summo bonitatis que per sui [illegible] impassibilis est perfecta. Ergo virtus non est nisi que omnes ex passiones [illegible]. Felix ergo ex passiones est et non turbatur et si aliqua obviant quod omnis homo dummodo mutabilis est eo quod fortuna volubilis et natura instabilis in uno statu non permanet. Felix autem [illegible] mutabilis est et in summo est et dicit Lucanus summisque negatum stare diu. Dicimus ad hoc [illegible] quod felix quidem magnis infortuniis tangatur ad sensus immutationem sed non usque ad rationis ductionem vel deductionem. Dicitur enim [illegible] quia per sensum appropinquat. Deducitur autem quando omnino suo regimine destituta in malum precipitatur. Et hec satis patent per supra dicta.

C. xvi. de [illegible] eorum que dicta sunt contra Solonem.

Si autem ita est ut diximus tunc vere et [illegible] dicemus esse beatos viventes quibus existunt et existerent in futurum que dicta sunt et non oportet quod mors expectetur ut tunc vere beati dicantur. Tales autem dicamus bonos ut homines quibus non competit supercelestis beatitudo et divina. Quia ad [illegible] homo non potest ex hiis que homini sunt [illegible] que existit homo [illegible] que conveniunt secundum perfectam virtutem. Sicut autem se habet virtutum [illegible] ad unum sic se habent virtutes. Constat autem quod id quod [illegible] est [illegible] sicut suasibile et obedibile perfectum in [illegible] non est. Virtutes ergo que [illegible] in illo perfecte virtutes non sunt. Loquimur enim de virtute hominis inquantum homo est. Justicia autem ordinans est communicationes ad alterum et distributiones et in [illegible] in hiis scilicet que organice desunt. Et illa perfecta virtus non est in bona hominis [illegible] quod homo est. Et quia nec temperancia nec fortitudo nec justicia perfecta hominis non est inquantum homo est, relinquitur quod prudencia est perfecta virtus hominis inquantum homo est. Hec autem taliter probatur. In omnibus autem formans et ordinans perfectum est, formatum autem et ordinatum imperfectum est ex se ipso. Formans autem et ordinans in quibus prudencia est, quoniam autem et temperancie et fortitudinis et justicie formant et ordinant et disponunt per prudenciam. Prudencia ergo perfectior est. Adhuc in quibus perfectum non est cui omnia [illegible] ordinandum et disponendum ad optimum sive [illegible] sint civilia sive [illegible] sive organice sive in exterioribus sive interioribus. Temperancia autem pauca de hiis [illegible] et fortitudini scilicet que vel ad voluptates vel ad timores pertinent et audacias. Justicia autem [illegible] pauca exteriorum [illegible] in quibus perfectionibus habent. Sola autem prudencia omnia contemplatur et regit et ordinat. Sed quod ad humanum bonum refertur ergo ipsa sola est perfecta virtus hominis inquantum homo est. [illegible] manifestis declaratis [illegible] hominis est [illegible] virtutes maximum bonorum erit secundum maximam et principalissimam virtutem [illegible] de necessitate quod operatio que est felicitas sit secundum virtutem que dicitur prudencia et hoc non est contra dictum Tullii libro de officiis ubi dicit quod justicia principalissima et maxima virtutum sit, quia cum ad communicationes [illegible] necessaria sit justicia, tamen in ratione virtutum non principalis est nec maxime virtutum hominis inquantum homo est. Similiter quod dicit [illegible] quod fortitudo principalis virtus dicatur, quia illa est circa summum periculi humane non est contra hoc que dicta sunt. [illegible] quoddam summum est et summum [illegible] hominis ut homo est. Est enim summum vigoris et roboris et aggrediendi vel sustinendi pericula quod non est hominis ut homo est. Quin immo [illegible] convenit virtutem in qua civitate convenit homo cum quibusdam brutis sicut cum leone. Sicut et [illegible] alii in qua temperancia est cum turturibus habet convenientiam, et in [illegible] in quo [illegible] est ab [illegible] non multum [illegible] convenit homo [illegible] est in qua civitate homo convenit cum apibus que inter omnia alia equabiliori et pulcriori vivunt conciliatione et distributione tam in acquirendo quam in acquisita distribuendo. Prudencia autem [illegible] nullam [illegible] et non in ratione boni hominis ut homo est ipsa sola. Et virtutes [illegible] obtinet et dignitate de hiis quidem [illegible] in tantum dictum sit.

C. xvii. de [illegible] fortune amicorum redundet ad felicitatem amicorum

Prosperitatum autem fortunas et bonum amicorum penitus nequaquam conferre et nullo modo redundare ad felicitates parentum et [illegible] et aliorum coniunctorum

e res que valde sunt inamicabiles et opinionibus multorum contraria. Cum tamen felicitas sit [illegible] ea que [illegible] in moribus ex amicicia plurimumque recipiant. Amicicia enim de [illegible] nostra et honestorum et plurimaque desiderantur secundum opiniones eo quod causas et varias invenimus non habent. Cum autem multas et diversas habent differentias ea que accidunt ex fortuna, et cum quedam fortuniorum magis redundent ad mutationem felicitatis, quedam autem minus secundum quod sunt eufortunia vel infortunia, valde erit longum et indeterminatum et infinitum dividere unumquodque fortuniorum secundum singula sua secundum singulorum differentias propter quas contingit infinitis modis esse eufortunia et infortunia. Et sic de eis non posset esse scientia. Sed si universaliter et typo vel figuraliter dicatur de hiis, forsitan utique sufficienter habebit quantum ad presentem intentionem. Si autem sic quod eufortunia et infortunia in tali conditione possunt accipi. In aliqua quidem constitutionem vitae ad [illegible] vel [illegible] modico possit secundum se. Nam mixtas habent differentias que in certam conditionem sed cum eufortuniis excellentie sunt si accipiantur secundum rationem addendi vel minuendi infinitas habent. Infinitis enim modis potest addi et minui in bono et in malo. Si duo accipiantur secundum quod modice possunt ponderare in constitutione hominum acceptum et non tamen [illegible] hominem contrarias habent differentias. Omnis enim fortunis movetur. Sic quod due fortunarum sunt mixte in infinitate et omnimode mixte ad constitutiones infinitas additione vel diminutione omnino ad omnes homines relative de quibus omnibus tractare longum esset. Sed de hiis tractare habet astronomia secundum eam partem que scientia iudiciorum vocatur et a Ptholomeo in duobus libris pertractatur, quorum primus dicitur de magnis mundi accidentibus. Secundus autem Alarba [?] vel quadripartitum vocatur et est de accidentibus que accidunt circa singulos et circulos sue nativitatis. Sed autem universaliter et typo sufficiat de hiis tractare. Tunc dicemus quod sicut in fortuniis amicorum quedam contingunt similiter quod fortune se habent circa ipsum felicem. Quedam enim circa felicem habent aliquod pondus in bono et [illegible] ad vitam et in malo habent pondus quo modice possunt constituere vitam et impedire vitam. Quedam autem fortune leviores videntur quia nec modice possunt vitam constituere vel ad bonum vel ad malum. Ita dicimus quod et se habent fortune que accidunt circa omnes amicos quosque modo coniunctos. Et sic dicimus quod sicut parve fortune accidentes circa felicem non advariantur vel tribulando vel iocundando vel [illegible]. Ita parve fortune amicorum non movent felicem. Sed magne fortune amicorum movent felicem quia in bonis congratulatur ex eis et in malis contribulatur. Hanc autem rationem reddit Laelius [?] quia [illegible] constans propter honorem [illegible] ita molestie fiunt turpia in amicis sicut in seipso. [illegible] ponit Tullius in libro de amicicia. Quia scilicet amicorum

est idem velle et idem nolle et unusquisque amicorum ponderet ex alio sicut et concordant [illegible] scilicet quod quilibet amicorum est alterius plus quam dimidium et quilibet amicorum in amico habet tantum quantum in seipso, sicut dicitur in libro qui intitulatur Vita philosophorum. Cum autem hec [?] dicit quod amicicia [illegible] non afficit sed unum cor in amicis totum transponit. Magis cor amici non est in ipso sed in amico [illegible], ut sit amor aliquid sui ipsius. Propter quod dicit Dionysius [?] quod extaticus [?] est faciens amor non sinens amicos esse sui ipsorum. Propter quod necesse est quod in extasi ad alium fit omnis amicus. Extasis enim est positio sive transpositio cordis in alterum dicitur. Hoc autem est cum quod amor [illegible] transitum est plus omnibus [illegible] transiens et [illegible]. Quia ipsa res ubi continue transit. Cum autem non habeat transire in [illegible] constat quod totus amans transit in amatum et cum extra se transitum fit et magis fit ex amatore transit in amantem. Et non necesse est quod id quod mors unum amicorum moveat et alium dicitur Ovidio in arte amandi. Omnia vincit amor et nos cedamus amori.

C. [illegible] Utrum fortune amicorum aliquid conferant mortuis secundum [illegible] immutationem.

Inquiritur autem hic dubitatio secundum qua fortune amicorum redundant ad vivos et mortuos. Hanc autem dubitationem quodam [illegible] possunt accipere per quandam similitudinem scilicet quod dicamus unumquodque passionum fortunarum. Differre enim [illegible] vel mortuos multo plus quam differunt iniusta [illegible] sunt mala secundum quod perpetrantur in operationibus secundum [illegible] et secundum quod recitantur in tragediis vel comediis. Et hac enim similitudine sillogizandum est utique de dubitatione qua fortune amicorum redundant ad vivos vel mortuos. Facta enim hominum que a comediis in comediis recitantur et in effectu non existunt quamvis perpetrantur in presentia qui recitantur a comediis. [illegible] immutationes afficiunt esse hominem qui fecit ea eo quod presens non est, sed apud presentes audientes comediam excitant laudem et gloriam hominum qui splendor fame magis clarum facit hominem qui facit illa perpetrat. Comedus enim dicitur a comos quod est villa. Et comedi sunt qui in conventibus villarum et theatrorum et [illegible] dictato carmine recitabant probum facta virorum illustrium in gloria omnis honestatis splendencium. Tragedi autem dicuntur a tragos quod est hircus et tragedus quasi [illegible] et theatris et conventibus hominum turpia facta degeneratorum virorum dictato carmine recitabant propter quod secundum aliquem hircum in remunerationem accepit. Comedus autem liberalitate audientium remunerabatur. Turpia autem facta sic recitata turpem qui talia perpetravit non immutant in gaudium vel in tristitiam quia presens non est. Sed [illegible] sue infelicitatis augent et quasi [illegible] infelicitatis sue obscurantur in notitia hominum in felicitatis fiat et omnibus reddatur abhominabilis. Ideo enim politicus ordinavit comedos et trage-

dos ut et ex carmine comedorum presentibus [illegible] fiat virtus antiquorum hominum et ex carmine tragedorum omnibus vita turpium fiat abhominabilis. Dubitatio igitur magna est bona vel mala sive [illegible] vel [illegible] referri ad presentes secundum quod sunt in effectu et operatione vel referri ad absentes secundum quod sunt in recitatione comedorum vel tragedorum. Primo enim modo referuntur ad vivos et sentientes. Secundo autem modo referuntur ad vivos quidem non sentientes autem propter absentiam sicut manifestat opinio de Solone. Ex isto magis quam sillogizatur dubitatio quia quando referuntur ad mortuos fortune amicorum referuntur ad eos qui nec vivunt nec sentiunt. Et ideo nullam circa eos faciunt immutationem. Sed tamen ad horum declarationem magis fortasse inquirendum est circa eos qui defecerunt et mortui sunt si cum eis communicant aliquo bono amicorum contingit vel si communicant opposita que sunt mala amicorum. Videtur enim ex hiis que dicta sunt de comediis et tragediis si ad amicorum redundent ad ipsos mortuos [illegible] sit id redundans sive bonum sive contrarium malum fragile quidem esse vel parvum vel simpliciter vel illis quia si simpliciter parvum est non immutat sicut dicitur in [illegible]. Si autem magnum est vel tamen parvum est quia non immutat eos vel ad gaudium vel ad tristitiam. Si autem sic est fragile est simpliciter vel illis tamen non est tantum et tale in ipso ut faciat vel facere possit eos mortuos felices esse qui non sunt felices, nec hiis mortuis qui sunt felices auferet vel auferre possit beatitudinem. Fortune igitur amicorum que sunt bone operationes aliquid videntur conferre amicis qui defecerunt et mortui sunt. Similiter considerandum est quod illa bona amicorum tam magna sunt quod ut in multo beatitudini augmentum prestare possint. Conferre autem videntur sic ut nec eos qui non sunt felices mortui faciant vel facere possint felices esse nec ad tantum aliquid facere possint. Quia et de felice non faciunt infelicem faciunt quo ad splendorem felicis in fama. Clarior enim est qui optimos relinquit successores quam qui [illegible] vel malos. Sed immutationes mortuo nullam conferunt. Et hec de Solone dubitationis solutionis sufficiant. Stoyci autem felicitatis esse dicunt post mortem que ad effectum gaudium et tristitiam mutant felicem propter quod et Socrates sicut loquitur in Phedone Platonis moriens. Ideo ad [illegible] ad illos optimos viros eo quod putabat felicitate diuina potiri post mortem. Unde in prima parte Phedonis dicitur quod viri contemplativi felicitate contemplativa vivientes deorum sedes celestium accipiunt post mortem in quibus felicitate deorum potiuntur. Alii autem bonitate boni post mortem civiles accipiunt felicitates ita quod anime eorum in corpora politicorum optimorum transferuntur in quibus beatissime regnant. [illegible] propter quod [illegible] ponit margaritis carbunculis smaragdis et saphiris [illegible] lucentibus redimitum in quo beatissima vita re-

gnant anime felicissimorum civium. Aliorum autem anime in [illegible] et aquis amarissimis ut [illegible] Lethei Stygis et aliorum fluviorum infernalium immerguntur. Quorum fluviorum fluxu sepe revehuntur ad superos et tunc clamant indulgentiam et supplicationes a superis postulantes. Et si quidem impetrant indulgentiam liberantur. Sin autem ad tormenta infernorum revehuntur. Et sic [illegible] post mortem ex hiis que accidunt circa vivos scilicet ex indulgenciis et supplicationibus de infelicitate mutantur ad felicitatem et econtra de felicitate ad infelicitatem. Isaac autem in libro de diffinitionibus dicit quod anime bonorum post mortem felicitate gaudent omnia in leticia magna et psalmodia cum deo viventes. Malorum autem [illegible] deprimuntur magno incendio ignis [illegible]. Et hoc confirmatur per sompnium Cypionis qui post mortem apparuit et omnia hec que dicta sunt divino expressit oraculo sicut dicit Tullius et interpres sompnii Macrobius. Secundum peripatheticos autem intellectus separatur a sensibili sive materiali a corruptibili ut dicitur anima et cum felicitas sit secundum partem anime incorruptibilem ut quod morte que non afficit incorruptibilem intellectum nullam adimat bonum et melius felicitatem. Sed potius augeat magis removet impedimenta vite mortalis que frequenter impediunt bonas operationes et intellectus. Hoc autem probatum [illegible]. Anima autem bona [illegible] non si duas operationes habet ad intellectuale lumen prime cause et ad corpus ad quod operatur per potentias vegetabiles et sensibiles. Nullus autem dubitat quod melioris anima capere est quod melius et boni sui bonum et optimum secundum optimum. Optimum autem anime est secundum [illegible] ad intellectuale lumen primo quod hoc capax est optimi. Optimum autem est felicitas, sicut patet ex omnibus predeterminatis. Capacitas igitur felicitatis est secundum operationem ad intellectuale lumen primum. Illi autem separata a corruptibili nobilius et melius coniungitur quam coniuncta. Nobilius igitur felicitabitur post mortem quam ante mortem. Propter quod dicit Augustinus super [illegible] prime quod finis perspicuitatis anime post mortem est si coniungatur ad motorem primum. Adhuc autem omnium per peripatheticorum sententia est immortalitatis per bonum quam nos in superioribus assignavimus. Ille autem intellectus de sui natura [illegible] est in contemplatione admirabilium similium theorematum quorum ipse est apta ymago et susceptivum. In hiis autem felicitatis potissima est ut dicitur [illegible]. Patet igitur ex omnibus hiis quod anime que virtute et scientia habent intellectum adepte sunt felicitatem habent post mortem. Sed ut nobis est omnino credendum. Et hoc est quod dicit Socrates quod anime mortuorum post mortem a vivis [illegible] et indulgencias et suffragia accipiunt ut dicit Plato prius ut est ad credendum. Et quod hec questio non obstat. Philosophus enim quod probat non fortune amicorum ad eos non redundant ita quod transmutant eos de

felicitate in infelicitatem vel e contrario quia licet hoc esse possit, differentes fortunas successorum saepe contingit felices et saepe infelices.

Tractatus VII de premio felicitatis quod est honor et quod laus non est premium. Capitulum I quod felicitas non est de numero laudabilium.

Determinatis autem his scrutemur de felicitate utrum sit de numero laudabilium bonorum vel magis sit de numero honorabilium. Et hoc in precedentibus constat et manifestum est quod non est de numero virtutum. Quod autem non sit de numero laudabilium videtur quia omne laudabile videtur laudabile esse quia ipsum est quale quid et quia quale se habet ad aliquid. Iustum enim laudari videmus, sic enim laudamus iustum et virilem et virilis [illegible] omnem qui bonus est secundum virtutem. Omnes tales laudamus in hoc quod quales sunt et ipsam virtutem laudamus ut bonum ad aliquid. Laudamus enim propter opera et actus. Hoc autem inductione probatur: fortem enim et cursorem et aliorum unumquemque laudamus quia qualis quis est natus esse. Fortem enim laudamus in hoc quod magnas habet extremitates brachia et crura, nervos proportionate duros, quia carnem non laxam et mollem, et hec omnia qualitatem dicunt que ad robur disponit, et in tali inventus qualitate laudamus tamquam robustum. Similiter cursorem per qualitatem in actu sibi laudamus, scilicet si longa crura habeat, non spissum corpus et corpus ex cursu non multum inflammabile. Talis enim secundum se habet ad currendum. Laudamus autem tales qui sic quales sunt in hoc quod naturaliter se habent aliqualiter ad aliquid bonum et ad aliquid studiosum, tamen sicut cursus bonus est et pugna bona. Cum enim qualitas sit secundum quam quales dicimur, habitus qualitates sunt et omnis habitus bonus laudatur in hoc quod quales facit in formando ad bonum. Et cum omnis habitus sit quo quis agit aliquid agere cum voluerit [illegible] de anima quod omnis habitus diffinitur ad operationem et actum, et laudatur magis qui est elicitivus et formativus operationis et actus que elicit. Sic igitur omne quod laudatur laudatur in quale quid et aliquid et qualiter se habet. Dico autem quale quid non [illegible] sicut differentia vel forma specialis est quale quid, sed quid. Hec est aliqua qualitas que est in ipso quale esse dicat. Forma enim specialis quale quid est quia licet predicetur in quale tamen ut forma est facit quid et est quidditas specialis cuius pars est forma. Qualitas autem non facit quale quid [illegible] facit quale per esse quod qualitas habet in ipso qualitas vero dispositio est cuius in quo est. Et omne tale est ad aliquid non sicut relatio est ad aliquid cuius ipsum esse est ad aliquid est, sed quia disponit ipsum sua qualitate subiectum ad aliquid actum vel operationem sicut albedo ad disgregationem visus. Et hoc apte loquendo non est ad aliquid sed est qualiter se habens ad aliquid. Congregemus igitur que dicta sunt quia si omne laudabile laudatur in hoc quod est quale, felicitas que est operatio et non est qualitas faciens quale, non est laudabilium. Adhuc si omne laudabile est qualiter se habens ad aliquid et felicitas est summum et ultimum bonum ultra quod nihil est desiderabile ad aliud, felicitas non erit laudabilium bonorum. Tamen inconveniens videtur si laus virtutis premium non dicatur sed premium felicitatis. Laus enim premium est ore alieno celebratum. Laus enim [illegible] in proprio [illegible] ore sordescit. Ore autem alieno celebratum vanum est et quod vanum virtutis sit premium inconveniens esse videtur. Adhuc quod ore alieno est celebratum in voluntate consistit alterius, utrum fiat vel non fiat, et quod virtutis sit premium nullo modo videtur conveniens. [illegible] alterius est vel consistit digno vel indigno. Adhuc [illegible] fuit quod honor est virtutis premium. Si ergo hic dicimus quod honor non est virtutis premium sed laus, [illegible] nobis ipsis. Sciendum autem ad dictum quod virtutis actus dupliciter consideratur, scilicet secundum comparationem ad virtuosum a quo exigitur sicut ab agente, et secundum comparationem ad finem felicitatis; et in prima comparatione quidem est laudabilis, in secunda autem honorabilis. [illegible] est et absurdum quia id quod est bonum ad aliud bonitatem boni non habet nisi per ordinem ad aliud sicut patet in omnibus qualitatibus. Et bonum per se et bonum propter aliud in quibus ea que per se sunt bona [illegible] habent bonitatem. Que propter aliud sunt bona non sunt bona nisi quia sunt eorum que per se sunt bona operativa [illegible] se habentia ad illa. Virtus autem et virtutis actus ad felicitatem sunt quorum bonitatem non habent nisi ordine quo ordinantur ad felicitatem. Sic autem laudabilia sunt [illegible] laudabilia non sunt [illegible] ordinem ad felicitatem, propter quod et Tullius diffiniens virtutem dicit quod virtus est dispositio perfecti ad optimum. Propter hoc videtur nobis dicendum cum distinctione quod laus dicitur dupliciter, scilicet large et stricte. Large quidem laus est premium ore alieno celebratum sicut dictum est. Stricte autem laus est premium quo politicus [illegible] civilium est ordinator premiat virtuosum et illa laus in tribus consistit, scilicet quod demonstretur in gloria, quod laudis titulum accipiat et memoriam sempiterne recordationis, propter quod antiqui politici imperatores et reges [illegible] qui secundum virtutes fecerunt in equis niveis ut dicit [illegible] qui de sella regis [illegible] voce clamante [illegible] virtutes eorum et virtutum operationes quibus [illegible]. Titulum autem in urbibus fecit [illegible] templum et aulam ut et nos presentibus eis virtutes eorum nota fieret. Memoriam accepit in statuis et [illegible] post mortem eorum virtus eorum nulla deleretur oblivione propter quod [illegible] laudis [illegible] ad [illegible] videtur [illegible] in publicis [illegible] laureo coronatus significatur [illegible] victoria [illegible] coronati [illegible] bona voluntate tua per auxilium nobis [illegible] victoria [illegible] in publicis laureo coronari fecere.

hic est quod in templis capita deorum et [illegible] in figura [illegible] per modum [illegible] capitis [illegible] quod laudes sunt premia virtutis. Et ille in politicis [illegible] alioquin premia [illegible]. Non enim ex ore vulgi iste laudes sunt [illegible] politica, qui sicut dicit [illegible] politice [illegible] sicut deus et [illegible] ex nobilitate honestatis sue omnia premia [illegible] dignum est. [illegible] quod [illegible] premiat [illegible] et quod tales laudes [illegible] sunt quam virtus vel operationes virtutum [illegible] omnis enim virtus liberalis est et quod liberale est [illegible] et non [illegible] liberali enim et magnifico [illegible] non contingit [illegible] liberalitatis actus et delectatio in actu sibi causa operis est super omne premium. Et hic est de qualibus virtutibus propter quod dicit Tullius quod honestum sua propria dignitate allicit. Laudes [illegible] in [illegible] gradu virtutis ponantur expeditiores faciunt et delectabiliores operationes virtutum et sic sunt premium virtutis, premium [illegible] quod ex [illegible] virtutum exhibetur. Et [illegible] intentionem politica [illegible] quod non [illegible] attribuitur optimo laus [illegible] ad ulteriora provocatur non [illegible].

Capitulum II quod divini boni et optimi tantum est honor et quod [illegible] attribuitur [illegible].

Quod autem laudes non sunt optimi [illegible] et est ex his laudibus que sunt [illegible] laudes. Ille largo nomine laudis laudes vocantur, sed quod laudes diffinimus quod laus est premium ore alieno celebratum. [illegible] laude laudari [illegible] laudetur ad nos relati. Hoc est quod premium laudum ad altiora provocet. Hoc enim [illegible] cum sint in summo ad altiora provocari non possunt. Hoc [illegible] quia laudes [illegible] ad aliud [illegible] sicut diximus. Si autem laus est talium, manifestum est quod optimorum [illegible] non est laus [illegible] premium autem aliquid maius et melius est laude [illegible]. Deos autem beatificamus et felicitamus et virorum divinissimos sic in summo statu boni [illegible] et ad ulterius bonum non provocabiles [illegible] et non laudamus. Et si laudamus, deridemus [illegible] significamus quod a statu summi boni [illegible] sicut autem facimus in hominibus sic facimus in bonis [illegible] que sunt de numero bonorum optimorum ultimis et [illegible] est felicitas nullus laudat quod ad laudat iustum vel castum sive [illegible] vel [illegible] boni [illegible] meliore est [illegible] virtute. Hoc autem bona honorabilia [illegible] sicut diximus de laude, ita et honor dupliciter dicitur, scilicet communiter et proprie. Communiter honor diffinitur [illegible] in exhibitionem virtutis. Et hunc honorem [illegible] omne premium virtutis quia [illegible] provocativus est ad ulteriora et [illegible] laudes [illegible] honor est [illegible] honorabilitatem [illegible] honorem [illegible] in honore [illegible] et [illegible] omnes intuentes habent [illegible]

[illegible] gloria [illegible] reductus. Felici enim talis honor debetur ut presideat et ordinet et disponat divinissimi boni sui super omnes influens operationes. Hoc ergo premium quia in summo est ad ulterius non est provocativum [illegible] quod laus attribuatur [illegible] bono ut ad altius et melius provocetur. [illegible] laudatorum virtus [illegible] gloria [illegible] quia [illegible] et voluptatem dicit esse summum bonum [illegible] voluptatis summum bonum [illegible] premia [illegible] premia quia sic [illegible] natura nobilius est [illegible] bona et [illegible] bona [illegible] per gustum experientie accipiatur sicut dulcedo [illegible] sentitur per gustum et non [illegible] dulcedo [illegible] sapore eorum que [illegible] sic ergo premia [illegible] gustus [illegible] bonum est et [illegible] summum bonum [illegible] laudari [illegible] melius est laudabilibus. Tale autem summum bonum [illegible] et tale dicebat quod per se bonum est nullo [illegible] sicut felicitas ad deum enim et felicitatem omnia alia [illegible] ad deum sic ad causam et [illegible] ad felicitatem autem sic ad premium et finem. Laus quidem enim virtutis est et operatores bonorum operationes [illegible] hac virtute enim perfecit ad operationes. Laudes autem premio et premia sunt operum [illegible] sicut enim [illegible] virtutibus [illegible] virtutibus [illegible] In precedentibus autem diximus quod et [illegible] et robustum [illegible] laudamus ad opera cursus et pugne et propter opus cursus et pugne laudamus [illegible] et dispositiones cursoris et robusti et [illegible] virtutibus [illegible] In talibus et propter opera laudamus et virtutes laudamus in quantum [illegible] ad opera. [illegible] quod sit laudabile et quod non forte magis [illegible] est ad certitudinem declarare huius qui circa laudes [illegible] qui ex laudibus provocant ad meliora. Nobis autem [illegible] ex huius que dicta sunt est quod felicitas est honorabilium et perfectorum bonorum et non laudabilium. Videtur autem hoc [illegible] sic dictum est et propter hoc quod felicitas est principium et causa omnium bonorum, quia gratia felicitatis reliqua omnia operamur omnes. Hoc autem quod est principium et causa omnium bonorum [illegible] ad quod terminabile [illegible] quod ex suppositione honorabile esse [illegible] et non laudabile.

Tractatus VIII quod de felicitate [illegible] de virtute et propter virtutem de [illegible] Capitulum I quod [illegible]

[illegible] autem felicitas est quedam actio optima secundum virtutem perfectam [illegible] erit nobis de

virtute. sic enim tractando forte aliquis melius de felicitate contemplabitur. diximus enim in precedentibus quod virtutes sunt due felicitatis et sic faciunt ad felicitatem principaliter et causa est virtutum et felicitas principium est cognoscendi virtutes propter quod felicitas et felicitatis terminus et similitudo est virtutibus et cum virtutibus. felicitas enim contemplativa que perfecte perficitur virtutibus eo quod ad illa non venitur nisi omnibus virtutibus secundum optimam perfectam. felicitas autem civilis perfecta operatio est secundum virtutem que est prudentia que omnium virtutum civilium principalis et forma est et ideo oportuit quod scientia illius precederet scientiam de virtutibus. Hec enim causa scribendi videtur de virtute et ex officio civilis que politice nominatur. politicus enim est virtute magistrum persuadere. quia ex omni sua intentione vult et intendit cives bonos facere secundum virtutem et legum obauditores. hoc est ex auditores et observatores. exemplum autem horum habemus Cretensium et Lacedemoniorum legis latores et si alii tales fuerint. legis lator enim Cretensium fuit Minos Lacedemoniorum autem Licurgus sicut Atheniensium Solon et Elias et Ma(?)tidorus aliorum. et ipse Plato Achademicorum aliorum omnium primus fuit Pictagoras qui primus in Italia (?) castitatem induxit et cives iustitiam et pietatem docuit colere. propter quod ut dicit Plato in Thimeo Pirrhe et Deucalioni quia pietatem colunt et iustitiam a Iove in diluvio preservati fuerunt ne submergerentur et omnibus huius imperatum (?) est quod eorum de semine eorum iustitiam colere et pietatem amarent ad deorum superiores sedes assumerentur.

Propter quod quia omnis legis latoris studium et intentio est cives bonos facere secundum virtutem politicus autem est cuius actus est felicitas, perscrutatio que virtutes via est ad contemplationem felicitatis. Si vero politice scientie est perscrutatio hec de virtute. manifestum est quod in scientia de virtute talis utique fiet quo et quomodo declaratum quod est secundum electionem que a principalis dicta fuit est scilicet quod figuraliter et typice et non subtiliter tractemus de felicitate. hunc enim modum eligimus quia alium modum materia non admittit. tractantes autem de virtute, de virtute humana perscrutabimur. humana enim est ex qua humanis omnibus quod ab initio usque huc humanum bonum querebamus et felicitatem humanam. antiqui enim stoici quadruplicem genera virtutum inducebant scilicet politicam purgatoriam intellectualem et exemplarem. politicas autem in quatuor dividebant scilicet prudentiam temperantiam fortitudinem et iustitiam. qualiter enim politicus secundum iustitiam ordinet cives. Iustitia tamen hec generalis est que idem est quod legum observatio. legum autem observans omnium virtutum tangitur directionem. virtus autem purgatoria ab antiquis in quatuor modos dividebatur scilicet purgatoriam purgativam purgantis et animi purgati. et purgatoria quidem est politica excellentia passionum per legem a civibus abstergens. purgativa autem est in monasticis passiones moderans. purgantis autem est passiones vitans et extinguens. purgati animi est que passiones non admittit vel sentit. monasticas autem dicebant

[margin:] Nota de pictagora philosopho qui fecit primo invenit philosophiam moralem.

[margin:] Nota quadruplicem virtutem moralium

civium qualiter homo in seipso sui ipsius gubernator est. virtutes autem intellectuales ponebant quinque scilicet sapientiam intellectum scientiam et prudentiam et artem de quibus nos in sequentibus faciemus mentionem. Exemplares autem virtutes ponebant eo quod omnes virtutes ab ydeis exemplaribus descendere dicebant et in illis omnes virtutes esse in maxima, simpliciter et unitate sicut in phisicis diximus. virtutes ergo politice et purgantes et intellectuales humane sunt et de hiis tractabimus secundum quod homo capax est illarum. virtutem humanam que nobis simpliciter innominabilis est quia virtutes quarum causa ... declarare alterius est inquisitionis. **Capitulum iii quod perscrutatori virtutis tractandum est de particulis anime.**

Virtutem autem dicimus humanam non eam que est corporis sed que est anime. quod in multis superius diximus. felicitatem que anime est et convenit homini secundum animam. quia felicitatem dicimus causale anime operationem. si autem hec ita se habent manifestum est quod oportet politicum scire aliqualiter ea que circa animam sunt particulas anime consilium habere sicut eum qui curat oculos et qui curat totum corpus cognoscere partes oculi et partes corporis. Curans enim oculum partes oculi et ingeniosus qui curat oculi et humores et complexionem et compositionem eorum cognoscat ut sciat quomodo infirmitas ab equalitate complexionis et integritate compositionis oculum distare fecit ut curando reducat in id bonum deficit. similiter medicus curans corpus complexionem et compositionem cognoscat corporis et partium corporis ut sciat usquequo reducere debeat egrotum. similiter igitur politicus cognosceret animam et partes anime secundum harmoniam similem ut sciat in quid purgatoria virtute reducere cives. quia dicit David quod partium unaquaque aliud est. unicuique enim in ea quod partes unitatem dissolutio et multiplicatio est in quibus ab eo quod pars unitatis est reductio. tanto autem magis oportet politicum cognoscere partes anime quod mediator partes corporis quanto honorabilior et melior est politica scientia quam medicinalis sed et medicorum excellentes multa negotiantur circa corporis cognitionem. Excellentes autem medicorum dicimus qui ad causas infirmitatis et signa et accidentia volunt deveniendi. tamen huiusmodi tenues assignant suarum operationum causa dodis quibus curant infirmitates. **Capitulum ii quod contemplandum est de partibus anime et ipsis sufficienter est appositum.**

Contemplandum autem est de partibus anime homini gratia quo querimus de virtute et tantum in quantum sufficientes habent ad quesita de virtute. In plus enim certificare de partibus anime forte operosius est quam sit certificare proposita de virtute propter ipsum. difficilius est tractare de anima et partibus eius secundum quod sit tractare de virtute et partibus eius. de anima tractare et partibus eius quodam sufficientes dicta sunt a nobis in exterioribus sermonibus. sermones autem exteriores dicimus sermones tales qui ad propositam intentionem non pertinent et quos non ad communem auditorem in scola scilicet explanatos ad amicos deceptum sunt. quem ad communem audiunt in scola apposita sunt. huius congruentiam sufficientem pertractata sunt. sicut ea que in physico auditu dicta sunt propter quod liber de physico auditu dicuntur. hec autem ad amicos decepta sunt scripta sunt ad quosdam amicorum sufficientes. sed non

secundum exigentiam nec sicut ea que in epistola de anima descripta sunt ad exteriores amicos ad eorum auditum scolarium pertinentes que secundum exigentiam nec perfecta non sunt tamen quedam de partibus anime sufficientia ibi tracta sunt. triplex in acceptis est intentio est quod valent ad propositum. puta quod hoc quidem particula anime irrationale est hoc vero ratio habens et rationale. utrum autem hec determinata sunt per corporis situm et sciam quedam corporis et particule et sicut omne divisibile in partibus suis dividitur situ et scientia vel non secundum scientiam et situm divisibilia apta nata sunt sed ratione tamen et esse dividuntur sicut in mathematica sunt linee et circuli curvum quod vocatur convexum et concavum differentiam nihil refert ad presens negotium. Phisicus enim considerat de hiis. Plato autem dicebat hec localiter esse divisa. rationale enim quod logisticum appellavit in capite posuit concupiscibile enim in felle. sensitivum in organis. concupiscibile autem tamquam in inferno sepelivit in regione que tamen ab epate dixit et hoc virtute sed non dicimus hoc propter peripateticos quod anima una scientia est ex qua dividunt fluunt potentie quarum quedam coniuncte sunt corpori quedam autem separate. Dicimus quod potentie iste sunt partes potentie anime et virtuales non differentes per scientiam sed per esse et rationem sicut se dividunt lux solis in nube et tamen per augmentum sui partem. lumen quidem illud alterius esse potentie in se intenso et alterius potentie est et terminate nubis et alterius in nubis compositate. cum tamen lumen unum est in scientia in potentiis per esse et rationem differens et sic est in proposito. hoc est circulari linea concavum et convexum que non nisi esse et ratione differunt eo quod linea latitudine indivisibilis est et ideo non una prelinee scilicet convexo et alia concavo per eandem scientiam et unio. hoc tamen ad presens negotium non differt. omne enim quod fluit ex pluribus sic ex causis celebre virtutes omnium ex quibus fluit et ideo quamvis simplex sit in esse et scientia tamen multiplex est in virtute et per esse sicut idem est in potentia convexum et in potentia concavum. sic quod anima cum sit ymago intellectualis lucis per quod in ymagine substantie in corpore est indivisibilis est. secundum autem quod actus corporis est divisibilis in mergitur in corpore et sic dividitur efficitur potentiarum profundissime. et in corpore obligatam habet potentiam ad unum corporis primum agentem sua qualitate primarum corporis que sunt calidum frigidum humidum siccum. et hec vegetativum per nutrire et augere et generare. hec enim virtus ultimo obligatum est. et ideo virtutes non vocantur anime sed potentie anime. Supra autem partem anime unum actus eius ex libero est equaliter se habens ad omnia facere et omnia fieri et sic hoc dominium habet omnium suorum actuum et operationum. Quedam autem medio modo se habent ad utrumque relatum. et hec quidem ad inferiora et formatur et ordinatur a superiori rationabile ad bonum et contrabile ad ad aliud. sicut et in signis celi in orbibus quarta est celi quedam signa stabilia et quedam quietis utrumque contrariorum et hec est materia humana de qua Albumasar dicit quod totalis orbis est ymago. Est et tertium quod tunc et ignorantes mixta qui dicunt quod compositio potentiarum et supponunt compositionem. dicentes enim animam quod ideo quod in omnia

[margin:] Nota

simplicius est intus omnia simplicius est in potentia sed ex potentiis. **Capitulum iiii quod irrationale non est secundum virtutes quod**

Irrationale autem duplex est irrationale scilicet irrationale est. Unum. Particula quedam particula assimilatur communi quod scilicet omnibus vivis inest que nutrimentum vita vivunt organica et physica et assimilatur plantativo quia hec plantatum in continua est nutrimenti acceptione et nutrimenti digestione et nutrimenti additione per scientiam et quantitatem et necessitate naturalis est obligatum ad hoc ergo tales operationes facit quod dum vivit nec aliqua interpretatione vel persuasione tenetur ab eis. Quod dico autem plantativum quod est causa et principium eius quod est nutriri et augeri. tale autem anime virtute fuit potentiam aliquis rationabilius poneret esse in omnibus que nutriuntur tam plantis quam animalibus et eandem hanc potentiam poneret esse in embrionibus et in aliis perfectis. rationabilius est enim ita in omnibus ponere quam alia aliquam. huius autem actus videntur in omnibus sensibilibus animalibus. anime et rationalis virtutes et actus non in omnibus inveniuntur. Embriones autem vocantur concepta in matricibus secundum inquibus sicut nihil aliud declaratum est quam causalis mala ... incipit ingenitum fere sic spiritus in corpore et per virtutem anime spiritus qui intus viscositatem seminis continet dirigit purgat et purificat guttam fere et ex pinguedine pellis induat ut quod scilicet sic unita concluduntur. ut spiritus resolutus ab humore seminis evaporare non possit sed veniens ad pelles reflectatur in seipsum et per hoc spiritum seminis contineatur et sic de imo moveatur ad sursum et de sursum ad imum. et talibus motibus pulsare incipit. et pulsum perficiat in quo pulsu vitam incipiat. unio autem spiritus non resolvatur. nec ex humido radicali natione humidum ipsa resolutione diminuitur restauratur statim deficeret humidum et deficeret spiritus resolutus ab ipso. nec restituitur autem non per humidum alimenti. oportet quod de natura quod in ipso fere ante formationem sit tractus alimenti ad restaurationem humidi resoluti. iste enim tractus non caloris ut calor est quod calor ut calor est consumptivus et destructivus. oportet quod sit caloris ut instrumentum anime est. primum quod in se trahens anima est. In embrionibus quod plantiva anima est sed in hoc deviavit Plato quod scribit dixit animam esse in actu propter quod dicere cogebatur scientia esse per alia. Verius autem est secundum peripateticorum sententiam quod anima est in semine ut artifex et non ut actus. sicut enim in artificibus se habet quod ars in dolabro et securi et talibus est. et ideo ad formam artis inducitur. et sic sine forma artis moveantur scindunt et destruunt. tale est in omnibus diffusum. enim lumen quod est idem sit omnibus causalis usque ad extremas lineas quod omnes virtutes in centro compacte congregantur et omnes informare et movere primo lucis intellectualis et divino. et ideo operantur ad formam intellectus primi et in virtute intellectus primi. sicut dolabrum movetur in forma et virtute artificis qui est primus motor eius. et ideo dicit Aristoteles quod totum opus nature est opus intelligentie. enim motor per virtutem et modum artis. et ideo accepit intentionem spiritus quod non ad

[margin:] Nota quod de embrio

[margin:] Nota

[illegible]

quidem ad aspectum sufficiente dignum est. Et non inventum quod in somnio expediens operari. Tanquam id quod imaginatum est ut habet periculum expertis humane actionis quo est id colingendo est ut periculum irrationabile quod forma tonis nullo modo suscipere potest. C. v. de tonali quod sunt ea quorum potest formam tonis.

Tractat autem et alia quoddam ... sine virtus anime irrationalis est que aliqualiter participare potest tonum et hi probant esse tone continentie et incontinentie. Tonum autem huius laudamus tam in continente tam incontinente ...

[illegible]

... et quod sedem ... C. vi. de collatione omnium ... ut videatur quod sit ... secundum virtutes ...

Colligatur quo dictum est et unde ...

Omnium quod tonale multiplex est. Et aliud irrationale. Est autem tonale perfectum quod cum sit tonatur ... omnibus pertinentibus ad vitam hominis ... tam autem dico ... et ad opera relativa ...

[illegible]

... ne vias cognoscere non possunt. C. vii. de divisione virtutum intellectualium secundum quod sunt moralium.

Virtus autem per divisionem ... dicitur sicut hanc differentiam posita. Dicimus enim virtutum quasdam esse intellectuales ... moralium ... ad formam tonis formatur ...

[illegible]

... dicitur ... confirmatur liber ethicorum primus.

Incipit lib. ii. Tractatus primus de principiis generantibus virtutes in nobis. C. i. de acceptione virtutum in genere per divisionem.

Duplici autem virtute existente hac quidem intellectuali, hac vero morali ea quidem que intellectualis est plurimum ex doctrina habet generationem et augmentum ideo experimento indiget et tempore. Moralis vero ex more fit ... et nomen huius ...

pro(pter)(e)u(m) declinant amore. In principiis .n. h(ab)itu(m) e(st) q(uod) ro(n)ale dupl(icite)r est. s(cilicet) p(er) ess(enti)am et p(er) p(ar)ticipatio(n)em. et q(uod) ess(entia)l(ite)r e(st) ro(n)ale. h(oc) i(n) s(pecie)s e(ss)e dicim(us) .s. speculativu(m) et p(ra)cticu(m). et id q(uod) e(st) p(ra)cticu(m) dupl(icite)r e(ss)e oportet. s(cilicet) id q(uod) e(st) p(ri)mu(m) et id q(uod) ad sui si(mi)litudine(m) format s(u)biecta. et id q(uod) simp(liciter) e(st) p(ra)cticu(m) opabil(ia) decernens et declinans. Id aut(em) q(uod) e(st) p(ar)ticipatio(n)e ro(n)ale. filiale q(uod) e(st) a p(ri)mo form(am) ro(n)is suscipiens. ut q(uod) irascibilis et co(n)cupiscibilis a quib(us)da(m) distincte sunt irascibile et co(n)cupiscibile h(um)anas. et irascibile et co(n)cupiscibile simpl(icite)r que sunt simpl(icite)r p(otenti)e a(nima)e sensibiles. h(uman)as vocantes que a p(ri)mo et regente forma(m) ro(n)is suscipiunt. Cu(m) g(ra)° h(um)anu(m) bonu(m) queram(us) et o(mn)ia illa hoi(s) s(un)t ut ho(mo) e(st) oz q(uod) s(ecundu)m g(ra)d(u)s istor(um) bonu(m) et opti(mu)m ho(mini)s inquiram(us).

Adhuc aut(em) s(ecundu)m d(et)e(rmina)ta in p(rim)o lect(ion)e h(ab)ita p(ost)q(uam) bonus ut ho(mo) est. si ducatur ad su(mm)u(m) ultimo p(otenti)e sue e(st) in bono et optimo q(uod) e(st) virtus eius. oz g(ra)° q(uod) s(ecundu)m o(mn)es h(a)s p(otenti)as s(ecundu)m bonu(m) et opti(mu)m et virtute(m). huic q(ui)a bonu(m) hoi(s) deficit(ur). q(ui)a sic a(n)i(m)a hoi(s) imp(er)fecte co(g)nosc(itu)r n(isi) s(ecundu)m o(mn)es p(otenti)as cognoscatur. ita et bonu(m) hoi(s) imp(er)fecte sc(itu)r n(isi) s(ecundu)m o(mn)em p(ote)n(tia)m hoi(s) ut ho(mo) e(st) deficiatur. h(ec) aut(em) et alia c(ausa) est dist(inc)tio(n)e .n. distinctio(n)e (com)petentis. ma(n)d(a)t s(e)c(un)d(u)m ut d(ict)a est. Cu(m) g(ra)° virtutes o(mn)es sint p(er)fectiv(e) hoi(s) ut ho(mo) est. oz q(uod) diffiniat(ur) et determinetur s(ecundu)m d(iffere)nti(a)m istor(um) p(er) quo ho(mo) ut ho(mo) e(st) s(e)c(un)d(u)m virtute(m). et ideo a libris illis deviant et io m(od)o dividit(ur) q(uod) quedam s(un)t intellectuales et quedam morales. q(ui)a cu(m) sit bonor(um) laudabiliu(m) cui ho(mo) ut ho(mo) e(st) n(on) sit cu(m) o(mn)ibus oz q(uod) ta(m) intellectuales q(ua)m morales ca(usa)te sint ab hoi(n)e ut ho(mo) e(st). ho(mo) aut(em) d(ict)a op(er)atione su(a) ho(mo) e(st) n(isi) p(er) voluntate(m). In intellectu .n. h(ab)ilis ad (con)cedend(u)m ven(it) ex p(ro)vi(si)o(n)e d(e)mo(n)stratio(n)is. s(ed) i(n) voluntate penitus lib(er) e(st) et a(nim)a sui. Oz g(ra)° q(uod) virtutes que intellectuales d(icu)nt(ur) s(ecundu)m q(uod) s(un)t de n(umer)o laudabiliu(m) bonor(um) a voluntate. sicut a(n)i(m)a p(ro)cedu(n)t accip(iu)ntur g(ra)° ut volu(n)ta(s) ad q(ua)m p(ro)p(ter) honestate(m) et pulcritudine(m) ip(s)ar(um) ipsor(um) volu(n)tas (con)vertatur talis .n. inclinatio voluntatis. laudabilissimu(m) e(st) et pulcherrimu(m) q(uod) ho(mo) habere pot(est). p(ro)p(ter) q(uod) Socrates sicut dicit(ur) in Phedone talib(us) fere(n)d(u)m n(isi) in intellectualib(us) collocamus (con)t(emp)l(a)t(iv)ales g(ra)° virtutes. virtutu(m) vero h(ec) n(on) possunt s(ecundu)m q(uod) a reb(us) ex(terius) generatur in a(n)i(m)a quia fiendo s(un)t a nob(is). s(ed) potius a reb(us) ex(terius) h(abe)nt n(isi) ab inclinatione aut(em) voluntatis ad ip(s)a(m) fo(rma)m accip(iu)nt et t(ame)n ita et ro(n)is. Hiis g(ra)° dic(tis) aut(em) intellectuales que ut plurimu(m) ex doctrina h(abe)nt g(e)n(er)atio(n)e(m) et augme(n)tu(m). ut plurimu(m) aut(em) dico q(ui)a quida(m) a(nim)a h(abe)nt. quida(m) aut(em) m(u)ltu(m) ex p(ro)p(ri)a inventio(n)e. sic in p(ri)mo l(ibr)o p(ost)e(riorum) o(mn)iu(m) o(mn)is e(st). pau(c)i aut(em) s(un)t q(ui) tales s(un)t. p(ro)p(ter) q(uod) oz in plurib(us) aliu(m) talem m(agistr)o pon(er)e ut doceat hominis. et addere etiam illi(us) bonus et studiose p(ro)p(ter) q(uod) no(n) ex toto go(ve)rnetur a doctrina. s(ed) s(ecundu)m plurimu(m) et ex q(ui)b(us) h(abe)t g(e)n(er)ationem ab eis(dem) m(u)ltiplicatio(n)is accipit. et q(u)a(n)tu(m) q(ui)d(em) (com)m(un)i no(m)i(n)e augme(n)tu(m) vocam(us). sic et i(n) generatio(n)e

hoi(s) ex eis(dem) p(ri)ncipalib(us) ex quib(us) g(e)n(er)at(ur) ho(mo) ex se(min)e et fit p(er) alterius age(n)tib(us). alterando. cibando maturando q(uo)us(que) fiat ho(mo) et p(er)ficiatur. et sic ex p(ri)mo fit ut p(ro)p(ter) q(uod) virtus intellectual(is) exp(er)imento indiget et t(em)p(o)re ex quo sic ex eis(dem) q(ui)dam p(er)fectu(m) accipit et p(er)fectio(n)em. Exp(er)imentu(m) aut(em) vocam(us) i(n) morib(us) s(ecundu)m q(uod) diffinit ip(s)u(m) Eustratius dicens. Exp(er)ientia e(st) alio(rum) nat(ur)a(rum) o(mn)iu(m) obs(er)vatio. Ex hiis .n. h(abi)lis qui docetur p(ri)mo (con)sum(m)ens illud ex quib(us)dam p(ri)ncipalib(us) que discat sillogizat. o(mn)is .n. disc(en)s volens ea quo de p(ar)ticularib(us) et bonis ab illustrib(us) viris tradita s(un)t. diligent(er) obs(er)vant. mag(is) amplectit(ur) in h(uius) pulcritudine(m) et bonitate(m) q(ua)m q(ui) virtute(m) et si debeat eis i(n)iti. sicut p(ri)ncipalis oz q(uod) q(ui) ea inveniet ea et ad te(m)p(or)a s(ecundu)m ea sumat et ad se ip(su)m vero bu(m) in facultate sua sumat et ad se ip(su)m. Utru(m) d(e)b(e)a(n)t h(ab)ere t(ame)n et honorabiliu(m) et laudabiliu(m) bonor(um) et h(oc) exp(er)ientias t(em)p(o)re indiget. sic o(mn)e id q(uod) p(ro)cedit. ab imp(er)fecto ad p(er)fectu(m). (con)tin(u)us .n. t(em)p(o)re plus fit ea corruptio(n)is et observationis. et q(uod) (con)tinuis et tali s(ecundu)m q(uod) e(st) n(on) motus. quia o(mn)e id q(uod) u(n)o distante fiat a se ip(s)o. t(ame)n ea que (con)tingu(n)t in t(em)p(o)re talis exp(er)ientia de qua dixim(us). t(em)p(o)re indiget. quia ex talib(us) t(em)p(oris) incrementu(m) et p(er)fectio(n)em de talib(us) aut(em) intellectualib(us) virtutib(us) in (con)similib(us) p(ro)p(ter)ius erit tractatus moralis aut(em) v(ir)t(us) ex more vel (con)suetudi(n)e fit p(ro)p(ter) q(uod) et moral(is) vocatur vel (con)suetudinal(is). mores .n. (com)p(re)he(n)de in actib(us) ex(terior)ib(us) e(st) in appetibilib(us) vel fugibilib(us) vel (con)tractis declinatis et n(on) recipit actus inferiores qui s(un)t s(ecundu)m (con)g(r)ue(n)tes intellectus. et sic declinat amore. p(ro)p(ter) declinat. Totu(m) .n. e(ss)e amore accipit. s(ed) declinatio(n)em eor(um) ac que opa(n)t(ur) i(n) more aliu(m) accipit ab intellectu p(ra)ctico s(ed) h(oc) e(st) p(ro)p(ter) quia ab illo nec bu(m) h(abe)t n(isi) virtutis fo(rma)m. ut n(on) v(ir)t(us) in. s(ed) p(ro)p(ter) q(uod) s(e) h(abe)t in passio(n)e vel o(per)atio(n)e et bonu(m) et b(onu)m dicat(ur) et virtutis n(on) h(abe)t et ro(n)em. C(apitulum) .n. q(uod)

moral(is) virtus g(e)n(er)atur ex (con)suetudine.

Ex hiis aut(em) que d(ict)a s(un)t m(anifestu)m e(st) q(uod) n(ul)la moraliu(m) virtutu(m). p(er) n(atur)am nob(is) inesse fuit generatur. Nullu(m) .n. n(atu)r(alite)r ex(ist)e(n)tiu(m) alit(er) assuescit. puta lapis lapis qui n(atu)r(alite)r deorsu(m) fertur. no(n) utiq(ue) assuesceret ferri sursu(m) sine motu et si decies millies aliquis sursu(m) iaciat lapidem. et sic velit cu(m) assuescere sursu(m) ut ig(n)is nu(m)q(ua)m assuescet deorsu(m) ferri. g(ra)vis .n. aliq(uan)do ardens descendet cu(m) flamma. no(n) p(ro)p(ter) h(oc) ig(n)is p(er) se descendit. q(ui)a .n. mixtione descendit. hoc e(st) q(ui)a se(cundu)m p(ro)p(ri)am n(atu)ram. tal(is) q(uod) mot(us) n(on) p(er) se s(ed) p(er) accidens e(st) ig(n)i (con)venie(n)s. sil(ite)r aut(em) e(st) in aliis inclinatio(n)ib(us) .n. eor(um) que a(nima) innata s(un)t s(ecundu)m fo(rma)m p(ro)p(ri)am et n(atur)am ali(quo)r(um). utiq(ue) fug(iun)t ad (con)traria(m) nature sue sive assuescit. et n(on) g(ra)° n(atur)a n(on) p(ro)p(ter) n(atur)am insunt virtutes in nobis. s(ed) innatis q(ui)de(m) nob(is) eas suscip(er)e insunt nobis p(er)fectis p(er) (con)suetudine(m). Si .n. virtutes morales i(n) nob(is) esse(n)t ex p(ri)ncipalib(us) n(atura)lib(us). n(on) morale(m) s(ed) e(ti)a(m) n(atur)alem t(ame)n (con)tenerem. quia ex s(e)c(un)da p(hi)losophor(um) p(er)fectu(m) tradit doctrina de ip(s)is sic de virtute oculi et de virtute auditus. s(ecundu)m sil(ite)r si ex forma s(un)t similib(us) i(n) nob(is) e(ss)ent virtutes s(ecundu)m e(ss)e p(er)fectu(m).

op(er)ationes virtutu(m) diu(ersa)s n(atu)r(ali)um no(n) rec(ip)io (con)trarietatem. sicut nec op(er)atio(n)es visus vel auditus. sono aut(em) facto de n(e)c(es)sitate fit auditus. et illu(m)i(n)atio(n)e facta ad visu(m) de n(e)c(es)sitate fit i(m)mutatio visus. sil(ite)r g(ra)° e(ss)et in morib(us) virtutib(us) et sic no(n) e(ss)ent diu(ersa) op(er)ationu(m) n(atura)r(um). Adhuc aut(em) quod(cum)q(ue) p(er) talem fo(rma)m determinatu(m) e(st) et p(er)fectu(m) de n(atur)a te h(abe)t eo aut(em) (con)fer(u)nt fo(rma)m illam que sunt op(er)a p(ro)p(ri)a et motus p(ro)p(ri)us et locus p(ro)p(ri)us. sicut in om(n)i p(ri)ncipio(rum) e(st) determinatu(m) p(ro)p(ter) q(uod) nullam (con)suetudine transponi pot(est) ad (con)trarias op(er)atio(n)es vel motus vel loca. Si g(ra)° ho(mo) ex solis n(atura)lib(us). p(er)ficeretur virtutu(m) neq(ua)q(ua)m posset fieri malus. nec neq(ua)q(ua)m posset alliq(uis) op(er)ari ad malicia(m) sic(ut) nec lapis neq(ua)q(ua)m pot(est) op(er)ari. n(isi) s(ecundu)m gravitate(m) nec ignis n(isi) s(ecundu)m levitate(m). Ex alia p(ar)te si no(n) e(ss)em(us) n(atu)ra nati suscip(er)e virtutes. ita q(uod) virtutu(m) inchoatio(n)es. Ex ip(s)a ordine ro(n)is ad bonu(m) no(n) e(ss)ent i(n) nobis p(er) n(atur)am no(n) e(ss)em(us) susceptibiles virtutu(m) sicut n(ec) alia i(n)sensata. nullu(s) .n. v(ir) p(er) n(atur)am susceptibilis e(st) a(n)i(m)a hoi(s) n(isi) cu(m) inchoatio(n)e p(er) modu(m) cuiusdam sem(inis) et virtutu(m) s(un)t in ip(s)a. sicut p(atet) i(n) intellectualib(us) virtutib(us). quar(um) p(ri)ma semi(n)a s(un)t lu(m)i(n)a intellectualia ab intellectualitate p(ro)cedentia. Iusticia aut(em) p(ri)ma p(ri)ncipia que s(un)t c(ir)ca (con)cep(ti)o(n)es quas au(ctoritat)es p(ro)bat auditus ut dicit Tullius et si ista no(n) e(ss)ent in nobis. nullo studio efficerem(ur) sapientes vel scientes. h(ec) .n. n(atu)r(ali)a intellect(us) agentis lu(m)en faciu(n)t virtutu(m) intellectualiu(m). Sil(ite)r g(ra)° oz q(uod) sit i(n) moralib(us). s(cilicet) q(uod) s(un)t inchoatio(n)es et p(ri)ma p(ri)ncipia in nob(is) sint p(er) n(atur)am ut simus susceptibiles ear(um). h(ec) aut(em) a(n)i(m)e p(ro)bat sat(is) pulcre Origenes. q(ui) i(n) nullo aliu(m) p(ec)c(at)o q(ui)d(em) in ho(mi)ne stante ab ineunte etate et teneris unguib(us) e(st) verecundia turpitudinis. et gl(or)ia honestatis. verecu(n)dia aut(em) h(ec) et gl(or)ia no(n) p(ro)ducit(ur). n(isi) ex co(n)ti(n)u(a)tio(n)e appetitus filii ad bonu(m) honestu(m). Inclinatio aut(em) ta(lis) e(st) n(isi) p(er) assimilatio(n)em. assimilatio aut(em) no(n) e(st) n(isi) p(er) (con)venientem fo(rma)m cu(m) honesto et bonus. honesta g(ra)° et h(uius)m(od)i p(er) inchoatio(n)em s(un)t in a(n)i(m)a. h(oc) .n. signu(m) est. q(uod) morib(us) moralib(us) mediu(m) determinatur ad nos. oz g(ra)° aliq(ui)d e(ss)e in nobis. q(uod) sit p(ri)ma p(er) mensura(m) medii. nich(il) aut(em) mensuratur n(isi) p(er) aliq(ui)d sue g(e)n(er)is simplicissimu(m) et p(ri)mu(m). Illud g(ra)° q(uod) e(st) i(n) nob(is) aliq(ui)d est q(uod) e(st) de n(atur)a medii virtutis simplicissimu(m) et p(ri)mu(m). p(er) q(uod) i(n)nata su(m)m(us) suscip(er)e virtutes. C(apitulum) .iii. q(ua)l(ite)r p(er) (con)suetudine(m) vir(tu)tes g(e)n(er)antur.

Et d(ict)a g(ra)° p(ro)p(ter) q(uod) que(cum)q(ue) q(ui)d(em) n(atur)a nob(is) advenit(ur). s(ecundu)m p(er)fectio(n)em fo(rma)e vi(rtu)tis. hor(um) p(otenti)as p(er)fectas. p(er) viles h(ab)itus. p(ri)mo fer(i)mus et nob(is) ip(s)is h(ab)entes et postea op(er)atio(n)es p(er)fectas reddim(us) ex p(o)tentiis illis p(er)fectis (pro)cedentes. et p(er) (con)suetudine(m) ip(s)as no(n) accipiam(us). quia in sensib(us) m(anifestu)m e(st). no(n) .n. ex multocie(n)s audire sensu(m) auditus accipi(m)us. s(ed) (con)v(er)so sensu(m) auditus p(ri)us ex n(atur)a h(ab)entes usi sum(us) audiendo in op(er)atio(n)ib(us) auditus. au(ditu)m aut(em) habuim(us). no(n) utentes sive ab usu s(ed) p(er) n(atur)am. virtutes aut(em) morales no(n) h(ab)em(us) s(ed) potius accipim(us) op(er)antes et ab usu op(er)atio(n)um. d(ict)u(m) p(ri)us in talib(us) est usus op(er)u(m). et post h(oc) acceptio virtutu(m). sic ea fit p(ro)p(ter) e(st) ce(r)tu(m) (con)tradici(tu)r i(n) aliis artib(us)

quia in artib(us) ea que oz nos discentes facere et p(er)fectio(n)em ip(s)am discim(us) ea h(ec) no(n) p(er) doctrinam sed facientes discim(us) usu facie(n)du(m). edificatores fiunt et citharizantes usu. usu citharizantes fiunt citharedi. sic aut(em) et iusta quidem op(er)antes usu op(er)u(m) iustor(um) iusti efficim(ur). te(m)p(er)ata aut(em) facientes usu fa(ci)endi temp(er)ator(um). ef(ficim)ur temp(er)ati. et fortia facientes usu forti(um) efficim(ur) fortes. Cu(m) .n. m(ateri)a sit duplex agens s(cilicet) agens p(ri)mu(m). et agens (con)iu(n)ctu(m). agens p(ri)mu(m) e(st) intellectus p(ra)cticus ad morales virtutes. agens aut(em) (con)iu(n)ctu(m) e(st) appetitus ro(n)e p(ar)ticipans p(er) volu(n)tate(m) cui(us) p(ro)p(ri)u(m) e(st) i(n) ip(s)o (con)siderare singularia in quib(us) e(st) actus. et in forma illor(um) p(ri)mi s(cilicet) et p(ro)x(im)i agentis op(er)a(tio) egrediens. g(e)n(er)ativa est virtutis. sicut et calidu(m) et frigidu(m) et h(umi)du(m) et siccu(m). fo(rma) p(ri)mi informati informata deducunt ad actu(m) o(mn)e q(uod) g(e)n(er)atur. Ideo g(ra)° op(er)atio s(ecundu)m quod est passio(n)e est g(e)n(er)at virtute(m) s(ed) potius s(ecundu)m q(uod) informata fit forma p(ri)mi et acti intellectus et forma (con)iu(n)cti elicientis op(er)atio(n)e(m) q(uod) e(st) appetitus fo(rma) ro(n)is p(ar)ticipans. sic .n. g(e)n(er)ans univocu(m) efficitur g(e)n(er)ari et g(e)n(er)atio e(st) p(er) se. et no(n) s(ecundu)m accidens. Augmentu(m) aut(em) p(ro)x(im)or(um) talis e(st) g(e)n(er)atio h(ab)itu(u)m hor(um) p(ro)x(im)or(um) et p(er)fectis ad op(er)ationem. et in h(ab)itib(us) stantes. sicut in ultimo sue virtutis no(n) h(abe)nt ex n(atur)a. s(ed) p(er) op(er)atio(n)es accipim(us) vir(tut)em n(atur)alib(us) (con)tinuis p(ro)p(ter) naturalis fit ex n(atur)a. t(ame)n actus et (con)plementu(m) e(st) ex op(er)ib(us) et io op(er)ationes p(re)cedunt sic ea et (con)plementu(m) sequitur. vero in naturalib(us) p(ro)p(ter) p(re)cedit actu(m) t(em)p(o)re in eodem (con)iu(n)ctis i(n) di(ver)sis actus p(ro)p(ter) p(re)cedit et t(em)p(o)re et ro(n)e et s(ecundu)m sicut et i(n) o(mn)i n(atur)a stat ordo iste. intellectus .n. p(ra)cticus e(st) in actu p(er)fectissimo et p(ri)mo s(ed) mediato. et appetitus fo(rma)m ro(n)is p(ar)ticipans e(st) i(n) inchoatio(n)e actus et io informat op(er)atio(n)es ad actus g(e)n(er)atio(n)em. s(ed) in ip(s)o appetitu qui fo(rma)m accipit virtutis p(ri)or p(ro)p(ter) quam actus. et p(ro)p(ter) h(oc) dicit Averroes in (com)me(n)to de a(n)i(m)a. quia sic i(n) o(mn)i n(atur)a e(st) aliq(ui)d agens quo e(st) o(mn)ia facere. et aliq(ui)d paciens quo e(st) o(mn)ia fieri ita et in a(n)i(m)a ista oz accip(er)e d(iffere)ntias. virtus aut(em) in eodem p(ri)or e(st) (con)pleto ad actu(m) agentes q(ua)m s(un)t op(er)a. i(n) p(otenti)a h(uius) p(ro)p(ri)is (con)ple(n)di et (con)plementa eor(um) no(n) acci(pi)unt n(isi) p(er) op(er)atio(n)es. Ex aut(em) e(st) m(ani)f(estu)m. In quib(us) (con)plementa p(er) op(er)atio(n)es accipim(us). In hiis quidem possibilitates i(m)p(er)fectas p(er) n(atur)a(m) h(abe)m(us). s(ed) ad actu(m) et (con)plementa p(ro)ducunt op(er)atio(n)es p(er) fo(rma)m q(ua)m accipiunt ab agente p(ri)mo et ab agente (con)iu(n)cto. Testatur aut(em) huic et h(oc) q(uod) fit i(n) civitatib(us) que s(un)t optime urbanitates s(ecundu)m ordinatio(n)e legis latores .n. bonos cives student facere assuefacientes eos ad op(er)a bona. supponentes q(uod) ex op(er)ib(us) bonis actus civiles m(ul)ti(plic)ant(ur). h(ec) .n. e(st) voluntas o(mn)is legis latoris q(uod) videlicet cives bonos p(er) op(er)atio(n)es bo(na)s efficiat. Q(ui)cu(m)q(ue) n(on) legis latores. no(n) b(e)n(e) h(oc) faciunt. peccant civilitate(m) corrumpentes sic sunt

C. iii. q(uod) o(portet) u(ir)t(ute)s exercendo [illegible] sic h(ab)itib(us) & g(e)n(er)ari & corrumpi

C. v. q(ua)litates attendende sunt i(n) op(er)ib(us) q(ue) gene(rant) [illegible]

C. vi. de causa & g(e)n(er)a(tione) q(ua)litatis op(er)ationu(m)

[illegible]

grad in [illegible] tudine quo est robur corporis et sani
tate quo complexionantur et componentur te
perancia armonica indiuiduum ad sensum. Sup
habundancia enim generalia et efficacia corru
punt fortitudinem que robur est corporis. [illegible]
tia enim luctatorum [illegible] et pugnae que cum labore fi
unt. Agonistice [illegible] eo autem agonos latine
luctam sonat [illegible] et si lucta [illegible]
lencia. [illegible] est inter luctantes cum
labor colligatur [illegible] fit. Sic dicitur [illegible]
de [illegible] [illegible]. liquescet uirtus et
ipse luctantis [illegible] et uirtus corrumpetur si omni
deficiat [illegible] tus et ipse non extendet [illegible]
gelabuntur in se ipsis et emolescet luctator
et deficiet fortitudo eius. Similiter autem est in sani
tate que est quedam temperancia corporis. quia
potus et cibus amplius et minus ei qui [illegible]
fit proporcio sanitatis corrumpunt sanitatem quo
autem quia futura est sanitati et faciunt sanitatem
si non est et augent si ipsa est et saluant ab

[illegible]

[illegible]

... facilis eius habet statum. Hoc enim dictum Stoycorum est qui inquirit donec ... assueverint esse. Et ex esse ad extra divina ... Et hoc non est verum secundum sapientiam per ypatheticorum. Et adhuc autem quia si non proveniat ad equalitatem primi non est sufficiens cum in infinitum. Sed potius sicut dicit Avicenna ... [illegible]

Post hoc. **Tractatus ii de principiis ...** autem quid est virtus. **Prima colligitur virtutis diffinitio** ... quoniam igitur que in anima fiunt. **Capitulum 1** ... sunt tria: passiones, potentie, habitus. Genus virtutis horum aliquid utique erit virtus. Dico autem passiones ... concupiscentiam, iram, timorem, audaciam, invidiam, gaudium, ... amicitiam, odium, desiderium, zelum ... amorem cum indignatione ... passiones que ... ad quas sequitur delectatio vel tristicia ... cordis vel dilatatione. Hoc enim ipsis motibus cordis se ostendunt ...

[illegible]

C. iii. quod virtus est medium

[illegible]

C. iiii. quod virtus non tantum est medietas sed et [illegible] medii

Omnis autem scientia artis respiciendo ad medium opus suum
bonum perficit medium quidem producens opera artificia-
ta eius figurarum. quia vulgariter consueverunt dicere
quando bene habent se opera artificiata. quod nec auferre nec
apponere est aliquid. quasi superhabundancia quidem et defectus
ipsum bonum corrumpant in artificiatis. et hec mediocritas
ipsum bonum salvet. si autem boni artifices sic ad
medium respicientes ut diximus. nec plus nec

[illegible]

[illegible]

gradus ... accepta secundum ordinem ...
per ordinem exequemur. Et quia virtus prius ut dictum est circa ea est fortitudo et passiones illarum circa quas est fortitudo magis habent rationem passionum quam alie passiones, ideo primo de fortitudine istud ostendamus.

de fortitudine

Circa timores quidem et audacias fortitudo medietas est duarum passionum quarum una est audacia, alia autem timiditas vocatur, et utraque propriam habet superhabundantiam et propriam defectum. Et autem qui superhabundant qui quidem timiditate superhabundant, qui quidem intimiditate superhabundant innominati sunt. Multa enim sunt innominata in medius et in extremitatibus. Latine autem dicitur fortitudo ... qui fortitudine ... et ad solum bonum volantes. Qui autem in audere superhabundant ... non dicitur audax ... autem dicitur ...

de temperantia

de liberalitate

de magnificentia

mali differentia ... singula aptantur

donationes. Inequalis autem est circa parvas et non est vel indifferentes. In hiis autem superhabundancia. Greci autem vocant apirokaliam ab a quod est sine et pyr quod est ignis et kalos quod est pulchrum vel bonum quasi sine pulchro igne [?]. ignis [?] vero omnia devastans non est pulcher. Et alio nomine greco vocatur banausia quod interpretatur incendium. Et banausus dicitur qui omnia que tangit consumit sicut tacta sunt incendio. Defectus vero in hiis parvificencia dicitur. Greci autem micropreposia. Hee autem disposiciones differunt a disposicionibus que sunt circa liberalitatem. In quo autem differunt in posterioribus volumus dicere. Ut autem liberalitas et magnificencia non [?] per accidens differunt sicut magna donatio et parva. [illegible] per accidens. Si enim accipiuntur ut fines voluntatis et quia in voluntate alius finis est magne quam parve. Ideo aliam faciunt virtutis speciem virtutis delectatur. Enim magnificus in magna donatione ut magna est et liberalis non ut donatio [illegible] donationem si magna sit. Est autem **de magnanimitate** autem tractabilis in anima obiectum quidem est altum. Actus autem est ira [?]. Obiectum [?] circa est circa honorem et circa inhonorationem honori oppositam. Medietas autem in hiis vocatur magnanimitas qua scilicet aliquis dignificat dignus sibi et dignus honoribus. Superhabundancia autem excedens que est appetitus honorum non convenienciam. Grece vocatur chaunotes et latine vocatur ambitio [?]. Deficiencia autem sive defectio qua se aliquis et sibi dignos honores negligit vocatur pusillanimitas. Est autem **de phylotimia.** [illegible] dicitur quod magnificencia se habet ad liberalitatem in eo quod magnificencia est circa magnas donationes, liberalitas autem circa parvas; ita se habet et circa magnanimitatem aliquis. Enim cuius est circa honorem magnum et aliquis est circa parvum [illegible] qui circa magnum est hic magnanimus vocatur. Magnanimus enim ut dicit [illegible] qui seipsum magnis dignificat dignus existens. Honestus autem qui seipsum [illegible] honore dignificat dignus existens. Honestus autem qui seipsum [illegible] honore dignificat. Est enim ut oportet appetere honorem et circa magis quam oportet appetere et est appetere minus quam oportet. Qui autem superhabundat desiderio honorum alius dicitur philotimus a philos quod est amor et timos quod est honor quasi habundans honorum amore. Qui autem deficit vocatur aphilotimus ab a quod est sine et amore honorum qui non curat honores sibi congruos. Medius autem inter hos innominatus est proprio nomine et disposiciones quibus disponuntur in istis passionibus innominate sunt preter nominibus [illegible] communiter loquendo dispositio philotimi dicitur philotimia. Et propter quemcumque modum dicitur philotimia cum extremis extrema contendunt de nomine medii sicut in duabus extremis circa [illegible] contendunt de media regione eo quod affinis est utrisque. Et ideo nos medium in appetendo honores aliquando vocamus philotimum quia appetit honores congruos. Aliquando autem eundem vocamus aphilotimum quia respuit honores non congruos. Et aliquando laudamus philotimum

medium et aliquando laudamus eum ut aphilotimum quia respuit honores non congruos. Propter quod autem causam hoc faciamus in hiis que deinceps sunt in hac scientia in quarto libro dicetur. Nunc autem de reliquis habitibus moralibus virtutum consequenter dicamus secundum iam a nobis enarratum modum. **De mansuetudine.** Est autem et circa iram que est appetitus in [illegible] in vindictam et superhabundancia et defectus et medietas. Cum autem sint omnia innominata sunt medium in ira mansuetum dicamus. Medietatem autem qua disponitur mansuetus mansuetudinem vocamus. Extremorum autem qui quidem superhabundat in ira iracundus vocatur communiter, proprie autem furiosus. Malicia autem qua disponitur vel iracundia vel furor vocatur. Qui autem deficit in ira vocatur irascibilis et proprie improvocabilis. Defectio autem qua disponitur vocatur inirascibilitas sive improvocabilitas de quo est plus [illegible] capitulo eius [illegible] non provocatur. **De veritate eutrapelia et amicicia sive gracia.** Sunt autem et alie tres medietates habentes convenientes [illegible] est circa [illegible] in convictu et communicatione sermonum. Hee tres medietates habent quidem similitudinem ad invicem. Cum tamen differunt formis et in diffinitione. Omnes quidem enim conveniunt in hoc quod sunt circa sermones et opera, viventium quasi conviventium et communicantium communitate. Differunt autem quoniam una quidem est circa verum quod est in tali hominum communicatione sermonum et operum. Alia autem est circa delectabile quod est in sermonibus et operibus communicationes. Et cuiusque circa delectabile. Una quidem pars est circa delectabile in ludo, alia autem pars est in omnibus sermonibus et operibus que sunt secundum vite et omnis conversationem [illegible] hic appellamus non adequatum nominibus et [illegible] non directe in proprietate nominis sed [illegible] vocamus sicut dicit [illegible] ad equationem intellectus et sermonum et operum. [illegible] signa intentionum [illegible] dicitur qui hoc quod habet in corde sine figmento ostendit verbis et operibus. Indicium autem vocamus [illegible] in operibus et verbis. Delectabile autem in verbis et operibus vocamus quia [illegible] accepit et acceptum [illegible] de hiis ut magis cognoscamus quod in omnibus medietas est laudanda et recta. Extrema autem neque laudabilia neque recta sed vituperabilia. Et in hiis [illegible] innominata. Sed temptabimus nomina fingere sicut et in aliis ut manifesta fiant. Et ut manifestius fiat bonum quod consequimur ex propositis. Circa verum quidem igitur ille qui medius est verus vocetur vel verax et medietas qua disponitur veritas dicitur. Ille enim non fingit sed sicut habet in corde ita loquitur et facit. Fictio autem qua aliter loquitur et facit quam intendit. Illa quidem que ad maius est et superhabundancia vocatur iactancia, et qui disponitur per eam vocatur iactator attribuens sibi dicto vel opere que non habet [illegible]. Fictio autem que ad minus et deficiencia vocatur yronia et qui disponitur per eam vocatur yron [illegible] que supprimit ne verbis vel factis ostendat que secundum veritatem habet in conscientia. Circa autem delectabile quod quidem in ludo est medius quidem vocatur. Grece eutrapelos et disposicio qua disponitur eutrapelia ab eu quod est bonum et trepo [illegible] quod est verto [illegible] bene [illegible] sermones et opera ad placentia et congruitate convincentium. Superhabundancia

autem in motibus sive motibus et operibus ludicra et ad quemcumque tum fastidium vocatur bomolochia et qui vocatur hoc eam vocatur bomolochos a greco bomos quod est templum et lochos quod est custos et dicebantur enim qui agitatores [?] in templis sedebant observantes intestina et exta sacrificiorum immundissima in quibus delectabantur. Ita et isti in turpibus delectantur in ludis verborum et operum quod et immundos tangit delectabiles rapiunt ludos. Qui autem in ludis deficit verborum et operum vocatur agroykos quidam et habitus quo disponitur vocatur agroichia quasi agrestis quidam in talia [illegible] tum convenientibus communiones. Circa reliquum autem delectabile quod est in vita convivencium quorum sunt ludis aliquis dulcis et gratus convivientibus et in verbis et operibus. Ille quidem qui rectorum et qui [illegible] delectabilis est convivientibus. Greci quidem vocatur amicus. Latine autem melius vocatur gratus et medietas qua disponitur vocatur amicicia vel gratia qua superhabundat in hiis quicquid ullius utilitatis gratia placere querit vocatur placidus. Si autem utilitatis alicuius sui hoc facit gratia vocatur blanditor. Qui deficit in omnibus indelectabilis est verbis et factis vocatur litigiosus et discolus quasi incultus et qui omnes dedignatur. **De verecundia.** Sunt tamen et in habitibus sunt medietates et superhabundancie et defectus sed et in passionibus quibusdam et in hiis autem circa passiones sunt medietates quedam sunt verecundia autem virtus quidem non est sed passio laudatur tamen verecundia enim fuga turpitudinis est. In hiis autem que sunt circa verecundiam sunt quidam est medius qui communi nomine verecundus vocatur. Qui autem superhabundat et ad omnia verecundatur vocatur cathaplex a chata quod est omnia et plecto plectis quia ad omnia [illegible] plectatur fugiens in seipsum et abscondens se. Qui autem deficit vel nequaquam verecundatur in aliquo communiter quidem vocatur inverecundus, proprie autem vocatur [illegible]. Medius autem inter hos communiter verecundus vocatur. Cum autem verecundia passio sit et superius probatum sit quod passiones nec laudabiles nec vituperabiles sunt, hic autem dicatur quod verecundia laudabilis sit. Videtur hoc dictum [illegible] quod duo hic addidimus, unum quidem quod [illegible] quod medium et extrema inter verecundiam sit [illegible] passionum autem unum esse [illegible] laudabile et vituperabile. Adhuc autem diximus hic quod est verecundia [illegible] et hec est passione [illegible] et ordinante. Quamvis quoad passio inquantum passio sit laudabilis et vituperabilis sit. Tamen [illegible] et ordo passionis et [illegible] in medio et inordinato laudabilia vel vituperabilia sunt. **De nemesi.** Nemesis a greco vocata medietas est inter invidiam et epychairekakiam ab epy quod est super et chaire quod est gaudere et kakos quod est malum quasi supergaudere in malis hominum. Sunt autem ea circa tristiciam et delectationem que fiunt in hiis que accidunt propinquis convivientibus. Nemesis enim quod dicitur tristari cum indignus [illegible] honoribus. Invidus autem superexcedens hunc omnibus tristatur [illegible] bonum succedit. Epychairekakus autem tantum deficit a tristando quod et gaudet cum mala advenire [illegible] de hiis aliter in rethoricis [illegible] Non est quod hic dicit [illegible] in topicis

reprehensiore est quis in malorum [illegible] prosperitatibus et ita nemesis [illegible] de quo dicitur quod tristatur de indigne bonis operantibus vel prosperantibus procul dubio reprehensor est. Cum autem tristari in aliquorum prosperitatibus eiusdem moris sit cum eo quod est gaudere de adversitatibus eorum ut dicit Socrates, invidia autem est tristari in bonorum prosperitatibus ut dicitur in topicis et in rethoricis et epychairekakia non sit gaudium de bonorum adversitatibus, relinquitur quod huius moris sunt hec duo quod non possunt esse extremitates opposite sed superhabundancia et defectio. Et non potest nemesis que est tristicia in malorum prosperitatibus esse medium inter invidiam et epychairekakiam quamvis [illegible] non possunt habere medium eo quod ad unam et idem reducuntur in more. Ad quod solvendum sciendum quod non intendunt dicere quod nemesis sit medietas sit inter invidiam et epychairekakiam sed intendimus quod nemesis est medietas ipsius invidie et ratio sequitur ex hoc quod est medietas invidie quod sit et medietas ipsius epychairekakie eo quod hec sunt eiusdem moris. Dicitur tamen utraque istarum dupliciter communiter scilicet et proprie. Communiter invidia dicitur tristicia de prosperitatibus omnium, proprie autem dicitur invidia tristicia de prosperitatibus bonorum. Inter igitur duas tristicias media est tristicia de prosperitatibus malorum que est nemesis que est media inter gaudere de malis omnium et gaudere de malis bonorum ad que duo gaudia communiter et proprie significanda invenitur esse hoc nomen quod est epychairekakia. Unde nemesis duarum maliciarum media est quarum utraque habet et habundanciam et defectum. Inquantum enim harum neutra esse ponatur sed quod sit medium malicia. Potest tamen enim media quod est invidia dicatur superexcellens tristicia in prosperitatibus omnium et epychairekakia superexcellens leticia in adversitatibus omnium et sic hec duo concedere [?] excepta passionum que sunt inter leticiam et tristiciam et circa [illegible] et non eiusdem moris et sic nemesis directe proprie non medium est illorum. Cum vero nemesis reprehensio sit et dispositio vel passio reprehensoris reprehensoriam autem pertinet ad iudicium demonstrativum tractare de nemesi pertinet magis ad rethorice quam ad morale. Et ideo de aliis medietatibus superius productis sigillatim dicturi [?] [illegible] de nemesi autem in hac scientia deinceps non faciemus mentionem. De iusticia autem quia non simpliciter et uno modo dicitur propter hoc in quinto libro dividendo et distinguentes iusticiam in duo scilicet commutativam et distributivam de utraque dicemus qualiter sit medietas. Similiter autem de rationabilibus sive de intellectualibus virtutibus erit tractatus.

Capitulum viii. De opposicione extremitatum

Tribus autem disposicionibus existentibus in ad medium et ad se invicem. Quarum due sunt malicie et passiones et una medium. Maliciarum autem superhabundancie est [illegible] talia sive defectum. Una autem disposicio est utrisque medietatis et omnes iste disposiciones omnibus opponuntur aliquo tali. Autem dicimus quod per veritatem unum uni opponitur simpliciter sed autem tamen opponuntur ad se invicem. Ita quod unum duobus et duo uni etc. Et hec non potest esse in aliqua forma etc. passione ponantur propter quas talis [illegible] opponitur

[illegible]

... aut ad inuicem, plurima dissimilitudo est. Que autem plurimum distant ab inuicem, dissimilia, ita definiuntur contraria, et magis contraria que plus distant. Et plurimum contraria que magis distant. Extremorum ergo ad inuicem maiore contrarietas quam extremorum ad medium. Cap. x. Quod maior est oppositio extremorum ad inuicem quam ad medium.

Ad medium autem magis opponitur in quibusdam defectus et in quibusdam magis opponitur superhabundancia ... longior et dissimilior distancia maioris contrarietatis est causa. Puta fortitudini audacie non magis opponitur audacia que est superhabundancia sed timiditas magis opponitur que est defectus. Ideo ergo fortitudini magis dissimilis est quam audacia. Temperancie autem magis ...

[illegible]

[illegible]

Intemperancia autem opposita est temperancie. Temperancia deuiatur in tenendo et abstinendo ... ultimum ... magis deuiant ... insensibilitate ... ab omnibus abstinent ... agunt luxuriose que augent ... abstinent ... insensibilitas ... dissimilior est temperancie quam luxuria intemperancie. Cap. xi. Quod quia difficile est uenire ad medium documenta ad inueniendum.

Difficillimum autem est inuenire tendentium est quibus ad medium et ualde studiosum et bonum dum ueniunt ... in unoquoque ... medium accipere est difficile ... circuli centrum ... medium non accipere cuiuslibet idiote sed est accipere sciencie geometrice ... ab eodem centro ad circumferenciam ... si non per equalitatem acciperet ... orthogonium. In orthogonio enim latere ad ...

[illegible]

348

[illegible]

Explicit liber II.

Incipit liber III in quo primo tractatur de voluntario et electione et voluntate que sunt principia operationum quibus nos dominum sumus. Capitulum I quod tractatur de [illegible] et circa passiones et circa huiusmodi pertinet ad scientiam moralem.

[illegible]

Capitulum II de involuntarii divisione.

[illegible]

Capitulum III de involuntario per violentiam.

[illegible]

Capitulum IIII de operationibus mixtis ex voluntario et involuntario.

[illegible]

tum non est sufficiens ad eliciendum operationem, sed nobis magis assimilatur voluntario quam involuntario. Attendendum tamen quod non est idem voluntarium et involuntarium. Involuntarium enim hoc privationem voluntatis ponit; voluntarium autem ponit et affirmat voluntatem oppositi. Sensus enim est: nolo currere, sed volo non currere; quod totum pertinet ad involuntarium. Adhuc autem non idem est involuntarie facere et non volentem facere, quia in involuntario ponitur contrarietas voluntatis et dissensus a volito. Sed non volens autem non oportet quod dissensum habeat ad volitum, sed simpliciter negationem voluntatis. Et ideo est quod involuntarie operatum affert tristitiam operanti; non voluntarie autem operatum non necessario affert tristitiam operanti. Capitulum v. quod aliquando in talibus sit sustinendum vel operandum.

In operationibus autem talibus operantes aliquando laudantur, cum scilicet turpe aliquid vel triste sustinent pro magnis et bonis que scilicet per ea acquiruntur vel saltem non perduntur. Si autem econtrario fiat, et non pro aliquo bono magna turpia vel tristia sustinent, que cum bono viro honorato est pessimum esse, tunc vituperantur. Pro nullo enim bono et modico turpissima sufferre pravi hominis est proprium. In aliquibus autem talibus operationibus laus quidem non fit, sed venia vel misericordia conceditur, cum aliquis ea operatur que non oportet propter talia que humanam naturam excedunt et que nullus vir honoratus sustineret. Talis autem motus ut dicit [illegible] cadit in constantem virum. Sed et quedam que fortasse non est cogi, quia propter nullam coactionem facienda sunt, sed potius durissima oportet pati et moriendum est antequam fiant. In hiis autem operationibus in turpia que fieri coguntur et [illegible] penas quas [illegible] patiuntur considerandum est quod respondet. Turpia autem que fieri coguntur ad ea sustinenda sunt scilicet ad statum [illegible] et ad observantiam [illegible] et ad rei publice utilitatem vel necessitatem. Ad statum quidem [illegible], quia [illegible] magnum docet esse honestiorem et turpius est committi in honestum propter [illegible], propter quod dicit Tullius in libro epistolarum quod [illegible] dignitatis captus a tyranno cum ad indigna sibi cogeretur ipse illo capite ad parietem [illegible] cerebro [illegible] moriens non [illegible] nobilissimo animo [illegible]. Ad observantiam autem actus, quia quidam actus sunt contra rationem, quidam autem contra virtutem et contra rationem, quidam et cum hiis duobus contra naturam, et quidam cum hiis tribus contra [illegible] [illegible] quidem sicut [illegible]; contra rationem autem et virtutem sicut incontinentia; contra hec duo autem et contra naturam sicut [illegible]. [illegible] et in [illegible] sodomia [illegible] [illegible] autem [illegible] [illegible]. In hiis omnibus sicut Seneca [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] speculo [illegible] [illegible] genitalia [illegible] [illegible] [illegible] in speculo [illegible] [illegible] apparebat quam erant. [illegible] autem vel utilitas rei publice in hoc consideratur quod talia [illegible] fiant quod [illegible] possit saltem rei publice. Sic si forte [illegible] ab hoc quod salvetur unus vel plures vel [illegible] et statum dignitatis quam aliter [illegible]

[illegible] mendacium malum sit et semper malum, tamen a legislatore civili non imputatur eo quod reddunt [illegible] [illegible] propter quod et talem mendacium [illegible] applicat. Ad idem reducitur [illegible] adulterium, quod adulterium committit non intentione [illegible] transgrediendi, sed ut tyrannum [illegible] in [illegible] volentem redigere, sicut [illegible] sicut Judith Holoferni et Dalida Sampsoni et aliqui huic [illegible] fecit Jahel in tabernaculo suo Sisaram recipiens et interficiens [illegible]. [illegible] Et quod cum [illegible] [illegible] cum [illegible] agenda sunt, [illegible] semper mala sint et mendacium et adulterium, non enim reddunt [illegible] mala egerunt, [illegible] reddunt ad hoc quod [illegible] non sunt, sed reddunt quo ad hoc quod a legislatore non imputetur in penam propter utilitatem [illegible] que ex talibus [illegible] [illegible]. Obscena autem que minima sua obscenitate reddunt non possunt, eo quod contra et virtutem et [illegible] et consuetudinem [illegible] [illegible] facienda sunt, nec cum metus nec [illegible] violentia, sed potius moriendum est, et propter [illegible] detestabilia sunt dicta [illegible] [illegible] quem dicit Alcmeona hoc est que de Alcmeone exposuit [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] occidit. [illegible] [illegible] quod Alcmeon [illegible] [illegible] filius fuit [illegible] [illegible] [illegible] que [illegible] fuit Alcmeonem persuasus fuit ad bellum Thebanum procedere [illegible] in una parte [illegible] et in alia parte [illegible] cum in bello [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] filio Alcmeoni [illegible] absoluta [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] persuasiones [illegible] que persuasiones [illegible] [illegible] contra rationem fecit cum [illegible] [illegible] et contra virtutem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] consuetudinem [illegible] [illegible] et non derisibile est quod [illegible] per tale [illegible] coactum se esse, ut occidit [illegible]. Capitulum [illegible] quod [illegible] in talibus valde est difficile quid pro quali sit eligendum.

Est autem difficile quandoque iudicare quale pro quali eligendum sit et quid pro quo [illegible] sit sustinendum. Adhuc autem iudicatum [illegible] [illegible] quod valde difficile est in memoria [illegible] malis et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ut pluribus enim que quidem expectantur [illegible] valde sunt [illegible] [illegible] [illegible] valde sunt [illegible] quia difficile est iudicare quid pro quo sit sustinendum. Alii quidem coacti vituperantur, alii autem laudantur, et non dubium est qualia [illegible] violenta vel metus [illegible]. [illegible] ea que simpliciter [illegible] violenta sunt illa [illegible] [illegible] agens est [illegible] que extrinsecus sunt [illegible] ea operatur [illegible]. Illa enim [illegible] involuntaria sunt [illegible] [illegible] autem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] voluntaria magis

autem assimilantur voluntariis, quia operationes in singularibus sunt. Singularia autem in talibus voluntaria sunt hic in [illegible] et [illegible]. In talibus quoque qualia pro qualibus eligenda sunt non facile est tradere propter eam [illegible] que [illegible] in singularibus que ad unam [illegible] [illegible] reduci non possunt [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] respiciendum est [illegible] reddi [illegible] possit quod sit [illegible] maiori vel non maxime autem ut [illegible] in hiis que pertinent ad rem publicam. Propter Zenon Eleaten [illegible] filius non modicus inter philosophos [illegible] Xenophanis et Parmenidis discipulus [illegible] temporibus Democriti, sicut [illegible] apud Eleatem civitatem [illegible] olimpiade floruit et libros suos disputationes et narrationes de [illegible] Pytagorice et Democriti et Empedoclis descripsit, et qui primus ut dicitur dyalecticam fecit, que tamen tanto [illegible] [illegible] de elenchis [illegible] [illegible] Empedocles rethoricam exposuit. Hic ergo Zeno talis et tantus [illegible] Diomedontem quendam tyrannum Eleatis civitatis impugnatorem cum esset civis eiusdem civitatis et Diomedontem deicere conaretur a potestate ne civitatem invadere possit, captus a Diomedonte tyranno et cum quereretur a tyranno quod esset consilium et secretum rei publice tacuit [illegible] [illegible] [illegible] ulla ratione [illegible] consilium [illegible] et rei publice esset revelaturus linguam que [illegible] [illegible] dentibus abscidit et in faciem tyranno [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] revelandum propter quod tyrannus Zenonem philosophum et [illegible] [illegible] in mortario [illegible] fecit [illegible] [illegible] amarissima tormenta Zeno sustinuit antequam secretum revelaret. Capitulum vii. quod delectabilia exteriora non inducunt coactionem.

Si quis autem dicat quod propter hoc quod delectabilia exteriora et bona exteriora [illegible] [illegible] [illegible] violenta et violenta sunt propter hoc, quod sunt exteriora [illegible] et ab exteriori movent, sic non violenta [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] que aguntur erunt violenta quia delectabilium gratia omnes homines omnia operantur que operantur [illegible] [illegible] [illegible] vel fugiendo tristitiam vel [illegible] appetibile [illegible] et [illegible] ad hoc quia sicut [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] que autem propter delectabilia [illegible] cum delectatione et gaudio fiunt propter [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] autem [illegible] dicat ut plus [illegible] exteriora esse que nos ad turpes delectationes [illegible] ridiculum est, potius enim [illegible] se ipsum [illegible] [illegible] a delectatione exteriorum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] non de facili vitiari possit et capi delectatione exteriorum. [illegible] [illegible] est quod dicat plus [illegible] bonorum quidem se ipsum ponat causam turpium autem ponat causam exteriora [illegible] [illegible] cum homo ex se ipso causa sit et bonorum et malorum et exteriora non cogunt [illegible] [illegible] moveant [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] hominem esse causam bonorum et malorum a Socrate doctore suo accepit [illegible] [illegible] princeps fuit et omnes virtutes [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] delectabilium exteriorum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] dixit

[illegible] esse scientiam ex qua sufficeret ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] exteriorum [illegible] [illegible] [illegible] ridiculum est eo quod ex [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] assuetudine. Sicut in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Ex omnibus ergo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quod violentum sit cuius principium actuum et motuum est extrinsecus [illegible] [illegible] ad violentiam vel metum [illegible] passo. Capitulum viii. de involuntario non per ignorantiam.

Quod autem propter ignorantiam involuntarium [illegible] est, hoc quidem omne est [illegible] [illegible], et [illegible] est non voluntarium, non tamen omne [illegible] involuntarium. Sed hoc est involuntarium [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] voluntati [illegible] [illegible] quia autem propter ignorantiam operatur aliquis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] non [illegible] [illegible] quid volens non [illegible] [illegible] quia non potuit velle quod non [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] propter ignorantiam fecit [illegible] [illegible] quod quidem in penitudine est [illegible] volens [illegible] [illegible] quod fecit. Qui autem non penitet de facto, quia [illegible] est ab illo et differt sit non volens [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quia enim differt iste ab illo melius est ad [illegible] significationem tale nomen [illegible] [illegible] [illegible] nomine significetur et dicatur nolens, sicut et ille qui penitet de facto [illegible] [illegible] ex voluntate [illegible] [illegible] [illegible] quando non privatur. Ad intellectum autem eorum que dicta sunt, notandum quod voluntarium ab actu volendi dicitur, et non [illegible] vel [illegible]. Tale autem voluntarium [illegible] duo est scilicet inter volentem a quo exit et inter volitum quod movet volentem, et voluntarium et [illegible] et finis. Movens [illegible] a volente [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quod informat voluntatem ad hanc speciem vel illam. [illegible] quia ex ipsa diffinitur actus [illegible] voluntarius est. Sic diffinitur [illegible] [illegible] voluntatem cum effectu esse [illegible]. [illegible] autem est [illegible] illo [illegible] [illegible] actus voluntatis. Voluntarium [illegible] [illegible] privari [illegible] ex parte volentis vel ex parte voliti. Ex parte volentis non privatur nisi per violentiam. Ex parte voliti autem non potest privari nisi [illegible] voluntarium esse, quia [illegible] [illegible] [illegible] ab [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] non privabitur nisi per privationem forme voliti ut volitum est, et hoc non potest nisi per ignorantiam circumstantiarum que [illegible] ipsum volitum ut volitum est [illegible] volitum est in loco [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] et omnibus aliis circumstantiis. Ex parte ergo [illegible] [illegible] involuntarium per ignorantiam [illegible] et [illegible] involuntarium non privatur voluntas in actu sed privatur forma volendi que facit ipsum voluntarium [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sit volitum sub forma una quod sit [illegible] voluntarium si illa forma careat [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] volens [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] illa careret [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] voluntarium [illegible] [illegible] forma [illegible] non esset. In omnibus ergo talibus sic

[illegible]

C. IX. quod actus qui est propter ignorantiam operari et propter ignorantiam operari ab eo qui est ignorantem facere et ignoranter.

Alterum autem videtur et propter ignorantiam operari ab eo qui est ignorantem facere. Et ab eo qui est per ignorantiam facere ebrius vel iratus, vel non videtur propter ignorantiam operari [illegible]

[illegible]

quia fortitudine et scientia non habent in eo qui fecerunt [illegible]

C. X. quod omnis malus est ignorans.

Ignorant quidem igitur omnis malus quae oportet operari, et a quibus fugiendum est, et propter talem ignorantiam [illegible] ... Involuntarium autem vult dicere non si quis ignorat [illegible] ignorantia. Non enim quae in electione est ignorantia causa est involuntarii [illegible]

[illegible]

C. XI. quod ignorantia universalis involuntarium non facit, ea quae in singularibus.

Universalis ignorantia involuntarium non facit, sed particularis ea quae in singularibus est, in quibus est [illegible]

[illegible]

C. XII. de explanatione circumstantiarum in quibus est actus.

Circumstantiae autem in quibus est actus [illegible] ignorantia facit involuntarium [illegible] quid operatur [illegible]

[illegible]

Nota in hoc capitulo de circumstantiis [illegible]

et intelligentiam ordinata. sicut si dicat fabulam phetontis coram malis platis et non intelligant quod dicat, illi autem de se dici intelligant quod sicut pheton male dirigens currum solis in celo a Jove fulmine percussus est, ita ipsi iniusta male dirigunt currum communis, et non percipiendi et deponendi sunt propter quod dicentes fabulam invide exprobrationes recipit, quia nullo ex voluntate talia exprobrare voluit nesciens quid diceret. Fuit autem iste Eschilus quidam Euphorionis filius civis atheniensis qui mystica misteria de sagittatibus et sacra docuit scripsit et in libro qui dicitur Petra induces eo quod duriori metaphore scripsit multa autem in tabula preter consuetudinem scripsit ... qui dicuntur comparsonidus. In hiis omnibus vultus de terra et de celo etc. et de huius misticalibus magis misterium quod compsa. tangitur ut. misterium autem dicitur a greco musti quod latine sonat secretum eo quod omnibus deis sunt secretum doctrine sue celat sub integumentis fabularum. De isto et Eschilo dicit Eraclides ponticus in primo de Omero quod ... hic predicabat occidi propter hec misteriorum secretorum que dicere dici que se reputabat et occisus fuisset nisi machinationem occidentium presensisset et fugiens ad templum diceret quod in ariopago stabant propter reverentiam loci quod evitaverat. fuissent autem ariopagite accusantes ipsum ut deberet iudicari primum et condempnari iudicia tradiderunt. sed iudicium evasit benivolencia iudicum et multum absolventibus eum propter ea que operatus est in maracthonio bello quod marachones contra athenienses agebant. In quo bello frater Eschili kynegiros nomine manibus truncatus est et ipse Eschilus letaliter vulneratus domum reportatus. hic in epygrammate sepulcri scriptum habet Eschilum euforionis filium atheniensem autem hoc sepulcrum abscondit mortuum ... eo quod misterium communicavit quia in multos ... poterant ad fructum huius commutationis. sic igitur contingit ignorare quis. Exemplum autem eius de quo est sicut monstrare volens sicut docere ab archu dimittere missilia. ut qui telum docet in arte sagittaria et ipsum concutiendo doceat et loco operimenti non est sed telum hominem et telum dirigens ad signum in opposite interficiat hominem. hoc enim nesciunt quod fecit et non voluntarium est tamen. Adhuc exemplum autem est quod aliquis filium proprium estimabit oppugnatorem si forte oppugnatori insidiatus propter iram oppugnationis inimicus curatur filius et filium credens inimicum interficiat eum. sicut Euripides narrat de Meropa quod Bresfontem proprium filium interfecit per ignorantiam. Ignorare et propter ipsum faciat. sicut si credit lancee rotundatam hastam sive hebetatam quod sit lanceata et alium vulneret vel mortem inferat. Sed ad hoc oportet addere quod ... et in loco talibus existentis ... vel lapidem iaciens credit pumicem esse et ex lapidis iactura dampnum aliquid intulit. Exemplum autem eius quod est circa gratiam est sicut contingens ... sanitatis ... putans occidat. Dicit autem de contingentibus per arte vel contactu et sicut pugil ostendere vel docere volens artem pugillatoriam vulneret et vulneratus moriatur. omnia enim hec

sunt singularia in quibus est actio et circa que est ignorantia illa que facit ignorare quod operatum est et operari volentem et maxime si ignorantia sit in principalissimis circa esse autem principalissima videntur. In quibus scilicet est circa quam est operatio. scilicet est quod operatur et cuius gratia quod est id quod quo fine. In voluntario autem per ignorantiam sic dicto adhuc addere oportet quod postea sequatur quod ignoranti sunt tristitia et penitudinem de facto sive operato. Circumstantie autem que faciunt voluntarium esse per voluntarium actus enim voluntatis sub circumstantiis acceptus informis est. et ex circumstantiis totum accipit volendi, et quod quidam obiciunt quod multe sunt circumstantie. Una autem forma ... non potest eque circumstantibus et si una circumstantia nec. Ad quod dicendum quod sic est in una quod tota quidditas est a forma sive ... quod tamen habet potest id quod fit a faciente et a materia et a tempore et loco. in quibus fit. ex quibus dicitur esse ... et inclusus et sibi. hec potest a vel et instrumento quibus fit ut est in moribus. quia secundum ... dicit autem eius gratia. alie autem circumstantie ad bonitatem vel maliciam conferunt potius nec obstat quod circumstantie dicuntur quasi extrinsece cum formam et potius intrinsece esse debeant. quia quamvis sint extrinsece ad bonum et malum quod in operante est et quod in superioribus est ostensum tamen intrinsece sunt ad operationem cui formam dant et potius in bono vel in malo. Capitulum xiiii. quid sit voluntarium

Cum autem involuntarium sit uno modo quod vi, ... alio modo quod propter ignorantiam fit, voluntarium utique oppositum videbitur utique esse cuius principium operis in ipso faciente est. qui declarat scientia et ... dignoscat singularia in quibus est operatio. principium autem ... accipitur scilicet quod sit principium et quod a nullo principiatur ... se ipso principium. hoc est voluntas non coacta in se metipsa tamen et sic principium in ipso est non localiter tamen. sed secundum libertatis facultatem. sicut dicimus in nobis esse quorum nos sumus causa et in nobis principium et que libere possumus facere et dimittere. Quia autem appetitus non videtur sic esse ... quod duce indiget nec movetur nisi ductu rationis voluntas ... accipit voluntas. Propter quod voluntarium ... et sic oportet quod voluntarium sciat singularia. forsitan enim non bene dicuntur a Platone quod involuntaria sint que propter iram vel propter concupiscentiam fiunt. forsitan autem dicunt quod ... libertatem impedit voluntatis concupiscentia aliquando ... ira autem vel concupiscentia totum tollit voluntarium. ... ad oppositum aliquid consulit. Jam autem probatum est quod ... ad opus ... illud non involuntarium esse. sic igitur dicitur involuntarium quod fit per iram et concupiscentiam ... quod adhuc sequitur est quod nullum aliud ... aliorum ab homine. sicut nullus puerorum aliquid voluntarie operabitur ... enim non faciunt ... nisi per concupiscentiam vel iram ... quia stabiles conceptiones non habent et non nisi per concupiscentiam vel iram moventur ad opera cum tamen ... pueros scire facere vel non facere et sic principium operis in ipsis sit principium enim operis quod est appetitus sive inchoatio eius est in brutis per sensum et ... organi obligationem. In pueris autem est sic fluitans et fluctuans ex humiditate complexionis. In viris ... est perfectum ... in pueris et in

... sit in perfectum agendi principium tamen est aliquo modo in hiis autem est quod quamvis puer aliquis constat ad actum quod facere sequitur operationem non esse involuntariam. sed quod in brutis et in pueris non sit voluntaria secundum omnem perfectionem voluntarii tamen non est involuntaria quia aliquid consentit per iram et concupiscentiam facta non involuntaria sunt. deinde queritur ab eis utrum penitus nichil eorum que propter concupiscentiam vel iram fiunt sic voluntarie operamur vel bona que fiunt per iram vel concupiscentiam sicut voluntarie operata. mala autem per illa scilicet iram vel concupiscentiam facta operata sunt involuntarie. sed ridiculum est cum una causa sit in nobis bonorum et malorum que est ira vel concupiscentia quod dicamus nos voluntarie esse causas bonorum et involuntarie esse causas malorum. Quod si non omnia dicantur involuntaria sic facta sive bona sive mala iam in precedentibus probatum est quod ira non totum voluntarium impedit. nec concupiscentia totum ligat ... quod vel concupiscere aliquid oportet propter quod involuntarium esse non potest. Adhuc inconveniens est quod illa dicantur esse involuntaria que secundum ordinem convenit oportet appetere. oportet autem et irasci. In quibusdam sicut in bellis contra hostes in quibus ira et furor confortant et oportet quedam concupiscere. sicut sanitatem morum et disciplinam in mente ardente desiderio concupiscere oportet et sic reddendo debitum in matrimonio concupiscentia carnalis non est. Que autem convenit oportet facere nequaquam involuntaria sunt. igitur que propter iram et concupiscentiam fiunt non involuntaria sunt. Adhuc quod videtur omnia involuntaria tristia esse. quorum autem fiunt secundum concupiscentiam vel iram sunt delectabilia. sunt igitur non involuntaria. Adhuc autem queratur ab eis quid dicere assumunt ad hoc quod involuntaria fiant ea que fiunt secundum cogitationem concupiscentias peccata vel que fiunt secundum iram ... quod nichil ambo enim quidem fugienda sunt. fugienda quidem autem non sunt nisi ea quorum in nobis est principium fugiendi. quare cum ira vel concupiscentia sunt existentes in nobis huius principium fugiendi et non fugientes convenit ad oppositum voluntarie quare et non involuntarie sunt. Quamvis quare differunt voluntarie operandi ira et concupiscentia. Huius tamen non differunt quin utrumque voluntarie aliquid possit ab alterato. ita enim ex motu sanguinis et caloris et fellis ad totum et voluntate ... impeditur ... opilationis ... turbationem ... cum calore et vapore cordis ... vehementer et inquiete movet et non formas quas deberet non ordinate. sed potius unam in aliam impulsam ... commiscendo et opponens per calidum facit impedimentum ... Concupiscentia autem non ligando impedit et non concupiscentia magis assimilatur violento. Ira autem magis assimilatur ignoranti. sed tamen hec non differunt quin ab utroque aliquid possunt. Adhuc autem quamvis ira et concupiscentia sunt irrationabiles in homine tamen non minus sunt humane. quare et operationes que sunt ab ira et concupiscentia operationes hominis sunt ... magis humane sunt. homo autem ... est esse dominum suorum actuum. Operationum quare que sunt ab ira et concupiscentia homo dominus est. Contingens igitur est ponere quod facta per iram vel concupiscentiam sint involuntaria. Nos autem hic non dicimus de ... ignorantie que non facit ad propositum. est enim ignorantia naturalis et accidentalis ... in moribus. accidentalis quod aliquis facit in se ... per negligentiam ...

operam ... et utraque ignorantia dicitur secundum causam autem efficientem dicitur ignorantia vincibilis et invincibilis vel facile vincibilis vel difficile. secundum formam autem dicitur ignorantia particularium vel agibilium vel universalium vel particularis vel ... secundum causam finalem non dicitur ignorantia sacerdotis ... que exiguntur ad officium sacerdotale vel alicuius qui publicum habet officium et non habet scientiam ... de ignorantiis ... sed de sola illa que facit involuntarium in operatione. Nec ad nos pertinet hic disputare quanto ignorantia excusat vel a toto vel a tanto. hoc pertinet enim ad legisperitiam ... valde differens non ad nos hic pertinet declarare. sed ad logicum pertinet qui distinguit motum quod per se cadit ... et quod non per se ... et utrum in ipsum cadens sit vel non sit in ipsum. sed in ... ut uxorem et filios et amicos ... duo que sunt in ipsum ... in nobis eo quod in facultate ... utrumque causa est involuntarii. hec igitur de involuntario dicto per violentiam et de involuntario dicto per ignorantiam et de voluntario utrique opposito dicta sint. Capitulum xiiii. de electione et in quo genere sit potentia ponenda.

Determinatis autem voluntario et involuntario ... perfinire debeamus de electione ... de potentie eligere hoc assignando non est. sed de electione ... que refertur ad virtutem. hoc sufficiat figuraliter perfinire per duas rationes. Quarum una est quia maxime propria videtur esse virtuti. electio enim ... magis propria est in diffinitione. In diffinitione autem virtutis electio dicta fuit quod sit in medietate consistens quo ad nos. Ibidem inductum fuit quod sit electivus habitus. Electivus autem habitus consiliativus habitus est. ut dicitur infra in vi ethicorum. consilium autem iudicativum est. Judicativum autem consilium non est nisi de hiis que possunt sic et aliter se habere. hoc autem medium est non rei sed quo ad nos. Electio igitur indicativa est medii et sic virtus dicitur ... medium per suam electionem ... quod virtus moralis est in certitudine ... medium non per iudicium electionis. igitur per iudicium electionis virtus est in medio. electio igitur magis propria est quam medium. quia propter quod unumquodque illud magis. hac igitur ratione qui tractat de virtute de electione tractabit. Secunda ratio est quia electio magis mores ... indicare quam operationes. In precedentibus enim dictum est quod bene morale est in operante et non in operatis sicut in signo. et quod est in operante sic est in eo primum quod sic agens ... eligens et propter hoc eligens dandum est ... electio autem ... voluntatis non per ... mores autem iudicantur ad nos. Cum igitur bonum morum consistat in voluntate et in iudicio consiliativo sicut in causa. In operatione autem non consistit nisi sicut in signo constat quod in electione magis bonum morum iudicamus quam in operatione. Omnis enim bonum eligit bonus est. non bonum operatur nisi eligeret propter quod ... in electione causa est quod est bonum esse in electione. hac igitur de causa tractandum est de electione. Electio enim in uno ... genere esse potest. scilicet voluntarium vel concupiscentie vel ire vel voluntatis vel opinionis. Electio quidem enim utique voluntarium quid videtur esse ... voluntario sed voluntarium

est in plus. voluntarium est in plus. voluntarium quidem enim et pueri et alia alia bruta communicant. electione autem non communicant. propter primum enim subitum in quo prius et actus iudicatur, probatur quod non omne voluntarium electio [illegible] voluntarium [illegible] in dispositionem et perfectionem inchoatum autem voluntarium est in posse facere et non facere. hoc est quod nobis sit facere et non facere. et haec bene est in brutis. dispositio autem est quae ex natura quidem totum huius totum faciendi et non faciendi, sed non ex actu et vigore, sive confortatione totius. et sic voluntarium est in pluribus. perfectum autem huius quod in expressione non perfecte discernitur quid in nobis sit facere et non facere. per quod quidem voluntarium perfectius et posterius est in brutis et pueris adultis. et sic aliquo modo est in pluribus et brutis. Electio autem cum dicat appetitum consiliatum [illegible] modo est in pueris et in brutis. quia consiliativum [illegible] tus indicativus perfecte est perfectissimus iudicato[rum] [illegible] et hoc nec pueris nec brutis convenit. [illegible] ex parte sui est electionis et voluntarii. et sic electio non omnino idem est voluntario. sed voluntarium est in plus. haec autem et alia ratione probat quia repentina quidem dicimus bene esse voluntaria. quae tamen non secundum electionem dicimus. sicut ea quae subito contingunt cum aliquis ex praemeditato voluntarie quidem nobis et gratis suppetit. sed tamen non ex electione supervenit. cogitatus electionis appetitus consiliativus et de re adventitia ut consiliati sumus. omne quidem electum voluntarium est. sed non omne voluntarium quidem electum est. non quidem electio omnino idem voluntario sicut et [illegible] et ideo iam probatum est. In omnibus autem huiusmodi probationibus supponimus quod electio neque sit [illegible] appetitus consiliativus. et ut electio non quod ex consilio diffinitur est ad appetendum. hoc autem cum electio non dicitur voluntarium quidam esse sed vel concupiscentiam vel iram vel voluntatem vel quamdam opinionem non [illegible] dicte. Inde .v. gratia vel aliquorum omnes antiqui posuerunt electionem. sicut .n. dicit quia electio est duobus vel pluribus propositis unum alteri praeoptare. unde autem vel propria proponente disponendo vel proponendo opinionis est. et hoc ad hoc ponebatur in genere opinionis. praeoptare autem voluntatis est quae vel delectabile eligitur vel nocivo [illegible] et non quoniam ad appetitum ponebatur in genere voluntatis quoniam ad [illegible] ponebatur in genere concupiscentiae quoniam ad impedientes et nocentes in genere irae quoniam ad modum facultatis quod hoc omnia in nobis sint in genere ponebatur voluntarium. et hoc est quod electio in .v. generibus diversis ponebatur ab antiquis. quod autem electio non sit in genere concupiscentiae vel irae sic probat. quia [illegible] et cum electione. In quibus .n. actionibus et potentiis [illegible] est cum. non .n. electio communis est et irrationabilium. concupiscentia autem et ira irrationabilium aliorum est. quia iam probatum est quod bruta non [illegible] et concupiscentiam operantur. adhuc autem probatur idem per propinquum [illegible] quia incontinens concupiscens quidem operatur non operatur autem eligens [illegible]. continens autem e contra

eligens quidem operatur. concupiscens autem non operatur. Incontinens .n. est qui sequitur passiones. et violentia temptationis abducitur in malum. et sic contra iudicium consilii et ideo quod facit facit contra iudicium rationis. continens autem passiones quidem concupiscentiae vel temptationes ad illicitum quasi violentes tenet in freno rationis. et non operatur sed ratione operatur. sed non operatur concupiscentiis. quia concupiscentia vincitur ingenio. Adhuc autem electioni quidem concupiscentia contrariatur. concupiscentia autem concupiscentiae non contrariatur. contraria autem dicuntur in genere quae posita sub eodem genere maxime distant. haec quae sunt in genere quia electio tendit in unum et concupiscentia obviat tendendo in contrarium. talia autem sibi contraria sunt. sic similia contrariantur cum non sint contraria per suas formas sub eodem genere posita. Adhuc concupiscentia quidem per praesentiam dictorum [illegible] obiecta accepta delectabilis et est et tristis. quia est contra [illegible] praesentiam [illegible] delectationum. et ut per absentiam [illegible] electio autem [illegible] eligibilis nec est delectabilis nec tristis. sed procedit de hiis quae ad nostra expediunt vel non expediunt quod electio in genere concupiscentiae non est. quia nec in [illegible] nec in [illegible] nec in modo concupiscentiae convenit. quod autem non sit in genere irae. probat quia minus convenit irae quam concupiscentiae. ea autem quae per iram fiunt non quasi secundum electionem fiunt. [illegible] Ira .n. sicut impulsus [illegible] nos incaminat ad opera. operatio est per fervorem evaporationem et cordis et sanguinis accensionem [illegible] quod coniunctis operationes et impetuosae et quam adhuc impedit rationem electionis. plus quam concupiscentia quae non sic ligando impedit. omnino quidem per electionem fiunt per concupiscentiam

Capitulum xvi. quod electio non sit in genere voluntatis nec in genere opinionis

Sed nec electio voluntas est. Sed quamvis propinqua esse videatur. voluntas .n. simplex appetitus est vel rationalis vel irrationalis [illegible]. electio autem iudicativa ex toto est voluntatis. et non electio addit super voluntatem et propinqua est ei. sed non idem. quod non per se est electum et volitum. omnis [illegible] electio probatur. quia electio quidem non est impossibilium. et si quis dicat eligere impossibilia videbitur utique insipiens esse. voluntas autem et impossibilium est et non tamen possibilium. electio .n. ex [illegible] ex iudicio rationis est [illegible] iudicium [illegible] per modum consilii est. In operabilibus autem consilium autem de impossibilibus non est [illegible] quod electio de impossibilibus esse non potest. voluntas autem simpliciter appetitus est. et non ordinatus nec ad aliquod nec ad aliud. ideo et impossibilium sicut possibilium. puta immortalitatis volumus .i. esse immortales. non quod dicamus hic antiquum dicimus quod impossibilium voluntas sit velleitas. quia velleitas tamen presupponit iudicium rationis. velleitas autem est vellem [illegible] si possibile esset considerare autem [illegible] sit totum est. [illegible] voluntatis simpliciter appetitum accipimus [illegible] iudicio rationis. adhuc autem voluntas quidem est et circa ea quae nos ipsos operamur vel operabilia et non tamen et circa ea quae per nos operabilia sunt. puta duobus [illegible] certantibus unum [illegible] victorem volumus. et duobus athletis certantibus sine iudicio rationis cupimus unum superare talia autem nullus eligit. sed potius eligit ea quae [illegible]

[illegible] per se ipsum. Supponitur autem dicamus quod ut addiscens vel ut imitans. vel ut docens vel ut exercitans athletam imitatur. Athletica autem quae ut videmus intendens pugnam et invitat ad victoriam et bravium. Talibus .n. [illegible] et protis vel athletis voluntate quidem cupimus alterum victoriam quod vis illum iudicium rationis [illegible] ex consilio prius quod cum unum magis cupiamus quam alium voluntas ex in quibus [illegible] In quibusdam. non est electio. eo quod electio non est nisi de hiis quae per nos operabilia sunt. voluntas autem et de hiis est quae per alios fiunt. Adhuc autem voluntas quidem finis est magis. Electio autem magis est eorum quae sunt ad finem. puta sanum esse volumus et sanitatem praestitutam ut finem. Eligimus autem ea per quae sani erimus sicut inducentia finem sanitatis. et in bonis autem felices esse volumus quidem et dicimus felicitatem nobis finem praestitutum. Non autem dicere congruit quod eligere eligimus felicitatem. et hoc est ideo quia universaliter omnis electio videtur esse circa ea quae in nobis sunt et in facultate nostra. omnis .n. agens per intentionem finem sibi praestituit in quem dirigat actionem. et quo habito ad operandum quiescat. finem autem illum simpliciter vult et propter se. et maxime quia omnia agit propter illum. alia .n. vel de voluntate habet non propter finem. unde vel voluntarium est simpliciter non finis. dicitur autem iam quod electio in iudicio operationis est et consilio. finis autem ut simpliciter volitum esse ponitur ad non comparatum vel iudicatum. vel [illegible] electio quod finis non est. quia finis praestitutus est et volitus. Eorum quae sunt ad finem comparantur et ponderantur quid plus vel minus expediat ad finis constitutionem. et ideo quae sunt ad finem eligimus [illegible]. finis autem voluntas est. et ex electione voluntas [illegible] non sunt idem. Sed nec autem electio opinio utique erit. Opinio quidem .n. videtur omnia esse. et nihil minus est quam aeterna. et impossibilia. et quam ea quae sunt in nobis. et in facultate nostra. quoniam .n. aeterna et impossibilia per suas causas aeterna et immutabilia sint tamen per singula mens inveniat et opinabilia sunt. Diametrum .n. sol accipiens per quantitatem motus lunae in eclipsi solem monstrat maiorem esse terra. cum actus [illegible] accipiens per apparentiam visus opinatur esse monopedalem sic in impossibilibus visu considerans similitudinem diametri et similitudinem coste. opinatur costam diametro esse commensurabilem. sic aliquis unum considerans autem quod quadratum diametri duobus quadratis equipollet quae fiunt ex lateribus concludentibus angulum rectum cui opponitur diameter determinatione scit quod impossibile est diametrum coste commensurari. quia sequeretur quod par numerus per sit diameter coste commensuretur. opinio igitur est de necessariis et impossibilibus. electio autem non nisi de possibilibus. nemo autem nisi de possibilibus consiliatur. Adhuc opinio falso et vero dividitur. non malo et bono. electio autem magis dividitur in bono et malo. quod vero et falso. [illegible] autem causa est quia opinio virtutis rationis fit secundum fidem. fidei autem ad scientiam ordinatur. scientia [illegible] vero dicitur. quia opposita nata sunt fieri circa id. quia ex [illegible] est verum et idem est falsum. Verum autem non est de hiis quae fiunt per nos. sed quae fiunt a re. Ideo [illegible] quod res est vel non est verum et falsum est. electio autem

cum operatio non est. optatio autem sive appetitio boni est vel simpliciter vel ut nunc. et ideo in verum non tendit sed in bonum. propter quod igitur est opinionis ut in genere acceptionis. vero et falso dividi. Electionis autem ut appetitus est tanquam in illud [illegible] bono et malo dividi. et tamen consiliativa est electio aliquo respicit ad verum et falsum. magis autem ad bonum et malum. ulterius quidem igitur oppositum non idem fortassis est. Ita quod omnis electio sit opinio et econverso. Ac si opinio electio. Verumtamen forte aliquis diceret plurimorum sed aliquis diceret quod in eadem [illegible] electio et quaedam opinio. opinio enim operabilium per nos convenit ad unum a quibusdam dicebatur esse electio. Quod autem hoc non sit verum quia probatur tribus. quarum prima est quia in eligendo quidem bona vel mala qualia quidem per habitum efficimur. et sumus boni vel mali. In opinando autem bona vel mala. nec efficimur nec sumus boni vel mali. dicimus .n. supra quod bonum virtutis in operatione est quod eligit et diligit propter hoc et finis permanet in voluntate. et hoc non esset verum nisi per electionem boni et mali efficeremur. Opinando autem sic vel sic quis nemo bonus vel malus. quia de appetitu non de opinione virtus consurgit. Opinando autem bona et mala homines nos sic [illegible] in speculativis [illegible] sicut dicitur. Et bonus opinionem habet de malo. et malus opinatur de bonis. Si aliqua electionis voluntatis transmutatione [illegible] est quod eligimus aliquid in hiis quae volumus accipere vel fugere vel aliquid talium facere. sed opinamur in hiis in quibus quidem est res ipsa volumus cognoscere. vel in hiis in quibus volumus cognoscere cui confert. vel qualiter confert. ad id ad accipiendum autem vel fugiendum aliquid non multum opinamur. cum autem hoc est quod sic diximus causa est quia opinionis in circa res extra. et hoc dupliciter. scilicet secundum se et ad opinionem ad nos. et in se quidem certior opinio de eo quod est res. In comparatione autem ad nos duobus modis est secundum duplicem comparationem rei ad nos. scilicet secundum usum et secundum modum utendi. et secundum usum quidem accipitur opinio quis cui confert. secundum modum autem accipitur opinio qualiter. et istis [illegible] sunt quae omnia sunt sine quali voluntatis. et appetitus transmutatione. electio autem cum appetitu est via transmutationis inutiles ad volendum vel nolendum. volens autem accipit et volens fugit. voluntas igitur et electio in opinionem non cadit et [illegible] quod opinio de operabilibus est. Tertia ratio est quod electio quidem laudatur in eo quod magis est cui oportet vel in eo quod recte est sicut oportet. Opinio autem laudatur in eo quod magis verum est de re secundum rei naturam. hic autem causa est quod eligibile semper refertur ad eligentem. et secundum quod illi magis congruit vel secundum modum qui sibi magis congruit electio melior est. .n. semper eligitur quod volumus simpliciter. sed secundum quod magis congruit eligenti. Opinio autem non est secundum totum opinabilis ad opinantem. sed secundum ipsum non ad rem secundum figura inventa in corpora. et ideo melior est opinio quae verior est secundum rem. melior autem electio quae magis congruit secundum eligentem. Quarta autem ratio est quod eligimus quidem quae maxime scimus bona esse. et opinamur autem quae non multum scimus. Hic autem causa potens est. quia non eligitur nisi quae

est. Sed si hoc est verum quod ea quae iudicantur in divinis immobili-
ter et ex necessitate fiunt, vanae essent suppli-
cationes et sacrificia, quia sive fiant sive non fiant
eodem modo provenirent ea quae sunt a divinis, sicut dicit [illegible]
[illegible] mathematicorum. Sed ad hoc dicendum quod si dicantur al-
[illegible] quae non sunt motores orbium tunc dicendum est de
eis sicut de fato, scilicet secundum ab eis est operatione ad corpora in-
mobilia. Si autem operationem ad nos et ad ea
quae diu operantur mobilia sunt habent, quia mobili-
ter accipiunt, et sic sunt supplicationes et cultus
ut scilicet sic contineantur quod a divinis non [illegible]
[illegible] quae sunt causae necessitatis et in formam
et meliores fiant. [illegible] dictum est. Ex tunc de quibus
per nos operabilibus est consilium

In ea autem quae sunt operabilia
per nos sicut opera artium, artes et illius principia alia plus,
alia sufficienter, alia non. Sed [illegible] adhibe-
re [illegible] videbant opera perfecte et quod certa est disci-
plina quae in suis principiis certa est et per se suffici-
entes non est consilium, puta de litteris qualiter scilicet sit scriben-
dum. Non enim dubitamus qualiter scribendum sit, eo quod lit-
terae certae sunt et modo et ordine traditae sunt quibus
scribi oportet. Itaque habitus illius non discedentibus nobis ipsis [illegible]
recte scribamus. In his ergo non est consilium. Sed consilium est
in his quae fiunt per nos, non autem semper similiter,
et possunt aliter et eodem modo. De his enim consiliamur, puta
de his quae sunt medicinalis et negotia-
tivae [illegible] sanitas enim fit a medico, tamen multis
modis induci potest. Et multum hic quaeritur a [illegible]
tum qua multis modis acquiri potest. Et ideo consilium quaeritur
quo meliori modo talia inducantur. Et circa gubernatoriam
non parum vel aliquantum magis quaerimus consilium quam
circa gymnasticam, eo quod gubernatoria minus certificata
[illegible] quam gymnastica, quae certiora principia
habet [illegible] et [illegible] luctandi. Quod gub-
ernatoria ad gubernandum, et ideo magis discedimus no-
bis in gubernatoria quam in gymnastica, et similiter
talibus et disciplinis est. Similiter propter hoc solum quod magis est consi-
lium circa artes quam circa disciplinas, magis enim circa ipsas du-
bitamus. Disciplinae enim certae sunt in principiis per se no-
tis, sicut geometria et arithmetica, et quando applicantur
ad opus [illegible] disciplinalia applicantur, sicut eo
[illegible] quae [illegible] modum per principia geome-
triae, et arismetica quo calculatur per principia arismeticae,
et in quibus non est dubium consiliari. Ad hoc est
quae [illegible] saepius eveniunt possunt, a quo [illegible]
qualiter eveniant et in quibus incertum est quo e-
venient [illegible] et similis. In talibus autem consilium
quaeritur [illegible] consiliationes in magnis discernere
[illegible] nobis ipsis in talibus, sed non sufficientibus no-
bis [illegible] magna. In [illegible] enim et quibus non
discernimus nobis consiliamur. Et quando consilium non
de finibus sed de his quae sunt ad finem, sicut patet in me-
dicina et rhetorica et politica mediis. Medicus enim non con-
siliatur si sanabit quod est finis eius, nec rhetor con-
siliatur si suadebit [illegible] ut finem inten-
dit, nec politicus consiliatur si [illegible] faciat aliquos
eo quod hoc finaliter intendit, nec reliquorum artificum de

fine consilium quaerit, sed omnis artifex [illegible] et [illegible]
[illegible] sibi aliquem finem quem intendunt consilium quaeri-
do intendunt quaerere qualiter sive qua via et per quae
media vel opera ad finem illum deveniant. Et si per plura
quidem videntur fieri finis, considerant in consilio per quod facillime
et optime proveniat quod intendunt. Si autem per unum per-
ficitur finis, quaeritur in consilio qualiter per hoc perfici-
unt et quomodo per aliquid illud habere possit. Et sic semper que-
runt resolvendo quousque veniant ad primam causam, an
quae [illegible] ad consecutionem finis ordinata. Et illa est in
inventione resolutionis ultima, prima ad inceptionem operis.
Quia enim consiliator videtur quaerere et resolvere dicto modo sicut ad
resolutiones diagrammaticas. Hic est descriptiones geometricas
illorum prodantur ab his quae quidem non sunt prima sed
ab his accipiunt fidem. Et ideo resolvuntur in ea et illa in
alia donec veniatur ad ea quae sunt prima et [illegible]
accipiencia fidem in quibus stat resolutio; tamen quae in il-
timis a quibus tamquam a primis fides incipit demonstrationis
[illegible] in speciali volentes facere domum, invenimus ex
quibus [illegible] quo ex lapidibus et lignis, ulterius
quaerimus qualiter haec habeantur, quo per latoratores et
operatores. Et sic ulterius resolvendo venimus ad pecuniam
quae laboratores habere possunt. Propter quod si facultas ut
adhibenda pecunia ab illo [illegible] incipimus operari domum, et
ultimum sit resolutionis efficiatur primum operationis. Primum
et si impossibilitas inveniatur ad pecuniam ab operatione de-
sistimus eo quod primum principium operationis in facultatibus
nostris non invenimus, et iste modus modi est in inquisitione
consiliorum. Ex xix quid quaeritur in consilio.

Quid autem quaeratur in consilio declaratur per hoc quod omne
consilium [illegible] quod quaeritur non omne quod videtur esse consi-
lium. Puta mathematicae quaestiones sunt de quibus non est
consilium, sed omne consilium est quaestio et quod ultimum est in resolu-
tione talis quaestionis primum est in generatione et factione operis.
Et si in illo per [illegible] impossibilitatem inveniant qui quaerunt
consilium discedunt relinquentes operationem, puta si in [illegible]
digerit tamquam ultimo in resolutione et primo in factione;
pecunias autem ipsis est tunc discedunt ab operatione.
Si autem possibile videatur pecunias tunc adicientibus
pecuniam incipiunt operari. Possibilia enim sunt nobis quae per
nos cum effectu [illegible] si possunt per nos diceret [illegible]
amicos vel [illegible] qui [illegible] organa [illegible]
amicos sunt vel per nos aliqualiter fiunt. Principium enim fiendi
est in nobis quia ad [illegible] facit operari quod
de consilio de omnibus est quod sunt [illegible] negotium [illegible]
quod quidem [illegible] per quem finem habeamus. Quandoque autem
[illegible] consiliantur quo [illegible]
possit habere [illegible] si tamen [illegible] ad
sanitatem quomodo usa [illegible] scilicet ratione, vel ad
usionem sanitatis habitum [illegible]
vel [illegible] longitudinis vel [illegible]
[illegible] quaeritur [illegible]
[illegible] ex omnibus quae dicta sunt
[illegible] operationes suas. Consilium enim est de operabili-
bus ab homine, operationes autem tales omnes sunt gratia aliorum quae sunt
fines operationum. [illegible] de operatione quae est finis [illegible]
non sic est [illegible] de operationibus per quas [illegible] fine

intendimus optime quae sunt [illegible] operatur. Patet ergo quod finis
non est consiliabilis. Itaque supponitur consilio, sed ea quae sunt ad
fines finem inducentia consilio supponuntur. Ea autem quae sunt
ad fines singularia sunt. Non autem omnia singularia suppo-
nuntur consilio, quia singularia de quibus certificat sensus
non sunt dubitata, puta si hoc determinatum sit panis
vel non, vel si ascatum vel elixatum est [illegible] vel
non, vel si corpus determinatum [illegible] vel non. [illegible]
quaereret consilium semper, enim si [illegible] sufficientem. Et ideo non
discedimus nobis in talibus. Cum autem dictum sit quod consilium re-
solvendo venit in primam causam quae quidem prima est
in operatione et ultima in resolutione, constat quod si semper consilia-
tur resolvendo in infinitum veniret. In infinitum autem
ipse est procedere, et ideo oportet ponere primum et ultimum in quo
stet resolutio et capiat operatio. Patet ergo ex praedictis quod consiliabi-
le et eligibile est idem [illegible] et [illegible] sed differunt per certi-
tudinem, quia consiliabile est [illegible] quaeritur adhuc. Sed per certi-
tudinem est ex consilio [illegible] eligibile, quod enim ex consilio praeiu-
dicatum et diffinitum est eligibile est. Electio enim est finis con-
silii et sic gradatio finis est altercationis quae enim est in consilio
[illegible] qualiter scilicet operetur quietat ab inquisitione
[illegible] reducat operationis
principium. Et illius manifestationis similis et sic semper donec stet in
illo quod primum est operationis principium a quo incipit operatio.
Hoc enim est quod eligitur ut principium operationis. Quod autem dictum
est exempli habetur ex antiquis urbanitatibus quas Homerus nomina-
vit. Et in [illegible] [illegible]. In illis enim reges ea
quae ex consilio eligebant populo annuntiabant et facienda
[illegible]. Institutus autem in nobis sicut rex est [illegible]
operabilium sic consilium. Decretum autem faciendorum sicut
lex et appetitus [illegible] sicut plebs. Et ideo patet quod non
sit in nobis aliquid [illegible] per modum consilii declaratum.
Cum autem eligibile sit consiliabile et desiderabile de [illegible]
eorum quae sunt in nobis facere et non facere, oportet quod electio utique
sit consiliabile desiderium. Hoc est desiderium eius quod ex consilio dif-
finitum est de aliquo eorum quae sunt in nobis. Eligentes enim de-
sideramus [illegible] consilium iudicantes quod desiderandum sit ex hoc
consiliari. Hoc est [illegible] diffinitio. Ex quo [illegible] sit electio [illegible]
diffinitionem et [illegible] est [illegible] dicta. Dictum est autem qualia
[illegible] ea quae sunt ad finem et quae sunt in potesta-
te nostra. Ex omnibus his patet quod electio quae cadit [illegible]
ne virtutis habitus [illegible] et optimo sive voluntas eorum
quae ex ultimo consilio melius declaratur. Ex xx de voluntate.

Voluntas autem quod semper est appetitus. Dicto secundum [illegible]
[illegible] finis est [illegible] et finis
[illegible]. Semper enim appetitus semper habet obiectum [illegible]
obiectum [illegible] non [illegible] finis eo quod omne quod est ad
finem [illegible] est, scilicet absoluta et ad finem
relata. Et ideo simplex voluntas unius ad aliud non
ordinatur obiectum est. Non patet [illegible] de fine tamen illo
dubitatur. Ut enim quibusdam quod finis non est nisi per se bo-
num quod [illegible] et [illegible] bonum est. [illegible] autem
[illegible] apparens bonum quod hic et nunc et alicubi bonum
[illegible] autem opinione sequitur inconveniens contra illos.
Enim qui dicunt quod voluntabile sive volitum quod est bonum
[illegible] est per se bonum et per [illegible]
voluntabile sive volitum quod vult qui non recte vult.

Quia qui non recte vult non vult bonum simpliciter [illegible]
[illegible] et nunc et alicubi. Sed [illegible] quod voluntabile
sit quod vult qui non recte vult. [illegible] ponit
quod [illegible] est volitum quod per se bonum est. Sequitur quod per se bo-
num sit quod vult qui non recte vult. Contingit autem
aliquid quod per se malum est quod vult qui non recte vult,
sicut fornicari vel adulterari. Sequitur ergo quod id quod per
se malum est per se bonum est. Contrarius autem eorum qui
dicunt quod non est voluntabile nisi per apparens bonum. Sequitur
quod [illegible] sit per se. Et sic bonum voluntabile [illegible]
volitum. Sed hoc tamen sit volitum quod unicuique [illegible]
sicut dicit Pythagoras. [illegible] autem [illegible]
bona et [illegible]. Quod ergo [illegible] sunt in bono et in
malo per [illegible] sunt volita, quod valde est
inconveniens. Si autem haec [illegible] non placet ut de [illegible]
[illegible] dicendum est quod id quod per se bonum est simpliciter est vo-
luntabile et volitum sit [illegible] autem sit volitum
quod sibi videtur bonum ut hic et nunc. Studioso quidem quod
[illegible] voluntabile est quod [illegible] volunta-
bile et [illegible] volitum [illegible]. [illegible] autem vo-
luntabile est quod [illegible] hic et nunc et hic bonum
videtur [illegible] et [illegible] bene dispositis ad sanitatem
sanativa est quae [illegible] et simpliciter [illegible] sa-
na sunt. Infirmis autem alia [illegible] sana [illegible]
[illegible] incessu caloris sunt et [illegible]
si extra temperamentum frigida [illegible]. Humidis autem extra
temperamentum humida. Et sic de aliis. Similiter autem dicitur de
amaris et dulcibus et calidis et gravibus et aliis singula-
ris. [illegible] complexionatis amaris [illegible] simpliciter amara
[illegible] autem habenti infectam linguam ex cholera adusta a-
marum est non simpliciter amarum. Et quia illi omnia
dulcia amara [illegible] et de dulcibus [illegible] qui habet
linguam [illegible] et [illegible] de calido
[illegible] complexione calidus est [illegible] ex
[illegible] calorem non sentit ut [illegible] et sic
est de gravibus [illegible] habere gravitate
[illegible] quod sibi suppositum gravius reputatur. Et sic
est de aliis omnibus. In omnibus autem his studiosus omnia
iudicat recte, quia [illegible] qualitate [illegible]
dispositus. Et ideo in singulis [illegible] apparet secundum ve-
ritatem [illegible] sive [illegible] sive acquisitum
[illegible] voluntabilia [illegible] quae [illegible] bona [illegible]
[illegible] delectabilia [illegible] in talibus singulis videt
[illegible] delectationem [illegible] studiosus a pra-
vo sicut regula et mensura bonorum [illegible] existat
studiosus. [illegible] autem et [illegible] qui delectatio-
nibus [illegible] fit deceptio propter delectationem
propter illam enim aliquid videtur bonum quod non est [illegible]
[illegible] desiderant delectabile in sensu ut bonum
[illegible] absentiam delectabilis [illegible] fugi-
unt ut malum. [illegible] delectatio [illegible] mala sit et
[illegible] bona in talibus. Quod autem diximus studiosum
regulam esse [illegible] bonorum de Pythagora dicimus
opinionibus quae opinio [illegible]
[illegible] est. Pythagoras enim dixit quod [illegible]
bonum in rebus [illegible] ab [illegible] sive [illegible]
[illegible] qui [illegible]

actingat t^a et mensura o^r boni per se perfecti et perplo

C. xxi. quod operationes que sunt consiliabiles ad fines voluntarie sunt et ideo laudabiles vel vituperabiles

Cum voluntabile sive volitum sit finis, consiliabilia autem et eligibilia sint de hiis que sunt ad finem consequenda ordinata, scilicet operationes que circa finem et ea que sunt ad finem fiant secundum electionem et voluntarie erunt.

[illegible]

voluntarium non est. et hic ista voluntaria non sunt. quia obmisso in eo qui facere debuit. et cum facere debuit. peccatum est et voluntarium in causa in quo erat ad oppositos actus se convertere vel non convertere ad quos liberum contrarium nos obmississet vel negligentes fuissent.

C. xxii. de opinione socratis illorum qui dicunt omnes appetere ea que videntur bona

Dicentes autem et ipso Socrate et stoyci menonitque sentiunt contra hunc quod dicitur et supponentes quod ullus iudicat de bono desiderabili pro similitudine spiritus ad id quod habet apud se sic et ...

Nota de ebrietate diligenter

leges latores

C. xxiii. de epilogo eorum que dicta sunt

Tractatus ii. libri moralium qui est de fortitudine. C. i. quare dicuntur virtutes cardinales. alie autem quedam adiunctive.

... **c. ii. quod hic est nunc [sermo] de fortitudine**

Tristatur autem de forti[tudine] ... inquirenda est que sit fortitudo ... dicamus quod ... timores et audacias ...

[illegible]

c. iii. qualis mors [illegible]

[illegible]

c. iiii. qualis est terribilia mortis in bello est fortitudo.

Terribile autem ... timores ... dicamus ...

[illegible]

c. v. de operatione fortitudinis ad extrema sua.

Habet autem fortitudo superhabundantiam et defectum. Superhabundantiam autem ...

[illegible]

ydiotas in arte bellica vel instructos. Ita milites arte bel-
lica armati pugnant quasi ad eos. Sed tamen talis fortitudo non est quia
in talibus militaribus agonibus non illi pugnacissimi sunt
qui secundum virtutem fortissimi sunt. Sed potius pugnacissimi
sunt qui magis ex arte militari potentes, et qui cor-
pora habent in robore membrorum et mobilitate.

extrinsece sustinentis imitatur constantia extrinsece sustinentis autem per actionem imitatur patientia et per finem imitatur perseverantia.

Deinde cum dicit fortitudo sit circa. Ostendit quod fortitudo magis est in audacias et timores non similiter. sustinendo quam in audendo. et equaliter est circa ambo ista sed magis est circa D.

fortitudo sustinendo tristicias circa terribilia. In terribilibus enim imperturbatur in sustinendo et circa hec ut oportet se habens magis et huius fortis est quam qui in aggrediendo est circa audibilia. In sustinendo enim tristicia ut dictum est unde fortes dicuntur sustinentes enim austera usque ad finem. Sed audacius non est enim in aggrediendo principium propter quod et fortitudo quedam tristis est. tristicia ex sensibilibus doloribus inferens et inde laudatur pre aliis virtutibus. Cum enim omnis virtus sit circa difficile et bonum. difficilius est tristicia insultum que est fortitudinis quam a delectabilibus abstinere quod est temperantie. Sed tamen contingit magnam tristiciam habeat in sensualibus hic sic fortis videbitur ultimum in fine quod per fortitudinem intendit delectationem. hec finis enim similis delectabilis est et ad ipsum referens passione dicitur est tollat eas delectationem tamen hic in virtute est. sed a passionibus que circa forte

ee uetica laugnos uocat i. luxiosos qui ee uehia mag petit quā oz si uo e ee abūn. aut e ee paule tū. aut esculentū. si aut ee paulētū dr opsophi [illegible]. ab hōi pnos q e uiuū pholox q e flama [illegible] nos aut dicatur uinolent aui. s. ee uinū z lica [illegible] amplius quā oz. si uo e ee esculētū aut e in desidio sumitis. aut i cibi [illegible]. si e i desi dio sumitis. ii pt ee i duob modis. In oi. n. cibi sup [illegible] attendr [illegible] digestionis z [illegible] gestionis. [illegible] oz debeat ac cibari desidiū [illegible] [illegible] aut [illegible] cibi iordiati [illegible] tali. intēpa [illegible] gree [illegible] ab oxi q e acutū z penitia q e eluriet [illegible] tpra gentia nō expectat. si aut in desidio ipo ad cibi sumptōm [illegible] [illegible] ondit auiditatis i sumā z festinato [illegible] z uelocitate. si uo e i cibo. tuc ul e i cibi [illegible] tate. ul cibi qualitate. ul cibi [illegible]. si ex [illegible] gree dicit opsophagos. ab opsogeto [illegible] z fago q e comedo z pulmēti uorax [illegible]

[illegible]

laute nimis ardeus studiose. sz patet [illegible] dicom. [illegible] appetus e ille q uocatur [illegible] laute aut appetens e q uocatur gastrimargus [illegible] appetēs e ille qui uocat opsophogos. stu diose a' [illegible] appetens ille e que [illegible] uocam in.

C. viii. de coparatiōe oppositor fortitudinis ad opposita temperancie.

Cōparando aūt ad opposita fortitudinis ad opposita tēpancie. sitidr intēperancia [illegible] q nos sumus cū opū [illegible] e s uolūtariū z i uoluntate [illegible] intēpancia magis assistatur uolūtario q timor. cui sig [illegible]

[illegible]

[illegible]

C. ix. [illegible]

Difficiunt ac adhuc tior. abz sunt [illegible] z tēpancia p cōparatōm ad sterta [illegible]. No mi. n. intēperancia [illegible] z tōm quo [illegible] ns p silitudinē quandam ad [illegible] [illegible] quadam silitudine pūlcia z intēpancia [illegible] [illegible] a talidicate [illegible] motū ab [illegible]

[illegible]

ad unū ptinētib. Cognitiui aut auget. p h q assue cere facit delidū ad delectabile z io nō minuit a pe nay appōne. cōtra ac e quasi delectōnes magne sunt. z uoluntas affiacuit z sui uehemcia cog tōm cordis peruiant z fortius teneant [illegible]

[illegible]

una e. s. moderato [illegible] temperancie ad [illegible] pedagogus disciplinat puerū [illegible] tēpatus aūt ad tōm deductus [illegible] quo oz [illegible] oz. ita ij. ordinat tōm [illegible] z pedagogus puerū. Et h q de tēpancia nobis dca sunt. Incipit lib. iiii. moralium q e de uirtutibus adiūctis. cui ptes pri. [illegible] libro q̄rto e de liberalitate z magnificētia. C. i. [illegible] de principalibus sui cardinalibus. que sūt ut uirtutes ad [illegible] uirtutibus sz adiūctis eis [illegible]. Nō [illegible] de adiūctis oib. sz de adiūctis fortitudinis [illegible] z temperancie. Iusticia aūt z prudencia adiūctas [illegible] eo q nō ee [illegible] ee nos. s. ee medium [illegible]

[illegible]

C. ii. quod circa usum pecunie sit liberalitas et opposita vicia.

tus in urbanitatibus et dignitatibus non omnino ... ad ... fundatur ... sicut sup ... tus. et non nec ... alia illiberalitas ...

C. iii. de p[ro]p[ri]o actu liberalitatis.

Liberalitatis aut[em] actus e[st] ... dandus ... bonus et bonu[m] ... et bonum ... factus ...

Nichil n[ichi]l p[ro]hibet qui minora dat ... dicitur.

Al[iu]m liberaliorem esse quod dat maiora. Si ille ... tra a minoribus facultatibus faciat dationem. Consequenter liberaliores esse ... qui acceperunt ... ex hereditate ... quam illi qui possiderunt eam ... studio ... quisitam ...

C. vii. quod prodigus melior est illiberali.

C. viii. de illiberalitate quod plus opponitur liberalitati quam prodigalitas.

est. Et est furor furantis. Fur et latro qui in privato et in occulto furatur qui grece lopodytes dicitur. Hii enim proprie fures nominantur latine. Alio fures dicuntur fur, id est qui in furno. Hii enim contrectant alienum in invito domino. Tales enim omnes illiberales sunt ab illiberalitate. Aleator quidem ab hiis quibus dare oportebat lucratur. Quoniam lopodytes alio qui destruunt et in viis, aliquando lucrum querunt de spolio mortuorum. Fur et furum destructor aliquando in furno ex alieno querere lucrum. Datum est enim in precedentibus quod illiberalitatis dicitur. Omnes autem isti turpes lucratores sunt. Illi enim gratia negotiantur et obprobria sustinent et dampna que de illorum magna pecunia sibi veniunt; lucri gratia sic fures et spoliatores mortuorum qui in eis ponunt in periculo. Quidam autem eorum sicut allegatores et adulatores et talibus ludis lucrum querentes ab amicis lucrantur quibus dare oportebat. Utrique tamen istorum in hoc quod erat lucratores quia lucri volentes unde non oportet. Omnes enim tales superiores illiberales sunt quia ad dona horum sunt et utrique in hiis turpibus vel in talibus. Deinde non est perfectus tractatus declarare. Hii enim pertinent ad legis positivam. Ex omnibus ergo que dicta sunt patet quod illiberalitas illiberalitati magis est contraria quam prodigalitas eo quod in pluribus est prodigus quam liberali quam illiberalis. Patet etiam quod illiberalitas magis malum est quam prodigalitas eo quod insanabilis et quod homines magis et frequentius peccant secundum illiberalitatem quam secundum prodigalitatem. De liberalitate quidem igitur et oppositis malitiis tantum dictum sit. C. ix. capitulum est tractatus de

Videbitur utique consequens esse et de magnificentia. Et quid sit magnificentia pertransire. Iuxta nostram magnificentia. istam doctrinam post liberalitatem virtutis que circa pecunias est tractans de ea. Dicit etiam quia et magnificentia sicut liberalitas circa pecunias quedam virtus ordinativa passionum et operationum circa pecunias quedam passionum quidem sicut cupiditatum et delectationum et tristicie operationum vero sicut sumptuum et donationum circa pecunias. Sed non quantum ad liberalitatem que se extendit circa omnes quo ad ipsam omnes operationes indifferenter. Sed magnificentia est solum circa sumptuosas pecunias in sumptibus et donationibus. In hiis enim superexcellit liberalitatem in magnitudine sumptuum et donationum. Quantum ad nomen ipsum sequitur. In greco enim quod nos magnificentiam dicimus megaloprepia vocatur quod sonat magnorum visio. Magnificus enim est qui magnum instat in corde ad sumptus et donationes pertinentia. Unde magnificentia sive megaloprepia dicitur sumptuositas et in magnitudine et convenientia negociorum et eorum a quibus vel circa quos agunt negotia. Et quamvis ex dictis videatur quod magnificentia quedam sit liberalitas et quod ex additione se habeat ad liberalitatem tamen sic ex magnificentia secundum suam rationem et diffinitionem in toto differt a liberalitate. Quia enim hii que in actibus passionibus et habitibus aliter declarantur finibus distinguuntur, sic quod est finis voluntatis quo est in magnifico et aliud in liberali. In liberali enim finis est in gratuita communicatione suorum. In magnifico autem non, sed potius magnum decens expendere. Ex eo quod sit expensa. Adhuc autem et in re publica quedam sunt publica quedam privata. In privatis autem quedam communia privata et quedam ita privata quod habent modum publicorum. Publica sunt sicut navalis belli ordinatio exercitus expeditio legationum missio et hiis que illarum privatorum tanguntur proportionem. Sed private totius orbis vel private civitatis tanguntur et honore et decentia privatorum per modum publicorum sunt que ab uno homine exhibentur tamen ad aliquid intenditur constructionem sicut celebrationes nuptiarum vel sollempnitates

que fiunt in militia filiorum et in celebratione festorum quam tota celebrat civitas sicut sunt natalicia regum et adiutoria manifestaciones quam in festivitatibus apponunt in Troia privi liberationem. Iuxta quod donativa donationibus sicut munera et expeditiones mirabiles fiunt et sollempnitates in vestibus et signis retiarum et ornamentis ad sumptus in hiis fiat liberalitas et difficile et bonum quod est enim in talibus non est enim tale quo gratuita sed potius decens in magnitudine faciendis et non gratis et cuius est quod fit sive gratia negotiorum in expensis et dationibus. Ad hoc autem quod est cuiusdam moris dicit. Non enim unum se extendit ad omnem. Non enim unum se habens in donatione suorum. Unde virtus hec indirectionem magnorum in expensis et dationibus, nec ergo propter quod patet quod liberalitas nec privatum magnificentie est nec ad illius sed hii virtute quod in expendendo et dando magnificus modum quendam habet liberalitatis in hiis solum que non retracta manu sed liberam et extensa expedite donat quod dictum est tale magnum quale dantis est magnificentia sit. Et sic patet quod quamvis magnitudo sive quantitate vel qualitate est absolutum quod sit, tamen sive quod hic loquitur de eo magnitudo ad ad est decens in expensis et donatione. Tamen comparatione accipi non potest sic dicere in omnibus sed quod decet hunc et non decet alium. Non enim idem est sumptus decens tetrarcham hic est principe navalis belli quam in publicis sumptibus et architectorum. Hic est privatorum legatorum qui videre quo honesta est legationis qui sponsionibus indigent quam tetrarcha decens utique in proportione ampliari et ad ipsum qui facit et ad negotium in quo facit et ad res vel ad personas est quas facit expensas vel donationes. Non enim dicitur magnificus qui in parvis negotiis vel rebus vel modicis expendit sive dignitate quod oportet et tale secundum talis circa expendendo tamen valeat expensum quod utique quod magnificus expendit sed. Hoc. quam est civium privatorum vel modicam per quorum magnam expendendo. Est expendit maritalis quas magnificus in magno negotio expendit. Propter quod patet quod magnificentia non est in ratione liberalitatis sed ex multis liberalitatibus quod magnificus est quantum ad modum liberalis est. Liberalis autem non est magnificus sed magnus et magnificus fiat liberalis et non oportet. In liberalitate autem sicut in magnificentia et non e contra. Talis autem habitus qui magnificentia vocatur defectus qui diminutione peccat vocatur parvificentia. Superhabundantia autem in excellentia peccans vocatur banausia et apyrokalia quorum nomina suum tamen inveniunt. Tamen talis vero et utrique tales non nominantur in hiis quod superhabundantes magnificentiam excedunt sumptuum et donationum vel magnitudine est ante quod oportet sed in hiis superhabundant quod magnificus faciat magna in quibus oportet et non faciat in quibus non oportet. Vero secundum expenditur et donantur in quibus non oportet et ut non oportet. Cum ergo opposita nata sunt fieri circa idem et defectus et habundantie sunt circa donationes et sumptus, patet quod magnificentia que in medio est est circa eadem. Posterius autem de unoquoque dicitur. C. x. de aptitudinibus magnifici.

Magnificus autem sicut tacti assimilatur pluribus. Dicitur sapientis vel prudentis sapienti enim est altissimas causas dare prudentis autem eligibilia ad in consiliationem et electionem vel consiliationem dubiorum ad inveniendum accedit. Talis autem per virtutem qui a maiori vel minori dicitur. Proportiones considerat dictis. Quia tale est habitus ex proportione prudentis accipere et quod invenit in consiliatione secundum ad debitum modum. Similiter autem magnificus considerat faciendis habitum et negotiorum magno vel ad expediendo sicut habitum et res vel personas est que expendit

et ideo a proportione homines magne iustitie sunt ut est magnificentia habet enim propria a magno sumptum. Item negotium factum a magno vel privatorum per quas expensas non est magnificentia et hic secundum privatum non est. Quod magna sunt et privatas personas non habet magnificentie rationem. Ex enim decentem magnum in sumptibus considerandi decentem magnitudinem faciendis et facit et cuius est quod fit et hoc ita refert ad modum et quod in gratia fiat excellentia. Magis in illa parte sui sustinet minora rationem et in hac mensura decentie magnitudinis facta magnificus assimilatur. Magnificus ex facultate sua tum sua per consiliari decens secundum et prudenter magna expendere prudenter magis sive quod prudentia prudentie est et apud ipsum magnifici quod oportet quod et hoc dicitur sit ex hiis pluries quod virtutis virtutum moralium determinantur et diffiniuntur operationibus quas eligunt et hiis quorum fiunt obiectis operationes. Quantum ad hoc et primo decimo libro in prohemio de moralibus virtutibus tractare incepimus. Obiecta enim ante moveant passiones. Passiones autem inclinant ad operationes sicut virtutum passiones ordinant et perficiunt operationes magnificentia sumptus magnos et decentes sit ad ipsum et talia in magnitudine et decentia sit et opera ipsius quam facit magnificentia que dirigit sic enim erunt magnus et decens sumptus convenientes operi quod opus magnificum dignum sit sumptu ipsius et sumptu dignus operi. Quod virtutis scilicet sit quantum decet opus vel superhabundet, ne in aliqua parte sui minorationem sustineat et quod hoc ad ipsum magnificum referatur et cum decentia. Cum autem magnificentia talia consiliationis non sit non tamen est naturalis virtus quia per eandem causam est extra ut appetitus et passio est quam est passio appetitus est et totis eorum a quo ut bona et non ut mala accipiuntur. Et quamvis magnificentia propter sui magnitudinem nata sit raro fieri cum magnificentia consuetudinalis virtus est consuetudo enim quam inducat virtutem vel vitium non tamen consuetudinibus et exterioribus actibus quod in frequenti retentione et ordinatione passionum que circa hoc se sentiens retineat quamvis in exterioribus raro agat. Sic ergo erit in hiis virtutibus magnificus quam plures autem talia quodam decentia in sumptibus et donationibus decentia et magna magnificus consumet. Sive expendet boni gratia sive per modum utilis vel per bonum delectabile adinvenit. Unde convenit adiunctum. Sic ipsum bonum virtutis gratia cuius fiat. Bonum enim virtutis et expendere et propter se diximus in primo libro. De hac autem in septimo in principio eius et adiunctam et non excellentem virtutem et felicitatem possunt delectationem. Magnificus enim boni gratia facit quod facit. Omnibus enim virtutibus commune est hoc gratia boni et tamen gratia alterius facere quod faciunt. Adhuc autem magnificus delectabiliter faciat sumptus et donationes. Retentis enim dampnum ad finem boni invenit et ipsum dampnum delectabile sit quod ipso bono virtutis recompensatur et ideo in omni dato hylare facit in virtutum delectationem attendens. Adhuc autem magnificus communiter faciat sumptus et donationes quod plus est quam illiberalis faciat quia liberale facere qui non retenta manu facit quod nulla cupiditas ligat vel impedit. Consilium autem est facere quam secundum hoc cognatum habet quam voluntatis vel exhibere quod pro honestatis ratione propter quod non est diligenter in ratione expensarum diligens. Enim operatio quam sit ... subtili

vel sequitur ad retinendum aliquid ... Adhuc autem magnificus magis attendet ... quod sit ab ipso optimum sit et decentissimum ... honestatis ratione quam quanto precio fiat ... sumptum ... qualiter minoro precio vel minori possit fieri eo quod aliquid decens in magno respiciat et non ad sumptum quantitate vel parvo magnificus ad decens et magnum refertur. C. xi. de opere magnifici.

Ex hiis autem quo dicta sunt manifestum est quod ad liberalitatem magnificentia necesse est esse liberalem quantum ad modum tam et quod communis est in expensis et donis. Et enim liberalis expendit que oportet ut oportet. In hiis autem decens et magnum consideratur ipsum est magnificentia. Et hoc est quod vocatur magnitudo liberalitatis quo de ipse est hoc. Hiis enim magnificus faciat magis magnificum opus quod supra patet a tali sumptu quod est equalis opus secundum proportionem. Sicut enim sumptus sunt ex auro magnificentius opus faciet quam si sunt ex argento. Sicut dicitur quod persuadet magnificentissime quod fecit Iove olimpio ex sumptu dato quod tamen propter corona fiunt ex auro et pelarum quarum et margaritis fiunt depositus. Sed ex dato sumptu magnificentius ... et sic est in arte sic est in virtute morali. Ut quod virtus arte dicitur magnificus ab eisdem sumptibus faciat decens magnificum et sic opus erit speciem in virtute et ultra et super honestatis rationem.

Ad hoc autem melius oportet scire quod non est eadem virtus possessionis et operis possessionis. Vocatur enim in quantum accipiuntur sumptus vel donationes. Opus autem factum vel negotium quod perficere vel dirigere intendit magnificus. Possessionis quidem virtus est sive utilitatem nichil attendere quod illud dicitur est virtutis in pretiositate quod plurimo precio est dignum sicut aurum quod honoratissimum est et nobilitate sic pretiosa aurum quod et precio et nobilitate alia excellit ex quibus fiunt sumptus et donationes. Operis autem virtus sive virtus est quod opus pretiosum sive negotium magnum sit ad magnos relatum et in magnis rebus et sit bonum secundum rationem honestatis rationem et ideo magnificus speculatione mirabilis est quia et quando illorum aliquis consideraverit ut ad precio sustinendam copias auri impendatur et ad illam per ... ~~auri impendatur~~ speculatur in arte operis et possessionis. Magnificentia enim specie vult esse mirabilis et magnificum opus virtus est. Magnificentia quidem est opus in magnitudine sumptuum et sumptus faciendis et speculativa de prio autem sumptuum talium sunt quedam que dicuntur honorabilia in operibus sicut dicimus dona ... apud deos possessiones. Dicuntur enim in moribus ... que honorabilibus ... per ... de deorum ... et sicut sunt ... ceremoniis deorum et natalibus regum ... in quibus excellens ... ... quod honore dignitatis vel publice ... magnificum ... quorum ad aliquid ... vel ... referuntur vel ad personas que sunt ... sicut reges et duces ... et consules ... ... aliquid convenit elargiri ... magnificum ... ... claritate ... Adhuc autem sicut ... ... vel ...

C. xi. de consumptibilibus magnificentiae.

Tractatus sextus libri quarti de virtutibus adiunctis. Post hoc de pertinentibus uniuscuiusque. C. i. quod sit magnanimitas et qualis.

Ar hic de honore

Lc. x. de effectibus magnanimi per comparationem ad ea

De effectibus et consequitur magnanimum.

Lc. xi. de effectibus magnanimi que ipsum consequuntur in se ipso et de proprietatibus quas operativus est.

C. vii. de chaymo et pusillanimo qui opponuntur magnanimo.

C. xi. quod est quedam virtus que dicitur mansuetudo.

les adiuncte non invenit sequitur principales sicut liberalitas et
magnificentia et que sunt adiuncte et secundum locum tenentes me-
adiunctas. propter quod iste est circa unam passionem scilicet iram et non est di-
as. consola(?) ... ira mansuetudo mediat. ...
... et ipsa ira ad fortitudinem ordinatur. ...
... quidem medietas est ... et ... dicimus man-
suetudinem eo quod aliud ... non ... eo quod medietas est ...
innominata existit et ... extremitas innominata est. ...
... et adaptamus ... ad ... ad ...
... non nomine modum sit. ...
... ad defectum ... superhabundantia ... que ... modi-
... dici potest iracundia quedam ... passio in
qua modum querimus ... ira. ...
modum ... quod ... quod non est ... nobis
... que faciunt iram et ... Talia
autem iram facientia ... sunt ...
modum querentes dicimus quod ille laudatur ut modum ...

[illegible]

C. xi. ... superhabundantia ... defectus me- ... opponatur.

[illegible]

p[ro]p[ter] iniciam salvatio[n]is vitar[um] p[ro]p[ter] famam vel fortunam et
... [illegible]

C. iij. de [illegible] opposit[is] veritati.

[illegible]

C. iiij. de eutrapelia [illegible]

In [illegible]

[illegible]

C. v. de [illegible] oppositis eutrapelie et epilogo eorum que dicta sunt de virtutibus.

Bomolochus [illegible]

[illegible]

[illegible]

xiii. libro dicetur. sunt autem iusticie in mediate sequitur de iusticia tractabitur. [illegible] ad tractare. eo quod ad iudicium pertinet demonstrationi [illegible]

Incipit liber quintus cuius primum capitulum est de nominis multiplicitate quod est iusticia. Capitulum primum quod nominatur iusticia [illegible]

In hoc libro .v. moralium de iusticia est intentio. [illegible] hoc .v. moralis est eo quod in operationibus et passionibus et operationes ex passionibus oriuntur. quia sicut dicit aspasius passiones movent ad operationes. [illegible] plus velit habere [illegible] ad hoc movet cupiditas terrenorum [illegible] sed iusticia principaliter est in operationibus. eo quod [illegible] ad rem publicam [illegible] et ad politicam. et in operationibus [illegible] medium [illegible] et non in passionibus. [illegible]

[illegible]

Quasi non per hitum privatum cognoscitur ... alteri privatur sic distantiam. habitus autem ... causa privatur quo ad nos ... a nobis ... non per modum privationis est ... per modum habitus.

C. ii. quot modis dicitur iustus et iniustus

Videtur autem iniustus ... dici esse ... illegalis et ... iniustus avarus ... iniustus inequalis ... non volens ... iniustus ... et dicitur iniustus legalis ... equalis ... ultra ...

... per se predicatur ... de toto predicatur ... non omogeneum ... ut de toto ... de parte predicatur.

C. iii. de iustitia legali

Quia autem secundum predicta illegalis iniustus dicitur, legalis autem iustus ... est quod omnia legalia ... iusta esse. legalia autem sunt quecumque ad rem publicam ordinata a politico per eam potestatem que legis positiva vocatur. leges ordinantur et determinantur ... iusta esse dicimus. leges autem dicunt ...

... contraria existimamus in libro sicut in libro huius scientie libro declaratum est.

C. iij. de laudibus iustitie generalis.

Hec autem iustitia generalis sola inter virtutes ... et sola ... ad bene operandum perfectum facit hominem ...

...

... sunt particularia iustitie generalis. Textus ij. videlicet de iustitia particulari. C. i. ostendit quod est quedam iustitia particularis.

Querimus autem que est iustitia ... et an sit quedam iustitia specialis que est quedam pars virtutis. Talis enim quedam est ...

...

... de qua declaratum est. C. ij. de ... particularis iustitie ... generalis ...

Quoniam autem inequale ... particularis iustitia ... generali ... assignatur ...

et reliquum. et sic de maioribus. superpartiens autem est [illegible]
excedat quod continet totum numerum et duas eius partes certas et
dicitur superbipartiens qui continet totum et duas eius ter-
tias et superquadripartiens et superquinquepartiens. et sic de
maioribus in infinitum. tertio autem compositum autem propor-
tio ex multiplici et superparticulari sicut qui aliquotiens
continet totum numerum et aliquam eius partem. sicut se habent
.x. ad .iiii. in multiplici sesquialtera. bis enim continet .iiii.
et alteram eius partem et in utroque istorum sunt infinite
species. et continentia aliquotiens excedat in infini-
tum. multiplex autem superpartiens est qui continet aliquotiens
totum et aliquot eius duas tertias. sicut se habent ad tres
habet enim bis ternarium et duas eius tertias. et in hac ag-
gregatione excedat in infinitum. et sic octo se habent ad tres
quia continent bis ipsum et duas eius tertias. ubi octo ad tres in
proportione dupla superbipartiente. ex hiis patet quid est proportio et
quid proportionalitas. proportionalitas autem alia continua et que-
dam disiuncta. continua dicitur que medio uno bis
utitur. sicut puncto continuans tamen bis accepto
in dupla proportione. scilicet finis et principium. sicut dicimus
enim sicut se habent duo ad .iiii. ita .iiii. ad octo.
medius enim terminus idem est in dupla proportione .iiii. [illegible]
qui est medius est unus et idem in sua acceptione ad
duo est in proportione dupla. et ad octo in proportione subdupla.
disiuncta autem proportio est que medio uno non [illegible]
copulatur. sicut si dicam sicut se habent duo ad [illegible]
[illegible] ad .x. [illegible] uno suo medio quia et [illegible]
et quartum terminum copulatur. ad hec autem est propor-
tionalitas. et est proportio permutata. proportio ordi-
nata est que fit [illegible]
[illegible]
[illegible] ad .x. [illegible] ad .x. [illegible]
[illegible] ad .x. permutata autem proportio est que est in
[illegible]
[illegible] est primi ad secundum et tertii ad quartum [illegible]
[illegible] proportio est primi ad secundum et [illegible]
[illegible] cum [illegible] est in triplici [illegible]
[illegible] dupla et [illegible] proportio [illegible]
[illegible] permutata sicut est proportio [illegible]
[illegible] est [illegible] proportio .iiii. ad .x. [illegible]
[illegible] In [illegible] est proportio duplex [illegible]
[illegible] proportio est [illegible] compositum ex duobus et .iiii.
et compositum ex [illegible] est compositum ex duobus
et [illegible] autem ex .v. et .x. [illegible] autem ad [illegible]
[illegible] ex proportione sunt [illegible]
[illegible]
[illegible] ad [illegible]
[illegible] et permutata [illegible] duo ad [illegible]
[illegible] duplice et sic continue
ex duobus [illegible] ad [illegible] ex quatuor
[illegible] ad [illegible] in proportione duplici
[illegible]
[illegible] ad .x. [illegible] proportio [illegible]
[illegible] et permutata [illegible] ad [illegible] ad .x.
[illegible]
[illegible] ad [illegible]

et habet duplam proportionem ex parte [illegible] patet quod proportionalitas
equalitas est proportionis. et que proportio est in .iiii. est minima [illegible]
disiuncta proportio in .iiii. fit ex proportione disiuncta
[illegible] in .iiii. est uno medio [illegible]
ex duobus. et non bis dicit ipsum tertius ad primum. et tertius
ad quartum. sicut si dicam ut que est proportio huius sive
quantitatis eius que est ad eam quantitatem eius que est
b. ita similis est proportio quantitatis eius que est .b. ad
eam que est .d. [illegible] in hac enim proportione que est .b. [illegible]
[illegible] est quare [illegible] .b. [illegible] ponatur .iiii. erit proportiona-
ta secundum rationem proportionatorum [illegible]
et iustum distributivum in .iiii. est ad minus et minus [illegible]
est proportio ei que est in hiis quibus distribuitur [illegible]
[illegible] in .iiii. proportionata. sicut dux dux et miles et sors
ducis et sors militis. erit ergo talis proportio sicut que [illegible]
proportionatur ad .b. [illegible] sors ducis ad ducem [illegible]
proportionatur ad .d. hec est sors militis ad militem [illegible]
[illegible] ergo [illegible] ut a se habet ad c. [illegible] b est sors ducis ad sortem
militis. ita se habet [illegible] ad [illegible] dux ad militem
[illegible] ad totum quod est sors ducis cum duce cum simili proportione se
habet ad totum [illegible] non [illegible]
[illegible] quinque [illegible]
[illegible] proportione [illegible] cum [illegible]
facit in distributione. et medium [illegible] proportione [illegible]
[illegible] medium autem est proportionale et
est medium eius quod est [illegible] proportionem [illegible] medium [illegible]
[illegible] iam quod iustum proportionale est. [illegible]
[illegible] proportionale [illegible] tale est proportionem
mathematici vocant geometricam [illegible] medium geo-
metricum. In geometrica enim proportione [illegible]
[illegible] ex primo et [illegible] ad totum [illegible]
tertio et quarto [illegible] proportione se habet ad alterum [illegible]
primi ad [illegible] ad .iiii. [illegible] autem proportio sive proportiona-
litas est non continua. In distributionibus enim non potest [illegible]
proportio [illegible] eo quod [illegible]
[illegible] ex eo qui distribuendus est et ex eo quod distribuendum
est [illegible] quod distributivum proportionale est. Iniustum autem [illegible]
[illegible] autem improportionale dicitur est quorum unum quidem
fit in plus. [illegible] autem in minus [illegible] ad ur-
[illegible] quod iniustus [illegible] dignitatem [illegible]
[illegible] plus habet in lucro [illegible] dignum [illegible]
dignitate [illegible] habet bonum distributum [illegible]
malo et dampni [illegible] iniustum faciens [illegible]
[illegible] plus [illegible] malum [illegible]
[illegible] ad [illegible] malum [illegible] malum magis eli-
gibile est maiori malo. [illegible] autem eligibile est [illegible] bonum
[illegible] bonum [illegible] eligibile [illegible] minus malum
eligatur [illegible] malum eligatur [illegible]
[illegible] bonum habeat rationem. hec ergo est una species iustitie [illegible]
[illegible] distributiva iustitia vocatur secundum geometricam
[illegible] accepta. [illegible] medium geometricum [illegible]
[illegible] reducatur ad [illegible]
[illegible] equalis [illegible] proportionata
[illegible] ad [illegible]
[illegible]
[illegible] arismetica est quo proportionata
reducuntur ad equale [illegible] proportio

minus sicut .v. vi. vii. sex autem ad quinque sunt in proportione sex-
quinta. vii. autem ad sex in proportione sexquisexta quia
proportiones non sunt unius qualitatis sed speciei. hic autem ex-
cessus in medio quantitatis attendatur. vi. exceditur a .v.
in uno. et a .vii. exceditur in uno ablatum ergo a .vii.
in quo excedit .vi. et additum .v. quod tanto exceditur
a .vi. erunt .vi. vi. vi. que est equalis quantitatis in diffinita
proportione et hoc vocatur medium arismeticum in mathe-
maticis.

Reliqua autem species iustitie directiva etc.

Et particularis est que consolidat iustum quod est directivum
eius quod fit in commutationibus et contractibus sive sint vo-
luntarii sive involuntarii in quibus homo unus debitor
alterius efficitur. extra ipsam viam negotii. hec autem iustitia aliam
habet speciem a priori iusto quod est distributivum. distributivum
quidem est iustum sicut in precedentibus dictum est circa ea
que sunt communia et ab ipsa communitate vel rectore civi-
tatis distribuenda secundum dignitatem cuiusque ac communitatis
publice. et accipitur secundum proportionalitatem geometricam.
de qua prius dictum est. quod ex hoc patet quia communis a multitu-
dine distribuuntur illa sicut que vel sunt donationes vel
laudes vel tituli vel honores vel imagines statuarum in
principali a precibus civibus. hoc est ad communitatem pertinens
fit. quia etsi in alius fit. tamen fit secundum quod condignum meritis
meritis vel precio insinuatur. sicut verbi gratia. si titu-
lus dandus est reddendus ad estimationem fit vel
.c. vel .iii. marcarum vel plus vel minus et sic talis est
proportio tunc premia aurea huius obsequia que magis
in communitati sunt plus et minus peccata dignitatem secun-
dum magnitudinem obsequii quod contulit et utilitatem que in
rem publicam consecuta est. et iniustum alii iusto oppositum
est. est preter proportionale proportione geometrica attendi-
tur sic ut in antehabitis expositum est. Iustum autem quod est in commu-
tationibus est quidem equale quoddam et iniustum sibi oppositum
inequale quoddam. sed non equale vel inequale secundum [illegible] valen-
tie que dicta est. sed est equale vel inequale secundum arismeticam
tantum proportionem que in pari quantitate [illegible] in multiplici quantitate
est. sicut si dicam .v. vi. vii. vi. duplex terminum est scilicet per summam
aggregationis aggregationum et comparationum. per summam quidem ag-
gregationibus. quia si duo extrema scilicet .v. et .vii. in unam
summam redigantur .xii. officio cuius summe est medium .vi. per
comparationem autem quia si .vi. comparetur ad .v. medium est excedens.
si autem comparetur ad .vii. excessum est mutando quod est ex-
ceditur. Extremorum igitur est unum excedens extremorum
quod est unum excedit et aliud autem extremum excellens
finitum. medium autem excedens et excessum equaliter participando
cum utroque extremorum. excessum autem. secundum quod est excessum non
est deficiens vel finitum. aliud autem et excedens. secundum quod excedens
est ab eo autem quod non est deficiens vel finitum indicans habere
non potest. nec per premissum dicere aliquid iudicari. medium autem cum in
terminis excedit. in quanto exceditur finitum est et deficiens
ab eo quod accipitur indicans extremorum sed ad equalita-
tem redigi debeant quod medium iustum est ad valorem rei comparatam
rationem iudicis. et est hoc sic si dicamus quod lectus valens
.v. venditur et emens autem non nisi tres solvit. venditor autem conqueritur ad iudicem
in iustitiam est. et hinc surgunt contentiones. et ad iudicem sic ad
medium et iusti dictatorem recurritur qui estimatio valo-

re lecti duo mutet. reddi ei qui vendidit. et cum prius tria ha-
buit. iam .v. habet. venditor ergo .v. habet in precio. Emens
autem .v. in lecti valore iudex .v. in estimatione commutationis. erit
ergo .v. v. v. et si tertius cum precio coniungatur erit .x. cuius me-
dium est .v. quod est in iudicis estimatione estimandus. in quanto
excessus est [illegible] et in quanto excessus est alter. In talibus
enim commutationibus nullam differentiam facit propter vendentes
vel ementes dignitates. sive enim studiosus vel pravus sit
qui alium debito precio fraudavit. non estimat iudex. et si
imperator sit vel sacerdos. vel rusticus non advertit sed unum
sicut alium ad valorem rei reddere iubet. et similiter est in commu-
tatione involuntaria occulta verbi gratia. Si aliquis mechatus
est non estimat iudex. sive ille pravus vel studiosus
vel alicuius dignitatis sit. lex enim informat differentiam
iudicis. et non ad differentiam personarum non respiciat sed precium
hic utens ut equalibus omnibus ad nocumentum et iniurie
respiciat differentiam et reddi vel emendari iubet ad estima-
tionem quantitatis iniurie illate verbi gratia. si unus quidem iniuriam
facit. alius autem iniuriam patitur. puta ut si unus
quidem lesit alter autem lesus est et ideo quod iudex qui per
estimationem rationis et legis medius est. temptat equa-
le iniustum quod inequale est. et iniuste facientem et iniustum
patientem. Temptat autem ad equalitatem iusticie. Similiter
autem est cum unus quidem vulneret alter percuciat vulnerando
vel cum unus quidem occidat. alter autem moriatur occisus
[illegible] utimur in talibus [illegible] occidere pro occidere
[illegible] pro [illegible] solvat. In hiis enim
per inequalia divisa est actio et passio. agens enim [illegible]
[illegible] quod desiderat ut sibi bonum plus [illegible]
[illegible] patiens autem de malo quod non desiderat plus habet
et sic agens plus in lucro. patiens autem magis in
dampno habet. actio ergo et passio per inequalia divi-
sa sunt. Iudex autem hoc equale temptat. et plus in lu-
cro existentem temptat ad id quod est plus in dampno agentem fa-
cere sustinere dampnum quod voluit. patientem autem ad
ipsa facere lucrum in bono quod perdidit. et auferat ali-
quo et addit ad dampnatum. lucrum enim et dampnum vo-
cantur ea que in commutationibus fiunt. quia si
proprie et vere loquendo in commutationibus excedentes sive
agentes et patientes. sive excessi iniuriam notare
non possumus. sed nomine lucri et dampni. agens enim plus
habet de eo quod vult et patiens minus. Ex hiis autem plus
patiens de eo quod non vult. et agens minus. et sic agens
plus habet in bono et minus in malo. patiens autem plus
in malo et minus in bono. et hoc nomine lucri et nomine damp-
ni [illegible] designatur. Omnibus aliquibus [illegible]
lucri [illegible] non videatur [illegible] puta quod percuciens plus
habet in lucro. patiens autem sive percussus plus in damp-
no. [illegible] dicatur [illegible] iniuriata est pas-
sio patientis ad valorem [illegible]
quanto iniuriam voluit [illegible]
[illegible] est. quod hoc quod nocet dampnum quod est [illegible]
[illegible] hoc autem lucrum quod est ex parte agentis. [illegible] plus
[illegible] in lucro et minus in dampno [illegible]
medium quod est equale [illegible] iudicat [illegible]
et dampnum hoc quod plus hoc [illegible] habent [illegible] actione
et passione facientis iniuriam plus habet in lucro et minus

tum passio in commutationibus sit inuoluntas ex quibus uir ho debet alteri efficere. puta si .i. princeps percuciat et auctoritatem habens percutit. peccat autem tunc quia non secundum legem percutit et ideo non tota passio iniusta est sed quantum ad tantum et tale non quod patiatur. Adhuc autem auctoritas est in principe. quando ergo timor est super malos. quia aliter quam bonum non saluatur ciuitatis auctoritate continentis. In magnum quoque dampnum cederet urbanitatis. Si principes quod patitur. Adhuc si princeps peccat. et tamen lese maiestatis nititur. quia fit ex lesione eius boni quod magis intendit legis lator. quod expositum est quod qui percussit principem .i. in tantum et tale quod patiatur. et quale quoniam intulit principi cum lese maiestatis non corrigatur sed tantum priuare personem in una [illegible] .i. iustum non est quod passum quod non secundum iustum est in commutationibus. Adhuc autem multum differt si uoluntarie uel inuoluntarie quis alteri noceat. In uoluntarie .n. nocens inuitum infertur et ueniam non quod patiatur sic talionem. uoluntarie .n. nocens non sic accipit retributionem sicut qui nocuit sed et secundum quod [illegible] nocuit uel cui nocuit. sicut iam de principe dictum est. Et quod passum quod non secundum iustum est in distributione. uel commutatione. Capitulum .ix. in quibus commutationibus contrapassum est iustum. et in quibus non.

Hec autem quod contrapassum uocant pythagorici. In commutationibus quidem tenet tantum que consistunt uoluntarie. Similiter autem sunt in quibus contractum uoluntarium tenet uniuscuiusque rei alterius commutationem. tales .n. commutationes in politicis continent propter hoc iustum quod uocatur contrapassum. Et si istud iustum non sit dissoluetur communicatio ciuium. Contrapassum autem oportet accipi secundum proportionalitatem et non secundum rei equalitatem eo quod contractus ad unum iudicari non potest. Sed ad [illegible] sicut dicit tullius. Sunt .n. alii disponit princeps pro communi utilitate. docentes quod quibus uendendum sit quia aliter pro necessitate rei aliqui in [illegible] dampnificari tenentur cauetur. sicut tempore caristie decernitur quod tanto et non plus uendatur modius frumenti. Aliter tales commutationes fiunt pacto interueniente sine omni deceptionis fraude per te non datur equiualens. Et ideo quod pactum est aliud dirigunt tales commutationes ad rei precium. ut equiualens habeat qui uendit. Adhuc equalis erunt. In hiis autem considerationem habere oportet ut contrapassum iniustum non sit ad idem deriuetur. Sed aliud ad parem aliud autem ad pactum. Aliud uero ad iudicium recte reparatur. Adhuc autem in talibus commutationibus res pro re commutari non potest ut domus pro lecto. uel modius tritici pro calciamentis qui nec equaliter sunt secundum se. nec equaliter indigentie. Causa .n. commutationis est quod calciamentis indiget ut granum. [illegible] commutet. Tales quoque commutationes non fit per equalitatem rerum commutatarum. Sed potius secundum proportionem ualoris rei unius ad ualorem rei alterius proportione habita ad indigentiam que causa commutationis est. In quo facto .n. proportionale sit dictum ciuitas commanet per hoc .n. [illegible] .i. non commanet in indigentie ciues supplicant. Supplere autem non possunt sine tali commutatione rei [illegible] in ualorem. Aliter .n. omni sue indigentie ex se ipso habet supplementum. Si .n. ex se ipso grano habundat adhuc calciamento et domo et lecto indiget. et hanc sibi ipse supplere non potest. Propter quod quilibet alio indiget et in tali commutatione saluatur ciuitas. Sic autem quod uult in quantum [illegible] in ciuitate. Sed quod [illegible]. Qui autem male passi sunt dicunt quod et illi male patiantur. a quibus male passi sunt. quia si non contrapatiatur qui male fecerunt sunt urbanitatis sed seruitus est illius qui male passi sunt. quod .s. ad uoluntatem aliorum mala sustineant. sicut serui sustinent a dominis. urbanitas quoque seruitus non est sed libertas et democratia. quando .s. ergo pro lege male faciens contrapati cogatur secundum proportionalitatem quod deprauationis ciuitatis in malis tenetur continentis saluatur et commanet et hoc oportet intendere politicus. Si autem accidit quod bonum passi sunt oportet quod et accidit eos a quibus bonum passi sunt. ut per retributiones et gratiarum actiones proportionaliter contrafaciant eis. Si autem hoc non fiet tunc retributio iusta non fit. retributione autem iusta facta ciuitas commanet. propter quod legis latores precipiunt te facientem sibi in ciuitatibus sacrum gratiarum ut sic dispendio temporis uniuscuiusque retributio fiat. Sacrum autem gratiarum appellamus. Sacrum autem gratiarum appellamus quod lege sacrum est. gratiarum autem retributio in ciuitate secundum proportionalitatem [illegible] .n. proprium est gratie per quod in gratiam accipiunt. quia .s. gratie et amicitie commanent ciues In hoc .n. gratia est. quia gratiam accipit refamulari oportet ei qui gratiam facit. uel rependit. et rursus cum qui primo fecit gratiam iterum incipere ut faciat gratiam ei qui refamulatus est. Talis .n. fluxus et refluxus gratiarum commanere facit ciuitatem. Facit .n. retributionem secundum proportionalitatem sub decem coniugatio que secundum dyametrum .i. gratia unius contrahit talem et gratia alterius [illegible] [illegible] et hoc [illegible] est in descriptione figure. puta edificator domus significetur per .a. coriarius autem calciamenti faciet per .b. mutua indigentia edificatoris ad coriarium et econtra designetur per lineam .a. b. domus .n. que est opus edificatoris signetur per .g. Dependentia domus ad edificatorem designetur per lineam .a. g. Calciamentum autem quod est opus coriarii designetur per .d. Dependentia calciamenti ad coriarium signetur per lineam .b. d. equiualitas domus et calciamenti et econtra signetur per lineam .c. d.

Transitus autem domus ad coriarium signetur per dyametrum .g. b. Transitus uero calciamenti ut edificatori significetur per dyametrum .a. d. edificator .n. domo non indiget eo quod domum in se ipso habet facultate uel talis ad ipsum quod habet. Sed tunc coriario calciamento non indiget. Sic edificator coriario non indiget. neque econtra quia uterque hoc est et uterque in illa re [illegible] per se est. Sic domus calciamento non indiget. uel econtra. quia uterque supplementum indigentie est. Sed edificator calciamento indiget quod non habet. et sic coriarius domo. Sic ergo secundum indigentiam fiat commutatio. Sed per dyametros hanc autem descriptionem ponunt in .iiii. tertii qui de tempore [illegible] diluunt. Iusta autem uiribus exemplificabimus que est exposita uel contineret. neque uerum uterque proportionem per fidem sit doctrina. Secundum hanc ergo descriptionem edificatorem a coriario oportet accipere opus eius et ipsi ab edificatore retribuere coriario quod secundum contrapassum iustum est ipsius coriarii. quia aliter in laboribus et expensis non responderet. Si ergo primum sit quod in tali commutatione est equale secundum proportionalitatem ad contrapassum. uel iudicatum. Et deinde contrapassum fiat recte erit quod predictum est .s. quod ciuitas saluatur et commanet. Primum autem dicimus hic est predictum iustum prout factum. et quod dicitur hic est per se [illegible]. Sic si non sic fiat in commutationibus talibus non saluatur ciuitas propter hoc quia non saluatur ciuitas sine commanere. quia non respondetur in laboribus et expensis. sicut .n. dicit eustratius nulla ciuitatis commutatio fit ciuibus eadem operantibus. quia si omnes eadem operarentur unusquisque haberet quod sibi esset et sic omnes sunt una cuius. Indigentia autem humana multa requirit et ualde diuersa que ab uno perfici non possunt. Sed oportet quod a multis multa fiant propter quod dicit tullius. quod ad corpus humanum edificatur ciuitas. In corpore .n. humano quamuis unum sit regens .s. cor. tamen multa membra officialia sunt in diuersa officia distributa. que ab uno perfici non possunt. ut mutuis obsequiis se inuicem coadiuuent membra. et sic corpus in gubernantia remaneat. et per omnem eundem modum est in ciuitate in multis artificiis sibi inuicem subuenit commanere facit ciuitatem. In talibus autem uel plurimum opus unius melius est in ualore quam opus alterius. et magnam habent differentiam secundum ualorem recipere ac commutationem autem non fit in inequalitate proportionis. Oportet ergo ea que differentia sunt equari ad proportionem. Hoc autem sicut in omnibus artibus mechanicis est. Oportet .n. destrueretur si aliquis faceret quod factum secundum quantum et quale non pateretur acceperit tantum et tale. Non .n. ex duobus generis artificiis fit communicatio. ex duobus .n. medicis non fit communio. Sed ex medico et agricola. et uniuersaliter loquendo communio fit ex diuersis artificibus. et non equalibus secundum opera. Tales autem aliquando oportet equari eo quod communio non fit nisi per equalitatem proportionis. proportionari autem non possunt que in uno non conueniunt. linea .n. ad colorem proportionem non habet. et si istud in se accipiatur sicut scabella et domus numquam proportionari possunt. Oportet ergo quod ista accipiantur non absolute. Sed comparata aliqualiter ad ualorem secundum indigentiam usum. et talis non erit commutatio. Sicut .n. in uno conuenit cui addit et auferri potest. et sic in medio possunt ad equalitatem proportionis.

Capitulum .x. quod sit illud unum quo mensurata commutabilia adproportionem reducuntur equalitatem.

Quia igitur ista sic comparata ad ualorem secundum usum indigentie accipiuntur numisma inuentum est. quod nunc per additionem et diminutionem mensura uniuscuiusque est. et ideo numisma aliqualiter medium fit quo omnia alia proportionantur. Numisma .n. mensurat omnia. mensurat autem et superhabundantiam et defectum et per quantum mensuratur quot uel quanta calciamenta equiualeant domui quod commutat edificator. et quod equiualet cibo quod est modius tritici uel ad aliud. quod ad indigentiam alterius commutat in tali autem proportione oportet quod sicut edificator se habet ad coriarium in laboribus et expensis sui operis secundum excessum tot tanta calciamenta per additionem numismatis commutetur ad domum uel ad cibum hoc idem. ad domum quidem si comparatur ad edificatorem. ad cibum autem si comparatur ad agricolam. Si .n. hoc non fieret non erit commutatio inter coriarium et edificatorem uel agricolam commutatio autem non erit nisi aliqualiter ad equalitatem proportionis ea reducantur. proportionata autem non erunt nisi aliquo uno mensurentur quod ad plures datum est. quasi in se proportionalia [illegible]. Oportet ergo uno aliquo omnia commensurari commutabilia. hoc autem unum quod secundum ueritatem in omnibus acceptum est. quod quodlibet opus sine indigentia. hoc autem quidam uocant usum uel utilitatem. hoc .n. opus continet omnia ut permaneant et sint inclinantur. Si .n. uel indigentia sui tunc opus uel sui sibi indiget. Iuuans se quod nullus opus erit uel alterius non erit commutabile ad locum non erit commutatio uel non erit eadem quod dicta que referuntur commutantur secundum ualorem. Hec igitur propter commutationem necessitatis quod commutatio fit secundum opportunitatem usus. quia unum opus ad opus numisma inuenta est. quod per hoc primitur quod secundum hoc in numismatis non accipit. numisma .n. non a nummo auri et argenti uel alterius metalli dicitur. sed a nomos grece quod est mensura per nummum. mensura .n. est posita a nobis sicut ulna propter certa panni. et modius olei et modius tritici. cum tamen uel hoc ad commutari sit quod mensurant per numeros et ponderibus talibus in precio iusta est addere et minuere ad racionem perfectam quod reducere mensuram. In numismate autem maius est quam sit in ulna sacculo et omne uerum quod indigentie. sicut hic ergo iustum quod uocatur contrapassum et hoc erit perfectum quam ualorem numismatis. et oportet sicut coriarius ad agricolam. sic opus coriarii ad opus agricole. et sicut ante diximus. quantum ista opera commutantur quod ab uno solo [illegible]. Oportet quod in figuram proportionalitatis reducatur per quadratum. et dyametros descriptam sicut .s. sicut agricola ad cibum sic coriarius ad calciamentum secundum urbanitatis indigentiam. et sicut agricola ad coriarium. sic cibus ad calciamentum secundum eundem indigentie modum. et sicut agricola cum cibo ad coriarium se habet. sic coriarius cum calciamento. utrumque .n. est secundum commutationem indigentie sine operis quod usus uel utilitas uocatur et secundum dyametros. sicut agricola cum calciamento sic coriarius cum cibo. In utroque .n. extremo quod supplementum est indigentiam et hoc uocatur figura proportionalitatis. Quod autem nos dicimus quod opus omnia commutabilia continet et opus diximus esse usum uel utilitatem uel indigentiam. non diximus de commutabilibus secundum quod unumquodque in sua natura accipitur. secundum hoc .n. mensuratur unumquodque sui quantitas mensuro. Sed sicut paulo ante diximus oportet accipere secundum relationem ad usum. secundum quod secundum quod ualent in usu supplere indigentiam. hoc .n. in omnia unum sunt. et hoc modo uno mensurari possunt quod non est omnium mensura est. sed proportionis. Hoc ergo numisma uocatur. Si autem hoc uel non commensurantur ea que ueniunt in commutationem sequitur inequalitas. Sic ergo quod alterum extremum utrumque habebit superhabundantias secundum excessum et secundum defectum. dicatur agricola .n. quod modios dedit uel in calciamentum accipiens sine numismatis commensuratione superhabundantiam habebat in laboribus et expensis. Et quantum est agricola defectum autem habebit nisi contrapassum propter calciamenta que minus ualent. Rursus coriarius accipiens cibum aliud habebit excellentias propter quod cibum quod .n. superhabundat. quia plus accipit quam reddit. agricola .n. et opus agricole in laboribus et expensis excedit coriarium et opus illius. Dum coriarius accipit opus agricole excedit. reddet .n. calciamentum deficiens. Oportet ergo hec opera quando commutationem proportionata non sunt oportet quod numismatis proportionales ueniet si utique commutationi debeant. quantum .n. omnis et signum habet que ipsorum est secundum ualorem operis sic equales sunt et communicantes ad inuicem. Talis .n. equalitas sit et per se scire dicimus. Dicamus ergo quod agricola signetur per .a. et cibus quod opus eius est per .g. coriarius per .b. opus ipsius equiualeat per .d. et per [illegible] dyametros. et hanc sic in predicta figura [illegible] .n. hec non sic equantur. ut dico erit [illegible] quod patet non erit coriarius uel econtra sine indigentia uel usus sicut unum quod cum eorum omnia commutabilia commanent

C. ii. de iusto despotico paterno et yconomico

ps̄ i ubi sic oīa sibi equalī applicabilia iuenit.

no iubi nat̄e ē uariari. qz sic n̄ de illis. sed

in illis ē.

Dia ad p̄positū ulus iusti 7 iniusti

differunt. sic ulr p̄ se acceptū. 7 ulr p̄p̄t ulr

...

luc ip̄ollunt ipā. sic amor heroes 7 passio eroic

ul' bestiae. ul' femine. ad iusta p̄pellit. q ñ fiunt ex

p̄silio tōninc. 7 sic ista inoī iusti 7 iniusti. iustifica

tōis 7 iniustificationis dōtionē.

Dia aut̄ aut̄ parat de inon liz

iusti. 7 in iusti dicte. p'uisiunt ut aggredi

optimū ē. cū n. tali i g'rie nocumenta i trae.

...

sit propter ignoranciam que fit sine malicia et vocatur peccatum. Sic enim operans patitur eo quod [illegible] habet principium operis [illegible]. Et facit enim sciens et volens, non tamen prius consilians. Ille autem cuius principium est ad extra [illegible] infortunat. Et hoc [illegible] quamvis [illegible] in fortunia [illegible] nolit esse suppositum. Cum autem sciens quidem operatur non prius consilians autem, hec iniustificatio vocatur [illegible] quecumque propter iram et alias quascumque passiones [illegible] sunt circa actiones hominibus. Hi enim quia nocent et peccant [illegible] in hiis sunt qui quidem faciunt iniusti et iniusta faciunt et iniustificationes [illegible] que faciunt, tamen ipsi iniusti non sunt propter hoc [illegible] neque mali propter ea que faciunt, quia nocumentum quod inferunt non tamen propter maliciam faciunt sed propter passionem. [illegible] autem passiones vocamus que ex sensibilibus mutatur [illegible] affectus, alterant animam ut timor, spes, gaudium, tristicia, amor, ira et huiusmodi. [illegible] autem dicimus que in ipso homine non habent originem sine quibus homo esse non potest, et ideo ad diuina [illegible] [illegible] homo [illegible] non [illegible] que non faciunt electione. [illegible] sicientes et volentes faciunt. Cum vero ex electione faciunt iniusta et mala, tunc iniustus et malus est. Propter quod [illegible] optime determinatum est quod ea que ex passione [illegible] non ex [illegible] iudicantur [illegible] sed ex passione. Non enim incipit ut quieto corde [illegible] iudicare possit qui iram ad [illegible] facit, sed prius iam detentus et provocatus [illegible] ipsum facit quod facit. Tunc ex [illegible] sed ille qui ad iram [illegible] vocat vel provocat incipit et provide [illegible] non ex [illegible] facit quod facit.

Et adhuc tunc et talia

[illegible] que fiunt per iram [illegible] iudicium deducuntur, non dubitatur de [illegible] utrum [illegible] sed [illegible] de iusto vel iniusto. Accusator enim accusatus enim [illegible] pena passio vel negat se iniuste passum esse eo quod provocatus vel lacessitus passus, iuste autem se passum esse allegat qui provocatione passum [illegible]. [illegible] enim iustitia quidem est sed manifesta [illegible] [illegible] ut enim est [illegible] in commutationibus que sine [illegible] ex premeditatione et electione fiunt [illegible] de iudicium deducuntur non de iusto sed de [illegible] dubitatur [illegible] [illegible] alio autem negante quod [illegible] propter quod alterum horum oportet malum esse et iniustum [illegible] enim [illegible] ut confirmat quod non fecit negat quod fecit [illegible] oblivione forte vel accidente [illegible] obliviosus esse se accepisse [illegible] ad iudicium deducuntur [illegible] [illegible] iniustum est dubitatur. Qui autem [illegible] premeditans et prius eligit non ignorat de iusto et iniusto. [illegible] quidem qui in commutationibus [illegible] iniustum patitur. Existimat quia [illegible] patitur iniustum [illegible] electione iniustum [illegible] facit. Et [illegible] tales iniustificationes iniustum faciens [illegible] iniustus est. Tunc [illegible] proportionale fit et [illegible] equale quod facit [illegible] et [illegible] ut iustus est qui per electionem iuste operatur. Tunc iustum operatur [illegible] solum volens [illegible] per electionem operatur. [illegible] iustificare [illegible].

[illegible] aliquid alia etiam [illegible] propter iniustam electionem iniustiam et operatur electionem ex [illegible] accidunt. [illegible] Sic [illegible] iniustum est. [illegible] autem dicta in omnibus [illegible] iniustis et [illegible] quod [illegible]. In omnibus autem iniustis [illegible] ignorantibus quecumque sic non [illegible] dubitatur [illegible] de iusto vel iniusto. [illegible] que [illegible] [illegible] facile est [illegible] quod involuntariorum quedam [illegible] quedam autem non venialia. Venialia [illegible] que ignoscencia ut venia digna sunt [illegible] non solum ignorantes sed et propter ignoranciam peccant. Quecumque autem non propter ignoranciam [illegible] sed faciunt [illegible] ignorantes quidem propter passionem aliquam que non [illegible] [illegible] humana [illegible] non venialia sunt. [illegible] propter levem [illegible] sunt ut propter levem amorem [illegible] levis passio [illegible] venia [illegible] non [illegible] [illegible] ex [illegible] [illegible] delectabilia enim [illegible] [illegible] [illegible] timore.

Dubitabit autem aliquis si vere sufficienter determinatum est de iniustum pati et iniustum facere [illegible] determinationem modorum quos induximus. Sufficienter quidem determinatum est quo ad veritatem et iusta et in [illegible] et [illegible] modum [illegible] quia oportet [illegible] aliquorum respondere [illegible] [illegible] in quo [illegible] et non [illegible] dicitur [illegible] adhuc queritur si [illegible] volens iniustum patiatur. Primo quidem [illegible] si [illegible] est [illegible] ad [illegible] poeta dixit [illegible] [illegible] dixit [illegible] matrem [illegible] occidi [illegible] non negamus sed de [illegible] [illegible] qui [illegible] est et longo [illegible] [illegible] aut enim occidit volens volentem occidi [illegible] [illegible] volens. [illegible] volens occidit non volentem occidi sed ex ignorancia [illegible] est. [illegible] enim quo [illegible] utrum sic [illegible] est [illegible] contingit iniustum pati volentem vel non, sed nolentem iniustum contingit pati vel non [illegible] iniustum pati involuntarium sit quemadmodum oppositum quod est iniustum facere. Et iniustum facere voluntarium est [illegible] logica [illegible] [illegible] pati sit voluntarium vel non voluntarium quemadmodum iniustum facere [illegible] voluntarium est [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quatuor [illegible] scilicet voluntarium et involuntarium iniustum facere et iniustum pati [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sequitur [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ut [illegible] [illegible] si iniustum pati et iniustum facere opposita sunt et voluntarium et involuntarium et [illegible] iniustum facere [illegible] iniustum pati esse involuntarium. [illegible] Et ideo querit utrum sic [illegible] omne iniustum facere sit voluntarium, aliquid autem involuntarium [illegible] de iniustum pati, utrum omne iniustum pati involuntarium sit, an aliquid voluntarium aliquid involuntarium. [illegible] autem ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quod [illegible] iustum et iniusta operari voluntarium est [illegible] quod [illegible] utrumque opposito [illegible] et iniustum pati [illegible] iustum pati vel omne voluntarium vel omne involuntarium est. [illegible] operari iustum et iniustum [illegible]

[illegible] voluntarium est. Iustum autem et iniustum pati ad operari opponitur, et operari voluntarium est, per inductionem [illegible]. Sequitur quod pati iustum vel iniustum esse involuntarium sit. Si autem operari in voluntarium sit [illegible] enim [illegible] et eo quod est iniustum pati. Si omne pati iniustum dicatur voluntarium, quidam enim iniustum patiuntur non volentes [illegible] [illegible] pleonexia iniustum facit qui plus accipit et pleonecticus a iudice [illegible] ut restituat quod plus accepit. [illegible] a iudice iustum patitur et tamen non volens hoc patitur. Iustum [illegible] patitur et non volens. [illegible] dubitare potest aliquis utrum omnis qui iniustum passus est in iustum patitur [illegible] [illegible] iniustum est [illegible] que ad hoc est in operari [illegible] in pati. In operari enim est iniustum operari per accidens [illegible] [illegible] quod iniustum pati sit per se et per accidens [illegible] quod iniusta iustis operari et pati [illegible] iustum [illegible] per se et per accidens. [illegible] autem manifestum est quod in iustis operatis [illegible] passis ad per se et per accidens [illegible] est. Non enim idem est [illegible] iniusta operari et iniustum facere [illegible] iniusta operari ignorantem et tamen non iniustificat quod non [illegible] iniusta operatur, quia iniustificatum in iusta operari est. Similiter autem non semper idem est iniusta pati et iniustum pati. Cum iniustum autem patitur aliquis non ex electione iniusti sed ex passione aliqua alia et tunc non iniusta patitur [illegible] de [illegible] patitur. Similiter si volens aliquis iniustum patitur non in iniusta patitur. Non enim iniustum est quod de [illegible] que eligit ex voluntate. Similiter autem est [illegible] quod est operari iniusta et pati iniusta [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] iniustum patiatur non si [illegible] qui iniustum faciat aliquo patiatur et per oppositum impossibile non est quod aliquis iniustum patiatur nisi aliquis alius iniustum operetur a quo iste patitur. Et [illegible] operatur volens [illegible] queritur utrum ille iniustum patiatur volens vel nolens. Ad hoc autem quidam solvunt per instanciam dicentes quod si iniustum facere simpliciter est quando aliquis volens nocet alteri, volens autem non nocet nisi sciens nocet [illegible] [illegible] est actus et que [illegible] et [illegible] [illegible]. Incontinens autem qui [illegible] dat [illegible] que habet volens nocet sibi ipsi. Incontinens igitur volens utique iniustum patitur a seipso. Aliquis igitur iniustum patitur volens et contingeret [illegible] ex ista ratione quod [illegible] sibi ipsi iniustum facit. Aut est et unum aliquid dubitatorum, si scilicet contingit [illegible] sibi ipsi iniustum facere. Adhuc autem si quis propter incontinenciam volens patitur iniustum ab alio volente [illegible] ipsum sicut [illegible] [illegible] iniustum [illegible] patitur volens [illegible] [illegible] ledente ipsum in [illegible] patitur enim [illegible] sciens et [illegible] et [illegible] ut utique quod contingeret volentem aliquem iniustum pati sicut et volentem iniustum aliquid facere, vel forte non est diffinitio que data de iniustum facere et de iniustum pati. Diffinita autem sunt hec tanquam quod iniustum facere plus est in lucro et minus in dampno [illegible].

In iniustum autem pati [illegible] minus habet in lucro et plus in dampno, et idem est in [illegible] quod ex hoc surgunt contentiones et querele et quod iniuriam passus non ex voluntate habet minus sed iniuria faciens ex voluntate habet plus [illegible] [illegible] amplius ad has diffinitiones addendum [illegible] incontinens volens sibi ipsi iniustum facere et volens a se ipso et ab alio iniustum pati. Propter quod addi oportet ad diffiniciones [illegible] scilicet quod nocens sive iniuria faciens [illegible] volens quando nocet intendit et hoc est quod est [illegible] quod nocet et quo [illegible] ut instrumento nocet et ut hic quo nocet [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] nocumentum [illegible] [illegible] nocere sit cuius cui nocet. Non enim [illegible] [illegible] quod [illegible] voluntate est, contingit enim quod [illegible] leditur volens [illegible] iniusta patitur nolens. Sic [illegible] est in continente sed hic [illegible] iniusta [illegible] [illegible] quodam [illegible] que iniuste [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] continentibus [illegible] quod [illegible] volens iniustum patitur quia non eligit iniustum pati [illegible] quod iniustum est voluntas [illegible] fine deviatur [illegible] [illegible] incontinens [illegible] pati vult quod iniustum est sed incontinens aliud operatur [illegible] voluit ex passione [illegible] [illegible] vult [illegible] potest quod non [illegible] sibi esse studiosum et utile et delectabile et honum. Incontinens autem passione victus contra rectum sepe operatur quod existimat [illegible] rectum non oportet operari. Et tunc operatur quod in iustum est et patitur quod in iustum est. Sed non operatur et patitur ut iniustum sed potius ut hic qui concupiscit ad victum. Et quia hic eligit hoc cum patitur non est in iniustum. Et hoc probatur per Homerum dicentem quia que ipsius dantur volens non iniustum ut dampnum patiatur quia qui [illegible] vult et eligit sciens et prudens necesse est quod consequens ad id velit et eligit. Glaucus enim qui Diomedi dedit aurea pro [illegible] concupiscencia victus et quod ei [illegible] dedit propter [illegible] ut magis in amorem suum Diomedem [illegible] iniustum passus est quia ex voluntate dedit. Et in ipso erat dare vel non dare. Non enim [illegible] pati iniuriam eo quod [illegible] quod voluntate sed potius [illegible] ut [illegible] [illegible] et lucrum. Id autem quod est iniustum pati [illegible] est quod est iniustum pati. In iniuria autem contraria voluntati est. In iniustitia igitur quam patitur [illegible] non est ipso qui patitur sed eo qui iniuriam facit. Et ideo in talibus alium oportet esse qui iniuriam facit et qui iniuriam patitur. De eo igitur quod est iniustum pati, si [illegible] per se sumatur, manifestum est quod non potest esse voluntarium. Hec igitur determinatio [illegible] quod est volentem quidem [illegible] iniustum facere, iniustum autem volentem pati non est nisi per accidens.

De autem [illegible]

[illegible] dicere [illegible] dubitatur quoniam duo [illegible] [illegible] [illegible] iniustum pati volentem et si [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quod iam determinata sunt. Adhuc autem duo remanent utrum scilicet iniustum facit volens qui [illegible] dignitatem alii plus tribuit volens [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ut ille iniustum faciat qui [illegible] accepit ab alio [illegible] dignitatem, qui volens et sciens [illegible]

386

[illegible] scilicet si volens aliquis iniustum [illegible] sibi facere.

Capitulum [...] falsum [...] iusticia [...] contingeret [...] sibi ipsi iniustum facere.

Quoniam autem in predictis dictum quod duo dicebantur eligentium quorum unum erat ut ut [...]

Capitulum III de comparatione pleonectis et meonectis ad se invicem

Cum autem duo sunt a medio et ad medium iusticie que est equalitas et proportionalitas [...]

lib. vi.

... hunc modum. Incipit lib. vi. ethicorum. Et tractat primo de principiis virtutum intellectualium ...

Insuper quia dictum est quod in virtutibus moralibus medium oportet eligere et quod non oportet eligere superhabundantiam ...

C. iiii. de rebus quo dominantur actus et veritatis

Oportet ergo investigare quis sit habitus horum intellectualis ... sit ad actum ... ad opus optimum sicut dicitur in primo ... Oportet autem nos primum accipere que et quot sunt dominantia veritatis et actus in homine. ... Tria autem ... quod ... actus et veritatis ...

[illegible]

I. de affirmare et negare in intellectu [illegible]

[illegible]

et non imp[er]iunt ab o[mn]ib[us] [con]iunct[is] o[per]ationu[m] h[abe]t ad ip[s]a[s]. In
tellect[us] aut[em] speculatiuus cu[m] accipit[ur] a sensibilib[us]
ull[um] h[abe]t ius do[m]inatio[n]is nec [et] sensibiles inter
d[icu]nt intellectu speculatiuo s[ed] p[er] modu[m] libo[rum] ini
micitie ei sunt [et] alie multe d[iffere]ntie. de quib[us] in dice
ndo [est].

C. vi. de mente speculatiua.

Speculatiuo aut[em] [intellect]u[s] que uoc[atur] practica e[st] ut p[ro]
[...] bu[m] [et] male. sicut ars [...]

[illegible]

sit ul' nō alie ē appetitus mouens p'mū intellectu sp'ecial' itē
querendo disponendo p iudicium ponderando deriuat de opa
bili. & talis opatō aīe ab appetitu incipit sicut ab ipso
& p'ficiatur i rōne deriuete & deriuante sicut i diuina ḡsi
tuciōne. & h' m' electo appetitus intellectiuus ē. Si aūt ap
petitus accipiat' qui i'petitu facit ad op' ex h' q' iam ē
opabile p intellectum deriuatū ē. tūc opa incipit ab ope intellect'
terminat' & cōpletur p appetitū. & h' m' electō intellect'
appetitū ē in qua op' intellect' ē sic ḡnale & p'. appetit'
aūt sicut ōm & actus & aucto eius in' sup' ḡsiliū sunt
ul' ḡsiliū attingere nō possunt p electōm sui actus nō pos
sunt ēē p'ncip'a. cū aūt omne ḡsiliū ex indigencia sapie
sit & dū indigenciam sapie nō sustineant. bruta
aūt in quilibet ḡsilii nō attingerunt. ḡsequit' q' solus
hō p talem electōm suo actuū ē p'ncip'. [illegible]

[illegible]

C. iiii. de scientia per veritatem intellectum

Alter.

sciam et ars et prudencia formam accipiunt. Id autem a quo alia formam accipiunt ... scientia ... et autem prudenciam et artem.

C. v. de arte et quid sit.

Post scientiam de arte ...

Ars ...

f. q. mod. supplestic ... tull. arte ... defin. sua

C. vii. qualiter fortuna et casus circa artem sit.

Quia actio et factio ...

theoreumatum sicut artificiatum quod in se habet quod moveat ad formam artis. sed excepto fine fortuna similitudinem habet sicut nec sic et ars. ut ars fiunt eodem est alius a ... tentio theoremata et augmentus ... sic fortuna et ars se diligunt. ... distinguunt quod artis finis ... in ... operantur. Finis autem fortune et talis ... in ... Et ... artis quidem ... est habitus intellectivus ... causae ... factivus ... ratione ... artis non est ... C. viii.

Architectonica autem est in ... artis et habitus ... De architectonica et modo dicendi ...

[illegible]

C. ix. de prudentia et quid sit.

[illegible]

C. x. qui de possibilibus aliter se habentibus est prudentia et de ... partibus

Omnium autem ... principiorum ... est consiliari ... aliter se habentibus ... necessariis que contingunt ipsum operari. Dicitur enim in ... quod consilium est de possibilibus aliter se habere et operabilibus ... necesse quod prudentia non sit scientia ... aut habitus demonstrativus ... quorum autem principia contingunt aliter se habere ... non est demonstratio ... talia autem omnia contingentia ... aliter se habent ... non est ... scientia autem demonstrativus habitus est. prudentia ... non est scientia.

[illegible]

C. xi. de ... artis ...

[illegible]

C. xii. de prudentia et de eius partibus

[illegible]

[illegible]

Capitulum XIIII. De distinctione formarum ab intellectu.

[illegible]

Capitulum V. De opinione Stoycorum et Epicureorum ...

[illegible]

C. xxi. de dicta sapientie et prudentie quod sapientia est honorabilissimorum.

In hiis autem et sapientiam dicimus ... scientiam politicam studiosissimam ... prudentia studiosissimum et nobilissimum ...

C. xxii. de probatione predicti quod sapientia est non prudentia.

Propter quod Anaxagoram et Thalem et tales sapientes quidem ... prudentes autem non dicunt ...

C. xxiii. de dicta sapientie et prudentie quod sapientia tantum universalium est, prudentia et particularium.

Prudentia autem non solum universalium est, sed oportet prudentem et singularia cognoscere ...

C. xxiiii. quod politica et prudentia sunt idem habitu, differunt a sapientia.

Sunt autem politica et prudentia idem quidem habitus, esse autem non idem ipsis ...

C. xxv. de dicta sapientie et prudentie ... ponit ... iuvenes sunt geometri sed non prudentes.

Quod autem prudentia non solum universalium sed et singularium sit signum est quod iuvenes geometri quidem et mathematici fiunt et sapientes in talibus ...

c. xxvi. de dria prudencie scie et intellectus.

c. ii. de diuersis conditionibus eubulie et de collacione distinctis.

tales fines adipiscuntur. omnis ... optimum ... cordantes. ad inventa ... sunt a providentia que est habitus ... eligens ... electio cum habitu ...

De virtutibus que adiuvant prudentiam. C. iii. de synesi et asynesia

De synesi cui asinesia opposita est synetagi sunt

... dicuntur ... synesia. Synesis idem est quod ... C. iiii. De gnome quid sit et quid sit

Est autem virtus quedam que greca gnome dicitur ...

... C. v. de duabus habitibus ad invicem

Sunt autem omnes iste habitus ... rationabiliter in idem tendentes. Dicimus enim gnomen et synesim et prudentiam et intellectum ...

... fiat a nobis declaratum est. Titulus. iiii. de dubitationibus consurgentibus ex hiis que determinata sunt. C. i. an utiles sint virtutes intellectuales.

Dubitabit autem aliquis ... quod utiles sint virtutes intellectuales sapientia ... intellectuales potissima est que speculatur ... sapientia ...

[illegible]

Explicit lib. vi. Incipit vii. cuius primus tractatus de continentia et incontinentia. C. i. qualiter tractatus de continentia virtutibus [illegible]

[illegible]

C. v. de connexione virtutum cum prudentia.

[illegible]

[illegible]

Si vero ad medium exc[illegible]

et diuina [illegible] bestiali [illegible] modum [illegible] ... [illegible] ... decuit. Insipienter [illegible] quod mores [illegible] fugiendi sunt ... [illegible] ... corruptio [illegible] mediatas [illegible] passionum ... [illegible] ... bestialitas [illegible] passionibus [illegible] ... [illegible]

[illegible]

... de diuis philosophorum inductorum tales quidam agentes accidunt quales [illegible] ... [illegible] ... soluere dubitationes inuento est causa quare dubitatio est.

Cap. vii. de distinctionibus que [illegible] ad solutionem dubitationis

A solutione autem [illegible] ... dubitationem [illegible] ... dubitationis [illegible] ... [illegible]

[illegible]

[illegible] ... fallax est opinio.

Cap. viii. de solone dubitationis [illegible] ad dubitationem [illegible] sufficiens solo ad totum

H[illegible] ... [illegible] ... [illegible]

[illegible]

7 digeret

concupia uincibil' a q[ua]lib[et] et ip[s]u[m] eo sustinentissima e[st] et q[uod] su
geretur mollit[ies] [con]sueta q[uod] facit scitor[um] et vita adeo[que]
ex indigentia c[on]t[ra]riis nec[essario] p[ro]cul dubio m[ul]t[is] t[em]p[or]e i[n] la[n]
vig[ilia]s i[n]cep[er]at melior sit i[n][con]tinente in h[oc] q[uod] p[er]suasibilis
e[st] ad opp[osi]tu[m] t[ame]n i[n] h[oc] vituperabilior e[st] q[uia] mag[is] corrupt[us]
e[st].

Quia v[er]o [con]cupiscentiar[um] et delectationu[m] quodam quide[m] sunt
de ge[ne]re bonor[um] et studiosor[um]. Sicut e[st] delectatio
...

[illegible]

[illegible]

[illegible]

C. xvi. de comparatione continentie ad intemperanciam [illegible]

[illegible]

C. xvii. de [illegible] passionis que in [illegible] ad totum regere. et de dicta [illegible] in hac parte [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

iuvam g e delectatōem bonū q̄dā ēē. si a' soluebat
plerisq̄ dicentis inconveniens inter delectationē et scientiā
q̄ vocabat medie figuris h' p̄ infinitū et' i' esse et h' dicebat
opponi et esse delectabili sic' opposituz equale maiori et mino
ri et h' solo non opponit. q'ā non p̄ dicere q̄ malum aliq̄d sit delectatio.
Sic patet ex omnibus inductis. **C. iiii. de rationibus sciendi q̄ eos qui dicebant delectationē n' esse optimū.**

Multū ch' a' q̄ p' h'z q̄ quedam delectatio optima sit. Qm̄ quedam
prave sunt delectationes. non n' sequitur h' delectationes q̄dam
prave sunt q̄ delectatio que sim p' delectatio ē non sit op
timum. Sicut non sequitur si quedam scientia prava
q' ipsa scientia sit simpliciter prava. Scientia n' prava duobus mo

[illegible]

...

ca qr felix fugitivo q' nec bonum nec malum ē. p' illud q̄ felix
vitē vitā agē q' valde i' ghcus ē. **C**aduz a' si' ognoscit stu
diosi non sunt bonum et optimum ipsius. et in quo maxime de
lectat studiosus sc'd q' vitā studiosi delectabilis non sit
q' valde ē m̄ ghcus. vltima g' et optima operatio delectat ē.

C. v. de q'ibus dicitur e'' cōvenit i' co. sp'titu ulti sentī male cū delectatio

De corporalibus a' delectatiōnibz **nec superhabundantia cor.**
que intendendo ē de bestialibus. n. **luxi. scl'. ulti. male**
i. x. h' v. tc' libro pertractabitur. Cum g' dicant q' **sunt**
quedam delectationes sunt eligibiles valde. ut ē i' ex su
perhabundancia. sic' bone delectationes que i' bestiales
tendunt quarum quietz i' actibz sunt delectatur. dicat

[illegible]

09

[illegible]

Delectationes autem que sunt ... eo quod hic de ... adiunctione ...

C. vi. de distinctione delectationis bone a delectatione mala.

[illegible]

Incipit liber viii de amicicia ... de amicitia ...

C. i. que oz ethic ... amicitia.

De amicicia ... Uno dicetur de amicicia que sit passione ...

[illegible]

C. vi. de distinctione delectationis bone a delectatione mala.

Incipit liber octauus de amicicia ... de amicicia ...

... de amicicia

.ix. octaui libri ethicorum que est de dilectione ethicorum amicitias secundum dissimilitudinem amicitiarum. C. i. de dissimilitudine amicitie secundum dilectionem ...

amicicia que dicitur amicicia e. et sic super equalitatem fundatur. C. ii. de quibusdam que sunt dicta

Multi autem propter honorem [illegible] ... videntur velle amari a superioribus [illegible] ... amorem honoris quam ambo vocant ... magis quam amare ... [illegible]

[illegible]

... natos [illegible] ... non possunt que [illegible] digitate ... [illegible] ... amicicia ... magis in amo-

re e. C. iii. quod est [illegible] in amicicia [illegible] amicicia

Cum magis amicia sit in amare quam in amari ... magis laudantur amatores amicorum ... amicicie ... amare ... [illegible]

[illegible]

gaudentes ad invicem in malicia ... [illegible] ... amicicia ... [illegible] ... delectationes vel utilitates. C. iiii. de solucione ... huius libri inductarum.

Ea autem que a principio dicta sunt in opinionibus antiquorum ... amicicie. dicitur enim ... sicut ... amicicia ... antiqui dicebant ... [illegible] ... hanc amiciciam ... [illegible]

[illegible]

[illegible]

... alienum est ... ad philosophiam ... Octavi libri ethicorum. de divisione amicicie distributiva et de ... C. i. penes quid attenditur diversitas amicicie ...

Videtur autem in hiis principio huius libri dictum est ... [illegible] ... amicicia ... [illegible] ... in omni enim communicatione ... [illegible] ... amicicia ... appellant ... amicos ... [illegible]

[illegible]

sunt qua

C. v. utrum amicicia sit in communicationibus urbanitatum.

C. vi. quod amicicia cognata et ethairica sequitur a politica. Et dicit.

[illegible]

C. xi. quo [illegible] tali amicitie retributio.

[illegible]

C. xii. q[uod] in amicitia [illegible] non potest accusatio.

[illegible]

C. xiii. de accusatione amicitie que est secundum p[ro]portionem.

[illegible]

[illegible]

Explicit liber VIII ethicorum. Incipit liber IX [illegible] de impedimentis amicitie [illegible]

[illegible]

C. ii. q(uod) sit n(ec)c(essari)u(m) talis ... diversis (?) ... [illegible]

C. iii. de dubitationibus ... que sunt ... ad ... retributionibus.

C. iiii. de dubitatione et solutione dubitabilium que contingunt circa [dissolutionem amicitie]

... nonus liber ethicorum in quo declarantur impedimenta amicitie penes ... C. i. de amicitia ... incipit

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

T[ota] ... amicicia. Et dictorum accepit ...

[illegible]

[illegible]

C. iii. de beniuolentia quod deficit ad vere amicicie rationem.

Beniuolentia [illegible]

[illegible]

C. iiii. qualiter concordia se habet ad amiciciam et in quo deficiat a ratione ipsius.

[illegible]

[illegible]

C. v. de beneficentia qualiter se habet ad amiciciam.

Beneficencia [illegible]

[illegible]

Lectio xi. noni libri ethicorum que est de dubitationibus quibusdam circa ea que de amicitia determinata sunt.

Hic autem de amicitia ... [illegible]

tales multi sunt. Multi enim amant concupiscentias et tales concupiscen-
tias sunt a sensu et a sensualitate denominate. Iniuria ergo bene
exprobratur talis philautos. Hec enim sunt principaliter amatorum
quasi gloriosi qui talia sibi tribuunt [illegible]
autem dicet philautos non [illegible] est. Si enim studet semper
iusta facere agere et ipse maxime omnium vel temperata vel aliqua
quecumque secundum virtutem eorum que secundum virtutem dicuntur. Et ut univer-
saliter loquamur semper bonum quod secundum se ipsum bonum est sibi ipsi acqui-
rit, nullus de hoc [illegible] hunc dicet philautum vel vitu-
perabit ut exprobrabilem. Videtur autem hic magis esse bona amans se
[illegible] de philauto. Sed contra [illegible]
[illegible]
magis esse philautus, qui bona semper tribuit sibi ipsi
[illegible] sibi ipsi tribuit optima et ea que sunt
maxime bona largitur. [illegible]
[illegible] principalissimo enim homini omnia alia obediunt
sicut motori ad [illegible]
[illegible] que hominis anima est [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] in toto extendi-
[illegible] ad omnia organa [illegible]
est [illegible] organorum est [illegible]
[illegible]
[illegible] per totum [illegible]
est ad omnem partem [illegible]
nature [illegible] dicit autem [illegible] de anima [illegible]
[illegible] in toto [illegible]
ad [illegible] modum [illegible]
principium omnibus aliis influit quod autem sit causa et prin-
cipium [illegible] imaginatio est [illegible]
[illegible] in nube [illegible] obscuritate et claritate radius
[illegible] radium [illegible] sole [illegible]
[illegible] a sole distant [illegible]
[illegible] colores et quidam efficiuntur albi, quidam
autem [illegible] quidam [illegible] rubei quidam autem [illegible]
fusci quidam [illegible] et in omnibus hiis diversum accipiunt
[illegible]
[illegible] ad [illegible] organorum quod omnia que [illegible]
[illegible] ut homo est [illegible] intellectus [illegible]
[illegible] que sunt
[illegible] organorum [illegible]
[illegible] corruptiles et endelechie organorum [illegible]
[illegible] corruptiles
et endelechie organorum [illegible]
ad animam [illegible] corruptiles [illegible]
ea que conveniunt hominis [illegible]
[illegible] ab anima hominis [illegible]
[illegible] conveniunt homini [illegible] conveniunt ei [illegible] simpliciter
id enim quod simpliciter homo est intellectus est [illegible]
[illegible] civitas est [illegible] civitatis est principalissimum [illegible]
[illegible] in civitate [illegible] monarchia [illegible]
ad omnia alia [illegible] aristocratie [illegible] et [illegible]
cipalissimum quod est in ea [illegible] omnibus aliis influit et formam
et motum. Sic ergo et homo [illegible] principalissimum est quod est in homine
et philautus utique maxime erit talis qui hoc diligit
et vult. [illegible] appetit et [illegible] ei que secundum se

ipsum appetit. [illegible]
ab eo quod est intellectum [illegible] talia
[illegible] in homine. Si ergo homo ad hoc simpliciter [illegible]
[illegible] homo simpliciter est. Adhuc
autem [illegible] omnia que [illegible] homo vel ab homine [illegible]
[illegible] maxime hominis [illegible] que cum [illegible] voluntarie [illegible]
[illegible] voluntas autem et [illegible] intellectus est. Homo ergo secundum se ipsum
intellectus est [illegible] voluntas [illegible]
est. [illegible] intellectus est quia non est [illegible] intel-
lectualis. [illegible] maxime intellectus est [illegible]
[illegible] maxime hoc diligit [illegible]
[illegible] est [illegible] simpliciter [illegible] simpliciter bonum
est [illegible] est [illegible] bonum [illegible] solus [illegible]
[illegible] philautos est [illegible] secundum aliam speciem [illegible]
[illegible] philautos [illegible] differens
ab [illegible] differens secundum [illegible]
passionem [illegible] differens appetere bonum simpliciter
ab eo quod est [illegible]
[illegible] laudant eos qui stu-
dent esse bonas actiones [illegible] virtutum [illegible]
autem recipiunt et laudant [illegible]
[illegible] laudant philautos. [illegible]
ad bonum ad bonum simpliciter [illegible] optima agere
procul dubio [illegible] omnibus [illegible] omnia bona
quibus indigetur ad vitam [illegible]
[illegible] que sunt sibi maxime bona [illegible]
[illegible] bonum est [illegible] bonum [illegible]
[illegible] philautos [illegible]
bonum simpliciter [illegible] philautos est [illegible]
bona agentes que simpliciter bona sunt et alios [illegible]
[illegible] non esse malum [illegible]
se ipsum [illegible] bonum [illegible]
[illegible] quibus corrumpitur [illegible]
[illegible] malo enim [illegible] hominis [illegible] ea que agit. [illegible]
hic que oportet [illegible] intellectus [illegible] agere [illegible]
[illegible] eligit optimum [illegible]
[illegible] se ipsum optimum est [illegible] optimum. [illegible]
[illegible]
[illegible] eorum agere [illegible]
[illegible] agere patrie [illegible]
[illegible] non [illegible]
non intellectus [illegible]
[illegible] omnia bona que [illegible]
[illegible] bona [illegible] pugnant
que sensibilia [illegible] omnia [illegible]
bonum [illegible] bonum [illegible] sibi ipsi
bonum est [illegible] autem est magnum [illegible]
[illegible] Michael Ephesius [illegible]
bonum [illegible] qui magis delectatur in-
[illegible] aqua [illegible]
[illegible] paulatim [illegible] aqua turpida [illegible]
[illegible] delectationes [illegible]
[illegible] magis [illegible] eligit in magno bono [illegible]
[illegible] concupiscentie [illegible] paucum enim [illegible]
[illegible] valde magis eligit [illegible]
[illegible] delectationes [illegible]
[illegible] magis eligit bene vivere [illegible] unum annum

[illegible] vivat annis multis [illegible]
[illegible] delectatione [illegible] magis eligit unam optimam actio-
nem facere [illegible] multas et parvas [illegible] bona
[illegible] autem maxime accidit morientibus in bello optimo. [illegible]
eligunt magnum bonum [illegible] salvatur [illegible] sicut est salus
[illegible] vel salus patrie vel salus amicorum vel [illegible]
[illegible] bonum in
quo animi [illegible] sic salute [illegible]
vel vite que bona [illegible] vel [illegible]
morientibus magnum bonum [illegible] cum salvatis [illegible]
[illegible] in bono [illegible] salu-
te [illegible] qui causa salutis est [illegible]
bonum [illegible] utile. [illegible] simpliciter bonum est [illegible]
[illegible] simpliciter bonum est [illegible] maximum [illegible]
[illegible] de pecuniis [illegible]
[illegible] honores dignitatum [illegible] principatus. In omnibus hiis
enim [illegible] modo. [illegible] amico [illegible]
[illegible] omnia talia [illegible] amico [illegible] laudabile est [illegible] bonum sibi
ipsi [illegible] studiosus esse [illegible]
[illegible] que pro salute omnium [illegible] omnibus eligit id quod bonum
est [illegible] bonum in omnibus [illegible] ut [illegible]
[illegible] bonum et actiones [illegible] que sunt [illegible]
[illegible] amico [illegible] sibi omnium bonorum [illegible]
[illegible] talia et [illegible] bona
[illegible] vel salutes amico. In omnibus enim laudabilibus
studiosus [illegible] sibi plus tribuat
de eo quod maxime bonum est. [illegible]
[illegible] in bono [illegible]
nullo indigeat [illegible] laborare [illegible]
[illegible] cause [illegible]
[illegible] bonum unicuique attribuatur et salvetur
in omnibus. Sic ergo philautum esse oportet [illegible]
[illegible] et non oportet esse philautum sicut [illegible]
[illegible] qui concupiscentiis ducitur [illegible]

Est et dubitatio [illegible] *felix et per se sufficiens indige-*
at amicis [illegible]
[illegible] vel non. [illegible]
[illegible] per se sufficien-
[illegible] per se sufficiat [illegible]
[illegible] status perfectus omnium bonorum
[illegible] nullo indigens
[illegible] per se sufficiens [illegible] sufficiens est [illegible]
nullo indiget [illegible] arguit
[illegible]
se ipsum [illegible] per se autem sufficiens omnia [illegible]
[illegible] per se sufficiens amicis non indiget. [illegible]
[illegible] Euripides [illegible]
[illegible] ad Menelaum [illegible]
[illegible] Daymon [illegible]
[illegible] intellectus est intelligens quid unicuique [illegible]
sit [illegible] sufficiat
ad hoc [illegible] sufficiat
[illegible]
adiutoria [illegible] Menelaum [illegible]
[illegible] daymon non sufficiens [illegible]
se sufficiat [illegible] omnium bonorum [illegible]
sufficiens [illegible] nullo [illegible] amicis non indiget

[illegible] amicis [illegible]
[illegible] omnia bona [illegible] exteriora attribuant felici et
per se sufficienti quod potissimum est bonorum exteriorum
[illegible] amici enim potissimum sunt omnium exteriorum bonorum
et maxima inter omnia exteriora. Adhuc autem [illegible]
[illegible] dicunt amici magis proprium est bene facere quam bene pati
[illegible] felicem et bonum et
virtuosum [illegible] bonum et virtuosum [illegible]
bene facere. Cum autem [illegible] bene facere [illegible]
[illegible] bene facere [illegible]
facere non [illegible] bene facere [illegible] felicis et
[illegible] maxime bene facere [illegible]
bene facere laudabilissimum est [illegible] bene facere
[illegible] felix [illegible] indigebit amicis. [illegible]
[illegible] bene faciant [illegible] amicis bene
[illegible] bene facientia [illegible]
[illegible] fortunis magis [illegible] infortuniis. [illegible]
[illegible] infortunatus indiget [illegible]
plenitudine necessitatis. [illegible] bene fortunatus indiget [illegible]
bene faciat [illegible]
[illegible] in sequentibus post
pauca tractandum sit [illegible] causa [illegible]
[illegible] bene fortunatus est [illegible] bene faciat
[illegible] beatus dicitur [illegible]
[illegible] bene faciat [illegible]
[illegible] felicitatis [illegible]
[illegible] sapiens
[illegible] omnia bona [illegible] se ipsum [illegible]
[illegible] bonorum [illegible] bona
[illegible] de bono opti-
[illegible] optima [illegible] bonum enim
[illegible] diffusivum sui [illegible] optima
optima. Sic [illegible] diffusiva est [illegible] homo
politicum animal [illegible] hominis [illegible] aptus natus et
[illegible] bona [illegible]
[illegible] felici [illegible] maxime
[illegible] bona [illegible] optimum [illegible] est cum
amicis [illegible] cum [illegible]
[illegible] bonis [illegible]
[illegible] nullo [illegible]
[illegible] felicitatem [illegible]
[illegible] felicitatem
[illegible] endelechie [illegible]
[illegible]
[illegible] dicendum [illegible]
[illegible] non [illegible]
[illegible] indigebit [illegible]
[illegible] bonum ad bonum [illegible]
[illegible]
[illegible] delectabile [illegible] delectabile [illegible]
indiget [illegible] solo [illegible]
[illegible] delectatione [illegible] delectatio
est moderata et temperata [illegible] moderata delectatione
[illegible] indiget quia tales ab
[illegible] cum enim [illegible] felices delectabiles sint [illegible]

[illegible]

... adiuvetur. quem admodum dicit poeta theogonis quod dii cogitor in ...

C. iii. de ultima civitate hominis solone.

Et moribus autem intendentibus quia ad perficiendum solum ... producta quod. studiosus. id est non est tamen cum natura studiosus est ...

[illegible]

[illegible]

C. iiii. ut prosequeretur hic actiones et ad quas iuvenis minus determinator.

Quoniam ... est ... et ad quam ... Ad haec autem dispositis ...

[illegible]

Explicit liber nonus. Incipit decimus de delectatione contemplativa que est felicitas et de delectatione

de delectatione

melius pmovo

que delectationes non decentur ab antiquis.

C. ii. de opinione Eudoxi qui delectationem per se bonum esse dicebat.

Eudoxus quidem igitur existimabat quod delectatio esset per se bonum. [illegible]

[illegible]

C. iii. Qualiter Plato infirmavit rationes Eudoxi.

Plato autem qui delectationem [illegible] probat non per se bonum [illegible]

[illegible]

C. iiii. de instantiis contra rationes per quas probatur delectationem non esse per se bonum.

Rationes autem per quas probat [illegible] delectationem non esse per se bonum [illegible]

[illegible]

successione sed totum actum suum motor et similiter in motu [illegible] et per successionem recipiat. aliquis autem [illegible] ita uniuersaliter ut motus mouetur. Et similiter delectari [illegible] delectare sicut mouetur mobile. sciendum quod non [illegible] est indelectatum et indelectari [illegible] delectatum [illegible] totum simul [illegible] tanto. est enim operatio delectantis et non passio [illegible] ut in alio. [illegible] delectatio existens in potentia ad delectationem. [illegible] perfectus sunt sillogizantis in figura prima. dicit enim quod [illegible] per se bonum perfectum. nulla delectatio perfecta se bonum. quia delectatio non sit perfectum ex hoc probat quod nulla motio siue motus. et nulla generatio est quid perfectum. sunt enim [illegible] ad perfectum. [illegible] autem similiter non est perfectum [illegible] est [illegible] procedit de imperfecto ad perfectum. et hec tota [illegible] quod delectatio motus et generatio quedam sit. hec enim non uidentur esse uera. omni enim motui et generationi proprie conuenit uelocitas et tarditas [illegible] aliquem motum non habet per se ipsum tamen conuenit ei si ad aliud comparetur sicut est in motu uniuersali seu motu diurno qui uocatur motus diurnus primi mobilis [illegible] primi mobilis uniformis et regularis sit [illegible] ad curuitatem zodiaci et [illegible] orizontis [illegible] planetarum quorum motus planetarum [illegible] stelle meridiane et in motu a planetis uelociores quam stelle aquilonares. uelox enim dicitur [illegible] in equali tempore [illegible] stella aquilonaris [illegible] perficiat arcum minorem stella meridiana perficit [illegible] maiorem. Inequalis autem [illegible] perficiet maiorem [illegible] perficiat equalem. hec autem delectationi non conueniunt prout est actus delectantis [illegible] nec per magnitudinem nec per tempus diuisibilis. et si aliquis obiciat quod aliquis uelocius delectatur quam alius [illegible] quia magis dispositus est ad delectandum quam alius. quia ad aliquid dicitur uelociter motum esse eo quod magis dispositus est ad iram. delectari autem [illegible] operatio delectantis. nec in se nec ad alterum tardi [illegible] uelocitatem recipit [illegible] sicut ambulare et augmentari [illegible] que dicuntur motus prout est entelechia mobilis uelocitatem recipiunt et tarditatem. contingit igitur [illegible] tardiu[s] et uelociter per dispositionem [illegible] in delectationem. sed operari secundum delectationem uelociter et tarde non contingit dici [illegible] eo autem operari secundum delectationem delectari quod delectari est actus delectantis sicut [illegible] actus [illegible]. quarta ratio sumebatur ex hoc quod dicebat delectationem generationem esse [illegible] generatio est ad generationem eorum que constituunt [illegible] uel augmentum [illegible] ad generationem [illegible] arguebat [illegible] perfectum [illegible] perfectum. dicit ergo [illegible] constituit ultimum quod perficit delectationem [illegible] est ad perfectum [illegible] constituit delectationem [illegible] perfectum est in perfectum [illegible] tale per se bonum inchoatum. delectatio [illegible] per se bonum non est [illegible] disputatio [illegible] intelligitur [illegible] que natura est simpliciter materia in qua inchoatio [illegible] generatio quo [illegible] inchoate [illegible] constituunt [illegible] inchoationis ad perfectum [illegible] generatio delectatio [illegible] generationis [illegible]

fit ex eo [illegible] dissoluitur per corruptionem [illegible] simpla [illegible] mouere [illegible] arte statuaria [illegible] generatio [illegible] delectatio [illegible] resoluitur [illegible] delectationem [illegible] incipit motus delectationis. hec autem [illegible] delectatio est motus [illegible] ut dicebat plato. motus autem [illegible] ad motum [illegible] delectatio motus [illegible] ad impletum esse [illegible] ab eo quod est uacuum esse [illegible] resolutam delectationem [illegible] sequitur quod impletum esse [illegible] uacuum esse. ad hoc [illegible] generatio [illegible] delectatio est generatio [illegible] corruptio. corruptio [illegible] delectatio [illegible] impletum esse. sic omnis motus corruptio est [illegible] motum est [illegible] impletum esse [illegible] ualde absurdum est delectationem [illegible] in impletione non est [illegible] ut uenant [illegible] impletum esse [illegible] [illegible] esse [illegible] est per [illegible] dicitur enim quod [illegible] debuit [illegible] uacuitate [illegible] delectationem autem [illegible] dicit esse repletionem [illegible] [illegible] constituunt [illegible] autem [illegible] passiones [illegible] delectatio est repletio [illegible] sequitur [illegible] delectationem [illegible] in quo est [illegible] repletio [illegible] delectabitur [illegible] autem [illegible] multe enim sunt aliter et intellectuales delectationes [illegible] uel delectatio repletio est [illegible] repletionem [illegible] natura [illegible] delectabit [illegible] aliquis [illegible] et perfectum [illegible] sicut [illegible] a [illegible] nature [illegible] [illegible] autem platonis opinio [illegible] uidetur esse [illegible] delectationibus [illegible] que sunt circa cibum et cibi sumptionem [illegible] aliqui [illegible] indigentes ualde [illegible] delectari [illegible] repletione et in sumptione repletionum. hec autem non [illegible] omnis delectationes. quia delectationes [illegible] delectationes [illegible] mathematicarum [illegible] illa delectatio [illegible] oppositum [illegible] delectationes operationum [illegible] et auditiones [illegible] memorie [illegible] futurorum [illegible] repletionis [illegible] generationes [illegible] delectatione [illegible] repletio [illegible] delectatio [illegible] repletionis.

Lectio … de responsione [illegible] delectationes [illegible] delectationem non esse bonum.

Ad eos autem qui [illegible] delectationem non esse bonum [illegible] delectationes [illegible] delectationem [illegible] non esse bonum [illegible] delectationes [illegible] dicunt [illegible] delectari [illegible] [illegible] delectatio [illegible] delectationes esse bonas [illegible] qualia talia [illegible] non sunt delectabilia [illegible] [illegible] que male disposita [illegible]

consuetudine delectabilia sunt [illegible] talia delectabilia sunt [illegible] dispositis [illegible] existimandum est illa esse simpliciter sana uel simpliciter dulcia uel simpliciter amara que laborantibus infirmitate [illegible] sana uel dulcia uel amara esse uidentur. quemadmodum illa simpliciter dicuntur [illegible] obtalmia [illegible] alba esse uidentur. obtalmia enim [illegible] in quo corruptus humor fluit [illegible] in quo [illegible] humore diffusus color albus [illegible] uidetur [illegible] sit [illegible] sic et male dispositis [illegible] esse uidentur que simpliciter sunt ualde [illegible] dicit [illegible] delectationes [illegible] quidem eligibiles sunt et bone [illegible] sunt [illegible] ab hiis que turpia sunt [illegible] eligibiles nec bone sunt quemadmodum [illegible] bonum est et eligibile et [illegible] dicitur nec bonum nec eligibile [illegible] esse [illegible] bonum et eligibile [illegible] non tamen bonum et eligibile [illegible] sanari a quacumque commixtione [illegible] sanari a commixtione [illegible] delectationes [illegible] differunt [illegible] delectabilium et sic alie sunt [illegible] delectationum [illegible] et laudabilibus delectabilibus ab hiis que sunt [illegible] et sic ille qui non est iustus delectatione qua delectatur iustus eo quod iustus [illegible] est ad bona dispositus est et sic sibi [illegible] non sunt in [illegible]. In [illegible] autem [illegible] oppositum non [illegible] turpia et eodem [illegible] delectatione qua musicus delectatur non contingit delectari non musicum. non musicus enim contingit delectari [illegible] in non regulari cantu in quo [illegible] musicus. similiter autem est in omnibus aliis [illegible] delectatur [illegible] secundum [illegible] habitum. hoc autem manifestare [illegible] amici et adulatoris. Iudicis enim manifestare [illegible] amici [illegible] quod diuerse sunt species delectationis [illegible] que [illegible] et [illegible] que amici [illegible] delectatio enim [illegible] est [illegible] uel [illegible] amicus [illegible] non colloquitur [illegible] ad bonum [illegible] adulator autem [illegible] colloquitur [illegible] ad delectationem audientis [illegible] adulator uituperatur. amicus autem laudatur eo quod ad alterum [illegible] ad bonum [illegible] adulator [illegible] colloquitur ad delectationem audientis [illegible] adulator uituperatur. amicus autem laudatur eo quod non ad alia [illegible] ad bona honesta colloquitur [illegible] contingit [illegible] audientem uel [illegible] colloquitur [illegible] contingit que reducat ad [illegible] adhuc [illegible] diuerse species delectationum [illegible] nullus enim [illegible] sana [illegible] eligeret [illegible] puer [illegible] delectaretur [illegible] in quibus pueri delectantur [illegible] maximam delectationem [illegible] [illegible] adhuc autem nullus sanam [illegible] delectationem [illegible] [illegible] bona eligeret ad uitam. [illegible] ad hoc [illegible] delectationem [illegible] mouet [illegible] in [illegible] digestis non sit [illegible] manifestatur [illegible] nullam [illegible] delectationem tale [illegible] passio [illegible] delectabilia [illegible] ad hoc [illegible] talium [illegible] [illegible] recordare [illegible] indigens [illegible] talibus operationibus [illegible] natura [illegible] sequitur delectationes [illegible] differre ac si [illegible] ponamus enim quod delectationes a [illegible]

fiant a talibus adhuc [illegible] studentes ad illorum operationes [illegible] enim [illegible] in quibus nulla [illegible] delectationem [illegible] studeremus [illegible] ad usum [illegible] actum [illegible] eligitur [illegible] delectatio quod passio est indigentis natura [illegible] bonum est. nec omnis delectatio talis eligibilis est. manifestum [illegible] quedam delectationes sunt eligibiles [illegible] differentes [illegible] dicta sunt [illegible] delectatione [illegible] respondet [illegible] sufficienter dictum est.

Lectio … quod [illegible] delectatio [illegible] totum.

Quid autem [illegible] sit delectatio uel [illegible] uidetur [illegible] delectari ut quale quid sit [illegible] delectationem [illegible] sicut [illegible] ostendemus [illegible] dicendum est [illegible] quod [illegible] motum et mutationem et generationem non esse delectationem. [illegible] est actus primum [illegible] perfectam [illegible] indigens aliquo quod [illegible] adueniat [illegible] sic motus [illegible] delectatio [illegible] totum est [illegible] actus delectantis [illegible] delectatio motus non est [illegible] motus [illegible] forma [illegible] de potentia ad actum et in actu [illegible] perficiatur [illegible] omnis enim motus in tempore est et omnis motus est alicuius finis [illegible] in qua motus [illegible] perfectum est [illegible] phisicorum [illegible] generatio [illegible] prout est motus in edificabilibus [illegible] apparet [illegible] continuo [illegible] edificatum esse [illegible] partes [illegible] edificationes [illegible] edificationes que [illegible] edificatio [illegible] lapidum [illegible] columpne [illegible] lapidum [illegible] columpne [illegible] columpne [illegible] hee due edificationes [illegible] differunt a templi [illegible] templi perfectione [illegible] ad illam [illegible] autem perfecto edificatio perfecta est in quo edificatio [illegible] edificatum esse [illegible] ad [illegible] edificandum. edificatio autem fundamenti et edificatio [illegible] columpne [illegible] edificationes [illegible] edificationes [illegible] templi [illegible] sunt [illegible] edificationis [illegible] ad ultimum [illegible] edificationis [illegible] est [illegible] et [illegible] motibus alium [illegible] motus [illegible] alium [illegible] in quo [illegible] ab aliquo in aliquid [illegible] relinquit [illegible] est ab eo quod accipit [illegible] omnis [illegible] motus [illegible] uolatus et ambulatio [illegible] qualia a uobis [illegible] de motibus alium dictum est et non solum in [illegible]

— in sulpto (?)

Manifestum est autem C. x. quod propria delectatio confirmat operationem et
Et per hoc quod propria delectatio confirmat et quod aliena delectatio impedit propriam
operationes et diuturniores et meliores facit et aliena.
aliene autem delectationes corrumpunt et nocent ad operationem ...

[illegible]

C. ii. Quod secundum virtutem sit felicitas, que placita, et que sint conditiones eius.

[illegible]

C. iii. Quod vita speculativa est delectabilissima et nobilissima.

[illegible]

C. iiii. de felicitate perfecte ... speculatiue

possibile e ex sufficienti facultate agere felicem. si n. moderate habet exteriora ad necessitatem sufficientia ad operande et facultatem ut satis agere virtute. si a ut hec conveniant infere ideo. si n. considerent diffinitionem hominum tuis . . .
. . . idiote sine simpliciter nullo modo potentiam . . .
operantur studiosa et felicia que potentes . . .
. . . qui non minus magis agunt quia . . .
. . . que habent proxima . . . sufficiens . . .
. . . exteriorum . . . necessaria et bono . . .
sufficiant. Iulianus n. . . . sapientium . . .
. . . concordant. solon n. sapiens felices . . .
. . . qui moderate exteriora . . . fortune . . .
. . . procul dubio . . . agentem optima . . .
. . . invenietur . . . operantes . . .
. . . eos qui moderata habent possunt . . .
agere que . . . virtutem . . .
. . . ut non estimare felices esse . . .
. . . potentes . . . non . . .
. . . apparent . . . Indigentes
n. cum . . .

[illegible]

[illegible]

Explicit opus tercii libri super ethic.

C. 2 b.

Comentus [illegible] libri [illegible] flo[illegible]

Addì 21 Febbraio 1907

Carte 435 ([illegible]) ovvamente riscontrate

L. A.

mancante parte del margine inferiore

alle cc. 181, 424 e 430.

M.

16. IV. '34. XII.